

Nové partnerstvo pre súdržnosť

konvergenciu konkurencieschopnosť spoluprácu

Tretia správa o ekonomickej a sociálnej súdržnosti

Európska komisia

***Europe Direct je služba, ktorá vám pomôže nájsť
odpovede na vaše otázky o Európskej únii***

Nové bezplatné telefónne číslo:

00 800 6 7 8 9 10 11

Viac doplňujúcich informácií o Európskej únii je k dispozícii na Internete.
Dostupné sú cez server Europa (<http://europa.eu.int>).

Katalogizačné údaje nájdete na konci tejto publikácie.

Luxemburg: Úrad pre vydávanie úradných publikácií Európskych spoločenstiev, 2004

ISBN 92-894-4933-0

© Európske spoločenstvá 2004

Rozmnožovanie je povolené len so súhlasom autora.

Printed in Belgium

VYTLAČENÉ NA BIELOM BEZCHLÓROVOM PAPIERI

Predslav

Cieľom tejto správy, ktorá je výsledkom práce posledných troch rokov, je predstaviť víziu Európskej komisie o budúcnosti európskej politiky zameranej na zmiernenie rozdielov a podporu väčšej ekonomickej, sociálnej a územnej súdržnosti.

Jej príprava nebola len technickým výkonom. Naopak, zahŕňala rozsiahle konzultácie na európskej, národnej, regionálnej a lokálnej úrovni, v snahe zaručiť, aby nová vízia bola odpoveďou na potreby a oprávnené očakávania občanov Európy.

V priebehu konzultácií mi bolo položených mnoho vážnych otázok o dopade — „pridanej hodnote“ — intervencií Európskej únie v tejto oblasti. Podarilo sa, napríklad, politikou súdržnosti znížiť ekonomické, sociálne a územné rozdiely v životnej úrovni a príležitostiach?

Na tieto dôležité otázky dáva správa podrobnú odpoveď. Potvrďuje, že prínos Európy je významný na mnohých úrovniach: v rýchлом zmenšovaní rozdielov v príjmoch medzi bohatými a chudobnými, vo vytváraní množstva nových príležitostí, často v inovačných činnostiach, a vo vytváraní sietí spájajúcich regióny, podniky a ľudí po celom kontinente.

Správa tiež potvrdzuje, že rovnako dôležitý bol prínos ku spôsobu, akým v Európe riešime ekonomické problémy. Európska politika súdržnosti je katalyzátorom vzniku nových foriem partnerstva, spájajúcich regionálne a miestne orgány, národné vlády a úniu, ktoré vo vnútri hraníc jednotlivých štátov i cez ne plánujú a realizujú spoločné stratégie rozvoja.

Keď bude v roku 2006 súčasná generácia programov vo svojej záverečnej fáze, nebude toto dôležité úsilie zďaleka zavŕšené. Budúcnosť so sebou prináša veľa výziev, vyplývajúcich z výrazného zväčšenia sociálnych a ekonomických rozdielov v únii v dôsledku rozšírenia, z očakávaného rýchlejšieho tempa ekonomických zmien, ktoré prinesie silnejšia konkurencia súvisiaca s globalizáciou, z dopadu revolučného vývoja v oblasti nových technológií a z rozvoja znalostnej ekonomiky. K týmto globálnym ekonomickým zmenám sa pridávajú zmeny spojené so starnutím populácie a následky migrácie z oblastí mimo

únie do jej veľkomiest a miest. Hlavy štátov a vlád Európskej únie navyše vytýčili na zasadaní v Lisabone v marci roku 2000 ambiciózny cieľ, urobiť z Európy najúspešnejšiu a konkurenčne najsilnejšiu znalostnú ekonomiku na svete.

Odpoveďou Komisie na tieto ekonomické a politické zmeny je návrh novej politiky súdržnosti na obdobie rokov 2007-2013, ktorá umožní všetkým členským štátom a všetkým regiónom pracovať spoločne v prospech udržateľného rastu a väčšej konkurencieschopnosti. Aj v budúcnosti, tak ako dnes, sa úsilie musí sústrediť na pomoc najchudobnejším častiam únie pri prekonávaní zaostávania, najmä v nových členských štátoch. Komisia však zároveň navrhuje, aby sa riešili vážne problémy, ktorým čelia ostatné časti únie, napríklad problémy vyvolané ekonomickými zmenami, úpadkom miest alebo trvalými nevýhodami prírodného charakteru.

Nová generácia politík súdržnosti by sa mala realizovať prostredníctvom zjednoteného a decentralizovaného systému riadenia. Európa uspeje iba vtedy, ak dokáže zjednotiť sily a mobilizovať talent a zdroje všetkých regiónov a všetkých občanov. A presne to je cieľom navrhovaného *Nového partnerstva pre súdržnosť*.

Michel Barnier

Obsah

Predslov	iii
Zhrnutie	vii
Záver: návrh reformy politiky súdržnosti	xxv
Časť 1. — Súdržnosť, konkurencieschopnosť, zamestnanosť a rast – situácia a trendy	
Ekonomická a sociálna súdržnosť	2
Územná súdržnosť	27
Faktory určujúce rast, zamestnanosť a konkurencieschopnosť	36
Štatistická príloha k Časti 1	65
Časť 2. — Vplyv politik členských štátov na súdržnosť	
Úvod	84
Dôsledky národných politik pre verejné výdavky	84
Regionálny dopad vládnych výdavkov	87
Daňová politika a regionálny HDP	91
Politika regionálneho rozvoja v členských štátoch	96
Štatistická príloha k Časti 2	101
Časť 3. — Dopad politik spoločenstva: konkurencieschopnosť, zamestnanosť a súdržnosť	
Úvod	114
Prínos politik spoločenstva k súdržnosti vo svetle Lisabonskej a Gothenburgskej stratégie	114
Reforma spoločných politik: CAP a politika rybolovu	125
Komplementarita medzi štátnou pomocou a politikou súdržnosti	128
Spravodlivosť a vnútorné veci: zlepšenie podmienok rozvoja	131
Vnímanie politik spoločenstva na regionálnej úrovni	132
Časť 4. — Dopad štrukturálnych politik a ich pridaná hodnota	
Úvod	138
Štrukturálne intervencie v regiónoch Cieľa 1: rast, konvergencia a integrácia	140
Intervencie v regiónoch Cieľa 2: reštrukturalizácia a tvorba pracovných príležitostí	150
Podpora poľnohospodárstva, rozvoja vidieka a rybolovu	152
Podpora zamestnanosti, vzdelávania a odbornej prípravy prostredníctvom ESF	154
Iniciatívy spoločenstva: podpora spolupráce a budovania kontaktov	156
Zvyšovanie efektivity metód riadenia	162
Rozšírenie a politika súdržnosti: nadchádzajúce výzvy	170
Štatistická príloha k Časti 4	179
Hlavné regionálne ukazovatele	189
Zoznam grafov, máp a tabuliek	208

Zhrnutie

Úvod: politický kontext a ciele súdržnosti

Počas troch rokov, ktoré uplynuli od uverejnenia poslednej správy o súdržnosti, sa ekonomický rast v EÚ výrazne spomalil. Následkom toho sa v mnohých častiach únie opäť zvýšila nezamestnanosť, a to so všetkými spoločenskými dôsledkami, ktoré prináša. Dlhodobé spomalenie výkonnosti ekonomiky EÚ naznačuje, že jestvuje viacero základných problémov, ktoré treba vyriešiť, ak sa má v budúcich rokoch udržať prijateľné tempo rastu.

Tieto problémy sa odzrkadľujú v spomalení rastu produktivity v EÚ v posledných rokoch, hlavne ak ho porovnáme s rastom v US. Na rozdiel od rastu v únii sa rast v US zvýšil zásluhou rastúcej inovácie a rozšíreného používania informačných a komunikačných technológií (IKT). Zároveň bol až do recesie v roku 2001, rast zamestnanosti vo všeobecnosti vyšší ako v EÚ a vysoké percento osôb v produktívnom veku malo zamestnanie, následkom čoho zostal príjem na obyvateľa v US približne 30% nad úrovňou v EÚ.

Ak má dôjsť k zvýšeniu produktivity a zamestnanosti a ak má byť rast, ktorý sa po nástupe oživenia v EÚ očakáva, udržateľný, musí dôjsť k zvýšeniu investícií v oblasti fyzického i ľudského kapitálu, musí nastať rozvoj inovácie a podpora rozšíreného používania informačných a komunikačných technológií. K tomu však nemá dôjsť len v centrálnych častiach, kde je produktivita a zamestnanosť najvyššia a inováčná kapacita najviac rozvinutá, ale v celej únii.

Hoci je poučné uvažovať o výkonnosti ekonomiky EÚ ako celku, je veľmi dôležité, aby sa nezabúdalo na veľké rozdiely vo výrobe, produktivite ako aj v zamestnanosti, ktoré stále pretrvávajú medzi jednotlivými krajinami a regiónmi. Tieto rozdiely vyplývajú zo štrukturálnych nedostatkov v kľúčových faktoroch konkurenčnej schopnosti — z neadekvátnej podpory fyzického i ľudského kapitálu (infraštruktúry a kvalifikovanej pracovnej sily), z nedostatku inováčných schopností a účinnej podpory obchodu ako aj z nízkej úrovne kapitálu v oblasti životného prostredia (zničená príroda a/alebo mestské životné prostredie).

Krajiny a regióny potrebujú pomoc pri prekonávaní týchto štrukturálnych nedostatkov a pri rozvíjaní svojich výhod v oblasti konkurencie, aby boli schopné súťažiť na vnútorných trhoch i mimo nich¹. Takisto aj ľudia, aby mohli rozvíjať svoje schopnosti bez ohľadu na to, kde žijú, musia mať prístup k vzdelaniu a odbornej príprave. Politika súdržnosti EÚ bola posilnená asi pred 15 rokmi, v čase, keď vznikol projekt jednotného trhu práve z toho dôvodu, aby sa pokryli tieto paralelné potreby. Takáto pomoc je dnes, ešte dôležitejšia pri zväčšujúcich sa rozdieloch, ktoré so sebou prináša rozšírenie.

Prínos politiky súdržnosti k rastu EÚ

Ak má EÚ realizovať svoj ekonomický potenciál, tak musia všetky regióny, bez ohľadu na to, kde sú situované, či už v jestvujúcich členských štátoch alebo v štátoch, ktoré sa chystajú do únie pristúpiť, prispieť k tomuto rastu svojím úsilím a všetci ľudia, ktorí v únii žijú, musia dostať šancu k tomuto úsiliu prispieť. Cenou za nepresadzovanie ráznej politiky súdržnosti, ktorá by sa týmito rozdielmi zaoberala, by preto, posudzované nie-

len v zmysle straty osobného blahobytu, ale aj zmysle ekonomickom, bola strata potenciálnych príjmov a vyššieho životného štandardu. Vzhľadom na prepojenie závislostí, ktoré sú súčasťou integrovanej ekonomiky, sa tieto straty neobmedzujú na regióny s menšou schopnosťou konkurencie alebo na jednotlivcov, ktorí nepracujú alebo ktorí pracujú v neproduktívnych zamestnaniach, ale ovplyvňujú každého jednotlivca v únii.

Posilnenie regionálnej konkurenčnej schopnosti v celej únii a pomoc ľuďom pri uplatňovaní ich schopností zvýši rast celkového potenciálu ekonomiky EÚ, čo prinesie prospech všetkým. Zabezpečenie vyváženejšieho rozdelenia ekonomických aktivít po celom území únie bude pritom znamenať zníženie rizika, že sa rast zarazí už na svojom začiatku, ako aj zníženie pravdepodobnosti inflačného tlaku, ktorý by spôsobil predčasné ukončenie rastu. Zároveň sa tým uľahčí pretrvanie európskeho modelu spoločnosti, ako aj vyrovnávanie sa so zvyšujúcim sa počtom osôb, ktoré prekročili penzijný vek, a udržanie sociálnej súdržnosti².

Situácia a trendy

Vyrovňavanie rozdielov medzi členskými štátmi EÚ, hlavné problémy však zostávajú

Rozdiely v oblasti príjmov a zamestnanosti sa v Európskej únii počas predchádzajúceho desaťročia, predovšetkým od polovice deväťdesiatych rokov, zmenšili. Keby sme nebrali do úvahy Írsko, nárast HDP na obyvateľa v kohéznych krajinách bol v období medzi 1994 a 2001 o 1% ročne vyšší ako priemer v EÚ a percento populácie v zamestnaní v produktívnom veku bolo vo všetkých krajinách okrem Grécka oveľa vyššie ako priemer.

Na druhej strane bol v Grécku rovnako ako aj v Írsku, rast produktivity práce počas tohto obdobia viac než dvojnásobný v porovnaní s priemerom v EÚ a vysoko nad priemerom v Portugalsku. Preto sa podľa všetkého základňa produktivity v týchto dvoch krajinách posilnila, čím sa zvýšil potenciál pre ďalšiu konvergenciu príjmov v budúcich rokoch.

Napriek vyrovnávaniu tu však stále zostávajú veľké rozdiely. V Grécku a v Portugalsku je HDP na obyvateľa stále len okolo 70% priemeru v EÚ alebo ešte nižší a v Grécku a v Španielsku je zamestnanosť osôb v produktívnom veku približne o 6–8% nižšia, než je priemer.

Rozdiely v príjmoch ako aj v zamestnanosti sa budú v nasledujúcich mesiacoch, po vstupe nových členských krajín do EÚ, ešte viac zväčšovať. Priemerný HDP na obyvateľa v týchto 10 krajinách je nižší než polovica súčasného priemeru v EÚ, pričom zamestnanosť osôb v produktívnom veku je len 56% oproti 64% v EÚ15.

Ak však rast v týchto krajinách berieme ako celok, potom bol od polovice deväťdesiatych rokov približne o 1,5% ročne vyšší ako priemer v EÚ, od roku 2001 sa spomalil vzhľadom na to, že trhy v únii, od ktorých rast závisel, zažívali depresiu. Dosiahnutie vysokého percenta rastu v budúcich rokoch, potrebného pre rozvoj, závisí od toho, či pretrvá rast v terajších členských štátoch. Vzhľadom na vzájomné závislosti však môže vysoký rast v nových krajinách znamenať aj významnú podporu pre zvyšok rozšírenej ekonomiky EÚ. Aby však bolo možné takýto rast dosiahnuť, budú v priebehu nastávajúcich rokov potrebovať významnú pomoc pri riešení rozsiahlych štrukturálnych problémov a realizácii svojho rastového potenciálu.

Rozdiely na regionálnej úrovni

Regiónmi, ktoré trpia štrukturálnymi nedostatkami obmedzujúcimi ich konkurenčnú schopnosť a ktoré im bránia, aby naplno prispievali k udržateľnosti ekonomického rastu v EÚ, sú zvyčajne tie, ktoré trpia nízkou produktivitou, nízkou zamestnanosťou a sociálnou vylúčenosťou.

Regióny, ktoré majú problémy s konkurenčnou schopnosťou však nie sú len kohéznych krajinách terajšej EÚ a v nových členských štátoch. Mnohé regióny majú napriek primeraným dotáciám do infraštruktúry či ľudských zdrojov nedostatočnú inovačnú kapacitu a ťažkosti s udržaním ekonomického rastu.

Zvyšovanie konvergencie zaostávajúcich regiónov v EÚ

Problémy týkajúce sa rozvoja sú oveľa akútnejšie v zaostávajúcich regiónoch, kde chýba potrebná infraštruktúra, kvalifikovanosť a spoločenský kapitál schopný na základe spravodlivých podmienok súťažiť s ostatnými časťami únie. Tieto regióny, ktoré buď prijímajú pomoc na základe Cieľa 1 štrukturálnych fondov alebo tak v krátkom čase urobia, sú zväčša koncentrované v kohéznych krajinách a v nových členských štátoch.

Od roku 1994, keď boli posilnené štrukturálne fondy, priblížil sa HDP na obyvateľa v regiónoch Cieľa 1 k priemeru v EÚ. V období medzi rokmi 1994 až 2001 dosiahol v skutočnosti celkový rast HDP v týchto regiónoch v priemere 3% ročne, oproti 2% ročne v ostatných častiach EÚ.

Rozsah konvergencie sa však významne líšil od regiónu k regiónu, odzrkadľujúc tak zväčša relatívny význam členských štátov, v ktorých sú tieto regióny situované. V týchto štyroch kohéznych krajinách, pre ktoré bola stála podpora ako aj politika orientovaná na rast na národnej úrovni veľkým prínosom, bol rast HDP na obyvateľa oveľa vyšší než v ostatných krajinách EÚ.

V kohéznych krajinách sa od polovice deväťdesiatych rokov významne zvýšil aj počet zamestnaných osôb. Toto zvýšenie sa prejavilo predovšetkým v Írsku a ešte viac stúpila zamestnanosť v Španielsku, a to i napriek tomu, že percento zamestnanosti zostalo dosť nízko pod úrovňou priemeru v EÚ. V Portugalsku a v Grécku sa toto zvýšenie prejavilo len v menšej miere.

Mimo kohéznych krajín bol rast v regiónoch Cieľa 1 menej pôsobivý, lebo bol čiastočne oslabený pomalým rastom na národnej úrovni. V nových spolkových krajinách Nemecka sa HDP na obyvateľa v období medzi rokmi 1994 až 2001 zvýšil približne do výšky priemeru v EÚ, avšak talianske Mezzogiorno zostalo pod týmto priemerom. V oboch prípadoch však produktivita vzrástla viac než v ostatných častiach EÚ, čo možno naznačuje zlepšenie konkurenčnej schopnosti, ale len malý, ak vôbec nejaký, nárast zamestnanosti. V roku 2002 malo teda

v južnom Taliansku zamestnanie len 43% populácie v produktívnom veku, čo je dosť hlboko pod priemerom ktorejkoľvek inej oblasti v únii, pričom nezamestnanosť zostáva vysoká v nových spolkových krajinách.

Posilnenie konkurenčných schopností a vytváranie pracovných miest

V EÚ zostáva veľký počet oblastí, v ktorých štrukturálne problémy odstrašujú investorov a ktoré spomaľujú rast nových ekonomických aktivít napriek tomu, že úroveň infraštruktúry a kvalifikovanosti pracovnej sily sú prijateľné. Zvyčajne sú to staré priemyselné oblasti alebo oblasti so stálymi geografickými alebo inými charakteristikami, ktoré sú prekážkou pre rozvoj.

V EÚ15 napríklad jestvuje 11 regiónov NUTS 2, v ktorých v období rokov 1994 až 2001 predstavoval rast HDP približne polovicu priemeru alebo ešte menej (približne 1% ročne), pričom HDP na obyvateľa vyjadrený paritou kúpnej sily (PPS) prekračoval hranicu 75% v rámci podpory Cieľa 1, bol však významne pod úrovňou priemeru v EÚ. Tieto regióny sú situované na celom území únie, na severovýchode Anglicka, v severnom Nemecku a v málo obývaných severných oblastiach Švédska. V každom prípade sú tu rast produktivity rovnako ako HDP na obyvateľa nízke. V mnohých oblastiach sa tu HDP na obyvateľa pohybuje po hranicu 75% priemeru v EÚ.

Úloha politiky súdržnosti spočíva v týchto prípadoch v poskytovaní účinnej pomoci pri ekonomickej reštrukturalizácii a pri rozvíjaní inovačných kapacít, s cieľom zastaviť klesajúcu súťaživosť, klesajúcu relatívnu úroveň príjmov a zamestnanosti a tiež zastaviť vyľudňovanie. Ak sa tak nestane, bude to v konečnom dôsledku znamenať, že keď sa napokon niečo podnikne, budú problémy ešte väčšie.

Rozšírenie bude znamenať aj významné rozšírenie regionálnych rozdielov

Približne 92 % populácie v nových členských štátoch žije v regiónoch, kde je HDP na obyvateľa pod hranicou 75 % priemeru v EÚ25, a viac ako dve tretiny

obyvateľstva žijú v regiónoch, kde je HDP pod úrovňou polovice priemeru.

V prípade, keby do únie mali vstúpiť Bulharsko a Rumunsko, kde HDP na obyvateľa je pod úrovňou 30% priemeru v EÚ25, populácia žijúca v regiónoch s HDP na obyvateľa nižším ako 75% priemeru v EÚ by sa viac ako zdvojnásobila (z približne 73 miliónov na viac ako 153 miliónov). Rozdiel medzi priemerným HDP na obyvateľa a priemerom v EÚ by sa takisto zdvojnásobil (z približne 30% pod priemerom na viac ako 60% pod priemerom).

Hospodárska reštrukturalizácia zároveň viedla k zníženiu počtu zamestnaných osôb v nových členských krajinách, následkom čoho je percento zamestnanej populácie v produktívnom veku oveľa nižšie ako priemer v EÚ15.

Rozšírenie bude mať za následok nárast HDP v EÚ, ktorý nedosiahne ani 5% (v eurách), ale do únie pribudne takmer 20% populácie. Následkom toho bude priemerný HDP na obyvateľa v 25 štátoch EÚ približne o 12,5% nižší, ako je priemer v EÚ s 15 členmi. Pre 18 regiónov s HDP na obyvateľa, ktorý je v súčasnosti pod 75% priemeru EÚ15, s populáciou, ktorá vrátane Malty, jednej z nových členských krajín, dosahuje približne 19 miliónov, to bude znamenať, že ich príjmy na obyvateľa už ďalej nebudú pod hranicou 75%.

Keďže tieto regióny budú mať po rozšírení rovnaké štrukturálne nedostatky ako pred ním, sú presvedčivým argumentom, prečo takúto podporu budovať.

Sociálna súdržnosť a riziko chudoby

Úroveň príjmov u významného počtu osôb tak v terajších ako aj v nových členských štátoch predstavuje úroveň, ktorá týchto ľudí stavia na hranicu rizika chudoby, teda relatívnej biedy (definovanej ako príjem nižší ako 60% priemeru v krajine, v ktorej žijú). V roku 2000 čelilo riziku chudoby približne 55 miliónov ľudí, čo predstavuje 15% celkovej populácie, pričom polovica týchto ľudí mala takýto nízky príjem tri roky po sebe. Percento bolo relatívne vysoké v krajinách južnej Európy a v Írsku, ale

aj v mnohých prístupujúcich krajinách bolo vyššie ako priemer v EÚ15. (Pojmom prístupujúce krajiny sa v tejto správe označuje 10 nových členských štátov plus Bulharsko a Rumunsko.)

Riziko chudoby sa obvyčajne najviac týka domácností, v ktorých žijú ľudia vo veku 65 rokov a starší, predovšetkým ak žijú sami, ako aj rodičov samoživiteľov (prevažne žien), a to najmä vo Veľkej Británii.

Riziko chudoby je tesne prepojené s nezamestnanosťou a nedostatkom aktivity. Takmer 40% nezamestnaných malo v roku 2000 príjem pod hranicou chudoby, pričom naďalej zostáva kľúčovým problémom integrácia osôb s postihnutím, dlhodobo nezamestnaných a príslušníkov etnických menšín do zamestnania, ak sa má riziko chudoby a sociálnej vylúčenosti zredukovať.

Starnutie populácie a zvyšujúca sa miera odkázanosti

Počet obyvateľstva v produktívnom veku začne v súčasnom desaťročí klesať vo všetkých štyroch južných členských štátoch, v Nemecku, ako aj vo väčšine prístupujúcich krajín. V ďalšej dekáde sa pokles rozšíri na všetky krajiny okrem Írska, Luxemburska a Cypru. Podľa najnovších predpovedí bude v roku 2025 v krajinách EÚ15 počet ľudí vo veku 15 až 64 rokov o 4% nižší ako v roku 2000, pričom v prístupujúcich krajinách bude tento počet nižší o 10%.

Tento pokles bude sprevádzaný stálym rastom počtu osôb vo veku 65 rokov a starších. Do roku 2025 bude tak v krajinách terajšej EÚ15 ako aj v prístupujúcich krajinách o 40% viac osôb v dôchodkovom veku než teraz, čo znamená, že na jedného človeka vo veku 65 rokov alebo staršieho pripadnú menej než traja ľudia v produktívnom veku, pričom v súčasnosti je tento pomer viac ako štyria na jedného. Ďalšie problémy rovnakého významu, ako je starnutie obyvateľstva, povedú k postupnému úbytku pracovnej sily v EÚ, čo bude mať pravdepodobne vplyv na potenciál rastu.

Význam týchto problémov však bude závisieť od reálneho príjmu a rastu zamestnanosti v budúcich rokoch, čo

naopak určí ľahkosť alebo ťažkosť spojené s podporou dôchodcov. V súčasnosti má v EÚ15 zamestnanie, a teda generuje príjem, len 64% obyvateľstva v produktívnom veku, pričom v prístupujúcich krajinách je to 56%. Preto v rozšírenej EÚ už teraz na každého jednotlivca v dôchodkovom veku pripadá len približne 2,5 človeka, ktorý má zamestnanie. Ak miera zamestnanosti zostane na rovnakej úrovni, poklesne tento pomer v roku 2025 na dva ku jednej.

Tieto perspektívy len zvyšujú dôležitosť potreby stáleho hospodárskeho rastu v celej EÚ, ako aj potreby zvýšiť mieru zamestnanosti a zredukovať skoršie odchody do dôchodku. Imigrácia môže byť v niektorých prípadoch dôležitým zdrojom ďalších pracovných síl, čo len zdôrazňuje efektívnosť integračnej politiky.

Zmierňovanie rozdielov v oblasti regionálnych súťažných faktorov

Ako už bolo vyššie uvedené, aby si regióny v únii v konkurenčnom prostredí udržali svoje postavenie a podporili ekonomický rozvoj a zamestnanosť, musia splniť ďalšie dve skupiny podmienok. Predovšetkým si musia udržať úroveň tak fyzickej infraštruktúry (efektívna doprava, telekomunikačné a energetické siete, dobré ekologické podmienky atď.), ako aj ľudského kapitálu (pracovná sila s primeranými schopnosťami a primerane vyškolená). Druhou podmienkou v novej, na vedomostiach postavenej ekonomike je, aby regióny boli schopné inovácie a aby vedeli efektívne využívať jestvujúce know-how ako aj nové technológie a aby sledovali cestu rozvoja, ktorý je z ekologického hľadiska udržateľný. Splnenie oboch týchto požiadaviek si vyžaduje efektívny inštitucionálny a administratívny rámec, ktorý by bol podporou pre rozvoj.

Zlepšenie vybavenosti infraštruktúrou

Za posledné desaťročie sa dopravné spojenie tak vo vnútri kohéznych krajín ako aj medzi nimi a zvyškom EÚ významne zlepšilo. Predovšetkým vďaka podpore štrukturálnych fondov sa v týchto krajinách zvýšila hustota diaľničnej siete z 20% pod úrovňou priemeru v EÚ15 v roku 1991 na úroveň 10% nad priemerom

v roku 2001. Toto zvýšenie hustoty diaľničnej siete je však zväčša koncentrované v Španielsku a v Portugalsku. Aj napriek tomu, že v regiónoch Cieľa 1 ako celku je hustota vyššia ako pred desiatimi rokmi, je to stále približne len 80% priemeru v EÚ15. V prístupujúcich krajinách je hustota diaľničnej siete stále oveľa nižšia (menej než 20% priemeru v EÚ15). Napriek ekologickým kompromisom, ktoré treba stále robiť, sa rýchlo stavia, a to predovšetkým v okolí hlavných miest alebo na tranzitných úsekoch vedúcich do terajších členských štátov.

Počas posledného desaťročia sa v rámci únie uskutočnila istá modernizácia železničnej siete, ale miera elektrifikácie liniek a konverzia na dvojkolejné trate sa väčšinou uskutočňovala rovnakým tempom v zaostávajúcich častiach EÚ ako inde, takže rozdiely zostávajú veľké. Stav železníc v prístupujúcich krajinách odzrkadľuje desaťročia zanedbávania, preto sú potrebné významné investície tak do modernizácie ako aj do výmeny opotrebovaných tratí. Nemenej akútna je však potreba investícií do ciest. Zvýšené budovanie ciest však podporuje rýchly posun prepravy cestujúcich i tovarov zo železnice na cesty.

Pokiaľ ide o telekomunikácie, počet pevných telefónnych liniek zostáva vzhľadom na počet obyvateľstva v kohéznych rovnako ako v prístupujúcich krajinách veľmi nízky. Táto situácia nastala zásluhou rýchleho nárastu používania mobilných telefónov, hoci v Grécku a prístupujúcich krajinách je ich používanie stále menej rozšírené ako priemerne v EÚ15, vo väčšine prístupujúcich krajín dokonca podstatne. Zároveň prístup k širokopásmovým linkám, ktoré sú dôležité pre používanie internetu a rozvoj rozličných informačných a komunikačných aplikácií a služieb, odhaľuje rozsiahle rozdiely v celej únii, zväčša v zhode s relatívnou úrovňou prosperity. V mnohých častiach EÚ15, rovnako ako takmer vo všetkých prístupujúcich krajinách, je prístupnosť veľmi obmedzená.

Ostatná infraštruktúra — školy, vysoké školy, zdravotnícke zariadenia a podpora sociálnych služieb rozličného druhu — sú rovnako dôležité, lebo budú pravdepodobne stále viac ovplyvňovať rozhodovanie o tom, kam investovať a kde umiestniť nové firmy. K takej situácii

dochádza predovšetkým v prípade, ak ide o aktivity založené na vedomostiach, ktoré sa nepotrebuje viazať na žiadnu individuálnu lokalitu, aby boli blízko zdrojov surovín či v blízkosti veľkých trhov.

Pokiaľ ide o životné prostredie, potreba investícií zostáva v kohéznych krajinách podstatná, pričom ešte dôležitejšia je v prístupujúcich krajinách, čo sa prejavuje napríklad tým, že v porovnaní s ostatnými časťami únie jestvuje oveľa menšie percento obyvateľstva, ktoré je napojené na čistiarene odpadových vôd. Táto potreba však nie je o nič menej dôležitá v prípade nakladania s odpadom a pri kontrole emisií, a to predovšetkým kvôli rýchlemu nárastu využívania cestnej dopravy, ktorý možno pozorovať v prístupujúcich krajinách.

Posilnenie ľudského kapitálu

Hoci Európska stratégia zamestnanosti zahájená v roku 1997 prispela v období ekonomického útlmu k zvýšeniu odolnosti v oblasti zamestnanosti, pretrvávajú tak v súčasných, ako aj v budúcich členských štátoch naďalej nezanedbateľné štrukturálne nedostatky.

V snahe predchádzať nezamestnanosti a podporovať integráciu nezamestnaných do pracovného procesu jestvuje potreba ponúkať ľuďom, ktorí hľadajú zamestnanie, personalizované služby formou poradenstva, vzdelávania a nových pracovných príležitostí. Mimoriadne dôležité je rozvíjať preventívnu a aktívnu politiku trhu práce v nových členských štátoch, ktoré musia podporovať hospodársku reštrukturalizáciu.

Pre individuálny pokrok rovnako ako pre hospodársku konkurenčnú schopnosť nadobúda stále väčší význam vysoká úroveň vzdelania a kvalifikovanosti. V regiónoch Cieľa 1 zostáva relatívny počet ľudí s vyšším ako základným vzdelaním na oveľa nižšej úrovni než vo zvyšných oblastiach EÚ15, a to predovšetkým v Španielsku, Taliansku a v Portugalsku, pričom výnimku tvoria nové spolkové krajiny Nemecka. Tu sa relatívny počet viac približuje počtu v prístupujúcich krajinách, kde je oveľa vyšší ako priemer v EÚ15 (približne 80% alebo vyšší, oproti 64%, čo je priemer v EÚ15).

Kvalifikácia získaná počas ďalšieho vzdelávania a základnej odbornej prípravy v prístupujúcich krajinách však nemusia byť nutne v súlade s potrebami trhu práce a učebné plány ani vzdelávacie štruktúry v týchto krajinách nie sú prispôsobené modernej ekonomike. Oveľa menej mladých ľudí, než je priemer v EÚ15, navyše pokračuje vo vzdelávaní a dokončí ho na univerzitnej úrovni, pričom to je kľúčovým predpokladom toho, aby významne prispeli k rozvoju ekonomiky založenej na vedomostiach. To je aj prípad terajších regiónov Cieľa 1 v únii, kde napriek nárastu počas posledného desaťročia alebo i za dlhšie obdobie zostávajú rozdiely oproti zvyšku EÚ stále veľké.

Rovnako sa zdá, že v kohéznych ako aj prístupujúcich krajinách sa oveľa menej ľudí ako v ostatných častiach únie zúčastňuje na ďalšom vzdelávaní (menej než 20% ľudí zamestnaných v podnikoch v Grécku, Portugalsku a vo všetkých prístupujúcich krajinách okrem Českej republiky a Slovinska v roku 1999), a to aj napriek kritickej potrebe adaptovať sa na ekonomické zmeny.

Posilnenie sociálnej súdržnosti

Hospodárska politika, politika zamestnanosti a sociálna politika sa navzájom podporujú. Hospodársky rozvoj musí ísť ruka v ruke s úsilím o zredukovanie chudoby a s bojom proti vylúčenosti. Podpora spoločenskej integrácie a boj proti diskriminácii sú pre prevenciu sociálnej vylúčenosti ako aj pre dosiahnutie vyššej miery zamestnanosti a ekonomický rast kľúčové, a to predovšetkým na regionálnej a na miestnej úrovni.

Rovnako aj poskytovanie komplexnej podpory najviac znevýhodneným skupinám, ako sú napríklad etnické menšiny alebo žiaci, ktorí ukončia školskú dochádzku na nižšom stupni, môže byť dôležité pri zabezpečení ekonomických a sociálnych výhod v celej EÚ.

Pretrvávajúce rozdiely v oblasti inovačnej kapacity

V ekonomike, ktorá je stále viac postavená na vedomostiach, je inovácia kľúčom k regionálnej konkurenčnej schopnosti. Schopnosť inovovať, prístup

k vedomostiam a ich využívaniu sa však líši od regiónu k regiónu tak v súčasných ako aj v nových členských štátoch. Cieľom tejto politiky síce nie je zabezpečiť, aby všetky regióny mali prostriedky a mohli rovnakou mierou prispieť k pokroku v oblasti nových technológií, mali by však mať rovnaké postavenie, aby mohli tento pokrok produktívne využívať.

Rozličné ukazovatele — relatívny rozsah výdavkov na výskum a vývoj, zamestnanosť vo výskume a predovšetkým počet žiadostí o registráciu patentu — však naznačujú, že medzi silnejšími regiónmi v centrálnych častiach a ostatnými časťami únie jestvujú, pokiaľ ide o inovačnú kapacitu, veľké rozdiely. (Podľa najnovších údajov 8 z 213 regiónov NUTS v súčasnej EÚ predstavuje približne štvrtinu celkových výdavkov na výskum a vývoj v únii a 31 predstavuje polovicu). Podobne jestvuje veľký rozdiel medzi prístupujúcimi krajinami a priemerom v EÚ15 a – rovnako ako predtým — medzi regiónmi hlavných miest a ostatnými regiónmi.

Stále širší konsenzus panuje s ohľadom na význam dobrej správy vecí verejných pre regionálnu konkurenčnú schopnosť — v zmysle efektívnych inštitúcií, produktívneho vzťahu medzi rozličnými činiteľmi, ktoré sa na rozvojovom procese zúčastňujú, a pozitívnym postojom voči obchodu a podnikom. Regióny sa však v tomto smere stále veľmi odlišujú, rovnako ako aj ich schopnosť rozvíjať vlastné konkurenčné výhody pri úrovni odbornej kvalifikácie, ktorú dosahujú.

Vplyv politik členských štátov na súdržnosť

Verejné výdavky v členských štátoch sú v mnohých prípadoch oveľa vyššie než sumy, ktoré EÚ spotrebuje na politiku súdržnosti. Kým predchádzajúce priemery sa pohybujú okolo 47% HDP, rozpočet pridelený na politiku súdržnosti predstavuje niečo menej než 0,4% HDP EÚ. Napriek relatívne malým rozmerom však politika súdržnosti EÚ zohráva v únii skutočne významnú úlohu pri riešení dôležitých prípadov nezrovnalostí v oblasti príjmov a zamestnanosti. Kým politiky členských štátov zahŕňajúce verejné výdavky

sú zväčša orientované na poskytovanie základných služieb a podporu príjmov, politika súdržnosti EÚ sa zameriava na redukovanie štrukturálnych rozdielov, ktoré priamo ovplyvňujú hospodársku konkurenčnú schopnosť regiónov a možnosti zamestnanosti.

Verejné výdavky sa zväčša zameriavali na zabezpečenie prístupu k základným službám...

Podstatná časť verejných výdavkov je preto v členských štátoch venovaná na poskytovanie celého radu služieb zameraných na to, aby mal každý prístup k vzdelaniu, zdravotnej starostlivosti a sociálnej ochrane. Spolu tieto tri funkcie predstavujú takmer dve tretiny celkových vládnych výdavkov v EÚ. Naproti tomu verejné výdavky na investície do ľudského a fyzického kapitálu dosahujú v priemere len niečo viac ako 2% HDP a vo všetkých krajinách okrem Írska a Luxemburska sa pohybujú pod hodnotou 4% HDP. Objem prostriedkov, ktorý národné vlády spotrebujú na podporu služieb v obchode, vyššie vzdelanie, inováciu a výskum a vývoj, je podobne nízky (výdavky na poslednú uvedenú oblasť predstavujú v celej EÚ len približne 0,3% HDP).

Preto vo vzťahu k sumám, ktoré členské štáty prideliujú na štrukturálne výdavky, už rozsah rozpočtu na politiku súdržnosti nevyzerá taký malý. Na rozdiel od predchádzajúcich sú štrukturálne výdavky EÚ koncentrované do regiónov, ktoré najviac potrebujú pomoc (napríklad štrukturálne prostriedky EÚ pridelené Grécku a Portugalsku dosahujú v oboch štátoch okolo 2,5% ich HDP).

A významne prispievajú k zmenšovaniu regionálnych rozdielov v oblasti príjmov...

Vládne výdavky na obyvateľa na základné služby, ako sú napríklad vzdelanie a zdravotná starostlivosť, sú vo vzťahu k hrubému národnému produktu vo všetkých regiónoch členských štátov zväčša relatívne zhodné a odzrkadľujú snahy týkajúce sa zabezpečenia rovnakej úrovne ich poskytovania obyvateľom bez ohľadu na to, kde žijú. Najväčšie odchýlky sa však vyskytujú vo výdavkoch na sociálnu ochranu, kvôli rozdielom v neza-

mestnanosti a v počte osôb v dôchodkovom veku, ako aj vo výdavkoch na administratívu, keďže vládne ministerstvá bývajú sústredené v hlavných mestách.

Kombinovaný účinok týchto tendencií sa prejavuje v tom, že podiel verejných výdavkov na príjmach je vo všeobecnosti oveľa vyšší v menej prosperujúcich regiónoch než v tých, ktoré prosperujú lepšie, to je však skôr spôsobené nízkou úrovňou príjmov, než vyššími verejnými výdavkami.

Kým štátne výnosy sú úmerné príjmom

Naopak sa zdá, že štátne výnosy sú do značnej miery úmerné príjmom, lebo vo všetkých členských štátoch sa väčšina daní, tak z príjmu, ako aj spotrebné dane, odvádza centrálne. Preto sa neobjavuje tendencia neutralizovať pozitívny podiel verejných výdavkov na redukovanie rozdielov v príjmach medzi regiónmi. V krajinách, kde sa významný podiel príjmov získava na miestnej úrovni, sú navyše k dispozícii mechanizmy na vyrovnanie rozdielov v príjmach, ktorými môžu regióny financovať výdavky.

Rozšírený trend smerom k presúvaniu zodpovednosti za verejné služby na regionálnu a lokálnu úroveň preto nesprevádzal podobný trend v oblasti získavania peňazí na financovanie týchto služieb. Hlavnou výnimkou je Taliansko, kde je zodpovednosť za získavanie prostriedkov stále viac prenášaná na regióny, avšak bez príslušného posilnenia regionálnych transferov.

Priame zahraničné investície — hlavný faktor regionálneho rozvoja

Priame zahraničné investície môžu potenciálne zohrať kľúčovú úlohu pri redukovaní regionálnych rozdielov v oblasti ekonomickej výkonnosti nielen ako zdroj príjmov a pracovných miest, ale aj ako prostriedok šírenia technológií a know-how do zaostávajúcich regiónov, pričom sú mimoriadne dôležité pre prístupujúce krajiny, ktoré potrebujú podstatnú reštrukturalizáciu ekonomík, ako aj zvýšenie produktivity a konkurenčnej schopnosti. Bez ohľadu na finančné výhody, ktoré sa ponúkajú, však

zahraničných investorov nemusia vždy priťahovať miesta, kde je potreba investícií najväčšia, a to zvyčajne z tých istých dôvodov, ako domácich investorov (nedostatky v infraštruktúre, nedostatok vyškolených pracovných síl a podobne).

Priame zahraničné investície majú teda tendenciu dostávať sa disproporčne skôr do silnejších regiónov než do slabších častí únie. V období rokov 1999 — 2001 predstavoval príliv investícií v Írsku približne 21% HDP — jedná sa o krajinu s druhým najvyšším HDP na obyvateľa v EÚ — pričom v Dánsku to bolo 15% (tretia najvyššia úroveň) a v Holandsku 13 % (štvrtá najvyššia úroveň). Príliv investícií do Portugalska naproti tomu predstavoval len niečo málo viac než 4% HDP a krajinami s najnižším prílivom boli Španielsko (1,5 % HDP), Taliansko (1%) a Grécko (niečo pod 1%).

V rámci krajín sa priame zahraničné investície koncentrujú vo veľkých mestách a v ich okolí, predovšetkým do hlavných miest, pričom do zaostávajúcich regiónov sa ich veľa nedostáva. Nové nemecké spolkové krajiny, s výnimkou východnej časti Berlína, získali len niečo málo viac ako 2% z celkového prílivu investícií do Nemecka v období medzi rokmi 1998 až 2000 a regióny Cieľa 1 v Španielsku predstavujú menej než 10% prílivu do krajiny za rok 2000. Podobne aj v Taliansku, menej než 4% z celkového počtu osôb zamestnaných v zahraničných spoločnostiach bolo na juhu krajiny.

Tú istú schému možno vo všeobecnosti pozorovať v prístupujúcich krajinách. V roku 2001 išli dve tretiny prílivu priameho zahraničného kapitálu do Maďarska, do budapeštianskeho regiónu, viac ako 60% prílivu do Českej republiky skončilo v pražskom regióne a podobné percento prílivu na Slovensko išlo do Bratislavy.

Dopad politik spoločstva: konkurenčná schopnosť, zamestnanosť a súdržnosť

Ostatné politiky EÚ, na rozdiel od štrukturálnej politiky, nie sú principiálne zamerané na vyrovnanie regionálnych nezrovnalostí alebo na zmierňovanie rozdielov

medzi ľuďmi. Majú však vplyv na súdržnosť a v mnohých prípadoch rozdiely zvlášť zohľadňujú.

Budovanie znalostnej ekonomiky

Podnikateľská, priemyselná a inovačná politika spoločenstva je zameraná na posilňovanie konkurenčných schopností výrobcov v EÚ prostredníctvom podpory súťaže, zabezpečovania prístupu k trhom a vytváraním prostredia priaznivého pre výskum a rozvoj v rámci celej únie.

Ako je známe, nedostatok inovačných schopností na regionálnej úrovni vyplýva nielen z nedostatkov vo výskumnej základni a z nízkej úrovne výdavkov na výskum a vývoj, ale aj z nedostatočného prepojenia medzi výskumnými centrami a podnikmi, z pomalého získavania informácií ako aj z pomalých komunikačných technológií. Centrá pre prenos inovácií, ktoré boli založené, a sieť Inovačných regiónov v Európe majú preto slúžiť na to, aby povzbudili regióny k rozvíjaniu inovačných politík a aby podnikom poskytovali technickú podporu.

Rozdiely v prístupe, akým spoločenstvo financuje výskumné programy, sú stále zjavné, predovšetkým na regionálnej úrovni, hoci Šiesty rámcový program je čiastočne zameraný na zlepšenie prepojenia medzi vedeckými strediskami v centrálnych častiach EÚ a strediskami v okrajových častiach.

Zlepšenie vzdelávania a odbornej prípravy

Pre EÚ predstavujú kvalifikované pracovné sily v globálnej súťaži najdôležitejšiu relatívnu výhodu. Vysoká úroveň vzdelania a poskytovanie vysokého štandardu odbornej prípravy, ktorá je prístupná ľuďom počas celého ich pracovného života, sú kľúčom na posilnenie inovačnej kapacity v celej únii a na dosiahnutie lisabonského cieľa, teda vytvorenie únie, ktorá bude najdynamickejšou ekonomikou na svete založenou na znalostiach. K dosiahnutiu tohto cieľa má prispieť realizácia programu „Vzdelávanie a odborná príprava do roku 2010“, pričom je ďalším cieľom dosiahnuť, aby vzdelávanie a odborná príprava v Európe boli „do roku 2010 svetovým vzorom kvality“.

Väčší počet kvalitnejších pracovných miest v integrujúcej spoločnosti

Na zasadnutí Európskej rady v Lisabone definovala EÚ komplexnú stratégiu zameranú na dlhodobý ekonomický rast, plnú zamestnanosť, sociálnu súdržnosť a udržateľný rozvoj v spoločnosti založenej na vedomostiach. Európska stratégia zamestnanosti (EES) bola v roku 2003 revidovaná tak, aby v rozšírenej EÚ podporila ciele stanovené v Lisabone a aby sa upriamila na úsilie členských štátov reformovať trhy práce, dosiahnuť plnú zamestnanosť, zvýšiť kvalitu a produktivitu práce a zredukovať sociálne rozdiely.

Úspech pri zavádzaní EES závisí od vážnosti rozhodnutia členských štátov pomáhať pracovníkom a podnikateľom zlepšiť svoju schopnosť prispôbiť sa, prilákať do zamestnania viac ľudí, investovať viac a efektívnejšie do ľudského kapitálu a zlepšiť spôsob správy. Kroky na zlepšenie sociálnej integrácie prispievajú k vyrovnávaniu nerovností v oblasti možnosti zamestnať sa a k rastu potenciálu ekonomiky. Po stretnutí v Lisabone bola v EÚ v roku 2001 prijatá spoločná stratégia pre oblasť sociálnej integrácie. Druhá generácia národných akčných plánov, ktoré pripravili členské štáty v roku 2003, uznáva multidimenzionálnu povahu sociálnej vylúčenosti a potrebu bojovať proti nej pomocou širokej škály opatrení, v ktorých by sa ekonomické, zamestnávateľské a sociálne politiky navzájom podporovali.

Závazok únie týkajúci sa rovnoprávnosti mužov a žien musí byť zapracovaný do komplexného určujúceho prístupu, ktorý zabezpečí, že všetky politiky vezmú pri plánovaní a implementácii do úvahy dopad na rovnosť pohlaví. Ak sa má dosiahnuť cieľ stanovený v Lisabone pre rok 2010 v oblasti zamestnanosti, treba sa rázne začať zaoberať faktormi, ktoré pôsobia na rozdiely v zamestnanosti mužov a žien, rozdiely v nezamestnanosti mužov a žien, ako aj rozdiely v ich mzdách. V tomto smere by sa mali viac presadzovať kroky, ktoré ženy prilákajú do zamestnania, ktoré ich povzbudia, aby zostali na trhu práce dlhšie, a uľahčia im zosúladenie pracovnej kariéry s povinnosťami v rodine, a to prostredníctvom zariadení poskytujúcich starostlivosť.

Ochrana životného prostredia pre udržateľný rast a stabilné pracovné miesta

Udržanie ekonomického rozvoja a vytvorenie dlhodobých stabilných pracovných miest závisí od ochrany životného prostredia pred potenciálne poškodzujúcim účinkom rastu a od toho, či zabránime nadmernému spotrebúvaniu vyčerpatelných zdrojov. Šiesty environmentálny akčný program: Naša budúcnosť — Naša voľba stanovuje kroky v oblasti životného prostredia potrebné na presadenie ekonomických a sociálnych cieľov EÚ. Tie zahŕňajú obmedzenie klimatických zmien, zachovanie prirodzeného životného prostredia a biodiverzity, obmedzenie emisií poškodzujúcich zdravie a obmedzenie využívania prírodných zdrojov tým, že sa zníži produkcia odpadu. Ich súčasťou je zohľadnenie ekologického hľadiska pri implementácii rozhodnutí štrukturálnej politiky súvisiacich s investíciami.

Napriek tomu, že ochrana životného prostredia je nákladná, čo v zaostávajúcich regiónoch, kde bývajú potreby v oblasti infraštruktúry najväčšie, nie je zanedbateľné, prinesú zlepšenia aj potenciálny prospech vo forme zlepšenia zdravia a vytvorenia pracovných miest v ekopriemysle ako aj výhodu udržateľného rozvoja.

Vnútrotrh a služby všeobecného hospodárskeho záujmu

Liberalizácia trhov s dopravou, telekomunikáciami a energiou viedla k zvýšeniu efektívnosti a nižším cenám. Zahŕňa však aj istú hrozbu, že určité sociálne skupiny alebo regióny budú vylúčené z prístupu k základným službám. Preto boli stanovené povinnosti verejných služieb, aby sa zabezpečilo, že každý bude mať k dispozícii základné služby — alebo služby všeobecného ekonomického záujmu — v prijateľnej kvalite a za prijateľné ceny tak, ako to vyžaduje Zmluva o založení EÚ (článok 16). Boli uvoľnené finančné prostriedky spoločenstva, ktoré pomôžu zabezpečiť plnenie týchto povinností v celej EÚ.

Transeurópske dopravné siete zároveň zvýšili dostupnosť vzdialených regiónov a umožnili expanziu obchodu, pričom ďalšie plánované siete, ktoré majú prepojiť nové

členské štáty so súčasnými, budú mať pravdepodobne rovnaký efekt. Smernice pre transeurópske energetické siete prijaté v roku 2003, kladú zvýšený dôraz na investície do systémov pre rozvoj distribučných sietí elektrickej energie a zavedenie zemného plynu do vnútrozemských oblastí a okrajových a ultraokrajových regiónov v budúcich rokoch. Úlohou programu rozvoja transeurópskych telekomunikačných sietí (eTEN) je nielen zlepšiť komunikáciu medzi odľahlejšími regiónmi a ostatnými časťami EÚ, ale zaoberať sa aj rozdielmi v oblasti informačných a komunikačných aplikácií a služieb.

Reforma spoločných politík: poľnohospodárstvo a rybolov

Hoci sa výdavky v rámci Spoločnej poľnohospodárskej politiky (Common Agricultural Policy, CAP) v priebehu času postupne znížili, ešte stále predstavujú takmer 47% rozpočtu spoločenstva. Od začiatku reformného procesu v roku 1992 vzrástla priama pomoc výrobcov na 70% celkových výdavkov, avšak v Španielsku, ako v jedinej kohéznej krajine, zostáva pod hranicou priemeru. V priemere sú platby v porovnaní s príjmami pre veľké a stredné podniky vyššie ako pre malé podniky.

Podpora rozvoja vidieka v období rokov 2000 — 2006 je rozsiahlejšia pre regióny Cieľa 1 (56% celkových výdavkov) ako pre zvyšné časti EÚ napriek tomu, že len 10% výdavkov ide na opatrenia, ktoré majú posilniť inú vidiecku ekonomiku ako poľnohospodárstvo. V ďalšom plánovacom období, od roku 2007 do roku 2013, budú náklady CAP v skutočnosti nižšie, pričom sa oddelia priame platby od produkcie, zredukujú sa platby veľkým podnikom, znížia sa ceny a väčší dôraz sa bude klásť na rozvoj vidieka a na životné prostredie.

Dôsledkom rozšírenia sa v EÚ zvýši zamestnanosť v poľnohospodárstve o približne 60 %, pričom výrazne vzrastie počet malých podnikov. Odhaduje sa, že podiel celkových výdavkov v rámci CAP idúcich do regiónov Cieľa 1 v nových a jestvujúcich členských štátoch sa zvýši o približne 10 percentuálnych bodov, teda asi na dve tretiny.

Spoločná politika rybolovu (Common Fisheries Policy, CFP) je zameraná predovšetkým na zachovanie zásob

rýb a reštrukturalizáciu priemyslu s cieľom zabezpečiť dlhodobú udržateľnosť. Nedávno zavedené núdzové opatrenia budú mať významný dopad na množstvo regionálnych ekonomík, predovšetkým v Španielsku a v Portugalsku. Kým v dlhodobom horizonte by mal byť redukujúci sa priemysel opäť ziskový hneď, ako prestanú platiť núdzové opatrenia, v krátkodobom horizonte je predovšetkým zodpovednosťou členských štátov, aby zmiernili nepriaznivé sociálne a hospodárske následky.

Spomedzi prístupujúcich krajín má rybolov významnejšieho rozsahu len Poľsko a tri baltské štáty, pričom aj tento zaznamenáva pokles. Objem ich výlovu spolu dosahuje len menej ako 7% výlovu v jestvujúcich členských štátoch.

Štátna pomoc a politika súdržnosti

Nakoľko súčasný režim počíta s diskrimináciou v prospech problémových regiónov, kontrola štátnej pomoci môže prispieť k politike súdržnosti a zároveň ju podporiť. V súlade so záväzkami prijatými na zasadnutí Rady v Štokholme sa v priebehu rokov 1997 — 2001 celkové výdavky na štátnu pomoc v peňažnom vyjadrení značne znížili, pričom k ich poklesu v pomere k HDP došlo v 12 z 15 členských krajín. Zároveň sa výdavky stále viac presúvali smerom k horizontálnym cieľom. Tento ukazovateľ však zostáva vyšší v prosperujúcich členských krajinách než v kohéznych krajinách.

V roku 2001 približne malo len 9% celkovej štátnej pomoci v EU formu pomoci regiónom Cieľa 1, kde poskytnutá suma nedosahovala ani tretinu najvyššej hodnoty roku 1993, čo bolo spôsobené výrazným znížením pomoci novým spolkovým krajinám Nemecka a južnému Taliansku. Regionálna pomoc oblastiam Cieľa 2 tvorí približne 6% z celkovej štátnej pomoci.

Keďže kontrola štátnej pomoci má vplyv na regionálne rozdelenie ekonomickej aktivity a zisku, zostáva v kontexte rozšírenia najdôležitejšia. Preto bude po roku 2006 úsilie naďalej smerovať k modernizácii, zjednodušeniu a vyjasneniu pravidiel štátnej pomoci pri zohľadnení zmien v politike súdržnosti s cieľom dosiahnuť obmedzenejšiu ale lepšie zameranú pomoc.

Spravodlivosť a vnútorné veci: zlepšenie podmienok rozvoja

Vysoká kriminalita, existencia organizovaného zločinu a korupcia môžu spomaliť hospodársky rozvoj a odradiť potenciálnych investorov. Preto posilnenie schopnosti bojovať proti zločinu, zvýšená cezhraničná spolupráca, kvalitnejšia kontrola vonkajších hraníc a lepšie začlenenie národností tretích krajín do spoločnosti vždy prispievajú k podpore regionálneho rozvoja, čo platí zvlášť v prípade prístupujúcich krajín.

Vnímanie politiky spoločenstva v regiónoch

Prieskumy, ktoré sa uskutočnili medzi regionálnymi predstaviteľmi v rámci celej EÚ, naznačujú, že politika spoločenstva je vo veľkej miere stotožňovaná s financovaním spoločenstva a že projekty financované zo štrukturálnych fondov sú najviditeľnejšie a majú najväčší vplyv. Tento poznatok je typický pre regióny Cieľa 1 a najpríznačnejší pre kohézne krajiny. Pozitívny dopad iniciatívy spoločenstva pod názvom INTERREG bol ocenený pre jej viditeľnosť a motiváciu k spolupráci.

Zatiaľ čo sa dopad CAP na súdržnosť vnímal všeobecne ako pozitívny, regióny, v ktorých bolo poľnohospodárstvo najdôležitejšie, ho hodnotili ako nespravodlivý voči oblastiam Stredozemného mora a zvýhodňujúci najvýnosnejšie farmy, v iných prípadoch zasa najrozvinutejšie oblasti. Kritizovalo sa chýbajúce prepojenie medzi CAP a environmentálnou politikou, pričom zapracovanie rozhodnutí z environmentálnej oblasti do politiky rozvoja regiónov bolo veľmi vítané, podobne ako zahrnutie investícií do infraštruktúry pre výskum a vývoj, ktoré sa v regiónoch Cieľa 1 považuje za mimoriadne významné.

Terajšie vysoké náklady za riadenie programov štrukturálneho fondu ako aj čoraz obtiažnejšie postupy boli zároveň podrobené intenzívnej kritike. Ako dôležitý posun, v ktorom treba pokračovať, bola naproti tomu hodnotená väčšia angažovanosť obchodných a sociálnych partnerov.

Dopad štrukturálnych politík a ich pridaná hodnota

Rozsah a smerovanie intervencií v regiónoch Cieľa 1

Štrukturálne fondy a Kohézny fond, ktoré predstavujú len približne 0,4% HDP EÚ, sa koncentrujú na pomoc najmenej prosperujúcim častiam únie. Objem finančných prostriedkov prevedených v období rokov 2000 — 2006 do regiónov Cieľa 1 by mal predstavovať 0,9% HDP v Španielsku a viac ako 2,5% HDP v Grécku a v Portugalsku. Čo je však dôležitejšie, odhaduje sa, že tieto transfery by mali prispieť približne 3% k investíciám v Španielsku, 8–9% v Grécku a Portugalsku, 7% v talianskom regióne Mezzogiorno a 4% v nových spolkových krajinách Nemecka.

V skutočnosti boli vo väčšine prípadov národné verejné výdavky podporujúce intervencie zo štrukturálnych fondov väčšie v plánovacom období 1994–1999 ako v období predchádzajúcom, pričom zvýšili sumu, ktorá bola k dispozícii na investície, o 40–50%. Ďalším príspevkom bolo financovanie zo súkromných zdrojov, ktoré bolo významné predovšetkým v Rakúsku, v Nemecku a v Belgicku, i keď sumy „vypáčené“ týmto spôsobom v kohéznych krajinách, vo Francúzsku a Veľkej Británii boli relatívne nízke. Zdá sa, že v súčasnom období je pákový efekt na súkromné investície podobný, hoci v Nemecku výrazne oslabil.

Štrukturálne výdavky podporujú aj úvery od Európskej investičnej banky (EIB). Úvery podporovaným oblastiam v EÚ15 dosiahli v období medzi rokmi 2000 — 2002 celkový objem 20 miliárd eur ročne, pričom viac ako polovica tohto objemu smerovala do regiónov Cieľa 1 a do prístupujúcich krajín smerovali 3 miliardy eur ročne. Viac ako tretina úverov v regiónoch Cieľa 1 bola určená na investície do dopravy, zatiaľ čo v prístupujúcich krajinách smerovalo 90% investícií do dopravy, životného prostredia a energie.

Štrukturálne fondy boli rozdelené predovšetkým na zmiernenie rozdielov medzi regiónmi Cieľa 1 a ostatný-

mi časťami EÚ v oblasti infraštruktúry a vybavenosti ľudským kapitálom. Tým došlo v priebehu posledného desaťročia k podstatnému zlepšeniu systémov prepravy tak na transeurópskych linkách, ako aj na sekundárnych sieťach v regiónoch; zároveň bolo poskytované poradenstvo a odborné vzdelávanie nezamestnaným a tým zamestnancom, ktorým hrozila strata zamestnania, aby sa posilnila možnosť zamestnať sa a zvýšiť si odbornú kvalifikáciu. Podpora bola poskytnutá tiež výskumu a vývoju a inovácii, a to tak na vytvorenie nových výskumných kapacít, ako aj — čo je rovnako dôležité — pri formulovaní regionálnych stratégií smerovania výskumu a vývoja tak, aby vyhovoval miestnym podmienkam rozvoja a pomáhal ďalej rozširovať možnosti informačných a komunikačných technológií ako aj základné zručnosti potrebné na využívanie nových technológií.

Navyše podstatná časť štrukturálnych fondov (14% v období rokov 2000–2006) smerovala do financovania investícií s cieľom zlepšiť životné prostredie, do zariadení na úpravu odpadu a predovšetkým do čistiarň odpadových vôd, pričom pri rozhodovaní o štrukturálnych intervenciách sa explicitne berú do úvahy rozhodnutia v oblasti životného prostredia.

Účinky intervencií na skutočnú konvergenciu a ekonomickú integráciu

Empirická analýza ukazuje, že rast HDP, zamestnanosti a produktivity v regiónoch Cieľa 1 najmä od polovice deväťdesiatych rokov nielen prekročil rast v ostatných krajinách EÚ, ale predovšetkým že konvergencia sa najviac prejavila v najmenej prosperujúcich regiónoch. (Treba poznamenať, že táto analýza je založená na konzistentných údajoch osobitne zozbieraných pre túto správu.) Poukazuje aj na to, že štrukturálne intervencie podnietili rast v kohéznych krajinách príspevom tak na strane dopytu, ako aj podporením ponukovej strany ekonomiky. Preto sa odhaduje, že HDP bol v Španielsku v roku 1999 približne o 1,5% vyšší, než by bol bez intervencie, v Grécku bol vyšší o viac ako 2%, v Írsku o takmer 3% a v Portugalsku bol vyšší o viac ako 4,5%. Ďalej sa odhaduje, že HDP v nových spolkových krajinách Nemecka sa zásluhou intervencií zvýšil o približne 4%.

Štrukturálne intervencie podnietili aj rast obchodu medzi kohéznymi krajinami a ostatnými časťami únie — ktorý sa týmto za posledné desaťročie viac ako zdvojnásobil — a tiež užšiu integráciu. Dôkazy naznačujú, že v priemere približne štvrtina štrukturálnych výdavkov sa zvyšným častiam únie vracia vo forme zvýšeného dovozu, a to predovšetkým strojných zariadení a vybavenia. Toto „prelievanie“ je mimoriadne veľké v prípade Grécka (42% výdavkov) a Portugalska (35%).

Keďže veľké percento akýchkoľvek zvýšených výdavkov smeruje v nových členských štátoch do dovozu a približne 60% dovozu pochádza z jestvujúcich členských štátov EÚ, štrukturálne výdavky v týchto krajinách s veľkou pravdepodobnosťou takisto predstavujú „prelievanie“ podobných rozmerov v prospech rastu ostatných častí únie. Podobne ako v kohéznych krajinách majú výdavky na dovoz tendenciu sústrediť sa disproportčne do dovozu strojných zariadení a vybavenia, čo prospieva predovšetkým Nemecku, z ktorého pochádza približne 45% všetkého dovozu tohto typu nakúpeného v EÚ15.

Intervencie v regiónoch Cieľa 2: reštrukturalizácia a tvorba pracovných príležitostí

V období rokov 1994–1999 dostalo 82 regiónov z 12 členských štátov podporu v rámci Cieľa 2 v celkovej hodnote približne 2,4 mld. eur ročne (v súčasnosti zvýšenú na 3,3 mld. eur ročne), pretože sa v nich vyskytovali oblasti, kde došlo k priemyselnému úpadku. Táto podpora bola doplnená o podobné sumy z národných verejných a súkromných zdrojov, čím celkové štrukturálne výdavky do týchto oblastí vzrástli na približne 7 mld. eur za rok. Výdavky sa koncentrovali najmä do konverzie starých priemyselných lokalít a do služieb na podporu podnikania (spolu predstavovali asi polovicu z celkového objemu), pričom asi 20% prostriedkov sa vynaložilo na rozvoj ľudských zdrojov a 10% na podporu výskumu a vývoja a informačných a komunikačných technológií.

Hodnotiace štúdie naznačujú, že štrukturálne intervencie do týchto oblastí viedli počas celého obdobia k vytvoreniu asi 700 tisíc pracovných miest a o niečo menej ako

500 tisíc v čistom vyjadrení, pričom 300 tisíc malých a stredných podnikov získalo finančnú výpomoc na zlepšenie výrobných postupov a vyhľadávanie nových trhov. Zároveň sa vyčistilo a revitalizovalo asi 115 miliónov štvorcových metrov znečistených priemyselných plôch, čo umožnilo ich nové ekonomické využitie, vrátane využitia na kultúrne aktivity a činnosti spojené s trávením voľného času. Aj v dôsledku týchto opatrení došlo v uvedených regiónoch v porovnaní s ostatnými regiónmi EÚ k o niečo väčšiemu poklesu nezamestnanosti, hoci HDP na obyvateľa vzrástol menej výrazne.

Podrobnejšia analýza dokazuje, že podpora výskumu a vývoja, inovácie a šírenia technológií bola zvlášť efektívna pri tvorbe nových pracovných miest a zachovávaní jestvujúcich pracovných príležitostí, a to aj napriek tomu, že inovačná schopnosť regiónov Cieľa 2 zostáva v porovnaní s úspešnejšími regiónmi menej rozvinutá. Naproti tomu vybavenie infraštruktúrou a ľudským kapitálom je porovnateľné s úrovňou kdekoľvek inde.

Intervencie mali pozitívne účinky, ktoré však mohli byť väčšie, keby boli oblasti s nárokom na podporu i rozsah financovaných činností väčšie a keby bol časový horizont projektov (tri roky) dlhší. Tieto zmeny by umožnili realizáciu projektov, ktoré majú väčší strategický význam pre podporu regionálneho rozvoja.

Podpora poľnohospodárstva, rozvoja vidieka a rybolovu

Intervencie v rámci Cieľa 5a boli počas obdobia rokov 1994–1999 zamerané na zvýšenie efektívnosti poľnohospodárstva a na pomoc pri zachovaní životného prostredia a vidieka a zdá sa, že boli relatívne účinné pri podpore reštrukturalizácie malých fariem v regiónoch Cieľa 1.

Intervencie v rámci Cieľa 5b dosiahli hodnotu približne 1,2 mld. eur ročne a boli implementované v oblastiach, kde býva asi 9% obyvateľstva EÚ. Zdá sa, že viedli k istej diverzifikácii poľnohospodárskej produkcie a k rozvoju takých aktivít ako agroturistika a služby v oblasti životného prostredia, pričom prispeli tiež k obnove dedín a rozvoju verejných služieb.

V súčasnom plánovacom období bola do celkovej stratégie včlenená podpora rozvoja vidieka, hoci je rozdelená do dvoch rôznych programov, z ktorých jeden sa riadi pravidlami štrukturálnych fondov a druhý pravidlami EAGGF — Záručnej sekcie. Ten druhý je určený pre politiky v oblasti poľnohospodárskych trhov a nie je príliš prispôsobený systému viacročných plánov činnosti.

Sektor rybolovu je sústredený v obmedzenom množstve regiónov v okrajových častiach EÚ, pre ktoré platia opatrenia na ochranu a zachovanie zásob rýb a kde môžu do rozvoja ostatných ekonomických aktivít významným spôsobom zasiahnuť intervencie Spoločného programu pre rybolov.

Podpora zamestnanosti, vzdelávania a odbornej prípravy prostredníctvom ESF

V období rokov 1994–1999 poskytol Európsky sociálny fond (ESF) podporu na rozvoj ľudských zdrojov dosahujúcu tretinu celkových intervencií štrukturálnych fondov, pričom približne polovica tejto sumy smerovala do regiónov Cieľa 1.

Intervencie v rámci Cieľa 3 boli zamerané na integráciu mladých ľudí a dlhodobo nezamestnaných, ako aj na tých, ktorým hrozilo riziko straty zamestnania, a tiež na podporu rovnosti príležitostí. Cieľom intervencií v rámci Cieľa 4 bolo pomôcť pracovníkom adaptovať sa na zmeny v priemyselných odvetviach. Výsledky hodnotenia naznačujú, že všeobecne najúspešnejšími opatreniami boli tie, ktoré ponúkli kombináciu viacerých druhov pomoci, napríklad poradenstvo, odbornú prípravu a vyhľadávanie zamestnania, ktorá bola šitá na mieru podľa individuálnych potrieb.

Okrem toho ESF poskytol podporu na financovanie zamestnanosti a systémov vzdelávania a odbornej prípravy na národnej i regionálnej úrovni. V regiónoch Cieľa 1 pomohol ESF zvýšiť úroveň verejných investícií do vzdelávania a odbornej prípravy. Hoci Európska stratégia zamestnanosti (EES) začala platiť až v priebehu plánovacieho obdobia, ESF poskytoval od roku 1997 významnú podporu politikám, ktoré boli súčasťou ná-

rodných akčných plánov zamestnanosti (NAP), a to predovšetkým v južných členských štátoch.

V období rokov 2000–2006 sa prepojenie medzi ESF a EES výrazne posilnilo. Pri celkovom rozpočte približne 60 mld. eur sa ESF stal hlavným finančným nástrojom spoločenstva na podporu EES. EES na druhej strane poskytovala pevnejší politický rámec pre intervencie ESF a pre vytváranie pracovných miest.

Podpora spolupráce a budovania kontaktov

Iniciatívy spoločenstva majú podporovať inováciu, partnerstvo a rozvoj spolupráce medzi krajinami a regiónmi a zaoberať sa potrebami, ktoré neboli pokryté hlavnými programami implementovanými na základe cieľov štrukturálnych fondov.

V období rokov 1994–1999 podporovala iniciatíva INTERREG II tri typy rozsiahlych programov, cezhraničnú spoluprácu (vetva A), dobudovanie energetických sietí (vetva B) a spoluprácu pri regionálnom a priestorovom plánovaní (vetva C). Väčšina financií smerovala do programov vetvy A na zlepšenie životného prostredia, podporu kultúrnych aktivít, cestovného ruchu a služieb pre malé a stredné podniky, ako aj na podporu rozvoja dopravných spojení, predovšetkým cezhraničných spojení. Došlo k významným zlepšeniam, a to predovšetkým na hraničných prechodoch v regiónoch Cieľa 1 v Grécku, v Nemecku a vo Fínsku. Hlavným prínosom sa však stali rozšírené kontakty a lepšie porozumenie medzi verejnými orgánmi a súkromnými či pološtátnymi organizáciami na oboch stranách hraníc.

V období rokov 2000 — 2006 iniciatíva INTERREG III — s rozpočtom vo výške približne 5 mld. eur — ďalej posilnila cezhraničnú zložku (vetva A), podporila strategickú spoluprácu na nadnárodnej úrovni v oblasti priestorového plánovania (vetva B) a spoluprácu a výmenu skúseností medzi regiónmi (vetva C).

V budúcnosti bude musieť iniciatíva INTERREG zohľadniť nový kontext, v ktorom sa časť EÚ, ktorú predstavujú hraničné oblasti, zväčší ako v zmysle počtu obyvateľov, tak i územnej rozlohy.

Iniciatíva URBAN sa týka 44% obyvateľov EÚ, žijúcich v mestských oblastiach s počtom obyvateľov nad 50 000. V rokoch 1994–1999 dosiahla podpora výšku 148 miliónov eur ročne a bola rozdelená medzi 118 miest. V súčasnom období bola táto suma zredukovaná na 104 miliónov eur a rozdelená medzi projekty v 70 mestách. Zameriava sa hlavne na malé mestské štvrte a podnecuje zapojenie miestnych obyvateľov do programov, ktoré priamo ovplyvňujú životy ľudí. Táto činnosť pomohla zvýšiť viditeľnosť štrukturálnej politiky EÚ ako takej. Pomohla tiež prilákať investície zo súkromných zdrojov. Na druhej strane koncentrácia podpory na malé oblasti vynecháva rozsiahlejšie projekty zamerané na riešenie širších regionálnych problémov, ako sú napríklad vzťahy medzi mestskými a okolitými vidieckymi oblasťami.

Iniciatívy EMPLOYMENT and ADAPT podporili v období rokov 1994–1999 asi 9300 projektov, pričom bolo do programov na integráciu do pracovného trhu a vytváranie pracovných miest na miestnej úrovni zapojených približne 1,8 milióna osôb. Financované projekty zahŕňali opatrenia na uľahčenie prístupu k práci a odbornej príprave, podporu nových zdrojov zamestnanosti, pomoc malým a stredným podnikom pri prispôsobovaní sa zmenám, a podporu starostlivosti o deti, ktorá ženám uľahčí pokračovať v zamestnaní.

V období rokov 2000–2006 sa iniciatíva EQUAL zamerala na nové inovatívne postupy boja proti rozdielom a diskriminácii na pracovnom trhu, kladúc veľký dôraz na nadnárodnú spoluprácu, partnerstvo a výmenu skúseností a dobrej praxe.

Iniciatíva LEADER II poskytovala v priebehu rokov 1994–1999 zo svojho rozpočtu 300 miliónov eur ročne ako podporu približne 900 miestnym akčným skupinám vo vidieckych oblastiach, pričom sa tento rozpočet spolufinancovaním zvýšil na 700 miliónov eur. Hlavnou financovanou aktivitou bol cestovný ruch, a to prostredníctvom pomoci poskytnutej aj malým a stredným podnikom na rozvoj miestnych produktov.

V rámci iniciatívy LEADER+ (2000–2006), ktorá má rovnaký ročný rozpočet ako LEADER II, sa kladie zvýšený dôraz na pilotnú povahu projektov a spolupráca sa uľahčila.

Pilotné inovačné akcie

Takmer každý tretí regionálny orgán EÚ15 má vypracovanú Regionálnu inovačnú stratégiu (RIS) alebo Regionálnu iniciatívu informačnej spoločnosti (RISI). Najviditeľnejšie účinky týchto dvoch iniciatív predstavovali partnerstvá verejného a súkromného sektora a podpora malých a stredných podnikov pri získavaní prístupu k novým technológiám.

Nový systém inovačnej činnosti podporovaný celkovou čiastkou približne 400 miliónov eur zo štrukturálnych fondov vznikol v roku 2001 s cieľom podnietiť regióny k rozvíjaniu programov podporujúcich regionálnu schopnosť konkurencie prostredníctvom technológií a inovácie (lisabonská stratégia), pričom sa uplatňovali nové formy informačných a komunikačných technológií (Akčný plán e-Európa) a presadzovala sa podpora udržateľného rozvoja (Gothenburg). Doteraz požiadali o financovanie programov súvisiacich s niektorým z týchto programov tri štvrtiny regiónov únie.

Zlepšenie efektivity riadenia štrukturálnych fondov

Pri poslednej revízii pravidiel štrukturálnych fondov v roku 1999 došlo k pokusu zjednodušiť celý systém a decentralizovať každodenné riadenie smerom k členským štátom. Napriek tomu, že členské štáty preberajú stále viac zodpovednosti za narábanie s finančnými prostriedkami, konečná zodpovednosť za výdavky pred rozpočtovým orgánom spočíva na pleciach Komisie. Preto je potrebné pred začatím nového obdobia financovania zrevidovať pravidlá a uvažovať o zvýšení efektívnosti systému a jeho ďalšom zjednodušení.

Základné princípy

Plánovanie, partnerstvo, koncentrácia a doplnkovosť zostali od reformy v roku 1988 hlavnými princípmi štrukturálnych fondov. Plánovanie systémom plánovania výdavkov na niekoľko rokov dopredu s úmyslom dosiahnuť strategický cieľ prinieslo väčšiu istotu a väčšiu stabilitu, ako aj súlad medzi sledovanou politikou a financovanými projektmi. Zatiaľ čo sa

plánovacie obdobie vďaka zlepšeniu plánovacích schopností predĺžilo a ciele boli lepšie vyčíslené, vzrástli obavy týkajúce sa zložitosti a času potrebného na schválenie programových dokumentov, ako aj nutnosti zabezpečiť, aby programy boli dostatočne flexibilné a mohli sa prispôbovať zmenám.

Partnerstvo pri navrhovaní a implementácii programov sa stalo silnejším a zahŕňalo široký okruh subjektov z oblasti súkromného sektora, vrátane sociálnych partnerov, rovnako ako regionálne a miestne orgány. Výsledkom boli lepšie ciele a inovatívnejšie projekty so zlepšeným monitorovaním a hodnotením výkonnosti, ako aj s lepším šírením informácií o výsledkoch, i keď na druhej strane v niektorých prípadoch kvôli tomu ešte väčšia rástla zložitosť riadenia programu.

Koncentrácia v zmysle zacielenia fondov na oblasti, ktoré ich najviac potrebujú, sa v priebehu času zosilnila, hoci výsledky hodnotenia naznačujú, že v niektorých prípadoch sú zdroje príliš rozptýlené a zúžené. V súčasnom programovom období žije 41% populácie EÚ15 buď v regiónoch Cieľa 1 alebo v regiónoch Cieľa 2, hoci komplikovaný proces definovania druhého typu regiónu viedol k určitej fragmentácii regiónov a k zvýšenému rozptýleniu zdrojov.

V regiónoch Cieľa 1 sa doplnkovosť vo všeobecnosti dodržiava v tom zmysle, že štrukturálne fondy jestvujúce verejné výdavky skôr doplnili než nahradili. Ako oveľa zložitejšie sa však ukázalo potvrdiť, že sa tak stalo aj v prípade programov Cieľa 2 a predovšetkým Cieľa 3.

Hľadanie väčšej efektívnosti

Napriek tomu, že sa odbornosť, pokiaľ ide o riadenie fondov, v priebehu času zvýšila, zlepšenie efektívnosti programov stále zostáva kľúčovou výzvou. Členské štáty často považujú požadované kontrolné postupy za neopodstatnené vzhľadom na náklady, ktoré sú s nimi spojené, pričom ich tiež považujú za duplikáciu národných systémov. Kritika sa týkala predovšetkým skutočnosti, že o súčasných požiadavkách sa rozhodovalo neskoro, čo viedlo k oddialeniu implementácie

programu a k vytvoreniu tlaku na to, aby sa finančné prostriedky vynaložili príliš rýchlo, s negatívnym dopadom na kvalitu. Zdá sa, že náklady na finančný manažment sú mimoriadne vysoké v prípade programov Cieľa 2.

Napriek tomu, že sa manažment verejných zdrojov zlepšil, zostáva pravdou, že v poslednom plánovacom období bola len tretina hodnotených projektov Cieľa 1 dokončená včas, kým dokončenie tretiny z nich oneskorilo viac ako o rok. Navyše dve tretiny projektov prekročili rozpočet. Disciplína, ktorú počas súčasného obdobia prinieslo pravidlo $n+2$, významne prispela k zlepšeniu využívania štrukturálnych finančných prostriedkov. V roku 2003 bola finančná realizácia štrukturálnych fondov takmer 100%.

Monitorovanie je neodmysliteľnou súčasťou systému, avšak hodnotenia ukazujú, že nebolo také efektívne, ako sa očakávalo, a to čiastočne preto, že nebolo možné získať využiteľné informácie. Zameranie sa skôr na finančné než na strategické otázky vedie navyše zvyčajne k tomu, že sa finančné prostriedky spotrebúvajú tam, kde sa najľahšie absorbujú, namiesto toho, aby smerovali tam, kde budú využité najefektívnejšie. Hoci sa postupy pri identifikácii ukazovateľov a cieľov v súčasnom období zlepšili, ukazovatele často nie sú vhodne definované a ciele sú príliš široké.

Aj hodnotiaci systém sa s postupom času zlepšil, medzi členskými štátmi však stále jestvujú významné odchýlky v jeho uplatňovaní. V súčasnosti vyžaduje hodnotenie členskými štátmi ex ante, hodnotenie v polovici obdobia členskými štátmi v spolupráci s Komisiou — a to v takom čase, aby sa o jeho výsledky mohli opierať rozhodnutia počas zvyšku programu — a ex post Komisiou, hoci až dva roky po skončení programu. Užitočnosť a relevantnosť procesu hodnotenia by mohla zvýšiť väčšia angažovanosť regiónov a členských štátov.

V záujme lepšieho riadenia sa v súčasnom období zavádza finančná motivácia formou výkonnostnej rezervy vo výške 4% zdrojov zo štrukturálnych fondov,

ktorá sa v roku 2004 bude rozdeľovať na základe splnenia programových cieľov vytýčených na začiatku.

Systémy riadenia sa v mnohých prípadoch postupne decentralizovali, čím sa podľa hodnotenia zvýšila ich efektívnosť, pretože dokázali lepšie reagovať na potreby regiónov.

Výzva rozšírenia

Štrukturálne fondy majú pre nové členské štáty kľúčový význam, pretože im pomôžu posilniť ich schopnosť konkurovať. V období rokov 2000 — 2006 získajú prístupujúce krajiny približne 3 mld. eur ročne z programov ISPA (na dopravu a projekty v oblasti životného prostredia), SAPARD (pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka) a PHARE (na posilnenie ekonomickej a sociálnej súdržnosti ako aj administratívnej a inštitucionálnej kapacity). Po vstupe do EÚ bude mať 10 nových členských štátov spolu s Bulharskom a Rumunskom nárok na pomoc z PHARE po dobu ďalších troch rokov (v celkovej výške 1,6 mld. eur ročne).

Do konca roka 2003 bolo v rámci ISPA schválených 324 projektov, ktoré boli rovnomerne rozdelené medzi dopravu a životné prostredie, pričom v prvom prípade medzi cesty a železnice. V rámci programu SAPARD smerujú zdroje v hodnote 500 miliónov eur ročne na podporu plánov rozvoja poľnohospodárstva a vidieckych oblastí, ktoré si krajiny sami vypracovali.

Nové členské štáty budú oprávnené prijímať podporu zo štrukturálnych fondov v rokoch 2004 — 2006. Podpora dosahujúca v priebehu troch rokov celkovú hodnotu 21,8 mld. eur sa sústreďí do obmedzeného počtu prioritných oblastí s cieľom maximalizovať účinok a minimalizovať problémy s implementáciou programu. Prioritné oblasti, ktoré si krajiny vybrali, sa, pokiaľ ide o relatívny význam pripisovaný nákladom na infraštruktúru, ľudské zdroje a produktívne investície, veľmi líšia, pričom sčasti odzrkadľujú rozdiely vo všeobecnom stave kapitálu v týchto oblastiach.

Potrebu rozvíjať strategický prístup a zamerať sa na obmedzený počet priorít, ktorá bola zdôrazňovaná

počas rokovaní, treba dodržiavať aj v štádiu realizácie. Okrem toho, osobitnú pozornosť bude tiež potrebné venovať zabezpečeniu maximálnemu súladu medzi štrukturálnymi fondmi a národnými politikami, životnému prostrediu a rovnosti príležitostí. Napriek pokroku, ktorý bol dosiahnutý na úrovni národných vlád i na regionálnej úrovni, zostáva problémom zároveň otázka administratívnej kapacity, i keď skúsenosti s vlastnou realizáciou programov túto kapacitu pomôžu posilniť.

Z tohto aj z iných hľadísk možno považovať obdobie 2004 — 2006 za prechodné, ktoré súčasne dáva novým členským štátom možnosť pripraviť si pôdu pre nasledujúce, oveľa dlhšie plánovacie obdobie.

V nových členských štátoch stojí pred štrukturálnou politikou výzva:

- identifikovať v každom regióne štrukturálne nedostatky, ktoré majú najväčší negatívny dopad na jeho konkurencieschopnosť a rastový potenciál, a prioritne sa nimi zaoberať,
- na základe zváženia slabých a silných stránok každého regiónu treba sformulovať jeho dlhodobú stratégiu rozvoja, ktorá zohľadní skutočnosť, že všetky potreby nie je možné riešiť naraz, a ktorá usporiada investičné projekty s ohľadom na ich interakciu s líniou rastu, ktorú má dlhodobo sledovať,
- pri investičných rozhodnutiach prikladať primeranú vážnosť otázkam životného prostredia, a to s cieľom zabezpečiť, aby bola udržateľná zvolená línia rastu,
- predchádzať prílišnej koncentrácii investícií do centier, ktoré v súčasnosti rastú a v ktorých môže byť ich vplyv na ekonomickú aktivitu v krátkodobom horizonte síce najväčší, avšak pravdepodobne na úkor vyváženého rozvoja v dlhodobom horizonte,
- pomáhať pri posilňovaní administratívnej kapacity pre navrhovanie, zavedenie a riadenie programov rozvoja na regionálnej úrovni.

-
- 1 Pozri napríklad T. Padoa-Schioppa, *Efficiency, stability and equity - A strategy for the evolution of the economic system of the European Community*, Oxford University Press 1987, kde sa zdôrazňuje, že, „v dôsledku liberalizácie trhu jestvuje vážne riziko zhoršovania sa nerovnováhy v regiónoch... (a) sú potrebné primerané sprievodné opatrenia, aby sa urýchlilo prispôbovanie slabších regiónov a krajín... na dosiahnutie tohto cieľa sú potrebné reformy a rozvoj štrukturálnych fondov spoločenstva“ (str. 5-6).
 - 2 K tomuto a predchádzajúcemu bodu pozri: *Agenda for a growing Europe*, správu nezávislej prieskumnej skupiny vysokej úrovne, ktorej predsedá André Sapir, z júla 2003.

Závery: návrh reformy politiky súdržnosti

Dňa 10. februára 2004 prijala Komisia návrh rozpočtu rozšírenej Európskej únie¹ s 27 členskými štátmi na obdobie rokov 2007–2013.

Jednalo sa o dôležité rozhodnutie. Komisia prijala stanovisko, že zásahy únie v celom rade kľúčových oblastí politiky je nutné posilniť. Komisia predovšetkým rozhodla, že nevyhnutným prvkom celého postupu by mala byť ambiciózna politika súdržnosti. Nemenej dôležitý je názor Komisie, že pre politiku súdržnosti by mala byť vyčlenená samostatná, transparentná rozpočtová kapitola, ktorá je nevyhnutným predpokladom istoty a stability potrebnej pre plánovanie ďalšej generácie národných a regionálnych viacročných programov.

Rozhodnutie odzrkadľuje prácu vynaloženú od publikácie Druhej správy o súdržnosti v roku 2001, ktorá otvorila diskusiu o budúcnosti politiky súdržnosti v rozšírenej únii po roku 2007. Nižšie uvedené závery Tretej správy o súdržnosti predkladajú súčasný a podrobný návrh priorit a systému realizácie novej generácie programov politiky súdržnosti v súlade so všeobecnými pokynmi v oblasti finančnej perspektívy. Po úvodných poznámkach sa v prvej časti venujeme novým prioritám politiky súdržnosti. V druhej časti popisujeme hlavné prvky nového systému realizácie. Tretia časť je venovaná otázke financovania.

Stojí za to pripomenúť, že politika súdržnosti, ktorá je spolu s jednotným trhom a menovou úniou jedným z pilierov budovania Európy, je jedinou politikou Európskej únie zameranou výslovne na odstraňovanie ekonomických a sociálnych rozdielov. Ide sa o veľmi

špecifickú politiku, ktorej súčasťou je prevod prostriedkov medzi jednotlivými členskými štátmi prostredníctvom rozpočtu Európskej únie s cieľom podporiť hospodársky rast a udržateľný rozvoj investíciami do ľudského a fyzického kapitálu.

Zároveň to znamená, že koncepcia súdržnosti platná na európskej úrovni nie je len pasívnym mechanizmom prerozdelenia prostriedkov, ale dynamickou politikou, ktorá sa snaží vytvárať zdroje cieľavedomým sústredením na faktory ekonomickej konkurenčnej sily a faktory zamestnanosti, najmä tam, kde je nevyužitý potenciál vysoký.

Štyri výzvy do budúcnosti

Rozšírená únia kladie vyššie požiadavky na súdržnosť

Rozšírenie únie na 25 členských štátov a následne na 27 alebo viac, bude predstavovať historicky bezprecedentnú výzvu pre konkurenčnú silu a vnútornú súdržnosť únie. Ako dokladá táto správa, rozšírenie sa prejaví prehĺbením ekonomických rozdielov, zemepisným presunom problematiky nerovností smerom na východ a zhoršením situácie v oblasti zamestnanosti: sociálne a hospodárske rozdiely sa zdvojnásobia a priemerný HDP únie klesne o 12,5%.

Únia ako celok zároveň čelí výzvam vyplývajúcim z očakávaného zrýchlenia procesu reštrukturalizácie hospodárstva v dôsledku globalizácie, liberalizácie trhov, technologickej revolúcie, rozvoja znalostnej ekonomiky a spoločnosti, starnutia obyvateľstva a rastúceho prílivu prisťahovalcov.

Osobitnú výzvu predstavuje demografické starnutie. Rozdiely medzi regiónmi sú v tomto ohľade značné a odrážajú rôzne trendy vývoja plodnosti, úmrtnosti a migrácie. Riešenie problému nie je iba otázkou zvládnutia rastúceho počtu závislých osôb. Rovnako dôležité je zaistiť, aby stratégie národného a regionálneho rozvoja zareagovali na demografickú situáciu a predovšetkým dokázali presadzovať politiku aktívneho starnutia a rozvinúť často nevyužitý potenciál staršej generácie.

A na záver, ekonomický rast EÚ sa za posledné tri roky od vydania Druhej správy o súdržnosti citeľne spomalil. Výsledkom je opätovný nárast nezamestnanosti v mnohých častiach únie, so všetkými sociálnymi dopadmi, ktoré prináša. Únia by preto mala všetky príležitosti, ktoré ponúka súčasný trend smerom k oživeniu, maximálne využiť ako odrazový mostík do budúcnosti.

Posilnenie priorít únie

V snahe zlepšiť výkon hospodárstva EÚ predložili hlavy štátov a vlád krajín únie na stretnutí v Lisabone v marci roku 2000 stratégiu, podľa ktorej sa má Európa stať do roku 2010 najúspešnejšou a konkurenčne a na vedomostiach založenou najsilnejšou ekonomikou na svete. Na svojom zasadnutí v Nice v decembri roku 2000 Rada transformovala lisabonské ciele boja proti chudobe do koordinovanej európskej stratégie sociálnej integrácie. Na zasadnutí Rady v Gothenburgu v júni 2001 bola Lisabonská stratégia rozšírená o dôraz na ochranu životného prostredia a snahu o dosiahnutie udržateľnejšieho modelu rozvoja.

Politika súdržnosti sa na naplňovaní týchto cieľov významným spôsobom podieľa. Rast a súdržnosť sa v konečnom dôsledku vzájomne podporujú. Tým, že odstraňuje rozdiely, pomáha únia zaručiť, aby všetky regióny a všetky sociálne skupiny mohli prispieť k jej celkovému hospodárskemu rozvoju a čerpať z výhod, ktoré prináša. Táto myšlienka je zachytená v článku 3 a v článku 158 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva a návrh

Ústavy ju podporil jednoznačnejším poukazom na teritoriálny rozmer súdržnosti.

Politika súdržnosti je potrebná aj v prípadoch, kedy ostatné politiky spoločenstva prinášajú dôležité výhody pri nízkych ale lokalizovaných nákladoch. Politika súdržnosti pomáha tieto výhody rozšíriť. Predvídaním zmien a podporou adaptácie môže politika súdržnosti obmedziť negatívny dopad zmien.

Z toho dôvodu je preto nutné politiku súdržnosti vo všetkých jej rozmeroch chápať ako pevnú súčasť Lisabonskej stratégie, hoci ako poukázala Komisia vo finančnej perspektíve, štruktúru politiky, ktorá má naplniť lisabonské potreby, je dnes potrebné doplniť a aktualizovať. Inými slovami, politika súdržnosti musí zohľadniť lisabonské a gothenburské ciele a stať sa kľúčovým nástrojom ich realizácie prostredníctvom programov národného a regionálneho rozvoja.

Presadzovanie vyrovnaniejšieho a udržateľnejšieho rozvoja zvyšovaním kvality

Zo zistení tejto správy vyplýva, že pretrvávajúce rozdiely vo výstupoch, produktivite a dostupnosti pracovných miest medzi štátmi a regiónmi sú dôsledkom štrukturálnych nedostatkov v kľúčových faktoroch ovplyvňujúcich schopnosť konkurovať — nedostatočného vybavenia ľudským a fyzickým kapitálom, chýbajúcej schopnosti inovácie a kapacity regionálnej správy a nízkej úrovne ekologického kapitálu.

Cenou za nerealizovanie dôslednej politiky súdržnosti na podporu rastu a odstraňovanie rozdielov preto nie je len strata individuálneho a kolektívneho blahobytu, ale z ekonomického hľadiska tiež strata potenciálneho reálneho príjmu a vyššej životnej úrovne. Vzhľadom na prepojenosť charakteristickú pre integrovanú ekonomiku sa tieto straty neobmedzia na konkurenčne slabšie regióny, ani na jednotlivcov, ktorí nepracujú alebo pracujú v neproduktívnych činnostiach, ale dotknú sa každého občana únie.

Posilnenie konkurenčnej sily regiónov v celej únii dobre zacielenými investíciami a vytvorením ekonomických príležitostí, ktoré ľuďom umožnia naplno využiť ich schopnosti, je preto oporou potenciálneho rastu hospodárstva EÚ ako celku v prospech všetkých. Regionálna politika prispieva k vyrovnaniejšiemu rozloženiu hospodárskej aktivity po celej únii, čím pomáha zmierňovať tlak spôsobovaný nadmernou koncentráciou, preťažením a prekážkami.

Nové partnerstvo pre súdržnosť

Reforma politiky súdržnosti by mala byť zároveň príležitosťou k zvýšeniu efektívnosti, transparentnosti a politickej zodpovednosti. To vyžaduje predovšetkým definovať strategický prístup politiky s konkrétnymi prioritami, zaručujúci koordináciu so systémom ekonomickej a sociálnej správy a pravidelné otvorené hodnotenie dosiahnutého pokroku.

Z uvedeného vyplýva, že je potrebné posilniť inštitucionálnu kapacitu na všetkých úrovniach vlády v celej únii, opierajúc sa o jednu z najsilnejších stránok politiky súdržnosti.

Nová štruktúra európskej politiky súdržnosti po roku 2006

Cielenejšie intervencie

Jedným zo všeobecných záverov už zmienenej verejnej diskusie o budúcnosti politiky súdržnosti bolo konštatovanie, že existuje rad záležitostí, ktoré sú pre súdržnosť dôležité v únii ako celku. („...otázky schopnosti konkurovať, udržateľného rozvoja a hospodárskej a sociálnej reštrukturalizácie sú relevantné vo všetkých členských štátoch“²⁾) Tieto aspekty sú kľúčom k pochopeniu návrhu budúcich priorit, ktorý predkladáme nižšie.

Komisia navrhuje, aby sa aktivity podporované politikou súdržnosti sústredili na investície do menšieho počtu priorit spoločenstva v súlade s lisabonským a gothenburgským programom, u ktorých je

pravdepodobné, že intervencia spoločenstva bude mať pákový efekt a výraznú pridanú hodnotu. Pre regionálne programy preto Komisia navrhuje základný zoznam menšieho počtu kľúčových tém, ktorými sú: **inovácia a znalostná ekonomika, životné prostredie a prevencia rizík, dostupnosť a služby všeobecného ekonomického záujmu.** V prípade programov súvisiacich so zamestnanosťou sa pozornosť bude sústrediť na implementáciu reforiem potrebných pre pokrok smerom k plnej zamestnanosti, zlepšenie kvality a produktivity práce a podporu sociálnej integrácie a súdržnosti podľa pokynov a doporučení **Európskej stratégie zamestnanosti.**

Tieto prioritné témy budú platné vo všeobecnosti pre celú úniu a tam, kde stále jestvujú i ďalšie potreby, ich bude nevyhnutné rozšíriť, aby sa zohľadnili špecifické potreby menej rozvinutých regiónov a členských štátov, v ktorých dodatočné potreby pretrvávajú, napríklad v oblasti výstavby infraštruktúry a rozširovania inštitucionálnej kapacity. Týmito otázkami sa budeme zaoberať nižšie (podrobne pozri tiež prvú tabuľku na konci tejto časti).

Tri priority spoločenstva

Napĺňanie prioritných tém by sa opieralo o zjednodušený a prehľadnejší rámec, pričom programy budúcej generácie by boli zoskupené pod tromi hlavičkami: *konvergencia, regionálna schopnosť konkurencie a zamestnanosť, územná spolupráca.*

Konvergencia: podpora rastu a tvorby pracovných miest v najmenej rozvinutých členských štátoch a regiónoch

Konvergenčné programy sa týkajú menej rozvinutých členských štátov a regiónov, ktoré sú podľa Zmluvy najvyššou prioritou politiky súdržnosti. Zmluva vyzýva k zmierneniu rozdielov „v úrovni rozvoja jednotlivých regiónov a zaostávania najmenej rozvinutých regiónov alebo ostrovov, vrátane vidieckych oblastí“ (článok 158). Dôsledkom rozšírenia bude nebývalé zväčšenie rozdielov v rámci únie a ich vyrovnanie bude vyžadovať dlhodobé systematické úsilie.

Tento cieľ sa bude týkať predovšetkým regiónov³ s HDP na obyvateľa nižším ako 75% priemeru spoločenstva⁴.

Kľúčovým cieľom politiky súdržnosti v tomto kontexte bude prispieť k vytváraniu podmienok, ktoré podporujú rast, a k posilneniu faktorov zaručujúcich skutočnú konvergenciu. Stratégie by sa mali sústrediť na dosiahnutie dlhodobej schopnosti konkurencie a zamestnanosti.

Komisia navrhuje, aby na dočasnú pomoc v rámci tejto priority mali nárok regióny, ktorých HDP na obyvateľa by bol pod úrovňou 75% priemeru spoločenstva kalkulovaného pre úniu s pätnástimi členmi (tzv. štatistický efekt rozšírenia). Ide o regióny, v ktorých sa situácia objektívne nezmení, ale ich HDP na obyvateľa bude po rozšírení únie relatívne vyšší. V záujme rovnosti a v snahe umožniť týmto regiónom, aby zavřili proces konvergenzie, bude rozsah pomoci väčší než rozsah vymedzený v roku 1999 v Berlíne pre regióny s nárokom na prechodnú pomoc pri tzv. „dobíhaní“ regiónov súčasnej generácie.

Je potrebné upozorniť, že v záujme sústredenejšej a všeobecne účinnejšej politiky súdržnosti sa Komisia týmto návrhom rozhodla pre prísnejšiu zo štyroch možností predložených v Druhej správe o súdržnosti. Preto je dôležité si uvedomiť, že poskytovanie pomoci by skončilo v roku 2013 a žiadne ďalšie prechodné obdobie by nenasledovalo.

Programy by zo svojich zdrojov finančne podporoval Európsky fond pre regionálny rozvoj (ERDF), Európsky sociálny fond (ESF) a Kohézny fond⁵, v súlade s princípmi Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva.

Pre ilustráciu, **ERDF** by poskytoval pomoc pri:

- modernizácii a diverzifikácii štruktúry ekonomiky členských štátov a regiónov so zvláštnym zreteľom na inováciu a podnikanie, konkrétne vytváraním užších kontaktov medzi výskumnými strediskami a podnikmi, podporou dostupnosti a využívania informačných a komunikačných technológií (IKT), vytváraním priaznivých podmienok pre výskum

a vývoj, zlepšením prístupu k finančným zdrojom a know-how a podporou zakladania nových podnikov;

- rozširovaní a modernizácii základnej infraštruktúry, t.j. dopravných, telekomunikačných a energetických sietí, rozvodov vody a ekologických zariadení;
- ochrane životného prostredia, predovšetkým poskytovaním pomoci členským štátom pri dosahovaní plnej zhody so súhrnom právnych noriem EÚ, podporou rozvoja ekopriemyslu, transformácie schátralých priemyselných lokalít, opatrení na prevenciu prírodných a technologických rizík, investícií do infraštruktúry sústavy chránených území Natura 2000, ktoré prispievajú k udržateľnému hospodárskemu rozvoju, uprednostňovania čistejších typov dopravy a rozvoja a využívania obnoviteľných zdrojov energie;
- posilňovaní inštitucionálnej kapacity národných a regionálnych orgánov pri správe štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu.

Posilnila by sa úloha **ESF** ako hlavného finančného nástroja spoločenstva na podporu Európskej stratégie zamestnanosti (EES). ESF by poskytoval pomoc pri:

- zvyšovaní kvality a zodpovednosti inštitúcií na trhu práce, systémov vzdelávania a odbornej prípravy, sociálnych služieb a služieb starostlivosti;
- rozširovaní investícií do ľudského kapitálu, zvyšovaní úrovne dosahovaného vzdelania, adaptácii schopností občanov a zabezpečení všeobecného prístupu na trh práce; a
- zlepšovaní schopnosti verejnej správy reagovať na zmeny, a to prostredníctvom posilňovania správy a budovaním kapacity.

Nová generácia programov súvisiacich so zamestnanosťou by mala čerpať zo skúseností získaných pri realizácii súčasnej iniciatívy EQUAL v celej EÚ (v oblasti inovácie, posilňovania, partnerstiev, nadnárodnej spolupráce a zamestnania).

Pomoc z Kohézneho fondu sa bude týkať členských štátov s HNP pod úrovňou 90% priemeru spoločenstva⁶. Vo vzťahu k práve prebiehajúcemu obdobiu Komisia navrhuje zachovať posudzovanie nároku na pomoc z Kohézneho fondu v polovici obdobia.

V súlade s prioritami definovanými vo finančnej perspektíve by mal Kohézny fond rozšíriť svoju pomoc zameranú na udržateľný rozvoj. Kľúčovou prioritou by z tohto pohľadu zostali transeurópske dopravné siete, najmä projekty európskeho významu, a ekologická infraštruktúra. V záujme dosiahnutia primeranej rovnováhy a v snahe reagovať na osobitné potreby nových členských štátov sa tiež počíta s podporou projektov železničnej, námornej, vnútrozemskej riečnej a multimodálnej dopravy mimo rámca TEN-T, udržateľnej mestskej dopravy a ekologicky významných investícií do kľúčových oblastí ako sú energetická účinnosť a obnoviteľné zdroje energie.

Regionálna schopnosť konkurencie a zamestnanosť: anticipácia a presadzovanie zmien

Hoci prioritou politiky súdržnosti zostávajú i naďalej zásahy v menej rozvinutých členských štátoch a regiónoch, analýzy Tretej správy o súdržnosti potvrdzujú, že existujú v rôznom rozsahu významné výzvy, ktoré sa týkajú všetkých členských štátov EÚ.

Predovšetkým členské štáty, regióny i občania sa budú musieť prispôbiť životu vo svete, v ktorom dochádza k rýchlym hospodárskym a spoločenským zmenám, reštrukturalizácii, globalizácii obchodu a prechodu k znalostnej ekonomike a spoločnosti. Budú sa tiež musieť vysporiadať s výzvami, ktoré prináša starnutie populácie, príliv imigrantov, nedostatok pracovnej sily v kľúčových odvetviach a problémy s integráciou do spoločnosti.

Únia musí v tomto kontexte zohrávať dôležitú úlohu. Za prvé, implementácia lisabonského programu nie je zatiaľ uspokojivá. Finančná podpora z úrovne spoločenstva môže za týchto okolností pôsobiť ako katalyzátor,

zmobilizovať národné a regionálne politiky a zdroje a jednoznačnejšie ich sústrediť na ciele únie.

Za druhé, viditeľná prítomnosť zásahov na podporu súdržnosti v celej EÚ významným spôsobom ovplyvňuje politickú, ekonomickú a sociálnu integráciu únie, ako aj účasť aktérov z verejného i súkromného sektora a ich odhodlanie prispieť k dosiahnutiu cieľov únie.

Mimo najmenej rozvinutých členských štátov a regiónov navrhuje Komisia prístup k politike súdržnosti na dvoch úrovniach:

- 1) Za prvé, politika súdržnosti by prostredníctvom *regionálnych* programov pomáhala regiónom a orgánom miestnej správy predvídať a presadzovať ekonomické zmeny v priemyselných, mestských a vidieckych oblastiach posilnením ich schopnosti konkurovať a príťažlivosti, pri zohľadnení jestvujúcich ekonomických, sociálnych a teritoriálnych rozdielov;
- 2) Za druhé, prostredníctvom *národných* programov by politika súdržnosti v súlade s prioritami EES podporou politík zameraných na problematiku plnej zamestnanosti, kvality a produktivity práce a sociálnej integrácie pomohla ľuďom anticipovať ekonomické zmeny a prispôbiť sa im.

Anticipácia a presadzovanie regionálnych zmien

Regionálne programy pomôžu riešiť problémy, ktorým v dôsledku hospodárskej reštrukturalizácie a iných typov znevýhodnenia čelia mestské a vidiecke oblasti. Táto správa popisuje ťažkosti, s ktorými sa vyrovnávajú mnohé oblasti, napríklad oblasti závislé na tradičných priemyselných odvetviach, alebo upadajúce mestské oblasti, či vidiecke oblasti potýkajúce sa s rozptýleným osídlením, starnúcou populáciou alebo slabou dostupnosťou.

Komisia v nových programoch navrhuje striktnejšie sústredenie intervencií na tri prioritné témy uvedené vyššie (pozri tabuľku).

Jednotným zdrojom financovania nových programov by bol ERDF. Z hľadiska prideľovania prostriedkov je potrebné rozlíšiť dve skupiny regiónov:

- Regióny⁷ únie, na ktoré sa nevzťahujú ani konvergenčné programy ani prechodná pomoc pri „nabíhaní“ na nový štatút, popísaná nižšie.
- Regióny, ktoré majú momentálne nárok na podporu v rámci Cieľa 1, ale ani pred dopadom štatistického efektu rozšírenia nespĺňajú kritériá na aplikáciu konvergenčných programov. Tieto regióny by získali rozsiahlejšiu podporu (pri „nabíhaní“ na nový štatút), a to na prechodné obdobie (postupné znižovanie by prebiehalo podobne ako v období rokov 2000–06 v prípade regiónov, ktoré stratili štatút Cieľa 1).

Pomoc občanom pri anticipácii zmien a reakcii na ne

Aktivity v tejto oblasti by prebiehali pod záštitou národných programov a poskytovali by podporu pri zavádzaní a realizácii štrukturálnych reforiem na trhu práce a na posilnenie sociálnej integrácie v súlade s cieľmi a pokynmi EES.

Takto zameraná pomoc by sa mala sústrediť na tri priority politiky, ktoré majú pre implementáciu EES zásadný význam a v prípade ktorých môžu finančné zdroje spoločenstva priniesť pridanú hodnotu:

- zvýšenie prispôsobivosti pracovníkov a podnikov investíciami do schopností a vnútropodnikových školení a podporou rozvoja efektívnych stratégií celoživotného vzdelávania;
- získať väčší počet ľudí do pracovného pomeru a prevencia predčasného odchodu z trhu práce, predovšetkým politikami aktívneho starnutia a opatreniami na podporu účasti žien;
- zvýšenie potenciálu profesijného zaradenia ľudí, ktorí majú sťažený prístup na trh a ťažšie si

zamestnanie udržia, napríklad ľudí s postihnutím, príslušníkov etnických menšín a migrantov.

Jednotným zdrojom financovania nových programov by bol ESF.

Európska územná spolupráca: podpora harmonického a vyváženého rozvoja územia EÚ

V Druhej správe o činnosti v oblasti ekonomickej súdržnosti⁸ Komisia poukázala na „vysokú hodnotu, ktorú únia pridáva opatreniam týkajúcim sa spolupráce, výmeny skúseností a dobrej praxe, a všeobecne ocenila rolu, ktorú zohrávajú iniciatívy spoločenstva. Najčastejšie uvádzaným aspektom bolo posilnenie nástrojov nadnárodnej, cezhraničnej a medziregiónálnej spolupráce a pomoc na vonkajších hraniciach únie, kde sa tieto aspekty najčastejšie spomínajú“.

Opierajúc sa o skúsenosti zo súčasnej iniciatívy INTERREG, Komisia navrhuje stanoviť nový cieľ, ktorým by bolo posilnenie harmonickej a vyváženej územnej integrácie únie prostredníctvom podpory spolupráce na otázkach celospoločenského významu medzi jednotlivými zložkami na cezhraničnej, nadnárodnej a medziregiónálnej úrovni.

Aktivity financované zo zdrojov ERDF by sa sústredili na integrované programy riadené jediným orgánom a zamerané na plnenie kľúčových priorít spoločenstva súvisiacich s lisabonským a gothenburgským programom.

Cezhraničná spolupráca by sa principiálne týkala všetkých regiónov (definovaných na úrovni NUTS 3) ležiacich pozdĺž vonkajších, vnútorných, pozemných i morských⁹ hraníc. Jej cieľom by bolo presadzovanie spoločných riešení pre spoločné problémy medzi susediacimi orgánmi, akými sú rozvoj mestských, vidieckych a pobrežných oblastí, rozvoj hospodárskych vzťahov a budovanie kontaktov medzi malými a strednými podnikmi.

V tejto súvislosti chce Komisia predložiť návrh na vytvorenie **nového právneho nástroja** v podobe

európskeho režimu spolupráce („Cezhraničný regionálny orgán“), ktorý by členským štátom, regiónom a orgánom miestnej správy pomohol odstrániť — v rámci programov spoločenstva i mimo nich — charakteristické právne a administratívne ťažkosti, s ktorými sa potýkajú pri riadení cezhraničných programov a projektov. Zámerom je preniesť do tohto nového právneho režimu právomoc uskutočňovať spoluprácu v zastúpení orgánov verejnej správy.

Aby bolo možné podnikať na vonkajších hraniciach rozšírenej únie efektívnejšie kroky, navrhne Komisia Nový nástroj susedstva (New Neighbourhood Instrument, NNI) v rámci Stratégie európskeho susedstva. NNI bude pôsobiť na oboch stranách vonkajšej hranice, vrátane morskej hranice tam, kde to bude vhodné. NNI bude okrem iného presadzovať udržateľný ekonomický a sociálny rozvoj a stavať na predchádzajúcich skúsenostiach z cezhraničnej spolupráce, predovšetkým v oblasti partnerstva, viacročného plánovania a spolufinancovania.

Pokiaľ ide o širšie aktivity na podporu *nadnárodnej spolupráce*, je potrebné poučiť sa z aktuálnych skúseností. Členské štáty a regióny budú vyzvané k tomu, aby vo svetle rozšírenia zhodnotili užitočnosť a účinnosť súčasných trinástich oblastí nadnárodnej spolupráce (definovaných v rámci iniciatívy INTERREG IIB). Zámerom hodnotenia je rozhodnúť spoločne s Komisiou o sérii oblastí nadnárodnej spolupráce, ktoré by boli dostatočne koherentné a v ktorých existujú spoločné záujmy a príležitosti s perspektívou rozvoja. Uvažuje sa, že by sa tento typ spolupráce zameral na strategické priority nadnárodného charakteru, akými sú výskum a vývoj, informačná spoločnosť, životné prostredie, prevencia rizík a integrované vodné hospodárstvo.

A na záver, Komisia navrhuje, aby regióny v budúcnosti do svojich regionálnych programov zaradili aktivity v oblasti *medziregionálnej spolupráce*. Na jej zaistenie budú musieť regionálne programy vyčleniť časť prostriedkov na výmeny, spoluprácu a budovanie kontaktov s regiónmi v ostatných členských

štátoch. Komisia by sa navyše snažila uľahčiť výmenu skúseností a dobrých postupov na európskej úrovni organizovaním sietí, do ktorých by boli zapojené regióny a mestá.

Integrovaná odpoveď na osobitné charakteristiky územia

Jednou z kľúčových vlastností účinnej politiky súdržnosti je jej schopnosť reagovať na špecifické potreby a charakteristiky jednotlivých území.

Správa dokazuje, že zvláštny zemepisný alebo prírodný handicap môže problémy rozvoja znásobiť, najmä v najodľahlejších regiónoch únie, na mnohých ostrovoch, v horských oblastiach a v riedko osídlených oblastiach ďaleko na severe únie.

Správa ďalej poukazuje na rolu, ktorú zohrávajú mestá v celej únii ako centrá ekonomického rastu, hoci zároveň čelia problémom vyplývajúcim z ekologických tlakov, sociálnej izolácie a reštrukturalizácie hospodárstva. Z analýzy tiež vyplýva, že vidiecke oblasti stoja i naďalej pred rozsiahlymi zmenami. Ich oživenie závisí od diverzifikácie ekonomickej aktivity a pevnejšieho napojenia na mestské oblasti.

Komisia si uvedomuje rôznorodosť podmienok a výziev, zastáva však názor, že nová generácia programov by mala byť definovaná tak, aby dokázala reagovať na problémy (a možnosti) jednotlivých území bez znásobovania počtu programov alebo počtu nástrojov. Každý program by teda mal vytvárať rámec, v ktorom je možné vysporiadať sa s rôznymi situáciami a ponúknuť integrované a systémové riešenia problémov.

Zhrnutie problematiky deprivácie a regenerácie mestských oblastí do regionálnych programov: URBAN+

Vyššie uvedené závery sa týkajú aj politiky mestských oblastí. Na základe pozitívnych skúseností z iniciatívy URBAN sa Komisia rozhodla upevniť pozíciu

mestskej problematiky tým, že bude aktivity v tejto oblasti plne integrovať do programov.

V praxi by každý členský štát na začiatku najbližšieho plánovacieho obdobia navrhol zoznam mestských oblastí, pre ktoré by mohla byť špecifická aktivita v rámci programov prínosná. Z rozsahu problémov, ktorým mestá čelia, a z ich významu pri podpore regionálneho rozvoja je možné usudzovať, že počet vybraných miest by mal byť väčší než 70, čo je počet, ktorému sa v pätnástich štátoch EÚ v súčasnosti venuje iniciatíva URBAN.

Zásadným predpokladom úspechu činnosti v mestských oblastiach je účasť orgánov mestskej správy na zostavovaní programov a na ich riadení. V rámci regionálnych programov sa preto počíta s potrebou postupu, ktorý by zahŕňal subdelegáciu zodpovednosti na tieto orgány. O rozsahu takto štruktúrovaných zásahov by sa rozhodlo po tom, čo budú programy vypracované, ale je vhodné poznamenať, že viac ako 10% prostriedkov EÚ vyčlenených v súčasnosti na Cieľ 1 a 2 sa priamo alebo nepriamo podieľa na financovaní opatrení súvisiacich s problematikou miest.

Ako sme naznačili vyššie, spolupráca medzi mestami, ktorá je významnou súčasťou pridanej hodnoty aktivít na európskej úrovni, by bola zaradená pod hlavičku územnej spolupráce.

Najodľahlejšie regióny

V rámci cieľa konvergencie má Komisia v úmysle vytvoriť zvláštny program, ktorý by v súlade s požiadavkami vznesenými na zasadnutí Rady v Seville v dňoch 21. – 22. júna 2002 kompenzoval špecifické nevýhody najodľahlejších regiónov vymedzených článkom 299.2 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva. Do nových programov „územnej spolupráce“ by bola zahrnutá aj aktivita „Grand Voisinage“, zameraná na uľahčenie spolupráce medzi susediacimi krajinami. V odpovedi na žiadosť Rady Komisia v najbližšej dobe predloží správu o všeobecnej stratégii pre najodľahlejšie regióny.

Riešenie pretrvávajúcich problémov rozvoja v zemepisne znevýhodnených regiónoch

Problémy dostupnosti a vzdialenosti od veľkých trhov sú zvlášť akútne na mnohých ostrovoch, v horských oblastiach a riedko osídlených regiónoch, predovšetkým ďaleko na severe únie.

Prideľovanie zdrojov na prioritu regionálnej schopnosti konkurencie a zamestnanosti by malo uvedené „územné“ kritériá zohľadňovať a reagovať tak na relatívne znevýhodnenie regiónov so zemepisným handicapom. Členské štáty by mali zaistiť, aby sa zvláštne charakteristiky najodľahlejších regiónov brali do úvahy pri nasmerovávaní prostriedkov v rámci regionálnych programov.

V snahe presadiť zvýšenie aktivity v týchto často zanedbávaných oblastiach a zohľadniť vyššie náklady na investície na občana sa navrhuje, aby mali územia s trvalým zemepisným znevýhodnením v najbližšom plánovacom období výhodu vyššej maximálnej hranice príspevku zo zdrojov spoločenstva.

Lepšia organizácia nástrojov používaných vo vidieckych oblastiach a na podporu reštrukturalizácie odvetvia rybolovu

V návrhu finančnej perspektívy Komisia navrhuje zjednodušiť a vyjasniť úlohu jednotlivých nástrojov na podporu rozvoja vidieka a odvetvia rybolovu.

Súčasný nástroj súvisiace s politikou rozvoja vidieka by boli spojené do jediného nástroja v rámci Spoločnej poľnohospodárskej politiky, ktorý by mal:

- Zvyšovať schopnosť konkurencie poľnohospodárskeho sektora podporou reštrukturalizácie (investičná pomoc mladým poľnohospodárom, informačné a propagačné opatrenia);
- Podporovať ekológiu a krajinu poskytovaním pomoci v oblasti pôdohospodárstva, vrátane spolufinancovania aktivít na rozvoj vidieka súvisiacich so sústavou chránených území Natura 2000 (agroekológia,

lesníctvo a opatrenia týkajúce sa najzaostalejších oblastí);

- Zvyšovať kvalitu života vo vidieckych oblastiach a presadzovať diverzifikáciu hospodárskej činnosti opatreniami zameranými na farmy a ďalšie vidiecke subjekty (kvalitatívna zmena orientácie výroby, kvalita potravín, obnova dedín).

Súčasná iniciatíva spoločenstva LEADER+ by sa začlenila do všeobecných programov.

Podobne aj aktivity v oblasti reštrukturalizácie sektora rybolovu by boli spojené do jediného nástroja, ktorý by sa sústredil na opatrenia reagujúce na potrebu reštrukturalizácie odvetvia rybolovu a na zlepšenie pracovných a životných podmienok v oblastiach, kde má rybolov, vrátane akvakultúry, významné postavenie.

Dôležitým aspektom týchto návrhov je skutočnosť, že finančné zdroje prevedené na nové nástroje z politiky súdržnosti by sa naďalej rozdeľovali takým spôsobom, aby sa dosiahol rovnaký stupeň koncentrácie pomoci v menej rozvinutých regiónoch a krajinách, v ktorých prebiehajú konvergenčné programy, ako v súčasnosti.

Okrem uvedených zásahov by politika súdržnosti podporovala diverzifikáciu vidieckej ekonomiky a ekonomiky oblastí závislých na rybolove bokom od tradičných činností, podľa prioritných tém uvedených v tabuľke.

Koordinácia a komplementarita s ďalšími politikami spoločenstva

Politika súdržnosti je nepostrádateľným doplnením iných výdavkov týkajúcich sa celého územia spoločenstva v oblasti inovácie (výskum a vývoj, podnikanie, informačná spoločnosť a ekologicky čisté technológie), sietí (dopravných, energetických, komunikačných), vzdelávania a kultúry. Politika súdržnosti pomáha vo svojom dôsledku zaručiť, aby v členských štátoch a regiónoch v celom

spoločenstve bola vytvorená potrebná fyzická a inštitucionálna kapacita, ktorá im umožní čerpať z výhod ostatných uvedených politik. Riadenie týchto politik na jednej strane a politiky súdržnosti na strane druhej by v budúcnosti bolo možné skvalitniť pomocou intenzívnejšieho trvalého dialógu a výmeny informácií, ako aj lepšou koordináciou aktivít.

Problematika komplementarity sa týka viacerých oblastí politiky. Zvýšená pozornosť by sa venovala začleneniu aktivít podporujúcich rovnaké príležitosti pre ženy a mužov do národných a regionálnych programov.

Realizácia politiky súdržnosti by tiež mala prispieť k dosiahnutiu súladu s pravidlami vnútorného trhu, najmä s legislatívou o verejnom obstarávaní. Rýchla a účinná implementácia nového súhrnu legislatívnych noriem o verejnom obstarávaní v členských štátoch by zjednodušila postupy a tým aj zvýšila efektívnosť politiky súdržnosti.

Na ďalšej úrovni by účinnosť politiky súdržnosti pomohla zvýšiť konzistentnosť so Všeobecnými pokynmi pre hospodársku politiku a Európskou stratégiou zamestnanosti.

Kľúčovou otázkou je súlad medzi politikou súdržnosti a politikou hospodárskej súťaže. Regióny s HDP na obyvateľa nižším ako 75% priemeru by mali mať i naďalej nárok na štátnu pomoc tak, ako ju vymedzuje článok 87.3(a) Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva. V prípade regiónov postihnutých „štatistickým efektom“ by sa na štátnu pomoc na začiatku plánovacieho obdobia vzťahoval limit podobný tomu, ktorý predvída článok 87.3(a). Tieto regióny by mohli využívať režim štátnej pomoci podľa definície článku 87.3(c), ale najneskôr do konca roka 2013 by sa podrobili príslušným obmedzeniam intenzity poskytnutej pomoci podľa článku 87.3(c).

Pre najodľahlejšie regióny podľa definície článku 299 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva, na ktoré by sa nevzťahoval nový cieľ konvergenzie, by tiež existoval zvláštny prechodný režim štátnej pomoci s

limitmi, ktoré by na začiatku boli podobné limitom definovaným v článku 87.3(a), a postupne by sa znižovali.

Pokiaľ ide o ostatné regionálne programy, Komisia navrhuje zrušiť súčasný systém, v rámci ktorého Komisia zostavuje podrobné zoznamy oblastí s nárokom na podporu na nižšej ako regionálnej úrovni (pozri nižšie). Konzistentnosť by sa zaručovala skôr na úrovni financovaných priorít než na úrovni zemepisných oblastí, v ktorých podporované aktivity prebiehajú. To znamená, že mimo priority konvergencie by zásahy v jednotlivých oblastiach museli byť v súlade s platnými pravidlami pre štátnu pomoc. Komisia však chce zároveň príslušné pravidlá pre štátnu pomoc podrobovať revízii s ohľadom na jednotlivé priority.

Komisia ďalej zamýšľa zjednodušiť pravidlá týkajúce sa ostatných prípadov štátnej pomoci, na ktoré sa výslovne nevzťahujú súčasné rámce, pokyny alebo predpisy. Ide predovšetkým o pridelovanie menšieho objemu štátnej pomoci. Tu by platila zásada aplikovať tzv. „test významného dopadu“. Tento postup by pre členské štáty i regióny znamenal väčšiu právnu istotu a pružnosť pri riešení otázok miestneho rozvoja a zamestnanosti než ponúka súčasné pravidlo *de minimis*.

Reformovaný systém realizácie

Spôsob, akým sa politika realizuje, má rozhodujúci vplyv na jej účinnosť. Mechanizmus implementácie politiky súdržnosti dokázal od základu realizovať kvalitné projekty európskeho významu a zároveň udržať vysoký štandard riadenia a kontroly verejných výdavkov, pretože:

- umožňuje plánovanie intervencií v stabilnom, strednodobom (viacročnom) rámci, ktorý je potrebný na uskutočňovanie hlavných investícií;
- vďaka integrovaným stratégiám rozvoja spája v jednom koherentnom rámci cieľové investície do

zariadení, infraštruktúry, inovácie a ľudských zdrojov pri zohľadnení špecifických podmienok regiónov;

- užším partnerstvom verejného a súkromného sektora podporuje dobrú správu vecí verejných;
- uplatňovaním princípu spolufinancovania priťahuje ďalšie výdavky z národných verejných a súkromných zdrojov;
- podporuje cielenejšie vynakladanie verejných prostriedkov, ktoré je nákladovo úsporné a zároveň v súlade s pravidlami jednotného trhu.

Táto správa však zdôrazňuje potrebu odstrániť niektoré problémy, na ktoré sa narazilo pri implementácii súčasných programov. Kľúčové princípy politiky súdržnosti — plánovanie, partnerstvo, spolufinancovanie a hodnotenie — zostanú nezmenené, ale jej účinnosť v rozšírenej únii je možné zvýšiť sériou reforiem, ktoré by mali, po prvé, presadzovať strategickejší prístup k plánovaniu, po druhé, ďalej decentralizovať od základu zodpovednosť smerom na partnerstvá v členských štátoch a na regióny a orgány miestnej správy, po tretie, zvýšiť výkonnosť a kvalitu spolufinancovaných programov prostredníctvom pevnejšieho a transparentnejšieho partnerstva a jasnejších a prísnejších monitorovacích mechanizmov, a po štvrté, zjednodušiť systém riadenia zvýšením miery transparentnosti, diferenciácie a proporcionality a zároveň zaručiť zdravé finančné riadenie.

Je potrebné poznamenať, že hranice decentralizácie dosahovanej zjednodušením sú dané tým, že Komisia zodpovedá za spoľahlivé finančné riadenie a za výsledky spolufinancovaných aktivít pred rozpočtovým orgánom a verejnosťou. Reforma systému realizácie vo všetkých jeho aspektoch prezentovaná nižšie by v každom ohľade prebiehala v plnom súlade so Zmluvou o založení Európskeho spoločenstva a základnými princípmi nového finančného predpisu (článok 155)¹⁰.

Zároveň by bol predstavený a prijatý súhrn legislatívnych noriem upravujúcich novú politiku súdržnosti, ktorými by sa od začiatku nového plánovacieho obdobia zaistila väčšia koherencia a účinnosť.

Strategickejšia orientácia na priority únie

Komisia navrhuje, aby Rada, s posúdením Parlamentu, prijala pred začiatkom nového plánovacieho obdobia na základe odporúčenia Komisie všeobecný strategický dokument k politike súdržnosti, ktorý by vymedzil jasné priority pre členské štáty a regióny.

Tento strategický prístup by bol určujúci pre realizáciu politiky a posilnil by jej politickú zodpovednosť. Pomohol by tiež presnejšie vymedziť požadovanú úroveň synergie medzi politikou súdržnosti a lisabonským a gothenburgským programom a zvýšil by konzistentnosť so Všeobecnými pokynmi pre hospodársku politiku a s Európskou stratégiou zamestnanosti.

Európske inštitúcie by každoročne na základe správy predloženej Komisiou, ktorá by bola zhrnutím správ o činnosti členských štátov, preskúmali pokrok v oblasti strategických priorít a dosiahnuté výsledky.

V záujme tohto postupu bude potrebné novo definovať úlohy hodnotenia tak, aby mali strategickejšiu charakter a boli viac orientované na výsledky.

Zjednodušenie prostredníctvom vyššej miery subsidiarity

Už v priebehu súčasného plánovacieho obdobia zahájila Komisia podrobný prieskum možností racionalizácie riadenia politiky súdržnosti. Komisia navrhuje, aby sa v nasledujúcom plánovacom období systém v celom rade kľúčových aspektov ďalej zjednodušil.

Plánovanie

Systém plánovania by sa zjednodušil takto:

- Na *politickej úrovni*: každý členský štát by v súlade so strategickým dokumentom prijatým Radou vypracoval politický dokument o svojej stratégii rozvoja, ktorý by prejednal s Komisiou a ktorý by vytváral rámec pre vypracovanie tematických a regionálnych programov, ale na rozdiel od súčasného Rámca podpory spoločenstva by nebol nástrojom riadenia;
- Na *operačnej úrovni*: Komisia by na základe uvedeného politického dokumentu schválila národné a regionálne programy pre každý členský štát. Programy by boli definované len na úrovni celkových alebo najvyšších priorít, so zdôraznením najdôležitejších opatrení. Zrušila by sa bližšia špecifikácia, ktorú dnes obsahuje tzv. „programový dodatok“, ako aj riadenie podľa jednotlivých opatrení.

Koherentnosť a koordinácia medzi fondmi by bola zaručená na politickej i operačnej úrovni.

Počet fondov by sa obmedzil na tri (ERDF, ESF a Kohézny fond), oproti súčasným šiestim (pozri tabuľku na konci tejto časti).

Na rozdiel od súčasnej praxe financovania niektorých programov viacerými fondmi by zásahy ERDF a ESF mali v budúcnosti dosiahnuť stav, kedy bude na jeden program pripadať len jeden fond. Koherentnosť činnosti oboch fondov by sa v tomto ohľade zvýšila tým, že by ERDF mal možnosť financovať reziduálne aktivity v oblasti ľudského kapitálu a ESF reziduálne aktivity v oblasti fyzického kapitálu. Financovanie reziduálnych aktivít by bolo minimálne a priamo by súviselo so základným poľom pôsobnosti každého fondu. Tým sa dosiahne zjednodušenie a vyššia účinnosť plánovania.

Kohézny fond a ERDF by v oblasti dopravnej a ekologickej infraštruktúry postupovali podľa jednotného plánovacieho systému. Veľké projekty by Komisia schvaľovala zvlášť, ale riadené by boli v rámci príslušných programov.

Finančné riadenie, spolufinancovanie

Platby by neprebíhali tak ako dnes na úrovni „opatrení“, ale na úrovni vyšších priorít. Systém platieb (záloha a vyrovnanie), ako aj kľúčový princíp automatického zrušenia alokácie nevyužitých zdrojov (pravidlo „n+2“) by zostali zachované.

Oprávnenosť výdavkov by sa vo všeobecnosti posudzovala podľa národných pravidiel, s výnimkou malého počtu oblastí, ako DPH, technická pomoc a pasívny úrok¹¹, na ktoré by sa i naďalej vzťahovali pravidlá spoločenstva.

Finančná kontrola

Použitie kontrolných systémov by sa riadilo princípom proporcionality a vstup Komisie by závisel od miery spolufinancovania z prostriedkov spoločenstva a adekvátnosti systému kontroly na národnej a regionálnej úrovni. Pod určitou hranicou by mal každý členský štát možnosť príslušné programy kontrolovať národným systémom kontroly a Komisia by sa v princípe spoliehala na oficiálnu záruku nezávislého národného kontrolného orgánu. Komisia by i naďalej využívala postupy uzávierky a mechanizmy finančnej korekcie, na základe ktorých môže za hospodárenie s rozpočtovými prostriedkami prevziať zodpovednosť.

Proporcionality a ďalšie zjednodušenie finančného riadenia a kontroly by mali ísť ruku v ruke s prísnejšími postihmi a okamžitým odňatím prostriedkov v prípade protiprávneho postupu či sprenevery.

Doplňkovosť

Kľúčovým princípom politiky súdržnosti zostáva i naďalej doplnkovosť — zásada, že európske zdroje by mali skôr dopĺňať než nahrádzať národné zdroje. V súlade s princípom proporcionality by však Komisia overovala jej dodržiavanie len v oblasti priority „konvergenencie“. Za dodržiavanie zásady doplnkovosti v programoch pod hlavičkou „regionálnej schopnosti konkurencie a

zamestnanosti“ a „európskej územnej spolupráce“ by zodpovedali členské štáty.

Partnerstvo a koordinácia

Partnerstvo by sa ďalej rozvinulo posilnením komplementarity a spolupráce medzi členskými štátmi, regiónmi a orgánmi miestnej správy vo fáze plánovania i realizácie. V tejto súvislosti by sa každý členský štát podľa svojho inštitucionálneho usporiadania snažil organizovať koordináciu medzi jednotlivými úrovňami vlády prostredníctvom tripartitných zmlúv.

S cieľom podporiť lepšiu správu vecí verejných by sa do prípravy a realizácie zásahov a do následných krokov mali prostredníctvom vhodných mechanizmov zapojiť sociálni partneri a predstavitelia občianskej spoločnosti.

V snahe posilniť pákový efekt je potrebné klásť väčší dôraz na moderné formy financovania. Jednou z ciest, ktorými by sa mala reforma uberať, je upevnenie partnerstva s Európskou investičnou bankou a Európskym investičným fondom, napríklad vytvorením tesnejšieho vzťahu medzi sadzbami za prostriedky na spolufinancovanie a ekonomickou životaschopnosťou programov a projektov.

Navrhované zmeny by mali do fungovania politiky vniesť väčšiu transparentosť a vo väčšej miere ju sprístupniť občanom a podnikom, čím by sa zvýšil počet predkladaných projektov a konkurencia by sa pri získavaní podpory odrazila na vyššej pridanej hodnote.

Vyššia koncentrácia

Koncentrácia zdrojov by mala byť i naďalej najvyššia v najchudobnejších členských štátoch a regiónoch, so zvláštnym ohľadom na nové členské štáty. Na úrovni jednotlivých programov rozvoja by sa koncentrácia prostriedkov dosiahla zameraním na lisabonské a gothenburské priority rovnako ako v „konvergujúcich“ regiónoch na budovanie inštitucionálnej kapacity.

V prípade projektov týkajúcich sa regionálnej schopnosti konkurencie súčasný dôraz (v rámci Cieľa 2) na identifikáciu oblastí s nárokom na podporu na úrovni komunít, obcí a obvodov spôsobil, že koncentrácia je chápaná takmer výlučne v mikrogeografickom zmysle. Aj v budúcnosti musí zemepisná koncentrácia prostriedkov do najpostihnutejších miest iste zostať významnou zložkou vyvíjaného úsilia, zároveň sa však nesmie prehliadať fakt, že vyhliadky týchto miest bezprostredne súvisia s úspechom regiónu ako celku.

Ako zistili mnohé regióny, odpoveď na potreby najslabších častí regiónu vyžaduje vypracovanie koherentnej stratégie pre celý región. Preto bolo navrhnuté, aby sa v budúcnosti prestal používať súčasný systém identifikácie mikrooblastí, čo by pri vypracovávaní programov na podporu regionálnej konkurenčnej sily v spolupráci s Komisiou umožnilo dosiahnuť primeranú rovnováhu medzi zemepisnou a inými formami koncentrácie.

V žiadnom prípade by to však nemalo znamenať menej dôsledné rozdeľovanie finančných zdrojov EÚ. Pod hlavičkou „regionálnej schopnosti konkurencie“ by koncentrácia prebiehala na dvoch úrovniach:

- Mimo „konvergujúcich“ regiónov by sa výraznejšia koncentrácia dosahovala tým, že by sa programy týkali najviac troch tém (pozri tabuľku).
- Ďalšiu úroveň koncentrácie by zaistili pravidlá o minimálnych finančných dimenziách programov a priorit.

V rámci partnerstva by regióny niesli v prvej línii zodpovednosť za koncentráciu prostriedkov na témy, prostredníctvom ktorých sa zmiernia hospodárske, sociálne a územné rozdiely na regionálnej úrovni. Komisia by ich konzistentnosť overila a potvrdila pri rozhodovaní o programoch.

A konečne, výraznou motiváciou k účinnej a rýchlej realizácii programov by bol i naďalej princíp zrušenia

alokácie nevyužitých zdrojov (pravidlo „n+2“), čo je prostriedok, ktorý sa uplatňuje len v regionálnej politike a v politike súdržnosti.

Väčší dôraz na výkon a kvalitu

Vo vzťahu k účinnosti je potrebné sa cielenejšie zamerať na dopad a výkon a lepšie definovať výsledky, ktoré sa majú dosiahnuť. Účinnosť politiky súdržnosti by sa všeobecne zlepšila zavedením pravidelného každoročného dialógu (pozri vyššie) s európskymi inštitúciami, v rámci ktorého by sa — na základe výročnej správy Komisie, ku ktorej by boli priložené doporučená Komisie — prediskutoval dosiahnutý pokrok a výsledky národných a regionálnych programov, čo by zvýšilo ich transparentnosť a posilnilo pocit zodpovednosti voči inštitúciám a občanom.

Podstatou celkového úsilia o udržanie vysokej kvality by zostalo hodnotenie programov pred ich zahájením, v priebehu a po ukončení. Pri posudzovaní slabín a výhod regiónu na začiatku každého programu je okrem iného potrebné vyvinúť ešte ďalšie úsilie s cieľom predvídať v každom členskom štáte a regióne zmeny, ku ktorým dôjde v dôsledku liberalizácie obchodu a v dôsledku globalizácie. Doporučuje sa tiež, aby posudzovanie dopadu na obchod v budúcnosti vždy zahŕňalo územnú dimenziu na úrovni EÚ.

Komisia ďalej navrhuje, aby sa vytvorila výkonnostná rezerva na úrovni spoločenstva, určená na odmeňovanie tých členských štátov a regiónov, ktoré vykážu v dosahovaní vytýčených cieľov najvýraznejší pokrok. Pravidlá rozdeľovania rezervy sa zlepšia a zjednodušia na základe skúseností s rezervou v súčasnom plánovacom období.

V tejto súvislosti by sa mohla upevniť komplementarita a partnerstvo medzi štrukturálnymi fondmi, EIB a EIF.

Komisia tiež navrhuje, aby členské štáty vytvorili z pridelených prostriedkov na národnej úrovni malú

rezervu, ktorá im umožní okamžite reagovať na nečakané krízy lokálneho alebo sektorového charakteru, vyvolané reštrukturalizáciou odvetví alebo v dôsledku obchodných dohôd. Táto rezerva by poskytovala sekundárnu podporu na rekvalifikáciu najpostihnutejších pracovníkov a diverzifikáciu ekonomiky v príslušných oblastiach a slúžila tak ako doplnok k národným a regionálnym programom, ktoré by mali i naďalej byť hlavným nástrojom reštrukturalizácie motivovanej očakávanými hospodárskymi zmenami. Mobilizácia rezervy by sa prejedнала a dohodla s Komisiou.

Na tomto mieste je potrebné pripomenúť, že nová finančná perspektíva obsahuje návrh na vytvorenie zvláštneho nástroja (Fond na reguláciu rastu), ktorý by dopĺňal ciele v oblasti rastu a súdržnosti vo svetle cieľov únie a reagoval na krízy vyplývajúce z vývoja ekonomiky a obchodu na medzinárodnej úrovni. Komisia navrhuje rozšíriť tento nástroj o alokované ale nevyužité zdroje z ERDF a ESF do maximálnej výšky 1 miliardy eur ročne.

Finančné zdroje

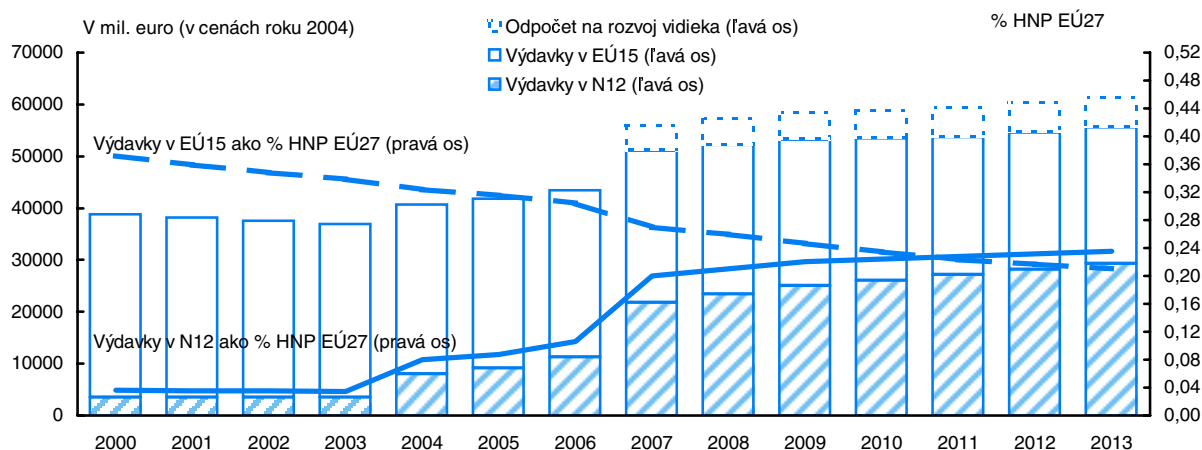
Finančné zdroje vyčlenené na politiku súdržnosti by mali odrážať ambície rozšírenej únie v oblasti podpory rastu a tvorby pracovných miest v

zaostávajúcich regiónoch. Vo finančnej perspektíve Komisia navrhla vyčleniť na obdobie rokov 2007–2013 na podporu troch priorít reformovanej politiky súdržnosti prostriedky vo výške 0,41% HNP EÚ27 (ktorá pred transfermi na navrhované zjednotené nástroje v oblasti rozvoja vidieka a rybolovu dosahuje 0,46%). Tento percentuálny podiel predstavuje na celé obdobie sumu 336,3 miliárd eur (alebo 344,9 miliárd eur po zahrnutí administratívnych výdavkov a Fondu solidarity). S výnimkou Fondu solidarity by táto suma bola tak ako v súčasnosti cieľovou sumou výdavkov, pričom by i naďalej platilo pravidlo zrušenia alokácie nevyužitých zdrojov (n+2).

Orientačné rozdelenie prostriedkov medzi tri priority reformovanej politiky by bolo nasledovné:

- 1) Asi 78% prostriedkov na prioritu „konvergenencie“ (menej rozvinuté regióny, kohézny fond a regióny postihnuté „štatistickým efektom“), s dôrazom na pomoc dvanástim novým členským štátom. Hraničná absorpcie („limit“) transferov v rámci politiky súdržnosti v každom členskom štáte by zostala na súčasnej hodnote 4% HDP príslušného štátu, vrátane prostriedkov vynaložených prostredníctvom nástroja vidieckeho rozvoja a nástroja v odvetví rybolovu.

I Výdavky na politiku súdržnosti, 2000-2013

Zdroj: GR REGIO

Zvýšil by sa relatívny význam Kohézneho fondu, ktorý by poskytoval tretinu finančných prostriedkov pridelených príslušným novým členským štátom. Cieľom tohto kroku je konsolidovať úsilie zahájené v období rokov 2004–2006 s ohľadom na značné potreby týchto krajín v oblasti dopravnej a ekologickej infraštruktúry. Pri alokácii prostriedkov jednotlivým štátom by sa zohľadňovali potreby každého členského štátu a bola by tak ako dnes určená dolná a horná hranica (finančná „vidlička“).

Regióny postihnuté tzv. štatistickým efektom by v rámci cieľa konvergenzie čerpali zvláštnu a postupne sa znižujúcu sumu prostriedkov, ktoré by uľahčili „dobehtie“ aktuálneho systému.

- 2) Asi 18% prostriedkov na „prioritu regionálnej schopnosti konkurencie a zamestnanosti“. S výnimkou „nabiehajúcich“ regiónov by pomer regionálnych programov financovaných z ERDF a národných programov financovaných z ESF bol 50–50.

Zásadou financovania z jedného zdroja (ERDF) sa budú riadiť aj regionálne programy v „nabiehajúcich“ regiónoch. Intervencie v súlade s EES vo vnútri týchto regiónov budú prebiehať v kontexte národných programov financovaných z ESF, s prídelením prostriedkov z ESF, ktorý plne zohľadní profil nabiehania, a spoločne z ERDF a ESF. Oba fondy by všeobecne prispievali v takom pomere, aký je bežný pri súčasných programoch financovaných z viacerých fondov.

- 3) Asi 4% prostriedkov na prioritu „územnej spolupráce“.

Komisia navrhuje, aby sa pri rozdeľovaní finančných prostriedkov vyčlenených na prioritu „konvergenzie“ medzi členské štáty uplatňovala metóda založená na objektívnych kritériách, použitá v čase zasadania Rady v Berlíne (1999), pretože je nutné postupovať spravodlivo voči regiónom postihnutým štatistickým efektom rozšírenia.

Prostriedky vyčlenené na prioritu „regionálnej schopnosti konkurencie a zamestnanosti“ by Komisia rozdeľovala medzi členské štáty podľa ekonomických, sociálnych a teritoriálnych kritérií spoločenstva.

A konečne, pri rozdeľovaní prostriedkov vyčlenených na cieľ „európskej územnej spolupráce“ by sa prihliadalo k počtu obyvateľov daného regiónu a k relatívnym socio-ekonomickým podmienkam.

* * * * *

V dňoch 10. — 11. mája 2004 zorganizuje Komisia fórum, ktoré bude predchádzať predloženiu nových legislatívnych návrhov. Fóra sa zúčastnia všetky subjekty, ktorých sa politika súdržnosti dotýka, aby prejednali návrhy prezentované v tejto správe.

Prioritné témy		
	Priorita „konvergenencie“	Priorita „regionálnej schopnosti konkurencie a zamestnanosti“ Línia regionálnej schopnosti konkurencie
ERDF	1. Inovácia a znalostná ekonomika	
	– Produktívne investície; – Rozvoj vnútorného potenciálu. Okrem iného: – Služby podnikom – Podpora inovácie a výskumu a vývoja – Podpora podnikania – Priama podpora investícií – Miestna infraštruktúra – Informačná spoločnosť – Cestovný ruch a investície do kultúry	– Podpora inovácie a výskumu a vývoja, okrem iného upevnením napojenia malých a stredných podnikov na vedomostnú základňu, posilňovaním sietí a zoskupení alebo zlepšením prístupu malých a stredných podnikov k moderným technológiám a obchodným službám v oblasti inovácie. – Podpora podnikania, okrem iného pomocou zo strany univerzít a jestvujúcich podnikov pri zakladaní nových firiem, alebo vytváraním nových finančných nástrojov a inkubačných zariadení.
	2. Dostupnosť a služby všeobecného ekonomického záujmu	
	– Dopravné, telekomunikačné a energetické siete, vrátane transeurópskych sietí; – Sekundárne siete; – Sociálna infraštruktúra	– Sekundárne siete, okrem iného cestné napojenie na transeurópske dopravné siete, ale tiež regionálne železničné uzly, letiská a prístavy alebo multimodálne platformy, regionálne a lokálne vnútrozemské vodné dopravné trasy, železničné úseky poskytujúce radiálne spojenie s hlavnými železničnými trasami. – Informačná spoločnosť, okrem iného rovnomerná dostupnosť a využitie širokopásmových sietí a služieb IKT; podpora dostupnosti IKT pre malé a stredné podniky.
	3. Životné prostredie a prevencia rizík	
	– Pomoc členským štátom pri dosahovaní plnej zhody so súhrnom právnych noriem EÚ – Podpora rozvoja ekopriemyslu – Transformácia schátralých priemyselných lokalít	– Investície do infraštruktúry spojenej so sústavou chránených území Natura 2000, ktoré prispievajú k udržateľnému rozvoju – Podpora zavádzania opatrení na prevenciu znečistenia a čistejších technológií do malých a stredných podnikov – Transformácia schátralých priemyselných lokalít

	– Podpora opatrení na prevenciu prírodných a technologických rizík – Uprednostňovanie čistejších typov dopravy – Energetická účinnosť – Rozvoj a využitie obnoviteľných zdrojov energie	– Podpora opatrení na prevenciu prírodných a technologických rizík – Podpora udržateľnej mestskej hromadnej dopravy – Rozvoj a využitie obnoviteľných zdrojov energie
	4. Posilňovanie inštitucionálnej kapacity národných a regionálnych orgánov pri správe štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu	
		Priorita „regionálnej schopnosti konkurencie a zamestnanosti“ Línia zamestnanosti
ESF	1. Vzdelávanie, zamestnanosť a systémy sociálnej podpory	1. Adaptabilnosť pracovníkov
	– Posilnenie inštitúcií na trhu práce – Rozvoj systémov vzdelávania a odbornej prípravy – Rozvoj sociálnych služieb a služieb starostlivosti	– Podpora stratégií celoživotného vzdelávania, najmä zo strany orgánov verejnej správy a sociálnych partnerov – Vnútropodnikové školenia týkajúce sa adaptability pracovníkov
	2. Ľudský kapitál a ponuka pracovných síl	2a Ponuka pracovných síl a 2b Znevýhodnené osoby
	– Opatrenia v oblasti pregraduálneho a postgraduálneho vzdelávania – Aktívny trh práce, ktorý zaručí prístup na trh práce každému – Opatrenia na podporu sociálnej integrácie	– Podpora stratégií aktívneho starnutia a prevencia predčasného odchodu z trhu práce – Opatrenia na zvýšenie účasti žien na pracovnej sile – Opatrenia na posilnenie pravdepodobnosti profesijného zaradenia a integrácie ľudí s postihnutím, migrantov a etnických menšín a rovného prístupu k nim
	3. Prispôsobenie verejnej správy zmenám prostredníctvom posilňovania správy a budovaním kapacity	

Nástroje a ciele			
2000-2006		2007-2013	
Ciele	Finančné nástroje	Ciele	Finančné nástroje
Kohézny fond	Kohézny fond	Konvergencia a schopnosť konkurencie	Kohézny fond
Cieľ 1	ERDF ESF EAGGF- Usmerňovacia sekcia FIFG		ERDF ESF
Cieľ 2	ERDF ESF	Regionálna schopnosť konkurencie a zamestnanosť	
Cieľ 3	ESF	– regionálna úroveň – národná úroveň: Európska stratégia zamestnanosti	ERDF ESF
INTERREG	ERDF	Európska územná spolupráca	ERDF
URBAN	ERDF		
EQUAL	ESF		
LEADER +	EAGGF- Usmerňovacia sekcia		
Vidiecky rozvoj a reštrukturalizácia odvetvia rybolovu mimo Cieľ 1	EAGGF-Záručná sekcia FIFG		
9 cieľov	6 nástrojov	3 ciele	3 nástroje

- 1 Európska komisia, Budujeme spoločnú budúcnosť: politické výzvy a rozpočtové prostriedky v rozšírenej únii, 2007-2013, COM(2004) 101.
- 2 COM(2003) 34 final zo dňa 30.1.2003, str.4
- 3 Striktne definovaných na úrovni NUTS 2.
- 4 Vyjadreného paritou kúpnej sily a kalkulovaného z hodnôt na úrovni spoločenstva za predchádzajúce tri roky, pre ktoré sú údaje k dispozícii vo chvíli, kedy sa rozhodnutie prijíma.
- 5 Každý z uvedených fondov by mal k dispozícii prostriedky na financovanie technickej pomoci.
- 6 Vyjadreného paritou kúpnej sily a kalkulovaného z hodnôt na úrovni spoločenstva za predchádzajúce tri roky, pre ktoré sú údaje k dispozícii vo chvíli, kedy sa rozhodnutie prijíma.
- 7 Definované na úrovni NUTS 1 alebo NUTS 2 podľa inštitucionálneho usporiadania jednotlivých členských štátov.
- 8 COM(2003) 34 final zo dňa 30. 1. 2003, str. 27
- 9 Týka sa len morských hraníc navrhnutých členskými štátmi.
- 10 Nariadenie Rady (EC, Euratom) č. 1605/2002 zo dňa 25. júna 2002.
- 11 Úroky, ktoré hradí riadiaci orgán alebo konečný príjemca.

1. časť — Súdržnosť, konkurencieschopnosť, zamestnanosť a rast – situácia a trendy

Obsah

Ekonomická a sociálna súdržnosť	2
Územná súdržnosť	27
Faktory určujúce rast, zamestnanosť a konkurencieschopnosť	36
Štatistická príloha k 1. časti	65

Ekonomická a sociálna súdržnosť

Úvod

Za posledné desaťročie a zvlášť od 90-tych rokov 20. storočia sa v Európskej únii zmenšili rozdiely v príjmoch a zamestnanosti. Platí to o rozdieloch medzi krajinami aj medzi regiónmi. Zároveň vzrástla produktivita najmenej prosperujúcich častí únie v porovnaní s produktivitou v iných oblastiach, čo znamená, že sa zvýšila ich konkurencieschopnosť. Pretrvávajú však veľké rozdiely v relatívnej úrovni prosperity a ekonomickej výkonnosti, ktoré sú odrazom štrukturálnych nedostatkov, a to napriek zlepšeniam dosiahnutým prostredníctvom podpory zo štrukturálnych fondov.

Rozdiely v príjmoch a zamestnanosti sa výrazne prehĺbia po vstupe nových členských štátov do EÚ v máji 2004, a to ako medzi štátmi, tak aj medzi regiónmi. Od polovice 90-tych rokov, po búrlivom období počiatočných rokov transformácie, tieto krajiny takmer vo všetkých prípadoch zaznamenali podstatne vyššiu rast než 15 štátov EÚ, ale ich úroveň HDP na obyvateľa, a vo väčšine prípadov i úroveň zamestnanosti, je omnoho nižšia, než priemer pätnástky EÚ.

Ak majú tieto krajiny dosiahnuť úroveň príjmov, ktoré sa budú blížiť priemeru EÚ, budú musieť dlhodobo nepretržite rásť podstatne vyšším tempom, než je tempo rastu v súčasnej únii. Na dosiahnutie takého vysokého rastu s vysokou mierou zamestnanosti budú nové členské štáty potrebovať značnú pomoc pri riešení rozsiahlych štrukturálnych problémov a realizácii svojho ekonomického potenciálu. Tak ako v oblastiach súčasnej EÚ so zaostávajúcou hospodárskou výkonnosťou, i v nových členských štátoch by prekonanie štrukturálnych slabín nielen zvýšilo životnú úroveň, ale zároveň posilnilo konkurencieschopnosť a podporilo rast hospodárstva EÚ ako celku.

To sú hlavné body, ktoré vyplývajú z nižšie uvedenej analýzy. Skúma po prvé, rast HDP a zamestnanosti v kohéznych krajinách za posledné roky vo vzťahu k zvyšku EÚ; po druhé, rozsah regionálnych

rozdielov v 15 krajinách EÚ a jeho zmenu zhruba za posledné desaťročie, s osobitným dôrazom na regióny Cieľa 1, ktoré získali podporu zo štrukturálnych fondov; po tretie, ekonomický vývoj v prístupujúcich krajinách v nedávnej minulosti a spôsob, akým sa menila hospodárska výkonnosť v regiónoch týchto krajín; po štvrté, tempo rastu, ktoré tieto krajiny potrebujú na to, aby sa v primeranej dobe priblížili k úrovni príjmov v súčasnej EÚ; a po piate, dôsledky starnutia obyvateľstva. Analýza ďalej skúma dva aspekty sociálnej súdržnosti, ktorými sú nezamestnanosť a nízke úrovne príjmov v EÚ.

Ekonomická súdržnosť

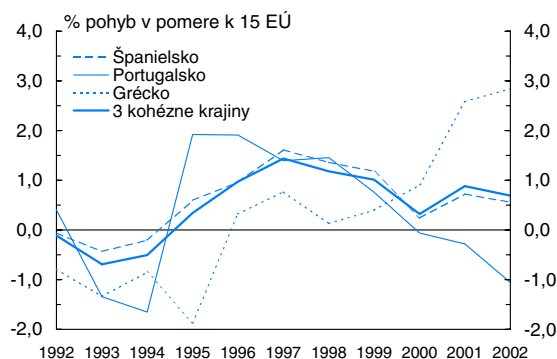
Konvergencia HDP na obyvateľa v kohéznych krajinách

Vo všetkých štyroch kohéznych krajinách¹, Grécku, Španielsku, Írsku a Portugalsku, rast v rokoch 1994 až 2001 značne presahoval priemernú hodnotu rastu EÚ. Keďže okrem Írska bol rast počtu obyvateľov v týchto krajinách iba nepatrne vyšší než priemer, výsledkom bolo podstatné zvýšenie HDP na obyvateľa v porovnaní s HDP vo zvyšku EÚ.

V Írsku, kde počet obyvateľov stúpal o viac ako 1% ročne, vzrástla reálna hodnota HDP na obyvateľa o takmer štvornásobok priemeru EÚ (8% ročne v porovnaní s tesne nad 2% ročne). V dôsledku toho presiahol v Írsku HDP na obyvateľa vyjadrený paritou kúpnej sily (PPS) v roku 2001 priemer pätnástky EÚ o 17%, pričom na začiatku 90-tych rokov bol o 25% nižší. Írsky príklad presvedčivo demonštruje účinnosť podpory štrukturálnych fondov, za predpokladu, že sa kombinujú s národnou politikou orientovanou na rast.

V ostatných troch kohéznych krajinách bol rast reálneho HDP na obyvateľa od polovice 90-tych rokov miernejší, ale stále vyšší než vo zvyšku EÚ. Rast reálneho HDP na obyvateľa v Grécku, Portugalsku a Španielsku od konca recesie v roku 1994 až po nedávne spomalenie hospodárskeho rastu sústavne prekračoval priemer EÚ, zatiaľ čo počas recesie bol trvalo nižší než priemer (graf 1.1).

1.1 Rast HDP na obyvateľa v Španielsku, Portugalsku a Grécku oproti priemeru EÚ15, 1992-2002

Zdroj: Eurostat, Národné účty

V rokoch 1991 až 1994 HDP na obyvateľa v Grécku aj v Portugalsku klesal a v Španielsku rástol pomalšie než priemer EÚ. Od roku 1994 do roku 2001 bol rast HDP na obyvateľa v týchto troch krajinách podobný: viac ako 3% ročne v Španielsku a Portugalsku a tesne pod 3% v Grécku, oproti priemeru EÚ, ktorý dosiahol iba niečo nad 2% ročne. Počas týchto siedmich rokov ekonomického oživenia únie teda reálna hodnota HDP na obyvateľa v uvedených troch krajinách ako celku rástla o takmer 1 percentuálny bod ročne nad priemerom EÚ (pozri Metodické poznámky na konci tejto časti).

V dôsledku toho dosiahol HDP na obyvateľa, vyjadrený paritou kúpnej sily (PPS) aby sa eliminoval dopad rozdielnych cenových hladín, v roku 2001 v troch kohéznych krajinách ako celku 79% priemeru EÚ a 81% v roku 2002. V roku 2002 bol HDP na obyvateľa v PPS v Španielsku necelých 15% pod priemerom EÚ. V Grécku a Portugalsku však aj napriek konvergencii zahájenej v polovici 90-tych rokov zostával rozdiel stále vysoký. HDP na obyvateľa dosahoval v oboch krajinách v roku 2002 len 71% priemeru EÚ.

Konvergencia zamestnanosti

Od polovice 90-tych rokov v kohéznych krajinách výrazne stúpaj aj počet zamestnaných osôb. V rokoch 1996 až 2002 vzrástol podiel zamestnaných osôb v produktívnom veku (15 až 64 rokov) — miera zamestnanosti — v 15 štátoch EÚ iba o niečo viac ako 4 percentuálne

body. V štyroch kohéznych krajinách ako celku však bolo zvýšenie dvojnásobné, takže priemerná miera zamestnanosti dosiahla v roku 2002 60%, čo je iba o 4 percentuálne body menej, než je priemer 15 štátov EÚ (64%), a rozdiel sa za 6 rokov zmenšil na polovicu (tabuľka A1.1).

Nárast zamestnanosti bol v dôsledku rýchleho ekonomického rozvoja zvlášť rozsiahly v Írsku (10 percentuálnych bodov), kde sa miera zamestnanosti dostala mierne nad priemer EÚ15. Ešte väčšie zvýšenie (takmer 11 percentuálnych bodov) zaznamenalo Španielsko, avšak jeho miera zamestnanosti bola aj v roku 2002 (58,5%) stále značne pod priemerom EÚ15.

Zvýšenie bolo miernejšie v Portugalsku (6,5 percentuálneho bodu), kde už bola zamestnanosť relatívne vysoká, ale ešte stále výrazne presahovalo priemer EÚ a jeho výsledkom bola miera zamestnanosti 68,5%, t.j. iba nepatrne pod cieľovou hodnotou 70%, stanovenou v Lisabone pre EÚ v roku 2010.

Oproti tomu v Grécku bol rast zamestnanosti výrazne nižší a napriek značne nadpriemernému ekonomickému rastu dosiahol za uvedených 6 rokov iba 2 percentuálne body. Miera zamestnanosti bola teda v roku 2002 (57%) ešte hlbšie pod priemerom EÚ15 než v polovici 90-tych rokov, pričom nižšiu mieru vykazuje už len Taliansko. Zvýšenie zamestnanosti v tých častiach únie, kde je výrazne nižšia než priemer, preto zostáva jedným z hlavných cieľov politiky EÚ.

Rastúca produktivita

V Španielsku a v menšej miere i v Portugalsku zvýšenie zamestnanosti významne prispelo k rastu HDP, podobne ako v Írsku, kde v rokoch 1996 až 2002 stúpaj počet zamestnaných o približne 5% ročne. V Írsku bol rast zamestnanosti sprevádzaný rastom produktivity práce o takmer 4% ročne, čo je viac ako trojnásobok priemernej hodnoty v EÚ. Aj v Portugalsku bol rast produktivity vyšší než priemer EÚ, zatiaľ čo v Španielsku dosiahol napriek výraznému nárastu zamestnanosti len asi polovicu priemeru.

V Grécku sa produktivita práce v rokoch 1996 až 2002 zvyšovala o takmer 3% ročne, teda o viac než dvojnásobok priemeru EÚ, a predstavovala hlavný zdroj rastu HDP. Zdá sa preto, že v Grécku a Portugalsku, kde sa nachádzajú najmenej prosperujúce regióny únie, sa výrobná základňa od polovice 90-tych rokov posilnila, a tým sa zvýšil aj potenciál pre ďalšie zblížovanie príjmov v budúcich rokoch.

Nedávne spomalenie hospodárskeho rastu EÚ

Ekonomický rast v EÚ sa za uplynulé tri roky od zverejnenia poslednej Správy o súdržnosti citeľne spomalil. Toto spomalenie nevyhnutne ovplyvnilo súdržnosť, v nemalej miere preto, že v mnohých oblastiach viedlo k obnovenému rastu nezamestnanosti (pozri nižšie), ale tiež preto, že vytvorilo nepriaznivé ovzdušie pre ďalšie zmiernovanie regionálnych rozdielov ako v príjmoch, tak aj v zamestnanosti. Rok 2003 bol už tretím rokom v poradí, v ktorom únia zaznamenala neuspokojivý hospodársky rast (menej ako 1%). Tempo rastu HDP by sa mohlo zvýšiť na 2% v roku 2004 a priblížiť sa 2,5% v roku 2005².

Spomalenie hospodárskeho rastu ovplyvnilo takmer všetky členské štáty. Dokonca aj v Írsku klesol podľa odhadov rast v roku 2003 na 1,5% a predpokladá sa, že na hodnote pod 4% zotrvá aj v roku 2004. Osobitný dopad zaznamenalo Portugalsko, kde HDP klesol v roku 2003 o takmer 1% po tom, čo v roku 2002 stúpol o necelých 0,5%, a v roku 2004 sa má podľa prognózy zvýšiť iba o 1%. Ak sa táto prognóza naplní, za tri roky v období rokov 2001 až 2004 sa stratí veľká časť konvergencie k priemeru EÚ dosiahnutej v druhej polovici 90-tych rokov.

Dvom ďalším kohéznym krajinám sa darilo lepšie. V Španielsku pravdepodobne rástol HDP v rokoch 2002 a 2003 v priemere o niečo viac ako 2% ročne a v roku 2004 sa podľa odhadov ešte zvýši na takmer 3%, a v prípade Grécka sa zdá, že bolo ovplyvnené najmenej zo všetkých. V roku 2002 aj 2003 tu rast dosiahol približne 4% a rovnaká je aj prognóza na rok 2004, čo je omnoho viac, než v ostatných štátoch EÚ. V týchto dvoch krajinách teda podpora zo štrukturálnych

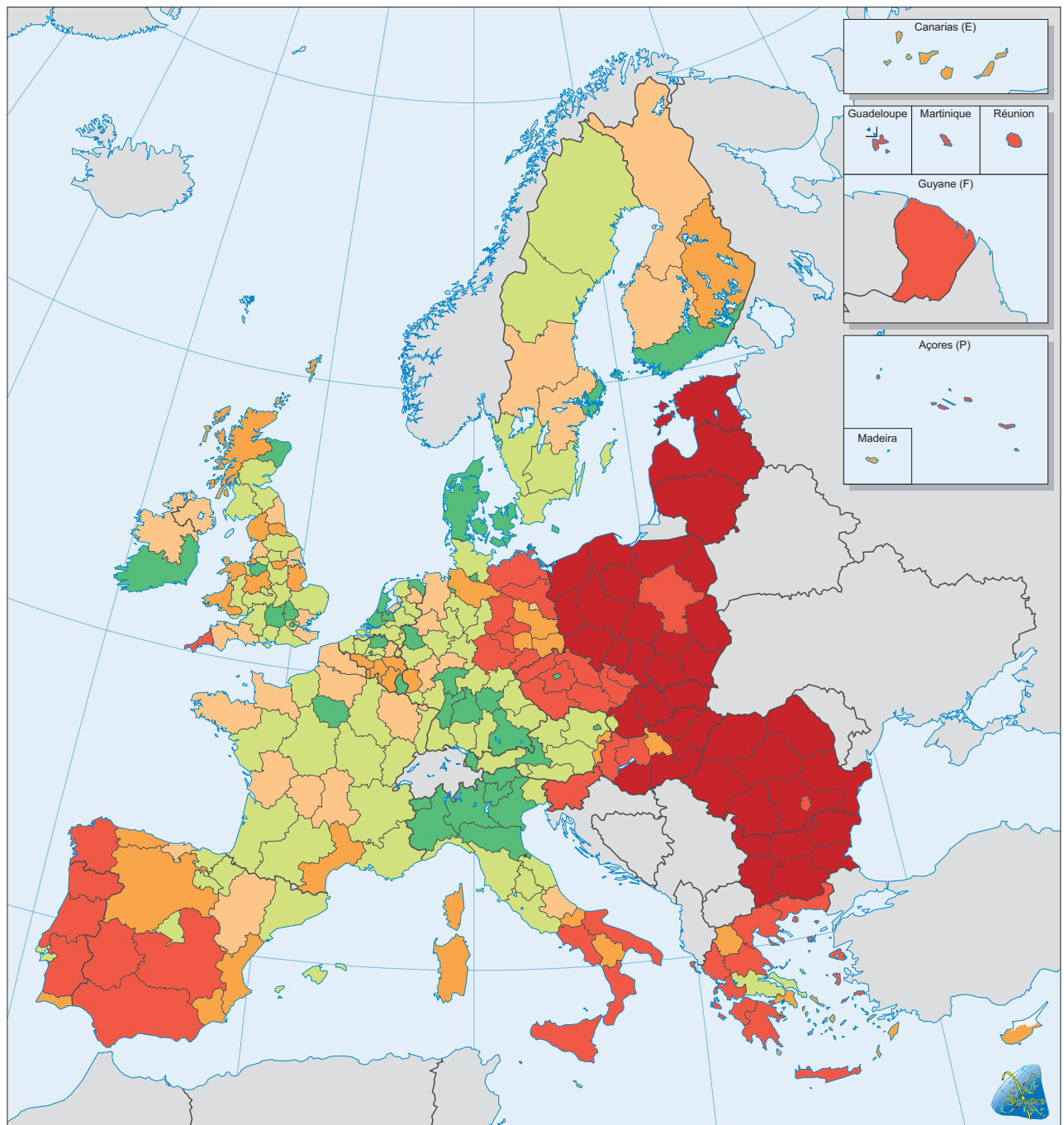
fondov pravdepodobne pomohla udržať ekonomický rast.

Hospodárske spomalenie ovplyvnilo zamestnanosť iba s relatívne veľkým oneskorením, sčasti zrejme kvôli prvotnému očakávaniu zamestnávateľov, že pôjde skôr o krátkodobý jav. V roku 2003 však oslabilo rast zamestnanosti v Írsku, ktorý sa odhaduje na menej než 1% a naznačuje pokles miery zamestnanosti (vzhľadom na relatívne vysoký rast počtu obyvateľstva v produktívnom veku). Útlm prinieslo aj v Španielsku, hoci tu sa počet zamestnaných v roku 2003 zvýšil o približne 1,5%, z čoho možno usudzovať, že miera zamestnanosti rástla (asi o 1 percentuálny bod). K podobnému zvýšeniu miery zamestnanosti došlo podľa odhadov aj v Grécku. Na druhej strane v Portugalsku klesol počet zamestnaných v roku 2003 podľa odhadov o 1% a v roku 2004 má podľa prognóz zostať v zásade nezmenený, čo znamená podstatné zníženie miery zamestnanosti.

Z ostatných štátov únie zaznamenalo slabé výsledky Nemecko a Taliansko. V Nemecku v rokoch 2002 a 2003 HDP prakticky nerástol a v Taliansku rast v oboch rokoch nepresiahol 0,5%. Vo Francúzsku, kde bol rast HDP pred rokom 2001 podobný priemeru EÚ, sa za rok 2003 odhaduje rast iba marginálny. V Holandsku rástlo hospodárstvo v predchádzajúcom období výrazne nadpriemerne, ale v roku 2002 sa HDP zvýšil iba nepatrne a v roku 2003 podľa odhadov klesol.

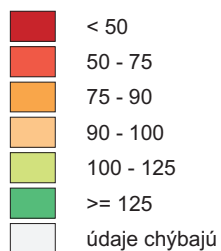
Regionálne rozdiely v HDP na obyvateľa sa tiež zmiernili

V posledných rokoch až do nedávneho spomalenia rastu v roku 2001 sa znižoval tiež rozdiel v HDP na obyvateľa medzi najmenej prosperujúcimi regiónmi v únii — tými, na ktoré sa zamerala politika súdržnosti EÚ — a ostatnými regiónmi. Zatiaľ však nie je možné povedať, čo sa udialo po roku 2001³. Je treba upozorniť na skutočnosť, že regionálne údaje uvádzané v tejto časti i vo zvyšku správy sa týkajú reálneho rastu HDP na obyvateľa. Po prvý raz vychádzajú z regionálnych ukazovateľov vypracovaných s využitím novej databázy, špeciálne vytvorenej tak, aby dlhodobo poskytovala konzistentné údaje pre všetky regióny

1.1 HDP na obyvateľa (PPS), 2001

Index, EÚ25 =100

FR(DOM): 2000

Zdroj: Eurostat

0 100 500 km

© EuroGeographics Združenie pre administratívne hranice

NUTS 2 EÚ. Sú odlišné od údajov obvykle používaných v predchádzajúcich empirických štúdiách a analýzach, ktoré vyjadrovali vývoj HDP v PPS v čase a ktoré pre tieto účely nevyhovujú (pozri Metodické poznámky na konci tejto časti).

Regióny, ktorým bol udelený štatút Cieľa 1, pretože ich HDP na obyvateľa vyjadrený v PPS bol nižší než 75% priemeru EÚ, zaznamenali v období medzi rokom 1988, kedy boli štrukturálne fondy reformované, a rokom 2001 vyššiu mieru rastu, než iné časti únie. Ako naznačuje vyššie uvedená analýza, rast bol zvlášť vysoký v regiónoch kohéznych krajín (ktoré tvoria viac ako polovicu regiónov Cieľa 1 a žije tu viac ako polovica počtu ich obyvateľov).

V regiónoch Cieľa 1 ako celku rástla reálna hodnota HDP na obyvateľa v rokoch 1994 až 2001 (posledný rok, pre ktorý sú k dispozícii regionálne údaje za predchádzajúce programové obdobie a prvé dva roky súčasného obdobia) o takmer 3% ročne, oproti mierne nad 2% ročne vo zvyšku EÚ. Tento vývoj nasledoval po raste pod 2% ročne za predchádzajúcich 6 rokov, od roku 1988 do roku 1994, hoci i táto hodnota stále presahovala rast v iných častiach únie (tesne nad 1% ročne)⁴. Od roku 1988, kedy boli štrukturálne fondy reformované a rozšírené, sa teda HDP na obyvateľa v regiónoch Cieľa 1 ako celku vytrvalo približoval k priemeru EÚ.

Ale miera konvergenzie v regiónoch kolísala

Tempo rastu zaznamenané v regiónoch Cieľa 1 však v jednotlivých regiónoch značne kolísalo. Ku konvergencii teda nedošlo v rovnakej miere v celej únii, pričom v kohéznych krajinách bola omnoho výraznejšia, než inde, možno vďaka kombinácii relatívne veľkých objemov štrukturálnej pomoci a politík zameraných na rast na národnej úrovni (tabuľka A1.2).

Ako uvádzame vyššie, rast HDP na obyvateľa v regiónoch Cieľa 1 štyroch kohéznych krajín v období od polovice 90-tych rokov značne presahoval priemer EÚ. Platí to pre regióny Cieľa 1 v Španielsku, kde približne 40% počtu obyvateľstva žije mimo regiónov Cieľa 1, aj v ostatných troch krajinách, kde kritériá nároku na

podporu spĺňajú všetky regióny. (V Španielsku dosahoval rast HDP na obyvateľa v regiónoch Cieľa 1 v rokoch 1994 až 2001 v priemere 3% ročne, čo je iba nepatrne menej, než v iných regiónoch Španielska.)

Mimo kohéznych krajín bol rast v regiónoch Cieľa 1 menej impozantný a zjavne oslabený — aspoň sčasti — pomalým rastom na národnej úrovni. Zvlášť v nových spolkových krajinách Nemecka, kde po zjednotení došlo začiatkom 90-tych rokov k výraznému zvýšeniu HDP, sa v rokoch 1994 až 2001 rast HDP na obyvateľa približne rovnal priemeru EÚ (2,5% ročne). Aj tak však stále značne presahoval tempo rastu vo zvyšku Nemecka (pod 1,5% ročne). V Taliansku bol rast v regióne Mezzogiorno (2% ročne) podobný ako vo zvyšku krajiny a taktiež nedosahoval priemer EÚ.

V regiónoch Cieľa 1 inde v únii, na ktoré pripadá iba veľmi malý podiel obyvateľstva príslušných štátov, odpovedal rast HDP na obyvateľa priemernému rastu v EÚ v uvedenom období (pozri Metodické poznámky).

Napriek celkovému približovaniu sa HDP na obyvateľa v zaostávajúcich regiónoch k priemeru EÚ zostáva rozdiel veľký. V 29 regiónoch, ktoré sú domovom 13% obyvateľstva EÚ, nedosahoval HDP na obyvateľa vyjadrený v PPS v roku 2001 ani dve tretiny priemeru. Tieto regióny sa nachádzajú prevažne v Grécku, Portugalsku, južnom Španielsku a južnom Taliansku, ale zahŕňajú aj šesť regiónov východného Nemecka (Chemnitz, Dessau, Mecklenburg-Vorpommern, Magdeburg, Brandenburg-Nordost a Thüringen), Cornwall vo Veľkej Británii a tri zo štyroch francúzskych zámorských departementov (mapa 1.1).

Miera zamestnanosti a produktivita konvergovala tiež v regiónoch

Konvergenciu HDP na obyvateľa sprevádzali zmenšujúce sa rozdiely v miere zamestnanosti medzi regiónmi. Hoci zamestnanosť v EÚ od polovice 90-tych rokov podstatne vzrástla, zvýšenie bolo výraznejšie v regiónoch Cieľa 1, než inde. V rokoch 1994 až 2001 počet zamestnaných v týchto regiónoch stúpал o

takmer 1,5% ročne, čo je nepatrne viac, než priemer EÚ, a v roku 2002 bola miera zamestnanosti o vyše 5 percentuálnych bodov vyššia než pred 6 rokmi, oproti zvýšeniu o 4 percentuálne body vo zvyšku únie.

Rast produktivity práce bol tiež v regiónoch Cieľa 1 vyšší než v iných oblastiach a v období medzi rokmi 1994 až 2001 v priemere presiahol 1,5% ročne, oproti asi 1% ročne v EÚ ako celku. Rast produktivity sa podieľal viac na raste HDP, než na zvýšení zamestnanosti.

Rast zamestnanosti však v regiónoch Cieľa 1 výrazne kolísal. Ako uvádzame vyššie, zatiaľ čo v Portugalsku mierne presiahol priemer EÚ a v Grécku bol značne podpriemerný, v regiónoch Cieľa 1 v Španielsku počet zamestnaných osôb výrazne stúpol (o približne 3% ročne) — viac než vo zvyšku krajiny — a ešte väčší nárast bol dokonca zaznamenaný v Írsku (o 5% ročne). Dôsledkom bol v regiónoch Španielska nízky rast produktivity práce (0,5% ročne).

Naproti tomu v regiónoch Cieľa 1 v Nemecku — v nových spolkových krajinách — počet zamestnaných osôb v tomto období klesol (o takmer 0,5% ročne), ale produktivita práce vzrástla viac, než v iných častiach krajiny, či dokonca v únii ako celku (o 2% ročne). Podobne v talianskych regiónoch Cieľa 1 — v regióne Mezzogiorno — zamestnanosť stúpila relatívne málo (o menej než 0,5% ročne), zatiaľ čo rast produktivity bol nadpriemerný, hoci nie výrazne (viac ako 1,5% ročne oproti 1% vo zvyšku Talianska).

Aj keď sa konkurencieschopnosť týchto dvoch oblastí pravdepodobne mierne zvýšila, veľkým problémom zostáva nedostatok pracovných miest. To platí zvlášť o južnom Taliansku, kde malo v roku 2002 zamestnanie iba 43% obyvateľstva v produktívnom veku, čo je výrazne menej, než v iných regiónoch Cieľa 1, alebo kdekoľvek inde v únii. Priemerná miera zamestnanosti v regiónoch Cieľa 1 ako celku bola stále o 10 percentuálnych bodov nižšia než v iných častiach EÚ (56% oproti 66,5%) (mapa 1.2). Zvýšenie miery zamestnanosti v zaostávajúcich regiónoch teda zostáva ústredným bodom politiky súdržnosti EÚ.

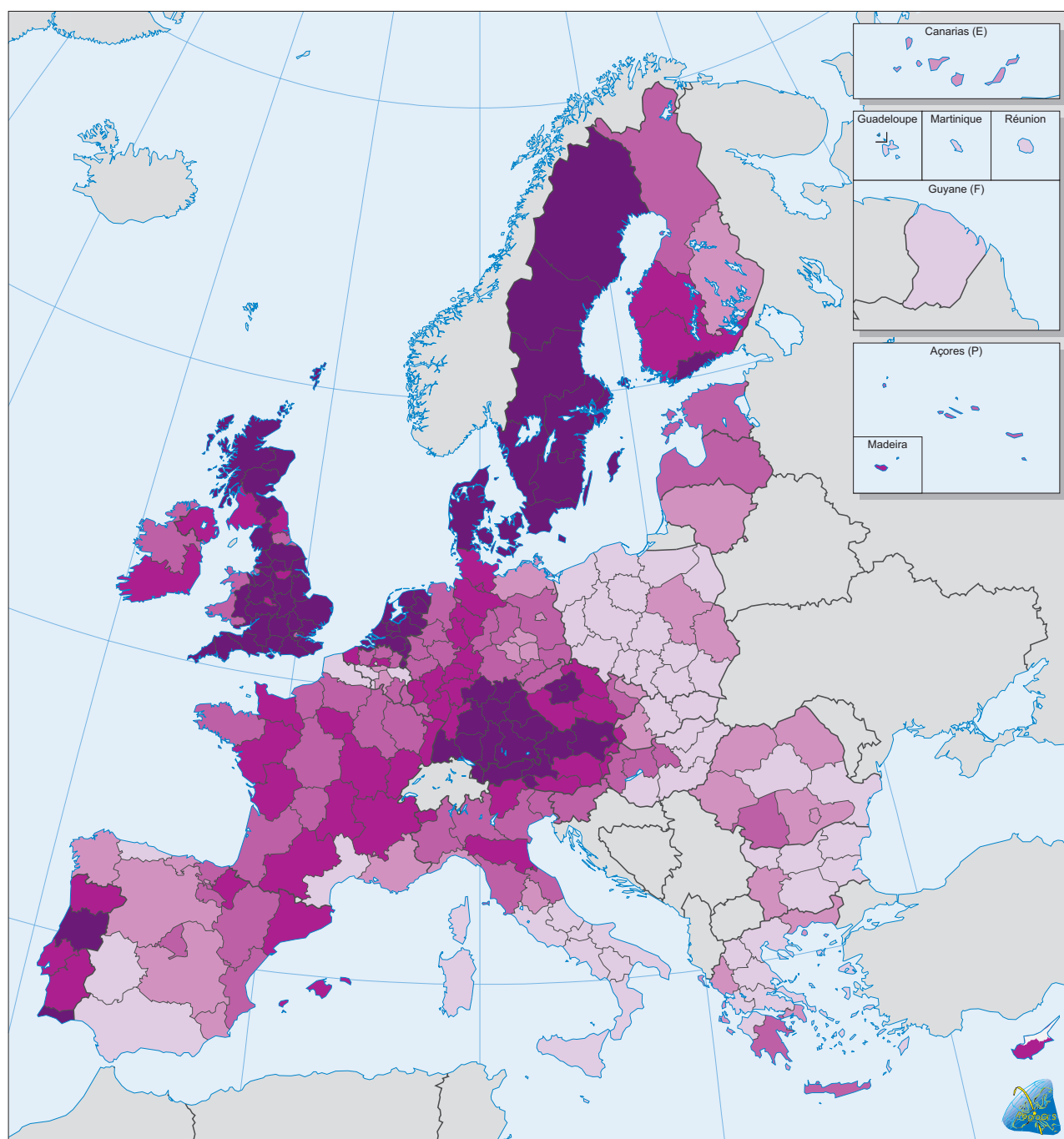
Problémové regióny nie sú výhradne regióny s najnižším HDP na obyvateľa

Slabá hospodárska výkonnosť v EÚ a štrukturálne problémy, od ktorých sa odvíja, sa neobmedzujú na regióny s najnižšou úrovňou HDP na obyvateľa. Problémové regióny sú i na úrovni NUTS 2 a v ešte väčšej miere na úrovni NUTS 3. Ťažkosti, s ktorými sa tieto regióny potýkajú, pramenia z celého radu rôznych príčin, okrem iného z útlmu tradičných priemyselných odvetví, z geografických faktorov, ktoré sú prekážkou rozvoja, z klesajúceho počtu obyvateľov a úpadku kľúčových služieb, alebo nedostatku inovačnej kapacity a potrebných podporných štruktúr. Tieto skutočnosti, buď jednotlivé alebo v kombinácii, majú tendenciu odrádzať investorov a znižovať motiváciu k zakladaniu nových podnikov. Uvedené problémy popisujeme v ďalších kapitolách (pozri kapitolu o teritoriálnej súdržnosti a o faktoroch konkurencieschopnosti). Ak sa neriešia, časom sa budú s najväčšou pravdepodobnosťou zhoršovať a povedú k postupnému znižovaniu hospodárskej výkonnosti.

Existuje napríklad 11 regiónov NUTS 2 s pomerne nízkou úrovňou HDP na obyvateľa, v ktorých reálny rast HDP v rokoch 1994 až 2001 dosahoval len asi polovicu priemerného tempa rastu EÚ v tomto období, alebo menej. Vo všetkých týchto regiónoch bola úroveň HDP na obyvateľa v PPS podstatne nižšia, než je priemer EÚ, ale presahovala 75-percentnú hranicu nároku na štatút Cieľa 1.

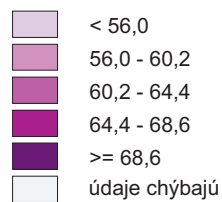
Týchto 11 regiónov sa nachádza na severovýchode Anglicka, v niektorých častiach Nemecka (napríklad Koblenz a Münster) a v Švédsku. Všetky vykazovali nízky rast produktivity, ktorá v danom období vzrástla v priemere iba o 0,5% ročne — len o niečo viac než je tretina priemeru EÚ — ako aj nízky rast zamestnanosti (mierne nad 0,5% ročne oproti priemeru EÚ 1,5% ročne).

V roku 2001 HDP na obyvateľa v PPS v týchto regiónoch ako celku tvoril približne 85% priemeru EÚ, ale takmer v každom z nich sa nachádzajú oblasti, kde bol

1.2 Miera zamestnanosti, 2002

Zamestnané osoby vo veku 15-64 rokov ako % obyvateľstva vo veku 15-64 rokov

EU27 = 62,4
štandardná odchýlka = 8,4

Zdroj: Eurostat a národné štatistické úrady

0 100 500 km

© EuroGeographics Združenie pre administratívne hranice

rast za posledných desať alebo viac rokov minimálny a HDP na obyvateľa nedosahoval 75% priemeru EÚ.

Ak bude ekonomický rast v týchto regiónoch naďalej oslabený, nebude trvať dlho a HDP na obyvateľa v nich klesne pod 75% priemeru, čím splnia kritériá nároku na pomoc v rámci Cieľa 1. Dovtedy sa však štrukturálne problémy, ktoré je potrebné prekonať, pravdepodobne ešte zhoršia a budú vyžadovať drastickéjšie opatrenia. To nastrojuje otázku, do akej miery by mala politika súdržnosti takéto zhoršenie predvídať, zasiahnuť v skoršom štádiu a pokúsiť sa zhoršovanie situácie zastaviť s nižšími nákladmi.

HDP v prístupujúcich krajinách rastie

V rokoch 1994 až 2001 dosahoval rast HDP v priemere iba niečo nad 4% ročne vo všetkých nových členských štátoch s výnimkou Maďarska (tesne pod 4%) a Českej republiky. V ČR dosahoval rast iba niečo nad 2% ročne a v Bulharsku a Rumunsku (dve prístupujúce krajiny, ktoré do EÚ v roku 2004 nevstupujú) HDP takmer nevzrástol. Keďže sa však počet obyvateľov v jednotlivých krajinách menil rôzne — značne stúpol na Cypre a Malte, zatiaľ čo v troch pobaltských štátoch a v Bulharsku klesal o približne 1% ročne a inde sa zmenil len relatívne málo — rast HDP na obyvateľa kolísal o niečo viac než rast HDP.

Celkovo bol reálny rast HDP na obyvateľa v nových členských štátoch v tomto období približne o 1,5% ročne vyšší, než priemerný rast v 15 štátoch EÚ.

Od roku 2001 sa v týchto krajinách ako celku rast spomalil, čiastočne kvôli spomaleniu rastu v EÚ, hlavnom cíli ich exportu. Celkový rast dosiahol v roku 2001 aj v roku 2002 tesne pod 2,5% a v roku 2003 sa odhaduje na 3%. Spomalenie bolo zvlášť výrazné v Poľsku, kde rast v rokoch 2001 a 2002 dosiahol v priemere iba niečo nad 1%, a ešte

nižší bol na Malte v dôsledku ochabnutia prílivu turistov z EÚ.

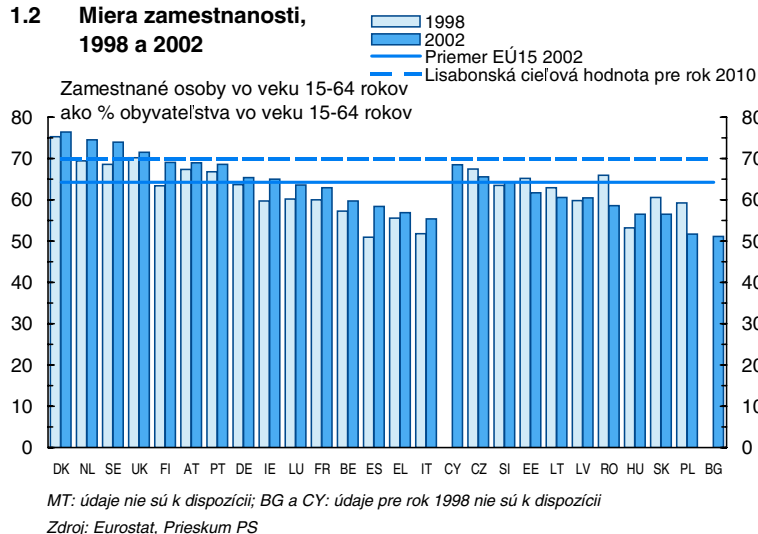
Pokracujúcu reštrukturalizáciu sprevádza nízky rast zamestnanosti

Aj pred nedávnym spomalením však boli účinky rastu na zmiernenie problémov zamestnanosti, ktoré sa v krajinách v procese transformácie objavili začiatkom 90-tych rokov, malé. Vo všetkých štátoch s vysokým tempom rastu, okrem Maďarska a Slovinska, výrazne vzrástla produktivita práce, zatiaľ čo zamestnanosť sa buď zvýšila len málo (Lotyšsko), alebo klesla (vo všetkých ostatných prípadoch), čo je odrazom pokračujúcej reštrukturalizácie hospodárstiev, ktorá nie je vo väčšine prípadov zďaleka dokončená.

Rast prístupujúcich krajín teda počas procesu transformácie prevažne vyplýval skôr zo zvýšenej celkovej produkcie na 1 zamestnanú osobu, než z vyššej zamestnanosti. Vo väčšine krajín tento trend pokračoval aj v posledných rokoch, predovšetkým v krajinách s najnižšou úrovňou HDP na obyvateľa.

Od roku 1998 (kedy začali byť k dispozícii údaje o väčšine krajín) do roku 2002 klesla miera zamestnanosti o vyše 7 percentuálnych bodov v Poľsku a v

1.2 Miera zamestnanosti, 1998 a 2002

Rumunsku, o takmer 4 percentuálne body v Estónsku a o 2 percentuálne body v Českej republike, na Slovensku a v Litve. Oproti tomu miera zamestnanosti vzrástla v Slovinsku, aj keď o menej než 1 percentuálny bod, v Lotyšsku a Maďarsku (v Maďarsku o vyše 3 percentuálne body, hoci, ako uvádzame nižšie, stále zostáva značne pod priemerom EÚ15) (graf 1.2).

Spomalenie viedlo k ďalšiemu poklesu zamestnanosti, hlavne v Poľsku, kde v roku 2002 počet zamestnaných osôb klesol o viac ako 2%, a odhaduje sa, že v roku 2003 bude ďalej klesať. V roku 2003 sa očakáva rast zamestnanosti o viac ako 0,5% iba v dvoch krajinách, a to v Litve a na Slovensku.

Miera zamestnanosti teda zostáva v prístupujúcich krajinách nízka

V dôsledku oslabeného rastu zamestnanosti podiel zamestnaného obyvateľstva v produktívnom veku v prístupujúcich krajinách od začiatku transformačného procesu neprestajne klesá, zatiaľ čo v EÚ15 stúpol. V roku 2002 tento podiel — miera zamestnanosti — dosiahol v 10 nových členských štátoch v priemere iba 56% a je omnoho nižší, než priemerne v 15 štátoch EÚ (tesne nad 64%), ale podobá sa podielu v súčasných regiónoch Cieľa 1. Táto podobnosť však zakrýva skutočnosť, že, ako uvádzame vyššie, miera zamestnanosti v regiónoch Cieľa 1 mala až do nedávneho spomalenia ekonomického rastu tendenciu značne rásť, zatiaľ čo v nových členských štátoch mala tendenciu klesať.

Vo všetkých prístupujúcich krajinách okrem Cypru bola miera zamestnanosti nižšia než cieľové hodnoty stanovené pre EÚ na stretnutí na najvyššej úrovni v Lisabone, t.j. 67% v roku 2005 a 70% v roku 2010. Zatiaľ čo v Českej republike (65,5%) sa relatívne blížila cieľovej hodnote 67% a v Slovinsku sa rovnala priemeru EÚ, v ostatných krajinách bol rozdiel výrazný. V Maďarsku a na Slovensku dosiahla miera zamestnanosti približne 56% a bola podobná ako v Grécku a trochu vyššia, než priemerne v Taliansku. Poľsko vykazovalo úroveň tesne pod 52%, čo je menej, než v ktoromkoľvek zo súčasných členských štátov.

Veľké rozdiely v HDP na obyvateľa medzi regiónmi v prístupujúcich krajinách

Rast v prístupujúcich krajinách nebol regionálne zdôleka vyvážený. Vo všetkých transformujúcich sa krajinách bol nerovnomerne sústredený v malom počte regiónov, zvlášť v hlavných mestách a ich okolí. V dôsledku toho sa podstatne prehĺbili regionálne rozdiely v HDP na obyvateľa.

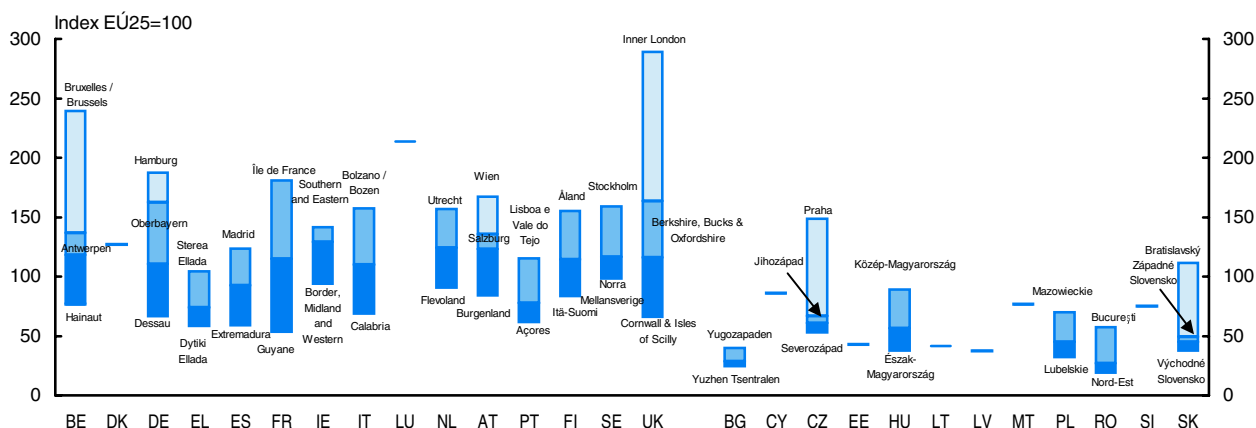
V Českej republike i na Slovensku je HDP na obyvateľa u 20% obyvateľstva v najprosperujúcejších regiónoch o niečo viac ako dvakrát vyšší, než HDP na obyvateľa u 20% obyvateľstva v najmenej prosperujúcich regiónoch. Podobné rozdiely existujú v Taliansku alebo v Nemecku. V Maďarsku je hodnota HDP na obyvateľa v regiónoch s najprosperujúcejšími 20% populácie 2,4-krát vyššia, než je úroveň HDP v najmenej prosperujúcich regiónoch, čo je viac, než v ktoromkoľvek súčasnom členskom štáte EÚ.

Rozšírenie výrazne prehľbi rozdiely v HDP na obyvateľa v štátoch EÚ

Desať nových členských štátov zvýši počet obyvateľov EÚ omnoho výraznejšie (o takmer 20%), než jej HDP (v eurách asi o 5%). Bulharsko a Rumunsko spolu prispievajú k počtu obyvateľov EÚ ďalšími 8%, ale k HDP iba menej než 1%. Aj keď vezmeme do úvahy nižšie životné náklady, všetky krajiny prosperujú omnoho menej, než súčasné členské štáty EÚ, hoci vo veľmi rozličnej miere. Nadchádzajúce rozšírenie na 25 členských štátov a následne na 27 alebo viac teda zásadne zmení dimenzie rozdielov v EÚ. Politiku súdržnosti — a iné politiky EÚ — bude potrebné prispôbiť tak, aby tejto skutočnosti zodpovedali.

Napriek tomu, že nové členské štáty, ako uvádzame vyššie, rástli od polovice 90-tych rokov rýchlejšie, než 15 štátov EÚ, rozdiel v HDP na obyvateľa zostáva veľký. HDP na obyvateľa v PPS dosiahol v roku 2002 hodnotu vyššiu než 60% priemeru 15 štátov EÚ len na Malte, Cypre a v Slovinsku. V Poľsku, Estónsku a Litve dosahoval len asi 40% priemeru a v Lotyšsku iba

1.3 HDP na obyvateľa (PPS) podľa krajiny a regionálne extrém, 2001

Zdroj: Eurostat, Regionálne účty

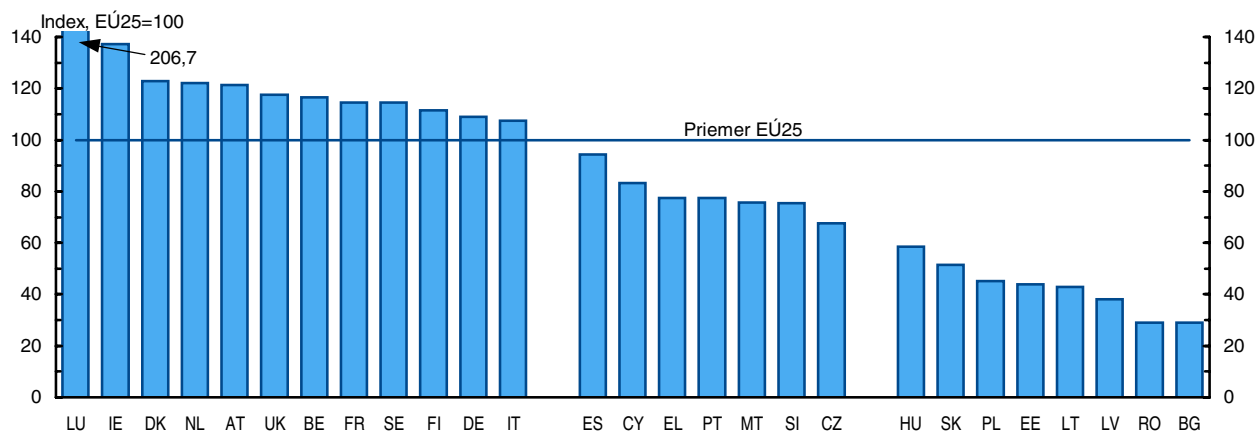
35% priemeru. V Bulharsku a Rumunsku predstavovala jeho hodnota iba približne 26–27% priemeru.

Po rozšírení teda dôjde k výraznému prehĺbeniu rozdielov v príjmoch medzi najviac a najmenej prosperujúcimi členskými štátmi. Aj napriek tomu, že priemer HDP na obyvateľa bude v rozšírenej EÚ nižší než v EÚ s päťnástimi členmi, iba Cyprus vykazuje hodnotu nad 80% priemeru EÚ s 25 členskými štátmi. V Lotyšsku dosahuje výška HDP iba 38% priemeru EÚ25, čo je menej ako polovica hodnoty, ktorú dosahuje Grécko alebo Portugalsko (77–78%), a v Rumunsku a Bulharsku je výška HDP na obyvateľa nižšia než 30% priemeru (graf 1.3).

Inými slovami, zatiaľ čo rozdiel medzi priemerným HDP na obyvateľa v EÚ15 a jeho úrovňou v najmenej prosperujúcich členských štátoch v súčasnosti dosahuje len tesne pod 30% (t.j. úroveň HDP v Grécku a Portugalsku je takmer 30% pod priemerom), tento rozdiel sa po pristúpení nových členských štátov v roku 2004 zdvojnásobí (t.j. HDP na obyvateľa v Lotyšsku je o viac ako 60% nižší než priemer EÚ25) a po vstupe Bulharska a Rumunska sa pravdepodobne ešte zvýši.

Krajiny v rozšírenej EÚ možno rozdeliť do troch skupín podľa HDP na obyvateľa v PPS. V prvej skupine, ktorú tvorí 12 zo súčasných 15 členských štátov, je HDP na

1.4 HDP na obyvateľa (PPS), 2002

Zdroj: Eurostat, Národné účty

obyvateľa značne nad priemerom EÚ s dvadsiatimi piatimi členmi (o 10% alebo viac). V druhej skupine siedmich krajín, ktorá zahŕňa zostávajúce tri súčasné členské štáty — Španielsko, Portugalsko a Grécko — plus Cyprus, Českú republiku, Slovinsko a Maltu, kolíše HDP na obyvateľa medzi 68% a 94% priemeru EÚ25. V tretej skupine ôsmich krajín (vrátane Bulharska a Rumunska), ktorú tvoria noví alebo budúci členovia, dosahuje HDP na obyvateľa 60% priemeru (graf 1.4).

Rozdiely medzi regiónmi sa s rozšírením dalek prehlbia

Rozšírenie ovplyvní rozdiely medzi regiónmi ešte výraznejšie než medzi krajinami. Zatiaľ čo v regiónoch, kde bol HDP na obyvateľa v rokoch 1999 až 2001 nižší než 75% priemeru EÚ, žije približne 73 miliónov ľudí, čo je asi 19% obyvateľov EÚ15, podľa posledných odhadov žije takmer 69 miliónov zo 74,5 milióna tých, ktorí sa občanmi EÚ stanú v roku 2004 (92% celkového počtu), v regiónoch nových členských štátov s HDP na obyvateľa nižším než 75% priemeru EÚ25.

Ako však uvádzame ďalej, neznamená to, že týchto 69 miliónov osôb sa jednoducho pripočíta k počtu tých, ktorí v súčasnosti žijú v regiónoch s HDP na obyvateľa pod 75% priemeru EÚ, keďže priemer samotný sa v dôsledku rozšírenia zníži (z priemeru pre 15 členských štátov na priemer pre 25). To spôsobí zníženie počtu osôb žijúcich v takýchto regiónoch v súčasnej EÚ15 o približne 19 miliónov. Čistý výsledok rozšírenia bude teda spočívať vo zvýšení počtu osôb žijúcich v regiónoch s HDP na obyvateľa pod 75% priemeru na 123 miliónov v EÚ skladajúcej sa z 25 štátov. Po pristúpení Bulharska a Rumunska sa tento počet ešte zvýši na približne 153 miliónov, alebo na 32% obyvateľstva EÚ27, t.j. na vyše dvojnásobok súčasného počtu obyvateľov týchto regiónov.

V EÚ skladajúcej sa z 27 členských štátov by dve tretiny obyvateľov v regiónoch s HDP na obyvateľa nižším ako 75% priemeru EÚ žili v nových členských štátoch. Približne každý šiesty obyvateľ by žil v regióne, kde je HDP na obyvateľa nižší, než polovica priemeru EÚ. Žiadny z 38 takýchto regiónov sa nenachádza v súčasnej EÚ15.

Štatistický efekt

Rozšírenie zvýši omnoho výraznejšie počet obyvateľov EÚ, než HDP a podstatne zníži priemerný HDP na obyvateľa. Priemerný HDP na obyvateľa v EÚ s 25 členskými štátmi bude približne o 12,5% nižší než priemer v EÚ s 15 krajinami. Pre 17 regiónov to bude znamenať, že ich príjem na obyvateľa už nebude pod hranicou 75%, pretože hodnota tejto hranice sa zníži. V Malte, ktorá v súčasnosti vykazuje hodnotu tohto ukazovateľa pod 75% priemeru EÚ15, dôjde tiež k jej zvýšeniu nad 75%.

Ako sme už uviedli, v týchto regiónoch, z ktorých väčšina má v súčasnosti podľa kritérií pre štrukturálne fondy štatút Cieľa 1, žije podľa odhadov takmer 19 miliónov ľudí (s ďalšími 400 tisíc v Malte). Ak zostane kritérium určovania štatútu Cieľa 1 nezmenené, dané regióny stratia nárok na štrukturálnu pomoc, hoci ich HDP na obyvateľa bude presne taký istý po rozšírení, ako pred ním, a rovnaké budú aj ich štrukturálne problémy, ktoré spôsobujú relatívne nízku úroveň HDP a ktoré boli prvotným dôvodom štrukturálnej pomoci. Podľa súčasných odhadov sa na príklad štyri z týchto regiónov nachádzajú vo východnom Nemecku, štyri vo Veľkej Británii, štyri v Španielsku, jeden v Grécku a jeden v Portugalsku (tabuľka A1.3).

Veľké budú i rozdiely v zamestnanosti medzi regiónmi

Miera zamestnanosti je vo väčšine regiónov v prístupujúcich krajinách nižšia než je súčasný priemer EÚ15, aj keď v žiadnom nie je taká nízka, ako na juhu Talianska. Iba v štyroch regiónoch — Stredné Čechy, Juhozápad a Praha v Českej republike a Cyprus — prekročila miera zamestnanosti cieľovú hodnotu 67% stanovenú v Lisabone na rok 2005 a iba v Prahe bola vyššia ako 70%, čo je cieľová hodnota pre rok 2010. Naproti tomu v súčasných členských štátoch presiahla miera zamestnanosti túto cieľovú hodnotu v 53 regiónoch (NUTS 2), pričom väčšina z nich sa nachádza v severských krajinách, v Spojenom kráľovstve a v Holandsku.

V rozšírenej EÚ skladajúcej sa z 25 členských štátov bude teda 14 regiónov s mierou zamestnanosti pod

50%; na území súčasnej EÚ15 šesť v južnom Taliansku, jeden v Španielsku (Ceuta a Melilla) a jeden vo Francúzsku (Korzika) a v nových členských štátoch päť v Poľsku a jeden v Maďarsku (Észak-Alföld). (V Bulharsku sú ďalšie tri regióny s mierou zamestnanosti pod toto hodnotou.)

Tieto regióny s nízkou zamestnanosťou majú väčšinou nízku úroveň HDP na obyvateľa, z veľkej časti kvôli neschopnosti zamestnať väčší počet ľudí vo oblasti výroby. Avšak vzťah medzi mierou zamestnanosti a relatívnou úrovňou HDP na obyvateľa nie je zďaleka všade rovnaký. V niektorých prístupujúcich krajinách, hlavne v Poľsku, ale aj v Rumunsku, súvisí miera zamestnanosti skôr s veľkosťou poľnohospodárskeho sektora, ktorý v určitom zmysle slúži ako východisko z núdze pre tých, čo hľadajú zamestnanie, než s HDP na obyvateľa. Je to dôsledok pretrvávajúcej tendencie pestovania plodín pre vlastnú potrebu, v kontraste so situáciou v súčasnej EÚ, kde je miera zamestnanosti v poľnohospodárskych regiónoch prevážne nízka.

Z toho vyplýva, že ekonomický rozvoj bude najmä v týchto regiónoch pravdepodobne sprevádzať zásadná reštrukturalizácia a presuny zamestnanosti medzi sektormi, aj keď potreba reštrukturalizácie sa v žiadnom prípade neobmedzuje len na ne.

Skladba sektorov naznačuje, že v prístupujúcich krajinách možno očakávať značnú reštrukturalizáciu...

Podstatu pravdepodobných budúcich zmien v štruktúre zamestnanosti súvisiacich s ekonomickým rozvojom je možné pochopiť porovnaním rozloženia zamestnanosti medzi sektormi v prístupujúcich krajinách a v súčasnej EÚ15 a porovnaním súčasných regiónov Cieľa 1 a ostatných regiónov v rámci 15 krajín EÚ. Toto porovnanie je najúčinnejšie, ak sa explicitne eliminuje efekt rozdielov v celkovej miere zamestnanosti medzi jednotlivými oblasťami — inými slovami, ak sa skúma skôr podiel zamestnaných osôb v produktívnom veku v jednotlivých odvetviach — než aby sa len jednoducho porovnávali podiely jednotlivých sektorov na celkovej zamestnanosti. Tak získame istú predstavu o pravdepodobnom roz-

delení novo zamestnaných osôb do jednotlivých sektorov pri postupnom zvyšovaní počtu zamestnaných v menej rozvinutých krajinách a regiónoch.

Celková miera zamestnanosti bola v prístupujúcich krajinách v roku 2002 napriek poklesu za posledné roky stále mierne vyššia, než v súčasných regiónoch Cieľa 1. Je to prevažne dôsledok omnoho vyššieho počtu osôb zamestnaných v poľnohospodárstve a v spracovateľskom priemysle, hlavne textilnom, odevnom a v iných základných priemyselných odvetviach, ktorý sa z veľkej časti odráža na nižšej zamestnanosti v službách a v stavebníctve (tabuľka A1.4).

Relatívne nízka zamestnanosť v službách v prístupujúcich krajinách je omnoho viditeľnejšia pri porovnaní s regiónmi EÚ nespádajúcimi pod Cieľ 1, kde je počet osôb zamestnaných v tomto sektore výrazne vyšší, než v regiónoch Cieľa 1. Rozdiel je vysoký vo všetkých činnostiach súvisiacich so službami. Zvlášť citelný je v službách vyššieho stupňa a komunálnych službách (podnikateľské a finančné služby, vzdelávanie, zdravotné a sociálne služby), kde je rozdiel medzi regiónmi Cieľa 1 a inými regiónmi najzreteľnejší.

Hoci teda mala štruktúra zamestnanosti v prístupujúcich krajinách v období transformácie tendenciu približovať sa štruktúre EÚ, tempo zmien bolo pomalé. Značný počet zaniknutých pracovných miest v poľnohospodárstve a základných priemyselných odvetviach nebol ešte vo väčšine regiónov vyvážený dostatočným rastom pracovných miest v službách. V budúcnosti je navyše možné očakávať ďalší významný úbytok pracovných miest, predovšetkým v poľnohospodárstve.

... najmä smerom k sektoru služieb, kde je sústredený rast zamestnanosti v EÚ

Podľa skúseností súčasných členských štátov sa budúci rast počtu pracovných miest v službách v prístupujúcich krajinách — ako aj v súčasných regiónoch Cieľa 1 — bude pravdepodobne sústreďovať v službách vyššieho stupňa a v komunálnych službách, aj keď významné zvýšenie je možné očakávať tiež v základných službách (obchod, reštauračné a ubytovacie služby, doprava, te-

lekomunikácie a osobné a komunitné služby), kde je úroveň zamestnanosti stále výrazne nižšia než v EÚ15.

Počas 6-ročného obdobia od roku 1996 do roku 2002, kedy celková miera zamestnanosti v EÚ15 vzrástla iba o niečo viac ako 4 percentuálne body, dochádzalo k zvýšeniu počtu pracovných miest prakticky iba v službách, pričom na služby vyššieho stupňa pripadalo asi 40% čistého rastu zamestnanosti a na komunálne služby ďalších 26% (graf 1.5). Na tieto dva sektory teda pripadol dvojnásobok čistého počtu nových miest vytvorených v základných službách, kde bol celkový počet zamestnaných osôb nepatrne vyšší.

Oproti tomu počet pracovných miest v poľnohospodárstve, základných odvetviach spracovateľského priemyslu a komunálnych službách v pomere k počtu obyvateľov v produktívnom veku klesol a súčasne došlo k malému nárastu zamestnanosti v chemickom a strojárskom priemysle a vyššiemu v stavebníctve, ktoré je zvyčajne viac než iné odvetvia ovplyvnené hospodárskym cyklom. Pokračujúci trend vývoja smerom k aktivitám v oblasti služieb vyššieho stupňa a komunálnym službám zdôrazňuje potrebu zvýšiť úroveň dosahovateľného vzdelania, keďže tieto služby vyžadujú vysoko kvalifikovanú pracovnú silu a dopyt po nej sa v budúcnosti bude pravdepodobne ďalej zvyšovať⁵.

Výzva, pred ktorou stoja prístupujúce krajiny a ktorá sa premieta i do regiónov Cieľa 1, spočíva v dlhodobom posilnení konkurencieschopnosti s cieľom udržať vysoké tempo ekonomického rastu a zároveň zvýšiť mieru zamestnanosti. Posilnenie konkurencieschopnosti sa odrazí v neustálom zvyšovaní produktivity, ktorá zostáva značne pod úrovňou EÚ15, a ešte hlbšie pod úrovňou prosperujúcejších regiónov.

Aj keď je dôležité zdôrazniť, že v dlhodobej perspektíve nie je medzi týmto cieľom a zvyšovaním zamestnanosti rozpor — platí, že vytvorenie dlhodobých stabilných pracovných miest sa odvíja od zvýšenia konkurencieschopnosti — v krátkodobej perspektíve to tak vždy nie je. Ak sa má zvýšiť konkurencieschopnosť, presuny pracovných miest z odvetví s nízkou produktivitou, zvlášť z poľnohospodárstva, do sektorov s vyššou produktivitou sú nevyhnutné. Zároveň je i naďalej potrebné zvyšovať produktivitu v rámci sektorov a pokračovať v procese racionalizácie a znižovania prezamestnanosti, ktorý bol súčasťou transformácie (mapa A1.2).

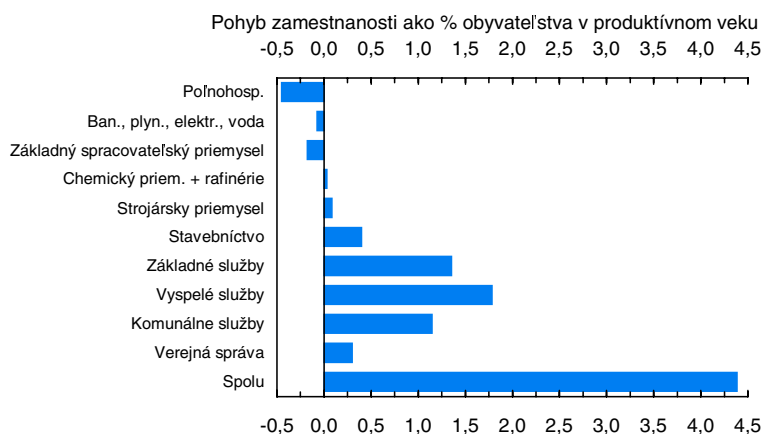
Výzva konvergenie v prístupujúcich krajinách

Štrukturálne problémy v prístupujúcich krajinách, ktoré sú príčinou ich nízkeho HDP na obyvateľa a nízkej úrovne zamestnanosti, sú rozsiahle a závažné. Výzva pre politiku súdržnosti spočíva v pomoci týmto krajinám pri modernizácii ich infraštruktúry, systému školstva a od-

borného vzdelávania a vytváraní podnikateľského prostredia priaznivého pre investície tak, aby dokázali udržať vysokú mieru rastu, vďaka ktorej sa budú prijateľným tempom približovať k úrovňam príjmov v EÚ. K tomu je potrebné, aby tempo rastu väčšiny krajín dlhodobo dosahovalo minimálne 5–6% ročne (pozri vložený text o scenároch vyrovnávania rozdielov).

To nie je nedosiahnuteľné, ako presvedčivo dokazuje skúsenosť Írska, ale bude to vyžadovať účinnú podporu EÚ, ktorá v týchto

1.5 Pohyb v mierach zamestnanosti podľa odvetví v EÚ15, 1996-2002

Zdroj: Eurostat, Prieskum PS a Regionálne účty

krajinách zaručí prekonanie štrukturálnych problémov a podstatné zvýšenie konkurencieschopnosti, a tiež účinnú kombináciu vnútorných politík.

Podiel politiky súdržnosti na raste EÚ

Dosiahnutie vysokého tempa rastu v prístupujúcich krajinách zvýšením produktivity a zamestnanosti nie je dôležité iba pre zvýšenie životnej úrovne v nich a pre vytvorenie zdrojov potrebných na financovanie skvalitnenia infraštruktúry, komunálnych služieb atď., ale má tiež význam pre súčasné členské štáty. Vzhľadom na rastúcu vzájomnú závislosť v oblasti obchodu a investícií môže ekonomický rozvoj nových členských štátov potenciálne zabezpečiť dynamiku, ktorá prinesie a pomôže udržať vyššie tempo rastu v celej EÚ.

Štrukturálne nedostatky vo vybavenosti infraštruktúrou a ľudským kapitálom znamenajú, že tieto krajiny, ako aj mnohé zaostávajúce a problémové regióny v EÚ15, nie sú schopné prispieť ku konkurencieschopnosti celej EÚ tak, ako by mohli.

Výsledkom je nižšia úroveň príjmov a úroveň zamestnanosti v EÚ, než akú je potenciálne možné dosiahnuť, a nižší rastový potenciál na úkor všetkých, nielen tých, ktorých sa to priamo dotýka. Zmiernenie existujúcich rozdielov by teda posilnilo konkurencieschopnosť hospodárstva EÚ a jeho schopnosť trvalého rozvoja. Zároveň by tiež znížilo riziko prekážok a inflačných tlakov v silnejších regiónoch, ktoré by sa mohli objaviť v priebehu rastu a spôsobiť tak jeho predčasné ukončenie.

Pristupujúcim krajinám by zmiernenie rozdielov pomohlo zvýšiť tempo ekonomického rastu a následne aj dovoz zo súčasných členských štátov EÚ. V týchto krajinách v súčasnosti na dovoz pripadá viac ako polovica HDP — čo je omnoho viac než v kohéznych krajinách (v Grécku a Španielsku približne 30% HDP a v Portugalsku 38%) — a v prípade ekonomického rastu má dovoz tendenciu rásť oveľa viac než HDP. Tento vývoj bude pravdepodobne ešte určitý čas pokračovať, keďže jednotlivé štáty nakupujú v zahraničí výrobky, hlavne stroje a zariadenia, potrebné na trvalý rozvoj.

Akékoľvek zvýšenie HDP je teda disproporčne použité na nákup tovaru zo zahraničia, najmä zo súčasných členských štátov EÚ, na ktoré pripadá približne 60% celkového dovozu, predovšetkým z Nemecka (na ktoré samotné pripadá asi 25%) a Talianska (takmer 10%).

Prínos stimulácie rastu v nových členských štátoch teda nie je zanedbateľný, hlavne pre Nemecko a Taliansko, ale prospech z nej a z väčšieho rastu trhu EÚ, ktorý vyvolá, budú mať všetky súčasné členské štáty, podobne, ako majú prospech z rastu kohéznych krajín a regiónov Ciela 1 (pozri Časť 4., kapitola o štrukturálnych fondoch ako prostriedku ekonomickej integrácie).

Počet obyvateľov v Európe klesá

Počet obyvateľov v EÚ15 sa už mnoho rokov zvyšuje len pomaly. Od polovice 90-tych rokov dosahuje rast v priemere iba 0,3% ročne, z väčšej časti v dôsledku čistej imigrácie. Vo viacerých členských štátoch — zvlášť v Nemecku, Taliansku a Švédsku — by počet obyvateľov inak klesol. V budúcnosti sa očakáva ďalší pokles prirodzeného rastu počtu obyvateľov a pri podobnej miere migrácie ako dosiaľ začne počet obyvateľov vo väčšine členských štátov v priebehu nasledujúcich 20 rokov klesať.

Úbytok obyvateľstva sa v mnohých regiónoch prejavoval už v druhej polovici 90-tych rokov (v 55 z 211 regiónov NUTS 2 v EÚ15). V prístupujúcich krajinách v tomto období počet obyvateľov vo väčšine regiónov klesal (v 35 z 55 regiónov NUTS 2) v dôsledku prirodzeného poklesu i emigrácie.

V budúcnosti bude ďalej klesať

Podľa najnovších demografických prognóz⁶ bude počet obyvateľov v posledných rokoch desaťročia rásť pomaly vo všetkých 15 členských štátoch EÚ, s výnimkou Talianska a Rakúska, kde bude klesať. Odhaduje sa, že do roku 2015 začne počet obyvateľov klesať v Grécku, Španielsku a Portugalsku — troch južných kohéznych krajinách — a v Nemecku, a v priebehu ďalších 10–15 rokov aj v Belgicku, Fínsku a Švédsku.

Ako dlho bude trvať, kým prístupujúce krajiny vyrovnajú zaostávanie?

Rozsah výzvy súdržnosti vyplývajúcej z rozšírenia je možné ilustrovať na scenároch „dobiehania“, ktoré ukazujú, ako dlho bude trvať, kým HDP na obyvateľa v nových členských štátoch a v Bulharsku a Rumunsku dosiahne priemer EÚ, pričom vychádzajú z jednoduchých prognóz tempa jeho rastu v pomere k priemernému tempu rastu HDP v súčasnej pätnástke EÚ.

Na tomto mieste predkladáme dva scenáre. Podľa prvého z nich sa ročný rast v prístupujúcich krajinách udrží na hodnote 1,5% nad priemerom EÚ15, konkrétne priemerom za 7 rokov od roku 1995 do roku 2002, a podľa druhého sa udrží na hodnote 2,5% nad priemerom EÚ15. Oba vychádzajú z poslednej prognózy HDP na obyvateľa na rok 2004 v jednotlivých krajinách.

Ak sa vo všetkých krajinách podarí udržať rast o 1,5% vyšší, než v ostatných štátoch EÚ (t.j. 4% ročne, ak bude EÚ15 rásť o 2,5% ročne), priemerný HDP na obyvateľa v týchto 12 krajinách zostane na úrovni pod 60% priemeru rozšírenej EÚ27 do roku 2017 (grafy 1.6 a 1.7). V tomto roku prekročí hranicu 75% priemeru iba Slovinsko, Cyprus, Česká republika a Maďarsko. Keby rast pokračoval rovnakým tempom, Slovensko by dosiahlo 75% priemeru do roku 2019, ale nasledujúcej krajine, Estónsku, by to trvalo ďalších 10 rokov. V roku 2035 — po vyše tridsiatich rokoch — sa k tejto hranici priblíži Poľsko, ale Lotyšsko ju dosiahne až v roku 2041. Pri rovnakom tempe rastu budú Bulharsko a Rumunsko aj v roku 2050 stále dosahovať úroveň HDP na obyvateľa pod 75% priemeru.

Pri podstatne vyššom tempe rastu na úrovni 2,5% nad priemerom EÚ15 (čo by znamenalo rast tesne nad 5% ročne, ak bude EÚ15 rásť o 2,5%) by ku konvergencii došlo samozrejme rýchlejšie. Pre mnohé krajiny by sa však stále jednalo o pomerne dlhé obdobie. Napríklad HDP na obyvateľa v Poľsku by aj pri tomto tempe rastu potreboval na dosiahnutie úrovne 75% priemeru EÚ dvadsať alebo viac rokov, a ešte omnoho viac na to, aby sa mu vyrovnal, alebo sa k nemu výrazne priblížil. V Bulharsku a Rumunsku to bude trvať oveľa dlhšie. Pri tomto tempe rastu by však počet regiónov prístupujúcich krajín, ktoré vyžadujú štrukturálnu podporu, pretože ich HDP na obyvateľa je nižší než 75% priemeru EÚ, klesal výrazne rýchlejšie, než pri pomalšom tempe. Uvedené scenáre by sa nemali chápať tak, že rast vo výške 4% alebo 5% ročne je maximum, ktoré možno v týchto krajinách očakávať. Po prvé, skúsenosti z Írska za posledných desať rokov ukazujú, čo sa dá dosiahnuť, pokiaľ ide o rýchlosť rastu. Po druhé, rastový potenciál nových členských štátov výrazne posilnia pozitívne zmeny v objeme disponibilného kapitálu, vyplývajúce z politiky súdržnosti EÚ.

Z oboch scenárov vyplýva, že aj keď sa podarí dlhodobo udržať mieru rastu výrazne prevyšujúcu priemer EÚ15, pre väčšinu krajín bude dobiehanie priemeru EÚ pravdepodobne predstavovať dlhodobý proces.

V prístupujúcich krajinách už počet obyvateľov klesá všade okrem Cypru, Malty a Slovenska, pričom na Slovensku začne podľa odhadov klesať do roku 2020 (graf 1.8).

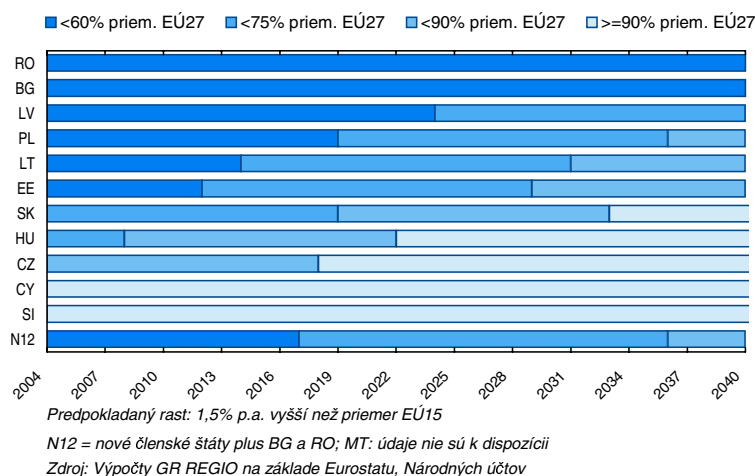
Klesať bude tiež počet obyvateľov v produktívnom veku

Väčší význam pre zamestnanosť má skutočnosť, že počet obyvateľov v produktívnom veku (15 až 64 rokov) začne pravdepodobne klesať skôr, než celkový počet obyvateľov. Odhaduje sa, že do konca desať

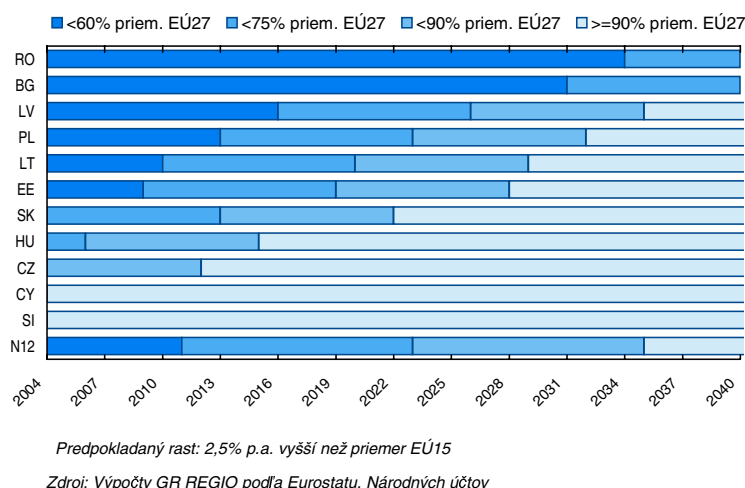
ročia začne klesať na juhu Európy, zvlášť v Grécku, Portugalsku a Taliansku, ale tiež v Nemecku. Po roku 2010 začne v priebehu niekoľkých málo rokov dochádzať k poklesu vo všetkých krajinách okrem Írska a Luxemburska. Odhaduje sa, že v 15 štátoch EÚ ako celku bude v roku 2025 počet obyvateľov v produktívnom veku približne o 4% nižší než v roku 2000, ale v troch južných kohéznych krajinách klesne o 6% a v Taliansku o viac ako 14%.

V prístupujúcich krajinách sa do konca desaťročia očakáva pokles počtu obyvateľov v produktívnom veku vša-

1.6 Simulácia HDP na obyvateľa (PPS) v prístupujúcich krajinách, 2004-2040 (predpokladaný relatívny rast 1,5% p.a.)

1.7 Simulácia HDP na obyvateľa (PPS) v prístupujúcich krajinách, 2004-2040 (predpokladaný relatívny rast 2,5% p.a.)

de okrem Cypru, Malty, Poľska a Slovenska. V niekoľkých nasledujúcich rokoch začne počet obyvateľov v produktívnom veku klesať všade okrem Cypru. Podľa najnovších predpovedí bude v roku 2025 počet obyvateľov vo veku 15 až 64 rokov v prístupujúcich krajinách o viac ako 10% nižší než v roku 2000. V Bulharsku a Lotyšsku ich bude o viac ako 20% menej a v Estónsku o takmer 30% menej (mapa A1.3).

Viac osôb v produktívnom veku nad 50 rokov

Rozsiahly pokles počtu obyvateľov v produktívnom veku bude sprevádzať výrazný posun v ich vekovej skladbe. Podiel osôb vo veku 50 až 64 rokov, z ktorých

mnohé už v súčasných a budúcich členských štátoch nepracujú, bude stále narastať a podiel mladých ľudí prichádzajúcich na trh práce bude klesať.

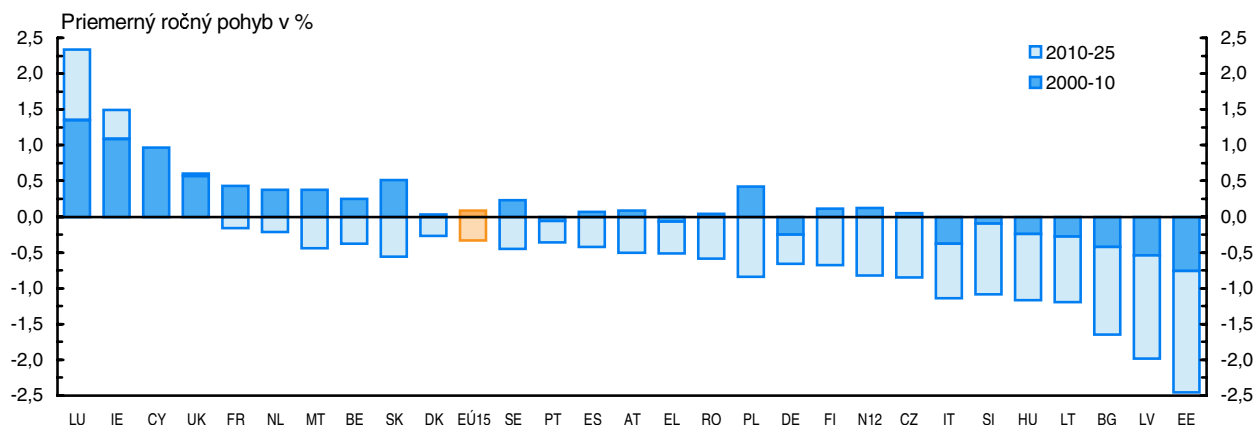
Do roku 2025 budú v 15 štátoch EÚ osoby vo veku 50 až 64 rokov tvoriť 35% počtu obyvateľov v produktívnom veku oproti 26% v roku 2000. V Taliansku tento podiel stúpne na 40% a v Nemecku, Rakúsku, Grécku a Španielsku na 36–37%. V prístupujúcich krajinách bude zvýšenie podľa odhadov menej výrazné, ale stále významné, pričom ich priemerný podiel sa zvýši z približne 26% na asi 31%, ale v Českej republike na 34% a v Slovinsku na 36%.

Pokles počtu osôb v produktívnom veku v Európe bude sprevádzať veľký a nepretržitý rast počtu osôb vo veku 65 a viac rokov, čo je bežný oficiálny vek odchodu do dôchodku. Odhaduje sa, že do roku 2025 bude počet obyvateľov v tomto veku stúpať približne o 1,5% ročne ako v EÚ15, tak aj v prístupujúcich krajinách. V dôsledku toho bude počet osôb vo veku 65 a viac rokov v oboch oblastiach v roku 2025 o

40% vyšší než v roku 2000. V EÚ pozostávajúcej z 27 krajín bude tento rast nižší než 1% ročne iba v troch poľských štátoch, v Bulharsku a v Rumunsku. V Írsku, Holandsku a Fínsku, ako aj na Cypre, Malte a v Slovinsku má počet obyvateľov vo veku 65 a viac rokov podľa odhadov stúpať ročne o 2% alebo viac (mapa A1.4).

Vzhľadom na uvedené trendy má zvyšovanie počtu obyvateľov v tomto veku, ktorí budú naďalej pracovať, veľký význam ako z ekonomického, tak aj zo sociálneho hľadiska, a je kľúčovým bodom Európskej stratégie zamestnanosti. Aby bola úspešná, bude vyžadovať zmeny v politikách a prístupe nielen k predčasnému

1.8 Predpokladaný pokles populácie v produktívnom veku, 2000-2025

Zdroj: Demografické prognózy OSN

odchodu do dôchodku, ale aj k odbornej príprave starších osôb.

Zvyšujúca sa miera závislosti starších osôb

Dôsledkom týchto divergentných demografických trendov je vysoký rast miery závislosti starších osôb, t.j. počtu osôb vo veku 65 a viac rokov v pomere k osobám v produktívnom veku. V 15 štátoch EÚ dosahuje počet obyvateľov vo veku 65 a viac rokov takmer 25% počtu osôb v produktívnom veku — na každú osobu v dôchodkovom veku teda pripadajú štyri osoby vo veku 15 až 64 rokov. Do roku 2025 tento pomer stúpne na 36%, čiže na jednu osobu v dôchodkovom veku budú pripadať menej než tri osoby v produktívnom veku. V prístupujúcich krajinách sa v rovnakom období odhaduje zvýšenie podielu z takmer 20% na viac ako 30%. Zvlášť veľký nárast sa predpokladá v Taliansku, Fínsku, Švédsku a Nemecku, kde má miera závislosti do roku 2025 stúpnuť na približne 40%. V prístupujúcich krajinách sa očakáva výrazný nárast v Českej republike, na Malte a v Slovinsku, kde sa v roku 2025 predpokladá podiel 36–38% oproti necelým 20% v roku 2000.

Odhaduje sa, že do roku 2025 presiahne miera závislosti 40% v 42 regiónoch; 12 z nich sú regióny vo Francúzsku, na ktoré pripadá 42% celkového počtu obyvateľov v tejto krajine. Najnižšie miery závislosti — pod 25% — sa predpokladajú vo viacerých

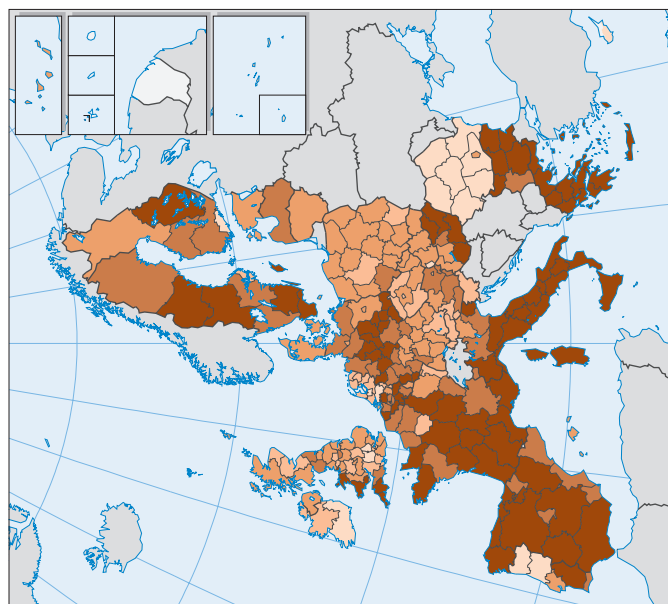
najvzdialenejších regiónoch, t.j. na Azorských ostrovoch, Madeire, v Ceute a Melille, ktoré majú nízky počet obyvateľov, ale aj v Ile de France (Paríž) a v Londýne (mapa 1.3).

A skutočné miery závislosti?

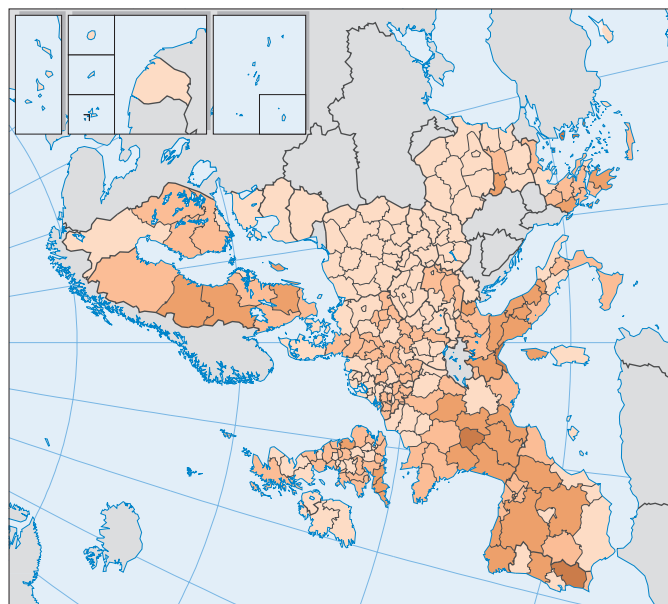
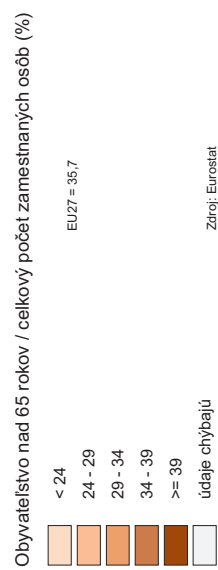
Uvedené miery závislosti sú informatívne, ale hypotetické v tom zmysle, že neukazujú, koľko osôb v produktívnom veku bude pracovať, aby podporilo populáciu vo veku 65 a viac rokov skutočne, a nie iba v princípe. Ako uvádzame vyššie, v roku 2002 v 15 štátoch EÚ skutočne pracovalo iba 64% osôb v produktívnom veku a v prístupujúcich krajinách iba 56%. Navyše tieto čísla na úrovni štátov i regiónov značne kolíšu.

Napríklad Taliansko a Švédsko majú, ako je uvedené vyššie, podobné miery závislosti, ale omnoho nižšia zamestnanosť v Taliansku znamená, že jeho skutočná miera závislosti je o 30% vyššia než vo Švédsku. V Taliansku podporujú každú osobu vo veku 65 alebo viac rokov už iba dvaja pracujúci, zatiaľ čo vo väčšine ostatných členských štátov sú aspoň traja. Avšak aj v Grécku, Španielsku a Belgicku je ich počet nižší než 2,5 (t.j. skutočná miera závislosti presahuje 40%). Aj keby miera zamestnanosti zostala v nadchádzajúcich rokoch nezmenená, bola by skutočná miera závislosti predpokladaná pre rok 2025 v Dánsku, Holandsku, Portugalsku a vo Veľkej Británii, rovnako ako v Írsku

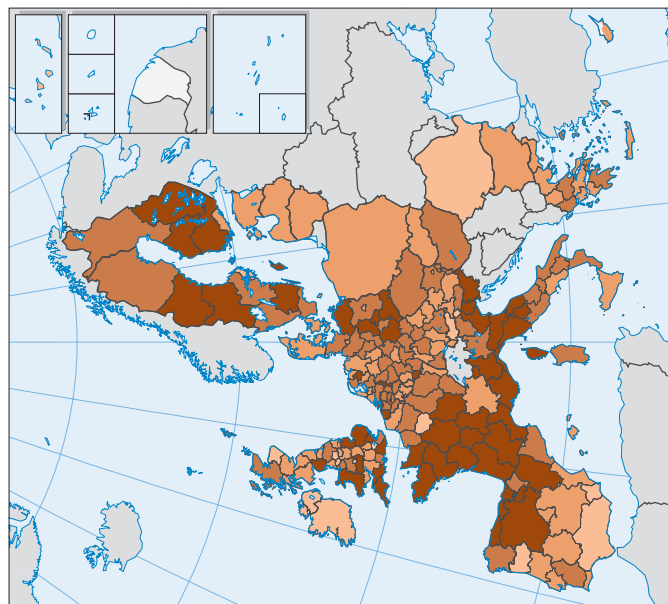
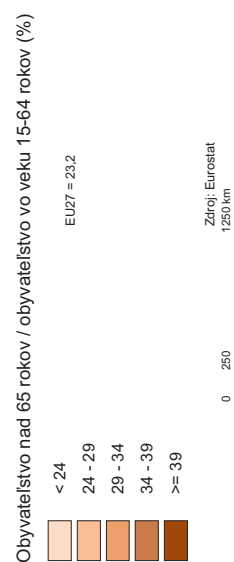
1.3 Miera ekonomickej závislosti seniorov, roky 2000 a 2025

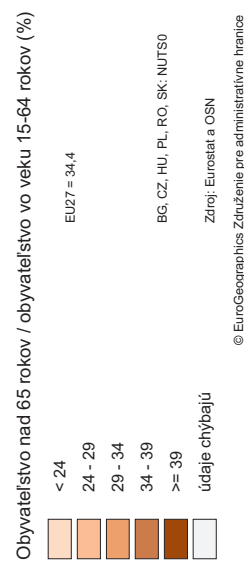
Skutočná miera ekonomickej závislosti, 2000

Hypotetická miera závislosti, 2000

Predpokladaná hypotetická miera závislosti, 2025

a Luxembursku, nižšia, než je súčasná miera závislosti v Taliansku.

Vo všetkých prístupujúcich krajinách okrem Bulharska je skutočná miera závislosti pod priemerom EÚ, a to napriek relatívne nízkemu podielu zamestnaného pracujúceho obyvateľstva v produktívnom veku. Ak však v nadchádzajúcich rokoch nedôjde k podstatnému nárastu zamestnanosti, mohla by miera závislosti v mnohých krajinách presiahnuť mieru závislosti vo väčšine súčasných členských štátov EÚ.

To poukazuje na zásadný význam dosiahnutia vysokej úrovne zamestnanosti v ďalších rokoch, podporovanej ekonomickým rastom, ak nemajú očakávané demografické trendy viesť k zvýšeniu sociálneho napätia. Nastať môže i stav vyššej zamestnanosti v spojení s menším počtom osôb poberajúcich dôchodok, ako dôsledok zmien v systéme odchodu do dôchodku a zlepšujúceho sa zdravotného stavu seniorov. Inak povedané, môže sa stať, že v budúcnosti sa viac ľudí rozhodne pracovať ďalej i po dosiahnutí veku, v ktorom majú v súčasnosti nárok na odchod do dôchodku. Z tohto pohľadu bude rásť význam využitia produktívneho potenciálu starších ľudí.

Dôležitá je predovšetkým regionálna dimenzia, pretože demografická štruktúra a trendy sa medzi regiónmi v dôsledku rozdielov v úmrtnosti, plodnosti a migrácii výrazne líšia. Jednoznačne významnú úlohu bude preto napríklad pri mobilizácii starších pracujúcich a využití ich podnikateľských a iných schopností, ako aj pri zaistení ich prístupu k vzdelaniu, zohrávať regionálna politika.

Sociálna súdržnosť

Udržanie sociálnej súdržnosti je dôležité nielen samo o sebe, ale aj ako opora ekonomického rozvoja, na ktorý môže mať nespokojnosť a politické nepokoje negatívny dopad v prípade, že sú rozdiely v spoločnosti príliš veľké. Zásadný význam má dostupnosť zamestnania, keďže vo väčšine prípadov určuje, či majú občania zaručenú slušnú životnú úroveň a sú aktívnou súčasťou spoločnosti, v ktorej žijú. Pre občanov

v produktívnom veku je teda skutočnosť, že zamestnanie majú, alebo sú schopní si ho v primeranej dobe nájsť, vždy predpokladom sociálnej integrácie.

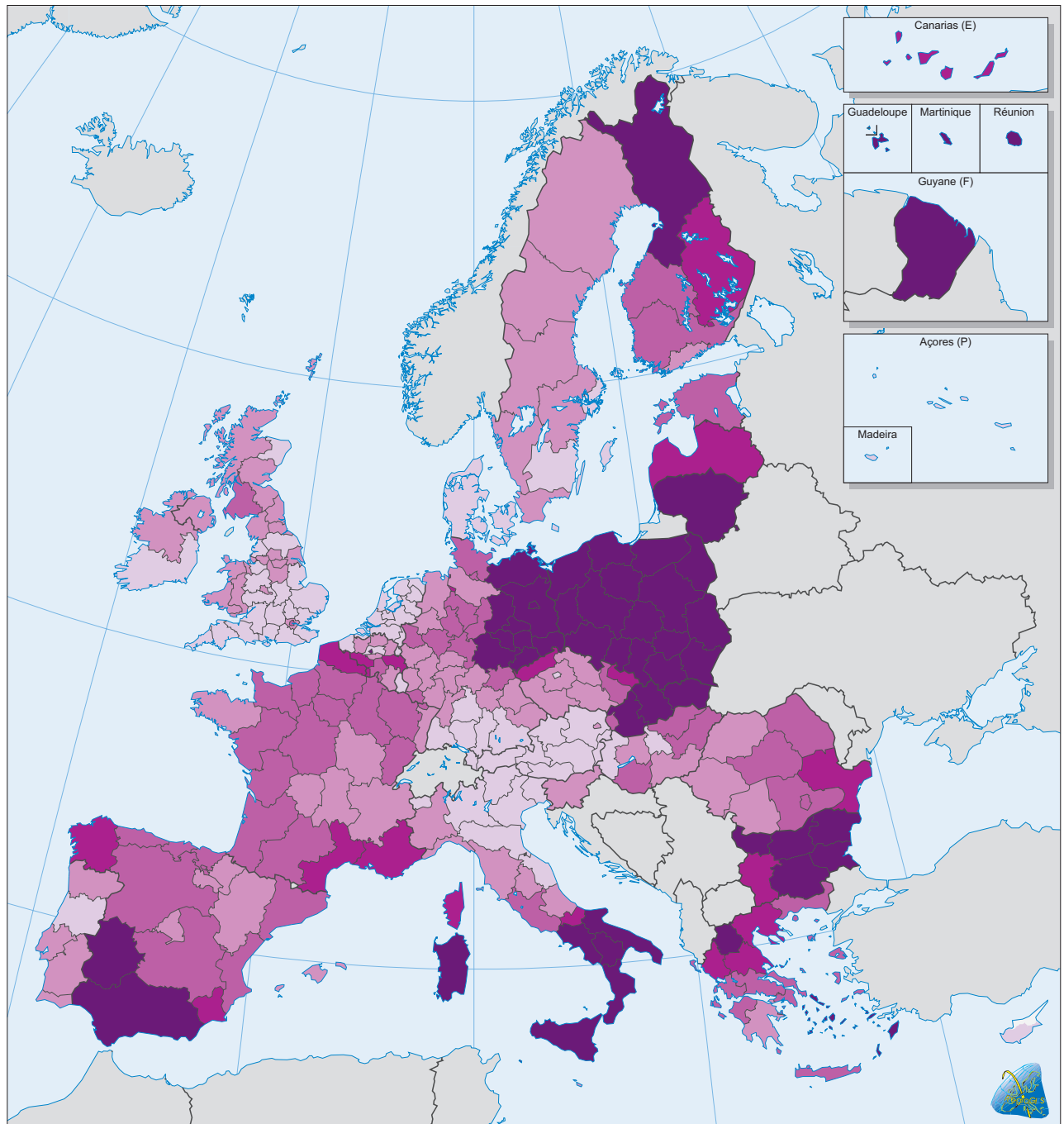
Ako sme už naznačili vyššie, podiel zamestnaných osôb v produktívnom veku za posledné roky vo väčšine oblastí EÚ vzrástol a prispel tak k ekonomickému rastu a k zvýšeniu sociálnej súdržnosti. V prístupujúcich krajinách mal podiel zamestnaných naopak tendenciu s opačným účinkom klesať. Ako uvádzame ďalej, v celom rade týchto krajín sa nezamestnanosť stala hlavným problémom. Problémom zostáva aj v mnohých oblastiach EÚ15, a to napriek zníženiu, ku ktorému došlo v období od polovice 90-tych rokov až do nedávneho spomalenia ekonomického rastu.

Ako tiež uvádzame nižšie, značné počty obyvateľov súčasných i nových členských štátov vykazujú úroveň príjmov, ktorá ich vystavuje riziku chudoby aj napriek rozsiahlemu systému sociálnej ochrany, ktorý vo všetkých krajinách existuje.

Nezamestnanosť vo väčšine oblastí EÚ klesá, ale rozdiely zostávajú veľké

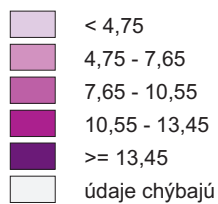
Rozsiahly pokles nezamestnanosti, ktorý sprevádzal rast počtu pracovných miest v EÚ od roku 1994 až do súčasného spomalenia ekonomického rastu, bol zvlášť výrazný v Španielsku a v Írsku, dvoch kohéznych krajinách, v ktorých bola miera nezamestnanosti po dlhé roky zvlášť vysoká. V Španielsku klesla nezamestnanosť z 18% pracovnej sily v roku 1996 na 11,5% v septembri 2003, čo sú posledné dostupné údaje, a v Írsku bol pokles rovnako výrazný a miera nezamestnanosti klesla pod 5%. Ale hoci je nezamestnanosť v Írsku momentálne výrazne nižšia než priemer EÚ15, v Španielsku sa drží vysoko nad priemerom (8%) a i naďalej zostáva vyššia v regiónoch Cieľa 1 než vo zvyšku krajiny (v regiónoch Extremadura a Andalúzia v roku 2002 tesne prekročila 19%).

V Portugalsku a Grécku navyše došlo v oblasti nezamestnanosti len k malým zmenám. V Portugalsku klesla miera nezamestnanosti z 7,5% v roku 1996 na 5% v roku 2002, ale pri následnom poklese

1.4 Miera nezamestnanosti, 2002

% pracovnej sily

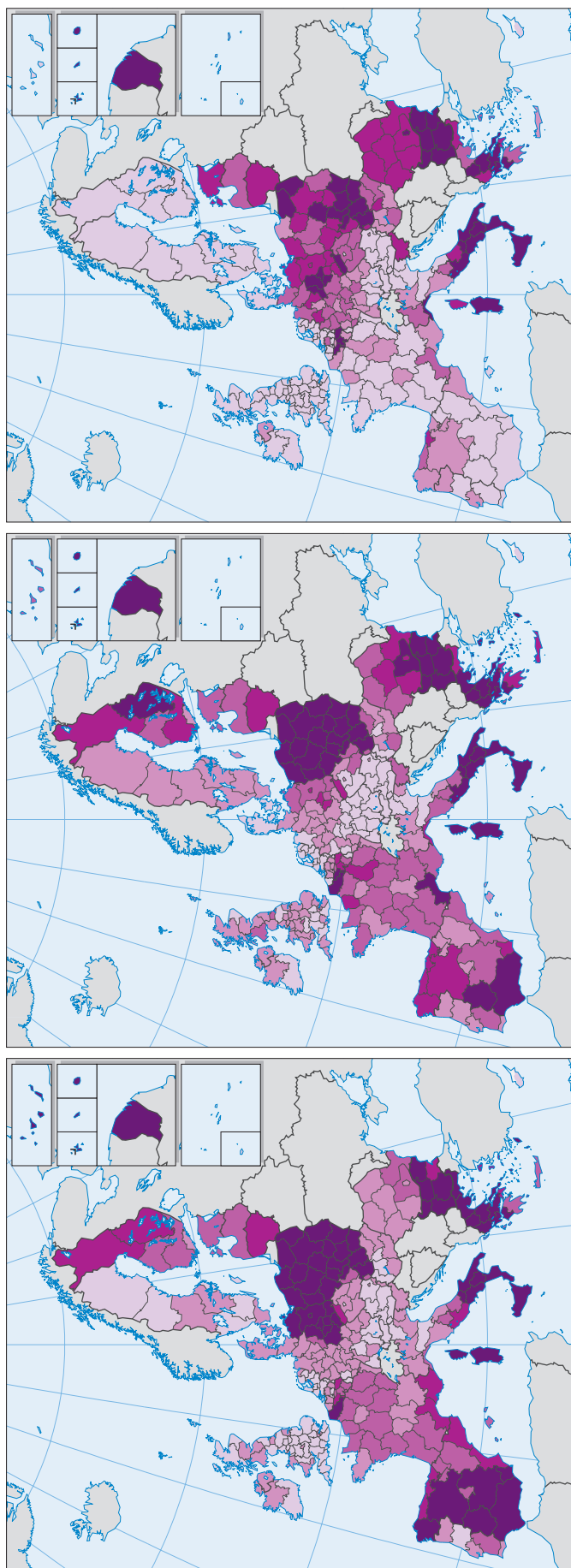
EU27 = 9,1
štandardná odchýlka = 5,86

Zdroj: Eurostat a národné štatistické úrady

0 100 500 km

© EuroGeographics Združenie pre administratívne hranice

1.5 Nezamestnanosť, 2002

Dlhodobá nezamestnanosť

% celkového počtu nezamestnaných osôb

< 34,0	EU27 = 45,4
34,0 - 41,6	štandardná odchýlka = 15,3
41,6 - 49,2	
49,2 - 56,8	
>= 56,8	
údaje chýbajú	

Zdroj: Eurostat

© EuroGeographics Zrušenie pre administratívne hranice

Miera nezamestnanosti mládeže

% pracovnej sily mládeže vo veku 15-24 rokov

< 9,25	EU27 = 18,6
9,25 - 15,55	štandardná odchýlka = 12,52
15,55 - 21,85	
21,85 - 28,15	
>= 28,15	
údaje chýbajú	

Zdroj: Eurostat a národné štatistické úrady

0 250 1 250 km

Miera nezamestnanosti žien

% ženskej pracovnej sily

< 4,75	EU27 = 9,8
4,75 - 8,25	štandardná odchýlka = 6,94
8,25 - 11,75	
11,75 - 15,25	
>= 15,25	
údaje chýbajú	

Zdroj: Eurostat a národné štatistické úrady

zamestnanosti opäť stúpila na 7%. To je však menej, než priemer EÚ15. V Grécku miera nezamestnanosti zostala pri 10% nad priemerom a je približne rovnaká, ako v roku 1996, aj keď od roku 1999, kedy dosiahla špičku 12%, vytrvalo klesá (tabuľka A1.5).

V regiónoch Cieľa 1 v ostatných krajinách dosiahla nezamestnanosť v roku 2002 viac ako 20% vo väčšine nových spolkových krajín Nemecka, čo odráža pokles zamestnanosti od polovice 90-tych rokov, a v Taliansku, kde bol rast počtu pracovných miest oslabený, sa v regióne Mezzogiorno blížila k 20%, čo je takmer trikrát viac než vo zvyšku krajiny (a takmer 25% v Kalábrii) (mapa 1.4). Navyše v južnom Taliansku zachytávajú údaje o nezamestnanosti tento problém iba čiastočne, keďže značný počet osôb v produktívnom veku, hlavne žien, na trh práce vôbec nevstúpi.

V regiónoch s vysokou nezamestnanosťou je situácia naďalej taká, že najviac postihnutí sú mladí ľudia a ženy, pričom tí, čo stratia zamestnanie, zostávajú bez práce dlhšiu dobu (t.j. existuje jasný vzťah medzi celkovou mierou nezamestnanosti a dlhodobou mierou — relatívnym počtom nezamestnaných, ktorí sú bez práce jeden alebo viac rokov; mapa 1.5).

Nezamestnanosť je v prístupujúcich krajinách veľkým problémom

Uvedené nízke miery zamestnanosti v prístupujúcich krajinách sa premietajú do vysokej miery nezamestnanosti. Pri poslednom prieskume v septembri 2003 bolo nezamestnaných 20% pracovnej sily v Poľsku, 16% na Slovensku, 14% v Bulharsku a miera nezamestnanosti v Lotyšsku a Litve výrazne prekročovala 10%. Naopak na Cypre miera nezamestnanosti len mierne prekročovala 4%, rovnako ako v Rumunsku, čo je menej než v ktoromkoľvek inom súčasnom členskom štáte okrem Luxemburska a Holandska.

Na regionálnej úrovni dosiahla nezamestnanosť v roku 2002 vyše 25% v štyroch regiónoch Poľska a v jednom regióne Bulharska a vyše 20% v ďalších štyroch, ako aj v dvoch regiónoch Slovenska.

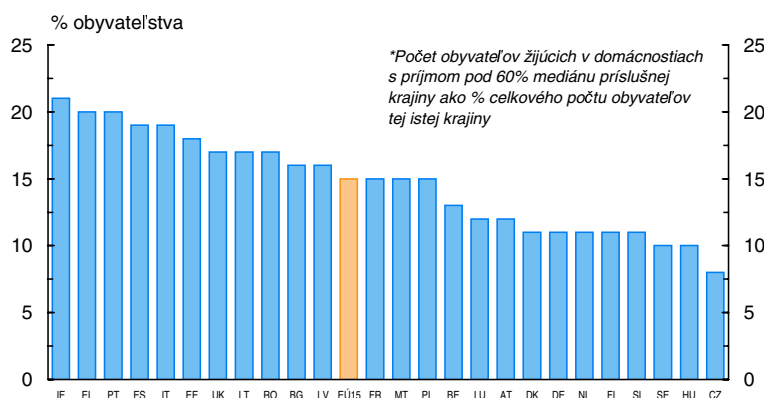
Riziko chudoby je v jednotlivých krajinách a typoch domácností rôzne

Aj keď neexistujú údaje o počtoch osôb v rozšírenej EÚ, ktoré žijú v chudobe v absolútnom zmysle slova, je možné získať predstavu o počte osôb, ktorých príjem je tak nízky, že ich môže vystaviť riziku sociálneho znevýhodnenia v relatívnom zmysle slova.

Podľa najnovších údajov (pre rok 2000) podiel obyvateľstva, ktorému hrozí chudoba, definovaný na základe počtu osôb žijúcich v domácnostiach s príjmom pod 60% národného priemeru po sociálnych transféroch,⁷ kolíše od 21% v Írsku a iba nepatrne menej v Grécku a Portugalsku po 10–11% v Holandsku, Švédsku, Nemecku, Dánsku, a Fínsku (graf 1.9 a tabuľka A1.6).

Chudoba úzko súvisí s nezamestnanosťou. Práca je jednoznačne najefektívnejší spôsob, ako predísť riziku chudoby a sociálneho vylúčenia. V roku 2000 malo len 7% zamestnaných osôb v EÚ príjem pod hranicou chudoby, v porovnaní s 38% nezamestnaných a 25% neaktívnych. Ale hoci sú pracujúce osoby riziku

1.9 Obyvateľstvo ohrozené chudobou*, 2000

LT, MT, SI: údaje sú za rok 1999; CY, SK: údaje nie sú k dispozícii.
Zdroj: Eurostat, ECHP, 2003 a národné zdroje

chudoby vystavené menej, predstavujú asi štvrtinu populácie nad 16 rokov, ktorá sa v EÚ v takejto situácii nachádza.

Vo väčšine krajín je riziko chudoby vyššie pre určité typy domácností, zvlášť pre staršie osoby žijúce osamote a pre rodičov samoživiteľov⁸. V členských štátoch EÚ ako celku má v priemere približne 35% osôb, ktoré žijú samy so závislými deťmi — prevažná väčšina z nich sú ženy — a takmer 30% osamote žijúcich osôb nad 65 rokov príjem pod hranicou chudoby.

Uvedené rozdiely poukazujú na variabilitu v povahe i rozsahu problému nízkych príjmov v EÚ. V južných krajinách, s výnimkou Grécka, tento problém súvisí s otázkou rodičovstva, rovnako ako v prípade Holandska a Spojeného kráľovstva, zvlášť pre rodičov samoživiteľov. V severských krajinách súvisí najmä so životom osamote a v Írsku a Portugalsku sa týka predovšetkým osôb vo veku 65 a viac rokov (tabuľka A1.7).

Riziko chudoby a sociálneho vylúčenia nie je zanedbateľné ani v nových členských štátoch. V prípade, že nedôjde k zníženiu nezamestnanosti, môže jeho dopad ešte zosilnieť.

Riziko chudoby postihuje najmä etnické menšiny, ktoré bývajú na trhu práce znevýhodňované. V niektorých prípadoch sa tak musia potýkať s celým radom kumulujúcich sa nevýhod v oblasti prístupu k vzdelaniu, sociálnych služieb, bývania a zdravotníckej starostlivosti. Vo väčšine prístupujúcich krajín žijú pomerne veľké etnické menšiny. Napríklad počet rómskej populácie v EÚ sa pripojením 10 nových členských štátov v roku 2004 zdvojnásobí a po pripojení Bulharska a Rumunska sa zdvojnásobí po druhý raz.

Metodické poznámky — meranie zmien HDP na obyvateľa v čase

V predchádzajúcich Správach o súdržnosti sa rozsah konvergenzie HDP na obyvateľa hodnotil na základe po sebe idúcich odhadov HDP v rozličných krajinách a regiónoch, vyjadrených v parite kúpnej sily (PPS), aby sa zohľadnili rozdiely v objeme tovaru a služieb, ktoré možno za jednotku HDP nakúpiť. PPS sa kalkuluje každoročne podľa modelu spotreby a investícií, ktorý v danom čase prevláda. Modely sa môžu postupne meniť, preto je pri porovnávaní medziročných úrovní HDP na obyvateľa nevyhnutná istá opatrnosť. Tento problém ďalej komplikuje skutočnosť, že sa metódy odhadu relatívnych cenových úrovní časom menili, okrem iného v snahe o dosiahnutie presnejších odhadov. V dôsledku týchto zmien nie je možné HDP v PPS v jednotlivých rokoch právoplatne porovnávať.

Podľa Štatistického úradu EÚ (Eurostat) teda „obdobie pred rokom 2000 ...obsahuje mnoho malých alebo väčších prerušení časových radov, ktoré majú negatívny dopad na porovnateľnosť v čase alebo aj medzi krajinami v rámci jedného roku“ (Statistics in Focus, téma 2, 56/2002). A tak zatiaľ čo možno s platným výsledkom porovnať HDP na obyvateľa v PPS medzi krajinami v niektorom z posledných rokov, porovnať tieto úrovne v čase je problematické. Na hodnotenie národnej a regionálnej konvergenzie sme preto na tomto mieste použili meranie zmeny reálnych hodnôt HDP na obyvateľa v čase (t.j. pri konštantných cenách), ktoré explicitne zohľadňuje rozdiely v cenách v jednotlivých rokoch.

Meranie regionálnej ekonomiky

Ako vysvetľuje Druhá správa o súdržnosti, HDP na obyvateľa vyjadrený v parite kúpnej sily (PPS) aby sa odstránil vplyv rozdielov v cenových úrovniach, je primárnym ukazovateľom pri hodnotení rozvoja ekonomík, či už národných alebo regionálnych. Používa ho nielen EÚ na meranie rozdielov medzi regiónmi a na určenie regiónov, ktoré majú nárok na pomoc zo štrukturálnych fondov, ale aj iné medzinárodné inštitúcie (OSN, Svetová banka, Medzinárodný menový fond, OECD, atď.), národné vlády, centrálné banky a výskumné ústavy na podobné hodnotenie ekonomického rozvoja.

Ako sa jasne hovorí v Druhej správe o súdržnosti, tento spôsob merania nie je dokonalý a obsahuje celý rad

nedostatkov. Patrí medzi ne najmä problém dochádzania do práce (skutočnosť, že osoby, ktoré dochádzajú do zamestnania z väčšej vzdialenosti, sa popri miestnych obyvateľoch podieľajú na tvorbe HDP v danej ekonomike alebo regióne, ale nie sú zahrnuté do počtu osôb, na ktoré sa HDP vzťahuje) a vylúčenie transferov, ktoré môžu príjmy zvýšiť alebo znížiť. Ďalším je otázka zohľadnenia vplyvu rozdielov v cenových hladinách, ktoré nie sú zachytené v devízových kurzoch, alebo vplyvu znehodnocovania životného prostredia či vyčerpania neobnoviteľných zdrojov, ktorý sa nezohľadňuje vôbec. Avšak vzhľadom na momentálne dostupné údaje a na koncepčné problémy, ktoré je potrebné doriešiť, zostáva podľa všeobecnej dohody tento spôsob merania najlepší, aký je k dispozícii.

Uvedené nedostatky pochopiteľne vedú ekonómov a štatistikov k hľadaniu ďalších ukazovateľov, ako aj spôsobov zdokonalenia súčasného spôsobu merania. Predstavujeme dve alternatívy vypracované v čase od zverejnenia Druhej správy o súdržnosti: po prvé, zostavenie predbežných odhadov disponibilného príjmu v regiónoch EÚ štatistikmi Eurostatu a, po druhé, snahy o zdokonalenie vyjadrenia PPS.

Disponibilné príjmy regiónov

Eurostat nedávno zverejnil odhady disponibilného príjmu regiónov NUTS 2, ktoré sú výsledkom prípravného postupu realizovaného so zámerom porovnať regióny podľa toho, či sú „bohaté“ alebo „chudobné“⁹. Jeho cieľom je zistiť objem disponibilného príjmu, ktorý môžu obyvatelia príslušného regiónu utrátiť. To sa čiastočne líši od merania HDP alebo produkovaného výkonu, ktorý je možno lepším ukazovateľom ekonomickej výkonnosti regiónu. Ako vysvetľuje Druhá správa o súdržnosti, „aj región, ktorý (má) nízku úroveň produkcie, môže mať (relatívne vysokú) úroveň konečných príjmov v dôsledku vysokých transferov na sociálne zabezpečenie, napriek tomu však zostáva znevýhodneným regiónom“. To je dôvod, prečo sa v EÚ na určenie potreby štrukturálnej pomoci v regióne používa HDP, a nie niektorý z ukazovateľov príjmu.

Snahu odhadnúť disponibilný príjem motivovalo tiež úsilie o prekonanie problému dochádzania do

zamestnania, ktorý je inherentným nedostatkom regionálnych štatistických údajov o HDP na obyvateľa, hoci sa jedná skôr o štatistický problém merania počtu obyvateľov, než HDP ako takého. Keďže uvedený postup sa sústredil viac na príjem, než na výkon, do ukazovateľa boli zahrnuté tiež transfery do a z regiónov.

Ako jasne ukazuje prípravný projekt Eurostatu, snaha merať disponibilný príjem naráža v praxi kvôli aktuálne dostupným údajom na vážne problémy pri formulácii odhadov. V celom rade krajín zatiaľ na regionálnej úrovni NUTS 2 neexistujú údaje týkajúce sa primárneho príjmu domácností, ktorý je základnou zložkou ukazovateľa. Problémy s údajmi sú zvlášť akútne v prípade štátneho sektora a podnikového sektora, ktoré spolu s domácnosťami tvoria regionálnu ekonomiku. Nedostatok informácií o rozdieloch v príjme medzi regiónmi v oboch prípadoch znamená, že pri vypracovávaní všeobecných celkových odhadov disponibilného príjmu sa musí vychádzať z predpokladov. Prijatý predpoklad, že disponibilný príjem v oboch sektoroch je vo všetkých regiónoch v pomere k počtu obyvateľov rovnaký, je najjednoduchší, ale je nepravdepodobné, že zodpovedá realite. (V prípade štátneho sektora poukazujú údaje o verejných výdavkoch v rozličných regiónoch prezentované v Časti 2. tejto správy na značné regionálne rozdiely, ktoré v praxi existujú.)

Ako potvrdzuje Eurostat, výsledky merania je potrebné interpretovať opatrne, ale môžu prinajmenšom naznačiť rozdiely v disponibilnom príjme medzi regiónmi EÚ. Aj keď odhady nie sú náhradou údajov o regionálnom HDP na obyvateľa, ak budú vychádzať zo spoľahlivejších údajov, môžu byť jeho užitočným doplnením, najmä preto, že kompenzujú skresľujúci efekt dochádzania do zamestnania.

Kalkulácia PPS

Ako uvádzame vyššie, kalkulácia PPS prešla zmenou, čo znamená, že hodnoty HDP na obyvateľa vyjadrené

v PPS nie je možné porovnávať v čase. Tento problém zákonite vzniká tam, kde sa skladba výdavkov z roka na rok mení, avšak pri použití PPS pre potreby porovnávania HDP na obyvateľa medzi regiónmi sa objavuje aj ďalšia komplikácia. Vyplýva zo skutočnosti, že vyjadrenie PPS v súčasnosti zohľadňuje iba rozdiely v cenových hladinách medzi krajinami, pričom rozdiely medzi regiónmi v rámci krajín môžu byť rovnako dôležité, ak nie dôležitejšie. Určité ceny, najmä ceny bývania, medzi regiónmi tej istej krajiny značne kolísu a odrážajú relatívnu úroveň prosperity, rozdiely v charakteristike trhu a pod. Zohľadnenie regionálnej variability cien by preto mohlo zmierniť rozdiely medzi regiónmi v HDP vyjadrenom v PPS, aj keď rozsah prípadného zmiernenia bude možné zistiť až vtedy, keď budú k dispozícii odhady regionálnych hodnôt PPS. Napriek potenciálnemu významu tohto postupu sa od zverejnenia Druhej správy o súdržnosti v príprave odhadov pokročilo len málo.

Zmeny v regionálnej klasifikácii NUTS 2

V máji 2003 Európsky parlament a Rada prijali nariadenie (ES) č. 1059/2003 o zavedení jednotnej klasifikácie územných jednotiek pre štatistické účely (NUTS), ktoré prináša zmeny v klasifikácii regiónov vo Fínsku, Portugalsku, Nemecku, Španielsku a Taliansku a ktoré stanovuje, že „príslušné členské štáty odovzdajú Komisii časové rady podľa nového regionálneho členenia“. Údaje o HDP za rok 2001 v príslušných regiónoch zverejnil Eurostat na začiatku roka 2004, ale ostatné štatistické ukazovatele na regionálnej úrovni stále chýbajú.

Informácie o HDP a populácii obsiahnuté v tejto správe vychádzajú z nového regionálneho členenia, ale hodnoty iných regionálnych ukazovateľov, napríklad zamestnanosti, ku ktorým údaje zatiaľ nie sú k dispozícii, sa vzťahujú k starému členeniu.

Územná súdržnosť

Základným cieľom EÚ, ktorý je zakotvený v Zmluve (Článok 2), je „podporovať hospodársky a sociálny pokrok a vysokú úroveň zamestnanosti a dosiahnuť vyvážený a udržateľný rozvoj, hlavne vytvorením oblastí bez vnútorných hraníc, posilnením ekonomickej a sociálnej súdržnosti a zriadením hospodárskej a menovej únie“. Z toho vyplýva, že ľudia nesmú byť znevýhodňovaní miestom, kde v únii žijú alebo pracujú. Do návrhu Ústavy (Článok 3) bola preto zahrnutá územná súdržnosť, ktorá má doplniť ciele únie v oblasti ekonomickej a sociálnej súdržnosti. Jej význam potvrdzuje tiež Článok 16 Zmluvy (Princípy), ktorý uznáva právo občanov na prístup k potrebným službám, základnej infraštruktúre a vedomostiam tým, že zdôrazňuje význam služieb všeobecného hospodárskeho záujmu pri podpore sociálnej a územnej súdržnosti.

Myšlienka územnej súdržnosti presahuje pojem ekonomickej a sociálnej súdržnosti tým, že mu pridáva ďalší rozmer a váhu. Vyjadrené politicky, jej cieľom je prispieť k dosiahnutiu vyváženšieho rozvoja zmiernením existujúcich rozdielov, predchádzaním vzniku teritoriálnej nerovnováhy a zvýšením koherentnosti regionálnej politiky a sektorových politík s územným dopadom. Má tiež zvýšiť teritoriálnu integráciu a stimulovať spoluprácu medzi regiónmi.

Medzi charakteristikami územnej rovnováhy v EÚ existuje celý rad aspektov, ktoré ohrozujú harmonický rozvoj hospodárstva únie v budúcich rokoch:

- na úrovni EÚ je vysoká koncentrácia hospodárskej aktivity a počtu obyvateľov v centrálnej oblasti, čiže päťuholníku (ktorý leží medzi North Yorkshire v Anglicku, Franche-Comté vo Francúzsku, Hamburgom v severnom Nemecku a Milánom v severnom Taliansku), ktorá bola identifikovaná v Druhej správe o súdržnosti a pokrýva 18% plochy EÚ15, pričom na ňu pripadá 41% počtu obyvateľov, 48% HDP a 75% výdavkov na výskum a vývoj. Rozšírenie tento stupeň koncentrácie ešte prehĺbi zväčšením rozlohy EÚ a zvýšením počtu obyvateľov pri relatívne malom zvýšení HDP;
- na národnej úrovni pretrvávajú výrazná nerovnováha v hospodárskom rozvoji medzi hlavnými veľkomestskými oblasťami a zvyškom krajiny, ktorá je zvlášť výrazná v prístupujúcich krajinách;
- na regionálnej úrovni sa prehlbuje alebo prinajmenšom pretrvávajú celý rad teritoriálnych rozdielov, ktoré presahujú rámec rozdielov meraných pomocou HDP alebo nezamestnanosti. Ekonomický rozvoj napríklad sprevádza narastajúca dopravná záťaž, znečistenie a pretrvávajúca existencia sociálnej vylúčenosti v hlavných mestských aglomeráciách, zatiaľ čo celý rad vidieckych oblastí trpí nedostatočnými hospodárskymi väzbami so susednými malými a stredne veľkými mestami a ich ekonomika často v dôsledku toho slabne. S nárastom ekonomickej aktivity a počtu obyvateľov majú veľké mestské aglomerácie tendenciu sa rýchlo rozširovať a postupne zaberať okolitú vidiecku krajinu, čím vytvárajú takzvané oblasti „vidiecko-mestského charakteru“, zatiaľ čo vo vidieckych oblastiach, kde sa nenachádzajú vôbec žiadne mestá, počet obyvateľov i dostupnosť základných služieb klesá;
- v rámci regiónov a miest vznikajú izolované enklávy chudoby a sociálnej vylúčenosti v miestach, kde je často k dispozícii len minimum základných služieb;
- v celom rade špecifických zemepisne znevýhodnených oblastí (ostrovy, riedko osídlené oblasti ďaleko na severe a niektoré horské oblasti) počet obyvateľov klesá a populácia starne, pričom dostupnosť týchto oblastí je naďalej problematická a životné prostredie zraniteľné, ohrozované napríklad pravidelnými požiarmi, suchom a záplavami;

– v najodľahlejších oblastiach s kumuláciou prírodných a zemepisných handicapov (definovaných Článkom 299.2 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva) pretrvávajú vážne sociálne a ekonomické problémy, ktorých riešenie je zložité kvôli vzdialenosti, izolácii, topologickým vlastnostiam, podnebiu, malým rozmerom trhu a závislosti od malého počtu produktov.

Tieto územné rozdiely nie je možné ignorovať, keďže okrem vážnych problémov, ktoré vyvolávajú v okrajových a najodľahlejších oblastiach, alebo problémov preťaženia v niektorých centrálnych oblastiach, ovplyvňujú celkovú konkurencieschopnosť hospodárstva EÚ. Krytie nákladov vyplývajúcich z tohto preťaženia alebo nákladov na riešenie sociálneho dopadu rozdielov má za následok nie celkom optimálne rozdeľovanie zdrojov a nižšiu úroveň efektivity a ekonomickej konkurencieschopnosti, než akú by v postihnutých regiónoch, či už sú to atraktívne oblasti v centre alebo zanedbané periférne oblasti, bolo potenciálne možné dosiahnuť. Tieto problémy môžu spustiť kumulatívny proces, v ktorom napríklad obťažná dostupnosť stredísk výskumu a inovácie alebo sietí informačných a komunikačných technológií (IKT) ďalej obmedzí potenciál ekonomického rozvoja regiónov, ktoré už teraz zaostávajú.

Potlačenie teritoriálnych rozdielov a dosiahnutie územne vyváženého modelu ekonomického rozvoja vyžaduje určitú koordináciu politík rozvoja, ktoré by mali byť koherentné a vo vzájomnej zhode. Európska rada preto v roku 1999 v Potsdame definovala Európsku koncepciu priestorového rozvoja.

Podpora vyváženého rozvoja

Územná nerovnováha v rozmiestnení miest a obcí

Mestské systémy sú hnacou silou regionálneho rozvoja a ich zemepisné rozmiestnenie v EÚ najzreteľnejšie ilustruje nerovnováhu medzi centrom a periferiou. Analýza týchto systémov, ich potenciálu a

rozsahu vzájomnej spolupráce odhaľuje nasledujúce tendencie¹⁰:

- k rastu stále dochádza v centrálnych častiach Európy a v hlavných mestách, kde sú sústredené sídla spoločností, výskumná činnosť a vzdelávacie a kultúrne zariadenia (Londýn, holandské mestské aglomerácie a mestá na severovýchode Nemecka stále zaznamenávajú značný nárast počtu obyvateľov). Vyše 70 miest alebo mestských aglomerácií, z ktorých 44 má viac ako milión obyvateľov, plní všetky tieto hlavné strategické funkcie a možno ich považovať za metropole európskeho významu. Zvlášť významný je oblúk, ktorý sa tiahne od Londýna po Miláno a prechádza cez mestské aglomerácie na Rýne (Essen a Kolín);
- v prístupujúcich krajinách dochádza napriek celkovému poklesu počtu obyvateľov k jeho významnému rastu v hlavných mestách, predovšetkým v Budapešti, Prahe, Ľubľane a v hlavných mestách pobaltských štátov. Jedinou výnimkou je Poľsko, kde Varšave konkuruje päť veľkých metropolitných oblastí;
- objavujú sa nové trendy, charakterizované menej polarizovaným vývojom a rastom celého radu mestských oblastí v okrajových častiach EÚ, napríklad:
 - centrálna oblasť sa rozširuje smerom na východ a rastú také mestá ako Berlín, Mníchov a Viedeň;
 - hlavné mestá v Škandinávii, najmä Štokholm a Helsinky, dosiahli ekonomicky silné postavenie, hlavne v oblasti nových technológií;
 - podstatný rast v HDP na obyvateľa zaznamenal v poslednom desaťročí tiež celý rad mestských oblastí v okrajových častiach EÚ, ako Dublin, Atény a Lisabon;
- celý rad mestských regiónov mimo centra má podľa všetkého dostatočne silnú populáciu a ekonomický potenciál na to, aby prilákali výskumnú činnosť a časom sa zaradili medzi hlavné európske a

Výrazné rozdiely medzi mestami a v nich

Urban II Audit, ktorého výsledky sú v súčasnosti k dispozícii pre 189 miest v EÚ15 (65 v centrálnom päťuholníku a 124 v okrajových oblastiach), umožňuje analýzu troch rozdielov – medzi mestami v centre a na okraji, medzi veľkými a stredne veľkými mestami a medzi štvrťami v centrálnych veľkomiest. Hlavné zistenia sú nasledovné:

- Stredne veľké mestá poskytujú vyššiu bezpečnosť, než veľké. Napríklad v Spojenom kráľovstve je počet násilných prepadnutí vo veľkých mestách dvakrát vyšší než v stredne veľkých mestách a počet vražd je trojnásobný. Rozdiely sú tiež výraznejšie v centrálnej oblasti EÚ, než na jej okraji.
- Znečistenie má jasný centrálno-periférny priebeh a mestá ležiace v centrálnej oblasti sú napríklad vystavené maximálnym hladinám ozónu 14 dní v roku, zatiaľ čo mestá ležiace na okraji menej ako jeden deň v roku.
- Nezamestnanosť ovplyvňujú podľa všetkého skôr národné faktory, než skutočnosť, či sa mesto nachádza v centre, alebo na okraji, prípadne jeho veľkosť. To isté platí aj pre chudobu (podiel obyvateľstva pod hranicou chudoby dosahuje v priemere 9% v centrálnych oblastiach a 16% v okrajových oblastiach). Veľké rozdiely existujú tiež medzi štvrťami vnútri miest, napríklad v Porte dosahujú rozdiely v miere nezamestnanosti medzi štvrťami pomer 8 : 1, pričom priemerná miera nezamestnanosti je tu nízka, a v Marseilles s vysokou nezamestnanosťou 5 : 1.

dokonca medzinárodné centrá rozhodovania. Zdá sa, že v budúcnosti budú schopné stimulovať rast okrajových oblastí navodiť väčšiu vyváženosť ekonomického rozvoja v EÚ.

Približne 40 takýchto mestských regiónov, ktoré sa nachádzajú mimo centrálného „päťuholníka“, je možné určiť a klasifikovať na základe štyroch kritérií, ktoré vyjadrujú ich silné a slabé stránky — počet obyvateľov a jeho rast, konkurencieschopnosť, komunikačné spojenia a účasť na znalostnej ekonomike.

Napríklad Lyon je dobrým príkladom mesta, ktoré je silné podľa všetkých štyroch kritérií, Bilbao boduje vysoko len v jednej oblasti (znalosti), a Porto a Krakov dosahujú podľa všetkých štyroch kritérií iba priemerné hodnotenie. Týchto 40 mestských regiónov spolu vykázalo v rokoch 1995 až 2000 rast HDP 3,3% až 4,1% ročne, oproti 3% v hlavných mestách a 4–5% v celom rade periférnych mestských regiónov, ktoré sa, ako uvádzame nižšie, rýchlo vyvíjajú.

Analýza sietí spolupráce medzi mestami poukazuje na:

- existenciu silnej siete medzi metropolami v centre Európy (obchodnej, univerzitnej a komunikačnej), ktorú tvoria Londýn, Paríž, Frankfurt, Amsterdam, Miláno a v blízkej budúcnosti Berlín;
- nedostatok strategickej spolupráce medzi mestami mimo tejto skupiny a absenciu siete malých a stredne veľkých miest v prístupujúcich krajinách, s výnimkou Českej republiky a Slovinska.

Nerovnováha vnútri regiónov

Budúcnosť vidieckych oblastí je stále viac zviazaná s rozvojom vidieckej ekonomiky ako celku a v niektorých prípadoch vyžaduje skutočnú zmenu ekonomickej a sociálnej základne a materiálnej infraštruktúry, prístup k IKT a ďalším novým technológiám, rozvoj nových zdrojov pracovných miest (napríklad malých a stredných podnikov alebo vidieckej turistiky) a udržiavanie verejných služieb. Takáto politika musí byť začlenená do regionálnej stratégie, ktorej súčasťou je rozvoj ekonomických vzťahov a spolupráca s mestskými oblasťami.

Výzvy, pred ktorými vidiecke oblasti stoja, sa líšia podľa ich polohy vo vzťahu k vyššie uvedeným mestám: všeobecne možno podľa rozsahu integrácie do celkovej ekonomiky a väzieb s veľkými strediskami činnosti rozlíšiť tri typy vidieckych oblastí:

- oblasti včlenené do globálnej ekonomiky, v ktorých dochádza k hospodárskemu rastu a počet ich

obyvateľov rastie. Nachádzajú sa obvykle blízko mestského centra, obyvateľstvo je zamestnané v spracovateľskom priemysle a službách, ale väčšina pozemkov sa využíva poľnohospodársky (napríklad vo Francúzsku sa v takýchto oblastiach nachádza tretina fariem). Silný rast počtu obyvateľov a tlak urbanizácie nastrojuje potrebu lepšieho riadenia v oblasti využitia pôdy s cieľom zabrániť degradácii životného prostredia a navzájom si odporujúcim spôsobom využívania. Napriek ich rastúcemu významu sa mestská politika členských štátov, s výnimkou Spojeného kráľovstva a Švédska, vzťahmi medzi mestskými a vidieckymi oblasťami väčšinou dostatočne nezaobrá;

- medziľahlé vidiecke oblasti relatívne vzdialené od mestských centier, ale s dobrým dopravným spojením a primerane dobre rozvinutou infraštruktúrou. Počet ich obyvateľov býva stabilný a v mnohých z nich prebieha proces ekonomickej diverzifikácie. V týchto oblastiach sa v celom rade členských štátov nachádzajú veľké farmy. Je potrebné udržať ich poľnohospodársky potenciál, zvýšiť tempo ekonomickej diverzifikácie a posilniť vzťahy s malými a stredne veľkými mestami;
- izolované vidiecke oblasti s riedkym osídlením, ktoré často ležia v okrajových oblastiach, ďaleko od mestských centier a hlavných dopravných sietí. Ich izolácia býva zapríčinená topografickou charakteristikou (napríklad pohorím), zvyčajne vykazujú starnúcu populáciu, nízku vybavenosť infraštruktúrou, nízku úroveň základných služieb a príjmov na obyvateľa a nízkokvalifikovanú pracovnú silu a bývajú nedostatočne včlenené do globálnej ekonomiky. Ich obyvateľstvo je vo všeobecnosti do značnej miery závislé na poľnohospodárstve a jeho počet klesá. Nachádzajú sa predovšetkým na juhozápade Portugalska, severe a severovýchode Španielska, v strednom Francúzsku, Škótsku, Fínsku a Švédsku. Výzva v tomto prípade spočíva v revitalizácii a v udržaní ekonomickej aktivity a dostupnosti adekvátnych verejných služieb. Zároveň je potrebné rozvíjať väzby s mestami, aj keď sú relatívne vzdialené.

Zemepisne znevýhodnené regióny

Ako uvádzame vyššie a ako upozorňuje Druhá správa o súdržnosti, regióny so špecifickými a trvalými zemepisnými charakteristikami, ktoré spomaľujú ich vývoj, ako napríklad najodľahlejšie regióny, ostrovy, horské regióny a riedko osídlené oblasti ďaleko na severe Európy, sa potýkajú so špecifickým problémom dostupnosti a integrácie do zvyšku EÚ.

Sedem najodľahlejších regiónov EÚ zahŕňa 25 ostrovov a Guyanu a žije v nich spolu asi 4 milióny obyvateľov. Trpia kumuláciou prírodných handicapov, ktoré bránia zlepšeniu ekonomických a sociálnych podmienok aspoň tak, ako ich odľahlosť od ekonomických a administratívnych stredísk a najbližšej pevniny. Najvzdialenejší od pevniny je ostrov Réunion, ktorý sa nachádza vyše 9 000 km od Paríža a 1 700 km od brehov Afriky, a aj Kanárske ostrovy, ktoré ležia najbližšie k pevnine, sú od nej vzdialené 250 km. K odľahlosti týchto regiónov sa pripájajú prírodné charakteristiky (mnohé z nich sú súostrovia, malé čo do plochy a počtu obyvateľov), zložitý terén a podnebie.

Bez Kanárskych ostrovov (na ktoré pripadá takmer 45% celkového počtu obyvateľov siedmich najodľahlejších regiónov a kde bol HDP na obyvateľa len asi o 6% nižší než priemerne v Španielsku), tu HDP na obyvateľa dosahuje iba 57% priemeru EÚ15 a Réunion, Guyana a Azorské ostrovy patria medzi 10 najmenej prosperujúcich regiónov. Všetky trpia kombináciou zaostávajúceho hospodárskeho rozvoja, nadmernej závislosti na poľnohospodárstve a vysokej nezamestnanosti, ale zatiaľ čo hlavne na francúzskych územiach počet obyvateľov stále rastie, na Madeire a Azorských ostrovoch, ktoré vykazujú vysokú mieru emigrácie, populácia klesá. Kanárske ostrovy navyše čelia tlaku vyplývajúceho z rastu populácie, sú nadmerne závislé od cestovného ruchu a chýba im diverzifikácia na iné činnosti.

Okrem týchto oblastí sa v EÚ15 nachádza 284 obývaných ostrovov s 9,4 milióna obyvateľov (3% celkového počtu obyvateľov EÚ15) a rozlohou 95 000 m² (3% celkovej rozlohy EÚ15). Ich ekonomický rozvoj trvalo brzdí ich relatívna izolácia a mimoriadne náklady, ktoré so se-

bov prináša. V mnohých prípadoch majú navyše hornatý terén a/alebo tvoria súčasť zaostávajúcich okrajových regiónov, napríklad v talianskom Mezzogiorne, Grécku alebo Škótsku. Mnohé z nich sú súčasťou súostrovia, čo vo väčšine prípadov zvyčajne predstavuje ďalšiu prekážku, nakoľko verejné služby a dopravné spojenie s pevninou bývajú sústredené na hlavnom ostrove.

Ostrovy sú rozmiestnené viac-menej rovnomerne v Atlantickom oceáne, v Baltickom a Stredozemnom mori, ale na 119 ostrovov v Stredozemnom mori pripadá 95% celkového počtu obyvateľov ostrovov, pričom 85% z nich žije na Sicílii, Sardínii, Baleárskych ostrovoch, Kréte a Korzike. Inde sú ostrovy naopak zvyčajne menšie a redšie obývané. Významnejší čo do rozlohy je medzi nimi len švédsky ostrov Gotland, škótske ostrovy Lewis a Harris a hlavný ostrov súostrovia Orkneje. Ich priemerný HDP na obyvateľa v roku 2001 dosahoval 72% priemeru EÚ15 a vo väčšine prípadov (Baleáry sú hlavnou výnimkou) bol nižší než v iných častiach krajín, ktorých sú súčasťou. Z ekonomického hľadiska bývajú zraniteľné kvôli koncentrácii hospodárskej aktivity v dvoch hlavných odvetviach — poľnohospodárstve vrátane rybolovu a v cestovnom ruchu.

Horské oblasti sa nachádzajú v celej EÚ15, pokrývajú 40% jej pevninskej rozlohy a žije v nich 67 miliónov obyvateľov alebo približne 18% populácie EÚ15. Po rozšírení na EÚ25 na ne pripadne približne rovnaké percento obyvateľov, ale nepatrne menší podiel rozlohy, keďže hustota obyvateľstva v horských oblastiach v nových členských štátoch je o niečo vyššia než v ostatných regiónoch. Závislosť od poľnohospodárstva je najmä v prístupujúcich krajinách, ale aj v EÚ15 v horských oblastiach vyššia než v iných oblastiach. Hoci sa celý rad horských oblastí nachádza blízko hospodárskych centier a veľkých trhov, vzhľadom na terén bývajú náklady na dopravu vysoké a mnohé poľnohospodárske činnosti nevyhovujúce.

Nezamestnanosť býva vyššia v najokrajovejších horských oblastiach, napríklad v severných oblastiach Škandinávie, Škótska, Severného Írska a Spojeného kráľovstva a južných horských pásmach Španielska, Korziky, južného Talianska a Sicílie. Naopak

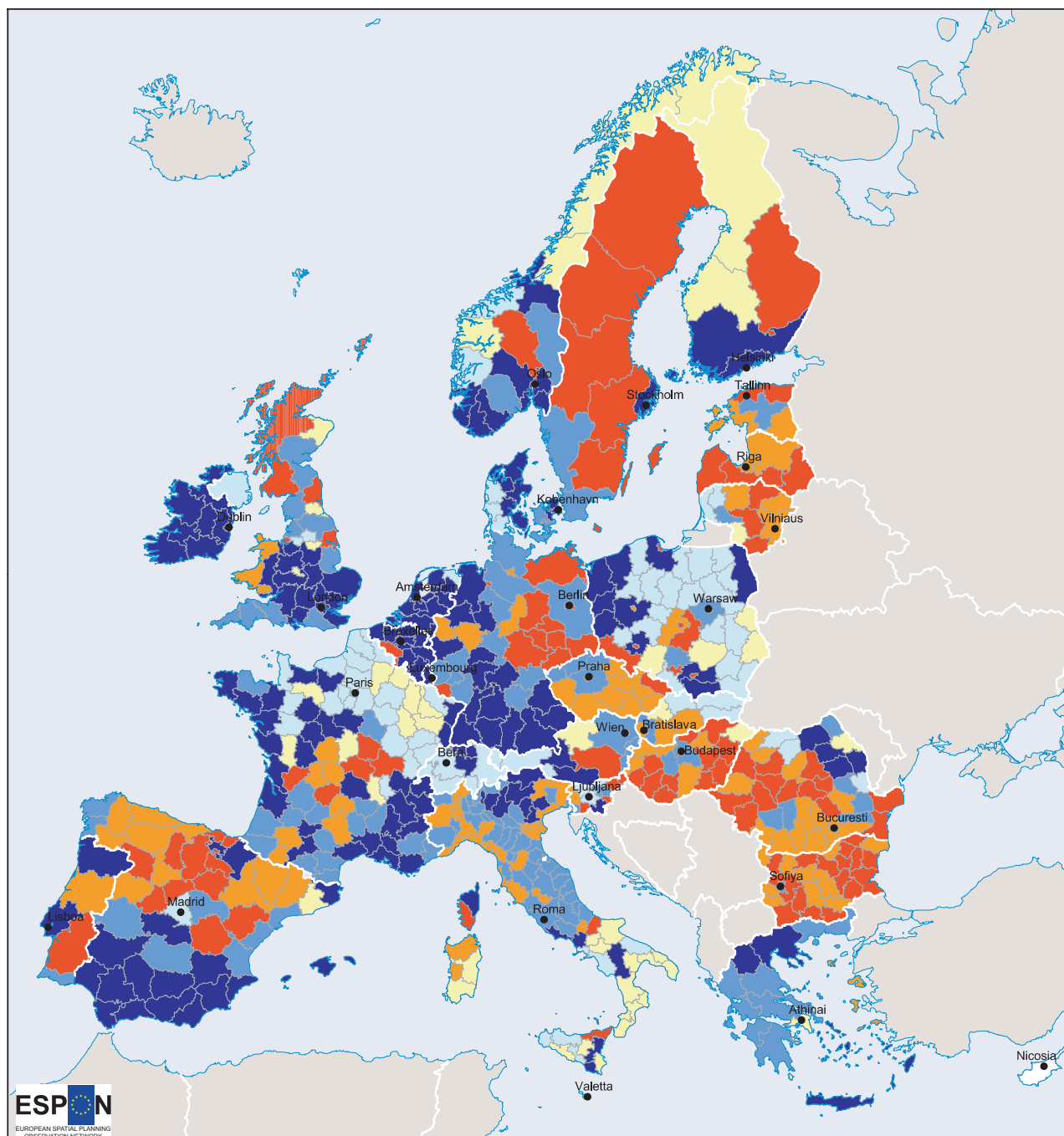
väčšinou relatívne nízka je nezamestnanosť v horských oblastiach blízko veľkých priemyselných mestských centier, alebo v oblastiach, v ktorých takéto centrá priamo ležia, napríklad vo Walese, na severe Apenín v Taliansku a pozdĺž severného a južného hrebeňa Álp vo Francúzsku, Nemecku a Taliansku. Existujú však výnimky, ako belgické Ardeény a Krušné hory v Českej republike a Nemecku.

Aj keď bude potrebný ďalší výskum, závery realizovaných štúdií naznačujú, že ekonomická diverzifikácia od poľnohospodárstva k službám má tendenciu prebiehať rýchlejšie skôr v nížinných, než v horských regiónoch, že existencia veľkých miest v horských oblastiach alebo v ich blízkosti významne stimuluje priemyselnú aktivitu (prípadne že bohatstvo zdrojov v horských oblastiach môže viesť k rozvoju veľkých miest v ich blízkosti) a že v prosperujúcejších horských oblastiach býva vysoká zamestnanosť v službách, hlavne v cestovnom ruchu (ako v Alpách) alebo vo verejných službách v prípade riedko osídlených oblastí (hlavne vo Švédsku a Fínsku).

Od vstupu Fínska a Švédska do EÚ v roku 1994 sa problematika riedko osídlených oblastí stala jednou z tém politiky súdržnosti. Priemerná hustota osídlenia subarktických a arktických oblastí v týchto dvoch krajinách je nižšia ako 5 obyvateľov na km², čo je podstatne menej, než kdekolvek v únii, okrem Škótskej Highlands and Islands¹¹.

Priemerný HDP na obyvateľa v týchto oblastiach dosahuje 87% priemeru EÚ a je podstatne nižší, než v iných častiach krajín, v ktorých sa nachádzajú. Podobne nezamestnanosť zvyčajne presahuje národný priemer. Veľký podiel zamestnaných osôb pracuje vo Švédsku vo všeobecnosti v službách, hlavne verejných, zatiaľ čo vo Fínsku pracuje viac ľudí v poľnohospodárstve a priemysle, hlavne drevárskom a v priemysle papiera a celulózy.

Najmä v švédskych regiónoch bol rast HDP od polovice 90-tych rokov oslabený (tempo rastu dosahovalo iba asi polovicu priemeru EÚ) a zamestnanosť sa nespamätala z rozsiahleho zániku pracovných miest počas obdobia

1.6 Pohyb obyvateľstva, 1996-1999: hlavné zložky

Zvýšenie počtu obyvateľstva s

- kladným migračným saldom a kladným prirodzeným saldom
- kladným migračným saldom a záporným prirodzeným saldom
- záporným migračným saldom a kladným prirodzeným saldom

Zníženie počtu obyvateľstva s

- záporným migračným saldom a kladným prirodzeným saldom
- kladným migračným saldom a záporným prirodzeným saldom
- záporným migračným saldom a záporným prirodzeným saldom

údaje chýbajú

AT, CH, DE, FI, EL, MT, NL, PT, SE, UK: NUTS2

Zdroj: databáza ESPON

Pôvod údajov:

EU15 a kandidátske krajiny: Eurostat;

Nórsko a Švajčiarsko: Národné štatistické úrady

Táto mapa nutne nevyjadruje názor Monitorovacieho výboru ESPON

0 100 500 km

© EuroGeographics Združenie pre administratívne hranice

recesie na začiatku 90-tych rokov. Počet obyvateľov všeobecne klesá tempom, ktoré sa inde obvykle vyskytuje len v regiónoch s vážnymi štrukturálnymi problémami. Počas 90-tych rokov strácali Kainnu a Laponsko vo Fínsku ročne priemerne 1% obyvateľstva, zatiaľ čo v Norrbotten vo Švédsku klesal počet obyvateľov ročne o 0,6%¹² (tabuľka A1.8).

Bežné problémy zemepisne znevýhodnených oblastí

Všetky tieto regióny, nech sa nachádzajú v ktorejkoľvek časti EÚ, majú spoločnú problematickú dostupnosť a vzdialenosť od hlavných trhov, čo väčšinou zvyšuje náklady na cestovanie a dopravu a brzdi ich ekonomický rozvoj. Aj budovanie všetkých typov infraštruktúry a zabezpečovanie zdravotníckej starostlivosti, vzdelávania a iných základných služieb je obvyčajne vzhľadom na povahu terénu a odľahlosť lokality nákladnejšie a ťažšie sa zdôvodňuje, kvôli malému počtu osôb, ktorým slúžia. Počet obyvateľov alebo veľkosť trhu v mnohých prípadoch nedosahuje „kritický bod“ potrebný na ekonomické zdôvodnenie investície. Tento problém znásobuje starnutie populácie a pokles počtu obyvateľov spôsobený odchodom mladých ľudí (mapa 1.6).

V prípade ostrovov sa kritickým zdá byť počet obyvateľov okolo 4–5 000, po presiahnutí ktorého sa ich počet obvykle zvyšuje, percento mladých ľudí býva relatívne vysoké a vzdelávacie a zdravotnícke zariadenia sú na dobrej úrovni. Pod touto hranicou je pravidlom čistý úbytok obyvateľstva v dôsledku emigrácie, starnutie populácie a nedostatočná úroveň zariadení.

V horských oblastiach EÚ15 je hustota obyvateľstva (51 obyvateľov na km²) nižšia než polovica priemeru EÚ, pričom v bezprostredne susediacich oblastiach býva omnoho vyššia, čo relatívne zvyšuje ich atraktivitu na bývanie a prácu. Počet obyvateľov v horských oblastiach v priemere neustále klesá, ale jestvuje rad oblastí, ktoré začali obyvateľov lákať a zakladajú sa v nich nové podniky. V prístupujúcich krajinách je situácia podobná, aj keď hustota obyvateľstva je tu v horských oblastiach oproti EÚ15 takmer dvojnásobná a iba o málo nižšia než priemerná hustota osídlenia iných oblastí.

Dostupnosť horských oblastí

Súčasťou nedávnej štúdie o horských oblastiach bolo vytvorenie indexu, na základe ktorého sa klasifikujú podľa dostupnosti, pričom sa zohľadňuje ich vzdušná vzdialenosť od hlavného mesta a iných miest daného štátu, od univerzít a zdravotníckych zariadení, ako aj hustota dopravných sietí (cesty, železnice a letiská).

Horské oblasti s „veľmi dobrou“ a „dobrou“ dostupnosťou sa napríklad nachádzajú na severe Anglicka, na Sicílii a na Slovensku. Patria medzi ne tiež Alpy, Karpaty, Sudety, všetky nemecké oblasti a Ardény, ako aj tri oblasti v Španielsku a dve v Portugalsku. Oblasti s „vyhovujúcou“ dostupnosťou obklopujú oblasti v prvých dvoch kategóriách. Patria sem regióny v Grécku, Španielsku, Walese a Fínsku a Centrálny masív vo Francúzsku. Oblasti so „slabou“ dostupnosťou sa nachádzajú na sever od oblastí z predchádzajúcej kategórie, zvlášť v škótskych Highlands and Islands a vo väčšine horských oblastí Švédska a Fínska.

Rovnejší prístup k službám všeobecného ekonomického záujmu

Napriek ťažkostiam v určitých regiónoch je rovnosť prístupu k základným zariadeniam, nevyhnutným službám a vedomostiam — k tomu, čo sa označuje termínom „služby všeobecného ekonomického záujmu“ — pre každého, nech žije kdekoľvek, zásadnou podmienkou teritoriálnej súdržnosti.

Prístup k dobre fungujúcemu systému dopravy s primeraným napojením na centrálnu oblasť únie je prvým determinantom okrajovosti regiónu. Regióny s lepším prístupom k trhom budú pravdepodobne produktívnejšie a konkurencieschopnejšie než iné. Cestná sieť je v súčasnosti v centrálnych častiach EÚ väčšinou rozvinutejšia než v okrajových regiónoch a hoci sa v posledných rokoch výstavba diaľnic zintenzívnila, pre okrajové regióny je dostupnosť centrálnych oblastí, kde sú sústredené trhy, cestnými komunikáciami naďalej výrazne slabšia. Zvlášť slabá

je vo väčšine oblastí Cieľa 1 v Portugalsku, Grécku, západnom Írsku a pobaltských štátoch (mapa A1.5).

To isté platí ešte výraznejšie o železničnej doprave, ktorá vo väčšine okrajových regiónov vo všeobecnosti dokonca ani neudržiava krok s modernizáciou ciest. Rumunsko, Bulharsko, južné a stredné Taliansko a severné Dánsko, ako aj Grécko a časti Španielska vzdialené od spoja TGV Madrid-Sevilla majú k centrálnym oblastiam EÚ po železnici zvlášť slabý prístup (mapa A1.6).

Prístupnosť centrálnych regiónov leteckou dopravou je vďaka existencii medzinárodných letísk aj v najvzdialenejších oblastiach podstatne lepšia, aj keď na zlepšenie spojenia týmto prostriedkom je vzhľadom na malý objem tovaru, ktorý sa obvykle prepravuje letecky, nutné hľadiť s rezervou (mapa A1.7).

Napriek tomu, že výstavba transeurópskych sietí dostupnosť zlepšuje, zvlášť v prístupujúcich krajinách — najviac v Bulharsku a Rumunsku — jej dopad bude v jednotlivých okrajových regiónoch značne kolísat podľa toho, ako budú napojené na hlavné trasy, čo zase závisí od stavu sekundárnych sietí.

Prístup k novým technológiám, hlavne IKT, je zvlášť dôležitý pre okrajové a zemepisne znevýhodnené regióny. Nielen preto, že pomáha znížiť význam vzdialenosti a času potrebného na spojenie s centrálnymi oblasťami EÚ, ale, čo je dôležitejšie, preto, že akékoľvek nedostatky v ich dostupnosti takmer určite poškodia perspektívu rozvoja týchto regiónov a odradia podniky, ktoré by mali záujem sa v nich usídlieť.

Priority rozvoja

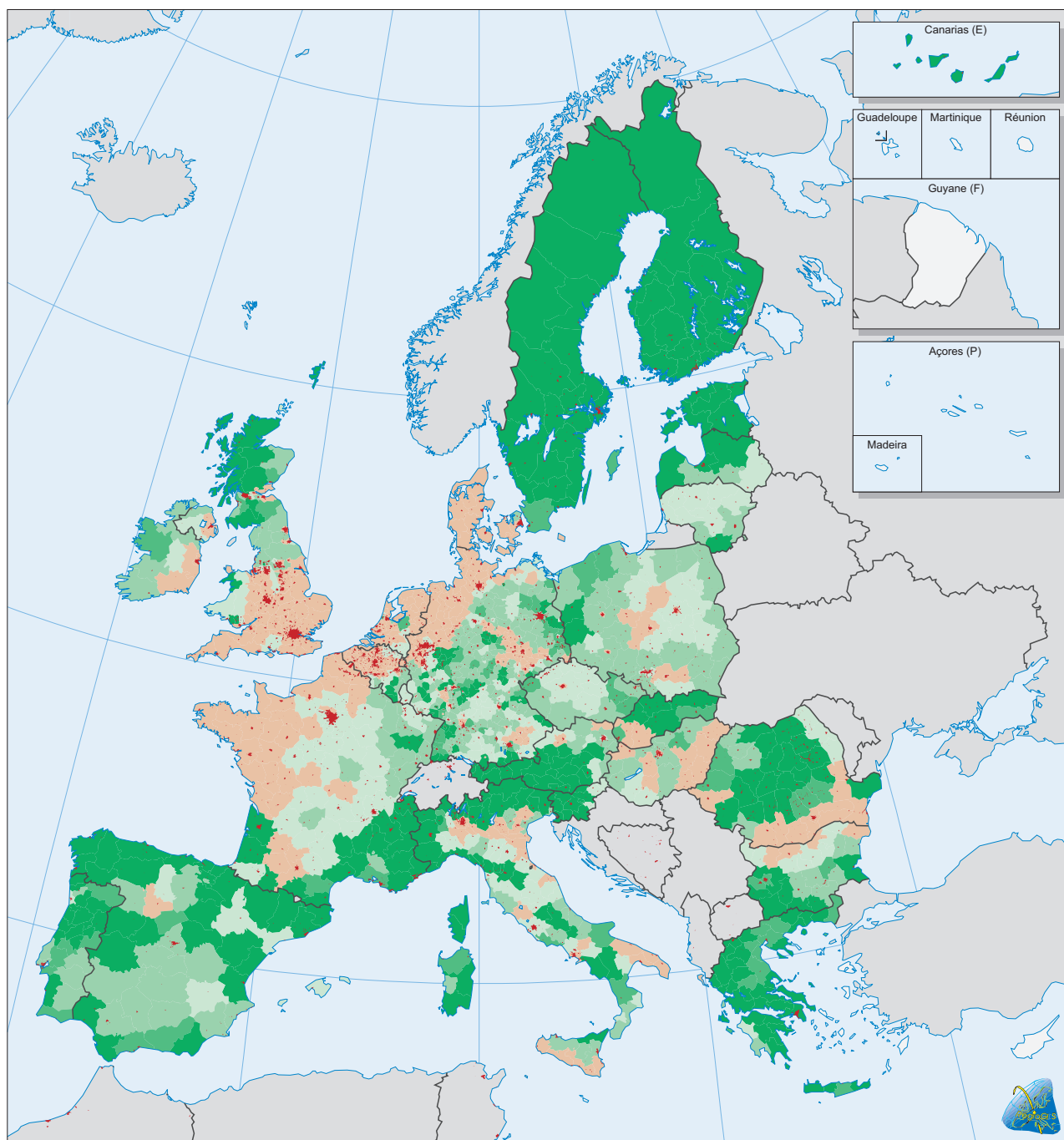
Aj keď sa ekonomické a sociálne podmienky v zemepisne znevýhodnených oblastiach značne líšia, tieto oblasti majú zvyčajne vyššiu nezamestnanosť a prosperujú menej, než štát, v ktorom sa nachádzajú, či najodľahlejší región, ktorého sú súčasťou. Odhliadnuc od najodľahlejších regiónov, ich HDP na obyvateľa a zamestnanosť sú nevyhnutne ovplyvnené ekonomickými výsledkami národnej ekonomiky, ktorej sú súčasťou.

Zemepisný hendikep nemusí vždy znamenať nepriaznivé ekonomické podmienky. Ako dokazuje celý rad príkladov, môže sa potenciálne transformovať na aktívum, ktoré otvorí nové cesty rozvoja. Mnohé z týchto regiónov navyše tvoria dôležitú súčasť prírodného dedičstva EÚ a sú miestom rôznych rekreačných, kultúrnych a ďalších aktivít. Už preto je dôležité, aby sa zachovali a zostali osídlené, čo na druhú stranu znamená, že je dôležité zlepšiť ich dostupnosť a udržať alebo rozvíjať v nich základné služby.

Nemenej dôležité je, aby kurz ekonomického rozvoja, ktorý sledujú, rešpektoval ich prírodné dedičstvo a neohrozoval samotné zemepisné charakteristiky, ktoré sú, alebo by mohli byť, podstatou ich relatívnej výhody ako lokalít vhodných nielen na bývanie ale aj na podnikanie. S rozvojom znalostnej ekonomiky sa blízkosť surovín alebo dokonca veľkých trhov stáva menej významným determinantom lokality a význam atraktivity prírodného a fyzického prostredia rastie — samozrejme v spojení s existenciou vyššie popísaných základných služieb a zariadení.

Ekonomický rozvoj preto musí v týchto citlivých oblastiach ešte viac než inde zohľadniť potrebu ochrany životného prostredia, čo znamená nielen integrovať túto prioritu do rozhodovacieho procesu o investíciách, ale všade tam, kde to bude možné, hľadať alternatívy, ktoré skvalitnia životné prostredie a posilnia regionálnu konkurencieschopnosť. Príkladom takýchto obojstranne výhodných riešení je sanácia oblastí poškodených v minulosti priemyselnou činnosťou a ich premena na lokality, kde sa zakladajú nové podniky, modernizácia železničných tratí na zlepšenie dostupnosti namiesto budovania nových diaľnic, alebo rozvoj čistých obnoviteľných zdrojov energie ako náhrady za uhoľné alebo naftové elektrárne, ktoré vyčerpávajú vzácne zdroje a znečisťujú ovzdušie.

Aj keď takého obojstranne výhodného riešenia sa nedať nájsť vždy, hlavná zásada politiky rozvoja v citlivých oblastiach aj inde by mala napriek tomu spočívať

1.7 Územná rozmanitosť – stupeň fragmentácie prírodných oblastí

- menej než 20% prírodných oblastí
- 20% až 50% prírodných oblastí; silno fragmentované
- 20% až 50% prírodných oblastí; stredne fragmentované
- 20% až 50% prírodných oblastí; slabso fragmentované
- viac ako 50% prírodných oblastí
- zastavané oblasti
- údaje chýbajú

Prírodné oblasti = všetky oblasti
(úroveň NUTS3) okrem zastavaných
a poľnohospodárskych oblastí

Zdroj: CORINE Landcover

0 100 500 km

© EuroGeographics Združenie pre administratívne hranice

v sledovaní stratégií, ktoré minimalizujú akékoľvek poškodzovanie životného prostredia, s cieľom zaručiť, aby neboli iba krátkodobým prostriedkom na stimuláciu rastu, ale aby boli dlhodobo udržateľné.

Ekologické problémy sú v EÚ zvlášť akútne v oblastiach, kde je vysoká koncentrácia obyvateľstva, a teda ekonomická aktivita rozličného druhu, a v oblastiach, kde existuje tlak na prírodné zdroje hlavne v dôsledku poľnohospodárstva, ale tiež baníctva a inej podobnej činnosti. Tieto oblasti nie sú v EÚ v žiadnom prípade rozmiestnené rovnomerne, ale sú sústredené na určitých miestach (mapa 1.7). Je potrebné v nich odstrániť ekologickú záťaž a zabrániť ďalšiemu poškodzovaniu životného prostredia. Nemenej dôležité je tiež zabrániť akémukoľvek ďalšiemu zhoršovaniu životného prostredia v prírodných alebo poloprárodných oblastiach, kam postupne preniká ľudská činnosť, ktoré sa triešťa, sú zanedbávané, alebo ich prírodné zdroje nie sú chránené. Tieto ciele sa preto v snahe zaručiť udržateľný rozvoj musia stať pevnou súčasťou stratégie ekonomického rozvoja v EÚ.

Faktory určujúce rast, zamestnanosť a konkurencieschopnosť

V marci 2000 na stretnutí na najvyššej úrovni v Lisabone si Európska únia stanovila cieľ, že sa stane najkonkurencieschopnejšou a najdynamickejšou ekonomikou založenou na vedomostiach na svete, schopnou trvalého a udržateľného ekonomického rastu s väčším počtom lepších pracovných miest a s väčšou sociálnou súdržnosťou. Na dosiahnutie tohto cieľa určila celý rad priorít:

- klásť dôraz na inováciu a podnikanie, hlavne vytvorením užších väzieb medzi výskumnými ústavmi a priemyslom, rozvíjaním podmienok priaznivých pre výskum a vývoj, zlepšením prístupu k finančným prostriedkom a know-how a podporou zakladania nových podnikov;
- zaručiť plnú zamestnanosť zdôraznením potreby sprístupnenia pracovných príležitostí, zvyšovania

produktivity a kvality práce a podporovaním celoživotného vzdelávania;

- zaistiť integrujúci charakter trhu práce, na ktorom sa zníži nezamestnanosť a zmiernia sa sociálne a regionálne rozdiely v prístupe k pracovným miestam;
- „spojiť“ Európu, hlavne cestou užšej integrácie a skvalitnením dopravných, telekomunikačných a energetických sietí;
- chrániť životné prostredie, o to viac, že stimuluje inováciu, a zavádzať nové technológie, napríklad v oblasti energetiky a dopravy.

K dosiahnutiu týchto cieľov významne prispieva európska politika súdržnosti, najmä v regiónoch s nevyužitým potenciálom zamestnanosti a ekonomickým potenciálom, ktorý je možné realizovať iba prostredníctvom cielených opatrení politiky súdržnosti a podporiť tak rast ekonomiky EÚ ako celku.

Z politického hľadiska vyžaduje trvalý regionálny rozvoj vytvorenie priaznivých podmienok na národnej úrovni, zvlášť vytvorenie makroekonomického prostredia podporujúceho rast, zamestnanosť a stabilitu, ako aj daňového a regulačného systému, ktorý stimuluje podnikanie a tvorbu pracovných miest.

Na regionálnej úrovni je potrebné splniť dva súbory podmienok. Prvým je existencia vhodnej vybavenosti základnou infraštruktúrou (vo forme dobre fungujúcej dopravnej, telekomunikačnej a energetickej siete, kvalitného zásobovania vodou, ekologických zariadení a pod.) a pracovnej sily s náležitou úrovňou zručností a odborného vzdelania. Posilnenie fyzického a ľudského kapitálu má spolu so skvalitnením zariadení inštitucionálnej podpory a prítomnosťou administratívnych štruktúr zvlášť veľký význam v regiónoch Cieľa 1 a v prístupujúcich krajinách, kde oboje v súčasnosti vykazuje vážne nedostatky.

Druhý súbor podmienok priamo súvisí s faktormi regionálnej konkurencieschopnosti, ktoré sú pre

znalostnú ekonomiku dôležité, a vyplýva z potreby prisúdiť vysokú prioritu inovácii, potreby širšej dostupnosti a efektívneho využívania informačných a komunikačných technológií (IKT) a potreby udržateľnosti rozvoja v ekologickom slova zmysle. Tento súbor podmienok je do veľkej miery tesnejšie než prvý súbor spojený s „nehmotnými“ faktormi, ktoré s konkurencieschopnosťou podnikov súvisia. Patrí k nim, okrem iného, schopnosť regionálnej ekonomiky generovať, šíriť a využívať vedomosti a udržiavať tak účinný regionálny systém inovácie, kultúra podnikania, ktorá stimuluje podnikavosť, a existencia sietí spolupráce a zoskupenia určitých aktivít.

Uvedené súbory podmienok sú vo vzájomnom vzťahu. Obidva je potrebné v rozličnej miere integrovať do dlhodobej stratégie rozvoja s jasne definovanými a schválenými cieľmi a s politickou vôľou na jej kontinuálnu realizáciu. Presné zameranie a kombinácia zvolených faktorov bude závisieť od počiatočnej situácie, od charakteristiky príslušného regiónu, od prevládajúcich okolností, od sledovaného kurzu rozvoja a podobne. Časom bude nevyhnutné prispôbiť ich postupujúcemu vývoju a meniacim sa okolnostiam. Nejestvuje teda jediný ani nemenný recept na úspešný regionálny rozvoj. Každý región musí nájsť správnu kombináciu politík pre svoj vlastný kurz rozvoja s ohľadom na svoje osobitné ekonomické, sociálne, kultúrne a inštitucionálne charakteristiky.

V prípade oboch súborov podmienok je dôvodom k štátnej intervencii zlyhanie trhu. To je zrejmé v prípade ľudského kapitálu alebo dopravy a inej infraštruktúry, ktoré majú povahu verejných statkov a kde má investícia nielen finančný, ale aj sociálny efekt, a investori nemôžu výsledok jednoducho alebo ekonomicky vyjadriť (ako napríklad zamestnávateľa, ktorí investujú do odbornej prípravy svojich zamestnancov). Platí to ale aj v prípade technologického know-how, ktoré má tiež niektoré vlastnosti verejných statkov v tom, že náklady na jeho sprístupnenie početným užívateľom sú v porovnaní s nákladmi na jeho rozvoj nízke. A keďže tvorcovia vedomostí (nových technológií atď.) nemôžu požívať všetky výhody

vytvorené príslušnou inováciou, prejavuje sa tendencia k podinvestovaniu.

Zásadná úloha politiky súdržnosti EÚ spočíva v pomoci regiónom, hlavne tým menej privilegovaným, pri konsolidácii a rozvoji ich ekonomického potenciálu a potenciálu zamestnanosti v súlade s ich prirodzenými relatívnymi výhodami. Rozvoj regionálnej konkurencieschopnosti v tomto zmysle závisí od modernizácie a diverzifikácie štruktúry výroby po tom, čo bude dosiahnutá dostatočná vybavenosť materiálnou infraštruktúrou a ľudským kapitálom. To predpokladá okrem iného stimuláciu rozvoja znalostných ekonomických aktivít a inovácie.

Je potrebné zdôrazniť dva posledné body. Prvým je zásadný význam regionálneho rozvoja ľudského kapitálu a inštitucionálnej a administratívnej kapacity regiónov, pretože ten je určujúci pre podporu podnikania, ako aj pre povahu a rozsah partnerstva verejného a súkromného sektora a spolupráce všetkých subjektov zapojených do procesu rozvoja. Tento bod rozvádzame nižšie.

Druhým bodom je, ako sme zdôraznili vyššie, rovnako kľúčový význam explicitného zohľadňovania potreby chrániť životné prostredie, ak má byť sledovaný kurz rozvoja udržateľný. Táto potreba sa týka všetkých opatrení realizovaných za účelom ďalšieho rozvoja, ale zvlášť investícií do materiálnej infraštruktúry, kde je potenciálny konflikt medzi dobudovaním vybavenosti, hlavne dopravných sietí, a ochranou životného prostredia najakútnejší.

V ďalších kapitolách tejto časti správy budeme skúmať rozsah rozdielov v oboch vyššie charakterizovaných súboroch podmienok v rozšírenej EÚ.

Dopravná infraštruktúra

Dobre fungujúci dopravný systém je nevyhnutnou podmienkou regionálneho ekonomického rozvoja, aj keď zlepšenia v doprave samotné nebudú pravdepodobne stačiť na to, aby zaručili rast, čiastočne preto, že ľahší prístup na iné trhy zároveň znamená, že

výrobcovia z iných miest budú mať väčšiu príležitosť uspokojiť miestny dopyt.

V EÚ15 ako celku za posledné desaťročie podstatne vzrástla nákladná a osobná doprava, nákladná (meraná v tonokilometroch) takmer o tretinu, takže jej rast je oproti rastu HDP opäť asi polovičný, a osobná doprava (v osobokilometroch) o približne 16%.

Dopravné toky

Automobil je prevažne prostriedkom osobnej prepravy. V roku 2000 sa 78% všetkých ciest (pokiaľ ide o celkový počet prekonaných kilometrov) v EÚ15 uskutočnilo automobilom. Hoci je to viac než v roku 1970, kedy tento podiel dosiahol 74%, je to o niečo menej, než v roku 1990, podobne ako v prípade ciest autobusom, ktorých podiel klesol pod 9%. Na druhej strane stúpa objem leteckej dopravy, aj keď na ňu zatiaľ pripadá iba 6% celkovej osobnej prepravy. Podiel vlakovej dopravy je v zásade rovnaký, tesne nad 6% celkového objemu, a od roku 1990 sa takmer nezmenil, ale v porovnaní s viac ako 10% v roku 1970 klesol.

K zvýšeniu nákladnej dopravy (bez námornej) v 90-tych rokoch o 32% došlo predovšetkým v dôsledku zvýšenia objemu cestnej dopravy, ktorý vzrástol o 38%. Približne 75% celkovej nákladnej dopravy teraz pripadá na cestnú dopravu a iba 14% na železničnú, ktorej podiel nepretržite klesal z 30% v roku 1970 a 18% v roku 1990.

Vo všetkých kohéznych krajinách pripadá na cestnú dopravu väčšie percento prepraveného tovaru než v ostatných krajinách EÚ, pričom táto hodnota sa pohybuje od 85% v Španielsku po 98% v Grécku (aj keď je treba poznamenať, že v Taliansku a v Spojenom kráľovstve sú hodnoty podobné). Navyše cestná nákladná doprava v týchto krajinách rástla rýchlejšie než vo zvyšku EÚ, čo čiastočne odráža vyšší rast HDP, ale tiež nedostatok účinných alternatív, a to napriek vysokým objemom investícií do dopravnej siete zo štrukturálnych fondov.

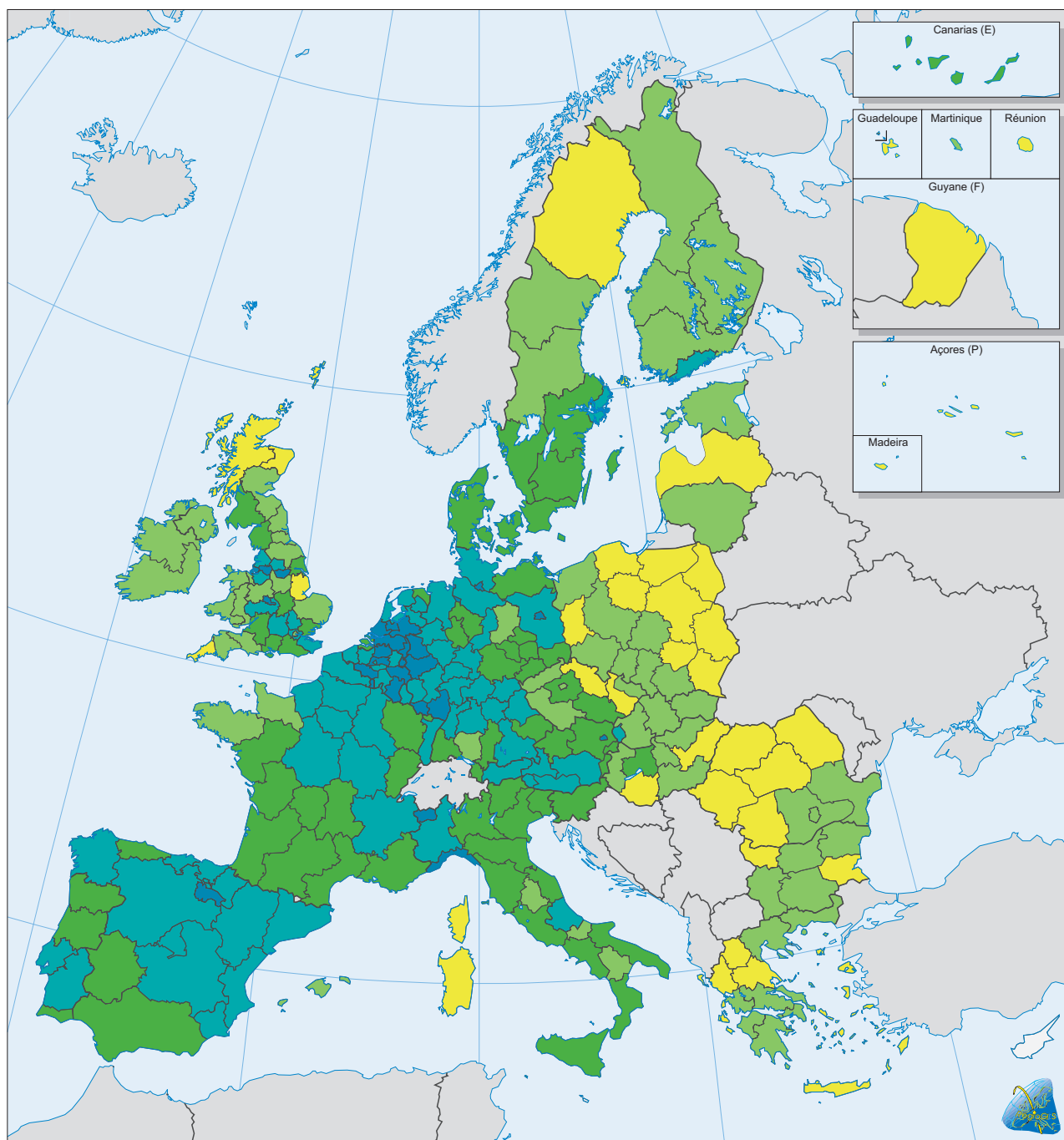
Nákladná doprava v prístupujúcich krajinách počas obdobia transformácie výrazne zoslabla v Rumunsku a Bulharsku, čo je odrazom poklesu HDP a reštrukturalizácie ekonomickej aktivity spojennej s odklonom od ťažkého priemyslu, podobne ako na Slovensku a v Slovinsku, hoci v menšej miere. Vo väčšine ostatných krajín objem nákladnej dopravy stúpol, najmä v Lotyšsku a Estónsku.

Celkový objem prepraveného nákladu v pomere k HDP však v prístupujúcich krajinách dosahuje iba polovicu úrovne v EÚ.

V roku 2000 bola takmer polovica všetkých nákladov v prístupujúcich krajinách prepravená po ceste a 38% po železnici, čo je výrazne viac, než v súčasnej EÚ. Avšak zatiaľ čo v Bulharsku a Českej republike sa podiel tovaru prepraveného po ceste blíži priemeru EÚ, v pobaltských republikách a na Slovensku dosahuje iba jeho tretinu alebo menej.

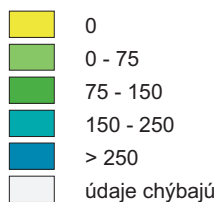
Relatívne podiely sa však rýchlo menia, pričom nákladná doprava sa presúva zo železnice na cesty. Veď len štyri roky pred rokom 2000 bol podiel nákladnej železničnej dopravy zhruba rovnaký, ako podiel cestnej dopravy. Ďalší vývoj závisí nielen od tempa ekonomického rastu, ale tiež od jeho štruktúry — miery, do akej dopyt po službách vzrastie v pomere k dopytu po tovaroch — a od dostupnosti dobre fungujúcich alternatívnych dopravných prostriedkov — železnice alebo vodných ciest.

Porovnateľné údaje o osobnej doprave v prístupujúcich krajinách nie sú k dispozícii, aj keď určité indikácie o rastúcom využívaní cestnej dopravy je možné získať z údajov o vlastníctve automobilov a počte autobusov v pomere k počtu obyvateľov. V rokoch 1996 až 2000 vzrástol počet áut v pomere k počtu obyvateľov vo všetkých prístupujúcich krajinách o vyše 20%, pričom v Lotyšsku a Litve o viac ako 50% a v Rumunsku o vyše 30%. Toto však iba nepatrne prevýšilo nárast v EÚ. Počet osobných automobilov k počtu obyvateľov v roku 2000 stále len mierne prekročoval polovicu priemeru EÚ, čo naznačuje že jeho rast bude v budúcich rokoch spolu so stúpajúcimi príjmami značný.

1.8 Hustota diaľničnej siete, 2001

Index, pomer km diaľnic k rozlohe a počtu obyvateľov

EU15 = 100

LT, LV, EE: NUTS0

Zdroj: Eurostat

0 100 500 km

© EuroGeographics Združenie pre administratívne hranice

Vzťah medzi príjmami na obyvateľa a vlastníctvom osobného auta zároveň ovplyvňujú aj ďalšie faktory, ako je stav verejnej dopravy a charakter osídlenia. V Portugalsku počet osobných automobilov presahuje priemer EÚ a v posledných rokoch stúpala zvlášť rýchlo. V Taliansku je vyšší než kdekoľvek inde v únii, zatiaľ čo v Dánsku je značne pod priemerom a veľmi podobný, ako v Českej republike. Do akej miery sa v budúcnosti rozšíri vlastníctvo automobilov a následne aj ich využívanie teda nie je iba otázkou výšky príjmu, ale aj politických rozhodnutí týkajúcich sa rozvoja systému dopravy.

Siete

Cesty

Porovnanie vybavenosti jednotlivých krajín pokiaľ ide o cestnú a železničnú infraštruktúru je potrebné hodnotiť s rezervou vzhľadom na rozdiely v metódach klasifikácie.

Zatiaľ čo celková dĺžka cestnej siete v EÚ15 zostala od roku 1991 zhruba nezmenená, dĺžka diaľnic vzrástla o 27%. Mnohé z nových diaľnic boli postavené v kohéznych krajinách, hlavne v Portugalsku a Španielsku.

Hustota cestnej siete ako celku¹³ však napriek tomu zostáva v Španielsku a Grécku nižšia než polovica priemeru EÚ15 a podpriemerná je aj v Portugalsku, hoci len nepatrne. Naopak v Írsku je výrazne nadpriemerná.

V regiónoch Cieľa 1 ako celku zostala hustota na približne dvoch tretinách priemeru EÚ15. Na druhej strane hustota diaľničnej siete v kohéznych krajinách vzrástla z približne 80% priemeru EÚ15 v roku 1991 na 10% nad priemerom v roku 2001. Toto zvýšenie však bolo sústredené v Španielsku a Portugalsku, zatiaľ čo v Grécku a Írsku zostáva hustota diaľničnej siete hlboko pod priemerom. V regiónoch Cieľa 1 ako celku sa hustota diaľničnej siete v roku 2001 približne rovnala 80% priemeru EÚ15, pričom sa zvýšila z asi dvoch tretín priemeru v roku 1991 (mapa 1.8).

V prístupujúcich krajinách je hustota ciest zvyčajne nižšia než v EÚ15 a ešte omnoho nižšia je hustota diaľnic. Hustota diaľnic je v EÚ15 približne šesťkrát vyššia než v prístupujúcich krajinách ako celku, čo prevažne odráža veľmi nízky počet diaľnic vo väčších krajinách vzhľadom na ich rozlohu. V Poľsku bolo v roku 2001 stále len asi 400 km diaľnic, menej než v Litve alebo Slovinsku (435 km), pričom v Rumunsku ich bolo iba 113 km. V Estónsku bolo menej než 100 km a v Lotyšsku neboli žiadne. Dokonca i v Českej republike bolo len niečo vyše 500 km diaľnic a v Maďarsku asi 450 km.

Aj keď výstavba nových ciest v niektorých krajinách prebieha relatívne rýchlym tempom — za tri roky od roku 1998 do roku 2001 vzrástla dĺžka diaľnic v Poľsku o vyše 50% — bývajú sústredené v niekoľkých málo oblastiach, buď v okolí hlavných miest alebo na tranzitných trasách na západ. V Poľsku sa tak približne 75% diaľnic nachádza iba v troch regiónoch — v regióne Dolnoslaskie hraničiacom s Nemeckom, v regióne Opolskie hraničiacom s regiónom Dolnoslaskie a Českou republikou a v regióne Mazowieckie, kde leží Varšava. V Českej republike existuje podobná koncentrácia v Stredočeskom kraji okolo Prahy a v regióne Juhovýchod, hraničiacom s Rakúskom a Slovenskom. V Rumunsku sa prakticky všetky diaľnice nachádzajú v blízkosti Bukurešti.

Stav ostatných ciest mimo diaľnic je navyše vo všeobecnosti zlý. Takmer všetky sú v najlepšom prípade obojsmerné a všetky bez výnimky boli počas dlhých rokov nedostatočne udržiavané, pred i po začiatku transformačného procesu.

To možno pomôže vysvetliť alarmujúce údaje o počte obetí dopravných nehôd, ktoré boli v roku 2001 na milión áut podstatne vyššie, než vo väčšine členských štátov EÚ. V Lotyšsku dosahoval počet obetí takmer 900 na milión automobilov, v Litve a Poľsku vyše 500 a v Maďarsku, Estónsku, Bulharsku a na Slovensku iba o málo menej, oproti tesne nad 300 v Španielsku, Portugalsku a Írsku a iba asi 150 v Spojenom kráľovstve. (Údaje o Grécku alebo Taliansku nie sú k dispozícii.) Na druhej strane sú tieto hodnoty podobné hodnotám

zaznamenaným v niektorých regiónoch Cieľa 1, najmä v Španielsku, kde v regiónoch Castilla y León a Castilla-la Mancha dosiahol počet obetí dopravných nehôd vyše 600 na milión automobilov a v regióne Extremadura vyše 450.

Železničná infraštruktúra

Kvôli uzavretiu niektorých tratí sa celková dĺžka železničných tratí v EÚ15 skrátila oproti roku 1991 takmer o 3% a oproti roku 1970 o 10%. V štyroch kohéznych krajinách ako celku dosahuje hustota železničnej siete (t.j. v pomere k rozlohe a počtu obyvateľov) iba asi 55% priemeru EÚ, aj keď je v Írsku vyššia (80% priemeru) než v ostatných troch krajinách. V regiónoch Cieľa 1 ako celku dosahuje hustota železníc 75% priemeru EÚ15 a od roku 1991 sa zmenila len málo.

Za posledné desaťročie došlo k určitej modernizácii železničnej siete elektrifikáciou väčšieho počtu tratí (zo 40% všetkých tratí v roku 1991 na 47% v roku 2001), ale pokrok v prestavbe jednokoľajných tratí na dvojkolejné bol malý (z 39% na 41%). Zmeny boli v kohéznych krajinách a regiónoch Cieľa 1 veľmi podobné ako vo zvyšku EÚ, takže rozdiel medzi prvou a druhou skupinou pretrváva. V priemere prebehla v roku 2001 elektrifikácia približne 40% tratí v kohéznych krajinách a v regiónoch Cieľa 1; v kohéznych krajinách bolo dvojkolejných iba 24% tratí a v regiónoch Cieľa 1 iba o niečo viac ako 13%. Situácia sa však v jednotlivých kohéznych krajinách značne líši, v Grécku nie sú elektrifikované žiadne trate a v Írsku iba približne 2%, zatiaľ čo v Portugalsku sa ich podiel v rokoch 1991 až 2001 zdvojnásobil na vyše 30%.

V prístupujúcich krajinách je celkový štandard železničnej siete nízky a odráža desaťročia nízkych investícií. Podiel elektrifikovaných a dvojkolejných tratí je nižší než priemerne v EÚ, hoci je podobný podielu v kohéznych krajinách a vyšší než v regiónoch Cieľa 1.

Železničná sieť je vo všeobecnosti technicky zastaralá, zaťažiteľnosť železničných tratí je neadekvátna, veľká časť tratí je stará a poškodená a rozchod koľají ako aj systémy napájania elektrickým prúdom sú v rôznych

miestach rôzne, čo sťažuje interoperabilitu. Maximálna povolená rýchlosť sa preto obvykle pohybuje v rozmedzí 90–110 km za hodinu a na dlhých úsekoch hlavných trás môže byť znížená až na 40–60 km za hodinu.

Rast počtu áut už teraz postupuje rýchlejšie než skvalitňovanie cestnej siete a vedie k narastajúcemu preťaženiu a znečisťovaniu životného prostredia. Dilema formulácie politiky spočíva v tom, že zlepšenia v cestnej sieti, ktoré sú nepochybne potrebné, budú mať tendenciu tento rast ďalej podporiť. Zároveň pravdepodobne odčerpajú zdroje z rovnako potrebných opatrení na skvalitnenie železničnej a verejnej dopravy, ktoré by mohli stlmiť orientáciu na automobilovú dopravu, a predísť tak ekologickým problémom, ktoré akiste prinesie.

Aj keď preprava osôb a nákladu po železnici s nárastom v cestnej doprave klesla, je naďalej podstatne rozšírenejšia, než v EÚ. Otázkou zostáva, ako dlho bude tento stav trvať. Výstavba nových alebo skvalitnenie existujúcich železničných tratí je základom transeurópskych sietí, ktoré sa momentálne budujú, alebo sa ich výstavba plánuje. Zdá sa však, že v prístupujúcich krajinách sa dôraz kladie na budovanie nových ciest, čo je pochopiteľné. Potreba skvalitnenia železničnej siete v týchto krajinách navyše zďaleka nespočíva len v zabezpečení nového a lepšieho spojenia so súčasnými členskými štátmi EÚ.

Podľa najnovších odhadov bude v roku 2020 objem nákladov prepravených po ceste v EÚ15 o 67% vyšší, než v roku 2000. V prístupujúcich krajinách má byť podľa prognóz jeho rast dvojnásobný. Ak bude navyše v týchto krajinách rásť HDP rýchlejšie, než v súčasných členských štátoch, čo má zásadný význam pre konvergenciu, nárast objemu cestnej nákladnej dopravy by mohol byť ešte vyšší.

Námorná doprava na krátkych trasách a riečna doprava

Stimulácia námornej dopravy na krátkych trasách a riečnej dopravy sa vzhľadom na očakávaný rast cestnej premávky v nadchádzajúcich rokoch a jej zvýšenú

hustotu, ktorú to pravdepodobne prinesie, zdá byť lákavou alternatívou, najmä preto, že tento typ dopravy spôsobuje omnoho menšie znečistenie, je omnoho bezpečnejší a spotrebuje menej energie.

V roku 2000 prebiehalo približne 28% vnútorného obchodu EÚ15 po mori. Celková nákladná doprava v európskych prístavoch vrátane dopravy do tretích štátov vzrástla za posledné desaťročie o vyše 20% a objem kontajnerovej dopravy sa viac než zdvojnásobil. Kontajnerové prístavy v Stredozemnom mori zaznamenali vyšší rast než prístavy na severe a v roku 2000 sa tu nachádzali tri z ôsmich najväčších kontajnerových prístavov EÚ (Gioia Tauro, Algeciras, Janov).

Rozvoj námornej dopravy na krátkych trasách v prístupujúcich krajinách, z ktorých sedem má pobrežie, by mohol prispieť k oživeniu prístavov v okrajových regiónoch, podporiť ich ekonomický rozvoj a sčasti vyriešiť problémy s dopravou, aby to však bolo možné, musí sa zlepšiť prístup k prístavom.

Riečna doprava slúži v EÚ15 na prepravu približne 4% nákladov. Napriek jej rastúcemu využívaniu však jej podiel na celkovom objeme za posledných 10 rokov klesol. V jednotlivých štátoch únie má výrazne rozdielny význam. Zatiaľ čo v Holandsku (43% celkového objemu), Nemecku a Belgicku sa takto prepraví značný objem nákladov, v kohéznych krajinách sa nevyužíva vôbec.

V prístupujúcich krajinách je využívanie tohto spôsobu dopravy zväčša obmedzené na dopravu po Dunaji, ktorý preteká celým radom krajín. Rozšírenie dopravy po Dunaji je však značne problematické, v neposlednom rade preto, že je na mnohých miestach na dopravu ťažkých nákladov príliš plytký a že nákladné prístavy sú rozptýlenejšie než v Rakúsku alebo Nemecku a často nesplňajú normy nakladacej kapacity.

Hlavné výzvy, ktoré bude potrebné v nadchádzajúcich rokoch riešiť, možno zhrnúť nasledovne:

- integrovať a modernizovať cestné a železničné siete v prístupujúcich krajinách s cieľom zabezpečiť

dobré fungujúce prepojenie so sieťami v súčasných členských štátoch;

- zlepšiť napojenie na transeurópske siete, aby mali všetky regióny možnosť získať z nich maximálny prospech;
- zlepšiť cezhraničné a tranzitné trasy, hlavne medzi novými členskými štátmi navzájom a medzi nimi a súčasnými členskými štátmi, s cieľom stimulovať a uľahčiť rast obchodu medzi nimi, od ktorého takmer nepochybne závisí ich dlhodobý ekonomický rozvoj;
- rozvinúť námornú dopravu na krátkych trasách, čo je zvlášť dôležité pre okrajové regióny a ostrovy, a zároveň posilniť prepojenie medzi jednotlivými formami dopravy;
- smerovať investície EÚ na presun nákladnej a osobnej dopravy z ciest na železniciu a vodné cesty, a tiež na odklon premávky od preťažených trás.
- vyvinúť stratégiu zlepšenia dostupnosti najodľahlejších regiónov a ich spojenia s európskym kontinentom, ktorá nie je súčasťou priorit transeurópskej dopravnej siete.

Energia

Dôležitým faktorom regionálnej konkurencieschopnosti je prístup k čistým a spoľahlivým zdrojom energie za konkurenčné ceny. Primárna výroba energie však na pokrytie spotreby väčšiny členských štátov zďaleka nestačí. Platí to zvlášť v kohéznych krajinách, ktoré z domácich zdrojov pokrývajú iba malú časť vlastnej spotreby a 80% alebo viac energie dovážajú (graf 1.10). Spojené kráľovstvo a Dánsko sú jediné krajiny v EÚ, ktoré sú čistými vývozcami energie (vývoz presiahol dovoz). Prístupujúce krajiny sú väčšinou energeticky sebestačnejšie, aj keď všetky sú čistými dovozcami. Napríklad Poľsko a Rumunsko kryjú dovozom menej ako 12% svojej energetickej spotreby. Takmer 60% primárnej energie vyrobenej v

prístupujúcich krajinách však pripadá na tuhé palivá, ktoré sú z ekologického hľadiska najškodlivejšie, v porovnaní s iba 13% v EÚ15. V Poľsku pochádza z tuhých palív takmer 90% vyrobenej primárnej energie, v Českej republike približne 85% a v Estónsku vyše 75%.

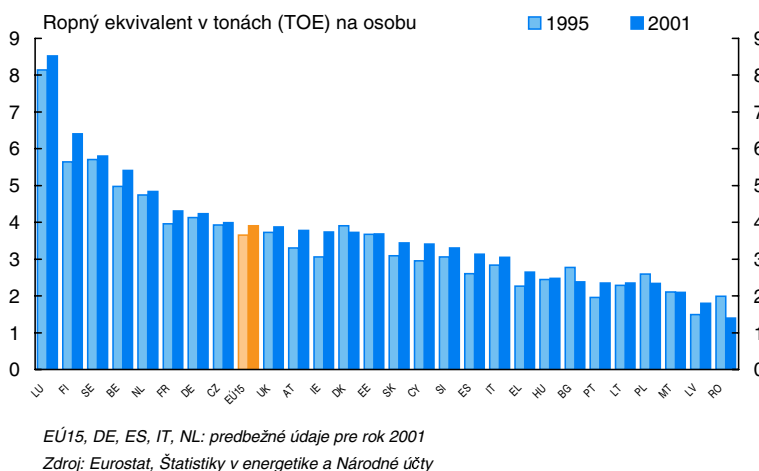
Na druhej strane na jadrovú energiu pripadá v EÚ 30% primárnej produkcie (vyše 80% v Belgicku a Francúzsku), oproti 16% v prístupujúcich krajinách (ale viac ako 70% v Litve a na Slovensku).

Spotreba energie sa líši takmer tak výrazne, ako výroba, hlavne v dôsledku rozdielov v štruktúre hospodárskej činnosti, klimatických podmienkach, povahe regulačného rámca, sociálnom správaní sa a politických rozhodnutiach v oblasti zdaňovania. Celková spotreba energie na obyvateľa v prístupujúcich krajinách je podobná ako v Grécku alebo Portugalsku a omnoho nižšia než priemer EÚ.

V rokoch 1995 až 2001 spotreba na obyvateľa v EÚ vo všeobecnosti vzrástla, najmä v kohéznych krajinách, ako aj vo väčšine prístupujúcich krajín, s výnimkou Poľska, Malty, Bulharska a Rumunska.

Napriek pomerne nízkej spotrebe na obyvateľa však kohézne krajiny spotrebovali o 17% až 35% energie v pomere k HDP viac, než je priemer EÚ15, a v prístupujúcich krajinách ako celku bola spotreba štyrikrát vyššia (treba zdôrazniť, že sa jedná skôr o HDP vyjadrený v eurách, než v parite kúpnej sily). V rokoch 1995 až 2001 klesla spotreba energie v pomere k HDP vo všetkých prístupujúcich krajinách, v niektorých výrazne, zatiaľ čo v EÚ

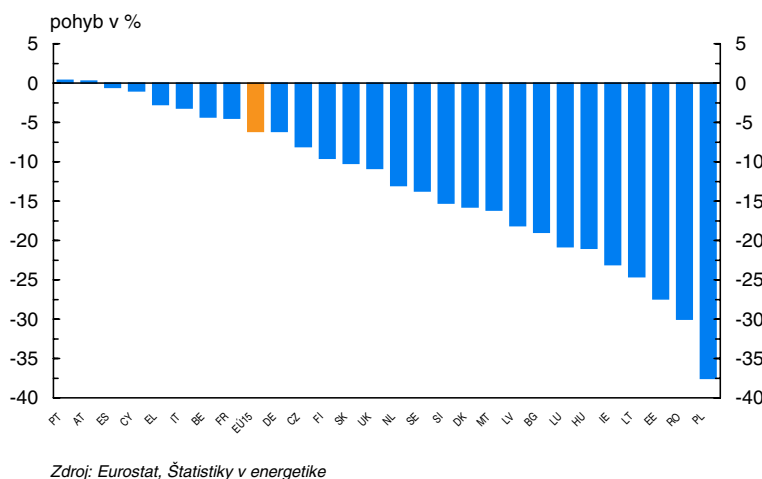
1.10 Hrubá domáca spotreba energie, 1995 a 2001

bol pokles relatívne nízky a v Portugalsku a Rakúsku došlo k marginálnemu nárastu (graf 1.11).

Primárne zdroje energie spotrebovanej v EÚ sa podstatne líšia od zdrojov vyrobenej energie, najmä v prípade ropy, ktorá sa prevažne dováža a na ktorú pripadá výrazne väčší podiel spotreby, než výroby, ako v súčasných, tak aj v nových členských štátoch (graf 1.12). Rozširovanie výroby z obnoviteľných zdrojov (ako biomasy, veternej a solárnej energie a v hydroelektrárnach) je spoločným zámerom politiky EÚ a Komisia stanovila cieľ zdvojnásobiť podiel energie z obnoviteľných zdrojov na celkovej spotrebe

1.11 Pohyb hrubej domácej spotreby energie na jednotku HDP, 1995-2001

energie v EÚ v roku 2010 na 12%. Ich využívanie však v súčasnosti v jednotlivých krajinách značne kolíše, čo čiastočne odráža jednoduchosť využitia rozličných zdrojov a čiastočne politiky prijaté v tomto ohľade.

Z obnoviteľných zdrojov energie pochádzalo v roku 2001 iba 6% energie spotrebovanej v EÚ, čo je len nepatrne viac ako v roku 1995. V prístupujúcich krajinách bol ich podiel (5%) iba o málo nižší. Avšak v celom rade krajín rozšírenej EÚ bol výrazne vyšší. V Lotyšsku a vo Švédsku dosahoval asi 30% alebo viac, v Rakúsku a Fínsku viac ako 20%, v Estónsku, Rumunsku a Slovinsku približne 11% a o niečo viac v Portugalsku (14%). Vo všetkých prístupujúcich krajinách relatívna spotreba energie z obnoviteľných zdrojov v rokoch 1995 až 2001 vzrástla, pričom v Lotyšsku, Litve a Rumunsku výrazne. Vzrástla i vo Fínsku a Švédsku, ale v Rakúsku a Portugalsku v rovnakom období klesla.

Všetky štyri hlavné body energetickej politiky EÚ — bezpečnosť zásobovania energiou, dobudovanie vnútorného trhu, zohľadňovanie ekologických aspektov a podpora energie z obnoviteľných zdrojov — môžu mať pozitívny vplyv na súdržnosť. Znížením objemu spotrebovanej energie na jednotku výkonu a väčším využitím obnoviteľných zdrojov môžu všetky členské štáty znížiť svoju závislosť od dovozu a vyhnúť sa tak potenciálnemu narušeniu chodu svojho hospodárstva v prípade

prudkých zmien v zahraničných dodávkach (napríklad náhly vzostup cien ropy). Rozvoj obnoviteľných zdrojov môže pri starostlivom plánovaní zmierniť škodlivé dopady výroby na životné prostredie (aj keď rastú obavy z ekologických škôd spôsobených programami na výrobu elektrickej energie z vodnej energie) a zároveň potenciálne poskytnúť nákladovo efektívne riešenie, zvlášť pre okrajové oblasti.

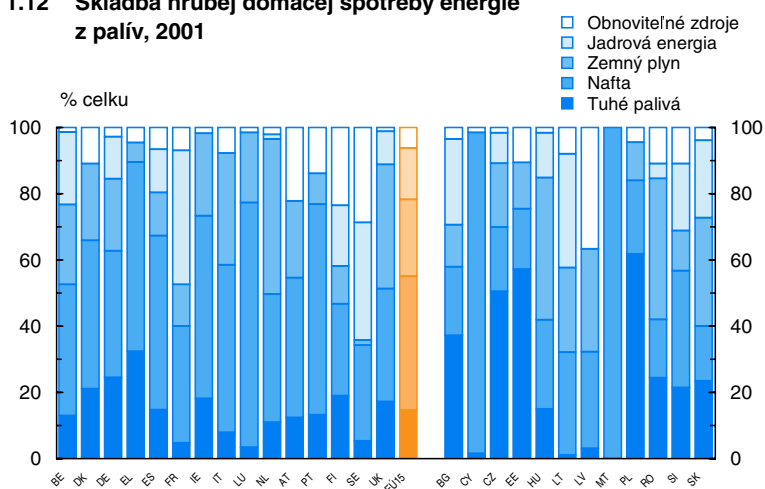
Ďalšia infraštruktúra zvyšujúca atraktivitu regiónov

Význam sociálnej infraštruktúry, ktorá zahŕňa hlavne školy, univerzity a nemocnice, by sa ako faktor ovplyvňujúci regionálnu konkurencieschopnosť nemal podceňovať. Dostupnosť vysoko kvalitnej sociálnej infraštruktúry môže ovplyvniť rozhodnutie, kam investovať alebo umiestniť nový podnik, hlavne v prípade, ak majú dané subjekty možnosť bez obmedzení rozhodovať o mieste bydliska a práce a vyhovieť tak osobným preferenciám a rodinným záujmom. Tento typ infraštruktúry sa preto stáva dôležitou súčasťou rozvojovej politiky regiónov, ktoré sa snažia prilákať činnosti s vysokou pridanou hodnotou založené na vedomostiach.

Sociálna infraštruktúra je tiež dôležitá na udržanie počtu obyvateľov. Dobré školy stále väčšmi ovplyvňujú voľbu miesta bydliska, čo dokladajú rozdiely v cenách nehnuteľností. Dostupnosť predškolských zariadení je určujú-

cim faktorom toho, či budú môcť mnohé ženy s malými deťmi pokračovať v zamestnaní, čo je v niektorých častiach EÚ, hlavne menej prosperujúcich, čiastočne príčinou nízkej zamestnanosti žien, a v iných častiach EÚ príčinou vysokej miery zamestnanosti na čiastočný úväzok¹⁴. Zabezpečenie takýchto zariadení môže sčasti zabrániť sťahovaniu ľudí z niektorých najokrajovejších a vidieckych oblastí, kde bolo vytvorenie pracovných miest pre ženy označené za jeden zo spôsobov, ako obyvateľov motivovať k tomu, aby zostali.

1.12 Skladba hrubej domácej spotreby energie z palív, 2001

V tejto súvislosti výsledky prvého projektu Urban Audit realizovaného v 58 európskych mestách, na ktoré spolu pripadá v priemere 15% obyvateľstva krajín, v ktorých sa nachádzajú, naznačujú, že mestá v prosperujúcejších regiónov ponúkajú väčší počet miest v predškolských zariadeniach na obyvateľa, než mestá v menej prosperujúcich regiónoch.

Pre seniorov má do budúcnosti zásadný význam prístup ku kvalitným zariadeniam zdravotníckej starostlivosti. Dostupnosť starostlivosti môže u niektorých z nich určiť, či strávia roky na dôchodku v mieste, kde žili, alebo či sa presťahujú na iné miesto. Kvalitné zariadenia zdravotníckej starostlivosti sú rovnako dôležité v turistických oblastiach, hlavne v oblastiach s teplým podnebím na juhu Európy, ktoré sa snažia prilákať na dlhšie alebo častejšie dovolenky stále väčší počet dôchodcov, u ktorých výber miesta ovplyvňuje dostupnosť zdravotníckej starostlivosti.

V tejto súvislosti má tiež určitý význam skutočnosť, že zatiaľ čo počty lekárov, zdravotných sestier a iných zdravotníckych pracovníkov sú na obyvateľa na juhu EÚ podobné ako na severe, počet nemocničných lôžok v pomere k počtu obyvateľov tu býva menší.

Zatiaľ čo v Nemecku a vo Francúzsku pripadá na 1000 obyvateľov 8–9 lôžok, v Grécku tento pomer v turistických oblastiach dosahuje 5 a menej lôžok, pričom v regióne Kentriki Ellada a Peloponéz klesá pod 3 a v regióne Sterea Ellada pod 2. Podobne v Portugalsku sú na 1000 obyvateľov v priemere 4 lôžka, ale iba 2,5 v regióne Alentejo a 2 v Algarve. V Španielsku sú oproti priemeru 4 lôžok na 1000 obyvateľov vo Valencii a Andalúzii iba 3 lôžka a v Taliansku je v Kampánii, na Sicílii a v regióne Basilicata na 1000 obyvateľov menej nemocničných lôžok (približne 4), než v severných regiónoch (väčšinou viac ako 5).

Predovšetkým v Taliansku tento rozdiel čiastočne odráža vekovú štruktúru obyvateľstva regiónov a skutočnosť, že seniori, ktorí na systém zdravotníckej starostlivosti kladú výrazne vyššie nároky, tvoria na juhu nižšie percento obyvateľstva, než na severe¹⁵. Na druhej strane dostupné údaje rozdiel medzi južnými a

severnými regiónmi takmer určite podhodnocujú vzhľadom na to, že počet stálych obyvateľov južných regiónov počas dlhých období roka významne zvyšujú turisti.

V prístupujúcich krajinách je situácia omnoho priaznivejšia. Nielenže je počet lekárov, zdravotných sestier a iných zdravotníckych pracovníkov v pomere k počtu obyvateľov podobný ako v EÚ15, alebo dokonca vyšší, ale s výnimkou Cypru (4 lôžka na 1000 obyvateľov) je relatívne vysoký aj počet nemocničných lôžok. V Českej republike je približne 11 lôžok na 1000 obyvateľov, prakticky viac než kdekoľvek v EÚ15, v Litve a Lotyšsku približne 9, viac než v Nemecku alebo Francúzsku, zatiaľ čo krajiny s najnižším počtom, Poľsko a Estónsko, majú stále približne 7 lôžok na 1000 obyvateľov, čo je viac ako priemer EÚ.

Sociálna infraštruktúra je spolu so stavom životného prostredia kľúčovým determinantom kvality života v ktoromkoľvek regióne a pre regionálnu konkurencieschopnosť je rovnako dôležitá ako dopravné systémy a iné tradičnejšie formy infraštruktúry.

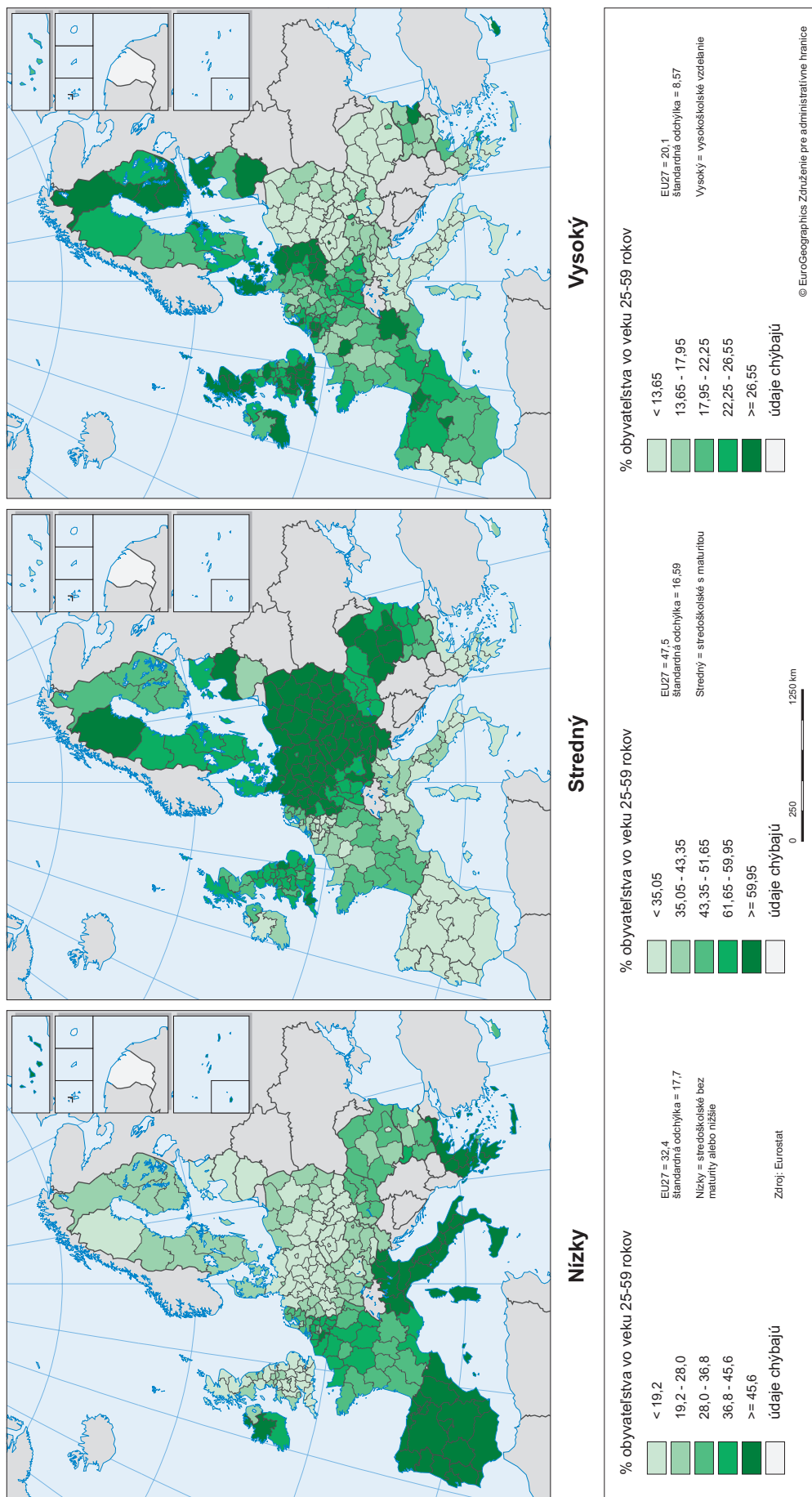
L'udské zdroje

Zdá sa, že Európska stratégia zamestnanosti zahájená v roku 1997 pomohla zvýšiť rezistenciu zamestnanosti voči obdobiam ekonomického útlmu. V rokoch 1999 až 2002 stúpol počet zamestnaných o 6 miliónov a dlhodobá nezamestnanosť klesla zo 4% pracovnej sily na 3%. Napriek pozoruhodnému zlepšeniu vo fungovaní trhov práce v EÚ však nezanedbateľné štrukturálne nedostatky pretrvávajú ako v súčasných, tak aj v budúcich členských štátoch.

Rastúci význam vzdelávania

Stupeň vzdelanosti významným spôsobom ovplyvňuje hospodársku výkonnosť a konkurencieschopnosť európskej ekonomiky¹⁶. Kľúčovú rolu zohráva aj v tom, aké pracovné príležitosti budú pre občanov prístupné. To platí nielen o samotnom výbere miest, ktoré sú k dispozícii, ale, čo je omnoho dôležitejšie, o schopnosti občanov dané pozície obsadiť. U osôb

1.9 Stupeň dosiahnutého vzdelania, 2002

s terciárnym vzdelaním — t.j. s vysokoškolským alebo ekvivalentným vzdelaním — je pravdepodobnosť, že si nájdú zamestnanie, vyššia, než u ľudí so stredoškolským vzdelaním ukončeným maturitou, ktorí zase nájdú zamestnanie skôr, než osoby s iba základným vzdelaním alebo stredoškolským vzdelaním bez maturity. Táto tendencia, ktorá sa v budúcnosti ďalším rozvojom znalostnej ekonomiky pravdepodobne iba posilní, sa zreteľne prejavuje v súčasných členských štátoch EÚ, najmä u žien. Ešte výraznejšia je však v prístupujúcich krajinách, a to u mužov aj u žien.

Zatiaľ čo v roku 2002 malo v prístupujúcich krajinách ako celku vo vekovej kategórii 25 až 64 rokov zamestnanie približne 86% mužov s vysokoškolským vzdelaním, medzi mužmi so stredoškolským vzdelaním s maturitou to bolo 74% a medzi mužmi, ktorí absolvovali iba povinnú školskú dochádzku, 51%. V prípade žien malo zamestnanie 79% žien s vysokoškolským vzdelaním, 61% žien so stredoškolským vzdelaním s maturitou a iba 38% žien s nižším stupňom vzdelania.

Na regionálnej úrovni sú rozdiely podobné, ale prejavujú sa ešte výraznejšie. Rozdiel v miere zamestnanosti medzi osobami s vysokým a nízkym stupňom vzdelania býva v regiónoch, kde je celková miera zamestnanosti relatívne nízka, väčší, než v regiónoch s vyššou zamestnanosťou. U osôb s nízkym stupňom vzdelania, ktoré žijú v regiónoch s nízkou zamestnanosťou, je teda pravdepodobnosť, že budú bez práce, omnoho vyššia, než u osôb s vyšším stupňom vzdelania.

Vzdelanostná úroveň v prístupujúcich krajinách je pri porovnaní so súčasnými členskými štátmi EÚ dobrá ...

Podľa posledných údajov (2002) má v prístupujúcich krajinách približne 78% obyvateľstva vo veku 25 až 64 rokov aspoň stredoškolské vzdelanie ukončené maturitou. Tento podiel sa pohybuje od tesne nad 70% v Bulharsku a Rumunsku po vyše 85% v Českej republike a na Slovensku, a pomerne výrazne prekračuje priemer EÚ (64%) a ešte výraznejšie priemer v súčasných regiónoch Cieľa 1 (len asi 40% v týchto regiónoch v Španiel-

sku a Taliansku a 20% v Portugalsku). Jedinou výnimkou sú nové spolkové krajiny Nemecka, v ktorých presahuje 90% a je vyšší než vo zvyšku krajiny a bližší podielu v prístupujúcich krajinách, než v EÚ, čo odzrkadľuje ich nedávnu spoločnú históriu (mapa 1.9).

Existuje však otázka, či stredoškolské vzdelanie ukončené maturitou a základná odborná príprava v prístupujúcich krajinách pripraví mladých ľudí tak, aby vyhovelí požiadavkám trhu práce, alebo aby boli schopní sa zmenám týchto požiadaviek prispôbiť. Zdá sa, že najmä osnovy a vzdelávacie štruktúry v týchto krajinách nie sú prispôsobené modernej ekonomike. Až na pár výnimiek dosahujú žiaci v medzinárodných skúškach gramotnosti a znalosti číselných operácií relatívne slabé výsledky.

... hoci na úrovni vysokoškolského vzdelania je slabšia

V regiónoch Cieľa 1 únie je percento obyvateľstva s vysokoškolským vzdelaním zvyčajne nízke. Vo všetkých krajinách s výnimkou Nemecka, kde je v nových spolkových krajinách stupeň vzdelanosti zvlášť vysoký, je priemerný podiel osôb s univerzitným alebo iným rovnocenným vzdelaním v regiónoch Cieľa 1 nižší než v ostatných regiónoch. V Grécku a Portugalsku, kde pod Cieľ 1 spadajú všetky regióny, je ich podiel nižší než priemer EÚ. A hoci sa zdá, že vzdelanostná úroveň sa vo všeobecnosti zlepšuje v tom zmysle, že vysokoškolské vzdelanie má väčší počet mladých ľudí, než ľudia vo vyšších vekových kategóriách, máločo naznačuje, že by sa rozdiel medzi regiónmi Cieľa 1 a ostatnými regiónmi zmenšoval.

Relatívny počet obyvateľov v produktívnom veku s vysokoškolským vzdelaním je pomerne nízky aj vo väčšine prístupujúcich krajín. Celkovo má univerzitné vzdelanie alebo jeho ekvivalent len 14% osôb vo veku 25 až 64 rokov, čo je výrazne pod priemerom EÚ (22%). Iba v Estónsku a Litve ich podiel presahuje priemer EÚ. V Českej republike a na Slovensku, ako aj v Poľsku a Rumunsku, dosahuje ich podiel len asi 10–12%. Aj to je však viac ako v Portugalsku, alebo v regiónoch Cieľa 1 v Taliansku.

Vo väčšine prístupujúcich krajín s výnimkou troch pobaltských štátov má vo vekovej skupine 25 až 64 rokov stredoškolské vzdelanie s maturitou menej žien, než mužov, ale vysokoškolské vzdelanie má vo väčšine krajín viac žien. V EÚ prevláda tendencia, že ženy v tomto veku majú nižšie vzdelanie než muži — s výnimkou Portugalska — ale situácia sa rýchlo mení, keďže v mladších vekových skupinách pokračuje po absolvovaní základnej školskej dochádzky vo vzdelávaní viac žien než mužov, až po vysokú školu. A hoci sa počet osôb, ktoré získali vysokoškolské vzdelanie, v prístupujúcich krajinách postupne zvyšoval, podiel osôb vo veku 25 až 29 rokov s vysokoškolským alebo ekvivalentným vzdelaním (17%) je stále podstatne nižší, než v EÚ (27%).

Stupeň dosiahnutého vzdelania je v jednotlivých regiónoch prístupujúcich krajín aj v súčasnej EÚ rôzny. Všeobecne je v priemere podstatne vyšší v regiónoch, kde ležia hlavné mestá, než vo zvyšku krajiny, a do určitej miery tiež vyšší v prosperujúcejších regiónoch, než v menej prosperujúcich.

Ukončenie školskej dochádzky na nižšom stupni je bežnejšie v menej prosperujúcich regiónoch

V regiónoch Cieľa 1 opúšťa vzdelávací systém po ukončení povinnej školskej dochádzky podstatne viac mladých ľudí, než v iných častiach EÚ. V roku 2002 malo približne 26% osôb vo veku 18 až 24 rokov v regiónoch Cieľa 1 ukončenú iba základnú školskú dochádzku a nepokračovalo ďalej vo vzdelávaní alebo odbornej príprave, čo je dvakrát viac než v regiónoch, ktoré pod Cieľ 1 nespádajú. Aj keď mnohí z nich boli zamestnaní, s rastúcim vekom a zvyšujúcimi sa požiadavkami na vzdelanie budú v znalostnej ekonomike zamestnanie nachádzať pravdepodobne stále ťažšie. Zníženie počtu takýchto osôb v regiónoch Cieľa 1 preto môže značne prispieť nielen k zmierneniu rozdielov v

zamestnanosti medzi regiónmi, ale tiež k posilneniu perspektívy ich rozvoja¹⁷ (mapa A1.8).

V prístupujúcich krajinách je percento osôb, ktoré vypadli zo vzdelávacieho systému, väčšinou omnoho nižšie, než v EÚ15. Podiel osôb vo veku 18 až 24 rokov, ktoré ukončili povinnú školskú dochádzku a nepokračujú v ďalšom vzdelávaní alebo odbornej príprave, prekračuje priemer EÚ iba v Bulharsku, Lotyšsku a Rumunsku (vo všetkých troch prípadoch dosahuje asi 20% alebo o málo viac), ale aj v týchto štátoch je stále nižší, než priemer regiónov Cieľa 1. V Maďarsku dosahuje približne 12%, v Poľsku 8% a v Českej republike, na Slovensku a v Slovinsku len asi 5%.

Celoživotné vzdelávanie

Schopnosť pracovnej sily ako aj podnikov prispôbiť sa meniacim sa podmienkam na trhu je kľúčovým faktorom regionálnej konkurencieschopnosti. Vyžaduje prístup k odbornému vzdelávaniu s cieľom doplniť a rozšíriť si kvalifikáciu. Priebežné odborné vzdelávanie má teda pre pracovné perspektívy jednotlivcov a konkurencieschopnosť ekonomík rovnako veľký význam, ako počiatočné vzdelanie.

Podľa posledných dostupných údajov¹⁸ je relatívny počet zamestnaných osôb, ktoré pokračujú v ďalšom vzdelávaní, omnoho nižší v kohéznych krajinách, okrem

1.13 Podiel účasti na ďalšom odbornom vzdelávaní, 1999

* PL = vzťahuje sa iba na región Pomorskie

Zdroj: Eurostat, Druhý prieskum ďalšieho odborného vzdelávania v podnikoch (CVTS2)

Írska, než vo zvyšku EÚ. V Španielsku to bolo v roku 1999 len asi 25% oproti 40% v EÚ ako celku, v Portugalsku 17% a v Grécku iba 15% (je treba upozorniť, že tieto čísla sa týkajú iba podnikovej sféry bez verejnej správy, komunálnych služieb a poľnohospodárstva) (graf 1.13).

V prístupujúcich krajinách má ďalšie odborné vzdelávanie zvlášť veľký význam s ohľadom na reštrukturalizáciu hospodárstva a zjavne úzke zameranie systému prvotného vzdelávania a odbornej prípravy. Hoci je podiel mladých ľudí so stredoškolským vzdelaním s maturitou relatívne veľký, väčšina z nich sa zvyčajne pripravuje na konkrétne povolanie, čo im na trhu práce s meniacim sa dopytom po kvalifikácii nemusí nutne zaručiť dlhodobú budúcnosť.

Zdá sa však, že účasť na ďalšom odbornom vzdelávaní je v prístupujúcich krajinách vo väčšine prípadov podstatne nižšia, než v EÚ. V roku 1999 sa priemerne iba 17% osôb zamestnaných v podnikovej sfére zúčastnilo nejakej formy odborného vzdelávania, čo je o viac ako polovicu menej, než v EÚ, aj keď približne rovnako, ako v Portugalsku, a o niečo viac, než v Grécku. Podiel účastníkov ďalšieho odborného vzdelávania presiahol, hoci nepatrne, priemer EÚ iba v Českej republike (42%). V ostatných prístupujúcich krajinách okrem Slovinska (32%) bol nižší ako 20%.

Potreba rozširovať v týchto krajinách ďalšie odborné vzdelávanie a zabezpečiť mnoho širší prístup k celoživotnému vzdelávaniu je teda zrejmé. Hlavný problém spočíva v získaní dostatočných finančných prostriedkov na dosiahnutie tohto cieľa.

Účasť žien na trhu práce

Potenciál žien podieľať sa na ekonomickej aktivite EÚ stále nie je plne využitý. Zatiaľ čo miera zamestnanosti žien v Holandsku, Spojenom kráľovstve, Rakúsku a severských krajinách už presahuje cieľovú lisabonskú hodnotu 60%, v Španielsku, Grécku a Taliansku je podstatne nižšia.

Ženy sú za rovnakú prácu menej platené. Rozdiel medzi platmi žien a mužov vo výške 16% sa od roku 1998 ne-

Prist'ahovalctvo a integrácia občanov tretích krajín

Vzhľadom na očakávaný pokles počtu obyvateľov v produktívnom veku v EÚ v nadchádzajúcich rokoch a na nedostatok pracovnej sily v celom rade oblastí nadobudla imigrácia nový význam.

Úspešná integrácia prisťahovalcov do spoločnosti je dôležitá ako pre sociálnu súdržnosť, tak i pre hospodársku účinnosť, najmä v kontexte programov z Tampere a Lisabonu. Pretrvávajúci problém vysokej nezamestnanosti a vylúčenia z trhu práce v prípade osôb, ktoré nie sú občanmi EÚ, prevažne prisťahovalcov z tretích krajín, ale aj detí prisťahovalcov, ktoré sa už narodili v EÚ, poukazuje na potrebu zvýšiť integračné úsilie.

Politiky zamerané na zlepšenie spoločenskej integrácie prisťahovalcov z tretích krajín, ako aj etnických menšín, musia zohľadniť nielen ekonomické a sociálne aspekty, ale tiež kultúrne a náboženské rozdiely, otázky občianstva a politické práva. S dôsledkami prílivu prisťahovalcov je navyše potrebné počítať na regionálnej a miestnej úrovni. Aj keď sa priority v jednotlivých krajinách líšia, integračné politiky sa musia plánovať s dlhodobou perspektívou a musia reagovať na špecifické potreby konkrétnych skupín.

Potrebná je nielen vyššia koherentnosť relevantných politík na všetkých úrovniach, ale tiež užšia spolupráca medzi jednotlivými úrovňami vlády, ako aj medzi štátnymi orgánmi a sociálnymi partnermi, výskumom, miestnymi poskytovateľmi služieb, mimovládnyimi organizáciami a predovšetkým samotnými prisťahovalcami.

zmenil. Segregácia pohlaví na trhu práce pretrváva a v riadiacich či vedúcich pozíciách pôsobí mnoho viac mužov, než žien. Významným faktorom, ktorý spôsobuje nízke zapojenie žien, je pracovný režim. Takmer tretina zamestnaných žien navyše pracuje na polovičný úväzok, v porovnaní s menej ako 5% mužov, pričom

mnohé k tomu núti nedostatok predškolských a mimoškolských zariadení pre deti.

Vo všetkých nových členských štátoch účasť žien na trhu práce v prvých rokoch transformačného procesu výrazne klesla. V roku 2002 bola miera ich zamestnanosti na Cypre a v Slovinsku tesne pod cieľovou hodnotou stanovenou v Lisabone, zatiaľ čo v Poľsku dosahovala iba 47% a na Malte iba 32%.

Prevenia nezamestnanosti a aktívne politiky trhu práce

Ak sa má plne využiť potenciál pracovnej sily EÚ, majú preventívne opatrenia a aktívne politiky zamerané na trh práce zásadný význam. Mnohé členské štáty vyvinuli úsilie na to, aby zaručili, že každému, kto stratí zamestnanie, bude čo najskôr poskytnutá individuálna pomoc a poradenstvo pri hľadaní pracovného miesta. Všeobecne prevláda tendencia rozšíriť individualizovanú podporu a zvýšiť efektivitu programov identifikáciou potrieb uchádzačov o zamestnanie a uprednostňovaním na mieru šitých opatrení pred opatreniami všeobecného charakteru.

Vyvíja sa tiež úsilie s cieľom zaistiť mladým ľuďom prístup k odbornej príprave, pracovnej praxi, alebo iným opatreniam podporujúcim pravdepodobnosť ich profesijného zaradenia pred uplynutím 6 mesiacov nezamestnanosti a v prípade osôb starších ako 24 rokov 12 mesiacov. Príliš málo pozornosti sa však na rozdiel od osôb, ktoré boli zaregistrované ako nezamestnané, venuje neaktívnym osobám, čo môže obmedziť najmä prístup žien k programom na trhu práce.

V jednotlivých častiach únie pretrvávajú rozdiely v účinnosti politik trhu práce a tieto politiky je potrebné posilniť hlavne v regiónoch s vysokou nezamestnanosťou a potrebou reštrukturalizácie.

Podobné kroky budú potrebné aj v nových členských štátoch, kde sa výdavky na aktívnu politiku zdajú byť vzhľadom na vysokú nezamestnanosť — a vysokú dlhodobú nezamestnanosť — nízke, dokonca aj v porovnaní s úrovňou výdavkov v Grécku a Portugalsku, ktorá je najnižšia v únii.

Hlavné výzvy, ktoré je potrebné v budúcnosti vyriešiť, aby sa dosiahli ciele v oblasti zamestnanosti stanovené v Lisabone a zvýšila produktivita, sú:

- podporiť adaptabilitu pracovníkov a podnikov, a to zvýšením ich schopnosti predvídať, stimulovať a absorbovať zmeny;
- zvýšiť využitie pracovnej sily a dosiahnuť, aby sa práca stala reálnou možnosťou pre každého, najmä s ohľadom na očakávaný pokles populácie v produktívnom veku, a to odstránením bariér v prístupe k trhu práce, zvýšením schopnosti profesijného zaradenia obyvateľstva a prevenciou nezamestnanosti, zatriktnením pracovných režimov a zaručením toho, aby sa pracovať vyplatilo;
- investovať viac a efektívnejšie do ľudského kapitálu s cieľom zaručiť, aby najmä pracovníci s nízkou kvalifikáciou boli schopní získať a doplniť si kvalifikáciu a tak si udržať zamestnanie a dosiahnuť kariérny postup, zvýšiť stupeň dosahovaného vzdelania a tiež účasť občanov na odbornom vzdelávaní počas celého ich profesijného života, aby sa dosiahol stav, kedy sa celoživotné vzdelávanie stane realitou.

Inovácia a znalostná ekonomika

Vedomosti a prístup k nim sa vo vyspelých ekonomikách akou je EÚ stali hybnou silou rastu. Know-how a duševný kapitál sú hlavnými determinantami ekonomickej konkurencieschopnosti, omnoho významnejšími, než prírodné zdroje alebo schopnosť využívať hojnú a lacnú pracovnú silu, pretože ich prostredníctvom môžu ekonomiky nielen zvýšiť efektivitu výroby, ale tiež vyvíjať nové výrobky.

V inovácii je teda kľúč k udržaniu a posilneniu konkurencieschopnosti, ktorá je zas nevyhnutná na dosiahnutie trvalého ekonomického rozvoja. Schopnosť inovovať je však v jednotlivých regiónoch EÚ rôzna a rozdiely sa rozšírením ešte zväčšia. Sú odrazom podobne veľkých rozdielov v prístupnosti vedomostí a schopnosti ich využiť. Ak sa tieto rozdiely nepodarí zmenšiť, bude ťažké, ba dokonca nemožné

dosiahnuť cieľ vytýčený na stretnutí na najvyššej úrovni v Lisabone, podľa ktorého sa má EÚ stať najdynamickejšou znalostnou ekonomikou na svete.

Formulácia politiky, ktorá by mala rozdiely v inovativnosti preklenúť, naráža na ťažkosti ako pri meraní faktorov, ktoré rozdiely spôsobujú, tak aj ich dopadu na konkurencieschopnosť. Dostupné ukazovatele sú neúplné a je potrebné ich doplniť kvalitatívnejšími informáciami o podmienkach v regiónoch, o jednotlivých subjektoch zapojených do inovačnej činnosti — výskumných ústavoch, podnikoch a orgánoch verejnej správy — a o ich vzájomnom vzťahu.

Niekoľko ukazovateľov uvádzame nižšie. Obraz, ktorý ponúkajú, nie je nový, ale potvrdzuje rozsah relatívnej nevýhody regiónov prístupujúcich krajín a tiež regiónov, ktoré majú v súčasnosti štatút Cieľa 1.

Výskum a vývoj, ako aj činnosti v oblasti špičkovej technológie, sú vysoko koncentrované v centrálnych regiónoch súčasnej EÚ. V roku 1999 pripadala len na 8 regiónov súčasnej EÚ viac ako štvrtina celkových nákladov únie na výskum a vývoj a na 30 regiónov pripadala približne polovica. Koncentrácia patentov (ukazovateľ, hoci parciálny, výsledkov inovácie) je zákonite podobná a polovica všetkých patentových prihlášok v oblasti špičkovej technológie na Patentovom úrade EÚ pochádza z 13 centrálnych regiónov (mapa A1.9).

Ešte väčšie, a pre hodnotenie potenciálneho pozitívneho vplyvu inovácie na konkurencieschopnosť zrejme najrelevantnejšie, sú rozdiely medzi regiónmi v objeme investícií podnikov do výskumu a vývoja. Zatiaľ čo v Nemecku tvorili priemerné investície podnikov do výskumu a vývoja 1,7% HDP, vo Fínsku 2,2% a vo Švédsku 2,7%, vo všetkých regiónoch Portugalska a Grécka, okrem Lisabonu, Attiky a Peloponézu, investície nedosahovali ani jednu desatinu tejto hodnoty a tvorili menej než 0,2% regionálneho HDP. Vo všetkých regiónoch Cieľa 1 ako celku tvorili investície podnikov do výskumu a vývoja menej než 0,3% HDP, čo je tesne nad pätinou priemeru EÚ (1,3%) (mapa 1.10).

Štátne výdavky na výskum a vývoj sú v jednotlivých regiónoch omnoho vyrovnaneršie. Aj tak však boli v roku 1999 v regiónoch Cieľa 1 v pomere k HDP stále nepatrne nižšie, než v iných oblastiach (od 0,15% v Španielsku a Grécku po 0,21% v Portugalsku, oproti priemeru EÚ v roku 1999 vo výške 0,27%), a neprispievajú teda k vyrovnaní enormného rozdielu v objemoch investícií podnikov. To platí v širšej miere i o výdavkoch vo vysokom školstve, ktoré boli v regiónoch Cieľa 1 zhruba rovnaké ako v ostatných regiónoch (približne 0,4% HDP).

Hoci v rokoch 1995 až 1999 došlo v regiónoch Cieľa 1 k zvýšeniu investícií podnikov do výskumu a vývoja, toto zvýšenie bolo v pomere k HDP nižšie než v regiónoch mimo Cieľ 1 (aj keď percentuálne sa výdavky v regiónoch Cieľa 1 zvýšili viac, než v regiónoch mimo Cieľ 1). Štátne výdavky v regiónoch Cieľa 1 v pomere k HDP v rovnakom období vzrástli, zatiaľ čo v iných oblastiach klesli.

...Štátna podpora rozdiely medzi členskými štátmi prehľbuje ...

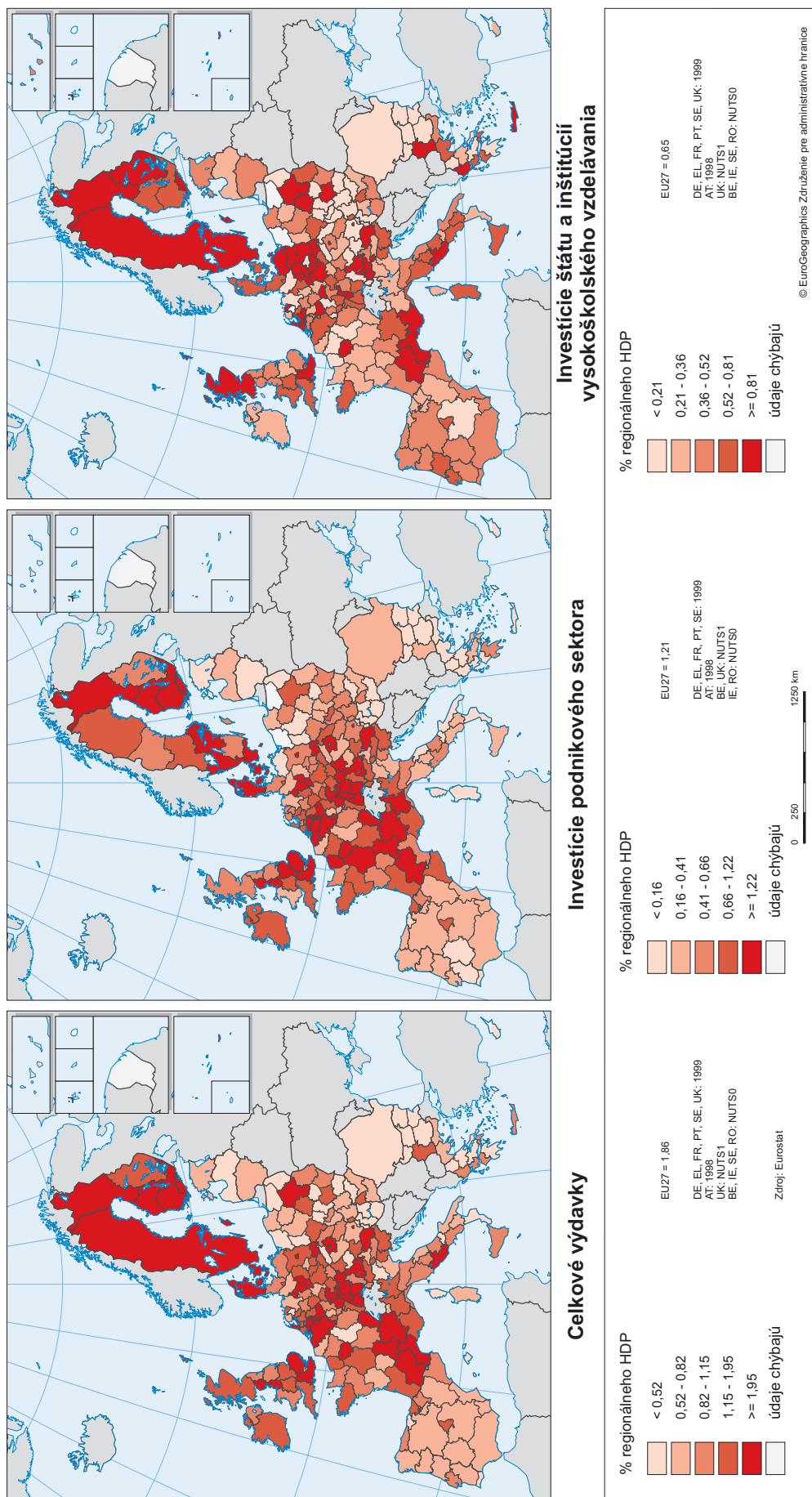
Je dôležité poukázať aj na rozdielne úrovne podpory, ktorú členské štáty poskytujú podnikom vo forme štátnej pomoci na výskum a vývoj¹⁹. Až na niekoľko významných výnimiek poskytujú vlády v prosperujúcejších krajinách investíciám podnikov podstatne vyššiu podporu než vlády v menej prosperujúcich krajinách.

Podľa najnovších údajov sa rozsah podpory pohybuje od výrazne nad 300 eur na zamestnanca v spracovateľskom priemysle vo Fínsku a Rakúsku po 28 eur v Portugalsku a len 12 eur v Grécku (tabuľka A1.9).

Malý rozmer firiem d'alej oslabuje inovačnú kapacitu slabších regiónov

Firmy v menej privilegovaných regiónoch trpia izoláciou od najlepších medzinárodných sietí výskumu a vývoja a od výskumných stredísk vyvíjajúcich nové technológie²⁰. Malé a stredné podniky majú obzvlášť v týchto regiónoch problém informovať sa o najnovších výsledkoch technického výskumu a ich využití a nadviazať kontakt s vhodnými partnermi v iných oblastiach.

1.10 Investície do výskumu a vývoja, 2000

Ako ukázali nedávne empirické štúdie Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, inovácia výrobku je prevažne kolektívny proces, spočívajúci v interakcii medzi podnikmi navzájom a medzi podnikmi a výskumnými ústavmi, ktoré tvoria regionálnu vedomostnú základňu. Firmy v zaostalejších regiónoch sú často od kontaktu s inými podnikmi a výskumnými ústavmi izolované a v dôsledku toho inovujú menej, než podniky na iných miestach²¹.

Aktivita v oblasti výskumu a vývoja zvyčajne súvisí aj s veľkosťou podniku, najmä v spracovateľskom priemysle. Oblasti s vysokou koncentráciou pracovných miest v spracovateľskom priemysle v malých firmách, ktoré sa nachádzajú prevažne na juhu EÚ, zvyčajne ukazujú nízku mieru investícií do výskumu a vývoja. V roku 2000 dosiahol podiel osôb zamestnaných v spracovateľskom priemysle vo firmách s menej ako 50 zamestnancami v Portugalsku 47%, v Španielsku 53% a v Taliansku 56% (údaje pre Grécko nie sú k dispozícii), v porovnaní s iba 27% vo zvyšku EÚ. V zaostalejších regiónoch týchto krajín je pritom zamestnanosť v malých firmách ešte vyššia — podľa odhadov dosahuje v regiónoch Cieľa 1 v južnom Taliansku vyše 60% a v Španielsku 65%²².

Rozdiely vo veľkosti firiem medzi regiónmi sú rovnako zrejme aj vo zvyšku EÚ. Napríklad v Nemecku pripadá na malé firmy v spracovateľskom priemysle tretina pracovných miest v nových spolkových krajinách, oproti približne 20% vo zvyšku krajiny.

Na rozdiel od veľkých firiem, ktoré obvykle vlastnia interné výskumné kapacity, sú malé a stredné podniky prevažne odkázané na svoju schopnosť získať prístup k technológiám a know-how zvonku, hlavne zo svojho bezprostredného okolia. Podľa najnovšieho prieskumu považujú podnikatelia v malých a stredných podnikoch za dva najdôležitejšie spôsoby prístupu k novým technológiám získavanie moderného vybavenia a spoluprácu s dodávateľmi a zákazníkmi, ktoré radia vysoko nad interný výskum a vývoj²³. Okrem toho dve tretiny opýtaných manažérov v EÚ považovali z hľadiska inovácie za dôležité alebo veľmi dôležité budovanie kontaktov vo forme spoločného vývoja nových produktov, výmeny informácií medzi spoločnosťami a podobne.

Proti slabším regiónom obvykle hrá aj odvetvová štruktúra hospodárskej činnosti. Priemysel špičkových technológií a obchodné služby náročné na vedomosti sú zväčša sústredené v centrálnych regiónoch, čo má samo osebe tendenciu zvyšovať ich inovačnú aktivitu, pretože pri týchto činnostiach sa na výskum a vývoj vynakladá omnoho viac prostriedkov, než pri činnostiach základnejšieho charakteru, v ktorých je sústredená zamestnanosť v menej privilegovaných regiónoch. (mapa 1.11).

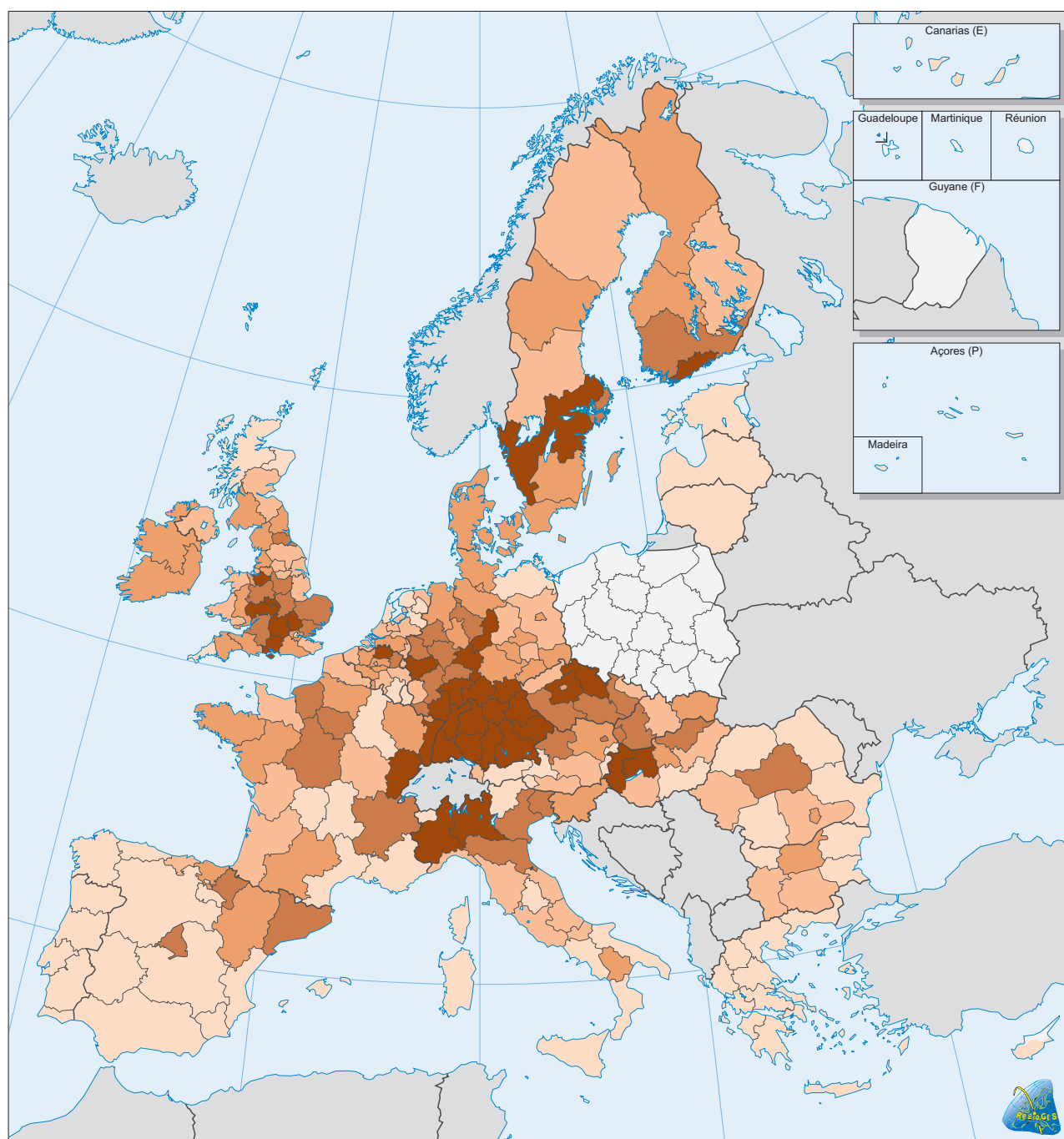
Zamestnanosť v EÚ navyše rastie prevažne v aktivitách náročných na znalosti, čo znamená, že regióny, kde sa takéto aktivity koncentrujú, nielenže pravdepodobne zvýšia svoju konkurencieschopnosť, ale dokážu tiež lepšie vytvárať nové pracovné miesta. S postupom času by sa tak koncentrácia týchto činností v silnejších regiónoch zvyšovala a rozdiely medzi nimi a ostatnými regiónmi by sa prehlbovali²⁴.

Inovačná aktivita v prístupujúcich krajinách

V prístupujúcich krajinách sa na výskum a vývoj vynakladá v pomere k HDP omnoho menej prostriedkov než vo väčšine súčasných členských štátov EÚ, ale iba o málo menej než v regiónoch Cieľa 1. V roku 2001 dosahovali výdavky na výskum a vývoj v priemere menej ako 1% HDP (0,8%), čo je menej než polovica priemeru EÚ15. Z toho výdavky podnikov tvorili len tesne nad 45%, omnoho menej, než v EÚ (65%), a zvyšok bol takmer rovnomerne rozdelený medzi štátny sektor a vysoké školstvo.

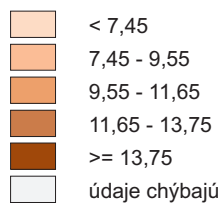
Investície podnikov do výskumu a vývoja dosahovali v pomere k HDP v prístupujúcich krajinách len asi tretinu ich priemernej úrovne v EÚ, ale boli nepatrne vyššie než v regiónoch Cieľa 1 ako celku. Štátne výdavky v pomere k HDP sa v prístupujúcich krajinách zhruba rovnali priemeru EÚ aj regiónov Cieľa 1, ale výdavky vysokého školstva dosiahli len asi polovicu priemeru EÚ a regiónov Cieľa 1.

Rozdiely vo výdavkoch boli medzi prístupujúcimi krajinami menšie než v súčasnej EÚ. Najvyššie výdavky mala Česká republika a Slovinsko, čo odráža ich

1.11 Zamestnanosť v špičkových technologických odvetviach, 2002

% celkového počtu pracovných miest

Priemer = 10,6
štandardná odchýlka = 4,30

Zdroj: Eurostat

0 100 500 km

© EuroGeographics Združenie pre administratívne hranice

relatívnu prosperitu, ale aj tu dosahovali len približne 1,5% HDP, čo je menej než vo väčšine členských štátov, ale viac než v štyroch kohéznych krajinách a Taliansku. Najnižšiu úroveň, podobnú úroveň v Portugalsku ale o niečo nižšiu než v Grécku, vykazovalo Bulharsko, Rumunsko a Lotyšsko, vo výške približne 0,5% HDP. V ostatných krajinách boli výdavky zhruba rovnaké ako v súčasných regiónoch Cieľa 1 s odhliadnutím od nemeckých.

Hlavnou príčinou kolísania celkových výdavkov na výskum a vývoj sú rovnako ako v EÚ rozdiely v investíciách podnikov. Zatiaľ čo v Českej republike a Slovinsku tvorili investície podnikov približne 60% celkových výdavkov, v šiestich zo zvyšných ôsmich krajín dosiahli len 40% alebo menej.

Úroveň výdavkov na výskum a vývoj v pomere k HDP sa v prístupujúcich krajinách ako celku podobne ako v EÚ zmenila v druhej polovici 90-tych rokov len málo. Celkovo došlo k nepatrnému poklesu a podiel výdavkov podnikov skôr klesal, než rástol, rovnako ako v únii. Iba v Českej republike, Maďarsku a Litve celkový objem výdavkov na výskum a vývoj v pomere k HDP v rokoch 1995 až 2001 stúpol. V Rumunsku a na Slovensku klesol výrazne.

Výskum a vývoj je tak ako v EÚ15 sústredený v najprosperujúcejších regiónoch

V rámci každej prístupujúcej krajiny sa podobne ako v EÚ prejavuje jasná tendencia k disproporčnému vynakladaniu výdavkov na výskum a vývoj v prosperujúcejších regiónoch. Zvlášť očividná je v Bulharsku, kde sa 80% všetkých výdavkov vynaložilo v regióne Yugozapaden, v ktorom leží Sofia. Takmer rovnako výrazná je táto tendencia v Maďarsku a v Českej republike, keďže v oboch krajinách sa vyše 60% výdavkov vynaložilo v hlavnom meste a v regióne, ktorý ho obklopuje. Úroveň výdavkov dosiahla v Prahe a Stredočeskom kraji ako celku v pomere k HDP takmer 2,5% HDP, čo je podstatne viac, než v ktoromkoľvek regióne Španielska alebo Talianska, a viac než vo všetkých francúzskych regiónoch s výnimkou Ile de France a Midi-Pyrénées. Podobne v Poľsku výdavky v regióne Mazowieckie, kde

leží Varšava, dosiahli približne 1,5% HDP, čo je viac ako dvojnásobok úrovne v iných poľských regiónoch s jedinou výnimkou (región Malopolskie).

Na rozdiel od EÚ sú však v omnoho menšej miere príčinou tejto relatívnej koncentrácie výdavkov v prosperujúcejších regiónoch investície podnikov. (Výnimkou sú Stredné Čechy v Českej republike, kde je príčinou vysokej úrovne výdavkov výlučne rozsah investícií podnikov.) V Prahe boli investície podnikov do výskumu a vývoja v pomere k HDP pod národným priemerom a celkový vysoký objem výdavkov je výsledkom rozsiahlych investícií zo strany štátu a inštitúcií vysokoškolského vzdelávania. Podobne v Maďarsku a Poľsku boli štátne investície do výskumu a vývoja podstatne vyššie regiónoch v okolí hlavných miest než na iných miestach krajiny, hoci v oboch prípadoch boli v tých istých regiónoch vyššie aj investície podnikov, ale menej výrazne.

IKT ponúkajú nové príležitosti firmám a regiónom

Informačné a komunikačné technológie (IKT) priniesli podnikom nové príležitosti a výzvy a predstavujú nový faktor regionálnej konkurencieschopnosti. V regiónoch IKT zvýšili tempo zmien s potenciálne výraznými dopadmi na životné a pracovné podmienky a na územné rozloženie ekonomickej aktivity.

... ale dostupnosť IKT v regiónoch je naďalej rôzna...

Z pohľadu súdržnosti IKT pravdepodobne ponúkajú veľkú príležitosť obmedziť „trenie v dôsledku vzdialenosti“ a problémy spojené s odľalosťou, ktorými trpia mnohé okrajové regióny — a ešte viac najodľahlejšie oblasti. Zároveň však rastie obava z teritoriálneho rozmeru takzvanej „digitálnej priepasti“ a strach, že nedostatky v prístupe k sieťam IKT alebo v schopnosti podnikov a domácností nové technológie využívať môžu prispieť skôr k prehĺbeniu, než k zmierneniu rozdielov v regionálnej výkonnosti.

Aj keď sa charakter rozvoja rozličných aspektov IKT mení, už teraz je zrejmý celý rad regionálnych rozdielov:

- v rozvoji väčšiny nových technológií existuje v súčasnej EÚ predel medzi severom a juhom, ktorý sa zhruba zhoduje s predelom medzi kohéznymi a nekohéznymi krajinami;
- v rýchlosti prenikania všetkých nových technológií existuje predel medzi západom a východom, medzi súčasnými členskými štátmi EÚ a prístupujúcimi krajinami. Niektoré z nich však toto zaostávanie objektívne dobiehajú, pretože určité kľúčové technológie sú v prístupujúcich krajinách prijímané rýchlejšie než v EÚ15;
- medzi prístupujúcimi krajinami existujú v tempe rozvoja IKT značné rozdiely, ale situácia je, podobne ako v EÚ, v rôznych aspektoch rôzna; napríklad v roku 2001 bol počet užívateľov internetu v Estónsku a Slovinsku iba nepatrne pod priemerom EÚ, ale v Rumunsku nedosahoval ani jednu pätinu priemeru;
- v rámci krajín existujú rozdiely medzi regiónmi, pričom vo všeobecnosti je tempo rozvoja v metropolitných oblastiach, zvlášť veľkých mestách, vyššie než inde a vidiecke oblasti zaostávajú.

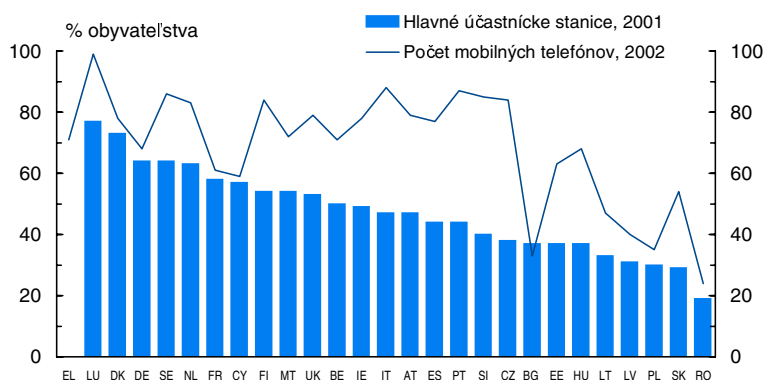
Pokiaľ ide o telekomunikácie, počet pevných telefónnych liniek v pomere k počtu obyvateľov zostáva v porovnaní so zvyškom EÚ v kohéznych krajinách s

výnimkou Grécka pomerne nízky a nevykazuje väčšiu tendenciu k relatívnemu rastu. V Španielsku a Portugalsku bolo v roku 2001 na 100 osôb 44 liniek, oproti 55 v priemere v EÚ, pričom počet pevných liniek bol podpriemerný tiež v Írsku (49) a Taliansku (47).

V prístupujúcich krajinách je počet pevných liniek ešte nižší. Ak nezapočítame Cyprus a Maltu, kde sa počet liniek v pomere k počtu obyvateľov približne rovná priemeru EÚ, mali všetky prístupujúce krajiny v roku 2001 na 100 obyvateľov v priemere 40 liniek alebo menej, pričom táto hodnota sa pohybovala od 40 v Slovinsku a 38 v Českej republike po 30 v Poľsku, 29 na Slovensku a iba 19 v Rumunsku. Na rozdiel od EÚ však počty liniek od polovice 90-tych rokov podstatne vzrástli, aj keď najnovšie údaje naznačujú, že tento rast v celom rade krajín zrejme skončil v dôsledku rozšírenia ISDN a mobilných telefónov (graf 1.14).

Pomerne malý počet pevných liniek v pomere k počtu obyvateľov v južných členských štátoch EÚ do určitej miery vyrovnáva širšie využitie mobilných telefónov. V Taliansku a Portugalsku počet užívateľov mobilných telefónov presahoval v roku 2001 priemer EÚ (84 a 78 na 100 obyvateľov, oproti priemeru 74). V Španielsku sa ich počet rovnal priemeru EÚ a v Grécku bol nižší (68) než priemer a nižší než kdekoľvek inde v EÚ15 okrem Francúzska a Nemecka.

1.14 Počet pevných liniek a penetrácia mobilných telefónov, 2001/2002

Zdroj: Eurostat, Telekomunikačné služby (pevné linky); GR pre informačnú spoločnosť, Ľsma správa o implementácii regulačného balíka v oblasti telekomunikácií a 3. správa o monitorovaní kandidátskych krajín EÚ (mobilné telefóny)

V prístupujúcich krajinách bol v roku 2001 počet užívateľov mobilných telefónov v pomere k počtu obyvateľov takmer vo všetkých prípadoch nižší než v EÚ. Dve výnimky predstavujú Česká republika, kde bol počet mobilných telefónov na 100 obyvateľov rovnaký ako v Grécku (alebo v Nemecku), a Slovinsko, kde bol rovnaký ako v Portugalsku a presiahol priemer EÚ15. Inde počet mobilných telefónov na 100 obyvateľov kolísal od 54 v Estónsku a 49 v Maďarsku po 25 v Poľsku a iba 20 v Bulharsku a

Rumunsku. Vo všetkých krajinách však ich počet neustále stúpa.

Aj keď sa mobilné telefóny a služby, ktoré poskytujú, stali dôležitými pre efektívnosť podnikania, prístup k nim sa považuje za samozrejmosť aj v menej rozvinutých častiach EÚ. To neplatí o širokopásmovom pripojení, ktoré môže k efektívnosti podnikania prispieť omnoho významnejšie, predovšetkým tým, že umožňuje vysokorychlostné pripojenie k internetu a prenos veľkých objemov dát a otvára cestu k rozvoju nových on-line aplikácií. Využitie širokopásmového pripojenia môže navyše výrazne znížiť náklady na spojenie, čo je ďalšie plus k jeho potenciálne veľkému prínosu pre konkurencieschopnosť. Dostupnosť širokopásmového pripojenia však v EÚ a v regiónoch v rámci krajín značne kolíše, pričom najnižšia je v najmenej prosperujúcich oblastiach, a tento trend bude zrejme pokračovať aj v budúcnosti. Už teraz sa preto zdá, že širokopásmové pripojenie digitálnu priepasť skôr prehľbuje namiesto toho, aby ju zužovalo.

Podľa najnovších dostupných údajov (za rok 2002) je počet širokopásmových pripojení v pomere k počtu obyvateľov najvyšší v Dánsku a Belgicku, kde dosahuje 7–8 liniek na 100 obyvateľov, a najnižší v Grécku a Írsku, s menej než 1 linkou na 100 obyvateľov, pričom v Taliansku a Portugalsku je len o málo vyšší. Oproti tomu v Španielsku ich počet dosahuje 2 na 100 obyvateľov, tak ako vo Francúzsku alebo Veľkej Británii²⁵.

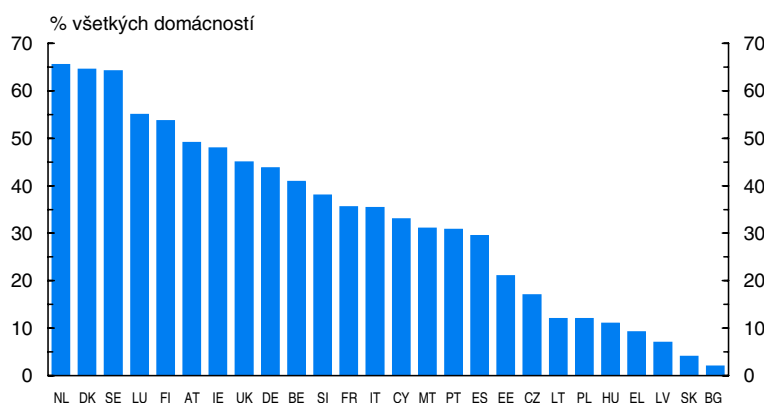
V prístupujúcich krajinách je dostupnosť širokopásmového pripojenia väčšinou ešte nižšia než v kohéznych krajinách, pričom hlavnými výnimkami sú Estónsko a Slovensko. Rýchlosť, alebo vôbec možnosť zavedenia širokopásmového pripojenia tu tak ako v EÚ závisí od polohy daného miesta v centre alebo na okraji. Je pravdepodobné, že v celom rade odľahlejších oblastí bude prístup ešte nejaký čas problematický.²⁶

Šírenie širokopásmového pripojenia úzko súvisí s používaním internetu, ktoré v EÚ tiež značne kolíše v závislosti od úrovne prosperity. V roku 2002 malo v EÚ15 prístup na internet približne 40% domácností, ale v Dánsku, Holandsku a Švédsku to bolo približne 65%, oproti asi 30% v Španielsku a Portugalsku a iba 9% v Grécku.

V prístupujúcich krajinách malo vo všeobecnosti prístup na internet menej domácností než v EÚ15. Iba v Slovinsku sa ich podiel v roku 2002 blížil priemeru EÚ (38%) a na Cypre a Malte (v oboch prípadoch tesne nad 30%) je približne rovnaký ako v Španielsku a Portugalsku. V ostatných krajinách sa pohybuje od 21% v Estónsku a 17% v Českej republike po iba 7% v Lotyšsku, 4% na Slovensku a 2% v Bulharsku (údaje o Rumunsku nie sú k dispozícii). S výnimkou poslednej skupiny krajín však bol ich podiel stále vyšší než v Grécku (graf 1.15).

Tieto vo všeobecnosti nízke hodnoty čiastočne odzrkadľujú technické problémy pri získavaní prístupu na internet v prístupujúcich krajinách a po ich vyriešení sa nepochybne zvýšia. Miera zvýšenia však môže rovnako dobre závisieť od šírenia širokopásmového pripojenia a služieb prístupných cez internet. Hoci podiel domácností s prístupom na internet nemusí mať na ekonomickú výkonnosť priamy dopad, nepriamo má tendenciu odrážať

1.15 Podiel domácností s pripojením na internet, 2002

Zdroj: Eurostat, Štatistiky o informačnej spoločnosti

technické schopnosti obyvateľov a ich ochotu prijať nové technológie, ktoré môžu byť pre ekonomický rozvoj dôležité. Bezprostrednejší vplyv na konkurencieschopnosť však bude mať pravdepodobne až zavedenie a používanie internetu a ďalších nových technológií v podnikoch.

Ako sa dá predpokladať, prístup k internetu je medzi podnikmi omnoho rozšírenejší než v domácnostiach a vo väčšine členských štátov majú takmer všetky firmy okrem úplne najmenších prístup na internet. V roku 2002 malo v EÚ15 prístup na internet takmer 80% podnikov s viac ako 10 zamestnancami a rozdiely medzi jednotlivými krajinami boli relatívne malé. V Grécku, ktoré vykazovalo najnižšiu hodnotu v únii, bol ich podiel iba o niečo nižší než priemer EÚ (74%) a v Španielsku a Portugalsku sa približne rovnal priemeru. (Údaje o prístupujúcich krajinách nie sú k dispozícii.)

Podľa údajov posledného prieskumu²⁷ mala väčšina podnikov tejto veľkosti aj svoju webovskú stránku. Viac než podiel podnikov s prístupom na internet však kolísal podiel podnikov, ktoré používali internet na predaj svojich výrobkov alebo služieb: od menej ako 10% v Španielsku, Grécku a Portugalsku po približne 30% v Nemecku a v Spojenom kráľovstve.

V nadchádzajúcich rokoch je potrebné venovať zvláštnu pozornosť:

- vypracovaniu nových politík na podporu inovácií, ktoré by uprednostnili poskytovanie kolektívnych podnikateľských a technologických služieb ovplyvňujúcich inovačné správanie skupinám firiem pred poskytovaním grantov jednotlivým firmám, ktoré obvykle len dočasne zníži náklady;
- vypracovaniu nových politík na posilnenie inovatívnej kapacity malých a stredných podnikov prostredníctvom sietí a zoskupení podnikov a zlepšením ich napojenia na vedomostnú bázu, vrátane univerzít a výskumných stredísk;

- podpore rozvoja lokálneho potenciálu slabších regiónov v oblasti výskumu a vývoja a ich schopnosti prispôbiť inde vyvinuté technologické výdobytky miestnym podmienkam a potrebám;
- uľahčeniu prístupu výskumných pracovníkov, podnikov a iných subjektov v menej privilegovaných regiónoch k špičkovým medzinárodným sieťam, zdrojom nových technológií a potenciálnym partnerom pre výskum a vývoj.

Regionálne spravovanie vecí verejných a inštitucionálna výkonnosť v znalostnej ekonomike

Všeobecne sa uznáva, že dobrá verejná správa a fungujúca inštitucionálna štruktúra významne prispievajú k regionálnej konkurencieschopnosti tým, že uľahčujú spoluprácu medzi príslušnými subjektami v štátnom aj súkromnom sektore. Môžu zlepšiť najmä kolektívne procesy učenia sa a tvorbu, prenos a šírenie znalostí, čo má zásadný význam pre inováciu. Okrem toho stmelujú siete a partnerstvá verejného a súkromného sektora a stimulujú tak vznik úspešných regionálnych zoskupení, ako aj regionálnych inovačných stratégií a politík. Dôležité sú v menej privilegovaných regiónoch, kde býva systém správy menej uspokojivý a vnímanie problematiky politiky vedy a techniky nedostatočné, a ktoré pritom stoja pred závažnými ekonomickými, technologickými a sociálnymi zmenami.

Výsledky prieskumu a pilotných politických aktivít²⁸ naznačujú, že štátna politika môže ku kvalite správy prispieť podporou podnikateľských sietí a partnerstiev verejného a súkromného sektora, ako aj zlepšením inštitucionálnej kapacity regionálnych orgánov zodpovedných za inováciu.

Zriadenie regionálneho rámca spolupráce medzi firmami má rozhodujúci význam najmä pre podporu inovácie v malých a stredných podnikoch. Takáto spolupráca a vytvorené siete pomáhajú premieňať vedomosti na ekonomické príležitosti a budovať vzťahy

medzi ľuďmi a organizáciami, ktoré pôsobia ako katalyzátor inovácie.

Skúsenosti ukazujú, že dobrá správa vecí verejných vyžaduje odklon od tradičného prístupu zhora nadol k otvorenejšej forme správy, do ktorej budú zapojené všetky relevantné subjekty v danom regióne. Takéto partnerstvá by sa mali rozšíriť do všetkých oblastí politiky s dopadom na ekonomický, vedecký a sociálny rozvoj (integrovateľný prístup) a v ideálnom prípade by mali vytvoriť dlhodobý horizont politiky (strategický prístup).

Je zrejmé, že komparatívne výhody, ktoré stimulujú inováciu a investície, sú rovnako regionálnym znakom, ako národným. Ak majú byť regióny úspešné, „musia zmobilizovať svoju vlastnú kombináciu aktív, zručností a nápadov, aby mohli súťažiť na globálnom trhu a rozvinúť nevyužitý potenciál”²⁹.

Regionálne samosprávy majú vhodnú strategickú polohu na to, aby to dosiahli, a zvlášť aby zakladali siete spolupráce verejného a súkromného sektora, ktoré sú dôležité pre ekonomický rozvoj založený na vedomostiach, a vytvorili vhodné ovzdušie pre účinnú inováciu prispôbenú miestnym potrebám malých a stredných podnikov. Zo svojej pozície môžu dobre koordinovať rozličné prvky (politiky a inštitúcie) regionálneho inovačného systému, na začiatku ktorého stojí analýza potrieb a hlavných prekážok rozvoja miestnych firiem, a zvyšovať povedomie o význame inovácie.

Národná inovačná politika pre malé a stredné podniky sa preto ťažko realizuje bez úzkej väzby na regionálne samosprávy, ktoré detailne poznajú hlavné subjekty zapojené do výskumu a vývoja v regiónoch, ako aj výrobnú základňu. Politiky zamerané na regionálnu inováciu je zároveň potrebné koordinovať s hlavnými sieťami národného a medzinárodného výskumu a vývoja, vrátane univerzít a výskumných stredísk.

Tieto politiky nie je tiež možné účinne rozvinúť bez priamej účasti súkromného sektora na ich plánovaní a realizácii a bez súhlasu a aktívnej podpory ostatných

subjektov zapojených do výskumu a vývoja a inovácie v regióne — pološtátnych inštitúcií, technologických centier, univerzít a odborových zväzov.

Ochrana životného prostredia: dosiahnutie cieľov z Gothenburgu

Európska rada v roku 2001 na svojom zasadnutí v Gothenburgu doplnila lisabonskú stratégiu ekonomického a sociálneho rozvoja o životné prostredie ako jej tretiu vetvu, čím potvrdila odhodlanie dosiahnuť udržateľnosť. Politika EÚ je teda zameraná na vytvorenie tak povediac „plodného kruhu”, v ktorom regionálny rozvoj znižuje ekonomické a sociálne rozdiely a vedie k zlepšeniu životného prostredia.

Pokiaľ však ide o súčasný stav životného prostredia, povahu a rozsah problémov, ktoré ho ohrozujú, a schopnosť lokálne sa s nimi vysporiadať, existujú medzi členskými štátmi a regiónmi značné rozdiely

Aj keď sú údaje na regionálnej úrovni neúplné, ukazovatele, ktoré je možné zostaviť, majú tendenciu svedčiť o pozitívnom vzťahu medzi stavom životného prostredia a ekonomickou a sociálnou výkonnosťou.

Voda

Dostupnosť čistej vody a ochrana zásob sladkej vody je faktorom regionálnej konkurencieschopnosti. Mnohé ekonomické činnosti, ako poľnohospodárstvo, výroba elektrickej energie a cestovný ruch, spotrebúvajú veľké množstvo vody, pričom od udržania jej zásob a ochrany životného prostredia závisí ich ďalšia existencia.

V mnohých regiónoch je však voda vzácna a ročne vyčerpané množstvo dosahuje alebo presahuje kritickú hranicu (20% alebo viac celkových rezerv) a ohrozuje miestne ekosystémy. Periodické suchá, ako v lete roku 2003, môžu tento tlak zosilniť. Zrejme najviac postihnuté sú regióny na juhu EÚ, najmä ostrovné regióny, a celý rad z nich je do značnej miery závislý na vode z mora alebo na dovoze.

Spotreba vody je zvlášť vysoká na juhu Európy, v kohéznych krajinách a regiónoch Cieľa 1 v Taliansku. V mnohých regiónoch Španielska a Grécka presahuje 270 litrov na osobu a deň a je pre štátne orgány veľkou výzvou. V prístupujúcich krajinách je spotreba vo všeobecnosti pod priemerom EÚ15, ale v Bulharsku a Rumunsku je podstatne nižšia.

Trvalo udržateľné hospodárenie s vodou musí vychádzať z princípu integrovaného riadenia povodia — v súlade s Rámcovou smernicou o vode — a predpokladá obmedzenie čerpania podľa objemu zdrojov, zaručenie primeraných cien a zapojenie obyvateľov do riešenia problémov.

Po prijatí Smernice o čistení komunálnych odpadových vôd v roku 1991 sa v EÚ významne investovalo do budovania a údržby infraštruktúry, v dôsledku čoho v poslednom desaťročí rekuperácia odpadových vôd významne vzrástla. Výrazné rozdiely medzi krajinami a regiónmi však pretrvávajú. Podiel obyvateľov pripojených na čističky odpadových vôd zostáva v regiónoch Cieľa 1 a kohéznych krajinách relatívne nízky a dosahuje len asi 50% v porovnaní s 80–90% v severských krajinách. Ich podiel je tiež relatívne nízky v mnohých prístupujúcich krajinách.

Odpady

V EÚ sa ročne vyprodukuje 1,3 miliardy ton odpadu, čo vedie nielen k stratám zdrojov, ale v prípade skládkovania alebo spaľovania odpadu namiesto jeho recyklácie, ktorú sa politika spoločenstva snaží podporovať, aj k vážnym ekologickým problémom.

Napriek tomu, že veľkými producentmi odpadu zostávajú poľnohospodárstvo a priemysel, objem komunálneho odpadu v EÚ15 v poslednom desaťročí neustále narastal, hoci v niektorých členských štátoch klesol.

Každoročne vznikne v EÚ v priemere asi 480 kg komunálneho odpadu na obyvateľa. V regiónoch Cieľa 1 ako celku je toto číslo približne rovnaké, ale v kohéznych krajinách je podstatne vyššie (550 kg na obyvateľa). Na druhej strane v prístupujúcich krajinách je to

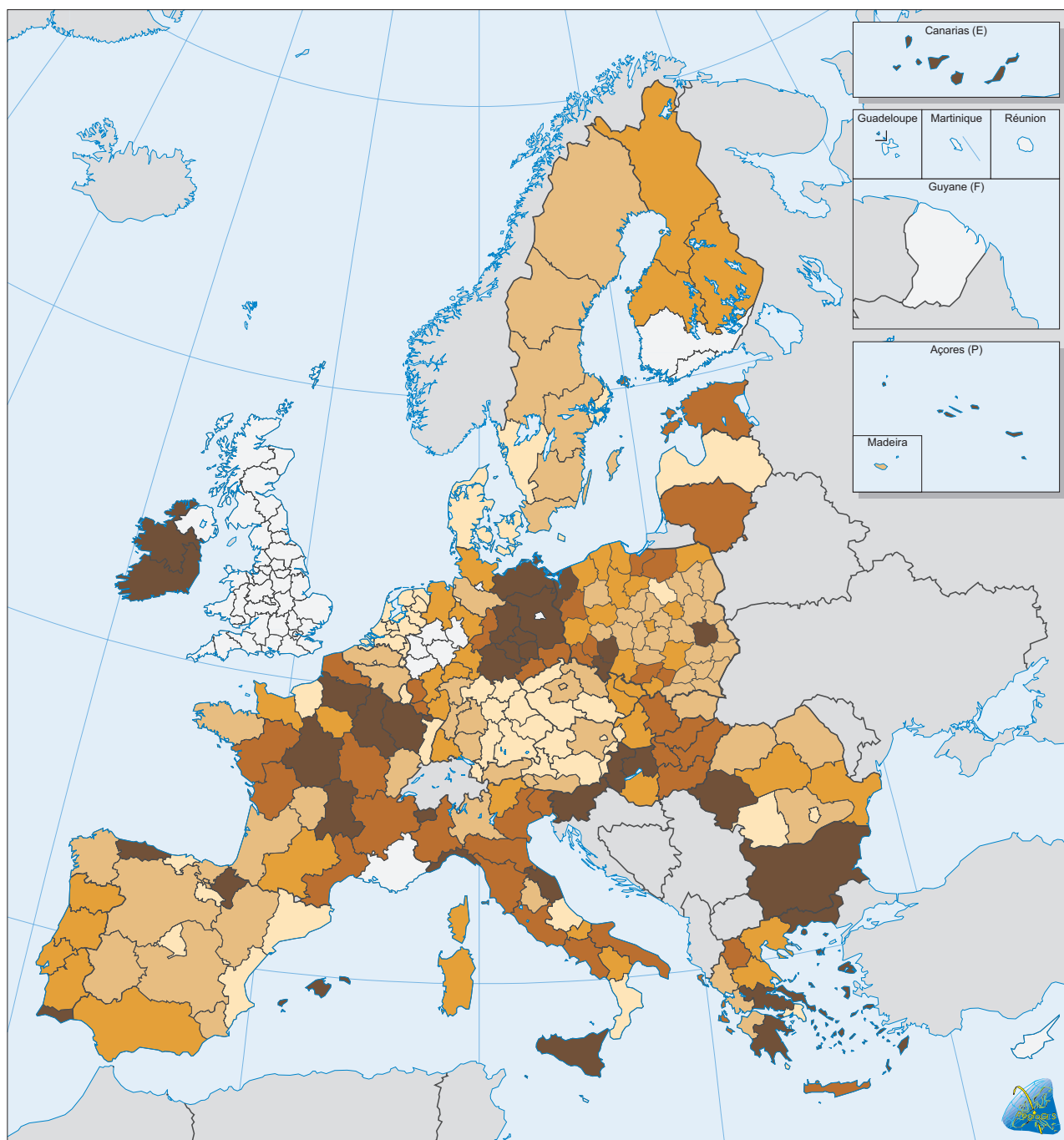
menej (tesne pod 400 kg), čo čiastočne odráža ich nižšiu úroveň reálneho príjmu.

Polovica vyprodukovaného odpadu sa v EÚ ukladá na skládkach, čo prispieva k zvyšovaniu množstva skleníkových plynov a iných emisií. Zatiaľ čo v EÚ15 je na skládkach uložených v priemere menej ako 300 kg odpadu na obyvateľa, v kohéznych krajinách je to približne 340 kg a v regiónoch Cieľa 1 ako celku 380 kg. V prístupujúcich krajinách sú tieto hodnoty vyššie. Význam recyklácie, ktorá je prínosom pre životné prostredie (a môže mať čistý pozitívny dopad na zamestnanosť a ekonomickú aktivitu) a ktorú podporujú viaceré smernice, je stále nízky (mapa 1.12). Politika spoločenstva uprednostňuje v oblasti odpadov podporu prevencie, recykláciu a opätovné použitie pred definitívnou likvidáciou.

Klimatické zmeny

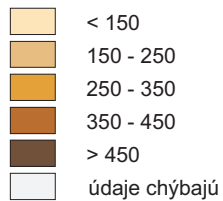
Ku klimatickým zmenám dochádza pôsobením skleníkových plynov, ktoré produkuje človek a ktoré vznikajú predovšetkým z emisií oxidu uhličitého pri spaľovaní tuhých palív. K najviditeľnejším dôsledkom klimatických zmien patria letné vlny horúčav, ktoré môžu vyvolať lesné požiare a zničiť úrodu, ale tiež zvýšiť úmrtnosť (leto roku 2003 je toho presvedčivou pripomienkou). Klimatické zmeny môžu tiež zvýšiť frekvenciu extrémnych stavov počasia, akými sú suchá, povodne a prudké búrky. Opatrenia prijaté alebo navrhnuté na úrovni spoločenstva, ako napríklad Smernica o integrovanej prevencii a kontrole znečistenia a rámcová legislatíva týkajúca sa národných limitov emisií škodlivín do ovzdušia, umožňujú zodpovedným činiteľom zohľadniť odlišnosti v miestnych podmienkach.

Desať zo súčasných 15 členských štátov má ďaleko k dosiahnutiu svojho schváleného podielu na cieľových objemoch emisií, ktorým by splnili záväzok vyplývajúci z Protokolu z Kjóta (do roku 2010 znížiť emisie oproti roku 1990 o 8%). Patria medzi ne všetky kohézne krajiny. (Predovšetkým v Írsku boli emisie v roku 2001 o 31% vyššie než v roku 1990, oproti 13-percentnému

1.12 Komunálny odpad uložený na skládkach

kg na obyvateľa

UE14* = 291

* Údaje BE, DE, FR: 1996; DK, EL, LU, AT, PT, FI: 1999;

ES: 2000; IE, IT, SE: 1998; NL: 1997

BG, DK: NUTS0

BE: NUTS1

Zdroj: Eurostat

0 100 500 km

© EuroGeographics Združenie pre administratívne hranice

zvýšeníu povolenému v rokoch 1990 až 2008–2012.) (tabuľka A1.10)

V prístupujúcich krajinách klesli v 90-tych rokoch objemy emisií oveľa výraznejšie než v EÚ, predovšetkým v dôsledku rozsiahleho útlmu ťažkého priemyslu.

Rozdiely medzi krajinami pokiaľ ide o hlavné zdroje emisií sú nezanedbateľné. Zatiaľ čo v prístupujúcich krajinách sa výroba energie v dôsledku rozsiahlejšieho využívania tuhých palív podieľa na celkových emisiách viac než polovicou, v kohéznych krajinách a vo zvyšku EÚ na ňu pripadá menej ako tretina. Naproti tomu na dopravu pripadá 21% emisií v kohéznych krajinách aj v EÚ15 ako celku (jej podiel v priebehu posledného desaťročia vzrástol), ale iba 8% v prístupujúcich krajinách, hoci táto hodnota sa bude s rastúcim počtom osobných automobilov a rozvojom cestnej dopravy iste rýchlo zvyšovať (tabuľka A1.11).

Biodiverzita

Za posledných 100 rokov stratila Európa približne dve tretiny mokradí. Rozširovanie miest na jednej strane a opúšťanie pôdy v okrajových oblastiach a v prístupujúcich krajinách v dôsledku hospodárskej reštrukturalizácie na strane druhej predstavuje pre biodiverzitu dlhodobú hrozbu.

Smernica Natura 2000 má chrániť biotopy a vtáctvo v Európe vytvorením siete chránených prírodných oblastí, ktorá zahŕňa vyše 20 000 už vyhlásených alebo navrhnutých lokalít. Pokrývajú takmer 15% celkovej rozlohy EÚ15 a ich počet sa po rozšírení EÚ zvýši.

Normy starostlivosti o životné prostredie sú neoddeliteľnou súčasťou ekonomickej, sociálnej a teritoriálnej súdržnosti

Odlíšné normy starostlivosti o životné prostredie môžu vytvoriť nové hranice medzi tými, ktorí žijú v čistom a zdravom životnom prostredí a tými, ktorí

v takom prostredí nežijú. Ak sa budú normy dodržiavať, môžu zvýšiť atraktivitu regiónov pre investorov a zároveň zlepšiť kvalitu života tamajších obyvateľov.

V EÚ15 mali v minulosti prioritu skôr ekonomické, než ekologické ciele. Hoci relatívny význam pripisovaný ekologickým cieľom značne kolísal, vo všeobecnosti mala politika súdržnosti väčší dopad na ekonomické a sociálne ukazovatele, než na životné prostredie.

Politika súdržnosti však aj napriek tomu pomohla menej prosperujúcim členským štátom splniť európske požiadavky na starostlivosť o životné prostredie (najmä smernice v oblastiach, ktoré vyžadujú vysoké investície do infraštruktúry, ako nakladanie s odpadom, zásobovanie vodou a čistenie odpadových vôd) a môže tak pôsobiť aj v nasledujúcich rokoch, keď sa pozornosť sústreďí na znečistenie ovzdušia. Najväčšie obavy sa z tohto hľadiska viažu k nárastu dopravy — ak totiž nedôjde k posunu k ekologicky šetrnejším prostriedkom, hospodársky rast bude naďalej sprevádzať rastúce množstvo emisií.

To je zvlášť relevantné pre prístupujúce krajiny, kde hrozí, že hlad po automobiloch a zlý stav železníc povedie k podstatnému nárastu využívania cestnej dopravy, a tým aj objemu emisií.

V nasledujúcich rokoch je potrebné venovať zvláštnu pozornosť udržateľnému rozvoju, najmä:

- prostredníctvom pomoci novým členským štátom pri dôslednom dodržiavaní *acquis*, predovšetkým smerníc o nakladaní s odpadmi, zásobovaní vodou, čistení komunálnych odpadových vôd a kvalite ovzdušia, ktoré si vyžiada značné investície;
- podporou rozvoja ekopriemyslu a využívania čistejších technológií, hlavne v malých a stredných podnikoch;
- revitalizáciou spustených priemyselných lokalít namiesto budovania nových lokalít na zelenej lúke;

- stimuláciou k využívaniu čistejších vozidiel a spôsobov dopravy, ako aj obnoviteľných zdrojov energie;
- poskytovaním pomoci regiónom, ktoré sú najviac vystavené riziku živelných pohrôm, pri príprave preventívnych opatrení;
- podporou spolupráce medzi členskými štátmi, regiónmi a miestnymi samosprávami;
- zaistením adekvátneho hospodárenia s vodou, nakladania s odpadmi a dostatočnej ochrany prírodných zdrojov v zemepisne znevýhodnených oblastiach, čím sa zvýši ich atraktivita pre rozvoj podnikania a pre investície z iných oblastí.

- 1 Tie, v ktorých bol začiatkom 90-tych rokov hrubý národný produkt na obyvateľa pod 90% priemeru EÚ.
- 2 Pozri Ekonomické prognózy Európskej komisie, jeseň 2003.
- 3 Regionálne údaje týkajúce sa HDP na obyvateľa existujú iba do roku 2001.
- 4 Tieto údaje nezohľadňujú účinok zjednotenia Nemecka a podstatný rast HDP v nových spolkových krajinách Nemecka v rokoch 1991 až 1994.
- 5 Pozri Európska komisia: Zamestnanosť v Európe za rok 2002 a Správa o európskej konkurencieschopnosti za rok 2002.
- 6 OSN, Demografické prognózy, 2002
- 7 Osoby vystavené riziku chudoby sú definované ako osoby s „ekvivalizovaným príjmom“ (ktorý zohľadňuje veľkosť a zloženie domácnosti) pod 60% priemernej národnej úrovne.
- 8 Pri porovnávaní relatívneho rizika chudoby podľa typu domácností je potrebné zohľadniť obmedzenú vypovedaciu hodnotu niektorých údajov. Zvlášť údaje o príjmoch neobsahujú relatívne nájomné – čiže finančné prostriedky ušetrené osobami, ktoré svoje obydlie vlastnia – alebo výnosy z úroku. Obe tieto položky budú mať tendenciu znižovať relatívne riziko chudoby u starých ľudí, u ktorých je väčšia pravdepodobnosť, že miesto, kde žijú, vlastnia (hoci rozsah vlastníctva v jednotlivých krajinách kolíše), a často majú úspory, ktoré vynášajú úrok.
- 9 Pozri najmä „Regióny: Štatistická ročenka, 2003, Európska komisia, Luxemburg, „Účty domácností“.
- 10 Z hľadiska počtu obyvateľov, atraktivity pre podnikanie a odvetví hospodárskej činnosti bolo v rozšírenej EÚ preskúmaných celkom 1595 mestských oblastí s počtom obyvateľov nad 50 000.
- 11 Škótska vysočina a ostrovy s hustotou osídlenia tesne nad 9 obyvateľov na km² sú jediným ďalším regiónom mimo Švédsko a Fínsko, kde je hustota obyvateľstva nižšia než 10 obyvateľov na km².
- 12 Rast HDP bol v tomto období relatívne nízky tiež na Škótskej vysočine a ostrovoch, kde klesla zamestnanosť aj počet obyvateľov.
- 13 Hustota sa meria pomocou zloženého indexu, ktorý označuje vybavenosť regiónu (aritmetický priemer pomerov dĺžky ciest k rozlohe a počtu obyvateľov), vyjadreného v pomere k priemeru EÚ.
- 14 Smernice európskej stratégie zamestnanosti odporúčajú, aby bol vo vhodne umiestnených jasliach a predškolských zariadeniach zaistený dostatočný počet miest tak, aby umožnili ženám, ktoré chcú, pracovať.
- 15 Pozri Časť 2. nižšie.
- 16 Pozri Zamestnanosť v Európe, 2002, str. 115-133.
- 17 Cieľ stanovený na stretnutí na najvyššej úrovni v Lisabone je znížiť do roku 2010 podiel osôb s nízkym stupňom vzdelania vo veku 18 až 24 rokov, ktoré nepokračujú v štúdiu, na polovicu.
- 18 Údaje z Prieskumu ďalšieho odborného vzdelávania, Eurostat, 2002.
- 19 Za štátnu pomoc sa považujú priame transferové platby podnikom vo forme grantov, daňových výnimiek, kapitálových vstupov, zvýhodnených pôžičiek, daňových odkladov a záruk a sú vyčíslené tak, aby pre údaje o zložke štátnej pomoci existoval jednotný porovnateľný ukazovateľ pre všetky krajiny.
- 20 Regionálny rozmer Európskeho výskumného priestoru, COM(2001) 549 final.
- 21 Podľa nedávneho prieskumu v podnikoch v Grécku, Španielsku a Portugalsku bola väčšina manažérov toho názoru, že špičková technika, ktorú by potrebovali, je ľahšie dostupná v iných krajinách, než u nich doma.
- 22 Odhady vychádzajú z údajov Prieskumu pracovnej sily o veľkosti miestnej jednotky a boli zosúladené s údajmi o veľkosti podnikov podľa Štatistiky o štruktúre podnikov.
- 23 Innobarometer 2001 - Flash Eurobarometer 100, 2002.
- 24 Pozri dokument „Produktivita: Kľúč ku konkurencieschopnosti európskych ekonomík a podnikov“, COM (2002) 262 final, z ktorého vyplýva, že čistá tvorba pracovných miest sa v EÚ v rokoch 1995 až 2000 sústredila v sektoroch špičkových technológií a sektoroch vyžadujúcich vysokú úroveň vzdelania, str. 13.

- 25 Údaje z materiálu Európskej komisie Regulačný telekomunikačný balík – VIII. implementačná správa – Príloha 1, december 2002.
- 26 Keďže je čím ďalej jasnejšie, že konkurenčné ponuky ADSL sa do „nerentabilných“ a okrajových regiónov Európy s najväčšou pravdepodobnosťou nerozšíria, vlády a regionálne samosprávy stoja pred problémom, ako zabezpečiť širokopásmové pripojenie v týchto oblastiach. Zazneli návrhy, že riešenie pre odľahlejšie oblasti poskytne technológia na báze bezdrôtového spojenia, ktorá nepredpokladá vysoké technické náklady. Avšak technológia nie je zadarmo, keďže musí využívať buď satelitnú alebo pozemnú sieť, ktoré vyžadujú počiatočné aj bežné náklady. Bezdrôtová technológia však napriek tomu ponúka aspoň šancu na preklopenie digitálnej priepasti medzi regiónmi.
- 27 Hodnotiaca správa e-Európa, COM(2002) 62 final, 2002.
- 28 Regionálne inovačné stratégie financované štrukturálnymi fondmi.
- 29 Závery predsedu, Stretnutie OECD na vysokej úrovni, Martigny, Švajčiarsko, júl 2003.

Štatistická príloha k 1. časti

A1.1 Zamestnanosť v EÚ15, 1996 a 2002

	% obyv. v prod. Veku	
	1996	2002
EÚ15	59,9	64,2
Ďalšie členské štáty	61,7	65,1
Kohézne krajiny	51,5	60,2
Grécko	54,9	56,9
Španielsko	47,6	58,4
Írsko	54,9	65,0
Portugalsko	62,3	68,6

Zdroj: Eurostat, Prieskum PS

A1.2 Pohyb HDP, zamestnanosti, produktivity a obyvateľstva v skupinách regiónov Cieľa 1, 1994-2001

	Ročný priemerný pohyb v %				
	HDP	Zamestnané osoby	HDP/zamestnané osoby	Počet obyvateľov	HDP na obyvateľa
Všetky regióny Cieľa 1	3,0	1,4	1,6	0,0	2,8
PT a EL	3,5	1,2	2,3	0,4	3,1
IE	9,3	5,0	4,0	1,0	8,2
ES - regióny Cieľa 1	3,4	2,9	0,5	0,4	3,0
ES - regióny mimo Cieľa 1	3,6	2,6	1,0	0,4	3,2
DE - regióny Cieľa 1	1,7	-0,3	2,0	-0,5	2,2
DE - regióny mimo Cieľa 1	1,6	0,8	0,8	0,3	1,3
IT - regióny Cieľa 1	1,9	0,3	1,6	0,0	1,9
IT - regióny mimo Cieľa 1	2,1	1,2	0,9	0,3	1,8
Ďalšie regióny Cieľa 1	2,4	1,7	0,6	0,1	2,2
EÚ15	2,5	1,3	1,2	0,3	2,2

Zdroj: Eurostat, Regionálne účty a výpočty GR REGIO

A1.3 Štatistický efekt v regiónoch Cieľa 1 (podľa HDP na obyv. v PPS, priemer za obdobie 1999-2001)

	V EÚ15	V EÚ15	V N10	V EÚ25
Všetky premenné v pomere k priemernému HDP na obyvateľa v EÚ15 alebo EÚ25 ako je uvedené:	EÚ15	EÚ25	EÚ25	EÚ25
Počet regiónov pod 75% priem. HDP/obyv.	50	33	36	69
Počet obyvateľov v týchto regiónoch (v mil.)	73	54	69	123
Počet obyvateľov ako % EÚ15/N10	19,2	14,2	92,4	
Počet obyvateľov ako % EÚ25		11,9	15,2	27,1
Priem. HDP/obyv. (PPS) týchto regiónov ako % priem. EÚ15/EÚ25	65,1	69,3	46,0	56,2

N10: nové členské štáty

Zdroj: Eurostat, Regionálne účty a výpočty GR REGIO

A1.4 Štruktúra miery zamestnanosti v prístupujúcich krajinách a v EÚ, 2002

% zamestnaného obyvateľstva vo veku 15-64 rokov

	A. Prístupujúce krajiny	B. Regióny Cieľa 1	C. Regióny mimo Cieľa 1	Rozdiel B-A	Rozdiel C-A
Poľnohospodárstvo	10,7	5,2	1,9	-5,5	-8,8
Baníctvo, plyn., energ. priem., vodohosp.	1,9	0,7	0,7	-1,2	-1,2
Základný spracovateľský priemysel	8,9	6,5	7,8	-2,4	-1,1
Chemický priemysel a rafinérie	0,6	0,4	1,0	-0,2	0,4
Strojársky priemysel	2,8	1,7	4,5	-1,1	1,7
Stavebníctvo	3,4	6,4	4,8	3,0	1,4
Základné služby	14,2	17,4	20,5	3,2	6,3
Vyspelé služby	3,3	4,3	9,1	1,0	5,8
Komunálne služby	6,9	7,4	11,4	0,5	4,5
Verejná správa	3,4	4,8	4,9	1,4	1,5
Celková miera zamestnanosti	56,2	54,9	66,7	-1,3	10,5
Poľnohospodárstvo	10,7	5,2	1,9	-5,5	-8,8
Priemysel	17,7	15,8	18,8	-1,9	1,1
Služby	27,8	34,0	45,9	6,2	18,1

Zdroj: Eurostat, Prieskum PS

A1.5 Miera nezamestnanosti v EÚ15, 1996 a 2002

% pracovnej sily

	1996	2002
EÚ15	10,7	7,8
Ďalšie členské štáty	9,5	7,5
Kohézne krajiny	17,0	9,6
Grécko	9,7	10,0
Španielsko	22,3	11,4
Írsko	11,9	4,3
Portugalsko	7,4	5,1

Zdroj: Eurostat, Prieskum PS

A1.6 Obyvateľstvo ohrozené chudobou, 2000*

		% domácností v rámci každého typu															
Bez detí		BE	DK	DE	EL	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK	EÚ15
	Slobodné dospelé osoby vo veku 30-64 rokov	14,6	35,0	18,8	15,0	21,0	17,7	33,0	16,0	10,2	18,9	12,7	28,0	30,7	24,1	21,2	17,8
	Slobodné dospelé osoby >64	27,0	40,0	19,0	38,0	43,0	27,0	79,0	29,0	7,0	3,0	35,0	46,0	45,0	17,0	35,0	29,0
	Dvojica - aspoň jedna osoba >64	26,0	22,0	7,0	36,0	24,0	16,0	37,0	14,0	8,0	5,0	18,0	32,0	8,0	4,0	17,0	16,0
	Dvojica - obe osoby <65	8,0	5,0	8,0	17,0	14,0	11,0	14,0	12,0	6,0	4,0	10,0	13,0	5,0	5,0	9,0	10,0
	3 dospelé osoby	8,0	7,0	5,0	18,0	8,0	12,0	8,0	15,0	5,0	9,0	7,0	10,0	10,0	:	5,0	9,0
S deťmi	Slobodná dospelá osoba	25,0	10,0	36,0	37,0	42,0	35,0	42,0	23,0	35,0	45,0	23,0	39,0	11,0	16,0	50,0	35,0
	Dvojica	8,9	4,9	11,0	14,0	24,7	14,4	26,2	21,7	16,2	11,2	10,2	20,2	5,0	7,2	15,8	15,7
	3 dospelé osoby	15,0	4,0	11,0	23,0	18,0	14,0	10,0	24,0	26,0	18,0	9,0	23,0	7,0	:	13,0	16,0
Všetky domácnosti		13,0	11,0	11,0	20,0	19,0	15,0	21,0	19,0	12,0	11,0	12,0	20,0	11,0	10,0	17,0	15,0

* Domácnosti s príjmom na člena nižším než 60% mediánovej hodnoty príjmu domácnosti príslušnej krajiny.

Zdroj: Eurostat, ECHP, november 2003

A1.7 Skladba domácností ohrozených chudobou, 2000*

% všetkých domácností ohrozených chudobou																	
		BE	DK	DE	EL	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK	EÚ15
Domácnosti ohrozené chudobou																	
Bez detí	Slobodné dospelé osoby vo veku 30-64 rokov	5,0	19,8	16,0	2,0	3,0	6,9	6,0	2,0	5,0	15,0	8,0	1,0	33,0	32,7	8,2	9,0
	Slobodné dospelé osoby >64	11,0	16,8	13,0	8,8	6,0	7,8	14,0	7,1	3,0	2,0	17,0	6,1	23,0	10,9	14,3	10,0
	Dvojica - aspoň jedna osoba >64	7,0	9,9	8,0	5,9	5,0	7,8	3,0	4,0	7,0	7,0	9,0	4,0	6,0	7,9	8,2	7,0
	Dvojica - obe osoby <65	24,0	24,8	6,0	20,6	11,0	11,8	9,0	7,1	6,0	4,0	10,0	12,1	6,0	4,0	11,2	10,0
S deťmi	3 dospelé osoby	7,0	5,0	8,0	18,6	9,0	8,8	5,0	19,2	7,0	7,0	10,0	10,1	7,0	0,0	4,1	9,0
	Slobodná dospelá osoba	6,0	2,0	7,0	2,9	3,0	7,8	5,0	1,0	4,0	15,0	5,0	3,0	3,0	12,9	17,3	7,0
	Dvojica	30,0	18,8	29,0	24,5	37,0	41,2	45,0	38,4	43,0	39,0	26,0	32,3	18,0	31,7	29,6	34,0
	3 dospelé osoby	10,0	3,0	13,0	16,7	26,0	7,8	13,0	21,2	25,0	11,0	15,0	31,3	4,0	0,0	7,1	14,0
Všetky domácnosti		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Domácnosti s príjmom na člena nižším než 60% mediánovej hodnoty príjmu domácnosti príslušnej krajiny.
Zdroj: Eurostat, ECHP, november 2003

A1.8 Oblasti s geografickými obmedzeniami: hlavné ukazovatele, 2001

	Ostrov (1)	Najodľahlejšie regióny	Riedko osídlené regióny (2)	Priemer EÚ15 (2)	Regióny Cieľa 1 (2)	Horské oblasti (3)
					EÚ 15 (3, 4)	N12 (5)
Celkový počet obyvateľov (tis. obyv.)	9423	3943	2122	379604	82912	18541
Rozloha (km ²)	94466	99638	424022	3243415	1027018	240960
Hustota obyvateľstva (obyv./km ²)						
Priemer	99,8	39,6	5,0	117,0	80,7	76,9
Minimum	8,5	2,0	3,3	2,0	2,0	:
Maximum	336,5	343,3	9,7	8648,1	4571,0	:
HDP/na obyvateľa (PPS) (EÚ-15=100)						
Priemer	71,7	68,4	87,6	100,0	67,1	:
Minimum	60,0	48,2	75,7	48,2	48,2	:
Maximum	141,6	78,4	96,8	263,4	94,7	:
Miera nezamestnanosti (%)						
Priemer	16,1	16,1	10,4	7,8	14,2	12,1
Minimum	2,9	2,5	5,9	2,5	2,5	:
Maximum	20,1	29,3	14,1	29,3	29,3	:
Zamestnanosť podľa sektorov (% z celk. zam.)						
Poľnohospodárstvo	10,5	5,3	6,4	4,0	9,0	15,8
Priemysel	20,8	19,4	24,6	28,2	28,2	37,2
Služby	68,7	75,3	69,0	67,7	62,8	47,0

1. ostrovné regióny úrovne NUTS 2 alebo NUTS 3

2. vymedzené na úrovni NUTS 2

3. údaje o nezamestnanosti nezahŕňajú EL, údaje o zamestnanosti nezahŕňajú ES a EL

4. údaje o zamestnanosti nezahŕňajú francúzske námorské departementy

5. údaje o nezamestnanosti a zamestnanosti sa týkajú iba BG, CZ, HU, RO, SI, SK

Zdroj: všetky údaje z EUROSTAT-u, okrem Horských regiónov zo štúdie "Horské oblasti", (vypracovanej na úrovni NUTS 5) upravenej tak, aby bola porovnateľná s údajmi Eurostatu

A1.9 Štátna pomoc na výskum a vývoj a spracovateľský priemysel, priemer za obdobie 1999-2001

	Štátna pomoc spracovateľskému priemyslu	Štátna pomoc na výskum a vývoj v spracovateľskom priemysle	Zamestnanosť v spracovateľskom priemysle	Štátna pomoc spracovateľskému priemyslu na zamestnanca v sektore	Index, EÚ15=100	eur/zamestnané osoby	Štátna pomoc na výskum a vývoj na zamestnanca v spracovateľskom priemysle	Index, EÚ15=100	%
	mil. eur	mil. eur	1000	eur/zamestnané osoby			eur/zamestnané osoby		
EÚ15	23460	4513	30077	780	100	150	100	19,2	
BE	639	152	652	979	125	234	156	23,9	
DK	770	81	436	1766	226	186	124	10,5	
DE	8733	1500	8105	1077	138	185	123	17,2	
EL	490	7	605	809	104	12	8	1,4	
ES	1100	286	2914	378	48	98	65	25,9	
FR	3898	830	3779	1032	132	220	146	21,3	
IE	498	18	302	1650	212	59	40	3,6	
IT	3842	710	5161	745	95	138	92	18,5	
LU	35	7	33	1066	137	225	150	21,1	
NL	651	176	1059	615	79	166	111	27,0	
AT	454	219	672	676	87	326	217	48,2	
PT	231	27	966	239	31	28	19	11,7	
FI	391	154	452	865	111	341	228	39,5	
SE	405	67	768	527	68	87	58	16,5	
UK	1323	279	4173	317	41	67	45	21,1	

Zdroj: GR pre hospodársku súťaž, Výsledková tabuľka štátnej pomoci

A1.10 Emisie skleníkových plynov, 2000

	Index, východiskový rok 1990=100*	Cieľová hodnota - Kjóto
EÚ15	96,0	92,0
BE	106,0	92,5
DK	99,0	79,0
DE	81,0	79,0
EL	124,0	125,0
ES	135,0	115,0
FR	98,0	100,0
IE	124,0	113,0
IT	104,0	93,5
LU	55,0	72,0
NL	103,0	94,0
AT	103,0	87,0
PT	130,0	127,0
FI	96,0	100,0
SE	98,0	104,0
UK	87,0	87,5
N10	69,0	:
BG	49,4	92,0
CY	140,0	:
CZ	76,4	92,0
EE	45,4	92,0
HU	82,4	92,0
LT	46,3	92,0
LV	34,1	92,0
MT	129,0	:
PL	68,1	92,0
RO	61,9	94,0
SI	99,3	94,0
SK	66,9	92,0

*Podľa ekvivalentov CO₂; čísla kurzívou sú predbežné odhady Eurostat-u

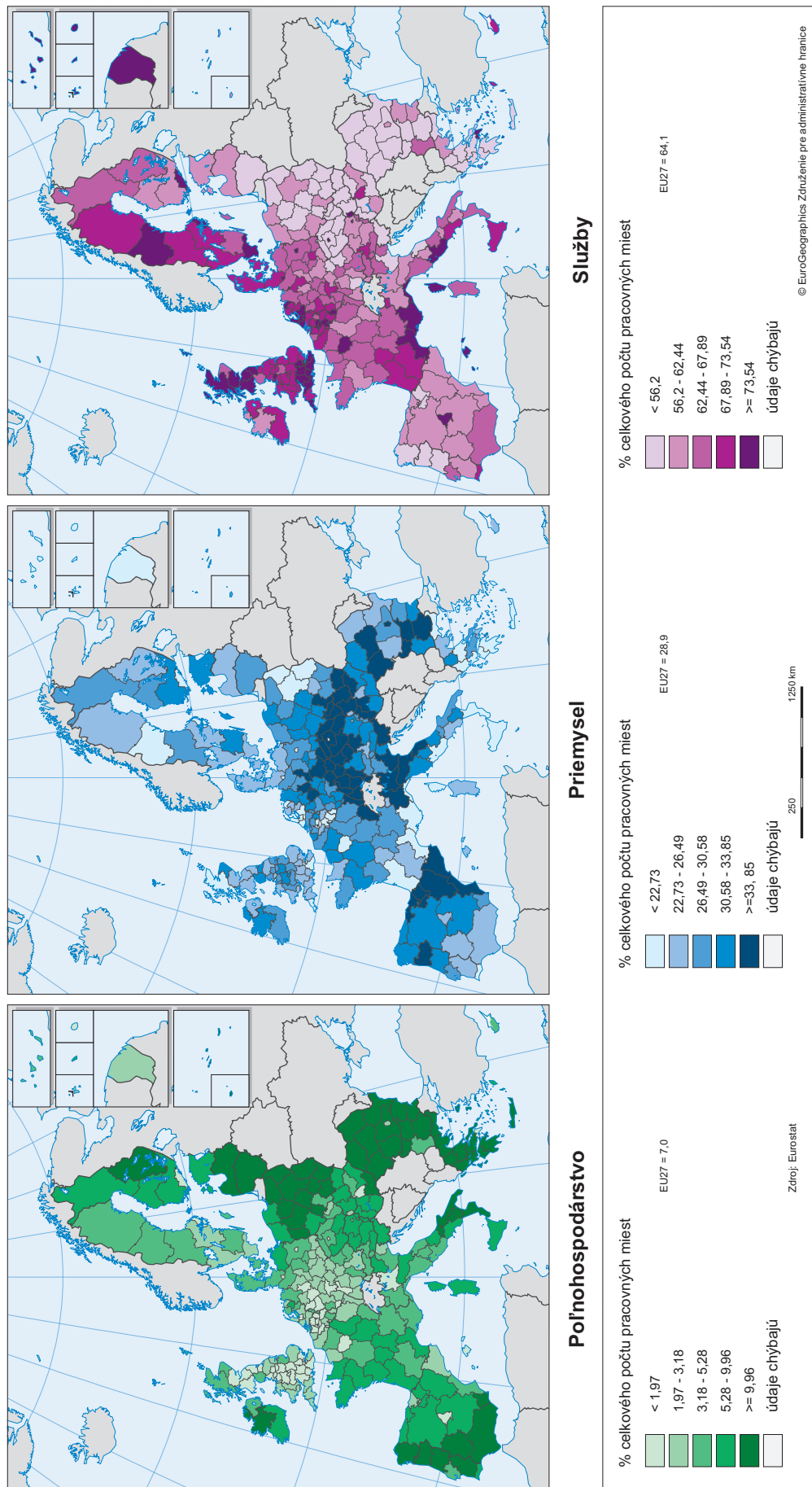
Zdroj: Európska agentúra životného prostredia (EEA) a Eurostat

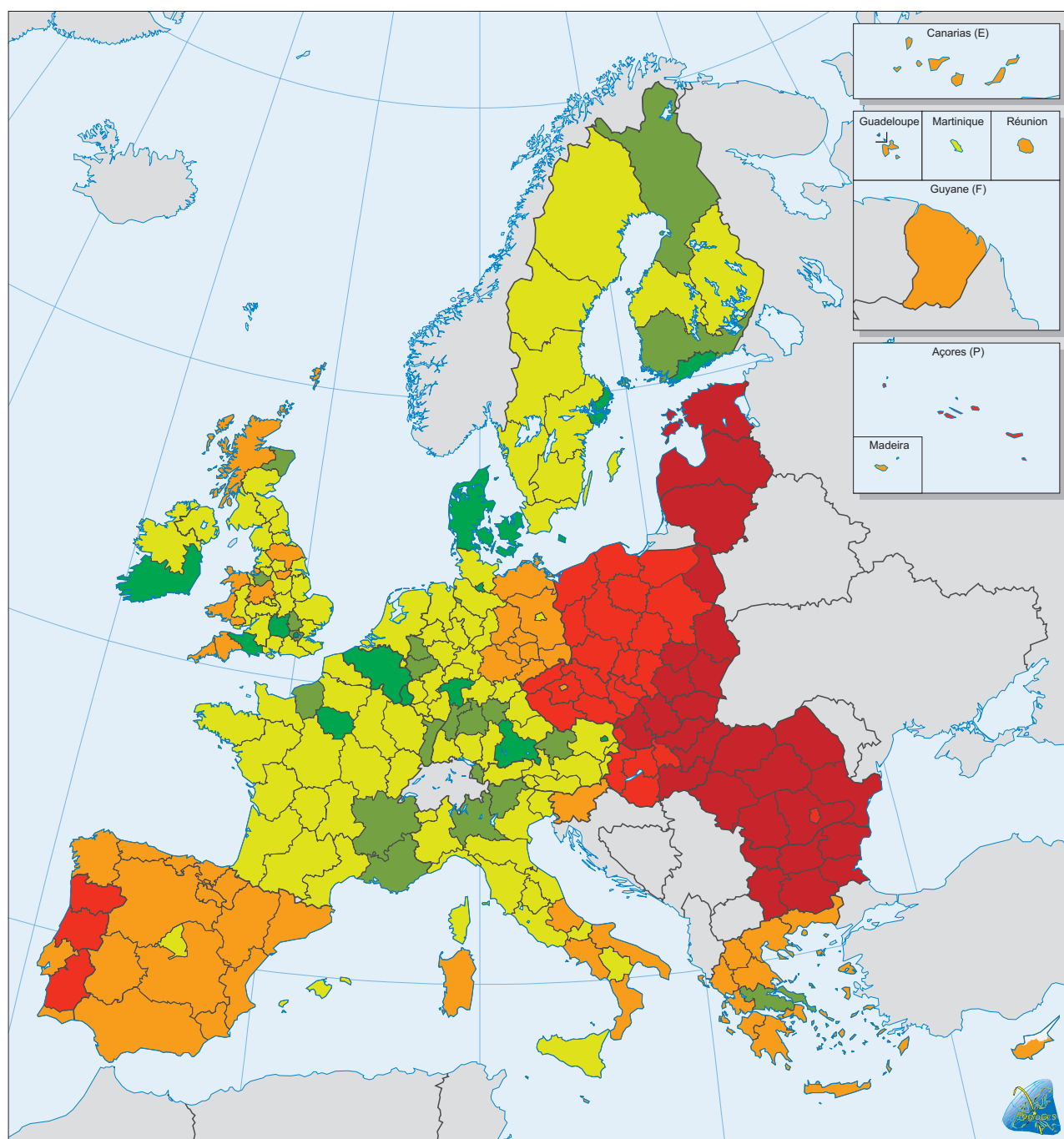
A1.11 Emisie skleníkových plynov podľa sektorov všeobecne, 2001

	% celkových emisií		
	N10	Kohézne krajiny	EÚ15
Energetika a príbuzné odvetvia	53,0	31,0	29,0
Priemysel	17,0	21,0	21,0
Doprava	8,0	21,0	21,0
Poľnohospodárstvo	9,0	13,0	10,0
Odpad	4,0	4,0	3,0
Iné	9,0	10,0	16,0

Zdroj: Európska agentúra životného prostredia (EEA)

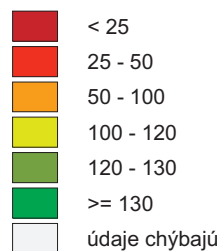
A1.1 Zamestnanosť podľa odvetví, 2002

A1.2 HDP na zamestnanú osobu (v euro), 2001

Index, EÚ25=100

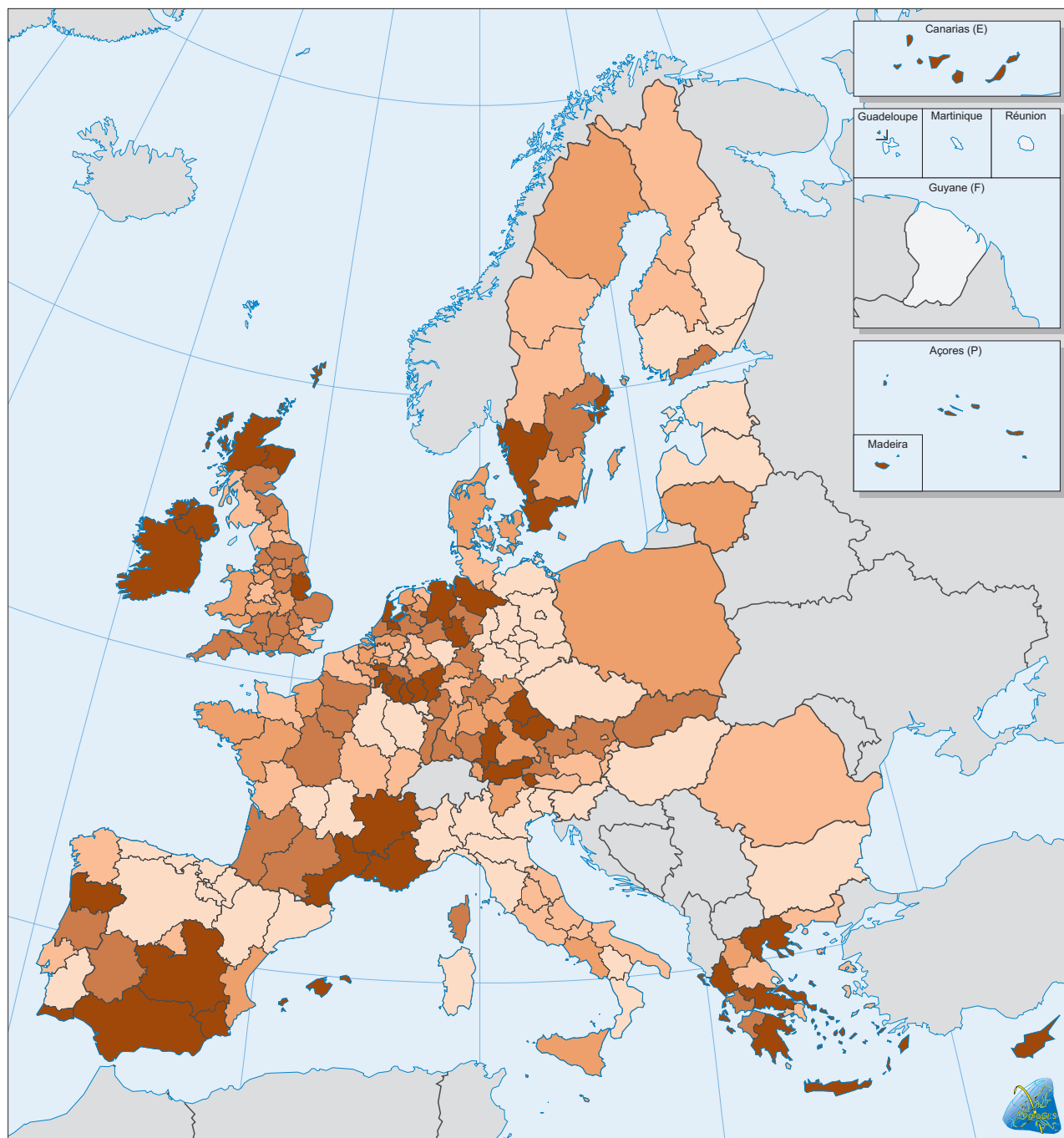

BE, NL: NUTS0

Zdroj: Eurostat a národné štatistické úrady

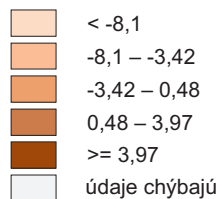
0 100 500 km

© EuroGeographics Združenie pre administratívne hranice

A1.3 Pohyb v počte obyvateľov v produktívnom veku (15-64), 2000-2025

Celkový pohyb v %

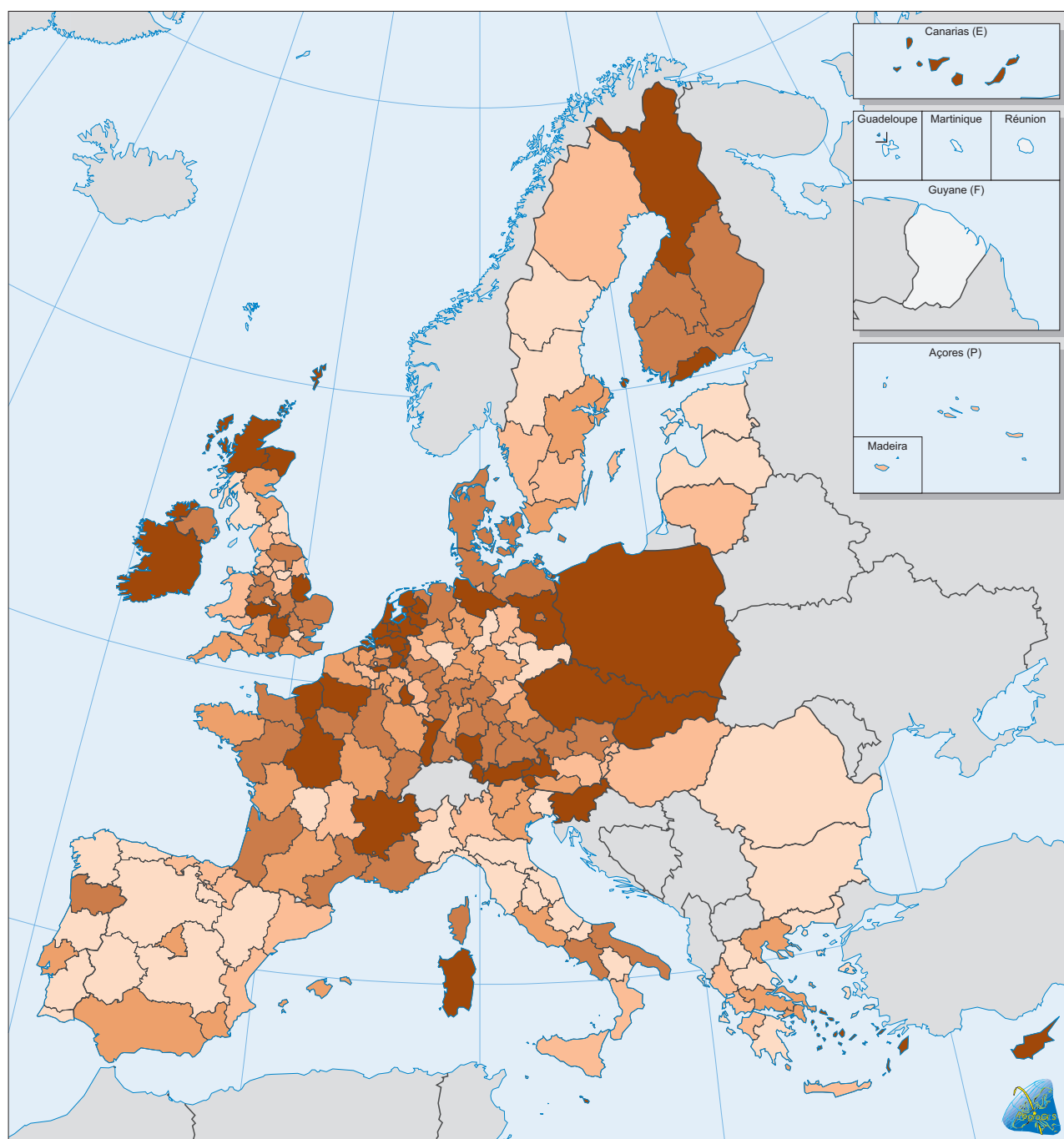
EU27 = -3,5

BG, CZ, HU, PL, RO, SK: NUTS0

Zdroj: Eurostat a OSN

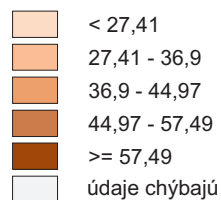
0 100 500 km

© EuroGeographics Združenie pre administratívne hranice

A1.4 Pohyb v počte seniorov (65+), 2000-2025

Celkový pohyb v %

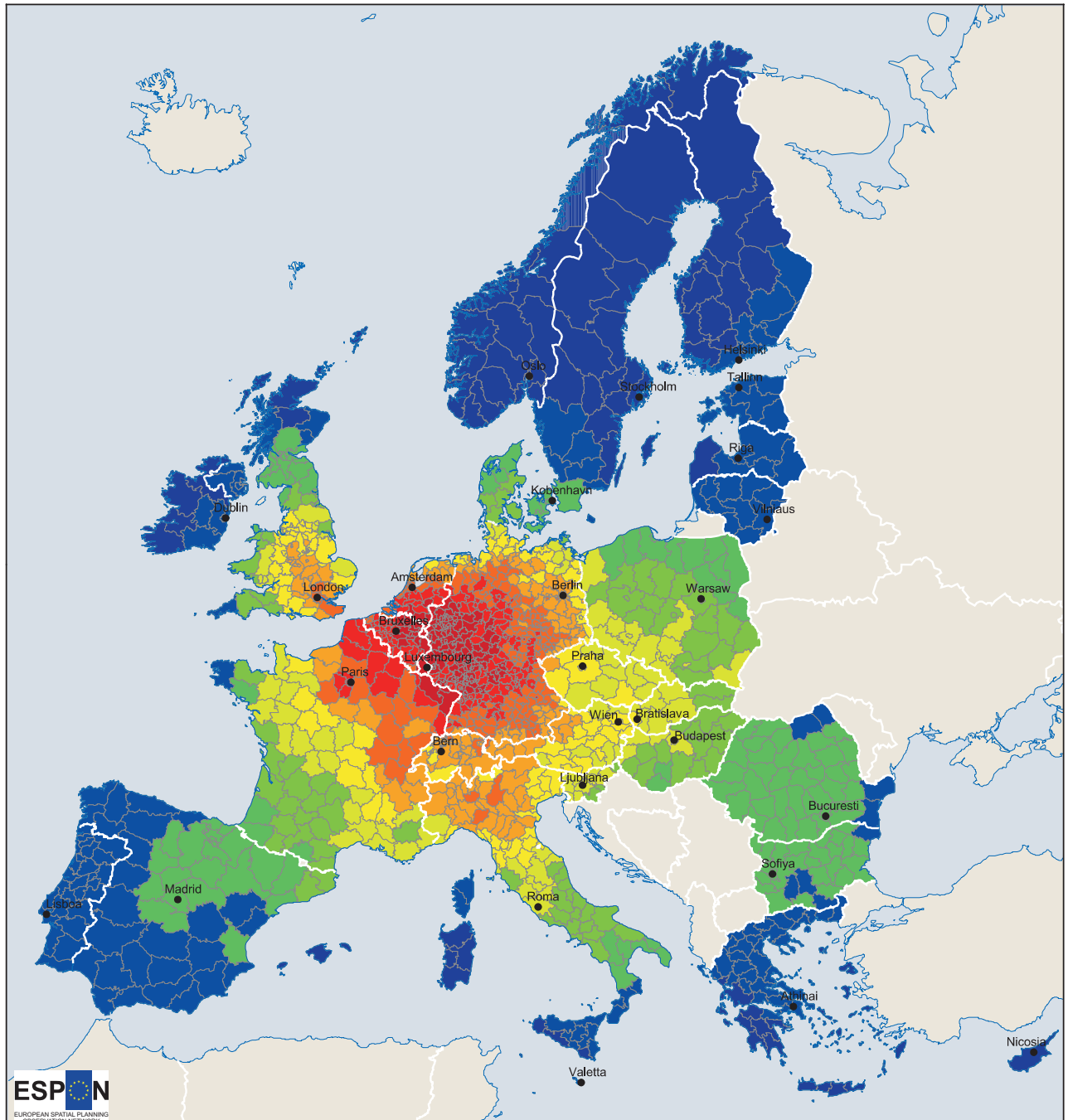
EU27 = 40,5

BG, CZ, HU, PL, RO, SK: NUTS 0

Zdroj: Eurostat a OSN

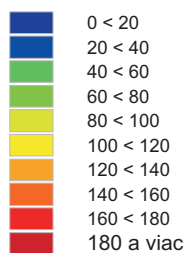
0 100 500 km

© EuroGeographics Združenie pre administratívne hranice

A1.5 Potenciálna cestná dostupnosť, 2001

Index dostupnosti, EÚ27=100

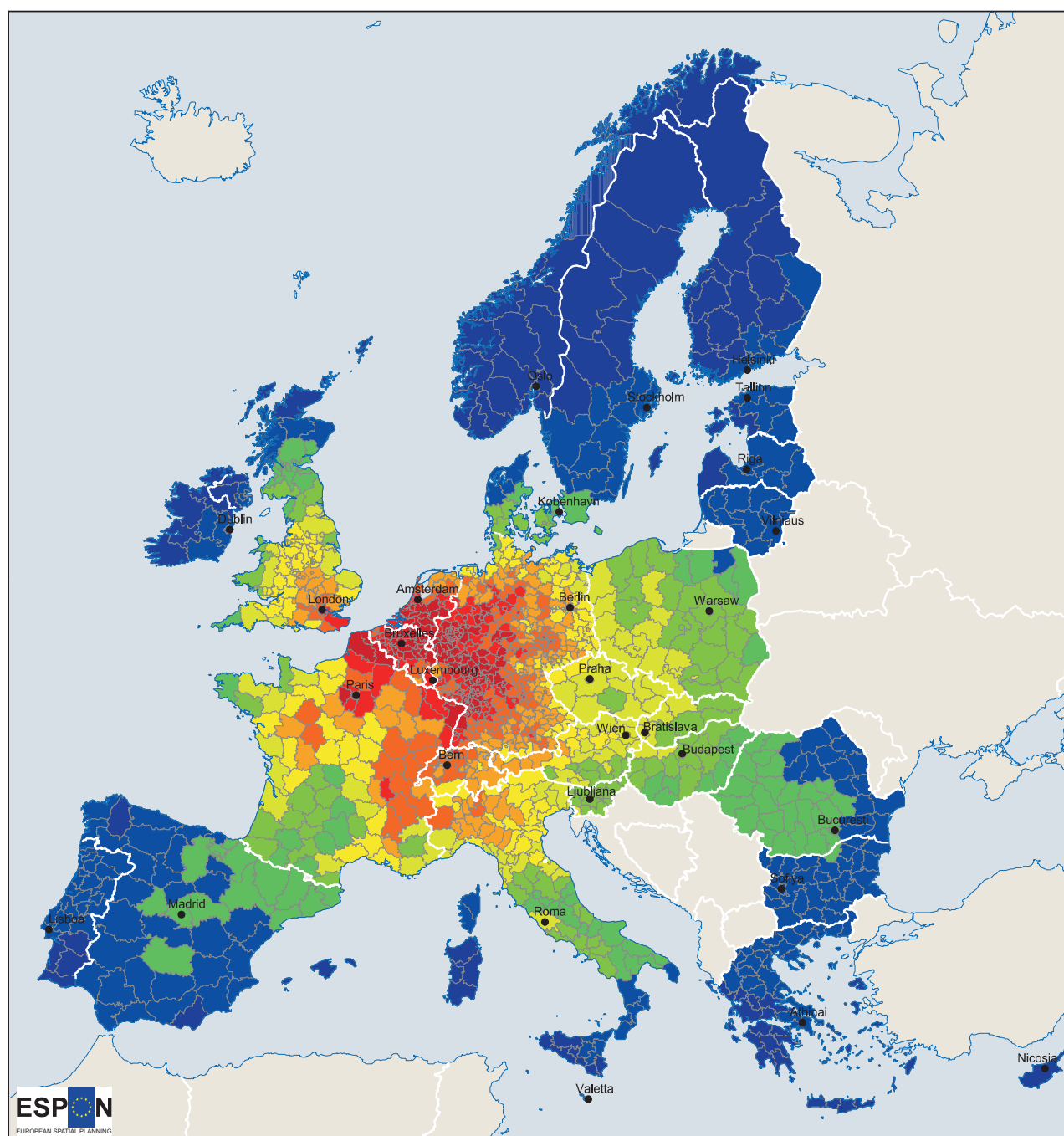

Zdroj: databáza ESPON
Pôvod údajov: Spiekermann & Wegener (S&W)

Táto mapa nutne nevjadruje názor Monitorovacích
o výboru ESPON

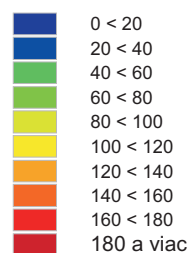
0 100 500 km

© EuroGeographics Združenie pre administratívne hranice

A1.6 Potenciálna železničná dostupnosť, 2001

Index dostupnosti, EÚ27=100

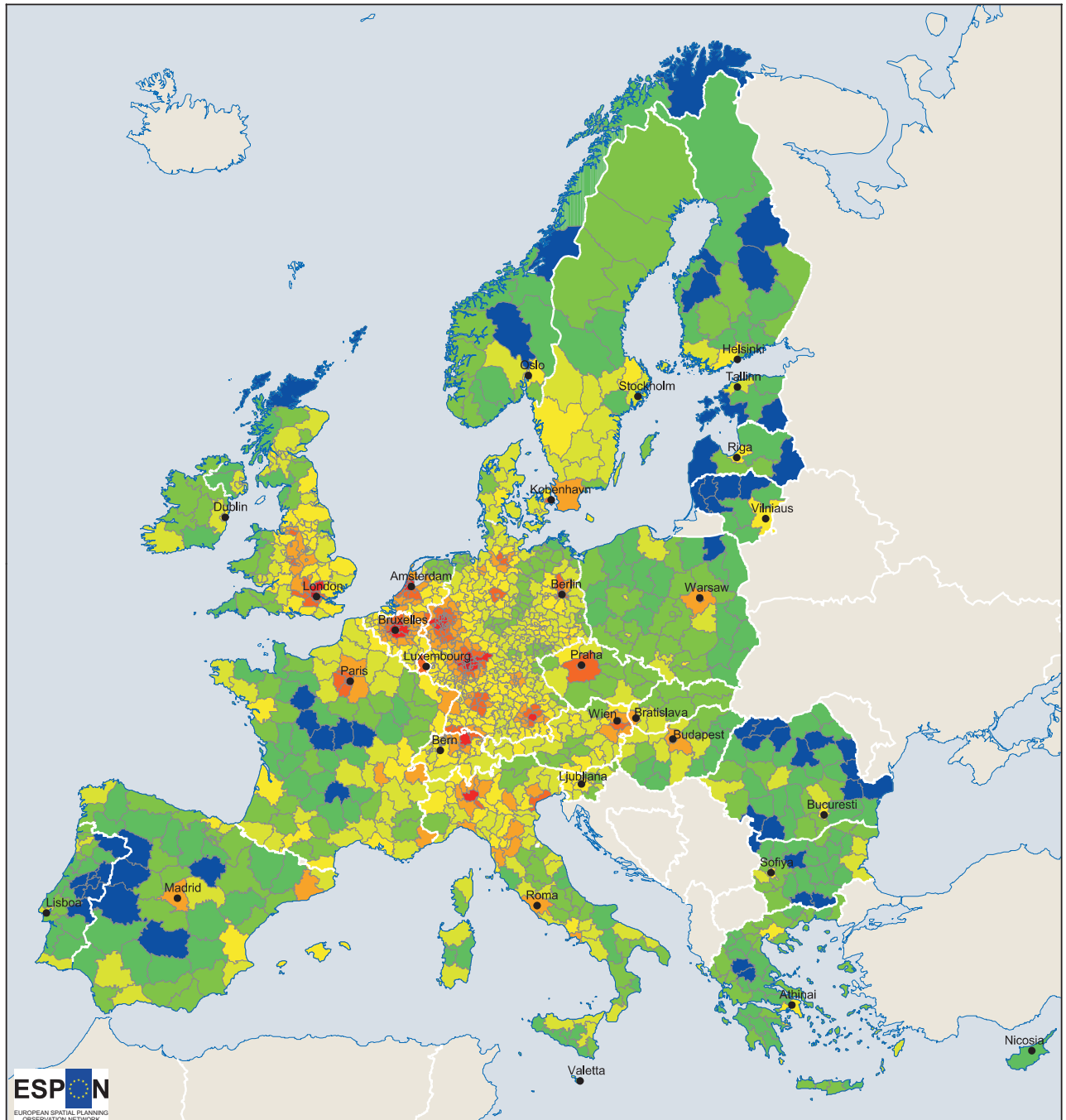

Zdroj: databáza ESPON
Pôvod údajov: Spiekermann & Wegener (S&W)

Táto mapa nutne nevyjadruje názor Monitorovacích
o výboru ESPON

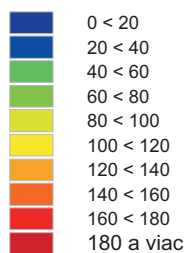
0 100 500 km

© EuroGeographics Združenie pre administratívne hranice

A1.7 Potenciálna letecká dostupnosť, 2001

Index dostupnosti, EÚ27=100

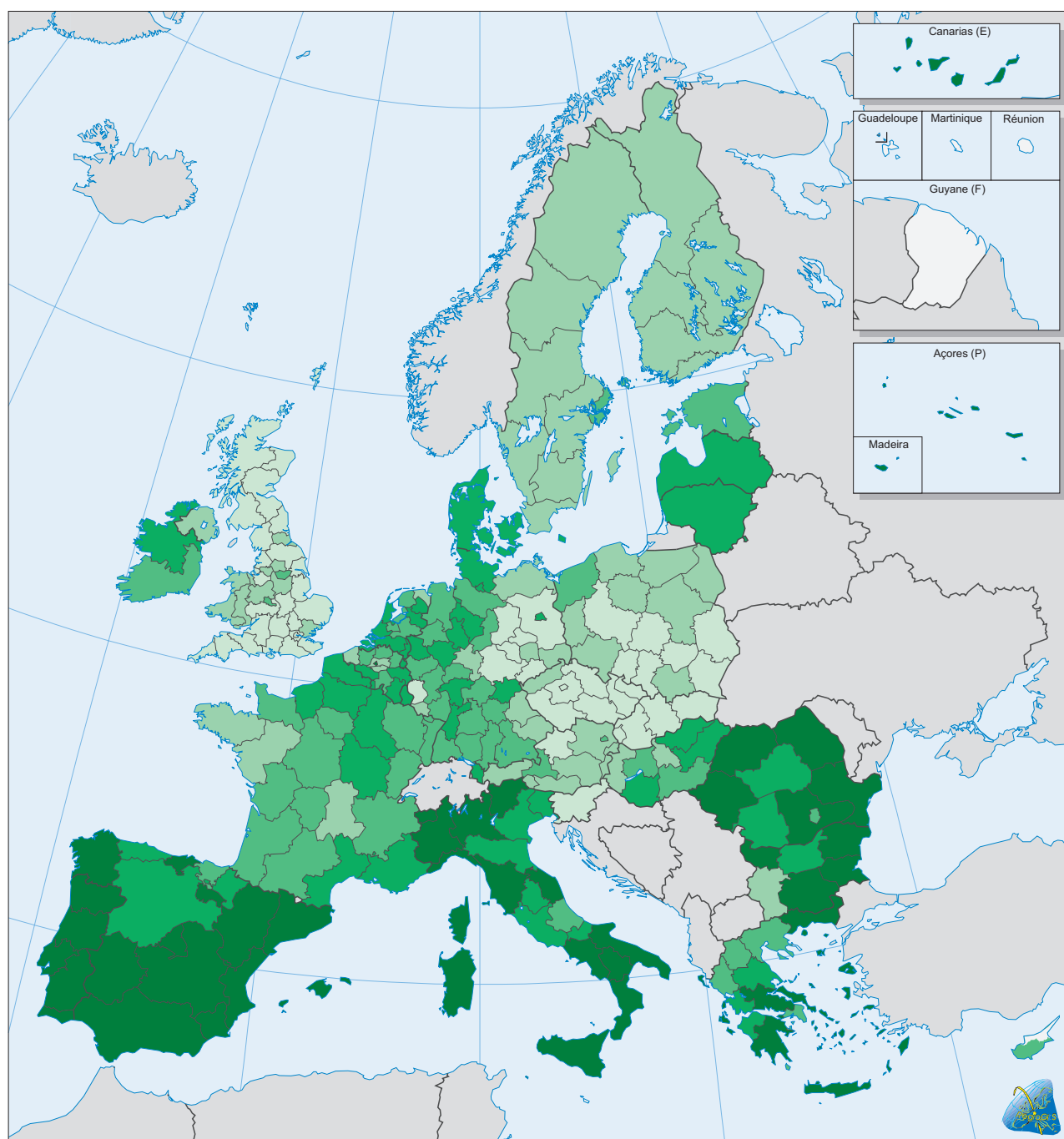

Zdroj: databáza ESPON
Pôvod údajov: Spiekermann & Wegener (S&W)

Táto mapa nutne nevyjadruje názor Monitorovacích
o výboru ESPON

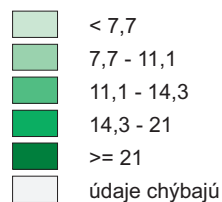
0 100 500 km

© EuroGeographics Združenie pre administratívne hranice

A1.8 Osoby s predčasne ukončenou školskou dochádzkou, 2002

% obyvateľov vo veku 18-24 rokov

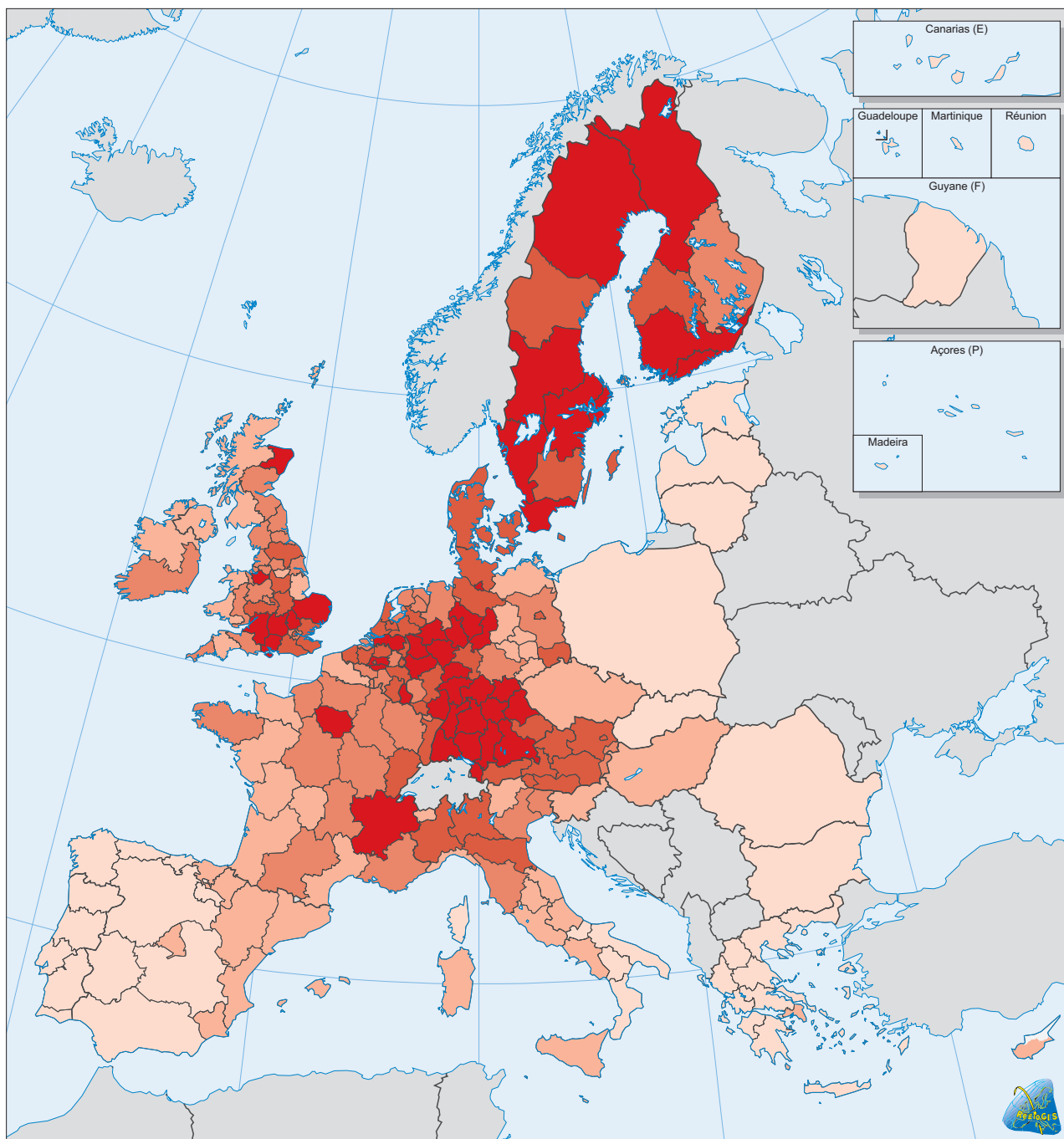
EU27 = 16,4

Osoby vo veku 18-24 rokov
so stredoškolským vzdelaním bez maturity,
ktoré nepokračujú vo vzdelávaní alebo
odbornej príprave

Zdroj: Eurostat

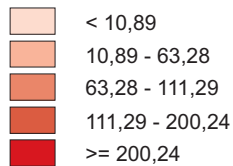
0 100 500 km

© EuroGeographics Združenie pre administratívne hranice

A1.9 Patentové prihlášky na EPÚ, priemer za obdobie 1999-2001

Počet prihlášok na milión obyvateľov

EU27 = 120,5
BG, CZ, HU, PL, RO, SK: NUTS0

EPÚ: Európsky patentový úrad

Zdroj: Eurostat

0 100 500 km

© EuroGeographics Združenie pre administratívne hranice

2. časť — Vplyv politík členských štátov na súdržnosť

Obsah

Úvod	84
Dôsledky národných politík pre verejné výdavky	84
Regionálny dopad vládnych výdavkov	87
Daňová politika a regionálny HDP	91
Politika regionálneho rozvoja v členských štátoch	96
Štatistická príloha k 2. časti	101

Úvod

V tejto časti správy sa budeme zaoberať, po prvé, preskúmaním regionálneho dopadu národných politik týkajúcich sa verejných výdavkov a spôsobom ich financovania v rozličných častiach únie. Po druhé, mechanizmami, ktoré existujú v jednotlivých krajinách na prerozdelenie príjmov medzi regiónmi a na zmenšenie rozdielov vo výkonnosti ekonomiky v jednotlivých regiónoch. Po tretie, vzhľadom na potenciálne dôležitý dopad na posilnenie miestnych ekonomík budeme skúmať pomerný rozsah priamych zahraničných investícií (PZI) v rámci EÚ a v prístupujúcich krajinách a hodnotiť, do akej miery národné a regionálne vlády môžu ovplyvniť ich umiestnenie.

Dôsledky národných politik pre verejné výdavky

Prakticky všetky funkcie vlády, ktoré súvisia s verejnými výdavkami, majú dôsledky pre regionálnu rovnováhu v tom zmysle, že príslušné výdavky sú vynakladané v jednom alebo druhom regióne bez toho, aby nutne išlo o zámerné politické rozhodnutie realizovať investíciu na konkrétnom mieste. Je potrebné zdôrazniť, že tieto funkcie majú dopad i na jednotlivé oblasti v rámci regiónov, pretože i na tejto úrovni fungujú rovnaké autonómne mechanizmy, ako v rámci krajiny ako celku.

Objem prostriedkov vynaložených na takéto politiky mnohonásobne prekračuje výdavky financované štrukturálnymi fondmi, takže potenciálny účinok na ekonomickú a sociálnu súdržnosť v rámci členských štátov je podstatne vyšší. Ako ukazujeme nižšie, významným efektom národných politik verejných výdavkov a spôsobu ich financovania je podpora úrovne príjmov v menej prosperujúcich regiónoch. Tieto politiky sa však poväčšine na regióny priamo nezameriavajú, aj keď majú dopad na regionálnu rovnováhu. Zameriavajú sa skôr na neodkladné sociálne problémy a podporu príjmov, než na posilnenie konkurencieschopnosti, od ktorej sa situácia odvíja.

Medzi politikou súdržnosti EÚ, ktorá sa sústreďuje na riešenie zásadnejších štrukturálnych nedostatkov, a uvedenými národnými politikami preto jestvuje skôr komplementarita, než konflikt. Štrukturálne fondy tak napriek svojmu relatívne malému objemu zohrávajú v boji proti regionálnym rozdielom a v posilňovaní súdržnosti rozhodujúcu úlohu.

Verejné výdavky a súdržnosť

Aj politiky, ktoré sa výdavkov priamo netýkajú, mávajú na výdavky a ich prostredníctvom na súdržnosť nepriamy dopad. V rámci EMÚ je za menovú politiku zodpovedná Európska centrálna banka a národné vlády majú na starosti fiškálnu politiku. Jedným z cieľov fiškálnej politiky je pomôcť udržať ekonomickú stabilitu, podporiť menovú politiku tak, aby mohla prispieť k rastu. Filozofia Paktu stability a rastu uskutočňovaná v čase zjednocovania meny, spočíva v ponechaní automatických stabilizátorov, aby voľne pôsobili počas ekonomického cyklu, a zároveň v udržaní rozpočtovej disciplíny v ostatných oblastiach ako trvalého charakteristického znaku EMÚ.

Na rozdiel od strany príjmov, jedinou položkou na strane výdavkov rozpočtu, u ktorej sa očakáva automatická reakcia na cyklické výkyvy, sú výdavky súvisiace s nezamestnanosťou. V priebehu niekoľkých nasledujúcich desaťročí vyvinie postupné starnutie populácie na verejné výdavky značný tlak. Finančná disciplína, spočívajúca vo všeobecnom obmedzení rastu výdavkov, je spôsobom, ako zaručiť fiškálnu udržateľnosť v budúcnosti.

Táto časť správy sa priamo nezaobrá všeobecnými makroekonomickými výsledkami, hoci stoja v pozadí najnovších tendencií v celkových verejných výdavkoch a príjmoch v členských štátoch, ako aj zmien v skladbe verejných výdavkov. Poznatky o dopadoch fiškálnej konsolidácie na jednotlivé regióny a sociálne skupiny sú nedostatočné. Zatiaľ čo fiškálna konsolidácia viedla s klesajúcimi úvermi k zníženiu platieb úrokov z dlhu, čím sa potenciálne uvoľnili finančné zdroje na iné, sociálne a ekonomicky prospešnejšie

programy, stlačila tiež smerom dolu celkovú úroveň výdavkov.

Aj keď v dôsledku tohto tlaku výdavky v pomere k HDP vo všeobecnosti klesli, prísnejšie obmedzenia reálne znamenajú väčšiu motiváciu k zvýšeniu kvality výdavkových programov, hoci otázka, do akej miery sa to prejavilo v podobe účinnejších politik regionálnej súdržnosti, zostáva nezodpovedaná. Fiškálne úpravy okrem toho mohli krátkodobo zbrzdiť ekonomickú aktivitu, pravdepodobne na úkor slabších regiónov. Fiškálna konsolidácia však môže i v krátkodobej perspektíve rast posilniť, ak sa realizuje vhodným spôsobom a ak ju sprevádza štrukturálna reforma. V dlhodobej perspektíve sa dá očakávať, že stabilné makroekonomické prostredie, ktoré EMÚ a s ňou súvisiace politiky vytvoria, bude na rast pôsobiť priaznivo. Tým získajú všetky regióny, napriek tomu, že sa kvôli súčasnému hospodárskemu útlmu zvýšené tempo rastu zatiaľ nedostavilo.

Vládne výdavky zaznamenali v EÚ v posledných rokoch celkovo značný pokles. V rokoch 1995 až 2002 klesli v priemere z tesne nad 51% HDP členských štátov na hodnotu tesne nad 47%, pričom k určitému zvýšeniu došlo len v Portugalsku (a to iba o 1 percentuálny bod) (graf 2.1 a tabuľka A2.1). Tento pokles bol výrazne hlbší, než zníženie platieb úrokov z dlhu v celej EÚ (o 2 percentuálne body). V Taliansku,

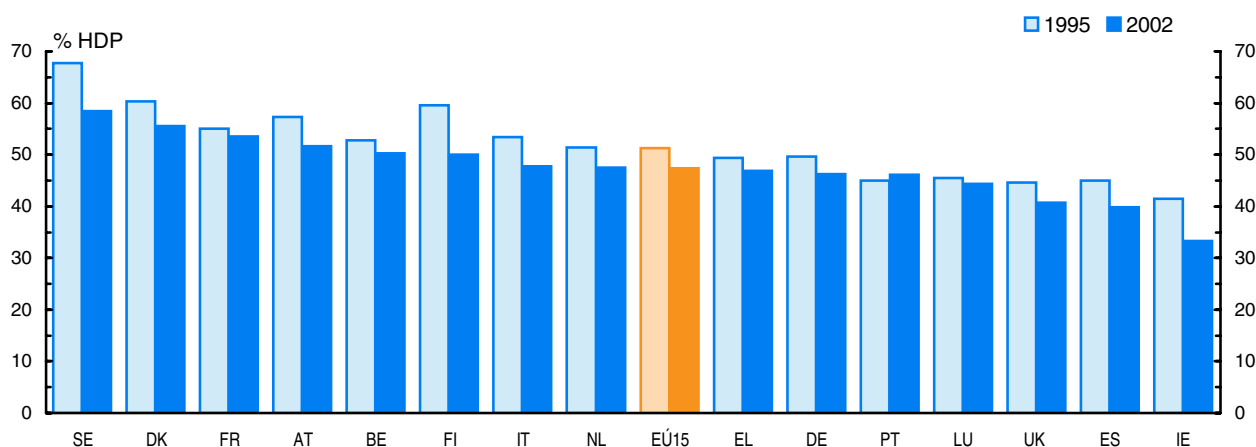
kde tieto platby v roku 1995 dosahovali 12% HDP a kde bolo zníženie zvlášť veľké (takmer 6 percentuálnych bodov), sa celý pokles odrazil v nižších výdavkoch.

Zatiaľ čo objem štátnych výdavkov sa v EÚ znížil výrazne, štátne príjmy z daní a iných zdrojov v pomere k HDP poklesli iba mierne, čo znamená všeobecné zachovanie daňových sadzieb. S výnimkou Írska, kde bol rast HDP výnimočne vysoký, neklesli príjmy v žiadnom členskom štáte o viac než 2% HDP a v 6 krajinách sa zvýšili. Rozpočtové schodky sa tak v rámci únie znížili a v rade prípadov boli transformované na prebytky.

Zmeny v štruktúre štátnych výdavkov

Okrem poklesu úrokových platieb z dlhu sa tiež v posledných rokoch v pomere k HDP znížili štátne výdavky na transferové platby, či už jednotlivcom alebo podnikom. V rokoch 1995 až 2002 sa výdavky na sociálne dávky (tesne nad 16% HDP v EÚ ako celku) znížili v priemere o takmer 1% HDP, napriek starnúcej populácii a rastúcemu počtu dôchodcov. Toto zníženie bolo sčasti zapríčinené znížením nezamestnanosti, ale odráža tiež všeobecnú tendenciu obmedzovať rast sociálnych dávok všade, kde je to možné. Znižovanie sociálnych dávok v EÚ však nemalo v žiadnom prípade všeobecný ráz a v Taliansku došlo k

2.1 Verejné výdavky v členských štátoch, 1995 a 2002

Zdroj: Eurostat, Účty vládnych sektorov

ich menšiemu a v Nemecku, Grécku a Portugalsku značnému zvýšeniu.

Zatiaľ čo podiel výdavkov na sociálne dávky použitých na starobné dôchodky mal v EÚ za posledné roky s rastúcim počtom dôchodcov rastúcu tendenciu, podiel výdavkov použitých na podporu v nezamestnanosti vo všeobecnosti klesal v dôsledku významného poklesu počtu nezamestnaných. Podľa posledných dostupných údajov (za rok 2000) tvoria starobné dôchodky (definované v tomto prípade tak, že zahŕňajú vdovské dôchodky) tesne nad 46% celkových sociálnych transferov v EÚ a značne pod 40% iba v troch severských štátoch, kde je sociálna ochrana širšia než inde, a v Írsku, kde je počet osôb dôchodkovom veku relatívne nízky (tabuľka A2.2). Iba v Taliansku tento podiel presahuje polovicu (63%). Naproti tomu dávky v nezamestnanosti predstavujú len niečo vyššie 6% celkových sociálnych transferov v EÚ a menej ako 10% vo všetkých členských štátoch okrem Belgicka, Španielska, Fínska a Dánska, čo je v prvých troch prípadoch odrazom relatívne vysokého počtu nezamestnaných a v poslednom vysokej úrovni výdavkov na osobu.

Iné transfery okrem sociálnych dávok, vrátane dotácií a podpôr podnikom poklesli o viac, celkovo o 2,5% HDP, pričom bol pokles zvlášť výrazný hlavne v Nemecku (o približne 7% HDP) a Holandsku (o vyše 4% HDP). Naproti tomu vo väčšine ostatných krajín bol pokles buď omnoho miernejší, alebo nedošlo takmer k žiadnej zmene, a v Rakúsku a Portugalsku výdavky na túto položku dokonca vzrástli.

Na druhej strane bežné výdavky na tovary a služby v pomere k HDP zostali v priemere zväčša rovnaké (tesne pod 21% HDP). Z toho sa podiel výdavkov na platy a mzdy zamestnancov verejného sektora znížil, čo sčasti odráža využívanie externých pracovníkov v prípade niektorých služieb, alebo ich privatizáciu. Aj keď zníženie účtu miezd verejného sektora v pomere k HDP nenastalo vo všetkých členských štátoch, k podstatnému poklesu (nad 1% HDP) došlo v Nemecku, Španielsku, Írsku, Rakúsku a Fínsku. Naproti

tomu v Portugalsku účet miezd vo verejnom sektore v pomere k HDP výrazne vzrástol.

V porovnaní s rozsahom výdavkov na zamestnancov vo verejnom sektore a na iné bežné nákupy je objem verejných výdavkov na investície, na budovanie infraštruktúry rozličného druhu, v celej EÚ relatívne nízky. V roku 2002 tvoril v EÚ priemerne iba niečo nad 2% HDP a nad 4% HDP iba v Írsku a Luxembursku. Okrem toho sa objem vynaložených prostriedkov vo vzťahu k HDP za posledné roky znížil. V rokoch 1995 až 2002 sa viac než marginálne zvýšil iba v Grécku, Írsku a Holandsku. Podiel celkových výdavkov vyčlenených na dlhodobé investície však zostal počas tohto obdobia prakticky nezmenený. To môže znamenať, že sa vo väčšine členských krajín v posledných rokoch infraštruktúra verejného sektora príliš nerozšírila a že sa možno nepodarilo dosiahnuť potrebný stav verejného kapitálu. V priebehu uvedeného obdobia však v mnohých členských štátoch rástol podiel investícií do verejnej infraštruktúry prostredníctvom niektoej z foriem spolupráce štátnych a súkromných subjektov. Nahradenie verejných investícií súkromnými, ktoré to môže predstavovať, nemusí byť z číselných údajov na účtoch verejného sektora nutne zrejmé.

Rozdelenie verejných výdavkov do týchto všeobecných kategórií odzrkadľuje funkcie, ktoré vlády plnia, služby, ktoré poskytujú, a systém, ktorý na ich poskytovanie využívajú a ktorý sa v jednotlivých krajinách líši podľa organizácie na národnej úrovni. Veľká časť výdavkov na tovary a služby ide na zabezpečenie vzdelávacích, zdravotníckych a sociálnych služieb. Spôsob, akým je zabezpečovanie týchto služieb organizované — či priamym zamestnávaním pracovníkov, alebo nákupom poskytovaných služieb — sa odzrkadľuje na výške účtu na platy a mzdy vo verejnom sektore v pomere k iným bežným verejným nákupom tovarov a služieb.

Vládne výdavky a sociálna súdržnosť

Veľká časť verejných výdavkov v členských štátoch, najmä na sociálnu ochranu a sociálne služby, súvisí s Európskym sociálnym modelom a, či už zámerne

alebo nie, významne prispieva k obmedzeniu rozdielov v úrovniach reálnych príjmov a príležitostí. V roku 2001 (údaje za rok 2002 ešte nie sú k dispozícii) bolo asi 40% všetkých štátnych výdavkov v EÚ ako celku použitých na sociálnu ochranu, zatiaľ čo ďalších 24% sa investovalo do vzdelania a zdravotníctva. Ako uvádza nižšie, všetky tieto výdavky majú tiež dopad na reálne rozdelenie verejných výdavkov medzi regióny, keďže objem vynaložený v danom regióne je zvyčajne do veľkej miery určený počtom obyvateľov, ich vekovou štruktúrou a potrebou sociálnej podpory.

Súčasne s poklesom celkových verejných výdavkov klesli za posledných niekoľko rokov tiež výdavky na väčšinu vládnych úloh a služieb, vrátane sociálnych programov. V rokoch 1995 až 2001 klesli výdavky na sociálnu ochranu v EÚ (v tomto prípade vrátane sociálnych dávok aj administratívnych nákladov) v priemere približne o 1% HDP, zatiaľ čo výdavky na zdravotníctvo a školstvo zostali zhruba nezmenené (tabuľka A2.3). Napriek tomu sa však podiel výdavkov vynaložených na tieto tri položky za uvedených 6 rokov zvýšil z 59% na 64% celkového objemu, pričom len samotný podiel výdavkov na sociálnu ochranu stúpol z 38% na 40%.

Napriek všeobecnému poklesu výdavkov na sociálnu ochranu v pomere k HDP v rokoch 1995 až 2001 sa ich podiel na celkových výdavkoch zvýšil vo všetkých členských štátoch okrem Holandska, Fínska a Švédska, pričom v posledných dvoch štátoch úroveň výdavkov v roku 1995 značne prevyšovala priemer.

Výdavky na zdravotnícku starostlivosť v pomere k HDP sa v tomto období vo väčšine členských štátov zvýšili, iba Luxembursko, Rakúsko a Fínsko zaznamenali pokles. Podiel výdavkov na zdravotnícku starostlivosť však vo všetkých týchto krajinách okrem Rakúska vzrástol.

V uvedenom období došlo k všeobecnejšiemu poklesu výdavkov na školstvo v pomere k HDP, čo je sčasti dôsledkom klesajúceho počtu školopovinných detí, hoci výdavky v Dánsku, Švédsku, Taliansku, Portugalsku a Spojenom kráľovstve vzrástli. Podiel

výdavkov na školstvo však opäť za toto obdobie vzrástol takmer vo všetkých členských štátoch, s výnimkou Írska a Fínska, kde mierne klesol.

Zároveň s rastúcim podielom vládnych výdavkov spotrebovaných školstvom, zdravotníctvom a sociálnymi službami zákonite klesá podiel výdavkov na všeobecné vládne služby (t.j. administratívu) a ďalších výdavkov, napríklad platieb úrokov z dlhu, dotácií a transferov mimo sociálne dávky, vrátane výdavkov na podporu priemyslu a regiónov, o znížení ktorých sme hovorili vyššie.

Regionálny dopad vládnych výdavkov

Väčšina vládnych výdavkov na regionálnej alebo miestnej úrovni je priamym dôsledkom politik definovaných na národnej úrovni a týkajúcich sa zabezpečovania služieb alebo podpory príjmov pre sociálne slabých obyvateľov. Platí to nezávisle od systému vlády v danej krajine, či už je federálny, alebo centralistický. Aj keď sa v rámci únie miera presunu zodpovednosti za zabezpečovanie služieb na regionálne alebo miestne orgány výrazne líši podľa stupňa decentralizácie politickej moci - ktorý čiastočne, ale v žiadnom prípade nie úplne, odráža to, či sa jedná o federálny alebo centralistický systém vlády - v členských štátoch existuje spoločná snaha zaručiť, aby sa úroveň zabezpečovania týchto služieb medzi jednotlivými lokalitami príliš nelíšila.

V prípade sociálnej ochrany sa to dosahuje centralizáciou stanovovania sadzieb dávok a kritérií nároku na podporu, takže aj keď je systém aplikovaný na miestnej úrovni, nárok na dávku a získaná čiastka nezávisí, alebo by nemala závisieť, od toho, kde daná osoba v príslušnom štáte žije¹.

Podobne pre väčšinu služieb, či už školstvo, zdravotníctvo alebo políciu, bývajú minimálne štandardy stanovené centrálné i tam, kde je zodpovednosť za organizáciu a poskytovanie služieb na mieste delegovaná na miestne alebo regionálne orgány. Viaceré členské štáty sa tiež snažia určitým spôsobom

zohľadniť regionálne rozdiely v skladbe obyvateľstva a ďalšie faktory, kvôli ktorým je v príslušnej oblasti potrebné zaistiť iný objem verejných služieb, na dosiahnutie jednotného štandardu sociálnej pomoci. Platí to najmä v školstve, kde jednoznačne záleží na počte žiakov a študentov, a v oblasti zdravotníckych a sociálnych služieb, kde je dôležitým determinantom potrieb podiel seniorov na populácii.

Rozdiely v systémoch vlády

Vládne systémy a stupeň decentralizácie zodpovednosti za politiku sa v rámci EÚ výrazne líšia. V krajinách s federálnym usporiadaním akými sú Nemecko, Rakúsko alebo Belgicko spočíva značný podiel zodpovednosti za implementáciu politiky v mnohých oblastiach na úrovni regiónu alebo štátu. Hoci formulácia politiky je v týchto krajinách všeobecne menej decentralizovaná, alebo sa na nej spolupodieľajú viaceré úrovne vlády, regionálne orgány mávajú v prípade opatrení realizovaných na dosiahnutie spoločných cieľov určitú autonómiu a môžu mať isté rozhodovacie právomoci pri určovaní priority jednotlivých cieľov. Pri alokácii výdavkov sa teda môžu konkrétne zohľadniť rozdielne regionálne a lokálne podmienky. Ako uvádzame nižšie, v týchto krajinách zároveň existujú mechanizmy, ktoré bránia vzniku veľkých regionálnych rozdielov vo výdavkoch na verejné služby. Majú podobu centrálnych stanovených štandardov, noriem alebo vyrovnávacích mechanizmov, ktoré majú zaručiť, aby sa finančné zdroje, ktoré majú regióny k dispozícii, príliš nelíšili.

Po krokoch vedúcich v posledných dvoch desaťročiach k decentralizácii vlády nesú rastúci diel zodpovednosti za presne vymedzené oblasti politiky aj regionálne orgány v Španielsku a Taliansku, pričom v Taliansku sa zavádzajú ďalšie rozsiahle zmeny. Ich právomoci na zaistenie príjmov sú v porovnaní so spolkovými krajinami Nemecka alebo so severskými krajinami v súčasnosti relatívne obmedzené, ale nie až tak v porovnaní s Belgickom, ktorého tri regióny financujú iba malý podiel svojich výdavkov z lokálne získaných príjmov. V troch severských krajinách,

Dánsku, Fínsku a Švédsku, nesú miestne orgány za politiku zvlášť rozsiahlu zodpovednosť. Prostriedky na jej financovanie pochádzajú z väčšej časti z miestneho výberu dane z príjmu, ale dopĺňajú ich národné programy, ktoré vyrovnávajú fiškálnu kapacitu alebo poskytujú doplnkové zdroje.

Naproti tomu vo Francúzsku, Spojenom kráľovstve a ďalších členských štátoch je tvorba politiky omnoho centralizovanejšia, hoci obe krajiny podnikli smerom k decentralizácii určité kroky. Regionálne a miestne orgány síce môžu byť poverené realizáciou politiky a zabezpečovaním služieb na miestnej úrovni, ale ich kompetencie pri zaistovaní príjmov sú obmedzené, rovnako ako ich voľnosť pri rozhodovaní o spôsobe čerpania rozpočtu poskytnutého na zabezpečovanie služieb centrálnou vládou.

Aj keď existuje všeobecná tendencia k väčšiemu presunu zodpovednosti na regionálnu a lokálnu úroveň, vo väčšine prípadov ju sprevádza posilnenie mechanizmov, ktoré majú zaručiť, aby menej prosperujúce oblasti neboli znevýhodnené tým, že musia zabezpečiť viac služieb. Výnimkou je pravdepodobne Taliansko, kde regionálne orgány dostávajú pri rozhodovaní o výdavkoch stále väčšiu autonómiu, zatiaľ však bez toho, aby zodpovedajúcim spôsobom vzrástli príjmy, ktoré majú na financovanie výdavkov k dispozícii menej prosperujúce regióny.

Regionálne rozdiely vo vládnych výdavkoch

Hoci uvedené rozdiely v systémoch verejnej správy v EÚ ovplyvňujú regionálnu alokáciu verejných výdavkov a objem prostriedkov na financovanie výdavkov získaný prevažne lokálne, v praxi sa skutočné výdavky na osobu v regiónoch v rámci krajín líšia len minimálne. Ako uvádzame nižšie, v jednotlivých štátoch sa tiež podľa všetkého výrazne nelíšia ani sadzby daní a poplatkov uvalených na osoby, ktoré žijú a pracujú v rozličných regiónoch.

Skutočnosť, že sa o politikách rozhoduje na národnej úrovni podľa vnímaných potrieb, znamená, že úroveň vládnych výdavkov v pomere k príjmom býva vyššia v

menej prosperujúcich regiónoch, než v prosperujúcejších, a v chudobnejších oblastiach v rámci regiónov, než v bohatších oblastiach.

Z dostupných údajov sa bohužiaľ nedá určiť relatívny rozsah verejných výdavkov na jednotlivé regióny vo všetkých členských štátoch. Rovnako nie je možné ich medzi jednotlivými štátmi porovnať, keďže dostupné informácie sú zvyčajne neúplné a špecifické pre určitý štát. Našou hlavnou snahou na tomto mieste bude teda poukázať na spôsob, akým verejné výdavky a daňový systém diferenčne prispievajú k HDP, čím udržiavajú príjmy v menej prosperujúcich regiónoch v pomere k príjmom v prosperujúcejších regiónoch, a naznačiť rozsah tohto príspevku. Vychádzame z analýzy regionálneho výskytu výdavkov vo vybraných krajinách, pre ktoré sú údaje k dispozícii, a z posúdenia spôsobu získavania príjmov v štátoch únie.

Spojené kráľovstvo

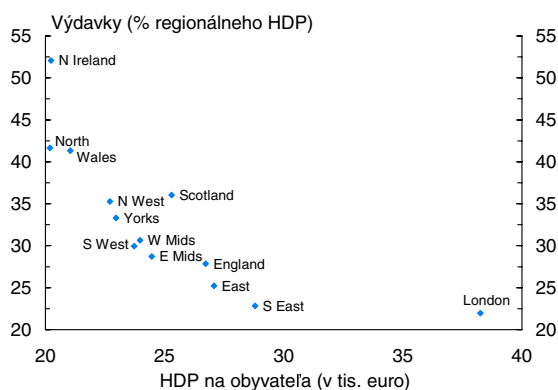
V Spojenom kráľovstve sa tak ako inde v EÚ väčšina verejných výdavkov, ktoré je na regionálnej úrovni možné rozlíšiť (približne 85% celkového objemu), vynakladá na sociálnu ochranu, zdravotníctvo, sociálne služby a školstvo. Vo finančnom roku 2000–01 tvorili výdavky na tieto oblasti spolu v priemere 75% štátnych výdavkov v regiónoch (graf 2.2 a tabuľka A2.4). Pokiaľ ide o výdavky na osobu v regiónoch, tieto mali v menej prosperujúcich regiónoch, ako Severné Írsko,

Škótsko, Wales a sever a severozápad Anglicka, tendenciu prevyšovať výdavky v ostatných regiónoch, čiastočne kvôli vysokým výdavkom na sociálnu ochranu v dôsledku vyššieho počtu nezamestnaných a nepracujúcich, ale tiež kvôli mimoriadnym výdavkom na zdravotníctvo a administratívu v prvých troch z uvedených regiónov. Náklady na osobu presiahli národný priemer aj v Londýne, opäť čiastočne v dôsledku vyšších výdavkov na administratívu, pretože sa tam nachádza väčší počet vládnych úradov, hoci sa vyvíjajú snahy na ich postupnú decentralizáciu.

Aj keď výdavky na osobu na školstvo a zdravotníctvo sú v jednotlivých regiónoch rôzne, rozdiely sú aspoň v regiónoch Anglicka pomerne obmedzené, podobne ako rozdiely vo výdavkoch na životné prostredie a dopravu.

Údaje týkajúce sa nákladov na osobu ukazujú, že výdavky v pomere k HDP v jednotlivých regiónoch Spojeného kráľovstva značne kolíšu. Aj keď vynecháme Severné Írsko, ktoré predstavuje vzhľadom na svoju nedávnu históriu a pretrvávajúce politické problémy zvláštny prípad, pohybovali sa náklady v rokoch 2000–01 od tesne nad 41% HDP vo Walese a severnom Anglicku po 21–22% v Londýne a v juhovýchodnom Anglicku. Analogicky teda verejné výdavky prispievajú k príjmom v prvých dvoch regiónoch, ktoré prosperujú najmenej v celom Spojenom kráľovstve, takmer dvakrát viac, než v druhých dvoch, najmä v dôsledku omnoho nižšieho HDP na osobu a čiastočne tiež v dôsledku vyšších nárokov na sociálne výdavky.

2.2 Vládne výdavky podľa regiónov vo Veľkej Británii, priemer 2000–2001

Zdroj: pozri tabuľka A2.4

Zároveň je treba poznamenať, že veľkú časť týchto mimoriadnych výdavkov predstavujú skôr bežné, než investičné výdavky — t.j. prostriedky sa vynakladajú skôr na spotrebu, než na investície — a ako také budú mať pravdepodobne obmedzený účinok na posilnenie konkurencieschopnosti, ktorá je kľúčová. Na cesty a dopravu sa napríklad vynaložilo v priemere iba 1% HDP a v žiadnom regióne nie viac než 1,5% HDP. Existujú však aj prípady, kedy majú výdavky klasifikované ako bežné, napríklad výdavky na vzdelávanie a odbornú prípravu, výskum a vývoj, alebo na podporu rozvoja podnikania, skôr podobu investícií a môžu

významne prispieť k zvýšeniu výrobného potenciálu príslušného regiónu. Aj s prihliadnutím k tejto skutočnosti však možno väčšinu regionálnych výdavkov považovať skôr za výdavky na sociálne, než ekonomické ciele.

Taliansko

Podobný obraz ponúka aj Taliansko, aj keď kolísanie relatívneho rozsahu verejných výdavkov v regiónoch je o niečo menej systematické, než v Spojenom kráľovstve, a rozdiely v skutočnom podiele výdavkov na HDP sú nižšie, napriek väčším regionálnym rozdielom v HDP na osobu. Treba však poznamenať, že údaje o verejných výdavkoch sú v Taliansku úplnejšie, než v Spojenom kráľovstve, kde sa u 15% celkových výdavkov nerozlišuje rozdelenie medzi regióny, čo by v prípade, že by nerozlišené výdavky boli sústredené v Londýne alebo iných prosperujúcich oblastiach, mohlo mať dopad na porovnanie. V oboch krajinách však pôsobia približne rovnaké faktory.

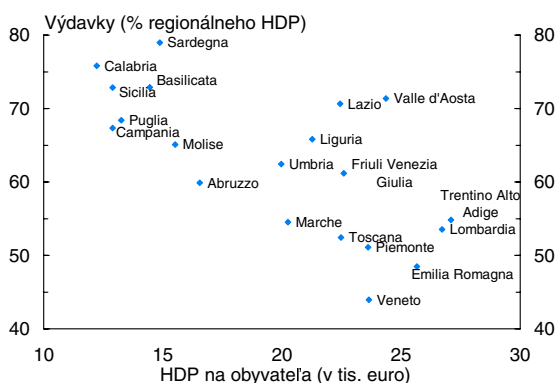
Výdavky na osobu na sociálnu ochranu medzi talianskymi regiónmi kolíšu, ovplyvňuje ich však skôr podiel dôchodcov na populácii, než rozdiely v miere nezamestnanosti, pretože nezamestnaní dostávajú pomerne nízke dávky, zatiaľ čo dôchodky sú relatívne vysoké. Relatívny počet dôchodcov je navyše v Taliansku podstatne vyšší v prosperujúcejších severných regiónoch, než v menej prosperujúcich južných regiónoch, na rozdiel od Spojeného kráľovstva, kde sú regionálne rozdiely v ich počte relatívne malé. Okrem toho starobné dôchodky v Taliansku súvisia s výškou predchádzajúceho príjmu viac, než v Spojenom kráľovstve, kde základný štátny dôchodok tvorí pevná čiastka. V roku 2000 tak boli výdavky na sociálnu ochranu na osobu v Ligúrii, kde má približne 25% obyvateľstva 65 alebo viac rokov, o takmer 85% vyššie než v Kampánii, kde do tejto vekovej kategórie spadá len 14% populácie (graf 2.3 a tabuľka A2.5). Zatiaľ čo výdavky na sociálnu ochranu na osobu presahovali vo väčšine severných regiónov národný priemer, vo všetkých južných regiónoch boli výrazne podpriemerné (hoci v pomere k HDP na juhu priemer presiahli, ako uvádzame nižšie).

V prípade školstva a zdravotníctva boli rozdiely vo výdavkoch na osobu menej výrazné, hoci platí, že výdavky na osobu v školstve boli pod národným priemerom vo všetkých južných regiónoch okrem Sardínie a v zdravotníctve boli podpriemerné vo všetkých južných regiónoch. Tieto rozdiely sú však zrejme skôr odrazom nižších miezd a iných nákladov na juhu v porovnaní so severom, než akéhokoľvek rozdielu v šstandarde poskytovanej služby.

Výdavky na osobu na dopravu, životné prostredie a iné programy boli v južných regiónoch tiež zvyčajne nižšie, než v severných. Rozdiel vo výdavkoch na tieto oblasti, ako aj na sociálnu ochranu, zdravotníctvo a školstvo, však bol všeobecne nižší, než rozdiel v HDP na osobu, takže celkové vládne výdavky boli v pomere k HDP na osobu väčšinou - ale nie vždy, ako uvádzame nižšie - v menej prosperujúcich oblastiach Talianska vyššie, než v prosperujúcejších. Výdavky v pomere k HDP sa pohybovali od 35% nad národným priemerom na Sardínii a 30% v Kalábrii, regióny s najnižším HDP na osobu, po 25% pod národným priemerom v regióne Veneto, čo znamená, že rozdiel medzi krajnými hodnotami bol o niečo menší, než v Spojenom kráľovstve².

Zatiaľ čo však všetky južné regióny vykazujú v pomere k HDP nadpriemerné verejné výdavky, nie všetky severné regióny vykazujú úroveň pod priemerom, a to napriek vysokému HDP na osobu, ktorý všetky z nich dosahujú. V regiónoch Valle d'Aosta a Lazio presiahli

2.3 Verejné výdavky* podľa regiónov v Taliansku, 2000

* vrátane verejných korporácií a verejnej správy
Zdroj: Pozri tabuľka A2.5

výdavky v pomere k HDP v roku 2000 priemer o viac ako 20% a boli vyššie než v Puglii alebo Kampánii. Výdavky v pomere k HDP boli tiež dosť vysoké v Ligúrii, do značnej miery kvôli relatívne vysokým výdavkom na sociálnu ochranu (v dôsledku veľkého počtu dôchodcov), ktoré v roku 2000 tvorili vyše 23% regionálneho HDP, čo je viac, než vo všetkých južných regiónoch s výnimkou Kalábie.

V Taliansku, tak ako v Spojenom kráľovstve, preto vládne výdavky vo všeobecnosti pôsobili na zmiernenie rozdielov v HDP na osobu, aj keď ich účinok sa zdá menší (pričom netreba zabúdať na úplnosť údajov, o ktorej sme hovorili vyššie). Podobne ako v Spojenom kráľovstve sa však vynakladajú omnoho viac na podporu spotreby, než investícií, a napríklad výdavky na cesty a dopravu dosahujú iba tesne nad 2% HDP v priemere a pod 5% HDP vo všetkých regiónoch, čo je viac, než v Spojenom kráľovstve, ale stále relatívne málo.

Španielsko

Pri analýze regionálneho pridelovania výdavkov v Španielsku sa stretávame s rovnakými faktormi ako v Spojenom kráľovstve a Taliansku, hoci dostupné údaje sa týkajú obmedzenejšieho rozsahu výdavkov, než v týchto dvoch krajinách. Podobne ako v Taliansku, ani tu sa neprejavuje úzky (obrátený) vzťah medzi výdavkami na osobu na komunitné služby a úrovňou regionálnej prosperity, prípadne jej nedostatkom, hoci vplyvom pomerne rozsiahlych intervencií zo

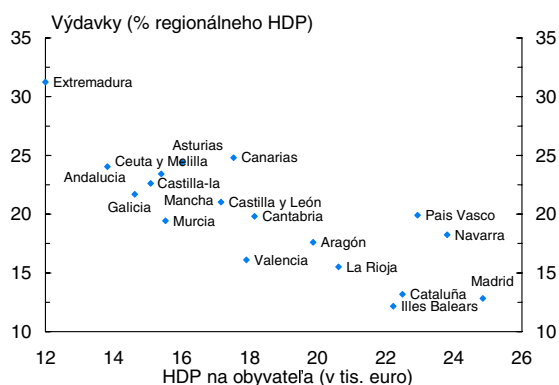
štrukturálnych fondov, ktoré sa relatívne koncentrujú v chudobnejších regiónoch Cieľa 1, by sa takýto tesnejší vzťah mal vytvoriť. Verejné výdavky však všeobecne prispievajú k HDP výrazne viac v menej prosperujúcich, než v bohatších regiónoch, a posilňujú tak sociálnu súdržnosť.

Výdavky na zdravotníctvo a sociálne služby boli v Španielsku v rokoch 1992 až 1999 v pomere k HDP vo väčšine regiónov Cieľa 1 vyššie, než v iných regiónoch (graf 2.4 a tabuľka A2.6), čo je čiastočne odrazom vyššieho počtu nezamestnaných³. Vyskytovali sa však aj výnimky. Konkrétne náklady na zdravotníctvo a sociálne služby boli pod národným priemerom vo Valencii, ktorá je regiónom Cieľa 1, a nad priemerom v Navarre, ktorá má medzi všetkými španielskymi regiónmi druhý najvyšší HDP na osobu.

Výdavky na infraštruktúru boli v regiónoch Cieľa 1 tiež väčšinou relatívne vysoké, pričom nadpriemerné hodnoty vykazovalo opäť aj niekoľko regiónov, ktoré do Cieľa 1 nespádajú. Avšak tak ako v Spojenom kráľovstve a Taliansku, aj v Španielsku boli investície do infraštruktúry v pomere k HDP všade nízke, pričom ich hodnota presiahla 3% HDP iba v regiónoch Extramadura a Ceuta y Melilla, a to len mierne.

Ak vezmeme do úvahy výdavky financované EÚ, priemerné výdavky za toto obdobie sa celkovo pohybovali od 31% HDP v regióne Extramadura (región s najnižším HDP na osobu v Španielsku) a 25% na Kanárskych ostrovoch po 13% v Madride a Katalánsku a tesne nad 12% na Baleárskych ostrovoch.

2.4 Vládne výdavky podľa regiónov v Španielsku, priemer 1992-1999

Zdroj: pozri tabuľka A2.6

Daňová politika a regionálny HDP

Aj keď údaje o vládnych výdavkoch v členských štátoch nie sú úplné, dostupné informácie jasne naznačujú, že verejné výdavky sa na HDP v regiónoch podieľajú rôzne, čo pomáha zmierňovať rozdiely a udržiavať sociálnu súdržnosť.

Kľúčovou otázkou je, do akej miery sú vyššie výdavky v pomere k HDP v menej prosperujúcich regiónoch

sprevádzané vyššími daňami a inými poplatkami na ich financovanie — inými slovami, do akej miery má efekt vyšších výdavkov protíváhu vo výbere vyšších daní z príjmu v príslušných regiónoch.

Aj keď na základe dostupných údajov je ťažké túto otázku zodpovedať, predstavu o regionálnom dopade použitého systému financovania môžeme získať z údajov o rozdelení daní medzi centrálnu vládu a regionálne alebo miestne orgány. V princípe platí, že čím väčšiu zodpovednosť nesú regióny za krytie výdavkov vynaložených na regionálnej alebo miestnej úrovni výberom daní alebo poplatkov od osôb, ktoré v nich žijú, a podnikov, ktoré v nich pôsobia, tým je pravdepodobnejšie, že akýkoľvek priaznivý efekt vyšších výdavkov v pomere k HDP sa odrazí na výške týchto daní a poplatkov⁴. Vyššie dane ako také môžu byť samozrejme kompenzované politickým rozhodnutím zvýšiť transferové platby od centrálnej vlády, alebo zriadiť vyrovnávací fond na zníženie regionálnych rozdielov v príjmoch, z ktorých sa výdavky financujú.

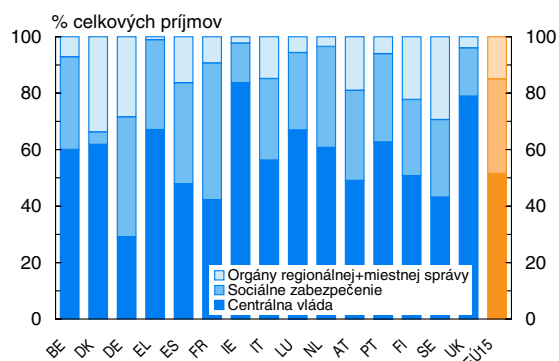
Tam, kde sú daňové sadzby alebo sadzby sociálnych odvodov stanovené centrálnou, nevzniká problém v tom zmysle, že by osoby žijúce v menej prosperujúcich regiónoch — alebo v chudobnejších oblastiach v rámci prosperujúcich regiónov — automaticky odvádzali nižší objem daní a príspevkov, než osoby, ktoré žijú inde, pretože ich celkový príjem je nižší. Ak existujú jednotné centrálné stanovené sadzby daní a odvodov z príjmu a spotreby, a príjem z daní je teda v pomere k HDP rovnaký vo všetkých regiónoch, daňový systém bude mať na výšku príjmov na financovanie výdavkov neutrálny účinok a nebude teda slúžiť na kompenzáciu podielu výdavkov na HDP. Ak sú daňové sadzby skôr progresívne, než proporcionálne, v tom zmysle, že sa s rastúcim príjmom zvyšujú, potom daňový systém posilní rôzny účinok výdavkov na regionálne úrovne HDP.

Do akej miery je daňový systém v jednotlivých členských štátoch skôr progresívny či proporcionálny, je ťažko určiť, pretože to závisí od interakcie daní z príjmu, ktoré sú typicky progresívne, spotrebných daní,

ktoré sú typicky proporcionálne, aj keď sa môžu pri rozličnej skladbe výdavkov meniť, a sociálnych odvodov, ktoré sú tiež typicky proporcionálne, aspoň po určitú úroveň zárobku⁵. Zo zistených skutočností vyplýva, že daňové systémy sú vo väčšine krajín EÚ mierne progresívne a v ostatných do značnej miery proporcionálne, nanajvýš nepatrne regresívne⁶. V niektorých prípadoch môžu preto diferenčný účinok politiky verejných výdavkov v jednotlivých regiónoch posilniť, zatiaľ čo v iných prípadoch ho budú kompenzovať len málo, pokiaľ vôbec.

V praxi sú vo väčšine členských štátov EÚ dane odvádzané centrálnou a príjem z regionálnych a miestnych daní predstavuje iba malý podiel celkových peňažných prostriedkov získaných na financovanie verejných výdavkov. V EÚ ako celku pochádzalo v roku 2001 z regionálnych a lokálnych zdrojov iba 15% finančných prostriedkov, pričom vyšší podiel dosiahli iba federálne štáty ako Nemecko a Rakúsko, tri škandinávské štáty, kde je zodpovednosť miestnych orgánov za výdavky značná, a Španielsko, kde majú regióny významné postavenie (graf 2.5 a tabuľka A2.7). S výnimkou malého počtu štátov zostával navyše podiel príjmov z regionálnych a lokálnych zdrojov za posledné roky zhruba nezmenený a hlavnú zmenu v skladbe štátnych príjmov predstavoval posun od sociálnych odvodov k daniam, s cieľom čiastočne znížiť daňové zaťaženie zamestnancov a zamestnávateľov.

2.5 Príjmy z daní a sociálnych odvodov podľa správnej úrovne 2001

Zdroj: Eurostat, Účty vládnych sektorov

Jediné štáty, v ktorých sa význam regionálnych a lokálnych daní značne zvýšil, sú Dánsko, Španielsko a Taliansko. V Taliansku sa ich podiel na príjmoch v období rokov 1995 až 2001 takmer zdvojnásobil v dôsledku politiky presunu väčšieho podielu zodpovednosti za zabezpečenie príjmov na financovanie vládnych výdavkov na regióny, v uplatňovaní ktorej sa i naďalej pokračuje, čo znamená, že sa stále väčšia časť daní vyberá skôr regionálne, než centrálne, čím zároveň rastie možnosť, že skutočné daňové sadzby budú v menej prosperujúcich regiónoch s nižšou zdaniteľnou kapacitou vyššie.

V Taliansku, ako aj v iných štátoch, ktoré presúvajú značný stupeň zodpovednosti za tvorbu príjmov z daní na regionálnu a lokálnu úroveň, je potrebný jasný mechanizmus transferov z prosperujúcejších do menej prosperujúcich oblastí, ak nemajú byť menej prosperujúce oblasti znevýhodnené tým, že budú nútené vyberať vyššie dane alebo sa zmieriť s nižšou hladinou verejných výdavkov a nižšou úrovňou služieb, ktorú to pravdepodobne prinesie.

Vo väčšine členských štátov však relatívne malý podiel príjmov získavaných na regionálnej a lokálnej úrovni, v kombinácii s vlastnosťami daňového systému, znamená, že spôsob financovania výdavkov nepôsobí na rozdiely v podiele verejných výdavkov na HDP medzi regiónmi kontraproduktívne.

Mechanizmy rozhodovania o prevode prostriedkov regiónom

Uvedené závery vo všeobecnosti potvrdzuje analýza nástrojov, ktoré ústredné vlády v súčasnosti používajú na celkové riadenie výdavkov na regionálnej a lokálnej úrovni a na vymedzenie príjmov, z ktorých sa financujú. Vo všetkých členských štátoch existujú vedomé snahy prispieť k príjmom v oblastiach, kde je miestna daňová základňa považovaná za nedostačujúcu na pokrytie potrebných výdavkov, alebo tam, kde sú ceny služieb, ktoré je potrebné poskytnúť, vyššie, než je bežné, napríklad kvôli povahe terénu, alebo z iných dôvodov. Niektoré regióny navyše môžu dostávať zvláštnu podporu na hospodársky rozvoj.

Spôsoby určovania rozsahu štátnych transferov do regiónov a oblastí sa v jednotlivých krajinách mierne líšia, vychádzajú však z jednotných princípov, ktorými sú predovšetkým hodnotenie potrieb a miestnej zdaniteľnej kapacity. Vo všetkých štátoch majú navyše regionálne a miestne orgány bez ohľadu na objem finančných prostriedkov poskytnutých ústrednou vládou a bez ohľadu na presnosť hodnotenia potrieb určité právomoci pri rozhodovaní o skutočnom použití získaných prostriedkov.

V Nemecku je proces vyrovnávania nastavený tak, že upravuje príjmy, ktoré majú spolkové krajiny k dispozícii, samozrejme s prihliadnutím k zvláštnym potrebám, ako v prípade mestských štátov. Pretože však majú spolkové krajiny značnú autonómiu, nevýdávajú na jednotlivé verejné služby nutne rovnaké čiastky, ako sa predpokladá pri kalkulácii ekvalizovaných výdavkov na osobu. To v podstate platí aj o Rakúsku.

V troch severských štátoch, ako aj v rade ďalších členských štátov, má systém podobný cieľ ako v Nemecku, ale funguje na úrovni omnoho menších územných celkov — skôr samosprávnych obcí alebo okresov, než spolkových krajín.

Vo Švédsku je hlavným miestnym zdrojom príjmu orgánov miestnej správy lokálna daň z príjmu a transferový systém je zameraný na navýšenie príjmu obcí, v ktorých sú výnosy a zdaniteľná kapacita relatívne nízke, a to transfermi z bohatších oblastí. Okrem toho sa uplatňuje politika presúvania určitých orgánov národnej vlády do menej prosperujúcich miest, čím sa ďalej podporuje ich rozvoj — a rozširuje ich daňová základňa.

Podobné vyrovnávacie mechanizmy fungujú aj v Dánsku, ale samosprávne jednotky sú tu ešte menšie. Jedná sa o 14 okresov, dva kraje so zvláštnym štatútom (Kodaň a Frederiksberg) a 271 samosprávnych obcí, pričom všetky majú vlastné dane z príjmu a majetkové dane a následne aj relatívne vysokú mieru autonómie⁷.

Vo Fínsku disponujú obce značnou daňovou základňou, ale nemajú právomoc určovať daňové sadzby. Bo-

hatšie regióny teda generujú viac prostriedkov, než potrebujú objektívne utrátiť, a tieto sa účinne prevádzajú do menej bohatých regiónov s menšími výnosmi z daní.

Kritériá hodnotenia potreby výdavkov na regionálnej a lokálnej úrovni

Hodnotenie potreby výdavkov na regionálnej a miestnej úrovni prebieha vo všetkých členských štátoch centrálne a na jeho základe sa určuje objem prostriedkov, ktoré by mali byť príslušným orgánom transferované. Hoci sa spôsob realizácie – a miera prepracovanosti – odhadov líši, používané metódy sú veľmi podobné a vo väčšine prípadov spočívajú v odhade štandardizovanej úrovne služby na obyvateľa.

Napríklad v Holandsku predstavujú transfery ústrednej vlády provinciám a samosprávnym obciam prevažnú časť ich príjmov a sú dané širokým spektrom ukazovateľov (ako veľkosť, hustota obyvateľstva, kvalita pôdy, sociálna štruktúra a stupeň urbanizácie, a tiež miestna zdaniteľná kapacita). Jediným cieľom systému je však vyrovnať príjmy, ktoré musia menšie jednotky vzhľadom k svojim potrebám vynaložiť.

V Portugalsku sa trom regiónom úrovne NUTS 1 pridelujú prostriedky zo všeobecného fondu, prevažne podľa počtu obyvateľov, ale aj na základe ďalších kritérií, ktoré zvýhodňujú dva ostrovné regióny (pozri nižšie). Tento fond ďalej používa súbor kritérií na určenie objemu prostriedkov pridelených obciam v rámci každého regiónu. Druhý fond, zameraný špecificky na ciele súdržnosti, poskytuje prostriedky výhradne menej rozvinutým obciam, zatiaľ čo ďalšie dva fondy majú obciam zabezpečiť adekvátne zdroje. Transfery sú vo všeobecnosti v nepriamo úmernej korelácii s príjmom na osobu, pričom najbohatší región Lisboa e Vale do Tejo dostáva na osobu menej než tretinu sumy pridelenanej regiónu Alentejo, ktorý je najchudobnejší. (V pomere k HDP tvoria transfery prvému regiónu necelé 1% a druhému 6%.)

V mnohých členských štátoch, ako napríklad v prípade mestských spolkových krajín v Nemecku, sú určité regióny alebo lokálne oblasti pri pridelovaní transferov zvýhodňované. Taliansko, Španielsko a Spojené

kráľovstvo priznávajú z historických alebo kultúrnych dôvodov určitým regiónom zvláštny štatút, s ktorým sa spája vyšší prevod právomocí a vo väčšine prípadov tiež odlišné vzorce financovania (Severné Írsko, Škótsko a Wales v Spojenom kráľovstve). V menšej miere to platí aj o Fínsku, kde má zvláštny štatút a režim v porovnaní so zvyškom krajiny región Åland, o Portugalsku v prípade Azorských ostrovov a Madeiry a o Francúzsku v prípade Korziky a zámorských departementov a teritórií. Niektoré z týchto regiónov so zvláštnym štatútom dostávajú od ústrednej vlády v porovnaní s inými regiónmi vyššie transfery napriek tomu, že sú pomerne bohaté — ako napríklad Trentino Alto Adige v Taliansku alebo Åland vo Fínsku. Aj keď sa tieto platby nemusia zdať z hľadiska ekonomickej alebo sociálnej súdržnosti opodstatnené, môžu byť dôležité pre udržanie politickej súdržnosti.

Rozpočty regionálnych orgánov vo Francúzsku sú financované hlavne transfermi od štátu. Vo francúzskych zámorských teritóriách sú verejné výdavky na obyvateľa približne trikrát vyššie než priemerne v metropolitnom Francúzsku, a na Korzike presahujú priemer 3,5 krát. Rozdiely v transferoch do väčšiny ostatných regiónov sú relatívne malé. Hoci menej bohaté regióny v priemere zvyčajne dostávajú v pomere k počtu obyvateľov o niečo viac, existuje niekoľko anomálií a vzťah medzi príjmom na obyvateľa a verejnými výdavkami je slabý. Napríklad Ile de France dostáva príplatok k národnému priemeru — údajne kvôli vyšším nákladom na poskytovanie služieb — zatiaľ čo v Lorraine sú výdavky na osobu značne pod priemerom.

Zosúladenie transferov a podpory spoločenstva

V štátoch, ktoré dostávajú značné čiastky zo štruktúrnych fondov, sú niektoré národné politiky úzko viazané na finančné prostriedky EÚ. V Španielsku sa preto z medziteritoriálneho kompenzačného fondu pridelujú doplnkové prostriedky iba regiónom Cieľa 1 (ale existuje aj zvláštny fond „Teruel“, z ktorého sa poskytuje pomoc tejto časti autonómneho regiónu Aragón, i keď región Aragón ako celok nemá podľa predpisov spoločenstva odpovedajúci štatút).

Vyrovňovanie v Nemecku

Hlavné trasy, po ktorých prebieha prevod finančných prostriedkov medzi jednotlivými spolkovými krajinami a medzi nimi a federálnou vládou, definuje Systém finančného vyrovňovania (Länderfinanzausgleich). Jeho súčasná podoba, ktorá pochádza z roku 1995, kedy sa na základe Paktu solidarity (Solidarpakt) spojili samostatné systémy vo Východnom a Západnom Nemecku, je kombináciou čisto horizontálneho vyrovňovania a federálneho dorovňovania.

Matematická charakteristika postavenia jednotlivých spolkových krajín zohľadňuje zdaniteľnú kapacitu na základe daní, ktoré sú buď výlučne daňami spolkovej krajiny, alebo sú spoločné s federálnou vládou. Prvotný príděl tvoria zdieľané dane z príjmu, zisku a obratu. Asi 75% výnosu z týchto daní sa delí medzi spolkové krajiny podľa počtu obyvateľov, pričom zostatok je vyhradený pre „finančne slabé“ spolkové krajiny. To zaručuje, že príjmy každej spolkovej krajiny sa zvýšia na minimálne 92% priemeru.

Nasleduje druhá fáza finančného vyrovňovania, ktorá má korigovať prvotné rozdelenie daní s cieľom zaručiť rovnomerné rozdelenie daní na osobu v spolkových krajinách. Pretože sa však mestským spolkovým krajinám (Berlín, Brémy a Hamburg) priznávajú zvláštne nároky, dostávajú na obyvateľa o 35% viac. Ďalšiu fázu predstavujú transfery od federálnej vlády, určené na zvýšenie objemu disponibilných prostriedkov v spolkových krajinách, ktoré majú podpriemerný príjem, alebo sa nachádzajú v špecifickej situácii. Existujú tri typy transferov:

- dotácie na vyrovnanie rozdielu (*Fehlbedarfsbundesergänzungszuweisungen*), ktoré zvyšujú príjmy v menej bohatých spolkových krajinách na minimálne 99,5% priemeru;

- kompenzácia zvýšenej záťaže (*Sonderbedarfsbundesergänzungszuweisungen*) na pokrytie nákladov na politickú správu v malých spolkových krajinách a nákladov na zjednotenie v nových spolkových krajinách (teilungsbedingte Sonderkosten), ako aj na zaistenie doplnkového príjmu pre Brémy a Hamburg vzhľadom na ich problémy so zadĺženosťou;

- dočasné dotácie (*Übergangsbundesergänzungszuweisungen*) vyplácané menej bohatým západonemeckým spolkovým krajinám od roku 1995, ktoré sa však budú postupne odstraňovať tempom 10% ročne.

Objem transferovaných prostriedkov je značný. V roku 2000 sa celkový objem transferov pre Berlín rovnal 6,4% jeho HDP, zatiaľ čo čisté transfery do východných spolkových krajín tvoria v priemere približne 5% HDP. V Brémach, ktoré výrazne ťažia zo zvláštneho doplnkového regeneračného programu, dosahujú transferové platby 6,5% HDP. Pre Hessensko — spolkovú krajinu, ktorá do *Finanzausgleich* prispieva proporcionálne najviac — vyrovňovanie znamená zníženie fiškálnej kapacity z 126% národného priemeru na 106%, čo predstavuje 1,5% jej HDP.

Tieto čisté transfery však nie je možné priamo porovnávať s vyššie uvedenými hodnotami verejných výdavkov v britských, talianskych a španielskych regiónoch, pretože nezohľadňujú významnú zložku výdavkov vynaložených priamo federálnou vládou alebo na sociálnu ochranu v rámci systému sociálneho zabezpečenia. Tieto, ako ukazujú prípady skúmaných krajín, môžu významne prispieť k rôznemu podielu verejných výdavkov na regionálnom HDP.

Hlavným národným nástrojom na podporu ekonomickej a sociálnej súdržnosti v Grécku je Program verejných investícií (PIP), ktorý financuje rozsiahle projekty rozvoja infraštruktúry v oblasti dopravy, školstva, zdravotníctva, kultúry a iných kľúčových sektorov hospodárstva na národnej a regionálnej úrovni. Väčšina finančných prostriedkov pridelených z PIP prechádza Rámcom podpory spoločenstva (Community Support Frame-

work, CSF) III. Regióny, ktoré dostávajú v súlade so súčasným CSF od spoločenstva najvyššie transfery na obyvateľa (Dytiki Makedonia a Voreio Aigaio), dostávajú 5–6 krát viac, než región Attika. Aj v Írsku sa zo štátneho rozpočtu prideluje proporcionálne viac regiónom Border, Midlands a West, než regiónom Southern a Eastern, aby sa vytvorili prostriedky na spolufinancovanie programov štrukturálnych fondov.

Politika regionálneho rozvoja v členských štátoch

Politiky na podporu ekonomického rozvoja sa v členských štátoch uplatňujú na všetkých úrovniach vlády prostredníctvom rôznych nástrojov a s rozmanitými cieľmi. Patrí k nim napríklad podpora technológií a inovácie, pomoc pri reštrukturalizácii odvetví, ktoré čelia problémom alebo dlhodobému útlmu, pomoc malým a stredným podnikom a podpora externých investícií. Niektoré sú výslovne klasifikované ako štátna pomoc a podliehajú preto právnym obmedzeniam stanoveným v EÚ s cieľom zabrániť nekalej súťaži. Podrobnejšie sa nimi zaoberáme na inom mieste tejto správy (Časť 3.).

Ostatné opatrenia, pokiaľ neposkytujú priamu finančnú podporu konkrétnym spoločnostiam, nie sú takýmto spôsobom kontrolované. Dotácie vyplácané jednotlivcom alebo verejným inštitúciám, všeobecné dotácie a výpomoc poskytnutá jednou súkromnou inštitúciou druhej sú z uvedenej definície vyňaté. Zmluva okrem toho povoľuje niektoré formy pomoci súkromným subjektom, predovšetkým v oblasti služieb všeobecného záujmu a na stimuláciu rozvoja regiónov s príslušným štatútom.

Prístup k teritoriálnemu rozvoju sa v jednotlivých členských štátoch líši, čiastočne z inštitucionálnych dôvodov, najmä podľa stupňa decentralizácie zodpovednosti za politiky ekonomického rozvoja, a tiež v dôsledku meniacich sa názorov na jeho určujúce faktory.

Aj keď je decentralizácia v celej EÚ aktuálnou témou, rozsah kompetencií delegovaných na nižšie vládne úrovne sa v jednotlivých štátoch výrazne líši. V Rakúsku, Dánsku a Belgicku vykonáva ústredná vláda určitý dozor, ale za plánovanie a financovanie regionálnych politik zodpovedajú správne orgány na nižšej než národnej úrovni. Výdavky v tomto prípade úzko súvisia so všeobecnou finančnou kapacitou príslušnej provincijnej vlády, takže zmiernovanie rozdielov medzi regiónmi (provinciami, okresmi alebo obcami) nie je nevyhnutne jedným z hlavných cieľov.

Naproti tomu v Spojenom kráľovstve a vo Francúzsku sa o prideľovaní zdrojov rozhoduje zväčša centrálna, aj keď za implementáciu politiky stále viac zodpovedajú regionálne inštitúcie: v Anglicku agentúry pre regionálny rozvoj, v Škótsku, Walese a Severnom Írsku parlamenty, na ktoré boli prevedené právomoci; vo Francúzsku kraje.

Oblasti, ktoré majú na regionálnu a iné formy podpory hospodárskeho rozvoja nárok podľa národných a podľa európskych kritérií, si nie vždy celkom dobre odpovedajú. Vo Francúzsku sa regióny uprednostňované domácou politikou do značnej miery líšia od tých, ktoré podporuje politika spoločenstva, zatiaľ čo v Nemecku je zhoda pomerne tesná. V Španielsku i v ostatných kohéznych krajinách sa aj v národnej politike väčšinou pracuje s delením podľa štrukturálnych fondov. V Spojenom kráľovstve a Holandsku sa však najmä mestské oblasti kvalifikujú na základe kritérií odlišných od politiky spoločenstva.

V Holandsku sa navyše otázky regionálneho rozvoja riešia na základe vnímaných potrieb štátu ako celku. Výdavky na regionálnu politiku ako takú sú preto skromné, pričom hlavný dôraz sa kladie na malé oblasti so špecifickými ekonomickými problémami (hlavne mestské oblasti s vysokou nezamestnanosťou).

Ako primárny nástroj sa v posledných rokoch objavila vo viacerých oblastiach podpora inovácie a nových technológií. V tomto ohľade zvlášť vyniká Flámsko v Belgicku, ako aj rakúske spolkové krajiny, s rastúcim dôrazom na inováciu ako prostriedok stimulácie domáceho regionálneho rozvoja a s federálnou podporou výskumu a vývoja. Tieto stratégie sú často orientované v prvom rade na malé a stredné podniky a zahŕňajú skôr horizontálne politiky, napríklad podporu spolupráce medzi výskumnými ústavmi a podnikmi, než priame dotácie.

Orientácia na tvorbu pracovných miest a prilákanie veľkých investičných projektov je charakteristická pre celý rad oblastí s vysokou nezamestnanosťou. Ako príklad možno uviesť Valónsko a dlhodobo sa na

využitie priamych zahraničných investícií s cieľom posilniť ekonomický rozvoj zameriava Írsko.

Charakteristickým znakom politiky v mnohých krajinách je vytváranie „zoskupení“. V rakúskom Štajersku revidovala provinčná vláda v roku 1996 svoju stratégiu rozvoja a vytvorila sieť zoskupení spájajúcu rozličné oblasti automobilového priemyslu, čo sa ukázalo ako efektívne. Horné Rakúsko tento príklad nasledovalo formou komplexnej provinčnej stratégie a postupným zvyšovaním dotácií pre technológie a budovanie kontaktov.

Vo Švédsku sa vládna politika v posledných rokoch preorientovala na podporu rozvoja pólů rastu a zoskupení v jednotlivých regiónoch, zatiaľ čo pôvodne sa s cieľom bojovať proti migrácii sústreďovala na udržanie vysokej úrovne aktivity verejného sektoru v riedko osídlených severných regiónoch.

Významné reformy teritoriálnych politik prebehli nedávno v Taliansku. Politiky realizuje a financuje ústredná vláda a v súčasnosti sa sústreďujú prevažne na budovanie kapacity prostredníctvom verejných investícií, a nie prostredníctvom podpory podnikom, ako v minulosti. Aj keď sú regionálne stimuly firmám stále disproportionalne smerované na juh, programy verejných investícií často uprednostňujú regióny na severe, čím môžu vyvolať rozpor medzi národnou politikou a politikou súdržnosti EÚ.

Priame zahraničné investície

Typicky významnou súčasťou regionálnej stratégie rozvoja sú politiky zamerané na prilákanie priamych zahraničných investícií (PZI). Dôležitým cieľom regionálnej podpory je práve zvýšenie atraktivity problémových oblastí pre zahraničných investorov. PZI prinášajú do regiónov nielen príjmy a pracovné miesta, ale často sú zároveň mechanizmom prenosu technológií a know-how, ktoré môžu vyvolať odozvu s potenciálne významným dopadom na produktivitu a konkurencieschopnosť podnikov sídlacích v daných regiónoch. Väčšina PZI prebieha tak, že nadnárodná spoločnosť investuje do regiónu buď akvizíciou

jestvujúceho podniku a jeho výrobných zariadení — a tým aj zákaznickej základne — alebo vybudovaním nových výrobných zariadení. V oboch prípadoch so sebou nadnárodné spoločnosti, najmä ak investujú do menej rozvinutých regiónov, obvykle prinášajú moderné výrobné postupy a pracovné metódy.

Aj keď najväčší prínos môžu PZI zvyčajne znamenať v menej privilegovaných regiónoch, relatívne výhody investovania do takýchto regiónov nie sú pre nadnárodné spoločnosti vždy dostatočné na to, aby ich prilákali. Z pohľadu nadnárodnej spoločnosti veľa závisí od prvotného dôvodu, pre ktorý sa rozhodla investovať - či kvôli odbytu na miestnom alebo regionálnom trhu, nech už je definovaný akokoľvek široko (od malej vymedzenej oblasti až po celú EÚ), alebo preto, že chce využiť špecifické faktory výroby, ktoré región ponúka — nízke mzdové náklady, špeciálne zručnosti alebo určité prírodné zdroje.

Ak je dôvodom zásobovanie trhu, ktorý je zo zemepisného hľadiska relatívne veľký, môže byť nadnárodná spoločnosť prístupná návrhom na konkrétne umiestnenie svojej prevádzky v rámci krajiny, alebo širšieho geografického regiónu. Národná vláda potom môže spoločnosť ľahšie presvedčiť, aby sa usídlila v znevýhodnenom regióne. Ak však výber súvisí so špecifickou výhodou určitého miesta, potom v prípade, že miesto, ktoré si spoločnosť vybrala, nie je v súlade s všeobecnou politikou regionálneho rozvoja, môže vláda príslušnú firmu len ťažko presvedčať, aby sa usídlila inde. Mohlo by hroziť riziko, že spoločnosť od investovania v danej krajine odradí úplne. To je dilema, ktorú obvykle riešia najmä vlády kohéznych štátov, alebo ešte častejšie vlády prístupujúcich krajín, ktoré musia potenciálne nájsť kompromis medzi želaním nasmerovať investíciu do menej rozvinutých oblastí, stimulovať ich a pomôcť im dobehnúť zaostávanie a skutočnosťou, že pre investície bývajú prirodzene príťažlivé najdynamickejšie regióny.

Aj keď sú údaje o regionálnom rozmiestnení PZI do EÚ neúplné, naznačujú, že prílev PZI mal tendenciu disproportionalne smerovať do ekonomicky silnejších regiónov, ako v rámci štátov, tak aj na úrovni EÚ

ako celku. Určitou výnimkou je Írsko, ktoré počas 90-tych rokov 20. storočia prilákalo rozsiahle PZI, hoci prinajmenšom na začiatku malo relatívne nízky HDP na obyvateľa, hoci aj tu boli investície rozložené nerovnomerne a sústredené do východnej časti krajiny, do Dublinu a okolia. S rastúcim HDP Írsko zostalo i naďalej významným cieľom investícií.

Počas troch rokov od roku 1999 do roku 2001 dosahovali PZI v 15 členských štátoch EÚ v priemere približne 7% HDP, ak započítame prílev investícií z iných častí únie (a pod 2% HDP, ak ho nezapočítame). V Írsku však PZI za tieto tri roky v priemere presiahli 20% HDP (graf 2.6). Druhá najvyššia úroveň PZI bola zaznamenaná v Dánsku, Holandsku a Švédsku, kde presiahla 13% HDP, pričom Dánsko je podľa výšky HDP na osobu na treťom a Holandsko na štvrtom mieste v EÚ, za Írskom a Luxemburskom, ktoré spolu s Belgickom tiež zaznamenalo úroveň PZI v pomere k HDP značne nad priemerom EÚ.

Okrem Írska boli v ostatných kohéznych krajinách PZI omnoho nižšie, pričom v Portugalsku dosahovali v uvedenom období v priemere iba tesne nad 4% HDP, v Španielsku iba 1,5% HDP a v Grécku a Taliansku len 1% HDP, čo predstavuje najnižšiu úroveň v EÚ.

Pri pohľade do vnútra týchto i ostatných štátov únie z dostupných údajov vyplýva, že PZI smerovali nevyvážené predovšetkým do prosperujúcejších regiónov a len relatívne málo šlo do zaostávajúcich oblastí. Hoci regionálne údaje nie sú ideálne, pretože PZI sa často zaraďujú skôr pod región, v ktorom sídli ústredie spoločnosti, než pod oblasť, do ktorej investície skutočne idú, fakty aj tak prekvapujú. V Nemecku sa investície sústredili na obmedzený počet spolkových krajín, pričom na regióny Nordrhein-Westphalia, Hesse a Baden-Württemberg pripadá 71% všetkých prichádzajúcich PZI v

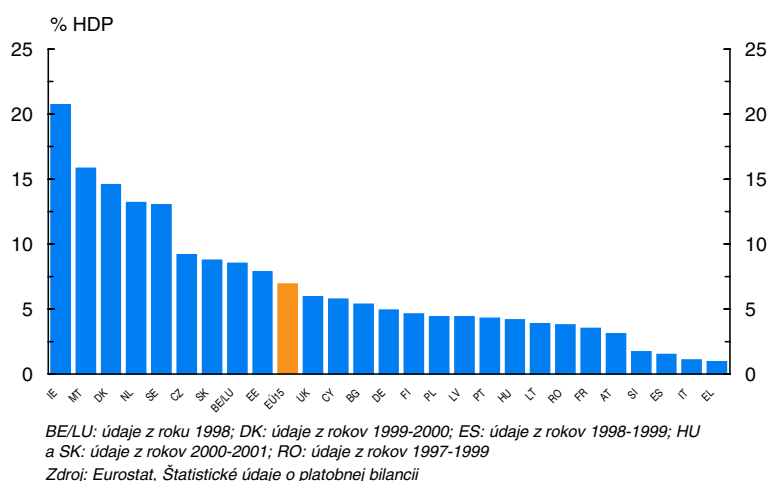
rokoch 1998 až 2000 a na Bavorsko a Hamburg ďalších 17% (tabuľka A2.8). Naopak na 5 regiónov Cieľa 1 na východe štátu pripadlo spolu iba niečo nad 2% celkového prílevu investícií.

V Španielsku smerovalo približne 70% PZI v rokoch 1999 až 2001 do Madridu a ďalších 14% do Katalánska, zatiaľ čo do regiónov Cieľa 1 spolu sa dostalo výrazne menej než 10% (a len minimum alebo vôbec nič do oblastí mimo Valencie a Kanárskych ostrovov). Podobne v Taliansku, kde sa údaje týkajú skôr zamestnanosti v podnikoch v zahraničnom vlastníctve, než prílevu PZI, sú nadnárodné spoločnosti sústredené na severe krajiny a v roku 2000 sa v južných regiónoch Cieľa 1 nachádzali menej než 4% pracovných miest v spoločnostiach v zahraničnom vlastníctve.

PZI v prístupujúcich krajinách

Takmer rovnakú tendenciu ako v EÚ je možné sledovať v prístupujúcich krajinách, prinajmenšom na úrovni regiónov v rámci krajín, ale distribúcia PZI medzi krajinami je na HDP na obyvateľa závislá menej, než v EÚ, hoci by prvý dojem svedčil skôr o opaku. Podľa najnovších údajov smeruje takmer 70% PZI do prístupujúcich krajín iba do troch z nich — do Poľska, na ktoré samotné pripadá 35% celkového objemu, Českej republiky a Maďarska (tabuľka A2.9). (Hodnota 70%

2.6 Prílev PZI do členských štátov a prístupujúcich krajín, priemer 1999-2001

zahŕňa odhad pre Rumunsko, pre ktoré nie sú od roku 1999 údaje k dispozícii.)

V pomere k HDP však už táto zdanlivá koncentrácia nie je taká zrejmá. V období rokov 1999 až 2001 dosiahli PZI v Poľsku v priemere 4,5% HDP a v Maďarsku tesne nad 4%, čo je menej, než vo väčšine ostatných krajín. Hoci v Českej republike boli PZI v pomere k HDP (nad 9%) vyššie, než kdekoľvek inde, s výnimkou Malty (16%), relatívne vysoké boli tiež v Estónsku a Bulharsku, teda v krajinách s pomerne nízkou úrovňou HDP na osobu, dokonca aj v rámci regiónu. Relatívne nízke boli PZI v Slovinsku, kde je HDP na osobu pomerne vysoký.

Dostupné údaje však vo všetkých prístupujúcich krajinách podobne ako v kohéznych krajinách poukazujú na relatívne vysoký stupeň koncentrácie PZI v hlavných mestách a ich okolí. V Maďarsku smerovali viac ako dve tretiny PZI v roku 2001 do regiónu, kde leží Budapešť, v Českej republike v tom istom roku smerovalo 60% do Prahy a okolia (Stredné Čechy) a na Slovensku približne 63% do Bratislavy (tabuľka A2.10). Naproti tomu v Poľsku, kde sa okrem Varšavy nachádza viacero veľkých miest, je prílev PZI menej koncentrovaný. Aj tak však v roku 1998 pripadla na región hlavného mesta (Mazowieckie) štvrtina celkového prílevu PZI a na dva regióny (Łódzkie a Wielkopolskie), v ktorých sa nachádzajú veľké mestá (Lodž a Poznaň), ďalšia štvrtina.

- 1 Je však potrebné uviesť, že v južných štátoch býva zabezpečenie minimálnej hladiny príjmu povinnosťou daného regiónu a kritériá prístupu sa v jednotlivých regiónoch líšia.
- 2 Číselné údaje o Taliansku sa navyše vzťahujú na menšie regióny NUTS 2 a nie na väčšie regióny NUTS 1, ako vo Veľkej Británii, čo by samo osebe malo tendenciu rozdiel skôr prehliť, než zmenšiť.
- 3 Na rozdiel od Talianska nie je podiel dôchodcov v populácii systematicky vyšší v prosperujúcejších regiónoch, než v menej prosperujúcich, či naopak.
- 4 Toto tvrdenie samozrejme neberie v úvahu výhody, ktoré môže lokálne vyberanie daní na financovanie miestnych výdavkov priniesť v podobe väčšej fiškálnej zodpovednosti a efektívnejšieho vynakladania prostriedkov.
- 5 V praxi sú sociálne odvody v krajinách, kde je stanovená maximálna hranica splatnej čiastky, nad určitou úrovňou zárobku regresívne, čo má tendenciu neutralizovať progresívne nastavený sadzovník daní z príjmu.
- 6 Zároveň treba poznamenať, že všeobecná tendencia odklonu od daní z príjmu smerom k spotrebným daniam sa zvyčajne prejaví oslabením progresívneho charakteru daňového systému ako celku.
- 7 Systém v Dánsku sa má v blízkej budúcnosti meniť a dôjde tu pravdepodobne k rozsiahlym zmenám ako v štruktúre verejného sektora, tak aj v rozdelení povinností medzi rozličné vládne úrovne.

Štatistická príloha k 2. časti

A2.1 Verejné výdavky podľa ekonomických kategórií, 1995 a 2002

	Tovar a služby				z čoho: zamestnanci		Sociálne dávky		Úrok z dlhu		Iné transfery + dotácie		HDFK*		Celkové výdavky		Celkové príjmy		% HDP	
	1995		2002		1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995**	2002
	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002
EÚ15	20,7	20,6	11,1	10,4	17,2	16,4	5,4	3,4	6,7	4,2	2,6	2,2	51,3	47,4	46,1	45,5	-5,2	-1,9		
BE	21,4	22,3	11,9	12,0	16,6	16,1	9,3	6,1	4,6	4,7	1,8	1,6	52,8	50,3	48,5	50,4	-4,3	0,1		
DK	25,8	26,3	17,3	17,6	20,4	17,5	6,4	3,7	5,2	5,2	1,8	1,8	60,3	55,5	58,0	57,4	-2,3	1,9		
DE	19,8	19,2	9,0	7,9	18,1	19,4	3,7	3,1	11,5	4,8	2,3	1,6	49,6	46,3	46,1	45,0	-3,5	-1,3		
EL	15,3	15,8	11,3	11,9	15,1	16,4	11,7	5,5	3,4	3,4	3,2	3,8	49,4	46,9	39,3	45,6	-10,1	-1,3		
ES	18,1	17,6	11,3	10,3	13,9	12,5	5,2	2,8	4,4	3,9	3,7	3,4	45,0	39,8	38,4	39,9	-6,6	0,1		
FR	23,9	23,9	13,7	13,7	18,5	18,1	3,6	3,1	4,4	4,0	3,3	3,1	55,1	53,5	49,6	50,3	-5,5	-3,2		
IE	16,4	15,1	10,2	8,3	11,8	8,3	5,4	1,4	4,7	3,9	2,3	4,4	41,5	33,3	39,4	33,1	-2,1	-0,2		
IT	17,9	18,8	11,2	10,7	16,7	17,1	11,5	5,8	4,9	3,8	2,1	1,8	53,4	47,7	45,8	45,2	-7,6	-2,5		
LU	18,4	18,1	9,7	8,6	16,5	15,7	0,4	0,3	6,4	6,2	4,6	4,7	45,5	44,4	47,6	46,8	2,1	2,4		
NL	24,0	24,5	10,8	10,5	15,3	11,8	5,9	3,1	8,1	3,8	3,0	3,3	51,4	47,5	47,3	45,9	-4,1	-1,6		
AT	20,4	18,6	12,6	9,7	19,5	18,6	4,4	3,6	7,6	8,3	3,1	1,3	57,3	51,7	52,0	51,3	-5,3	-0,4		
PT	18,6	21,1	13,6	15,4	11,8	13,0	6,3	3,0	4,4	5,4	3,7	3,4	45,0	46,1	39,6	43,3	-5,4	-2,8		
FI	22,8	21,7	15,2	13,5	22,1	16,8	4,0	2,2	5,2	4,0	2,8	2,9	59,6	50,0	55,7	54,2	-3,9	4,2		
SE	27,3	28,0	16,7	16,3	20,6	17,6	6,6	3,2	6,4	3,9	4,0	3,2	67,7	58,5	60,3	59,5	-7,4	1,0		
UK	19,6	20,0	8,3	7,6	15,4	13,5	3,7	2,1	3,8	3,8	2,0	1,3	44,6	40,7	38,9	39,4	-5,7	-1,3		

* HDFK = tvorba hrubého domáceho fixného kapitálu

** DE: neobsahuje prevzaté dlhové a aktív federálnou vládou v súvislosti so zjednotením (Threuhand, východné bytové podniky a Deutsche Kreditbank) vo výške 116,3 miliárd eur;

NL: neobsahuje mimoriadne výdavky vo výške 14,9 miliárd eur netto súvisiace s reformou spôsobu financovania sociálnych bytových družstiev

Zdroj: Eurostat, Účty sektorov vládnych inštitúcií

A2.2 Verejné výdavky na starobné dôchodky a dávky v nezamestnanosti, 1995 a 2000*% celkových výdavkov na sociálne dávky*

	Starobné dôchodky*			Dávky v nezamestnanosti		
	1995	2000	pohyb v % bodoch	1995	2000	pohyb v % bodoch
EÚ15	44,8	46,4	1,6	8,4	6,3	-2,1
BE	43,1	43,8	0,7	13,0	11,9	-1,1
DK	37,7	38,1	0,4	14,8	10,5	-4,2
DE	42,7	42,2	-0,4	9,0	8,4	-0,6
EL	52,1	49,4	-2,7	4,5	6,2	1,6
ES	43,9	46,3	2,4	16,5	12,2	-4,3
FR	43,5	44,1	0,5	7,9	6,9	-1,0
IE	26,5	25,4	-1,1	15,3	9,7	-5,7
IT	63,4	63,4	0,0	3,0	1,7	-1,4
LU	45,1	40,0	-5,1	3,1	3,3	0,2
NL	38,0	42,4	4,4	9,9	5,1	-4,8
AT	48,4	48,3	-0,1	5,6	4,7	-0,9
PT	41,7	45,6	3,9	5,4	3,8	-1,6
FI	32,8	35,8	3,0	14,4	10,4	-3,9
SE	37,5	39,1	1,6	10,9	6,5	-4,4
UK	43,1	47,7	4,5	5,6	3,2	-2,4

* Starobné dôchodky zahŕňajú vdovské dôchodky

Poznámka: S výnimkou DK, IE, LU, AT sú všetky údaje pre rok 2000 predbežné alebo odhadované

Zdroj: Eurostat, Európsky systém štatistík o sociálnej ochrane (ESSPROS)

A2.3 Verejné výdavky podľa funkcie, 1995 a 2001

	Spolu		Všeobecné služby		Životné prostredie		Zdravotníctvo		Školstvo		Sociálna ochrana		Iné		% HDP
	1995	2001	1995	2001	1995	2001	1995	2001	1995	2001	1995	2001	1995	2001	
EÚ15	52,9	46,9	8,2	6,8	0,8	0,7	6,2	6,3	5,2	5,0	20,0	18,8	12,5	9,3	
BE	52,8	49,5	12,1	10,2	0,7	0,8	6,2	6,6	6,4	6,2	18,6	17,2	8,8	8,5	
DK	60,3	55,3	10,8	8,6	0,0	:	5,1	5,4	7,7	8,3	26,8	24,0	9,6	9,0	
DE	56,1	48,3	6,7	6,3	1,0	0,6	6,4	6,4	4,5	4,2	21,3	21,8	16,2	9,0	
EL	51,0	47,8	16,8	10,9	0,5	0,6	3,4	3,7	3,3	3,1	18,3	19,4	8,7	10,1	
ES	:	39,4	:	5,5	:	0,9	:	5,3	:	4,3	:	13,4	:	10,0	
FR	55,1	52,5	6,3	6,4	1,1	1,3	7,9	7,9	6,3	6,0	21,5	20,4	12,0	10,5	
IE	41,5	33,9	7,3	3,8	0,0	:	6,2	6,3	5,1	4,3	13,6	9,5	9,1	10,1	
IT	53,4	48,5	14,1	9,6	0,7	0,9	5,5	6,4	4,9	5,0	18,7	17,8	9,5	8,8	
LU	45,5	39,1	4,6	4,7	1,5	1,3	5,6	4,9	5,0	4,7	19,2	17,1	9,6	6,4	
NL	56,4	46,6	10,0	8,2	0,8	0,7	3,9	4,1	5,1	4,8	20,7	17,5	15,9	11,3	
AT	57,3	51,8	9,3	8,5	1,4	0,4	7,6	6,1	6,5	5,7	22,6	21,5	9,9	9,6	
PT	45,0	46,2	8,7	6,7	0,4	0,7	5,3	6,8	6,5	7,0	12,5	13,6	11,6	11,4	
FI	59,6	49,1	7,0	6,4	0,3	0,3	6,2	6,0	7,3	6,5	26,0	20,6	12,8	9,3	
SE	67,7	57,1	11,9	8,8	0,2	0,3	6,4	6,8	7,1	7,3	27,2	23,8	14,9	10,1	
UK	43,5	39,2	5,7	4,3	0,3	0,5	5,6	6,1	4,5	4,6	17,3	16,0	10,1	7,7	

Poznámka: Pre rok 1995 nie sú k dispozícii žiadne údaje o ES; EÚ15 zahŕňa odhad pre ES

Zdroj: Eurostat, Účty sektorov vládnych inštitúcií

A2.4 Verejné výdavky podľa regiónov vo Veľkej Británii, 2000-01*

	North	N West	Yorks	E Mids	W Mids	S West	East	London	S East	England	Scotland	Wales	N Ireland	UK
	Výdavky na obyvateľa (v euro)													
Sociálne zabezpečenie	3472	3212	2891	2706	2870	2732	2502	2712	2384	2781	3150	3303	3408	2856
Školstvo	1218	1225	1216	1149	1217	1112	1148	1270	1097	1183	1523	1203	1695	1227
Zdravotníctvo	1953	1950	1866	1682	1762	1781	1672	2293	1695	1861	2210	2138	2105	1911
Cesty + doprava	281	210	193	232	208	245	262	314	240	243	304	248	222	248
Životné prostredie	324	299	253	232	235	225	196	284	214	249	328	424	272	265
Iné	1157	1117	1233	1028	1054	1013	1049	1524	944	1130	1606	1383	2837	1232
Spolu	8406	8012	7653	7028	7346	7108	6829	8397	6575	7446	9120	8698	10539	7740
	% regionálneho HDP													
Sociálne zabezpečenie	17,2	14,1	12,6	11,1	12,0	11,5	9,2	7,1	8,3	10,4	12,4	15,7	16,8	10,9
Školstvo	6,0	5,4	5,3	4,7	5,1	4,7	4,2	3,3	3,8	4,4	6,0	5,7	8,4	4,7
Zdravotníctvo	9,7	8,6	8,1	6,9	7,4	7,5	6,2	6,0	5,9	7,0	8,7	10,2	10,4	7,3
Cesty + doprava	1,4	0,9	0,8	0,9	0,9	1,0	1,0	0,8	0,8	0,9	1,2	1,2	1,1	0,9
Životné prostredie	1,6	1,3	1,1	0,9	1,0	0,9	0,7	0,7	0,7	0,9	1,3	2,0	1,3	1,0
Iné	5,7	4,9	5,4	4,2	4,4	4,3	3,9	4,0	3,3	4,2	6,3	6,6	14,0	4,7
Spolu	41,6	35,3	33,3	28,7	30,6	30,0	25,2	21,9	22,8	27,9	36,0	41,3	52,1	29,6
HDP na obyvateľa (v tis. euro)	20,2	22,7	23,0	24,5	24,0	23,7	27,1	38,3	28,8	26,7	25,3	21,0	20,2	26,1

* finančný rok 2000-01

Zdroj: Výpočty GR REGIO vychádzajúce z údajov Štatistickej analýzy verejných výdavkov (PESA) 2002-03 a Eurostat-u, Regionálnych účtov

A2.5 Verejné výdavky podľa regiónov v Taliansku, 2000

	Piemonte	Valle d'Aosta	Lombardia	Trentino Alto Adige	Veneto	Friuli Venezia Giulia	Liguria	Emilia Romagna	Toscana	Umbria	Marche	Lazio	Abruzzo	Molise	Campania	Puglia	Basilicata	Calabria	Sicilia	Sardegna	Taliansko
Sociálne zabezpečenie	4302	4413	4070	3265	3530	4678	4976	4546	4216	4327	4009	4550	3601	3420	2713	3054	3200	3100	2920	3276	3769
Výdavky na obyvateľa (v euro)																					
Školstvo	743	1103	725	1455	730	1009	933	804	939	920	777	1321	802	784	805	751	803	766	743	888	848
Zdravotníctvo	1553	2224	1947	2121	1531	1680	1556	1742	1623	1785	1517	1586	1190	1395	1375	1359	1426	1354	1426	1548	1589
Cesty + doprava	558	1056	377	720	399	591	801	414	503	610	423	774	470	631	414	404	538	560	408	469	489
Životné prostredie	267	631	258	526	207	301	340	229	312	529	294	287	266	376	254	221	302	244	256	436	275
Iné	4646	7964	6922	6766	3998	5564	5391	4705	4198	4302	4028	7341	3581	3489	3119	3278	4271	3243	3635	5125	4827
Spolu	12070	17391	14299	14854	10395	13823	13997	12440	11791	12473	11049	15858	9910	10096	8680	9067	10540	9267	9389	11742	11797
% regionálneho HDP																					
Sociálne zabezpečenie	18,2	18,1	15,2	12,1	14,9	20,7	23,4	17,7	18,8	21,7	19,8	20,3	21,8	22,0	21,0	23,0	22,1	25,4	22,7	22,0	18,7
Školstvo	3,1	4,5	2,7	5,4	3,1	4,5	4,4	3,1	4,2	4,6	3,8	5,9	4,8	5,1	6,2	5,7	5,6	6,3	5,8	6,0	4,2
Zdravotníctvo	6,6	9,1	7,3	7,8	6,5	7,4	7,3	6,8	7,2	8,9	7,5	7,1	7,2	9,0	10,7	10,3	9,9	11,1	11,1	10,4	7,9
Cesty + doprava	2,4	4,3	1,4	2,7	1,7	2,6	3,8	1,6	2,2	3,1	2,1	3,4	2,8	4,1	3,2	3,0	3,7	4,6	3,2	3,2	2,4
Životné prostredie	1,1	2,6	1,0	1,9	0,9	1,3	1,6	0,9	1,4	2,6	1,5	1,3	1,6	2,4	2,0	1,7	2,1	2,0	2,0	2,9	1,4
Iné	19,7	32,7	25,9	25,0	16,9	24,6	25,4	18,3	18,7	21,5	19,9	32,7	21,6	22,5	24,2	24,7	29,5	26,5	28,2	34,5	23,9
Spolu	51,1	71,4	53,5	54,8	44,0	61,2	65,8	48,5	52,4	62,5	54,5	70,7	59,9	65,1	67,3	68,4	72,9	75,8	72,8	79,0	58,4
HDP na obyvateľa (v tis. euro)	23,6	24,4	26,7	27,1	23,6	22,6	21,3	25,7	22,5	20,0	20,3	22,4	16,5	15,5	12,9	13,3	14,5	12,2	12,9	14,9	20,2

Poznámka: Verejné výdavky zahŕňajú výdavky verejných korporácií ako aj výdavky verejnej správy; čísla vytláčené tučným písmom sa vzťahujú na regióny Cieľa 1.

Zdroj: Výpočty GR REGIO vychádzajúce z údajov MEF-DPS (2002), databázy TPA a Eurostat-u, Regionálnych účtov

A2.6 Verejné výdavky podľa regiónov v Španielsku, priemer za obdobie 1992-1999

	Galícia	Asturias	Cantabria	Pais Vasco	Navarra	La Rioja	Aragón	Madrid	Castilla y León	Castilla-La Mancha	Extremadura	Cataluña	Valencia	Illes Balears	Andalucía	Murcia	Ceuta y Melilla	Canarias	Španielsko
Výdavky na obyvateľa (v euro)																			
Zdravotníctvo, sociálne služby, základné územné financovanie	1637	1703	1695	2298	2221	1635	1741	1545	1755	1656	1816	1546	1458	1365	1592	1560	1499	1850	1648
Infraštruktúra	172	272	323	183	189	144	267	158	232	287	247	133	187	220	209	240	358	201	196
Právo a poriadok, bývanie, doprava	187	218	207	358	303	332	278	314	286	242	235	250	193	249	204	171	489	244	246
EÚ + iná regionálna pomoc	95	442	48	51	60	36	53	9	95	88	204	24	46	16	164	52	67	611	105
Spolu	2091	2635	2274	2890	2773	2147	2339	2026	2367	2273	2502	1953	1883	1850	2169	2024	2413	2907	2195
% regionálneho HDP																			
Zdravotníctvo, sociálne služby, základné územné financovanie	17,0	15,8	14,8	15,8	14,6	11,8	13,1	9,8	15,6	16,5	22,7	10,4	12,5	9,0	17,7	15,0	14,6	15,8	13,6
Infraštruktúra	1,8	2,5	2,8	1,3	1,2	1,0	2,0	1,0	2,1	2,9	3,1	0,9	1,6	1,4	2,3	2,3	3,5	1,7	1,6
Právo a poriadok, bývanie, doprava	1,9	2,0	1,8	2,5	2,0	2,4	2,1	2,0	2,5	2,4	2,9	1,7	1,7	1,6	2,3	1,6	4,7	2,1	2,0
EÚ + iná regionálna pomoc	1,0	4,1	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4	0,1	0,8	0,9	2,5	0,2	0,4	0,1	1,8	0,5	0,7	5,2	0,9
Spolu	21,7	24,4	19,8	19,9	18,2	15,5	17,6	12,8	21,0	22,6	31,2	13,2	16,1	12,2	24,1	19,4	23,4	24,8	18,1
HDP na obyvateľa (v tis. euro)	14,6	16,0	18,1	22,9	23,8	20,6	19,9	24,9	17,2	15,1	12,0	22,5	17,9	22,2	13,8	15,5	15,4	17,5	18,6

Poznámka: Číselné údaje vyčíslené tučným písmom sa vzťahujú na regióny Cieľa 1

Zdroj: Výpočty GR REGIO vychádzajúce z údajov Intervención General de la Administración del Estado (IGAE) a Eurostat-u, Regionálnych účtov

A2.7 Príjmy z daní a sociálnych odvodov podľa správnej úrovne, 1995 a 2001

	% celkových príjmov					
	Centrálna vláda		Sociálne zabezpečenie		Orgány regionálnej a miestnej správy	
	1995	2001	1995	2001	1995	2001
EÚ15	49	52	36	34	15	15
BE	60	60	34	33	7	7
DK	66	62	3	4	31	34
DE	30	29	43	42	27	28
EL	66	67	33	32	1	1
ES	51	48	36	36	13	16
FR	43	42	46	48	10	9
IE	83	84	15	14	3	2
IT	60	56	32	29	8	15
LU	67	67	27	27	6	6
NL	57	61	40	36	3	4
AT	45	49	35	32	20	19
PT	64	63	31	31	5	6
FI	46	51	32	27	22	22
SE	43	43	27	27	30	29
UK	79	79	17	17	4	4

Poznámka: Údaje o Portugalsku pre rok 2001 sa týkajú roku 2000. Údaje o centrálnej vláde zahŕňajú dane EÚ.
Zdroj: Eurostat, Účty sektorov vládnych inštitúcií

A2.8 Rozdelenie PZI podľa regiónov vo vybraných krajinách EÚ

		% súhrnu za krajinu			
Nemecko	1998-2000	Španielsko	1999-2001	Taliansko	2000
Nordrhein-Westfalen	37,5	Madrid	69,5	Lombardia	43,5
Hessen	21,6	Cataluña	13,6	Piemonte	14,9
Baden-Württemberg	11,7	País Vasco	5,5	Lazio	8,4
Bayern	9,0	Iné	3,0	Emilia-Romagna	7,8
Hamburg	7,7	Com. Valenciana	2,7	Veneto	4,7
Niedersachsen	3,3	Canarias	2,7	Toscana	4,3
Berlin	2,8	Andalucía	1,2	Friuli-Venezia-Giulia	4,0
Rheinland-Pfalz	1,9	Galicie	0,5	Abruzzo	3,3
Schleswig-Holstein	1,6	Baleares	0,4	Liguria	1,9
Sachsen-Anhalt	1,0	Aragón	0,3	Trentino Alto Adige	1,5
Bremen	0,5	Navarra	0,3	Umbria	1,2
Brandenburg	0,3	Asturias	0,1	Campania	1,2
Sachsen	0,3	Castilla-La Mancha	0,1	Puglia	0,8
Saarland	0,3	Castilla y León	0,1	Sicilia	0,8
Thüringen	0,3	Murcia	0,1	Marche	0,7
Mecklenburg-Vorpommern	0,2	Extremadura	0,0	Sardegna	0,4
		Rioja	0,0	Valle d'Aosta	0,4
		Cantabria	0,0	Basilicata	0,2
		Ceuta y Melilla	0,0	Molise	0,0
				Calabria	0,0

Poznámky: Hodnoty pre Taliansko sa týkajú počtu zamestnancov vo výrobných pobočkách v zahraničnom vlastníctve; je treba zdôrazniť, že pracovné miesta sa priradujú k regiónom podľa sídla centrály a nie pobočiek. Pokiaľ ide o skutočné regionálne rozdelenie, sú tieto hodnoty preto iba orientačné.

Uvedené hodnoty sú priemerom za roky 1998-2000 v prípade Nemecka a 1999-2001 v prípade Španielska.

Zdroj: DE – Bankgesellschaft Berlin na základe údajov Deutsche Bundesbank; ES – Register zahraničných investícií; IT – CNEL, databáza FDI (výskum a vývoj - Politecnico di Milano)

A2.9 PZI do EÚ15 a prístupujúcich krajín, priemer za obdobie 1999-2001

	% HDP		% HDP
EÚ15	6,9	BG	5,4
BE/LU	8,5	CY	5,8
DK	14,6	CZ*	9,2
DE	4,9	EE	7,8
EL	0,9	HU	4,2
ES	1,5	LT	3,9
FR	3,5	LV	4,4
IE	20,7	MT	15,8
IT	1,1	PL*	4,4
NL	13,2	RO	3,8
AT	3,1	SI	1,7
PT	4,3	SK	8,8
FI	4,6		
SE	13,0		
UK	5,9		

BE/LU: údaje sa vzťahujú na rok 1998; DK: údaje sa vzťahujú na roky 1999-2000;

ES: údaje za roky 1998-1999; RO: údaje za roky 1997-1999;

HU, SK: údaje za roky 2000-2001

* na CZ pripadá 23% a na PL 35% všetkých PZI v prístupujúcich krajinách.

Zdroj: Eurostat, Štatistiky o platobnej bilancii; UNCTAD pre Grécko

A2.10 Rozdelenie PZI podľa regiónov NUTS 2 vo vybraných nových členských štátoch

% súhmu za krajinu

Česká republika	2001	Maďarsko	2001	Poľsko	1998	Slovensko	2001
Praha	49,3	Közép-Magyarország	67,7	Mazowieckie	24,3	Bratislavský	63,2
Střední Čechy	10,7	Közép-Dunántúl	9,4	Śląskie	13,5	Východné Slovensko	18,8
Jihozápad	7,6	Nyugat-Dunántúl	7,5	Wielkopolskie	11,6	Západné Slovensko	10,3
Severozápad	8,2	Észak-Magyarország	6,2	Dolnośląskie	8,4	Stredné Slovensko	7,7
Severovýchod	6,6	Dél-Alföld	4,0	Pomorskie	7,3		
Jihovýchod	8,4	Észak-Alföld	3,5	Łódzkie	5,9		
Střední Morava	5,2	Dél-Dunántúl	1,8	Małopolskie	5,6		
Moravskoslezsko	4,0			Kujawsko-Pomorskie	4,1		
				Zachodniopomorskie	3,9		
				Lubelskie	2,8		
				Podkarpackie	2,5		
				Świętokrzyskie	2,3		
				Warmińsko-Mazurskie	2,3		
				Lubuskie	2,2		
				Opolskie	1,8		
				Podlaskie	1,6		

Zdroj: Národné štatistické zdroje

3. časť — Dopad politík spoločenstva: konkurencieschopnosť, zamestnanosť a súdržnosť

Obsah

Úvod	114
Prínos politík spoločenstva k súdržnosti vo svetle Lisabonskej a Gothenburgskej stratégie . . .	114
Reforma spoločných politík: CAP a politika rybolovu	125
Komplementarita medzi štátnou pomocou a politikou súdržnosti	128
Spravodlivosť a vnútorné veci: zlepšenie podmienok rozvoja	131
Vnímanie politík spoločenstva na regionálnej úrovni	132

Úvod

Druhá správa o súdržnosti obsahovala analýzu prínosu politik spoločnosti k súdržnosti. Naším zámerom na tomto mieste nie je analýzu opakovať, ale zamerať sa na hlavné zmeny v týchto politikách od roku 2001 vo svetle cieľov EÚ, zvlášť cieľov prijatých v Lisabone a Gothenburgu. Budeme sa tiež zaoberať dvoma oblasťami politiky, ktoré do predchádzajúcej správy zahrnuté neboli, a to obchodnou politikou a spravodlivosťou a vnútornými vecami. V osobitnej kapitole skúmate politiku štátnej pomoci, ktorá s politikou súdržnosti významne súvisí. Záverečná časť obsahuje výsledky prieskumu realizovaného v 28 regiónoch EÚ a zameraného na vnímanie účinkov jednotlivých politik spoločnosti.

Prínos politik spoločnosti k súdržnosti vo svetle Lisabonskej a Gothenburskej stratégie

Budovanie znalostnej ekonomiky

Znalosti sú ústredným prvkom Lisabonskej stratégie. Tvorba, šírenie a využívanie znalostí má pre spôsob fungovania podnikov a ich rast kritický význam. Uľahčenie prístupu k finančným prostriedkom a trhom, podpora podnikateľských služieb, posilnenie väzieb medzi podnikmi a vedeckou základňou, vybavenie pracovníkov správnymi odbornými zručnosťami a vedomosťami prostredníctvom vzdelávania a odbornej prípravy, podpora využívania nových technológií a zvyšovanie investícií do výskumu a vývoja sú kľúčom k zlepšeniu podnikateľského prostredia a k stimulovaniu inovácie.

Podnikateľská, priemyselná a inovačná politika spoločnosti je zameraná na posilnenie konkurencieschopnosti priemyslu a služieb EÚ podporou podnikania, vytvorením priaznivého prostredia pre inováciu a ekonomický rozvoj a zabezpečením prístupu k trhom¹.

Podnikateľská politika podporuje partnerstvo verejného a súkromného sektora a budovanie kontaktov

medzi spoločnosťami² (napríklad prostredníctvom Centier pre prenos inovácií alebo siete Inovačných regiónov v Európe) a stimuluje tak výmenu znalostí a skúseností. Podobne informačné a poradenské centrá zriadené aj vďaka podpore štrukturálnych fondov v priebehu posledného desaťročia v celej EÚ zohrávajú spolu s ďalšími službami na podporu podnikania významnú úlohu pri budovaní vzťahov medzi firmami v jednotlivých regiónoch a pomoci pri riešení praktických problémov týchto firiem.

Podnikateľská politika má ďalej podporiť podnikavosť a uľahčiť zakladanie a vedenie podnikov, čo môže mať zvlášť veľký význam pre znevýhodnené skupiny a zaostávajúce oblasti³. Pre tento účel bude s platnosťou od začiatku roku 2005⁴ zavedená nová definícia mikro-, malých a stredných podnikov, rozšírená tak, aby sa vzťahovala aj na väčšie firmy než doteraz, čím účinne zníži ich súčasnú administratívnu záťaž a zároveň im dá právo žiadať o finančnú podporu.

Ako sa uvádza v 1. časti, odlišnosti vo vzťahu k inovácii medzi regiónmi pramenia nielen z rozdielov v investíciách do rozvoja výskumu a technického vývoja, ale, čo je rovnako dôležité, zo slabého prepojenia medzi podnikmi, výskumnými strediskami a podobne, ktoré tvoria regionálny inovačný systém. Inovačné politiky sa teda odkláňajú od opatrení na rozšírenie výskumu, vývoja a technologickej kapacity smerom k stratégiám na skvalitnenie prostredia, v ktorých firmy pôsobia⁵. Zvláštnu pozornosť si zasluhujú tri oblasti:

- na základe skúseností z priekopníckej práce financovanej štrukturálnymi fondmi (Regionálne inovačné stratégie, RIS) sú regióny vedené k tomu, aby vypracovali inovačnú politiku založenú na dopyte a širokej účasti (pozri nižšie). To je zvlášť dôležité v prístupujúcich krajinách, kde chýba koherentná politika na regionálnej úrovni: v súlade s Piatym rámcovým programom boli vypracované RIS-NAC (Regionálne inovačné stratégie — Novoasociované krajiny) s rozpočtom 5,25 miliónov eur; začiatkom roka 2002 zahájilo projekty 16 regiónov v 9 krajinách;

- aby sa čo najefektívnejšie využili jestvujúce poznatky a maximalizovalo sa ich rozšírenie, je dôležité skvalitniť podnikateľské služby a zvýšiť ich dostupnosť. Najmä sieť Centier pre prenos inovácií je konkrétne zameraná na potreby menej rozvinutých regiónov tým, že pomáha miestnym podnikom pri prístupe k technológiám a zisťuje, ktoré technológie sú vhodné na transfer do iných regiónov alebo sektorov;
- kľúčovou prekážkou rastu a rozvoja spoločností je často nedostatočný prístup k financiám a dôležitá časť podnikateľskej politiky spočíva v podpore vytvárania alternatív k bankovým pôžičkám, akými sú v regiónoch s obmedzenými finančnými zdrojmi rizikové kapitálové fondy. K nástrojom vytvoreným prostredníctvom Európskeho investičného fondu (EIF) s cieľom zvýšiť objem disponibilných financií pre malé a stredné podniky patria SME Guarantee Facility (poskytovanie záruk), ETF Start-up Scheme (pomoc pri zakladaní nových podnikov) a Seed Capital Action (poskytovanie počiatkových kapitálových investícií). EIF tiež za rovnakým účelom nadväzuje kontakty s minimálne jednou finančnou inštitúciou v každej prístupujúcej krajine.
- Iniciatíva pomohla stimulovať konkurenciu medzi alternatívnymi platformami a operátormi a sústrediť snahy členských štátov a spoločenstva na hlavné rozdiely v EÚ. Avšak napriek tomu, že sa počet liniek širokopásmového pripojenia v období medzi júlom 2002 a júlom 2003 v EÚ zdvojnásobil, extrémna nerovnomernosť dostupnosti širokopásmového pripojenia v jednotlivých oblastiach pretrváva;
- celkový objem on-line transakcií zostáva skromný a rozdiely medzi členskými štátmi pretrvávajú, hlavne v dôsledku rozdielov v poplatkoch za prístup na internet;
- on-line dostupnosť 20 základných verejných služieb určených Iniciatívou e-Európa sa naďalej rozširuje, pričom podiel dostupných služieb vzrástol z 45% v októbri 2001 na 60% v októbri 2002, a hoci rozdiely medzi jednotlivými členskými štátmi pretrvávajú, zaostávajúce štáty svoje meškanie rýchlo dobiehajú;
- vo všetkých prístupujúcich krajinách dochádza k rýchlemu rozvoju vládnych služieb on-line, pričom niektoré sú v istých oblastiach na vyššej úrovni, než v členských štátoch EÚ;

Oporným pilierom politiky spoločnosti pre informačnú spoločnosť je Iniciatíva e-Európa zahájená v júni 2000, ktorej druhá fáza pod názvom Akčný plán e-Európa 2005 začala o dva roky neskôr a ktorej hlavným cieľom je zabezpečiť „moderné verejné služby on-line (e-vláda, e-vzdelávanie a e-zdravotníctvo), dynamické prostredie pre e-obchod a ako predpoklad ich existencie všeobecnú dostupnosť širokopásmového pripojenia za konkurenčné ceny a spoľahlivú informačnú infraštruktúru“⁶.

Akčný plán vytyčuje stratégiu sprístupnenia infraštruktúry širokopásmového pripojenia podnikom a jednotlivcom v celej EÚ za dostupné ceny. Zároveň poukazuje na potrebu pripraviť náležitý obsah a služby, s osobitným dôrazom na oblasti, kde môže vláda prispieť tým, že v spolupráci s EÚ a s prípadným využitím štrukturálnych fondov podporí rozšírenie širokopásmového pripojenia v menej privilegovaných regiónoch. Výsledky možno zhrnúť nasledovne:

- podiel on-line škôl v EÚ vzrástol z 89% v marci 2001 na 93% v marci 2002, bez väčších rozdielov medzi členskými štátmi, s výnimkou Grécka, kde je pripojených iba 59% škôl. Počet počítačov pripojených na internet vzrástol v rovnakom období zo 4 na 100 žiakov na takmer 6 na 100 žiakov.

Na zasadnutí Európskej rady v Barcelone v roku 2002 bol vytyčený cieľ zvýšiť investície do výskumu a technického rozvoja (RTD) v EÚ do roku 2010 na 3% HDP (z toho dve tretiny v súkromnom sektore), pričom v roku 2000 to bolo tesne pod 2%. Zahájený bol Šiesty rámcový program spoločenstva pre RTD s celkovým rozpočtom 17,5 miliardy eur, ktorý má k dosiahnutiu tohto cieľa⁷ prispieť spoločne s iniciatívou Európskeho výskumného priestoru (ERA)⁸, realizovanou so zámerom obmedziť fragmentáciu výskumnej činnosti v EÚ, zvýšiť investície do výskumu a zlepšiť podmienky pre uplatnenie potenciálnych výsledkov výskumu.

Účasť kohéznych krajín a zaostávajúcich regiónov na Piatom rámcovom programe (1998–2002) bola nasledovná:

- na organizácie v kohéznych krajinách pripadalo 17,8% zmluvných strán RTD kontraktov spoločnosti uzavretých od januára 2002 do marca 2003, čo je o niečo viac, než ich podiel na počte obyvateľstva EÚ (17,1%), a viac než v roku 2001, kedy tvorili 16%. Pokiaľ však ide o objem finančných prostriedkov, podiel, ktorý v tomto období získali (14,6%), bol menší, než podiel ich obyvateľstva, ale väčší, než v roku 2001 (12,2%). Navyše len 31% kontaktov nadviazaných medzi organizáciami v EÚ za účelom spolupráce zahŕňalo v roku 2002 účastníkov z kohéznych krajín;
- rozdiely medzi regiónmi sú výraznejšie a odrážajú koncentráciu výskumu v relatívne malom počte oblastí. Asi 14% organizácií zapojených do Piateho rámcového programu malo svoje sídlo v regióne Cieľa 1, rovnako ako vo Štvrtom programe (1994 — 1998). Zo 64 regiónov Cieľa 1 pripadla len na 8 (Írsko, Berlín, Lisboa e Vale do Tejo, Attika, Kréta, Comunidad Valenciana, Andalúzia a South Yorkshire) vyše polovica projektov. Prvé tri už nie sú plne regiónmi Cieľa 1;
- pokiaľ ide o účasť malých a stredných podnikov, v roku 2001 uzavrelo kontrakt vyše 4 600 malých a stredných podnikov. Približne 77% projektov pripadalo na podniky s menej ako 50-timi zamestnancami a 42% na podniky s menej ako desiatimi zamestnancami. Mnohé z nich sídlia v prístupujúcich a pridružených krajinách. Aj keď malé a stredné podniky, ktoré kontrakty získali, predstavovali len zlomok celkového počtu v rámci únie, tvorili vyše 23% účastníkov v štyroch tematických programoch a získali viac ako 15% celkového objemu finančných prostriedkov.

Bolo zahájených viacero iniciatív na posilnenie úlohy regiónov pri tvorbe ERA:

- inovačné aktivity vychádzajúce z Piateho rámcového programu (s rozpočtom 119 miliónov eur)

spoločne s inovačnými aktivitami štrukturálnych fondov podporili vytváranie väzieb medzi podnikmi a ďalšími organizáciami na regionálnej úrovni;

- z Programu bola financovaná tiež iniciatíva siete Inovačné regióny v Európe (IRE)⁹, ktorá má uľahčiť výmenu skúseností a informácií o úspešných riešeniach medzi regiónmi, vrátane výmeny medzi rozvinutými a zaostávajúcimi regiónmi, ako v prístupujúcich krajinách, tak i v súčasnej pätnástke EÚ;
- v rovnakom kontexte bola v roku 2003 zahájená nová pilotná iniciatíva¹⁰ s rozpočtom 2,5 milióna eur zameraná na rozvoj experimentálnych činností, do ktorej sú zapojené siete európskych regiónov (za aktívnej účasti univerzít, výskumných stredísk a podnikateľskej sféry), s cieľom vytvoriť „znalostné regióny“, ktoré by mohli slúžiť ako vzor implementácie Lisabonskej stratégie na regionálnej úrovni;
- s cieľom podporiť dlhodobé strategické uvažovanie a preklenúť medzeru medzi regionálnou politikou a politikou RTDI získalo v rámci akcií STRATA programu Zvyšovania ľudského potenciálu (Improving Human Potential, IHP, celkový rozpočet 25 miliónov eur) podporu viacero projektov zameraných na rozvoj regionálnej „predvídateľnosti“. Zvláštna pozornosť bola venovaná prístupujúcim krajinám.

Pri pohľade do budúcnosti má Šiesty rámcový program (2002–2006) prostredníctvom dvoch nových iniciatív — Siete excelencie a Integrované projekty — predpoklady zlepšiť väzby medzi vedeckými strediskami umiestnenými v centrách a tými na okraji, posilniť celkovú inovačnú kapacitu EÚ a bojovať proti úniku mozgov z menej privilegovaných do prosperujúcejších regiónov.

Objem finančných prostriedkov na rozvoj ľudských zdrojov vyjadrený sumou peňazí sa v Šiestom rámcovom programe zdvojnásobil, čo môže mať prostredníctvom programov transferu technológií potenciálne významný dopad na menej privilegované regióny. Okrem toho bol stanovený cieľ vynaložiť minimálne 15% rozpočtu na tematické priority malých a stredných podnikov.

Do praxe bola tiež uvedená nová súčinnosť medzi politikou súdržnosti a politikou výskumu a vývoja tým, že úspešní uchádzači o Šiesty rámcový program so sídlom v regiónoch Cieľa 1 dostali možnosť požiadať prostredníctvom príslušných regionálnych orgánov o ďalšie finančné prostriedky zo štrukturálnych fondov.

Kľúčový význam vzdelávania a odbornej prípravy

Odborné znalosti a schopnosti a kvalifikácia obyvateľov EÚ sú jej najdôležitejším zdrojom a kľúčom k tomu, aby sa z nej stala najdynamickejšia a najkonkurencieschopnejšia znalostná ekonomika na svete. K dosiahnutiu tohto cieľa má prispieť realizácia programu „Vzdelávanie a odborná príprava do roku 2010“. Bolo stanovených 13 cieľov¹¹, ktoré majú zaistiť, že vzdelávanie a odborná príprava v Európe budú „do roku 2010 svetovým vzorom kvality“¹². Vo svojom nedávnom Komuniké¹³ Komisia vyzýva členské štáty, aby zvýšili úsilie na všetkých úrovniach, hlavne v oblasti investícií do vzdelania a odbornej prípravy, s cieľom zaručiť úspech Lisabonskej stratégie. Na zasadnutí Európskej rady v Bruseli¹⁴ koncom roku 2003 členské štáty súhlasili, že „budú posilňovať štrukturálnu spoluprácu na podporu rozvoja ľudského kapitálu“.

Hoci mnohé členské štáty vynaložili na reformu a adaptáciu svojich systémov celoživotného vzdelávania v súlade s potrebami znalostnej ekonomiky značné úsilie, uskutočnené zmeny stále nie sú vzhľadom na danú výzvu dostatočné. Prax jednoznačne ukazuje, že na vytvorenie a udržanie minimálnej úrovne pracovných miest s vysokými požiadavkami na kvalifikáciu musí región najprv disponovať kritickým počtom pracovníkov so širokou paletou schopností a vedomostí. Spoločenstvo v priebehu mnohých rokov vytváralo siete spájajúce univerzity, školiace ústavy a podniky v rámci regiónov i medzi nimi a v poslednej dobe sústredilo svoje úsilie na budovanie sietí „učiacich sa regiónov“.

Zvyšovanie miery decentralizácie zodpovednosti za vzdelávanie a odbornú prípravu smerom na regionálnu úroveň v únii zároveň otvára cestu k lepšej organizácii zabezpečovania odbornej prípravy v súlade s potrebami obyvateľov a s plánmi regionálneho rozvoja.

Väčší počet kvalitnejších pracovných miest v integrujúcej spoločnosti

Európska stratégia zamestnanosti (European Employment Strategy, EES) sa začala uplatňovať na konci roku 1997 s primárnym cieľom boja proti nezamestnanosti preventívnymi metódami a aktívnymi opatreniami na podporu zamestnateľnosti. Od roku 2000 sa sústredila na dosiahnutie lisabonských cieľov, ktorými sú plná zamestnanosť, lepšie pracovné miesta a kvalitnejšia sociálna a ekonomická súdržnosť.

Stratégia bola v roku 2002 vyhodnotená a na jarnom zasadnutí Rady v Bruseli v roku 2003 racionalizovaná a revidovaná tak, aby dokázala v rozšírenej únii lepšie podporovať ciele vytýčené v Lisabone. Hodnotenie poukázalo na jednoznačné štrukturálne zlepšenia na trhu práce EÚ. V roku 2002 dosahovala nezamestnanosť v EÚ v priemere 7,7% pracovnej sily, oproti 10,0% pred piatimi rokmi, pričom rovnako významne sa zvýšil podiel pracujúcich osôb v produktívnom veku z 60,7% na 64,3%. Napriek jasným rozdielom medzi členskými štátmi a zložitosti určovania príčinného vzťahu medzi konkrétnymi politikami a výsledkami v oblasti zamestnanosti je zreteľné určité priblíženie sa národných politik zamestnanosti cieľom a pokynom definovaným v rámci EES.

Vo väčšine častí EÚ pokračuje formou odbornej prípravy, preškolenia, pracovnej praxe, práce a ďalších opatrení zvyšujúcich pravdepodobnosť získania zamestnania úsilie zabezpečiť nový štart každej nezamestnanej osobe pred uplynutím šiestich mesiacov nezamestnanosti v prípade mladých ľudí a 12 mesiacov v prípade osôb nad 24 rokov.

Na poskytnutie na mieru šitých služieb, aktiváciu podpory a prevenciu sú potrebné účinne fungujúce verejné služby zamestnanosti s dostatočnou kapacitou. Členské štáty sa preto zaviazali modernizovať verejné služby zamestnanosti, pričom niektoré z nich sa rozhodli pre spoluprácu so súkromným sektorom. Aj vo väčšine nových členských štátov prechádzajú verejné služby zamestnanosti zriadené začiatkom

Obchodné politiky a ich dopad na zamestnanosť a súdržnosť

Otvorenie trhu je pre ekonomiku vo všeobecnosti prínosom, pretože vedie k presunu výrobných faktorov tam, kde budú využité produktívnejšie, k zvýšeniu efektivity a úsporám z rozsahu, k väčšej konkurencii, intenzívnejšiemu prenosu znalostí a technológií a k výhodám pre spotrebiteľa v podobe väčšieho výberu a nižších cien.

Zároveň však platí, že otvorenie trhu môže vyvolať náklady, ktoré sa objavujú spoločne s uvedenými výhodami. Odhliadnuc od dlhodobého zisku, presun výrobných faktorov môže pre podniky a zamestnancov, ktorých sa dotkne zvýšený dovoz, znamenať krátkodobé náklady na prispôsobenie sa.

Viaceré charakteristiky týchto nákladov spôsobujú, že ich nemožno jednoducho ignorovať:

- náklady sa vo všeobecnosti sústreďujú v určitých sektoroch a regiónoch, čo znamená, že pre niektoré skupiny obyvateľstva môžu byť značne vysoké, a ich dopad bude preto negatívnejší, než by bol pri rovnomernom rozložení na celú ekonomiku;
- strana, ktorá získa, neposkytuje obvykle žiadnu kompenzáciu strane, ktorá trpí, sčasti preto, že je zložitá príslušné náklady odhadnúť, a určité osoby (a regióny) na tom teda budú prinajmenšom krátkodobo ekonomicky horšie (čo je argument v prospech pomoci postihnutej strane);
- rozdiel medzi prínosmi a nákladmi má tendenciu sa postupne zväčšovať: náklady bývajú v prvých rokoch vyššie (zahraničná konkurencia má na nekonkurenčné sektory obvykle rýchly účinok), zatiaľ čo väčšinu výhod (zo zvýšenej efektivity v dôsledku lepšej alokácie výrobných faktorov) možno pocítiť až po určitom čase. Empirické štúdie preto zvyčajne ukazujú, že v rokoch bezprostredne po otvorení môžu náklady tvoriť 10–15% ziskov, čo je dva až trikrát viac, než v dlhodobej perspektíve;
- výhody a náklady sú na rôznych miestach rôzne: účinok na regióny závisí od medzinárodnej konkurencieschopnosti sektorov činnosti, ktoré sa v nich nachádzajú, od stupňa priestorovej koncentrácie

činností (najmä obchodovaných tovarov) a od rozsahu špecializácie regiónov na výrobu určitých tovarov a služieb. Na niektoré regióny bude mať otvorenie obchodu výrazne nepriaznivý dopad, zatiaľ čo iné ním získajú.

Existuje tiež výrazná asymetria vo vnímaní nákladov a výhod, čo má nevyhnutne politické dôsledky. Zatiaľ čo negatíva sú veľmi zreteľne viditeľné a veľmi alarmujúce, nielen v dôsledku koncentrácie, ale tiež kvôli ich hmatateľnejšej povahe (zatváranie tovární, rušenie pracovných miest a podobne), výhody bývajú menej viditeľné, sčasti preto, že majú nehmotnú povahu — alebo sú aspoň ťažšie merateľné (napríklad väčší výber pre spotrebiteľov) — sú menej nápadné a rozptýlenejšie.

Napriek zvyčajne nízkym nákladom na adaptáciu majú preto opatrenia sprevádzajúce otvorenie trhu kritický význam z ekonomického aj politického hľadiska. Ich význam je o to väčší, že správne zacielené sprievodné politiky dokážu náklady na prispôsobenie obmedziť tým, že ich v najširšej možnej miere predvídajú a uľahčujú nevyhnutnú adaptáciu. Včasná identifikácia ohrozených sektorov a pracovníkov by preto mala umožniť minimalizáciu nákladov. Keď nastanú problémy, môže poskytnutie pomoci, ktorá postihnutým jednotlivcom uľahčí sa podľa potreby prispôbiť, proces zmeny navyše urýchliť a minimalizovať rozsah nákladov na prispôsobenie.

Je v záujme EÚ prispieť k uľahčeniu akéhokoľvek nevyhnutného procesu adaptácie a podieľať sa na krytí nákladov na implementované politiky. Dlhé roky takto postupovala v rámci Európskeho spoločenstva uhlia a ocele. Vypracovanie rovnakého druhu politiky uľahčujúcej zmeny bude ešte dôležitejšie v nadchádzajúcich rokoch, kedy skončí platnosť mnohých obchodných dohôd alebo ju bude potrebné predĺžiť (Multi-Fibre Agreement - dohoda o medzinárodnom obchode s textilom, dohoda medzi EÚ a Chile) a kedy bude treba dohodnúť nové zmluvy (DDA, EÚ-Mercosur), pričom ich celkovým dôsledkom bude takmer určite podstatný nárast dovozu citlivých tovarov.

90-tych rokov kontinuálnym procesom reformy a modernizácie.

Prostredníctvom EES sa politiky zamestnanosti v členských štátoch koordinujú s ohľadom na spoločné ciele a priority. Stratégia vyzýva na zapojenie všetkých relevantných subjektov z verejného a súkromného sektora, vrátane sociálnych partnerov, s ohľadom na inštitucionálne usporiadanie v danej krajine. Pokyny EES výslovne uvádzajú, že stratégia by sa mala účinne implementovať ako na regionálnej a lokálnej, tak i na národnej úrovni, a Komisia vyzvala relevantných aktérov k aktívnejšej účasti.

V roku 2002 a 2003 bola do určitej miery podrobnosti preskúmaná situácia v oblasti zamestnanosti v každej z prístupujúcich krajín s cieľom určiť vhodné politiky zamestnanosti v rámci príprav na implementáciu EES súvisiacu so vstupom do EÚ a vypracovať plány výdavkov z ESF na obdobie rokov 2004 až 2006.

Prepracovanie EES v roku 2003 prinieslo zjednotenie Pokynov, ktoré teraz zahŕňajú tri primárne ciele:

- dosiahnutie cieľových hodnôt zamestnanosti stanovených v Lisabone;
- kvalita a produktivita práce, čoho dokladom bude väčší počet kvalitnejších pracovných miest;
- integrujúci trh práce so zníženou nezamestnanosťou a zmiernenými spoločenskými a regionálnymi rozdielmi v prístupe k nemu.

Ďalej existuje 10 špecifických pokynov pre štrukturálnu reformu. Úspech pri implementácii EES bude závisieť od zvýšenej adaptability pracovníkov a podnikov, prilákania väčšieho počtu osôb do pracovného pomeru, väčšieho objemu lepšie cielených investícií do ľudského kapitálu a lepšej správy vecí verejných.

Nová EES je úzko prepojená s politikami ekonomickej a sociálnej súdržnosti, pričom tri primárne ciele i špecifické pokyny majú spoločný cieľ zmierniť sociálne nerovnosti a regionálne rozdiely v zamestnanosti.

Sociálna integrácia a rovnosť pohlaví

Amsterdamská zmluva rozšírila mandát EÚ na boj proti sociálnemu vylúčeniu. Na summite v Lisabone bol preto vytýčený cieľ podniknúť do roku 2010 rozhodujúce kroky k odstráneniu chudoby a sociálneho vylúčenia v EÚ. Tento cieľ bol ďalej rozpracovaný na zasadnutí v Nice, po ktorom sa začala uplatňovať spoločná stratégia sociálnej integrácie, pre ktorú bola prijatá rovnaká metóda otvorenej koordinácie ako v prípade politiky zamestnanosti s tým rozdielom, že účasť členských štátov je skôr dobrovoľná, než povinná. V praxi sa do procesu zapojili všetky členské štáty a prvé národné akčné plány proti sociálnej vylúčenosti boli predložené v júni 2001, čím sa politiky v tejto oblasti ďalej zviditeľnili.

Plány umožnili definovať 8 hlavných výziev budúcej politiky: vybudovať trh práce, ktorý podporí integráciu, a poskytnúť každému príležitosť a právo na prácu; zabezpečiť, aby mal každý dostatočný príjem na zaistenie slušnej životnej úrovne; riešiť znevýhodňovanie vo vzdelávaní; podporovať zachovanie rodiny a chrániť práva detí; zaručiť slušné bývanie pre každého; zaručiť prístup ku kvalitným službám; zlepšiť poskytovanie služieb a oživiť oblasti, ktoré sú postihnuté kombináciou viacerých problémov.

Druhá generácia národných akčných plánov vypracovaná koncom júla 2003 by mala dať tomuto procesu nový stimul. Na návrh členských štátov prebehne každoročne 8 hodnotení podľa jednotlivých tém, na ktorých sa bude podieľať 3 až 6 členských štátov, nezávislí odborníci, zástupcovia sociálnych partnerov a regionálnych a miestnych orgánov, ako aj osoby, ktoré v reálnom živote zápasia s chudobou a sociálnou vylúčenosťou.

Súčasne prebieha spolupráca s prístupujúcimi krajinami na príprave ich účasti na stratégii po vstupe do únie a jednotlivé štáty spolu s Komisiou vypracovali memorandá o sociálnej integrácii, v ktorých identifikujú hlavné problémy a výzvy a navrhujú prioritné opatrenia politiky.

Lepšie posúdenie situácie v jednotlivých krajinách by mala umožniť séria ukazovateľov schválených na konci roku 2001. Obsahuje 7 štrukturálnych ukazovateľov, ktoré Komisia používa ako základ pre svoju každoročnú súhrnnú správu o ekonomickej a sociálnej situácii v únii, a pre ďalšiu generáciu plánov je potrebné ju rozšíriť tak, aby zahŕňala regionálne a nefinančné ukazovatele.

Medzi ďalšie aktivity v rámci Programu sociálnej integrácie spoločnosti na obdobie rokov 2002 až 2006 s rozpočtom 75 miliónov eur patrí výmena skúseností medzi štátmi (64 projektov podporovaných v prvej etape a takmer 30 v druhej) a štúdie zamerané na špecifické problémy, pričom všetky by mali posilniť spoluprácu, zvýšiť vzájomné porozumenie a stimulovať nové prístupy.

Nová stratégia riešenia otázok sociálnej vylúčenosti je teda na ceste a angažovanosť všetkých členských štátov je aj napriek princípu dobrovoľnosti čoraz väčšia, čo dodáva konvergencii nový rozmer, posilňuje Európsky sociálny model a zároveň prispieva k dosiahnutiu lepšej rovnováhy medzi sociálnymi a ekonomickými politikami EÚ.

Rovnaké zaobchádzanie s mužmi a ženami je jedným z kľúčových princípov EÚ. Od roku 1996 sa uplatňuje koncepcia mainstreamingu a pri plánovaní a implementácii všetkých politik spoločnosti sa zohľadňuje dopad na problematiku rovnosti pohlaví.

Ochrana životného prostredia pre udržateľný rast

Hlavnou novou environmentálnou iniciatívou za posledné dva roky bolo prijatie 6. Environmentálneho akčného programu: Naša budúcnosť — Naša voľba (6. EAP) Európskym parlamentom a Európskou radou¹⁵. Životné prostredie stavia do širšej perspektívy pri zohľadnení ekonomických a sociálnych podmienok a kladie dôraz na ciele stanovené v Lisabone a Gothenburgu. Program sa skladá zo štyroch všeobecných prvkov: účinné zavádzanie predpisov na ochranu životného prostredia

(acquis) a dohľad nad ich dodržiavaním; začlenenie ekologických aspektov do iných politik, vrátane politik zameraných na infraštruktúru; využitie kombinácie prostriedkov na dosiahnutie zámerov čo najefektívnejším a najúčinnnejším spôsobom; a široká účasť všetkých relevantných subjektov na rozvoji a realizácii politik.

Program vymedzuje štyri oblasti aktivity: klimatické zmeny; príroda a biodiverzita; životné prostredie a zdravie; prírodné zdroje a odpady. Zároveň zavádza novú koncepciu „tematických stratégií“ ako spôsob riešenia konkrétnych zložitých ekologických problémov¹⁶ a určovania priorít pre intervenciu spoločnosti, vrátane opatrení financovaných politikou súdržnosti. Navrhuje tiež postupné odbúravanie dotácií s negatívnym dopadom na životné prostredie, ktoré sa nezlučujú s udržateľným rozvojom.

Pretože je počiatočný rozsah environmentálnej infraštruktúry v menej prosperujúcich štátoch zvyčajne nižší, objem výdavkov potrebných na splnenie smerníc je analogicky vyšší a obvykle predstavuje väčší podiel HDP (ktorý je relatívne nízky). Pred štrukturálnymi fondmi teda potenciálne stojí jasná úloha pomôcť týmto krajinám naplniť environmentálnu politiku EÚ.

Napriek nevyhnutným vysokým priamym nákladom je politika vypracovaná tak, aby v dlhodobej perspektíve znížila finančné a sociálne náklady tým, že zníži zdravotné riziká a obmedzí potrebu opatrení na odstraňovanie znečistenia. Podľa nedávneho odhadu Svetovej zdravotníckej organizácie možno napríklad 100 000 predčasných úmrtí v Európe pripísať znečisteniu tuhými časticami¹⁷. Očakáva sa, že do roku 2010 sa v dôsledku plnenia smerníc EÚ znížia emisie vzduchom prenášaných tuhých častíc v prístupujúcich krajinách o 1,8 až 3,3 milióna ton, čím počet predčasných úmrtí klesne o približne 15 000.

Dodržiavanie legislatívy EÚ bude tiež znamenať zvýšenie kvality pitnej vody v prístupujúcich krajinách, čo bude zvlášť prínosné pre Bulharsko a

Estónsko (ale aj Turecko), kde 20–30% domácností nie je pripojených k vodovodnej sieti. Odhaduje sa tiež, že implementácia Smernice o čistení komunálnych odpadových vôd zníži znečistenie živín o 33% (v Českej republike) až 67% (v Poľsku).

Napriek očakávanému zvýšeniu produkcie odpadu o 2% sa odhaduje, že Smernica o skládkach odpadu spôsobí pokles objemu takto likvidovaného odpadu z približne 59 miliónov ton v roku 1998 na asi 20 až 35 miliónov ton v roku 2020, zatiaľ čo uplatňovanie Smernice o obaloch v rovnakom termíne malo podľa odhadov viesť k zvýšeniu objemu recyklovaného odpadu o 3,7 milióna ton.

Investície do ochrany životného prostredia môžu tiež vytvoriť pracovné príležitosti. V pätnástich štátoch EÚ vytvárajú priemyselné odvetvia so zameraním na ekológiu spolu priamo asi 1% celkového počtu pracovných miest, pričom vzrastá počet miest v oblasti odpadového hospodárstva (rekuperácia a recyklácia), ktorých je v súčasnosti asi 200 000 až 400 000. Rovnaké trendy je možné sledovať aj v prístupujúcich krajinách.

V EÚ15 sa väčšina investícií súvisiacich so Smernicami už realizovala (okolo 63% pred rokom 2001), pričom je podiel investícií v jednotlivých oblastiach ochrany životného prostredia rôzny. V prípade likvidácie odpadov sú investície prakticky ukončené, zatiaľ čo v oblasti zásobovania vodou sa pred rokom 2001 preinvestovalo asi 72% prostriedkov. Jediná oblasť, kde sa väčšina investícií ešte len bude realizovať, je oblasť znečistenia ovzdušia, aj keď z hľadiska objemu prostriedkov bude pravdepodobne na prvom mieste čistenie odpadových vôd. Rozsiahle investície do obmedzenia vzduchom prenášaných emisií si však pravdepodobne vyžiada Smernica o integrovanej prevencii a kontrole znečistenia (IPPC) a dohody Kjótskeho protokolu týkajúce sa klimatických zmien.

Ustanoveniam politiky súdržnosti o ochrane životného prostredia bola v priebehu posledných 15 rokov pridaná väčšia váha, ochrana životného prostredia je podľa súčasných pravidiel pre štrukturálne fondy

horizontálnym princípom a súlad s environmentálnym *acquis* sa stal prvoradou prioritou¹⁸. Ciele Environmentálneho akčného programu a požiadavky ekologickej legislatívy je preto dôležité zohľadňovať pri štrukturálnych intervenciách v celej EÚ.

Vnútny trh a služby všeobecného záujmu

Cieľom rozvoja trans-európskych dopravných, telekomunikačných a energetických sietí je prispieť k existencii skutočného vnútorného trhu a posilniť ekonomickú a sociálnu súdržnosť. Politika EÚ sa v tomto smere zameriava na zabezpečenie prepojenia a interoperability národných sietí a prístupu k nim v kontexte otvorených a konkurenčných trhov. Osobitným spôsobom zohľadňuje potrebu prepojiť ostrovné, vnútrozemské a okrajové regióny s centrálnymi oblasťami únie. Táto politika má priamy dopad na konkurencieschopnosť hospodárstva EÚ ako celku a ovplyvňuje rozmiestnenie hospodárskych aktivít. Práve teritoriálny dopad je dôvodom, prečo musí byť súdržnosť jedným z hlavných cieľov politiky budovania sietí.

Je to dôležité aj vzhľadom k otvoreniu týchto sektorov konkurencii. Otvorenie viedlo k zníženiu nákladov a k zvýšeniu efektivity poskytovania služieb, je ale zrejmé, že uvoľnenie tržných síl môže tiež spôsobiť vylúčenie určitých sociálnych skupín alebo častí EÚ a zamedziť im prístup k základným službám. Liberalizáciu preto sprevádza čoraz silnejšia požiadavka na vymedzenie povinnosti verejnej služby s cieľom zachovať a posilniť ekonomickú a sociálnu súdržnosť. Politiky budovania sietí preto patria k najdôležitejším politikám s dopadom na služby všeobecného ekonomického záujmu, ktorých význam bol zdôraznený na zasadnutiach Rady v Barcelone a Laeken.

V meniacom sa svete predstavujú služby všeobecného záujmu kľúčový prvok európskeho modelu spoločnosti. Túto skutočnosť zakotvuje Článok 16 Zmluvy o založení EÚ a článok 36 Charty základných práv. Občan-jednotlivec sa stáva stredobodom priorít únie. V máji 2003 preto Komisia v Zelenej knihe predstavila svoje postrehy k možnostiam účinnej realizácie týchto

3.1 Projekty Transeurópskych dopravných sietí európskeho významu

- "Essenský" Železničný projekt
- Železničný projekt (2001)
- Železničný projekt (2003)
- "Essenský" cestný projekt
- Cestný projekt (2001)
- Cestný projekt (2003)

- Projekt riečnej dopravy (2001)
- Projekt riečnej dopravy (2003)
- Morská diaľnica (2003)
- Projekt letiska
- Projekt prístavu

Zdroj: GR TREN

0 250 500 km

© EuroGeographics Združenie pre administratívne hranice

služieb, a to do veľkej miery zapojením mimovládnych organizácií a občianskej spoločnosti ako celku.

Samotná povaha služieb všeobecného záujmu ich zaraďuje medzi záväzky verejnej služby, ktoré boli zavedené súčasne s liberalizáciou daných sektorov. Podľa typu služby majú zaručiť jej všeobecnú dostupnosť, kontinuitu poskytovania a nezmenenú kvalitu, ako aj dostupné ceny, s prihliadnutím k všetkým aspektom potreby chrániť záujmy spotrebiteľov, a zabezpečiť dodávku. Spoločenstvo poskytuje členským štátom finančnú podporu, aby zaistilo plnenie týchto záväzkov, a využíva napríklad štrukturálne fondy na zaistenie úplného územného pokrytia sieťami mobilných telefónov.

Dopravná politika

Politika trans-európskych dopravných sietí (TEN-T) sa od prijatia Maastrichtskej zmluvy orientovala na integráciu európskeho priestoru a zmiernenie izolácie okrajových oblastí, predchádzajúc tak roztrieštenosti rozvoja národných sietí. Budovanie cezhraničných trás a skvalitnenie existujúcich ciest umožňuje postupne oslabiť „efekt hranice“, ktorý brzdí rozvoj. Smernice TEN-T majú ďalej podporiť prechod k takým typom dopravy, ktoré nezaťažujú životné prostredie.

Politika TEN-T viedla od roku 1991 k citeľnému zlepšeniu dostupnosti a ešte výraznejšie účinky sa očakávajú v nasledujúcich rokoch, hlavne v prístupujúcich krajinách. Túto investíciu však musia sprevádzať rozsiahle výdavky na skvalitnenie sekundárnej siete a jej napojenie na TEN-T. Platí to najmä pre vidiecke oblasti na východe prístupujúcich krajín, kde na niektorých miestach trvá cesta k diaľnici až tri hodiny.

Po vydaní Bielej knihy o dopravnej politike v roku 2001 sa pokyny TEN-T z roku 1996 na konci roku 2001 revidovali a boli oznámené nové prioritné projekty. V októbri 2003 bol zoznam projektov európskeho záujmu rozšírený aj o prístupujúce štáty (mapa 3.1).

Vzhľadom na značný objem prostriedkov potrebných na tieto siete, ktoré si do roku 2020 vyžadujú podľa odhadov náklady vo výške takmer 600 miliárd eur, prijala Komisia v apríli 2003 Komuniké o nových možnostiach financovania rozvoja transeurópskych sietí v Európe s cieľom zabezpečiť lepšiu koordináciu verejných a súkromných zdrojov. Súbežne s tým prijala Komisia v júli návrh revidovať Smernicu o európskych diaľničných známkach týkajúcu sa spoplatnenia infraštruktúry a užšie prepojiť užívateľské poplatky s nákladmi. Návrh však obmedzuje výšku mýta, ktoré je možné účtovať, aby predišiel nadmerným poplatkom, ktoré by oslabili výhodu vyplývajúcu z dostupnosti a ekonomického rozvoja. Analýza dopadu revízie pokynov TEN-T poukazuje v tomto ohľade na značné zlepšenie dostupnosti (20%) v okrajových regiónoch a tiež v prístupujúcich štátoch, kde navyše došlo k výraznému zvýšeniu (170%) medzinárodnej premávky¹⁹.

V praxi sú účinky liberalizácie najlepšie merateľné v leteckej doprave. Počet miest s medzinárodným spojením sa od roku 1992 zvýšil o 70%, zatiaľ čo ceny leteniek v ekonomickej triede v rokoch 1997 až 2000 klesli v priemere o 15% (ale ceny leteniek v prvej triede sa zvýšili)²⁰. V okrajových oblastiach a oblastiach s nízkou premávkou bola okrem toho zavedená povinnosť verejnej služby, čo prispelo k ich hospodárskemu rozvoju. K tejto povinnosti sa často viaže poskytovanie dotácií.

Energetická politika

Energetická politika EÚ má tri hlavné ciele: dosiahnuť vyššiu spoľahlivosť zásobovania energiou, vytvoriť vnútorný trh s energiou a zlepšiť ochranu životného prostredia. Zelená Kniha z roku 2002, *K európskej stratégii pre bezpečnosť zásobovania energiou*, označuje riadenie dopytu za kľúčovú prioritu pre budúcnosť, pričom zdôrazňuje význam účinnejšieho využitia energie a v rozvoja národných zdrojov energie, najmä obnoviteľných.

Na základe Smernice o elektrickej energii z roku 1996 a Smernice o zemnom plyne z roku 1998

došlo k liberalizácii trhov s energiou, ktorá umožnila väčšiu mieru konkurencie a reštrukturalizáciu dodávky, čo prináša výhody najmä veľkým spotrebiteľom energie, ale aj riziko znevýhodnenia okrajových a menej osídlených regiónov. Toto riziko však bolo zmiernené zavedením povinnosti verejnej služby. Očakávajú sa i ďalšie regulačné opatrenia zamerané na pomoc týmto regiónom, vrátane povinnosti zabezpečovať zásobovanie energiou, regulácie poplatkov od konečných spotrebiteľov a zavedenia minimálnych noriem kvality.

V súlade so Zmluvou, a tak ako v prípade dopravných a iných sietí, obsahuje i politika transeurópskych energetických sietí (TEN-E) spoločné ciele, t.j. zabezpečiť prepojenie národných sietí v celej EÚ, prístup všetkých regiónov k týmto sieťam a spravovanie sietí skôr na európskej než na národnej úrovni²¹. Prvé pokyny spoločnosti týkajúce sa TEN-E²² zohľadňujú regionálny rozmer a zreteľ ekonomickú a sociálnu súdržnosť. Veľký pokrok bol zaznamenaný vo výstavbe týchto sietí s podporou štrukturálnych fondov. Do konca roku 2001 bolo do prevádzky uvedených päť plynovodov a dokončili sa viaceré veľké projekty distribúcie elektrickej energie, a to so značnými investíciami do okrajových regiónov.

Najnovšie pokyny TEN-E prijaté v júni 2003 kladú dôraz na rozvoj distribučných sietí elektrickej energie a zavedenie zemného plynu do vnútrozemských oblastí a okrajových a ultraokrajových regiónov.

Jednou z hlavných priorít energetickej politiky je v súlade so záväzkami podľa Kjótskej dohody podpora udržateľného rozvoja. Boli stanovené cieľové hodnoty, podľa ktorých sa má podiel obnoviteľných zdrojov na celkovej spotrebe energie do roku 2010 zvýšiť na 12% a ich podiel na výrobe elektrickej energie na 22%, zatiaľ čo podiel biologických pohonných hmôt v doprave má dosiahnuť 5,75%. Na miestnej úrovni je preto potrebné kombinovať TEN-E s podporou investícií do výroby elektriny z veterných, solárnych a geotermálnych zdrojov²³.

Rozvoj nových zdrojov energie, ako zemný plyn a elektrina z obnoviteľných zdrojov, by okrajovým regiónom umožnil diverzifikovať energetické zdroje — čím by sa znížila ich citlivosť na poruchy v zásobovaní energiou z externých zdrojov — a zvýšiť kvalitu života.

Telekomunikačná politika

Dostupnosť dobre fungujúcich telekomunikačných sietí za prijateľnú cenu je významným faktorom ako konkurencieschopnosti, tak aj zvyšovania kvality života občanov. Technické zlepšenia a liberalizácia trhov viedli k výraznému poklesu hovorného, hlavne v prípade medzimestských hovorov a hovorov do zahraničia, čo predstavuje prínos predovšetkým pre odľahlejšie regióny, aj keď tieto zmeny sprevádzalo zvýšenie paušálnych poplatkov.

Smernica o univerzálnej službe z marca 2002 definovala povinnosti, ktoré sa budú musieť v budúcnosti plniť v celom regióne. Po rokoch liberalizácie sú zreteľné kritické rozdiely v geografickom pokrytí službami, dokonca aj tými, ktoré sú založené na vyretej technológii, ako napríklad mobilné telefóny.

Program TEN-Telecom, ktorý bol v roku 2002 zmenený na eTEN, je zameraný na posilnenie ekonomickej a sociálnej súdržnosti a spája ostrovy a odľahlejšie regióny s centrálnymi časťami EÚ²⁴. Hlavným problémom, ktorý má program vyriešiť, nie sú ani tak „chýbajúce články“ v sieti, ako nedostatok aplikácií a služieb pre podniky, orgány štátnej a verejnej správy a jednotlivých občanov. Cieľom financovaných aktivít je teda podporiť rozvoj informačnej spoločnosti, otvorenej pre každého a umožňujúcej sociálnu integráciu napríklad starších alebo postihnutých občanov.

Ako sme uviedli vyššie, v roku 2002 bol spustený Akčný plán e-Európa 2005, ktorého súčasťou je stratégia vytvorenia širokopásmových sietí dostupných každému v EÚ za prijateľnú cenu. Cieľom do roku 2005 je rozšíriť dostupnosť na polovicu internetových pripojení v Európe. Je však zrejmé, že pri

absencii dostatočnej úrovne ziskovosti neposkytne investície potrebné na úplné pokrytie všetkých častí EÚ samotný trh, ale bude nutné doplniť ich z verejných zdrojov. Komisia preto v roku 2003 vypracovala nové pokyny k rozvoju širokopásmových sietí a pokrytiu oblastí, ktoré sieť mobilných telefónov zatiaľ nepokrýva, s podporou štrukturálnych fondov.

Reforma spoločných politík:

CAP a politika rybolovu

Spoločná poľnohospodárska politika

Spoločná poľnohospodárska politika (Common Agricultural Policy, CAP) pohltila v roku 2003 približne 46,5% rozpočtu EÚ, pričom celkové výdavky presiahli 47 miliárd eur, z ktorých sa 90% vynaložilo v rámci prvého piliera na podporu a priamu pomoc a 10% v rámci druhého piliera na rozvoj vidieka.

Výdavky EÚ na poľnohospodárstvo v pomere k HDP čoraz výraznejšie klesali, z 0,57% HDP dvadsiatky EÚ v rokoch 1990–1992 na 0,47% HDP päťnástky EÚ v rokoch 2000–2002. Dokument Agenda 2000 prehĺbil a rozšíril reformu CAP zahájenú v roku 1992 a znížil oficiálne ceny a priamu výpomoc. Prispel tiež ku konsolidácii rozvoja vidieka, a to spoločne s druhým pilierom CAP, a k vytvoreniu

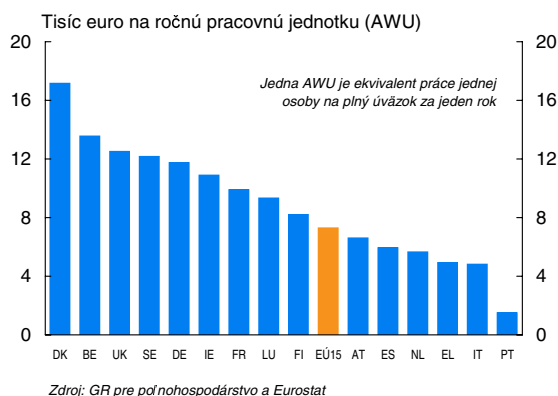
koherentného rámca na prispôsobenie CAP špecifickým charakteristikám poľnohospodárstva v prístupujúcich krajinách. Preformuloval tiež ciele poľnohospodárskej politiky EÚ:

- zvýšiť konkurencieschopnosť v poľnohospodárstve v EÚ bez nadmerného využívania dotácií;
- zachovať hladinu príjmov poľnohospodárov a ich stabilitu;
- správať sa ohľaduplne k životnému prostrediu a chrániť diverzitu vidieckej krajiny;
- zvyšovať kvalitu poľnohospodárskej produkcie;
- zjednodušiť a decentralizovať CAP.

V dôsledku zníženia oficiálnych tržných cien a zvýšenia priamej pomoci výrobcovi namiesto pomoci súvisiacej s cenovou intervenciou tvorila v období rokov 2000–2002 priama pomoc (okrem priamych úhrad na rozvoj vidieka) 70% výdavkov CAP, čo je o 7 percentuálnych bodov viac, než v rokoch 1995–1997. Naopak tradičné opatrenia CAP, ako napríklad podpora vývozu alebo budovania zásob, predstavovali v rokoch 2000–2002 iba 14,5% výdavkov, oproti 22% v rokoch 1995–1997.

V roku 2001 dostali 4 členské štáty 64% úhrad zo Záručnej sekcie Európskeho poľnohospodárskeho usmerňovacieho a záručného fondu (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund, EAGGF). Išlo o Francúzsko (22%), Španielsko (15%), Nemecko (14%) a Taliansko (13%). Od roku 1990 sa znížili úhrady Belgicku, Dánsku, Grécku, Holandsku, Taliansku, Írsku a Nemecku, zatiaľ čo úhrady Spojenému kráľovstvu, Španielsku, Portugalsku a Francúzsku sa zvýšili. Pri prepočte objemu úhrad na počet hektárov sú hlavnými príjemcami Belgicko, Holandsko a Grécko, pričom sú však prvé dve uvedené krajiny jediné, u ktorých došlo z tohto hľadiska od roku 1995 k poklesu. Vo vzťahu k zamestnanosti sú platby najvyššie v Dánsku, Spojenom kráľovstve, Švédsku a Belgicku (graf 3.1).

3.1 Výdavky zo Záručnej sekcie EAGGF, 2002

Vo Švédsku, Fínsku a Írsku dosahoval podiel transferov EAGGF na hrubej pridanej hodnote v poľnohospodárstve v rokoch 2000 — 2001 vyše 50% a nižší než 20% bol iba v Taliansku, Luxembursku a Holandsku. Vo všeobecnosti ich podiel medzi rokmi 1995–1996 a 2000–2001 vzrástol, aj keď v Belgicku klesol. Zvlášť výrazný bol nárast v Spojenom kráľovstve, Rakúsku a Španielsku. K nárastu došlo tiež v Nemecku, Grécku a Francúzsku ako vo vzťahu k počtu pracovných miest, tak i hektárov, ale vo vzťahu k pridanej hodnote v poľnohospodárstve došlo k poklesu.

Vzrástli tiež úhrady Portugalsku a Španielsku, hoci Portugalsko zostáva jedinou kohéznou krajinou, kde je úroveň podpory nižšia než priemer EÚ, či už ide o platby vo vzťahu k zamestnanosti, počtu hektárov alebo pridanej hodnote v poľnohospodárstve.

V roku 2001 mala priama pomoc CAP najvýraznejší dopad skôr na príjmy stredných až veľkých prevádzok (predstavovali 40% príjmu), než na príjem veľkých (28%) alebo malých prevádzok. Zároveň však na približne 5% príjemcov v skupine najväčších prevádzok pripadá polovica všetkých platieb, pričom hlavnými príjemcami sú špecializovaní producenti obilnín a chovatelia hovädzieho dobytku.

Mimo regiónov Cieľa 1 financuje opatrenia na rozvoj vidieka Záručná sekcia EAGGF. V regiónoch Cieľa 1 táto sekcia financuje tri doplnkové opatrenia zavedené ako súčasť reformy CAP z roku 1992 — agroekológiu, predčasný odchod poľnohospodárov do dôchodku a zalesnenie poľnohospodárskej pôdy — ako aj podporu horským a znevýhodneným oblastiam. Všetky opatrenia sú namierené na konkrétne priority rozvoja vidieka, ktorými sú rozvoj konkurencieschopného poľnohospodárskeho sektora, ktorý by bral ohľad na životné prostredie, diverzifikácia poľnohospodárskych aktivít a podpora multifunkčných vidieckych oblastí, podpora konkurencieschopnosti vidieckych oblastí ako celku a zachovanie európskeho vidieckeho dedičstva.

Z finančných prostriedkov na rozvoj vidieka zo zdrojov EAGGF (v rokoch 2000–2006 v celkovej výške asi 49,5 miliárd eur, nepočítajúc v to iniciatívu LEADER+, ktorá predstavuje ďalšie 2 miliardy eur) pochádza 32 miliárd eur zo Záručnej sekcie. Z toho 10,4 miliardy eur je určených regiónom Cieľa 1. Spolu s finančnými prostriedkami Usmerňovacej sekcie (spolu 17,5 miliardy eur) dosahuje objem prostriedkov na rozvoj vidieka v regiónoch Cieľa 1 celkom 27,9 miliardy eur, čo je 56% celkovej sumy vyčlenenej na tento účel v EÚ. To je dôkaz pevného prepojenia politiky rozvoja vidieka s prioritnými cieľmi ekonomickej a sociálnej súdržnosti.

Analýza implementovaných opatrení však ukazuje, že z celkovej sumy 49,5 miliardy eur sa iba asi 10% vynakladá na opatrenia na posilnenie vidieckej ekonomiky, ktoré nesúvisia s poľnohospodárskymi činnosťami (napríklad na diverzifikáciu smerom k cestovnému ruchu a remeslám, na služby a rozvoj obcí). Veľká časť finančných prostriedkov na rozvoj vidieka (23,4 miliárd eur, čiže 47% celkovej sumy z oboch sekcií EAGGF alebo 73% prostriedkov zo Záručnej sekcie) je určená na doplnkové opatrenia, o ktorých sme sa zmienili vyššie.

Pokiaľ ide o budúcnosť CAP, zasadanie Rady v Bruseli v októbri 2002 určilo nominálnu úroveň výdavkov na riadenie trhu a priame platby na každý rok od roku 2007 do roku 2013, ktorá vychádza z ročného rastu vo výške 1%. V prípade prvého piliera to znamená zníženie reálnych výdavkov. Výdavky na druhý pilier CAP zatiaľ určené neboli, ale bolo potvrdené, že v súlade s cieľmi dokumentu Agenda 2000 by CAP mala v budúcnosti chrániť záujmy producentov zvlášť v znevýhodnených regiónoch súčasnej EÚ a zaručiť existenciu multifunkčného poľnohospodárskeho sektora vo všetkých častiach EÚ.

Na základe odporúčaní Komisie schválila Rada ministrov poľnohospodárstva v júni 2003 v Luxemburgu reformu CAP na obdobie rokov 2004 až 2006 a 2007 až 2013. Štyrmi hlavnými prvkami CAP sú:

- odstránenie väzby medzi priamou pomocou a výrobou prostredníctvom jednej platby na prevádzku, ktorá bude brať ohľad na šetrnosť k životnému prostrediu, bezpečnosť potravín a riadne zaobchádzanie so zvieratami. Podľa všeobecného pravidla by členské štáty mali túto väzbu odstrániť v prípade platieb za obilniny a chov zvierat od roku 2005, aj keď niektoré dotácie bude možné hradiť podľa starého systému až do roku 2006;
- postupné znižovanie priamych platieb väčším prevádzkam (označované ako „modulácia“);
- séria sektorálnych opatrení na poľnohospodárskych trhoch, ktoré povedú k nižším cenám;
- posilnenie druhého piliera zavedením nových opatrení na podporu ochrany životného prostredia, kvality a riadneho zaobchádzania so zvieratami, ako aj pomoc poľnohospodárom pri plnení noriem spoločnosti, financované čiastočne z prostriedkov ušetrených v dôsledku modulácie, čiže presunom časti prostriedkov získaných znížením priamych platieb veľkým prevádzkam.

Schopnosť CAP ovplyvňovať súdržnosť bude v budúcnosti viac než doteraz závisieť od cieľov definovaných členskými štátmi, a v relevantných prípadoch i regiónmi, ktoré budú mať možnosť vo väčšej miere určovať formy priamych platieb. Poľnohospodári budú môcť zároveň pružnejšie rozhodovať o výrobe, ktorá by mala byť výraznejšie orientovaná na trh a mala by zabezpečiť stabilnejší príjem a zvýšiť účinnosť príjmových transferov.

Rozvoj vidieka má v novej CAP významnejšie miesto. Znížením priamych platieb o 3% v roku 2005, 4% v roku 2006 a 5% v rokoch 2007 až 2013 (proces označovaný ako „modulácia“, ako uvádzame vyššie) dôjde k efektívnemu prevodu finančných prostriedkov z prvého piliera do druhého. Prevod vo výške 5% bude predstavovať ďalšie 1,2 miliardy ročne na financovanie rozvoja vidieka, ochrany životného prostredia, zvyšovania kvality a riadneho zaobchádzania so zvieratami, ako aj na pomoc poľnohospodárom pri

aplikovaní nových noriem spoločnosti. Rozdeľovanie mimoriadnych finančných prostriedkov získaných z procesu „modulácie“ bude v rámci druhého piliera prebiehať v súlade s kritériami súdržnosti na úrovni členského štátu (rozloha poľnohospodárskej pôdy, počet pracovných miest v poľnohospodárstve a HDP na obyvateľa). Zvýšila sa tiež miera spolufinancovania agroenvironmentálnych opatrení spoločnosti na 85% v regiónoch Cieľa 1 a 60% v ostatných regiónoch.

Rozšírenie bude v dôsledku veľkého počtu malých prevádzok v prístupujúcich krajinách pri celkovo vyššom počte pracovných miest v poľnohospodárstve než v EÚ15 viesť k značnému prehlbeniu rozdielov v poľnohospodárstve a k zvýšeniu jeho duálnej povahy. Počet osôb zamestnaných v poľnohospodárstve v EÚ vzrastie z približne 6,5 milióna na 10,5 milióna, čím sa ich podiel na celkovom počte zamestnaných zvýši zo 4% na 5,5%, a v prípade pripojenia Bulharska a Rumunska až na 7,5%. Pridaná hodnota v poľnohospodárstve sa zvýši o takmer 8%.

Podľa súčasných údajov získa štatút Cieľa 1 pre všetky alebo takmer všetky regióny 9 z 10 nových členských štátov a odhaduje sa, že do týchto regiónov budúcej dvadsaťpäťky EÚ budú smerovať približne dve tretiny finančných prostriedkov z oboch sekcií EAGGF.

Rybolov

Hlavným cieľom Spoločnej politiky rybolovu (Common Fisheries Policy, CFP) je posilniť konkurencieschopnosť sektora. Obsahuje štyri prvky: ochrana zásob rýb, reštrukturalizácia rybolovu a chovu rýb, organizácia trhu s rybami a pridruženými produktmi a dohody o rybolove s tretími krajinami.

Reforma z roku 2002 sa zamerala hlavne na prvé dva prvky a zaviedla systém dlhodobejšieho plánovania zameraný na zachovanie zásob rýb a doplnenie zásob, ktoré boli vyčerpané po nebezpečnú hranicu. Boli preto zavedené núdzové opatrenia s cieľom ochrániť zásoby rýb aj morské ekosystémy.

Pokiaľ ide reštrukturalizačný rozmer CFP, bol zavedený nový systém obmedzenia kapacity rybárskej flotily, na základe ktorého členské štáty nesú väčšiu zodpovednosť za vyváženosť kapacity v pomere k zásobám rýb. Nová orientácia štrukturálnych opatrení spoločnosti navyše prináša postupné obmedzovanie štátnej pomoci súkromným podnikom pri modernizácii flotíl, zároveň však zachováva pomoc určenú na zvyšovanie bezpečnosti a zlepšovanie pracovných podmienok. K tomu prispeje i novovytvorený núdzový Fond zameraný na podporu vyradovania rybárskych lodí z prevádzky.

Na riešenie sociálnych, ekonomických a regionálnych dôsledkov reštrukturalizácie Komisia nedávno zahájila akčný plán. V tejto etape je ťažké identifikovať regióny a oblasti, ktoré budú stanovenými kvótami pre rybolov postihnuté najviac.

V blízkej budúcnosti budú vypracované plány na obnovu zásob najviac ohrozených druhov. Budú obsahovať pravidlá výpočtu ročnej miery výlovu týchto druhov, opatrenia na obmedzenie rybolovu a tiež na monitorovanie a kontrolu.

Obmedzenie výlovu v krátkodobej perspektíve nevyhnutne povedie k zníženiu príjmov z rybolovu, ktorého rozsah bude v rámci EÚ rôzny. V rôznej miere budú v jednotlivých častiach EÚ zasiahnuté aj činnosti spojené s rybolovom (lodné staviteľstvo,

dodávatelia, spracovanie a marketing rýb a rybích produktov), a to podľa miery závislosti od tohto odvetvia.

V dlhodobej perspektíve by malo obnovenie zásob rýb, väčší úlovok a zmiernenie konkurencie medzi rybárskymi loďami v danej oblasti prispieť k nárastu ziskovosti, ktorá by mohla viac než dostatočne kompenzovať obmedzenie aktivity počas regenerácie zásob. Členské štáty by preto na sociálne a ekonomické dopady nevyhnutnej reštrukturalizácie sektora mali byť pripravené reagovať:

- dotovaním vyradovania rybárskych lodí z prevádzky a podporou ich využitia na iné účely, ak sú zásoby rýb príliš ohrozené na to, aby dlhodobo umožnili tvorbu primeraných príjmov;
- kompenzáciou ušlého zisku počas dočasného zákazu rybolovu, v medziach a v súlade s podmienkami CFP.

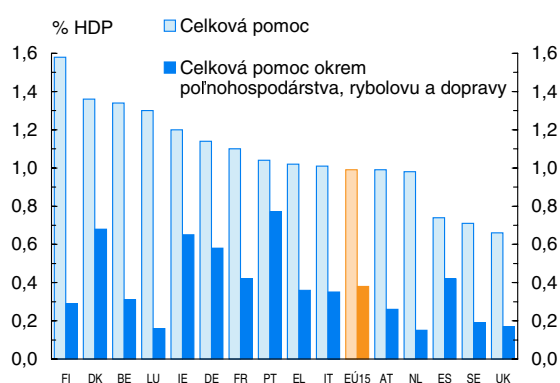
Pri mori leží desať prístupujúcich krajín, ale významne rozvinutý sektor rybolovu má iba Poľsko a tri pobaltské štáty. Celkový objem výlovu v týchto troch krajinách však dosahuje menej ako 7% celkového výlovu EÚ (ale 17%, ak zahrnieme Turecko), do čoho je už započítaný aj chov rýb. Od začiatku transformácie zaznamenali tieto krajiny podstatný pokles vo výlove, zapríčinený vyčerpaním zásob a stratou trhov v bývalom Sovietskom zväze.

Rozšírenie bude mať preto na CFP len obmedzený dopad. Reštrukturalizácia a modernizácia tohto sektora však bude na druhej strane bude vyžadovať rozsiahle štrukturálne opatrenia.

Komplementarita medzi štátnou pomocou a politikou súdržnosti

Ako opakovane potvrdili zasadnutia Európskej rady, na dosiahnutie cieľov z Lisabonu je potrebná prísna kontrola štátnej pomoci a členské štáty boli vyzvané, aby znížili celkový objem pomoci a presmerovali ju na

3.2 Štátna pomoc v členských štátoch, 2001

Zdroj: GR pre hospodársku súťaž, Výsledkové tabuľky štátnej pomoci

3.1 Štátna pomoc na obyvateľa v členských štátoch, 1997-2001

	Celková pomoc na obyvateľa (PPS)			Celková pomoc na obyvateľa bez poľnohospodárstva, rybolovu a dopravy (PPS)		
	1997–1999	1999–2001	pohyb v %	1997–1999	1999–2001	pohyb v %
EÚ15	251,0	226,0	-10,0	123,0	97,0	-21,1
BE	322,0	325,0	0,9	83,0	80,0	-3,6
DK	274,0	360,0	31,4	144,0	186,0	29,2
DE	313,0	288,0	-8,0	179,0	157,0	-12,3
EL	185,0	155,0	-16,2	73,0	61,0	-16,4
ES	178,0	154,0	-13,5	112,0	90,0	-19,6
FR	286,0	263,0	-8,0	145,0	109,0	-24,8
IE	320,0	329,0	2,8	226,0	188,0	-16,8
IT	284,0	231,0	-18,7	132,0	84,0	-36,4
LU	450,0	578,0	28,4	108,0	82,0	-24,1
NL	207,0	246,0	18,8	43,0	44,0	2,3
AT	265,0	251,0	-5,3	65,0	61,0	-6,2
PT	252,0	177,0	-29,8	190,0	133,0	-30,0
FI	439,0	396,0	-9,8	89,0	78,0	-12,4
SE	169,0	169,0	0,0	48,0	48,0	0,0
UK	112,0	115,0	2,7	53,0	42,0	-20,8

IE: Údaje sa vzťahujú na obdobie 1998-1999, nie 1997-1999.

Zdroj: GR pre hospodársku súťaž, Výsledkové tabuľky štátnej pomoci

horizontálne oblasti spoločného záujmu, vrátane cieľov súdržnosti.

Kontrola štátnej pomoci môže mať na súdržnosť pozitívny dopad. Tým, že pripustí pomoc iba v regiónoch a sektoroch, kde je najpotrebnejšia a kde bude mať najmenej rušivý účinok na hospodársku súťaž, ju pomôže nasmerovať do regiónov, ktoré majú najviac čo doháňať, a prispeje tak k zmierneniu regionálnych rozdielov v rámci únie. Kontrolou vyžadovaná disciplína zároveň vedie členské štáty k tomu, aby finančné prostriedky vkladali do programov, ktoré prinášajú hmatateľné výsledky ako im, tak aj EÚ ako celku, a zvyšuje tak účinnosť intervencie verejného sektora.

Celkové výdavky na štátnu pomoc klesli v EÚ z 102 miliárd eur v roku 1997 na 86 miliárd eur v roku 2001. Tento pokles bol zapríčinený podstatným obmedzením pomoci v oblasti finančných služieb, ťažby uhlia, poľnohospodárstva a spracovateľského priemyslu, ako aj pomoci podporovaným regiónom (graf 3.2).

Hladina štátnej pomoci v pomere k HDP klesla v období rokov 1997–1999 a 1999–2001 v 12 z 15 členských štátov EÚ (tabuľka 3.1) a to v súlade so záväzkom obmedziť pomoc najneskôr do roku 2003, prijatým na zasadnutí Rady v Štokholme. Zároveň sa za obe tieto obdobia zvýšil podiel pomoci určenej na podporu horizontálnych cieľov spolu o 10 percentuálnych bodov.

Podľa Bodovacej tabuľky štátnej pomoci však pretrvávajú značné rozdiely medzi jednotlivými členskými štátmi v pomoci výrobným sektorom a nepomer medzi úrovňou pomoci v najprosperujúcejších členských štátoch a v štyroch kohéznych krajinách sa za toto obdobie takmer nezmenšil. Podiel kohéznych krajín (11,5% HDP EÚ v roku 2001) na celkových výdavkoch na štátnu pomoc výrobným odvetviam zostával v rokoch 1999–2001 na úrovni 10%, zatiaľ čo podiel štyroch veľkých ekonomík (Nemecko, Francúzsko, Taliansko a Spojené kráľovstvo — 72% HDP EÚ v roku 2001) klesol z 79% v rokoch 1997–1999 na 76% v rokoch 1999–2001.

Pomoc zaostávajúcim regiónom

V roku 2001 smerovalo približne 8 miliárd eur štátnej pomoci, t.j. asi 9% celkovej sumy²⁵, do regiónov EÚ zaradených do typu „a“²⁶, ktoré sú takmer totožné s regiónmi Cieľa 1²⁷. Je to omnoho menej, než najvyššia suma 27 miliárd eur, vynaložená v roku 1993, kedy takmer 90% všetkých prostriedkov pripadlo na Nemecko (17 miliárd eur) a Taliansko (7 miliárd eur). V roku 2001 pripadala na tieto dve krajiny stále viac ako polovica regionálnej pomoci, hoci v absolútnych hodnotách bola vynaložená čiastka omnoho nižšia než pred 8 rokmi (2,5 miliardy eur v Nemecku a 2,1 miliardy eur v Taliansku). Najvýraznejšie poklesla pomoc novým nemeckým spolkovým krajinám, ktoré dostali značné čiastky ihneď po zjednotení. V rokoch 2000 a 2001 však zostala celková výška pomoci oblastiam typu „a“ v podstate nezmenená.

Pomoc ďalším problémovým regiónom

Asi 800 miliónov eur štátnej pomoci (bez poľnohospodárstva, rybolovu a dopravy) smerovalo v roku 2001 do plne podporovaných regiónov typu „c“²⁸, pričom tieto sú takmer totožné s regiónmi, ktoré majú nárok na podporu zo štrukturálnych fondov v rámci Cieľa 2. Ďalších takmer 4,5 miliardy eur smerovalo do regiónov NUTS 2 typu „c“, ktoré boli podporované čiastočne. Kvôli nedostatku údajov na úrovniach nižších ako NUTS 2 však bohužiaľ nie je možné určiť podiel pomoci, ktorú dostali podporované časti regiónov,²⁹ a porovnať tak rozsah pomoci medzi jednotlivými členskými štátmi.

Aj keď väčšina členských štátov štátnu pomoc obmedzila a v súlade so stratégiou EÚ ju presmerovala na horizontálne ciele, presmerovanie na ciele súdržnosti je kvôli poklesu regionálnej pomoci menej zrejmé.

Štátna pomoc a ciele stanovené v Lisabone a Gothenburgu

Politiky týkajúce sa súdržnosti a štátnej pomoci sa dopĺňajú; cieľom oboch je prispieť k plneniu

programu stanoveného v Lisabone a Gothenburgu, ktorý spočíva v dosiahnutí rastu, konkurencieschopnosti a udržateľného rozvoja v celej EÚ. V menej rozvinutých regiónoch je výzva dosiahnuť lisabonsko-gothenburgské ciele logicky podstatne ťažšie naplniteľná, než inde. Z toho vyplýva potreba väčšieho rozsahu pomoci (na investície do verejných produktov a na budovanie inštitucionálnej kapacity), vyššej intenzity pomoci (s cieľom podporiť priame zahraničné investície) a značnej podpory z rozpočtu EÚ (prvok „konvergencie“/„solidarity“ politiky súdržnosti). Spoločnou úlohou oboch politik je vytvoriť rámec, v ktorom budú môcť členské štáty a regióny za primeranej podpory EÚ rozvíjať a uskutočňovať účinné stratégie pre rast a konkurencieschopnosť bez nepriaznivého dopadu na ekonomický rozvoj na regionálnej, národnej alebo cele európskej úrovni a bez toho, aby dochádzalo k ne hospodárnemu a nesprávnemu pridelovaniu vzácných rozpočtových prostriedkov.

Komisia nedávno začala podrobne skúmať platné pokyny k regionálnej pomoci, ktoré je potrebné revidovať tak, aby členským štátom umožnili včas vytvoriť plány na obdobie po roku 2006, kedy prestanú platiť súčasné mapy pomoci. Táto revízia zohľadní rozvoj politiky súdržnosti na úrovni EÚ, ako aj národné a regionálne politiky zamerané na dosiahnutie cieľov z Lisabonu a Gothenburgu. Mala by odrážať širšie ciele pre politiku štátnej pomoci, ktoré vyplývajú z lisabonského programu. Hlavným cieľom, potvrdeným na zasadnutiach Rady v Štokholme a Barcelone, bude „menší rozsah štátnej pomoci a jej lepšie zacielenie“, čo možno znamená tematickejší prístup mimo menej rozvinutých regiónov, ako aj prísnejšiu kontrolu najrušivejších a najmenej ekonomických foriem pomoci.

Komisia ďalej v roku 2002 prijala nové nariadenie o blokovej výnimke pre štátnu pomoc v oblasti zamestnanosti³⁰, ktoré by zrušením povinnosti vopred informovať o pomoci na vytvorenie pracovného miesta alebo na podporu prijímania znevýhodnených pracovníkov malo zjednodušiť komunitárne postupy pri spolufinancovaní určitých

programov pomoci. Nariadenie navyše výslovne zohľadňuje špecifiká najslabších regiónov tým, že umožňuje zvýšiť intenzitu pomoci na tvorbu pracovných miest v týchto oblastiach.

Pokiaľ ide o opatrenia štátnej pomoci, ktoré nie sú výslovne ošetrené jestvujúcimi rámcami, pokynmi a nariadeniami, Komisia bude naďalej uvažovať o možnosti zaviesť mechanizmus, ktorý by určil, či tieto opatrenia narušujú konkurenciu. Nový prístup by členským štátom umožnil pružnejšie zasahovať vo všetkých regiónoch na podporu zamestnanosti, konkurencieschopnosti a súdržnosti v snahe naplniť lisabonské ciele.

Spravodlivosť a vnútorné veci: zlepšenie podmienok rozvoja

Vysoká kriminalita, prítomnosť organizovaného zločinu a korupcia zvyčajne bránia ekonomickému rozvoju oblastí, v ktorých sa vyskytujú, najmä tým, že odrádzajú investorov, predovšetkým zahraničných. Dojem, že inštitúcie zodpovedné za vymáhanie práva nedokážu problémy adekvátne riešiť, túto hrozbu ešte zosilňuje. Bezpečné prostredie, kde sa zákony prevažne dodržiavajú, je preto základným predpokladom udržateľného hospodárskeho rozvoja.

Pre politiku súdržnosti sú zvlášť relevantné tri aspekty politiky EÚ v oblasti spravodlivosti a vnútorných vecí:

- posilnenie súdnej a administratívnej kapacity, cezhraničná spolupráca a boj proti organizovanému zločinu a korupcii významne podporujú zachovanie stabilného ekonomického a politického prostredia, ktoré je zase dôležité pre rozvoj. To bude ešte relevantnejšie po rozšírení;
- zapojenie miestnych a regionálnych orgánov do prípravy a implementácie imigračnej a azylovej politiky. Tieto orgány spolu so sociálnymi partnermi, mimovládnyimi organizáciami a inými aktérmi na

miestnej úrovni zohrávajú stále väčšiu úlohu pri integrácii štátnych príslušníkov tretích krajín do spoločnosti a ekonomického života;

- správa vonkajších hraníc, ktorá dopĺňa cezhraničné opatrenia podporované štrukturálnymi fondmi.

Aj keď geografickému rozloženiu kriminality a náchylnosti niektorých regiónov k výskytu organizovaného zločinu bude potrebné lepšie porozumieť, je možné poukázať na určité regióny a oblasti s vysokou kriminalitou, ktorá môže ovplyvniť ich rozvoj.

Napriek výrazným rozdielom medzi krajinami je miera výskytu organizovaného zločinu zvlášť vysoká v niektorých prístupujúcich krajinách a má tendenciu sa zvyšovať³¹. Formy, akými zločinecké siete v týchto krajinách pôsobia, priamo ovplyvňujú nielen ich ekonomický rozvoj a potenciál, ale aj bezpečnosť únie. Súčasťou štandardného spôsobu fungovania skupín organizovaného zločinu v týchto krajinách sa napríklad stala taktika využívať na vstup do regiónu legálne podniky (hotely a iné inštitúcie cestovného ruchu, zdravotnícke zariadenia, obchod s nehnuteľnosťami a bankovníctvo). Zločinecké organizácie majú navyše tendenciu využívať slabé miesta v právnom a správnom systéme a v niektorých prístupujúcich krajinách je relatívne rozšírená korupcia a zneužívanie vplyvu. Veľmi citlivé sú postupy verejného obstarávania a výberové konania, pričom zvlášť náchylná ku korupcii je kombinácia rozsiahlych majetkových prevodov a slabých inštitúcií. Prístupujúce krajiny vyvinuli s podporou PHARE značné úsilie na vypracovanie protikorupčných stratégií a posilnenie orgánov na vymáhanie práva. Napriek tomu v nich možno prítomnosť korupcie vnímať silnejšie, než v súčasných členských štátoch EÚ, v niektorých prípadoch dokonca výrazne, a vo väčšine krajín je potrebné na tomto poli ešte veľa urobiť.

Ďalším príkladom sú mestské oblasti, hlavne tie, v ktorých sa sústreďujú najproblematickejšie skupiny obyvateľstva, žijúce v zložitých podmienkach bez adekvátneho vybavenia. URBAN Audit uskutočnený

Komisiou upozornil na väzbu urbanizácie a kriminality. Takmer všetky mestá, ktoré je možné porovnať, vykazujú vyššiu mieru zločinnosti než zvyšok krajiny. Kriminalita je vyššia v mestách na severe EÚ a v hlavných mestách ostatných krajín. Podľa najnovších údajov navyše miera zločinnosti vo väčšine miest stúpa. Preto je dôležité, že štrukturálna politika EÚ, hlavne vo vzťahu k rozvoju miest, zaraďuje mieru kriminality medzi kritériá prideľovania finančných prostriedkov a kriminalitu spoločne so spoluprácou polície a súdov sleduje aj pri rozhodovaní o svojich aktivitách³².

Ďalej je možné poukázať na regióny na juhu Talianska, kde v rokoch 1994 až 1999 a 2000 až 2006 prebiehali dva špecifické programy Európskeho fondu pre regionálny rozvoj (ERDF) zamerané na boj proti zločinu, vytvorenie bezpečného prostredia a zvýšenie dôvery v zákony s cieľom prelomiť bludný kruh zastoťlosti, vysokej kriminality a neistoty.

Aby bol boj kriminalitou, či už organizovanou alebo inou, v EÚ účinný, bude vyžadovať vypracovanie mechanizmov, ktorými by EÚ podporila regióny a miestne spoločenstvá v ich úsilí postupovať proti hlboko zakoreneným tradíciám zločinnosti, ktoré oslabujú hospodársky rozvoj. Platí to najmä v prípade prístupujúcich krajín, ktorým chýbajú finančné zdroje potrebné na financovanie účinných opatrení na boj proti organizovanému zločinu.

Ako uvádzame vyššie (v Časti 1.), integrácia prisťahovalcov do spoločnosti a hospodárstva vyžaduje koordinovaný prístup, ktorý im okrem iného zaručí prístup k vzdelaniu a odbornej príprave, zdravotníckej starostlivosti a sociálnym službám, primerané ubytovanie a podobne.

Vnímanie politik spoločnosti na regionálnej úrovni

Na žiadosť Komisie prebehli v 28 regiónoch EÚ prípadové štúdie, ktoré skúmali, ako vnímajú politiky spoločnosti a ich dopad osoby, ktoré sú v teréne

zodpovedné za ich implementáciu. Vybrané regióny reprezentovali takmer všetky členské štáty a zahŕňali regióny Cieľa 1, ako aj ďalšie regióny, buď s oblasťami, ktoré spĺňajú podmienky zaradenia do Cieľa 2, alebo celkom bez nároku na pomoc zo štrukturálnych fondov³³. Politiky spoločnosti, na ktoré sa štúdie zamerali, zahŕňali CAP, politiku hospodárskej súťaže (štátna pomoc) a politiku v oblasti výskumu a vývoja. Analýza vychádza z údajov pre jednotlivé regióny a z pohovorov s úradníkmi regionálnych orgánov. Je potrebné zdôrazniť, že nižšie prezentované názory sú názormi úradníkov, s ktorými bol vykonaný pohovor, a nemusia nutne vyjadrovať názor Komisie. Aj keď sa výsledky štúdie nedajú zovšeobecniť, je možné z nich odvodiť užitočné závery týkajúce sa vnímania toho, ako politiky spoločnosti prispeli k ekonomickej a sociálnej súdržnosti.

„Politika spoločnosti“ sa najčastejšie chápe vo význame „finančné prostriedky spoločnosti“ a pozornosť sa vo väčšine prípadov sústreďuje na čiastky vyčlenené z CAP, štrukturálnych fondov a štátnej pomoci. Pri zmienkách o ďalších politikách spoločnosti, ako politika ochrany životného prostredia, sa dôraz kladie skôr na to, ako na ne prispieva CAP alebo štrukturálne fondy, než na politiky samotné.

Najviditeľnejšou politikou je podľa prevažnej väčšiny prípadových štúdií politika súdržnosti spoločnosti, hlavne vo forme projektov financovaných zo štrukturálnych fondov, a má tiež na regióny najvýraznejší dopad (pozri vložený text v Časti 4.). Toto zistenie si zaslúži zvláštnu pozornosť, keďže politika súdržnosti nebola jednou z prioritných oblastí, ktoré prípadové štúdie podľa zadania skúmali.

Implicitne uznaný bol vo väčšine prípadov pozitívny účinok jednotného trhu a hospodárskej a menovej únie. Celý rad prípadových štúdií v regiónoch Cieľa 1 poukázal na skromnejšie vnímanie pozitívneho dopadu jednotného trhu na konvergenciu a súdržnosť a naznačil, že v jeho dôsledku viac vystúpili nedostatky v konkurencieschopnosti regiónu, napríklad v podobe neadekvátneho komunikačného prepojenia alebo periférnej polohy oblastí.

V regiónoch, ktoré prechádzajú radikálnou priemyselnou reštrukturalizáciou (West Midlands, Astúria, Magdeburg a Sársko), bol vyslovený názor, že dobudovanie vnútorného trhu urýchlilo prebiehajúci proces štrukturálnych úprav, čo malo nepriaznivý dopad na zamestnanosť. Zároveň sa uznávala a oceňovala dôležitá úloha, ktorú zohrali štrukturálne fondy, zapojené do tejto politiky.

Vo všetkých regiónoch bol vnímaný výrazný vplyv CAP, ale postrehy týkajúce sa jej dopadov sa líšili podľa typu regiónu. V prevažne poľnohospodárskych regiónoch bol potvrdený pozitívny účinok na životnú úroveň poľnohospodárov a na reštrukturalizáciu, modernizáciu a diverzifikáciu sektora. Podobné názory boli menej časté v regiónoch stredozemského typu alebo v lesnatých regiónoch kvôli pocitu, že CAP mala pri podpore pestovania plodín, na ktoré sa špecializujú, menší význam.

Viacerí hodnotitelia v regiónoch mimo Cieľa 1 (napríklad West Midlands, Írsko a Nord-Pas-de-Calais) upozornili v tejto súvislosti na skutočnosť, že finančné prostriedky z CAP smerovali hlavne do najziskovejších podnikov a najvyvinutejších oblastí v regióne, a môžu preto prehliť rozdiely ako v rámci samotného regiónu, tak i medzi regiónmi.

Druhý pilier CAP, rozvoj vidieka, mal podľa vyslovených názorov menej výrazný účinok vzhľadom k menšiemu objemu finančných prostriedkov, hoci sa uznáva jeho podiel na diverzifikácii vidieckych oblastí. Zaznel celý rad pozitívnych hodnotení týkajúcich sa iniciatívy Leader, ako aj partnerstva na regionálnej úrovni, ktoré podporovala.

V celom rade vidieckych oblastí (Andalúzia, Kentriki Macedónia) prípadové štúdie poukázali zvlášť na znásobenie účinku v podobe zvýšenej schopnosti poľnohospodárov dodávať svoje produkty na mestské trhy, ktoré prinieslo prepojenie Usmerňovacej sekcie EAGGF a ERDF.

Vo všeobecnosti sa potvrdil prínos začlenenia environmentálnych hľadísk, ako aj požiadavky prísnejších

noriem, do politiky regionálneho rozvoja. V niektorých regiónoch však boli európske normy považované za menej reštriktívne, než národné (hlavne v regiónoch Rakúska, Švédska a Fínska), a podľa vyjadrenia respondentov zavádzali postupy, ktoré sú príliš byrokratické a pre podmienky daného regiónu nevhodné.

Takmer vo všetkých prípadoch bol zdôraznený úzky vzťah medzi environmentálnou politikou a politikou súdržnosti, ako aj ich pozitívne spolupôsobenie. Takmer vo všetkých regiónoch Cieľa 1 bola environmentálna politika vnímaná skôr vo forme projektov so zameraním na životné prostredie financovaných štrukturálnymi fondmi, než v podobe smerníc alebo nariadení spoločenstva. V niektorých regiónoch sa zároveň objavila požiadavka na tesnejšie prepojenie medzi environmentálnou politikou a CAP (Nord-Pas-de-Calais, Algarve a Sardínia).

Situácia v oblasti štátnej pomoci bola predmetom komentárov hlavne mimo kohéznych krajín. Vo všeobecnosti prevládal dojem, že táto pomoc nie vždy zodpovedá závažnosti vyskytujúcich sa štrukturálnych problémov. V niekoľkých prípadoch bola pomoc označená skôr za snahu podporiť upadajúce odvetvia než zmodernizovať výrobné kapacity v príslušných regiónoch.

Ďalej sa objavili nejasnosti vo vzťahu k rozličným typom pomoci malým a stredným podnikom, vrátane rozličných mechanizmov financovania. Boli tiež vyjadrené obavy z možného „efektu hranice“, ktorý by mohla štátna pomoc vyvolať v susediacich regiónoch v prípade rôznej intenzity aplikácie.

V niektorých regiónoch respondenti potvrdili prínos finančných prostriedkov z Rámcového programu pre výskum a vývoj (zvlášť v regiónoch Spojeného kráľovstva a Nemecka, ale aj na Kréte). Rovnako ako v prípade environmentálnej politiky, i tu bol zistený značný stupeň synergie medzi politikou výskumu a vývoja a politikou súdržnosti. Väčšina prípadových štúdií, hlavne v regiónoch Cieľa 1, zdôraznila predovšetkým význam investícií do zariadení a infraštruktúry pre výskum a vývoj financovaných zo štrukturálnych

fondov. V niektorých prípadoch sa štrukturálne fondy podieľali na regionálnych výdavkoch v tejto oblasti až desaťnásobkom čiastky poskytnutej Rámcovým programom, čo zvyčajne znižuje ocenenie tohto programu na regionálnej úrovni.

Vo viacerých prípadoch sa respondenti zmienili o inovačnej politike, najmä v regiónoch Cieľa 2, pričom potvrdili jej podiel na diverzifikácii a modernizácii výrobných základov a zároveň uvítali regionálne inovačné siete³⁴.

- 1 Pre riadne fungovanie trhov je rovnako dôležitá primeraná politika ochrany spotrebiteľa.
- 2 Priemyselná politika v rozšírenej Európe, COM(2002) 714 final.
- 3 Zelená kniha „Podnikanie v Európe“, COM(2003) 27 final. Európska charta pre malé podniky bola schválená Radou Európy v Santa Maria da Feira v Portugalsku 18.-19. júna 2000 a prístupujúcimi krajinami v Maribore v Slovinsku v apríli 2002. Pozri tretia implementačná Správa, COM(2003) 21 final.
- 4 Odporúčanie Komisie z 6. mája 2003, C(2003)1422.
- 5 Inovačná politika: úprava prístupu únie v kontexte Lisabonskej stratégie, COM(2003) 112 final.
- 6 Akčný plán e-Európa 2005, COM(2002) 263 final.
- 7 Investície do výskumu: akčný plán pre Európu, COM(2003) 226 final.
- 8 K európskemu výskumnému priestoru, COM(2000) 6 final.
- 9 <http://www.innovating-regions.org>
- 10 Znalostné regióny (KnowREG). Pozri tiež <http://www.cordis.lu/era/regions.htm>
- 11 Podrobný pracovný plán následných cieľov pre systémy vzdelávania a odbornej prípravy v Európe (OJ C 142 z 14. 6. 2002).
- 12 Závery zasadnutia Európskej rady v Barcelone v dňoch 15. a 16. marca 2002.
- 13 „Vzdelávanie a odborná príprava do roku 2010“: Úspech Lisabonskej stratégie závisí od naliehavých reforiem. (Návrh spoločnej predbežnej správy o realizácii podrobného pracovného plánu následných cieľov pre systémy vzdelávania a odbornej prípravy v Európe.) COM(2003) 685 final.
- 14 Závery Rady zo dňa 25. novembra 2003 o „Rozvoji ľudského kapitálu pre sociálnu súdržnosť a konkurencieschopnosť v znalostnej spoločnosti“ (OJ C 295 z 5. decembra 2003).
- 15 Rozhodnutie 1600/2002/EC, OJ L 242 zo dňa 10. 9. 2002.
- 16 Ako ochrana pôdy, ochrana a zachovanie morského prostredia; udržateľné používanie pesticídov; znečistenie vzduchu; mestské prostredie; udržateľné využívanie a hospodárenie so zdrojmi; recyklácia odpadov (Rozhodnutie 1600/2002/EC)
- 17 Svetová zdravotnícka organizácia: Svetová správa o zdraví 2002, Ženeva, 2002.
- 18 Európska komisia, Štrukturálne fondy a ich koordinácia s Kohéznym fondom: pokyny pre programy na obdobie rokov 2000-06, EUROP, Luxemburg 1999 a Ďalšie orientačné pokyny pre kandidátske štáty, COM(2003) 110 final.
- 19 SEC(2003) 106.
- 20 Hospodárska reforma: Správa o fungovaní produktových a kapitálových trhov spoločnosti, COM(2002) 743 final („Cardiffská správa“)
- 21 Napríklad výpadok energie v Taliansku v septembri 2003, ku ktorému došlo pri nízkom odbere, nezapríčinila nedostatočná kapacita systému alebo ojedinelá porucha, ale slabina v rozhodovacom reťazci a nedostatočná koordinácia európskej siete.
- 22 Rozhodnutie 1254/96/EC.
- 23 Viacročný program „Inteligentná energia pre Európu“ prijala Rada v novembri 2002 a vyčlenila na obdobie štyroch rokov 190 miliónov eur na podporu využívania obnoviteľných zdrojov energie a na znižovanie emisií skleníkových plynov, v súlade s dohodami z Kjóta z roku 1997.
- 24 Rozhodnutie 1336/97/EC.
- 25 Predstavuje to menej než štvrtinu celkovej pomoci bez zahrnutia poľnohospodárstva, rybolovu a dopravy, pre ktoré nie sú údaje o rozdelení vynaložených čiastok podľa regiónov k dispozícii.
- 26 Podľa Článku 87, odsek 3 Zmluvy je niektorým oblastiam udelená výnimka zo zásady, že štátna pomoc je so spoločným trhom nezlučiteľná. V bode a) tohto odseku sa uvádza, že za kompatibilnú so spoločným trhom sa môže považovať pomoc zameraná na podporu ekonomického rozvoja regiónov s výnimočne nízkou životnou úrovňou alebo s vážnou podzamestnanosťou.
- 27 V roku 2000 sa štatút regiónu Lisboa e Vale do Tejo zmenil z „a“ na „c“. Keďže údaje dostupné k dnešnému dňu nedovoľujú tieto dva časové úseky rozlíšiť, celá pomoc pre tento región je zahrnutá do skupiny „a“. V prípade kohéznych krajín nie sú určité typy pomoci určené konkrétnemu regiónu, ale celému štátu.
- 28 V Článku 87, odsek 3, bod c) sa uvádza, že pomoc určenú na rozvoj určitých činností alebo hospodárskeho regiónu možno považovať za zlučiteľnú so spoločným trhom, pokiaľ nenaruša podmienky obchodovania v rozsahu, ktorý odporuje spoločnému záujmu.

- 29 Údaje o štátnej pomoci regiónom pod úrovňou NUTS 2 nie sú k dispozícii, čo nevedí pri meraní pomoci regiónom typu „a“, z ktorých všetky spadajú pod NUTS 1 alebo NUTS 2. V prípade regiónov typu „c“ sa však často stáva, že kritériá nároku spĺňa iba časť regiónu NUTS 2. Existujú preto regióny, ktoré dostávajú plnú podporu, ako Berlín, alebo len čiastočnú, ako Bavorsko.
- 30 OJ L 337, zo dňa 13. 2. 2002.
- 31 Zdroje: výročné správy Europolu; Správy o globálnej korupcii vydávané spoločnosťou Transparency International; správy Svetovej banky.
- 32 Smerom k urbanistickému programu v Európskej únii, COM(1997) 197 final.
- 33 Do štúdie boli zaradené regióny Hainault v Belgicku, Oberbayern, Sársko a Magdeburg v Nemecku, Kentriki Macedónia a Kréta v Grécku, Astúria, Katalánsko a Andalúzia v Španielsku, Bretónsko, Nord–Pas-de-Calais a Limousin vo Francúzsku, Border, Midland a Western, Southern a Eastern v Írsku, Kampánia, Toskánsko a Sardínia v Taliansku, Flevoland v Holandsku, Štajersko v Rakúsku, Algarve a Azorské ostrovy v Portugalsku, Itä-Suomi a Estelä-Suomi vo Fínsku, Norra Mellansverige a Övre Norrland vo Švédsku, West Midlands, Highlands and Islands a Severné Írsko vo Veľkej Británii.
- 34 Ďalšie postrehy k tejto všeobecnej tematike obsahuje Analytický posudok prínosu ostatných politík spoločenstva k ekonomickej a sociálnej súdržnosti, september 2003, Európsky hospodársky a sociálny výbor, ktorý sa zaoberá CAP, hospodárskou politikou vo forme Paktu rastu a stability a politikou zameranou na hospodársku súťaž, vnútorný trh, dopravu, vzdelávanie a odbornú prípravu.

4. časť — Dopad štrukturálnych politík a ich pridaná hodnota

Obsah

Úvod	138
Štrukturálne intervencie v regiónoch Cieľa 1: rast, konvergencia a integrácia	140
Intervencie v regiónoch Cieľa 2: reštrukturalizácia a tvorba pracovných príležitostí	150
Podpora poľnohospodárstva, rozvoja vidieka a rybolovu	152
Podpora zamestnanosti, vzdelávania a odbornej prípravy prostredníctvom ESF	154
Iniciatívy spoločnosti: podpora spolupráce a budovania kontaktov	156
Zvyšovanie efektivity metód riadenia	162
Rozšírenie a politika súdržnosti: nadchádzajúce výzvy	170
Rozprava o budúcnosti politiky súdržnosti	176
Štatistická príloha k 4. časti	179

Úvod

Táto časť správy skúma výsledky a pridanú hodnotu intervencií na základe politiky súdržnosti EÚ v období rokov 1994–1999. Zaoberá sa tiež hlavnými zmenami zavedenými v plánovacom období rokov 2000–2006, ako aj s predbežnými výsledkami implementácie programov v tomto období.

Analýza čerpá najmä z hodnotení ex post realizovanými pre takmer všetky typy intervencií v období rokov 1994–1999. Významný úspech bol zaznamenaný v kvantifikácii vplyvu intervencií, najmä vo veľkých regiónoch Cieľa 1, kde možné celkové účinky zistiť aplikáciou makroekonomických modelov. Napriek ťažkostiam pri určovaní dopadu politiky mimo regiónov Cieľa 1 najnovšie hodnotiace štúdie kvantitatívne dokladajú pozitívne účinky podpory EÚ, napríklad z pohľadu zachovaných, vytvorených alebo prerozdelených pracovných miest. Skúsenosti však ukazujú, že pri kvantitatívnom vyjadrovaní dopadu intervencií stále existuje celý rad ťažkostí, zapríčinených nedostatkom systematického zberu údajov prostredníctvom monitorovacích systémov.

Väčšinu účinkov politiky súdržnosti však nie je možné jednoducho vyjadriť v kvantitatívnej podobe. Okrem čistého dopadu politiky na HDP alebo zamestnanosť vzniká jej pridaná hodnota kombináciou ďalších aspektov a ich prínosom pre regionálny rozvoj. Tieto aspekty zahŕňajú strategické plánovanie, integrované politiky rozvoja, partnerstvo, hodnotenie a výmenu skúseností, know-how a výmenu informácií o správnych postupoch medzi regiónmi. Budeme sa nimi tiež zaoberať, a to na základe výsledkov hodnotiacich štúdií, ako aj názorov Komisie na aktuálny spôsob implementácie štrukturálnych fondov.

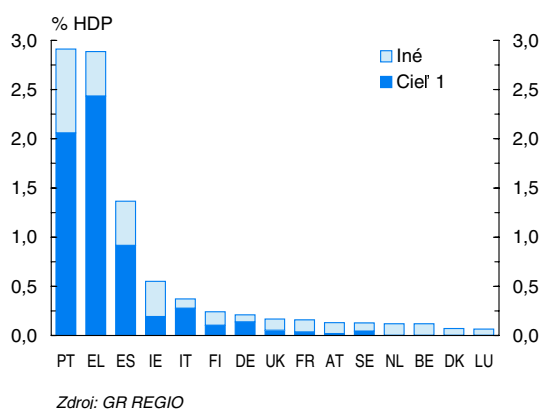
Na začiatok je potrebné zdôrazniť, že účinnosť intervencie závisí tiež od zaistenia priaznivých podmienok priamo na mieste, zvlášť v zmysle:

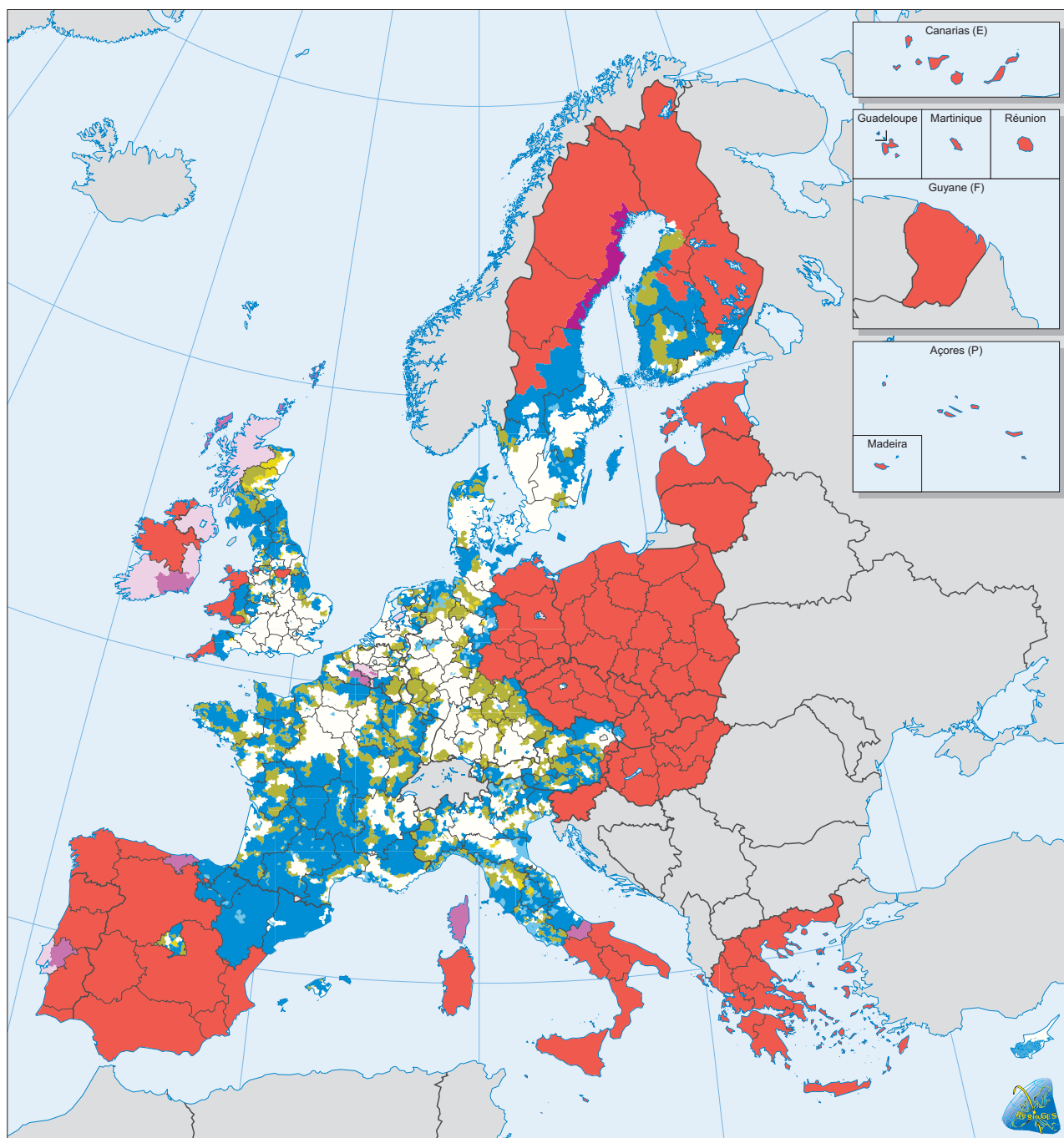
– primeraného a stabilného ekonomického rámca;

- kritického výberu strategických priorít (prínos určitých programov, napríklad dopravných sietí alebo investícií do ľudského kapitálu, bude výraznejší, než prínos iných programov);
- miery finančnej absorpcie, ktorá závisí od administratívnej a inštitucionálnej kapacity;
- kvality projektov, ktorá predpokladá existenciu účinných systémov výberu a implementácie.

Štúdia skúma šesť hlavných aspektov politiky súdržnosti spoločenstva: po prvé, podiel štrukturálnych politík na podpore rastu v zaostávajúcich regiónoch a na zvýšení ich výkonnosti prostredníctvom pomoci na zabezpečenie tesnejšej ekonomickej a sociálnej integrácie; po druhé, účinky týchto politík mimo regiónov Cieľa 1; po tretie, špecifickú úlohu Európskeho sociálneho fondu (ESF) pri podpore zamestnanosti, vzdelávania a odbornej prípravy; po štvrté, úlohu štrukturálnych politík v oblasti podpory spolupráce a budovania kontaktov, v neposlednom rade aj na miestnej úrovni; po piate, metódy používané pri implementácii štrukturálnych fondov a ich podiel na modernizácii riadenia vládnych politík; a konečne, výsledky predvstupovej pomoci novým členským štátom a prvé ponaučenia, ktoré je možné vyvodiť pre plánovacie obdobie na roky 2004–2006 (mapa 4.1).

4.1 Štrukturálne fondy (všetky ciele) podľa krajín, 2000–2006

4.1 Štrukturálne fondy, 2004-2006: oblasti s nárokom na pomoc v rámci Ciel'a 1 a 2

Ciel' 1

- Ciel' 1
- Degresívna pomoc (do 31/12/2005)
- Degresívna pomoc (do 31/12/2006)
- Špeciálny program

Ciel' 2

- Ciel' 2
- Ciel' 2 (čiastočne)
- Degresívna pomoc (do 31/12/2005)
- Degresívna pomoc (sčasti) (do 31/12/2005)

Zdroj: GR REGIO

0 100 500 km

© EuroGeographics Združenie pre administratívne hranice

Štrukturálne intervencie v regiónoch

Cieľ 1: rast, konvergencia a integrácia

Rozsah transferov a ich mobilizácia

Hoci je celkový objem štrukturálnych fondov vzhľadom na HDP EÚ skromný (menej než 0,5%), zdroje sa sústreďujú na pomoc najmenej prosperujúcim regiónom s najnižším HDP na obyvateľa. V rokoch 2000–2006 teda takmer tri štvrtiny fondov smerovalo do regiónov, v ktorých žije štvrtina obyvateľstva EÚ.

Transfery do regiónov Cieľa 1 pätnástky EÚ dosiahnu v rokoch 2000 až 2006 127,5 miliardy eur (čiže 18,2 miliardy eur ročne) a predstavujú 0,9% HDP v Španielsku, 2,1% v Portugalsku a 2,4% v Grécku. Priemerný objem pomoci na obyvateľa v zaostávajúcich regiónoch je v tomto období rovnaký ako v roku 1999, poslednom roku predchádzajúceho plánovacieho obdobia (graf 4.1 a tabuľka A4.1).

Vďaka transferom môžu najmenej bohaté členské štáty investovať do ľudského a fyzického kapitálu v zaostávajúcich regiónoch viac, než by dokázali za normálnych okolností, čím pomáhajú zvýšiť ich dlhodobú konkurencieschopnosť. Výška transferov sa v rokoch 2000 až 2006 odhaduje na približne 9%

celkových investícií v Portugalsku, 8% v Grécku, 7% v talianskom Mezzogiorne, 4% v nových nemeckých spolkových krajinách a 3% v Španielsku.

Doplnkovosť: meranie

celkových verejných výdavkov

Napriek snahám konsolidovať verejné financie v rámci prípravy na HMÚ na konci deväťdesiatych rokov 20. storočia pokračovali členské štáty všeobecne v dodržiavaní princípu doplnkovosti, podľa ktorého sú povinné udržiavať verejné alebo im odpovedajúce výdavky na štrukturálne politiky v príslušných regiónoch ako celku na rovnakej úrovni, ako je priemer za predchádzajúce plánovacie obdobie — samozrejme s výlučením podielu štrukturálnych fondov (graf 4.2).

K výraznému zvýšeniu objemu verejných investícií došlo v krajinách, ktoré ako celok alebo na väčšine svojho územia spĺňajú podmienky na získanie podpory v rámci Cieľa 1 — o 66% v Írsku, 24% v Grécku a 18% v Portugalsku. V ďalších regiónoch Cieľa 1 alebo Cieľa 6 sa zvýšenie pohybovalo od 36% v Rakúsku do 14% vo Švédsku¹.

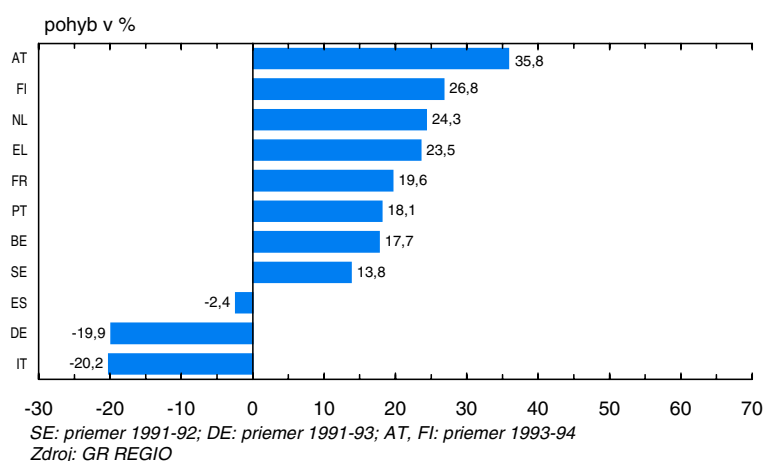
V troch prípadoch, v Nemecku, Španielsku a Taliansku, boli výdavky v rokoch 1994 až 1999 pod úrovňou predchádzajúceho obdobia. V Nemecku a Španielsku, kde poklesli verejné výdavky medzi oboma obdobia

bami poklesli o 20% (Nemecko) a o 2% (Španielsko) však redukcia nenarušila princíp doplnkovosti, keďže v predchádzajúcom období bola úroveň týchto výdavkov výnimočne vysoká.

Pákový efekt ako nástroj zvyšovania objemu finančných prostriedkov na rozvoj

Požiadavka spolufinancovania grantov spoločenstva národnými zdrojmi, ktorá sa podľa zistení zväčša dodržiava, zvyšuje objem disponibilných investičných

4.2 Doplnkovosť – Vývoj priemerných ročných národných výdavkov na programy štrukturálnych fondov, 1989-93 až 1994-99

Pákový efekt partnerstva verejného a súkromného sektora

Partnerstvo verejného a súkromného sektora (Public-Private Partnership, PPP) môže predstavovať vhodný spôsob financovania investícií tam, kde je významný priestor pre zapojenie súkromného sektora s cieľom zaistiť účinnejšie a nákladovo efektívnejšie poskytovanie služieb. Aj keď je PPP v mnohých krajinách, predovšetkým v Spojenom kráľovstve a Francúzsku, značne rozšírené, rozsiahlejšie skúsenosti zatiaľ neexistujú, čiastočne kvôli obmedzeniam vyplývajúcim so súčasného regulačného rámca. Ak sa projekt javí ako prijateľne výnosný, nie je vklad verejných prostriedkov potrebný vôbec. Poskytovanie vládnych grantov na projekty PPP totiž môže v niektorých prípadoch znížiť kapitálové náklady pre súkromný sektor a viesť tak k preinvestovaniu.

Pri úvahách o tom, či realizovať určitý projekt systémom PPP, treba dôsledne zvážiť potenciálne náklady, ktoré prinesie externá dodávka tovarov a služieb. V prípade rozsiahlej fyzickej infraštruktúry, kde je budúci dopyt neistý, môže dlhodobá zmluva, ak nie je pružne formulovaná, znamenať vysoké náklady. Ak je napríklad odhad budúceho využitia príliš nízky, môže nevhodná zmluva viesť súkromného prevádzkovateľa k podinvestovaniu rozšírenia kapacity v budúcnosti.

PPP môže mať v súčasných programoch spolufinancovaných štrukturálnymi fondmi niekoľko podob.

1. PPP sa stále častejšie prijíma ako účinný prostriedok financovania výstavby v oblasti cestnej a lodnej dopravy. V projektoch ako výstavba mosta Vasco da Gama v Portugalsku alebo diaľnice Drogheda v Írsku súkromný sektor zvyčajne zodpovedá za projekt, výstavbu, prevádzku a financovanie, pričom sa náklady na výstavbu časom vrátia formou užívateľských poplatkov. Úloha verejného sektora spočíva v dohľade nad projektom a uzavretí príslušných dohôd.
2. PPP je tiež možné aplikovať pri zmluvách o dodávke konkrétnych služieb, ktoré hradí vláda súkromnému dodávateľovi priamo, bez vyberania poplatkov od konečných užívateľov. Tento režim sa stále častejšie používa v oblasti výskumu a vývoja a pri transfere technológií medzi univerzitami a podnikmi.

Napríklad v rámci projektu Octopus v regióne Oulou, čo je program Cieľa 2 na severe Fínska, vzniklo PPP s cieľom stimulovať inováciu a zakladanie nových podnikov. V priebehu dvojročného projektu (2002–2004) bola vybudovaná sieť spolupráce pod vedením mesta Oulou, ktoré je centrom mobilných telekomunikačných aplikácií, spájajúca celý rad firiem z oblasti špičkových technológií, prevádzkovateľov telekomunikačných sietí a vzdelávacích a výskumných stredísk.

3. Systém PPP možno tiež uplatniť vtedy, keď dôvodom k na zapojenie verejného sektora je dosiahnutie širších cieľov politiky. PPP môže byť v týchto prípadoch nástrojom na zaistenie nielen finančných prostriedkov, ale aj väčšej efektivity, napríklad urýchlením implementácie. Spojenému kráľovstvu umožnil prístup k novým zdrojom kapitálu iniciátorom projektov ich rýchlejšiu realizáciu, bez obmedzení v dôsledku cyklov štátneho rozpočtu. Ako príklad možno uviesť Zvláštny investičný fond v Merseyside, program Cieľa 1 iniciovaný v roku 1995, ktorý poskytuje základný kapitál, mezanínové financovanie a menšie úvery malým a stredným podnikom v regióne.

Projekty PPP budú zrejme zvlášť lákavé pre prístupujúce krajiny, vzhľadom na ich požiadavky na spolufinancovanie, rozpočtové obmedzenia, potrebu dobre fungujúcich verejných služieb, rastúcu stabilitu trhu a privatizačný proces. EIB aj EBRD sa takýchto partnerstiev v minulosti zúčastnili poskytovaním úverov súkromnému sektoru. PPP však funguje iba v prípade, že existuje výslovný politický záväzok zo strany národnej vlády zapojiť do projektov verejného sektora súkromný sektor. Využitie PPP v rozličných oblastiach politiky vyžaduje jasný rámec, pretože konkrétne úpravy sa budú v jednotlivých prípadoch líšiť, napríklad v závislosti od toho, do akej miery môžu návratnosť nákladov zaručiť užívateľské poplatky, a od rozsahu sociálnych cieľov. Súčasťou akéhokoľvek rámca PPP používaného v kontexte štrukturálnych fondov by mala byť povinnosť zvážiť u všetkých projektov presahujúcich určitý rozsah možnosť využitia PPP. Cennú pomoc môže v tomto ohľade poskytnúť EIB a EIF.

finančných prostriedkov. Aj keď nie sú nutne doplnkové v rovnakom zmysle ako zdroje spoločenstva, keďže prostriedky by sa pravdepodobne do danej oblasti tak či tak investovali, štrukturálne fondy prispeli k presunu investícií do oblastí, kde môžu mať výdavky najväčší dopad a pridanú hodnotu. Pákový efekt na národné verejné výdavky priniesol na každé euro zo štrukturálnych fondov v regiónoch Cieľa 1 v rokoch 1994–1999 priemerne 0,6 eura, pri rozpätí od 2,5 eura v Holandsku po 0,4 eura v Nemecku.

Intervencie štrukturálnych fondov navyše v niektorých prípadoch podnietili značné investície zo súkromného sektora, hoci sa počiatočné predpoklady o rozsahu týchto investícií v regiónoch Cieľa 1 nie vždy splnili. V rokoch 1994–1999 bol tento efekt najvýraznejší v Rakúsku, Nemecku, Holandsku a Belgicku, kde na každé euro zo štrukturálnych fondov pripadli súkromné investície v hodnote 3,8 až 1,2 eura. V kohéznych krajinách, ale i vo Francúzsku a v Spojenom kráľovstve, bol pákový efekt menej výrazný (tabuľka A4.2).

Uvedené rozdiely odrážajú tiež povahu intervencií, zameraných v kohéznych krajinách viac na infraštruktúru a ľudské zdroje, ktoré priťahujú menší objem súkromných investícií než intervencie na podporu rozvoja podnikania. Súkromné investície tvorili v regiónoch Cieľa 1 v priemere 18% celkových výdavkov, na rozdiel od približne 40% v oblastiach Cieľa 2, čo je vo veľkej miere dôsledkom väčšej orientácie na rozvoj podnikania v oblastiach Cieľa 2 (podpora služieb pre podnikateľov, finančné prostriedky na investície do malých a stredných podnikov a podobne).

Výdavky plánované na obdobie rokov 2000 až 2006 naznačujú, že ich relatívny pákový efekt na verejné investície v jednotlivých krajinách bude podobný ako v predchádzajúcom období, aj keď vo vzťahu k objemu investícií zo súkromného sektora pravdepodobne menší.

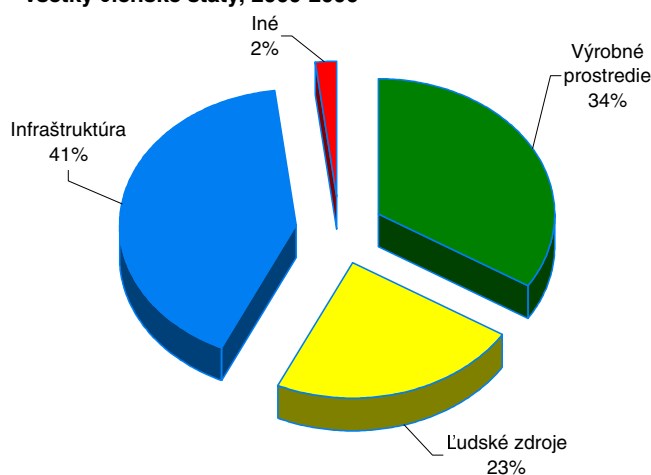
Komplementarita štrukturálnych fondov a úverov EIB

Európska investičná banka (EIB) za posledných 15 rokov viac než zdvojnásobila objem úverov na regionálny rozvoj². V období od roku 2000 do roku 2002 dosahovali úvery na tento účel v priemere približne 20 miliárd eur ročne, zatiaľ čo úvery prístupujúcim krajinám dosiahli asi 3 miliardy eur ročne. Spolu tieto úvery tvorili približne dve tretiny celkových úverov banky. Vyše 50% úverov pre podporované oblasti v EÚ smerovalo v tomto období do regiónov Cieľa 1, vrátane tých, ktoré dostávali pomoc prechodne (tabuľka A4.3).

Asi 35% účelových úverov bolo poskytnutých v oblasti dopravy, ktorá je hlavnou oblasťou financovania v regiónoch Cieľa 1, zatiaľ čo približne 16% získali súkromné podniky v oblasti priemyslu, služieb a poľnohospodárstva a zvyšok pripadol na energetiku, telekomunikácie, životné prostredie, zdravotníctvo a školstvo. Hoci na podporu investícií do ľudského kapitálu slúžil relatívne malý podiel úverov, prostredníctvom úverov pre zdravotníctvo a školstvo, v období medzi rokmi 2000 a 2002 vynaložená čiastka podstatne vzrástla, čo pomohlo zmierniť rozdiely na úseku vzdelávania a odbornej prípravy v podporovaných oblastiach.

V prístupujúcich krajinách patrí medzi hlavné prijímajúce sektory doprava, ochrana životného prostredia a

4.3 Členenie prídeltov zo štrukturálnych fondov v regiónoch Cieľa 1: všetky členské štáty, 2000-2006

Zdroj: GR REGIO

energetika, ktoré v období medzi rokmi 2000 a 2002 získali 90% účelových úverov, avšak najväčší nárast (trojnásobok v roku 2002 oproti roku 2001) zaznamenala podpora vzdelávania a odbornej prípravy. Približne 14% úverov bolo poskytnutých cez sprostredkovateľské finančné inštitúcie na podporu malých a stredných podnikov a na projekty miestnej infraštruktúry.

Viacere inovačné aktivity boli v posledných rokoch zamerané na zvýšenie efektivity poskytovania úverov EIB v prospech súdržnosti, napríklad prostredníctvom priameho spolufinancovania jednotlivých projektov. EIB je tiež zapojená do podpory Lisabonskej stratégie, napríklad poskytovaním úverov na investície do školstva, zdravotníctva a odvetví zameraných na

špičkovú technológiu, najmä v prístupujúcich krajinách, a prispieva tak k odstraňovaniu regionálnych rozdielov v kvalifikácii a v inovačnej kapacite, ako aj k zvýšeniu príťažlivosti regiónov pre investujúce podniky.

Financované priority: prínos k plneniu cieľov EÚ

Ako sme naznačili v Časti 1. tejto správy, rozdiely sa zmiernili v mnohých hlavných štrukturálnych faktoroch ovplyvňujúcich dlhodobú konkurencieschopnosť regiónov sa za posledných 10–15 rokov. Rozdiely vo vybavenosti infraštruktúrou, na ktoré sa zamerali štrukturálne fondy, sa značne zúžili, v EÚ ako celku, a, predovšet-

Zlepšovanie dostupnosti v Španielsku

Politiky súdržnosti v Španielsku kládli v rokoch 1994–1999 hlavný dôraz na infraštruktúru, ktorá bola považovaná za hlavnú prekážku regionálneho rozvoja. To platilo najmä o doprave, ktorá pohltila približne 40% štrukturálnej pomoci, a kde sa spojenie výrazne zlepšilo. Štrukturálne fondy (vrátane Kohézneho fondu) sa v tomto období v regiónoch Cieľa 1 podieľali na financovaní výstavby približne 2400 km diaľnic a 3400 km ciest prvej triedy. V súčasnom plánovacom období rokov 2000–2006 sa diaľničná sieť rozširuje približne o 2500 km a ostatné cestné siete približne o 700 km. Tým sa podstatne zlepší dostupnosť a do roku 2006 sa priemerná doba cestovania skráti o približne 20% a úrazovosť klesne o 40%.

Investície do železničnej siete slúžili skôr na zvýšenie kvality jestvujúcich tratí, než na ich rozšírenie. Postupná elektrifikácia a budovanie dvojkolajných tratí v rokoch 1989 až 1999 sa dotklo vyše tretiny siete. Vďaka modernizácii počet cestujúcich od roku 1989 neustále rastie. V súčasnom plánovacom období sa sieť tratí pre vysokorýchlostné vlaky rozšíri z 623 km na 1140 km v roku 2006, pričom približne 6 miliárd eur z Kohézneho fondu sa vynaloží na modernizáciu trate Madrid-Barcelona-francúzska hranica.

Lipisko: Podniky a veda pod jednou strechou

V máji 2003 otvorilo Lipisko jedinečné biotechnologické centrum „Biocity“, ktoré na ploche 20 000 m sprístupňuje moderné zariadenia výskumným pracovníkom Lipskej univerzity a podnikom. Európsky fond pre regionálny rozvoj prispel na celkové investičné náklady vo výške 50 miliónov eur sumou 17 miliónov eur.

Do nového komplexu sa presťahovalo šesť profesorov Lipskej univerzity špecializujúcich sa na biotechnológiu. Biocity zaznamenalo okamžitý úspech a 60% dostupnej plochy bolo obsadených čoskoro po otvorení — v decembri roku 2003. Stredisko poskytuje novým podnikom rozšírené poradenské služby a školenia, aj v oblastiach ako financie a patentové právo. Za svoje sídlo si ho zvolili štyri zo zavedených lipských biotechnologických firiem, aby boli bližšie k prebiehajúcemu výskumu a potenciálnym partnerom pre spoluprácu.

Lipský projekt je súčasťou politiky regiónu Sasko, ktorá podporuje tvorbu zoskupení v oblasti biotechnológie a ktorej ďalším krokom bude otvorenie „Bio-inovačného centra“ v Drážďanoch na jar roku 2004. Dlhodobejším plánom je vytvorenie osi biotechnologického rozvoja spájajúcej Drážďany, Lipsko, Halle a Jenu.

kým, v zaostávajúcich regiónoch, sa zvýšil stupeň dosahovaného vzdelania, čím sa posilnil ľudský kapitál, a k zlepšeniam došlo i v oblasti ochrany životného prostredia (graf 4.3 a tabuľka A4.4).

Zlepšenie dostupnosti

Štrukturálne fondy podporovali rozvoj transeurópskych dopravných sietí (TEN-T) v regiónoch Cieľa 1 a v kohéznych krajinách. V súčasnom plánovacom období, v rokoch 2000 až 2006, sa na tento účel vynaloží približne 1,3 miliardy eur ročne z Kohézneho fondu a 850 miliónov až 1,4 miliardy eur ročne z Európskeho fondu pre regionálny rozvoj (ERDF), pri celkovom objeme finančných prostriedkov určených na dopravu z fondov vo výške približne 4,1 miliárd eur ročne, z čoho asi jedna tretina je vyčlenená na budovanie diaľnic a cestných komunikácií (tabuľka A4.5).

Vybudovaním alebo skvalitnením minimálne 4100 km diaľnic a 32 000 km iných typov ciest sa zlepšila dostupnosť regiónov. V 90-tych rokoch minulého storočia prispeli napríklad štrukturálne fondy v Grécku na výstav-

bu vyše 500 km diaľnic, a v Španielsku je už v prevádzke takmer 400 km železničnej trate pre vysokorychlostné vlaky, spájajúcej Seville a Madrid, a ďalších asi 1100 km sa buduje, čím sa podstatne skráti čas cestovania a zlepši sa dostupnosť okrajových regiónov.

Aplikácia štrukturálnych fondov vo vzťahu k TEN-T vychádza z dlhodobej perspektívy, ktorá pomocou koherentnej stratégie integruje dopravu a regionálny rozvoj ako celok. To umožňuje jej koordináciu s inými opatreniami a s budovaním sekundárnych sietí. Zároveň je tiež možné klásť dôraz na vzájomné prepojenie jednotlivých spôsobov dopravy a na alternatívy k cestnej doprave, a postupovať tak v záujme udržateľného rozvoja.

Pridaná hodnota podpory dopravy v spoločenstve by mohla byť potenciálne vyššia, keby sa zlepšila koordinácia priorít a boli vyčlenené väčšie finančné prostriedky na programy typu INTERREG, ktoré uplatňujú zásadu cezhraničného plánovania a predchádzajú tak prerušeniam transeurópskych sietí v mieste štátnych hraníc. Príkladom nedostatku cezhraničného plánovania je cestný tunel Somport v Pyrenejách, otvorený na začiatku roku 2003, kde sa nová diaľnica na španielskej strane hranice financovaná Kohéznym fondom napája na francúzskej strane na starú štátnu cestu.

Posilnenie Európskeho výskumného priestoru

Štrukturálne politiky znamenali v priebehu posledného desaťročia veľký prínos pre zvýšenie kapacity výskumu, hlavne v regiónoch Cieľa 1. V rokoch 2000–2006 bolo na financovanie výskumu a vývoja a programov inovácie vyčlenených takmer 1,2 miliárd eur ročne.

Pridaná hodnota štrukturálnych fondov spočíva v tom, že podporili rozvoj novej kapacity výskumu v zaostávajúcich regiónoch, čím posilnili perspektívu ich trvalého rastu. Zdá sa však, že v niektorých prípadoch boli investície do výskumných stredísk vo vzťahu k ich potrebám a potenciálu nadmerné, čo viedlo k ich nedostatočnému využitiu. Na druhej strane existuje celý rad príkladov zjavne vydarených investícií, hlavne v Írsku a severských krajinách.

On-line školstvo v Grécku

Projekt Gréckej školskej siete (GŠS) financovaný z prostriedkov EÚ využíva najnovšie informačné a komunikačné technológie a aplikácie elektronického vzdelávania na vytvorenie novej vzdelávacej siete. Táto sieť, dotovaná 35 miliónmi eur (75% zo štrukturálnych fondov), zahŕňa školy prvého a druhého stupňa, ako aj kancelárie Ministerstva školstva, s celkovým počtom viac ako 8 000 pripojení.

Projekt má 4 samostatné etapy. Školy najprv dostanú počítače a zariadenia na vytvorenie miestnej siete („školské laboratória“). Potom sú laboratória pripojené ku komunikačnej sieti. V tretej etape poskytuje GŠS užívateľom telematické služby za účelom vzdelávania, spolupráce a komunikácie. V štvrtej etape získajú užívatelia GŠS prístup k vzdelávacím materiálom, poskytovaným cez portál vyvinutý špeciálne pre tento projekt.

Keďže niet pochýb, že investície do infraštruktúry a vybavenia samotné na rozvoj znalostnej ekonomiky nestačia, štrukturálne politiky pomohli tiež iniciovať regionálne stratégie výskumu a vývoja a inovácie, orientované na naplnenie miestnych potrieb a využitie miestnych príležitostí rozvoja.

Štrukturálne fondy ako prostriedok rozvoja informačnej spoločnosti

Na rozvoj informačnej spoločnosti v regiónoch Cieľa 1 sa zo štrukturálnych fondov ročne vyčleňuje spolu asi 700 miliónov eur — takmer 4% celkového objemu prostriedkov — čo odráža prioritu, ktorú tejto oblasti priznali národné a regionálne orgány, a prispieva k plneniu lisabonských cieľov a Iniciatívy e-Európa.

Veterná elektráreň na portugalskom pobreží

Myšlienka vybudovať v Portugalsku veternú elektráreň napadla v roku 1990 skupinu dánskych podnikateľov po tom, čo jeden z nich navštívil Melides. Pobrežná oblasť vystavená západným vetrom sa zdala byť pre takýto projekt vhodným miestom. Vybrali pozemok s rozlohou 7 ha na Monte Chaos, kopci v blízkosti Sines, vysokom asi 100 metrov a vzdialenom 3 km od mora. Práce začali v apríli roku 1991 a prvé veterné turbíny boli dokončené o 6 mesiacov neskôr.

Elektráreň dnes tvorí 12 dánskych turbín Wind World W-2800 s minimálnou životnosťou 20 rokov. Každá turbína je 31 metrov vysoká, s priemerom rotora 28 metrov. Turbíny sú rozmiestnené v troch skupinách po štyroch a prepojené systémom vláknovej optiky, ktorá umožňuje diaľkové ovládanie turbín.

Elektráreň vyrába elektrický prúd s napätím 380 voltov, ktorý zbierajú tri transformátorové stanice, kde sa napätie mení na 15 000 voltov a dodáva do národnej siete. Maximálny výkon každého generátora je 150 kWh a dosahuje sa pri rýchlosti vetra 40 km za hodinu. Ročný výkon dosahuje 2,5 milióna kWh, čo sa rovná množstvu energie spotrebovanej v domácnostiach mesta Sines.

Rozsah výdavkov na túto oblasť zo štrukturálnych fondov určujú také faktory ako úroveň vyspelosti trhu informačných a komunikačných technológií (IKT), hustota osídlenia, prítomnosť kvalifikovaných užívateľov technológie a kapacita plánovania rozvoja. Medzi prvými 20 regiónmi podľa výdavkov na IKT na obyvateľa je 6 gréckych regiónov a dva španielske, 7 z nich sú ostrovy alebo prevažne ostrovy a veľkú časť tvoria regióny Cieľa 1, ktoré považujú IKT za strategicky významné pre svoj rozvoj.

Pokiaľ ide o formuláciu politiky, regionálne priority v tejto oblasti sa do značnej miery zhodujú s prioritami stanovenými Akčným plánom e-Európa 2002. V regiónoch Cieľa 1 je však zrejma tendencia klásť väčší dôraz na rozvoj kvalifikácií v oblasti IKT a vládnych služieb on-line.

Podpora zamestnanosti a kvalifikácie investíciami do ľudského kapitálu

V plánovacom období 2000–2006 dosahujú investície do rozvoja pracovnej sily a podpory zamestnanosti z Európskeho sociálneho fondu (ESF) ročne asi 9 miliárd eur. Z toho niečo vyše polovice (4,5 miliardy eur ročne) smeruje do regiónov Cieľa 1, pričom na Španielsko pripadá asi 28%, na nové spolkové krajiny Nemecka 19% a na Grécko, Portugalsko a Taliansko po 12–13%. Financované opatrenia pozostávajú v prevažnej miere z aktívnych programov zameraných na trh práce, ktorých cieľom je zvýšiť predpoklady pracovného zaradenia znevýhodnených skupín, mladých ľudí po prvýkrát vstupujúcich na trh práce a dlhodobo nezamestnaných osôb, ako aj zabezpečiť vzdelávanie a odbornú prípravu nezamestnaných i zamestnaných osôb, najmä zamestnancov malých a stredných podnikov, ktorým hrozí strata zamestnania. K ďalším opatreniam patrí podpora skvalitnenia národných systémov vzdelávania a odbornej prípravy a verejných služieb zamestnanosti.

V rokoch 1994–1999, kedy celkový objem finančných prostriedkov určených regiónom Cieľa 1 dosahoval približne 3,1 miliardy eur ročne, ESF výrazne podporoval aktívne opatrenia zamerané na trh práce, pričom napríklad v Španielsku a Portugalsku financoval

Ekonometrické dôkazy regionálnej konvergenencie

Ekonometrická analýza potvrdzuje, že v Únii došlo v HDP na obyvateľa k určitej konvergencii. Ak hodnotu reálneho rastu HDP na obyvateľa v rokoch 1980 až 2001 v 197 regiónoch (NUTS 2) rozlíšime na tri obdobia (1980-88, 1988-94 a 1994-2001), zistíme, že rast má výraznú tendenciu byť v inverznom vzťahu k počiatočnému HDP na obyvateľa. Táto tendencia, známa pod odborným názvom beta konvergenca, je zrejmá v každom období a znamená, že regióny s najnižšou úrovňou HDP na obyvateľa vo východiskovom roku zaznamenali v priemere najvyšší rast HDP na obyvateľa. Takto definované tempo konvergenencie (ktoré udáva hodnota koeficientu beta) sa navyše po iniciovaní pomoci zo štrukturálnych fondov regiónom Cieľa 1 (v roku 1988) a jej rozšírení (v roku 1994) v každom nasledujúcom období zvýšilo.

Okrem toho v rámci regiónov Cieľa 1 rástli regióny s najnižším počiatočným HDP na obyvateľa rýchlejšie, a to ako v období rokov 1988-1994, tak ešte výraznejšie

v období rokov 1994-2001 (opäť podľa hodnoty koeficientu beta). K beta konvergencii teda došlo medzi regiónmi Cieľa 1 navzájom a tiež medzi týmito regiónmi a zvyškom Únie. (Beta konvergenca v rámci skupiny Cieľa 1 bola zvlášť silná v období rokov 1988-94, čiastočne v dôsledku vysokej miery rastu v nových spolkových krajinách Nemecka.)

Analýza tohto obdobia ďalej naznačuje, že regionálne rozdiely v HDP na obyvateľa sa v období medzi rokmi 1980 a 2001 zmiernili (merané odchýlkou logaritmu HDP na obyvateľa v regiónoch), takže v tomto období došlo tiež k tomu, čo sa odborne nazýva sigma konvergenca. Stupeň konvergenencie bol však v tomto zmysle v rokoch 1994 až 2001 relatívne malý. (Je potrebné uviesť, že beta konvergenca nemusí automaticky znamenať prítomnosť sigma konvergenencie, keďže regióny s najnižším HDP na obyvateľa môžu rásť rýchlejšie než priemer bez toho, aby sa zmiernovali celkové regionálne rozdiely.)

Regionálna konvergenca

	Počet regiónov	HDP na obyvateľa (% tempa rastu)	Beta konvergenca ročná miera (%)	Korelačný koeficient r^2
1980-88				
Všetky regióny EÚ15	197	2,0	0,5	0,94
Regióny Cieľa 1	55	1,9	0,4	0,87
Iné regióny	142	2,0	2,1	0,92
1988-94				
Všetky regióny EÚ15	197	1,3	0,7	0,97
Regióny Cieľa 1	55	1,4	3,1	0,94
Iné regióny	142	1,2	0,8	0,95
1994-2001				
Všetky regióny EÚ15	197	2,3	0,9	0,97
Regióny Cieľa 1	55	2,6	1,6	0,92
Iné regióny	142	2,1	0,0	0,96

Zdroj: GR REGIO

v roku 1998 asi 40–50% takýchto opatrení. Finančne tiež podporil reštrukturalizáciu a rozšírenie verejných služieb zamestnanosti v Grécku, Írsku a Portugalsku. V Portugalsku navyše v priebehu uvedeného plánovacieho obdobia prispel k zvýšeniu podielu vysokoškôľákov na celkovom počte študentov z 26% na 34% a v Španielsku motivoval celý rad firiem k tomu, aby začali organizovať priebežné školenia.

Na základe hodnotiacich štúdií zameraných na súčasné programové obdobie sa odhaduje, že štrukturálne intervencie v regiónoch Cieľa 1 budú pravdepodobne viesť k vytvoreniu asi 700 000 pracovných miest, čím sa v Portugalsku zvýši zamestnanosť o takmer 4% (187 000 pracovných miest) a v Grécku o 2,5% (100 000 pracovných miest). Ich vplyv na zamestnanosť bude podľa odhadov výrazný tiež v nových spolkových krajinách Nemecka, v južnom Taliansku a v Španielsku (s nárastom o 1–2% v každom z týchto štátov).

Podpora udržateľného rozvoja

Ekologická udržateľnosť má pre dlhodobý regionálny rozvoj zásadný význam. Súčasná generácia programov štrukturálnych fondov bola prijatá predtým, než sa začala aplikovať aktuálna stratégia udržateľného rozvoja EÚ. Štrukturálne intervencie však už životné prostredie zahŕňajú ako horizontálnu prioritu a ekologické zretele explicitne zohľadňujú, pričom zároveň sledujú naplnenie cieľov ekonomickej a sociálnej súdržnosti. Podľa nedávneho hodnotenia by sa efektivita intervencií mohla v mnohých prípadoch zvýšiť jednoznačnejším definovaním potenciálnych kompromisov medzi týmito tromi cieľmi, ako aj snahou o ich lepšiu integráciu do sektorálnych a národných politík.

Skvalitnenie životného prostredia a jeho ochrana pred ďalším ničením majú medzi cieľmi štrukturálnych intervencií svoje pevné miesto. Veľká časť prostriedkov zo štrukturálnych fondov bola preto pridelená na financovanie investícií do ekologickej infraštruktúry, predovšetkým v oblasti nakladania s odpadmi a zneškodňovania odpadových vôd, hlavne na juhu EÚ.

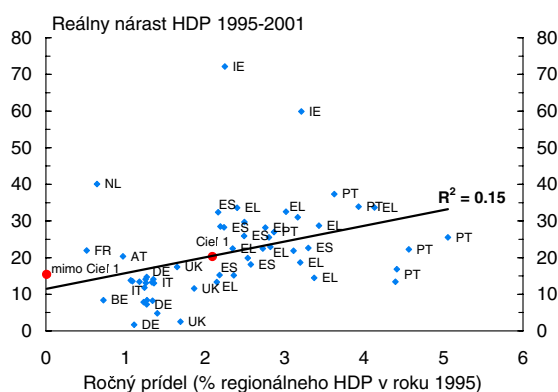
Rast a reálna konvergencia regiónov ...

Ako uvádzame v 1. časti, od roku 1989 došlo v regiónoch Cieľa 1 ako celku k významnému rastu HDP na obyvateľa v pomere k priemeru pätnástky EÚ, pričom zamestnanosť a produktivita vzrástli porovnateľne so zvýšením v ostatných regiónoch. Tento priaznivý vývoj potvrdzujú nedávne empirické štúdie, ktoré skúmali rozsah dosiahnutej regionálnej konvergenencie³ (pozri vložený text o ekonometrických dôkazoch).

Hlavný záver, ktorý vyplýva z ekonometrickej analýzy, je, že pokiaľ ide o HDP na obyvateľa, regióny Cieľa 1 významne znižujú svoje zaostávanie a rozdiely medzi nimi sa zmenšujú. Za posledných 20 rokov sa zároveň neustále zmenšovali rozdiely v produktivite medzi regiónmi Cieľa 1, predovšetkým najviac znevýhodnenými regiónmi kohéznych krajín, a zvyškom EÚ15, čo naznačuje, že vyrovnávanie rozdielov v HDP na obyvateľa vychádza zo stabilných základov a ponúka v budúcnosti perspektívu ďalšej konvergenencie. Zníženie rozdielu v produktivite bolo najvýraznejšie v období rastu na konci 80-tych rokov, čiastočne vďaka výhode zrušenia obchodných prekážok pre novo prijatých členov EÚ.

Analýza ďalej naznačuje, že existuje vzťah medzi objemom poskytnutej štrukturálnej pomoci a reálnym rastom HDP. Regióny, ktoré dostali najväčší objem pomoci na osobu, mali tendenciu rásť viac, a naopak. Mnohé z týchto regiónov sa nachádzali v Grécku a Portugalsku. V celom rade regiónov Grécka a Portugalska však HDP vzrástol menej, než by na základe priemerných korelačných hodnôt vyplývalo z objemu štrukturálnej pomoci. To platí aj pre väčšinu regiónov Cieľa 1 v Nemecku a Taliansku, kde, ako uvádzame v 1. časti, bol rast pravdepodobne zbrzdený pomalým rastom vo zvyšku krajiny. Na druhej strane vo väčšine regiónov Španielska bol rast vyšší, než by naznačoval objem získanej pomoci, zrejme pod vplyvom vzostupnej tendencie vývoja v národnom hospodárstve (graf 4.4).

4.4 Prídely zo štrukturálnych fondov a rast HDP v regiónoch Cieľa 1, 1995-2001

Zdroj: Eurostat, Regionálne účty a výpočty GR REGIO

... a členských štátov

Ako uvádzame v Časti 1., vo všetkých štyroch kohéznych krajinách bol rast HDP v rokoch 1991 až 2002 vyšší, než vo zvyšku EÚ. Hoci v prípade Portugalska bol rozdiel relatívne malý (2,2% ročne oproti priemeru EÚ15 vo výške 2%), v Grécku a Španielsku dosiahol rozdiel tesne nad 0,5% ročne a v Írsku bol dokonca podstatne vyšší (v priemere o približne 4,5% ročne).

Simulácie⁴ naznačujú, že štrukturálne intervencie⁵ podporili rast zvýšením dopytu a posilnením ponukovej strany ekonomiky (skvalitnením infraštruktúry a ľudského kapitálu), a tak prispeli ku konvergencii. Odhaduje sa, že vďaka intervenciám bola v roku 1999 reálna hodnota HDP v Grécku o približne 2,2% vyššia než by bola za normálnych okolností, v Španielsku o 1,4%, v Írsku o 2,8% a v Portugalsku o 4,7%. Tieto rozdiely do značnej miery odrážajú vysoký stupeň otvorenosti írskeho a portugalského hospodárstva v porovnaní s hospodárstvom Grécka, a najmä Španielska, kde sa prejavuje vplyv veľkej rozlohy vnútorného trhu (tabuľky A4.6 a A4.7).

Rast HDP bol do značnej miery spojený so spracovateľským priemyslom, pričom účinok intervencií sa najvýraznejšie prejavil v Portugalsku, kde vyvolal reakciu v oblasti služieb trhu, a kde prílev priamych zahraničných investícií viedol k radikálnej transformácii sektora, a to veľmi podobným

spôsobom ako v Írsku na konci 80-tych rokov. Intervencie boli spojené aj so značným nárastom objemu investícií, ktorý bol v ich dôsledku v roku 1999 v Portugalsku vyšší o 24% a v Grécku o 18% a prejavil sa najmä rozvojom infraštruktúry a ľudského kapitálu.

S rastom HDP súvisí tiež rast produktivity práce, kde sa rozdiely v tomto období všeobecne zmenšovali. V Portugalsku, kde je spracovateľský priemysel stále sústredený v priemyselných odvetviach vyžadujúcich veľký objem práce, bol nárast produktivity v dôsledku štrukturálnych intervencií v porovnaní s nárastom zamestnanosti dvojnásobný. V Španielsku rast produktivity práce (2%) a zamestnanosti (1,5%) prispel k podobnému zvýšeniu výkonu spracovateľského priemyslu.

V nových spolkových krajinách Nemecka bol vplyv intervencií štrukturálnych fondov na HDP podľa odhadov výrazný (v roku 1999 vzrástla úroveň HDP o približne 4%) vzhľadom k nízkej východiskovej úrovni. Rast spracovateľského priemyslu v prvých troch rokoch po zjednotení bol podobne ako v Portugalsku spojený s výrazným rastom zamestnanosti, po ktorom nasledoval nárast produktivity, spôsobený zavádzaním nových technológií získaných vďaka zvýšenému objemu investícií, čiastočne financovaných štrukturálnymi fondmi.

V Severnom Írsku bol podľa odhadov dopad štrukturálnej intervencie skromný a úroveň HDP sa v roku 1999 zvýšila iba o niečo viac ako 1%. Jej účinky sú najzreteľnejšie v oblasti služieb trhu (hlavne v službách podnikateľom a odbornej príprave), zatiaľ čo na spracovateľský priemysel nemala, ako sa zdá, takmer žiadny vplyv.

Existuje kompromis medzi národnou a regionálnou konvergenciou?

Často sa ozývajú argumenty, že vnútorné rozdiely, napríklad rozdiely v HDP na obyvateľa medzi regiónmi, majú v počiatočných štádiách konvergencie a pri dosahovaní relatívne vysokej miery rastu na

národnej úrovni, tendenciu sa zväčšovať. Podľa tohto názoru sa rast národnej ekonomiky opiera o ekonomickú aktivitu koncentrovanú do niekoľko málo oblastí, hlavne do veľkých miest a mestských aglomerácií. Prvé etapy odstraňovania hospodárskeho zaostávania preto bývajú charakterizované rozporom medzi národnou a regionálnou konvergenciou.

Tento potenciálny konflikt je dôležité zvážiť nielen v kohéznych krajinách, ale aj pri formulácii stratégie rozvoja, podľa ktorej by mali postupovať prístupujúce krajiny v strednej Európe. S výnimkou Bulharska sú regionálne rozdiely v HDP na obyvateľa vo všetkých väčších prístupujúcich krajinách výraznejšie než v kohéznych krajinách. Navyše od polovice 90-tych rokov sa tieto rozdiely ešte podstatne zväčšili, najmä v dôsledku vysokého tempa rozvoja veľkých miest, ktoré sú centrami rastu. Naproti tomu regionálne rozdiely v kohéznych krajinách — ktoré sú hlavnými príjemcami štrukturálnej pomoci — sa, ako uvádzame v Časti 1., príliš nezmenili, a to napriek skutočnosti, že ich národný rast bol vyšší, než priemerný rast EÚ. Výnimkou je Írsko, kde sa hospodárska aktivita ešte viac sústredila do Dublinu.

Pravdepodobná existencia kompromisov medzi národnou a regionálnou konvergenciou naznačuje, že prístupujúce krajiny budú musieť v krátkej dobe voľiť medzi vyšším národným rastom HDP na obyvateľa a znížením regionálnych rozdielov. Ako sa zdá, štrukturálna pomoc dala v niektorých prípadoch prednosť národnej konvergencii (Írsko), zatiaľ čo v iných predovšetkým neutralizovala účinky polarizácie ekonomickej aktivity (Španielsko). Skúsenosti však naznačujú, že rozsah takéhoto kompromisu závisí do určitej miery od priestorového rozloženia ekonomickej aktivity a sídel v danej krajine.

Štrukturálne fondy ako prostriedok ekonomickej integrácie

Integrácia európskych ekonomík sa neustále zvyšuje, čo sa odráža v raste vzájomných obchodných a investičných tokov. Politiky EÚ tento vývoj aktívne

podporujú, hlavne pokiaľ ide o dobudovanie vnútorného trhu, zavedenie jednotnej meny a nadchádzajúce rozšírenie. Užšia integrácia podporovaná politikami súdržnosti, ktoré stimulovali obchodné toky a ovplyvňovali rozmiestnenie ekonomickej aktivity, viedla k zmierneniu rozdielov medzi ekonomikami.

Objem obchodu kohéznych krajín so zvyškom EÚ sa za posledné desaťročie viac než zdvojnásobil. Tento nárast čiastočne naznačuje, aký prínos má štrukturálna pomoc zaostalejším regiónom pre ostatné krajiny. Odhady uvedené v tabuľke medziodvetvových vzťahov naznačujú, že s rastúcim HDP a investíciami sa takmer štvrtina takýchto výdavkov vracia do zvyšku EÚ vo forme zvýšeného vývozu, najmä strojov a zariadení. Toto „prelievanie“ je zvlášť výrazné v prípade Grécka (42% štrukturálnej pomoci) a Portugalska (35%) (tabuľka A4.8).

Značná časť štrukturálnych fondov smeruje do dopravnej infraštruktúry, ktorá zvyšuje prítťaživosť daných regiónov, čím ovplyvňuje umiestňovanie priemyselných podnikov, a zvýšením výnosov a reálnych príjmov v nich povzbudzuje ekonomickú aktivitu. Simulácie vplyvu série dopravných projektov financovaných Kohéznym fondom naznačujú, že prínos v oblasti príjmov môže byť značný (kombinovaný účinok diaľničných projektov Egnathia a Pathe napríklad podľa odhadu zvýšil príjmy východnej Macedónie približne o 9%). Zohľadnenie širších účinkov štrukturálnej intervencie spočívajúcich v znížení výrobných nákladov v danom regióne nielen skrátením doby cestovania, ale tiež vyššou produktivitou v dôsledku posilnenia ponukovej strany ekonomiky dopad na HDP ďalej zvyšuje (vďaka programom spolufinancovaným Európskou úniou sa podľa odhadov zvýši v roku 2006 HDP v Andalúzii o 3% a v oblasti Mezzogiorno asi o 2%).

Podľa nedávnej štúdie môžu intervencie zo štrukturálnych fondov ovplyvniť tiež rozmiestnenie aktivít s vysokými nárokmi na výskum a vývoj stimuláciou ich umiestnenia v podporovaných regiónoch, čo prispieva k spravodlivejšiemu rozloženiu rastových príležitostí v celej EÚ.

Oživenie Wolverhamptonu v Spojenom kráľovstve

V meste Wolverhampton sa niekoľko rokov vyvíjali snahy o vytvorenie nových pracovných miest, ktoré by nahradili zaniknuté miesta v oceliarstve a ďalších odvetviach. K uľahčeniu premeny výrazne prispela EÚ. Na začiatku 90-tych rokov podporovala EÚ strategickjší prístup k obnove, na rozdiel od jednoduchého financovania jednotlivých projektov infraštruktúry ako v 80-tych rokoch. Po rozsiahlom audite a konzultáciách s miestnou komunitou a firmami bol vypracovaný podrobný program obnovy mesta. Finančné prostriedky EÚ boli nasmerované do dvoch hlavných častí mesta:

- štvrť Cultural Quarter: Budova Chubb, v ktorej sa kedysi vyrábali zámky a trezory, je dnes sídlom celého radu malých a stredných multimediálnych firiem a je srdcom štvrte. Programy na dobudovanie Galérie umenia, divadla Grand Theatre a univerzitného divadla Arena Theatre spolu s iniciatívami zameranými na odbornú prípravu a podporu podnikania vytvárajú ekonomické príležitosti v oblasti kultúry a médií;
- oblasť All Saints: projekt Urban Village je komunitný projekt, ktorý mal zlepšiť životné podmienky v jednej z najzanedbanejších oblastí v regióne zakladaním podnikov v rámci komunity, podporou najviac znevýhodnených skupín a stimuláciou podnikania v oblasti kultúry a médií.

V rokoch 1993 až 1998 vytvoril program obnovy 1500 pracovných miest a viedol k založeniu 75 malých a stredných podnikov, vrátane 32 podnikov, ktoré sa špecializujú na činnosť v oblasti kultúry.

Intervencie v regiónoch Cieľa 2: reštrukturalizácia a tvorba pracovných príležitostí

Okrem regiónov Cieľa 1 pomáhajú štrukturálne fondy podporovať tiež ekonomický rozvoj v iných častiach

EÚ, ktoré čelia skôr štrukturálnym problémom, než zaostávaniu. Nižšie uvádzame analýzu hlavných účinkov pomoci v rokoch 1994 až 1999, ktoré vyplynuli z najnovších hodnotiacich štúdií.

V rokoch 1994–1999 získalo podporu v rámci Cieľa 2 celkom 82 regiónov s 62 miliónmi obyvateľov (17% obyvateľstva EÚ15), oproti 73 miliónom obyvateľov v oblastiach podporovaných v predchádzajúcom období. Podpora bola zameraná na pomoc oblastiam postihnutým úpadkom priemyslu. Objem výdavkov sa zvýšil z 1,2 na 2,8 miliardy eur ročne, čo predstavuje 11,5% celkového objemu štrukturálnych fondov a nárast pomoci na osobu v týchto oblastiach z 16 na 44 eur ročne. Na obdobie rokov 2000–2006 bol objem pomoci stanovený na 3,2 miliardy eur ročne (v cenách roku 1999), určených na riešenie problémov vidieckych, ako aj upadajúcich priemyselných oblastí (spadajúcich v rokoch 1994–1999 pod Cieľ 5b), čo znamená nepatrne nižší priemerný objem pomoci na osobu (41 eur).

V rokoch 1994–1999 sa pomoc sústredila na značný počet malých oblastí v 12 členských štátoch, pričom takmer tretinu celkového objemu dostalo Spojené kráľovstvo a takmer štvrtinu Francúzsko, keďže v oboch krajinách žije spolu takmer 60% celkového počtu obyvateľov regiónov Cieľa 2. Španielsko a Nemecko dostali ďalšiu štvrtinu celkového objemu pomoci a zvyšných 20% sa rozdelilo medzi zostávajúcich 8 krajín. Príspevky zo štrukturálnych fondov EÚ pokryli takmer tretinu celkových výdavkov na programy so štatútom Cieľa 2, štátne zdroje prispeli v približne rovnakej výške a zvyšok uhradil súkromný sektor.

Pokiaľ ide o typy podporovaných projektov, v rokoch 1994–1999 predstavovali 27% celkových výdavkov výdavky na infraštruktúru (pričom klesli z 36% v predchádzajúcom období). Vynaložené boli hlavne na konverziu starých priemyselných areálov a na výstavbu nových budov. Ďalších 25% sa použilo na podporu podnikania, čo je viac než dvojnásobok podielu v predchádzajúcom období, predovšetkým na strategické opatrenia, napríklad ľahší prístup malých a stredných podnikov k rozvinutým podnikateľským a

NOVI, Dánsko

Keď začal sever Dánska spĺňať kritériá nároku na štrukturálnu pomoc v rámci Cieľa 2, trpel vysokou nezamestnanosťou v dôsledku úpadku rybolovu a iných tradičných odvetví. Namiesto prideľovania finančných prostriedkov EÚ týmto sektorom však bolo prijaté rozhodnutie upriamiť pozornosť na znalostné aktivity.

NOVI je jedinečnou kombináciou vedeckého parku, prostredia pre inováciu a zdroja kapitálu pre spoločné podniky. Od svojho založenia v roku 1989 slúži v úzkej spolupráci s Univerzitou v Aalborgu ako katalyzátor rozvoja znalostných firiem v severnom Dánsku. Ako technologické a inovačné centrum zohral významnú úlohu pri rozvoji podnikania a výrazne prispel k tvorbe pracovných miest v tejto oblasti.

Vedecký park NOVI je jedným z najväčších zoskupení firiem zaoberajúcich sa výskumom a vývojom v Dánsku. NOVI Innovation navyše podporuje aktívnu spoluprácu výskumných centier, podnikov a kapitálových trhov s cieľom zabezpečiť obchodné využitie nových myšlienok. Od roku 1989 sa NOVI podieľa na investíciách do podnikov so spojeným kapitálom a stal sa významným národným zdrojom s kapitálovou základňou vyše 67 miliónov eur. Pomohol tiež vytvoriť NorCOM, regionálne zoskupenie priemyselných podnikov špecializujúcich sa na rozvoj a výrobu zariadení pre mobilnú komunikáciu a navigáciu, ktoré láka stále väčšie objemy zahraničných investícií.

Celkové náklady na NOVI dosiahli doteraz približne 35 miliónov eur, z čoho 21,5 milióna eur poskytol súkromný sektor a asi 12,5 milióna štrukturálne fondy.

Štrukturálne fondy mali pre úspech NOVI zásadný význam v tom, že umožnili v strednodobej až dlhodobej perspektíve vypracovať a rozvinúť jeho koncepciu do rozmerov, ktoré zaručili najúčinnejšiu spoluprácu medzi podnikateľmi, priemyslom a výskumnými strediskami.

poradenským službám, stimuláciu finančného inžinierstva a poskytovanie podpory zameranej na zapojenie sa do medzinárodného obchodu a zakladanie nových podnikov, ako aj pomoc jednotlivých firmám. Takmer 20% pomoci, financovanej prevažne z ESF, sa investovalo do podpory odbornej prípravy a rozvoja kvalifikácie pracovnej sily. Ďalších skoro 10% bolo vynaložených na podporu výskumu a vývoja a IKT (tabuľka A4.9).

Dôležitý účinok týchto výdavkov spočíval v pomoci pri reštrukturalizácii tradičných priemyselných odvetví a diverzifikácii ekonomickej aktivity v oblastiach Cieľa 2. Detailné hodnotiace štúdie naznačujú, že intervencie zo štrukturálnych fondov viedli v podporovaných oblastiach v rokoch 1994–1999 k vytvoreniu asi 700 000 pracovných miest, čo po zohľadnení efektu nahrádzania (kedy novovytvorené pracovné miesta nahrádzajú niektoré existujúce miesta) predstavuje čistý nárast o takmer 500 000 miest⁶. Okrem zlepšenia služieb na podporu podnikania dostupných pre malé a stredné podniky získalo zároveň asi 300 tisíc týchto podnikov pomoc pri skvalitňovaní výrobných metód a vyhľadávaní nových trhov.

To sa odrazilo vo výraznejšom poklese nezamestnanosti v podporovaných oblastiach než vo zvyšku EÚ v uvedenom plánovacom období (v priemere o 3,1% pracovnej sily v rokoch 1996 až 2000 oproti 2,3% v EÚ ako celku⁷). Nezamestnanosť klesla zvlášť výrazne v oblastiach so silnou prevahou tradičných priemyselných odvetví v procese reštrukturalizácie, na ktoré často pripadalo takmer 40% celkového počtu pracovných miest, z čoho vyplýva, že strata pracovných miest v týchto odvetviach bola viac než kompenzovaná vznikom nových pracovných miest, hlavne v službách. Aj keď rast HDP na obyvateľa bol v týchto regiónoch za uvedené obdobie nižší, než v EÚ ako celku (2,1% v rokoch 1995 až 2000, oproti 2,4%), rozdiel bol malý, čo naznačuje, že ich dlhodobý úpadok sa do istej miery podarilo zastaviť. O niečo pomalší rast HDP v kombinácii s vyšším rastom zamestnanosti na druhej strane naznačuje, že produktivita práce sa v oblastiach Cieľa 2 zvýšila menej, než v iných častiach EÚ.

Z podrobnej analýzy vyplýva, že zvlášť účinná pri vytváraní nových i pri zachovávaní už existujúcich pracovných miest je zrejme podpora výdavkov na výskum a vývoj, inováciu a transfer technológií. Až na niektoré dôležité výnimky (ako Severné Porýnie a Vestfálsko alebo severozápad Anglicka), však inovačná kapacita väčšiny oblastí Cieľa 2 naďalej zostáva omnoho menej rozvinutá než v najúspešnejších regiónoch EÚ a ich výskumná základňa často nie je dobre prispôsobená regionálnej štruktúre výroby. V európskom technologickom priestore preto väčšinou nezohrávajú významnú úlohu.

To je v kontraste s ich vybavenosťou infraštruktúrou a ľudským kapitálom. Najmä dopravný a telekomunikačný systém je vo väčšine regiónov Cieľa 2 na relatívne vysokej úrovni a poskytuje dobré spojenie vnútroštátne aj so zvyškom EÚ a obyvateľstvo v produktívnom veku je relatívne dobre vzdelané. Kvalifikácia pracovnej sily sa okrem toho zvyšovala a rozširovala s podporou štrukturálnych fondov, čo pomohlo urýchliť proces reštrukturalizácie a zároveň spomaliť zanikanie pracovných miest. Programy odbornej prípravy boli zavedené ako prostriedok boja proti nedostatku kvalifikovaných síl a rýchlemu zastarávaniu kvalifikácií. Podnikli sa aj zvláštne opatrenia, najmä v Spojenom kráľovstve, s cieľom pomôcť znevýhodňovaným skupinám v prístupe ku školiacim programom a na trh práce. Vďaka pomoci spoločenstva absolvovalo v rokoch 1994 až 1999 odbornú prípravu v oblastiach Cieľa 2 celkom asi 3,6 milióna obyvateľov EÚ.

Okrem toho bolo za podpory štrukturálnych fondov vyvinuté značné úsilie na sanáciu spustnutých bývalých priemyselných zón, konverziu starých priemyselných areálov a budov (odhaduje sa, že v rámci programov Cieľa 2 prešlo konverziou približne 115 miliónov m² pozemkov v priemyselných zónach) a na všeobecné zlepšenie životného prostredia, hlavne v mestských oblastiach. Vzhľad mnohých priemyselných oblastí sa tak radikálne zmenil a umožnilo sa ich nové produktívne využitie, napríklad na oddych alebo kultúrne aktivity.

Napriek útlmu však v mnohých oblastiach tradičné priemyselné odvetvia naďalej poškodzujú životné prostredie a opustené lokality čakajú na odstránenie ekologickej záťaže. Reštrukturalizácia v mnohých častiach EÚ preto zďaleka nie je ukončená. Hodnotiace štúdie naznačujú, že rozsah reštrukturalizácie v jednotlivých regiónoch oblastí Cieľa 2 značne kolísal, odrážajúc ich potenciál rozvoja a efektivitu využitia verejných prostriedkov ako zo zdrojov spoločenstva, tak aj z národných zdrojov. Zatiaľ čo najmä v oblastiach s ťažbou uhlia a výrobou ocele už reštrukturalizácia a modernizácia ekonomických aktivít prebehla, existuje celý rad oblastí, kde význam tradičných priemyselných odvetví pretrváva, a ktoré zásadné štrukturálne zmeny ešte len čakajú, s potenciálne významným dopadom na zamestnanosť i na hladinu reálnych príjmov.

Zo skúseností s intervenciami Cieľa 2 je potrebné sa poučiť. Zjavné pozitívne účinky je potrebné vidieť vo vzťahu k dvom významným prekážkam efektivity podporovaných programov, ktoré vyplývajú zo spôsobu realizácie politiky. Po prvé, malá rozloha mnohých oblastí, ktoré splnili kritériá nároku na podporu, sťažila uplatnenie účinnej integrovanej stratégie pri rozdeľovaní finančných zdrojov v daných regiónoch. Financované operácie boli často malé a v mnohých prípadoch bolo preto ťažké dosiahnuť potrebné objemy na financovanie projektov, ktoré by mali na regionálny rozvoj zásadný vplyv. Po druhé, obmedzená doba poskytovania finančných prostriedkov (kvôli deleniu na dve trojročné obdobia) viedla k uprednostňovaniu krátkodobých projektov (napríklad na podporu pracovných príležitostí v čase hospodárskeho útlmu) na úkor projektov so strategickým významom pre regionálny rozvoj.

Podpora poľnohospodárstva, rozvoja vidieka a rybolovu

Opatrenia uskutočnené v rokoch 1994 až 1999 v rámci programov Cieľa 5a (Nariadenia (EC) č. 950/97 a 951/97) a Cieľa 5b boli nedávno predmetom hodnotenia. Zhrnutie jeho výsledkov predkladáme nižšie.

Intervencie v rámci Cieľa 5a

Spoločným zámerom intervencií na základe Nariadenia č. 950/97 bolo zvýšiť celkovú efektivitu a konkurencieschopnosť fariem a súčasne udržať životaschopnú poľnohospodársku komunitu a prispieť k ochrane životného prostredia a vidieka. Na dosiahnutie tohto cieľa bol prijatý súbor opatrení:

- investičný program pre farmy ponúkol poľnohospodárom výber z rôznych možností podpory. Na juhu EÚ, ktorý väčšinou spadá pod Cieľ 1, bolo zámerom zvýšiť efektivitu metód hospodárenia a urýchliť štrukturálne zmeny, zatiaľ čo inde sa kládol väčší dôraz na diverzifikáciu, riadne zaobchádzanie so zvieratami a životné prostredie. Tento program sa ukázal byť účinnejší v oblastiach, kde hrala významnú rolu reštrukturalizácia, napríklad na malých farmách v regiónoch Cieľa 1;
- program pre mladých poľnohospodárov bol zameraný na pomoc mladým poľnohospodárom pri zakladaní poľnohospodárskeho podniku. V EÚ sa implementoval rozličnými spôsobmi a bol účinnejší v kombinácii s odbornou prípravou a/alebo doplnkovými podpornými opatreniami. Zdá sa však, že ďalšie faktory, ako daň z dedičstva, existencia kvót na mlieko, úrokové sadzby a daňový systém, majú na rozhodnutie o vstupe do podnikania často väčší vplyv. Napriek tomu došlo v 10 členských štátoch k určitému zvýšeniu počtu farmárov pod 45 rokov;
- zámerom programu pre oblasti s horšími podmienkami bolo stimulovať poľnohospodárstvo kompenzáciou prírodných, sociálnych, ekonomických a iných prekážok. Program sa od polovice 70-tych rokov výraznejšie nemenil a z väčšej časti nebol nikdy plne integrovaný do stratégií rozvoja vidieka. Pretože sa jednalo o úhrady paušálnych čiastok, v najviac znevýhodnených oblastiach mohla byť kompenzácia nedostatočná (napríklad horské oblasti Cieľa 1 s obmedzenou kapacitou spolufinancovania).

Intervencie na základe Nariadenia č. 951/97 boli bezprostrednejšie zamerané na zvýšenie konkurencieschopnosti agro-potravinárskeho sektora. Hodnotenie investícií financovaných v rokoch 1994 až 1999 naznačuje, že v 4 členských štátoch došlo k zlepšeniam v reťazci pridanej hodnoty, v polovici členských štátov vznikli nové trhy, nakúpilo sa nové strojné vybavenie a boli zavedené efektívnejšie technológie, ktoré pomohli obmedziť emisie a znečistenie, a v 5 členských štátoch došlo k zlepšeniu fungovania odbytových kanálov.

Účinok programu na primárnych výrobcov bol obmedzený v dôsledku zvyšujúcej sa koncentrácie odbytových a spracovateľských zariadení vo veľkých podnikoch a vplyvu maloobchodu a veľkoobchodu na trh. Prínos pre primárnych výrobcov bol väčší tam, kde odbytové a spracovateľské aktivity organizovali združenia výrobcov.

Intervencie v rámci Cieľa 5b

V rokoch 1994 až 1999 predstavovali oblasti Cieľa 5b 26% rozlohy EÚ s 9% celkového počtu obyvateľov (asi 32,7 milióna obyvateľov). Celkový objem vynaložených finančných prostriedkov dosahoval približne 1,1 miliardy eur ročne (42% z EAGGF, 44% z ERDF a 14% z ESF), ktoré boli rozdelené medzi rozvoj nepoľnohospodárskych činností a vytváranie pracovných miest (46%), zvyšovanie príjmov poľnohospodárskych domácností (23%), zvýšenie príťažlivosti oblastí a kvality života (17 %) a zalesňovanie (4%).

Účinky pomoci v rámci Cieľa 5b v rokoch 1994 až 1999 je možné rozlíšiť na troch úrovniach:

- v poľnohospodárstve nie sú dôkazy pozitívneho dopadu na príjmy, hoci sa prejavilo určité posilnenie poľnohospodárskeho sektora, ako aj diverzifikácia (posun k produkcii s vyššou pridanou hodnotou a hlavne rozvoj agroturistiky a ekologických služieb);
- v nepoľnohospodárskych činnostiach prispeli programy Cieľa 5b k modernizácii infraštruktúry a

posilneniu výrobného potenciálu v podnikoch, k rozvoju turistického ruchu a vyššiemu rastu zamestnanosti, než v iných regiónoch;

- v oblasti prítlačivosti regiónov a kvality života programy pomohli pri obnove dedín, rozvoji zariadení verejných služieb a ochrane životného prostredia.

Napriek tomu, že účinky Cieľa 5b boli celkovo pozitívne, vyskytlo sa i niekoľko nedostatkov:

- aj keď je teritoriálny prístup pre tento typ intervencií vhodný, niektoré oblasti Cieľa 5b neboli v súlade s prebiehajúcim procesom ekonomického rozvoja alebo sledovanou stratégiou;
- intervencie sa mali viac opierať o presadzovanie a šírenie najlepších postupov, aby dokázali lepšie realizovať potenciál podporovaných oblastí.

Vo všeobecnosti možno zhrnúť, že počet obyvateľov rástol v oblastiach Cieľa 5b, pokiaľ je ich možné vzhľadom na dostupné údaje rozlíšiť, v uvedenom plánovacom období zhruba rovnako ako v iných častiach EÚ (o 0,3% ročne v rokoch 1995 až 2000), zatiaľ čo rast HDP bol nepatrne nižší (2,4% ročne oproti 2,7%) a pokles nezamestnanosti bol tiež nižší (o 1,9% pracovnej sily oproti 2,3%). Priemerná miera nezamestnanosti v týchto oblastiach však v roku 2000 aj tak zostávala pod priemerom EÚ (6,5% v porovnaní s 8,3%).

Plánovacie obdobie rokov 2000–2006

Prijatie nového nariadenia spoločenstva ((EC) č. 1257/99) umožnilo sústrediť súbor pôvodne samostatných opatrení do jediného predpisu a integrovať rozličné opatrenia na rozvoj vidieka do celkovej stratégie, či už v regiónoch Cieľa 1 alebo 2, alebo podľa horizontálnej aplikácie. Tým sa zvýšila koherentnosť a komplementarita daných opatrení (tabuľka A4.10).

Koexistencia dvoch systémov plánovania, riadenia a kontroly, z ktorých jeden vychádza z nariadení pre

štrukturálne fondy a druhý z nariadení Záručnej sekcie EAGGF, bola aj tak často považovaná za zdroj komplikácií a nepružnosti a pre členské štáty málo zrozumiteľná, najmä pre tie, ktoré zahŕňajú regióny Cieľa 1 i regióny, ktoré pod Cieľ 1 nespádajú. Predpisy Záručnej sekcie EAGGF, vytvorené pre politiky v oblasti poľnohospodárskych trhov, boli pre potreby viacročného plánovania často vnímané ako nedostatočne prispôsobené a príliš reštriktívne.

Intervencie v oblasti rybolovu

Aj keď sa sektor rybolovu podieľa na tvorbe HDP v členských štátoch iba veľmi málo, v regiónoch, kde je sústredený, býva dôležitým zdrojom príjmov a zamestnanosti. Tieto regióny sa nachádzajú prevažne v okrajových častiach EÚ, kde je často relatívne málo iných pracovných príležitostí. Intervencie v rámci Spoločného programu pre rybolov môžu preto výrazným spôsobom prispieť k príjmom regiónov a k rozvoju iných ekonomických aktivít, vrátane chovu rýb.

Podpora zamestnanosti, vzdelávania a odbornej prípravy prostredníctvom ESF

Vplyv ESF na zamestnanosť, odbornú prípravu a vzdelávanie

V priebehu plánovacieho obdobia rokov 1994–1999 poskytol Európsky sociálny fond (ESF), ktorý pokrýval tretinu výdavkov štrukturálnych fondov, podporu na rozvoj ľudských zdrojov v regiónoch Cieľa 1 vo výške približne 22,1 miliárd eur, alebo 49% celkového objemu výdavkov za toto obdobie. Intervencie v rámci Cieľa 3 v rovnakom období predstavovali sumu 13 miliárd eur a boli zamerané na zaradenie dlhodobo nezamestnaných, osôb vystavených riziku vylúčenosti a mladých ľudí do pracovného procesu, ako aj na podporu rovných príležitostí na trhu práce. Ďalšie 2,2 miliardy eur predstavovali intervencie v rámci Cieľa 4, zamerané na pomoc pracujúcim pri prispôbovaní sa zmenám v priemyselných odvetviach.

ESF poskytol významnú podporu pri implementácii aktívnych politík na trhu práce, hlavne v kohéznych krajinách, prevažne na odbornú prípravu (46% výdavkov ESF); integračné trasy a podobné programy (20%); stimuly na podporu zamestnanosti (7%); poradenstvo (4%) a vyhľadávanie zamestnania (3%), pričom ich relatívny význam sa v jednotlivých krajinách výrazne líšil. Podpora bola rozdelená medzi dlhodobu nezamestnaných, hlavne v regiónoch Cieľa 1 (21% rozpočtu), mladých nezamestnaných (17%), sociálne vylúčené osoby (15%), starších pracovníkov (6%), osoby zamestnané v malých a stredne veľkých podnikoch (3%) a osoby s postihnutím (2%).

Výsledky hodnotenia naznačujú, že všeobecne najúspešnejšími opatreniami boli tie, ktoré ponúkli kombináciu viacerých druhov pomoci, napríklad poradenstvo, odbornú prípravu a vyhľadávanie zamestnania, šitú na mieru podľa individuálnych potrieb.

Okrem priamej pomoci jednotlivcom prispel ESF k modernizácii systémov vzdelávania a odbornej prípravy v členských štátoch na národnej i regionálnej úrovni, čím zlepšil dostupnosť vzdelávania pre zamestnávateľov aj zamestnancov a pomohol rozšíriť objem verejných investícií do týchto oblastí.

Intervencie ESF v regiónoch Cieľa 2 a 4 sa zamerali na význam adaptability pracovnej sily na zmeny v odvetviach a podporili inovačné opatrenia, ktoré stimulovali vôľu zúčastňovať sa na odbornej príprave a celoživotnom vzdelávaní. Pomohli tiež posilniť prepojenie medzi potrebou odbornej prípravy a jej zabezpečením, a to zavedením mechanizmov na anticipáciu trendov v zamestnanosti.

Takéto opatrenia navyše pomohli posilniť základňu ľudského kapitálu pre výskum a vývoj v regiónoch Cieľa 1 a 2, pričom v regiónoch Cieľa 2 boli stále častejšie využívané na podporu aktivít založených na znalostiach v malých a stredných podnikoch v podobe školení na rozvoj manažérskych schopností, využitie vyspelých technológií a IKT a tiež na podporu nových metód organizácie práce a na financovanie

pracovných stáží pre absolventov vysokých škôl vedeckého a technického smeru.

Aj keď štatistické údaje často chýbajú, existujú dôkazy o tom, že programy ESF ovplyvnili národné politiky v otázkach rovnosti pohlaví, a zdá sa, že najmä intervencie v rámci Cieľa 3 významným spôsobom pomohli pri hľadaní zamestnania ženám znevýhodneným na trhu práce.

ESF ďalej uplatňovaním viacročných programov podporil rozhodnejší dlhodobý prístup k opatreniam týkajúcim sa trhu práce v členských štátoch a tiež decentralizáciu politík zamestnanosti a odbornej prípravy. Približne 30% alebo viac programov ESF je riadených na regionálnej úrovni a uplatňovanie zásady partnerstva viedlo k širšej účasti sociálnych partnerov a mimovládnych organizácií i regionálnych a miestnych orgánov na obsadení monitorovacích výborov aj na príprave a implementácii operačných programov.

Plánovacie obdobie rokov 2000–2006: užšie prepojenie medzi ESF a EES

V plánovacom období rokov 2000–2006 sa posilnilo prepojenie medzi ESF a Európskou stratégiou zamestnanosti (European Employment Strategy, EES). ESF s rozpočtom 60 miliárd eur predstavuje hlavný finančný nástroj na podporu EES a EES vytvára pre intervencie ESF politický rámec.

Približne 60% ESF (34 miliárd eur v tomto období) bolo vyčlenených na odbornú prípravu a modernizáciu systémov vzdelávania a odbornej prípravy s cieľom lepšie pripraviť osoby, ktoré si hľadajú zamestnanie, na nové pracovné príležitosti. Približne 14% (8 miliárd eur) ide na podporu rozvoja podnikateľských schopností, zakladanie nových podnikov, zriaďovanie podnikateľských sietí a pod. s cieľom podporiť podnikanie a prispieť tak k zvýšeniu konkurencieschopnosti, zatiaľ čo približne 19% (11 miliárd eur) je určených na pomoc pri adaptácii firiem a zamestnancov na technológie a nové podmienky na trhu. Zvyšných asi 7% (takmer 4 miliardy eur) sa vyčlenilo na opatrenia na podporu rovnosti pohlaví,

ktoré sú súčasťou širšieho úsilia zapracovať princíp rovných príležitostí do všetkých programov a činností.

Reformy EES z roku 2003 by mali zaistiť účinnejšie dosahovanie lisabonských cieľov v rozšírenej Únii. Smernice zamestnanosti boli zjednodušené tak, aby sledovali tri strategické ciele: plnú zamestnanosť, kvalitu a produktivitu práce a sociálnu a regionálnu súdržnosť a integráciu. Medzi špecifické priority patrí väčší dôraz na rozvoj ľudských zdrojov, začlenenie znevýhodnených osôb do pracovného procesu a zmiernenie regionálnych rozdielov, ako aj zvýšená adaptabilita, celoživotné vzdelávanie a rovnosť mužov a žien.

Väčší dôraz sa kladie tiež na význam účasti sociálnych partnerov a na potrebu toho, aby členské štáty implementovali EES ako na národnej, tak i na regionálnej a lokálnej úrovni.

Iniciatívy spoločenstva: podpora spolupráce a budovania kontaktov

Podporu súdržnosti v rámci jednotlivých Cieľov dopĺňa celý rad Iniciatív spoločenstva založených na partnerstve a cezhraničnej spolupráci. Väčšina z nich, niekedy v pozmenenej forme, pokračuje aj v období rokov 2000 až 2006.

INTERREG

Kľúčovým prvkom politiky súdržnosti EÚ je spolupráca medzi krajinami a regiónmi. Aktivity založené na takejto spolupráci sú veľmi rôznorodé a odrážajú rozdiely v stupni rozvoja a v inštitucionálnych a administratívnych kontextoch. Ich implementácia je zložitejšia, než implementácia iných programov štrukturálnych fondov.

V porovnaní s hlavnými programami bol celkový objem finančných prostriedkov programov INTERREG II relatívne obmedzený a dosahoval približne 400 miliónov eur ročne (hoci s nástupcom

INTERREG III sa zdroje v rokoch 2000–2006 podstatne rozšírili).

V rokoch 1994 až 1999 bolo podporených 75 programov INTERREG II v troch vetvách: cezhraničná spolupráca (vetva A), dobudovanie energetických sietí (vetva B) a spolupráca pri regionálnom a priestorovom plánovaní (vetva C). V rámci vetvy A sa realizovalo 59 programov pozdĺž vnútorných a vonkajších hraníc v dĺžke vyše 15 000 km. Oblasti spĺňajúce kritériá účasti na programe pokrývali približne 36% celkového územia EÚ a žilo v nich asi 27% celkového počtu obyvateľov EÚ. Len na jedenásť programov INTERREG IIA pripadli vyše dve tretiny celkovej podpory.

Rozsiahlejšie programy INTERREG priniesli významné výsledky v podobe rozšírenia cestných sietí, skvalitnenia hraničných priechodov, modernizácie železničných tratí a v prípade programov INTERREG IIB i v podobe nových dopravných spojení a rozvoja alternatívnych zdrojov energie. Takéto projekty prispeli k užšej ekonomickej integrácii EÚ.

Hlavné výsledky a pridaná hodnota

Vetvy A a B zahŕňajú rozsiahly súbor programov, ktoré sa líšia objemom finančných prostriedkov, zemepisnou oblasťou i zameraním. Výsledky hodnotenia INTERREG II ukazujú významné účinky programov vetvy A, ktorá je zďaleka najrozsiahlejšia. Zdá sa, že programy mali priaznivý dopad najmä na kvalitu života tým, že zlepšili životné prostredie a podporovali kultúrne aktivity. Znamenali tiež prínos pre cestovný ruch, v ich rámci sa zaviedli služby pre malé a stredné podniky a skvalitnilo sa vzdelávanie, odborná príprava a zdravotnícka starostlivosť, ako aj doprava. Priama účasť podnikov na programoch a spolupráca medzi firmami však bola pomerne obmedzená.

Pokiaľ ide o zmiernenie izolácie, výsledky boli rôzne. V prípade programov v izolovanejších regiónoch Cieľa 1 pripadla väčšina prostriedkov na dopravu. Úroveň prepojenia ciest v mieste hranice,

hraničných priechodov a prístavných zariadení sa v celom rade hraničných oblastí, najmä v Grécku, Nemecku a Fínsku, podstatne zlepšila, zatiaľ čo v oblastiach pozdĺž španielsko-portugalskej hranice a v Rakúsku bol účinok programov menej výrazný.

Súčasťou pridanej hodnoty programov INTERREG IIA je ich podiel na navodení a posilnení kultúry cezhraničnej spolupráce ako vnútri EÚ, tak aj medzi EÚ a susednými krajinami. Ich hlavný prínos vyplýval z každodenných intenzívnejších kontaktov a budovania vzájomnej dôvery a porozumenia medzi rôznymi subjektami, vrátane štátnych orgánov a súkromných a pološtátnych organizácií.

Zvláštnym prínosom iniciatívy INTERREG bolo v mnohých prípadoch to, že umožnila riešiť konkrétne problémy, ktoré nebolo možné riešiť prostredníctvom iných programov podpory. Predstavovala počiatočný stimul k širokej cezhraničnej spolupráci a umožnila tak realizáciu ďalších programov.

Väčšie projekty financované v rámci vetvy B (v Grécku, Taliansku, Španielsku a Portugalsku), ktorých počet bol relatívne obmedzený, boli zamerané na rozšírenie a integráciu sietí rozvodu plynu a elektrickej energie, pričom však neprekročili hranice jednotlivých krajín⁸.

INTERREG II bol zameraný aj na podporu budovania kontaktov medzi krajinami, výmenu skúseností medzi regiónmi a propagáciu vedomostí s cieľom šíriť osvedčené skúsenosti v EÚ. Hlavnou charakteristikou projektov vetvy C je ich experimentálna povaha. Patrili medzi ne preto štúdie, príprava databáz a mapovanie, metodiky integrovaného plánovania a pilotné projekty. Aj keď ich prínos sa kvantitatívne dá ťažko vyjadriť, pomohli definovať metódy a systém spolupráce.

Zvláštnu pozornosť je však potrebné venovať pokračovaniu a udržateľnosti týchto aktivít. Aj keď vo väčšine programov INTERREG IIA existujú zrejme príklady aktivít schopných samostatnej existencie,

Príklady programov INTERREG

Zmiernenie izolácie a odstránenie prekážok v doprave pozdĺž hranice Írska so Severnými Írskom

V rámci programu Írsko/Severné Írsko bolo zo štrukturálnych fondov vyčlenených 30 miliónov eur na program „Cestnej a dopravnej infraštruktúry“, ktorý pomohol financovať 69 projektov skvalitnenia približne 110 km ciest druhej triedy, ktoré „škrtili“ dopravu alebo boli „chýbajúcim článkom“ v sieti. Ďalších 104 projektov, ktoré sa týkali približne 166 km cestných komunikácií, bolo zameraných na odstránenie prekážok hospodárskeho rozvoja v prihraničných oblastiach a posilnenie ekonomických príležitostí v širšom priestore na oboch stranách hranice. Niektoré projekty zlepšili tiež dostupnosť hlavných medzinárodných dopravných koridorov, vrátane TEN-T.

Program prispel tiež k skvalitneniu verejnej dopravy. V rokoch 1994 až 2000 viedli tri projekty modernizácie autobusových staníc k zvýšeniu počtu miestnych a cezhraničných liniek, ako aj počtu cestujúcich.

Rozvoj cezhraničného podnikania a spolupráca medzi malými a strednými podnikmi v Škandinávii

Programy INTERREG IIA v prihraničných oblastiach medzi Dánskom, Švédskom a Fínskom a v regiónoch pri vonkajších hraniach Nórska zahŕňali budovanie sietí, organizáciu výstav, vytvorenie databázy a propagáciu podnikania a sú príkladom správnej praxe v oblasti rozvoja cezhraničných podnikateľských aktivít a podpory malých a stredných podnikov. V regióne Øresund na hranici medzi Dánskom a Švédskom viedla podpora aktivít cezhraničného podnikania k vytvoreniu zoskupení podnikov z nových priemyselných odvetví, vrátane biotechnológie (napr. Medicon Valley) a potravinárstva (napr. Øresund Food Network). Celkom 41 projektov zameraných na vytvorenie sietí medzi podnikmi prinieslo do oblasti asi 300 pracovných miest. V rámci programov pozdĺž švédsko-nórskej hranice sa do rozličných sietí na rozvoj podnikania, vrátane jednej siete pre ženy-podnikateľky, zapojilo viac ako tisíc firiem.

podpora spoločenstva je stále potrebná na zabezpečenie životaschopnosti a stability mnohých projektov, hlavne projektov zameraných na zriaďovanie sietí.

Faktory ovplyvňujúce účinnosť

V rámci vetvy A boli najúspešnejšie tie programy, ktoré boli výsledkom spolupráce a týkali sa menšieho počtu cieľov a priorít v rámci dlhodobého strategického zámeru. Zvyčajne sa tiež opierali o rozsiahle a tesné cezhraničné partnerstvo, ako formálne, vyjadrené inštitucionálnymi dohodami v oblasti plánovania a riadenia, tak aj neformálne.

Dôležitým aspektom je kapacita riadenia (vrátane dobre fungujúceho sekretariátu). Napriek tomu sa jej význam často podceňuje. Proaktívna podpora potenciálnych príjemcov prostriedkov a navrhovateľov projektov je kľúčom k vypracovaniu a udržaniu dostatočného počtu kvalitných a originálnych projektov spolupráce a k maximálnemu využitiu dosiahnutých výsledkov.

V niektorých oblastiach hraničiacich s tretími krajinami efektívnosť programov narušil zložitý postup zavedený kvôli špecifickým pravidlám jednotlivých zúčastnených financujúcich orgánov (najmä Phare, Tacis, Cards a Meda).

Základný problém riadenia cezhraničných a nadnárodných programov často bez ohľadu na jazykové rozdiely spočíva vo veľmi odlišných právnych a administratívnych normách a tradíciách príslušných krajín. Jedným z cieľov iniciatívy INTERREG je takéto rozdiely prekonávať (napríklad vytvorením spoločných riadiacich štruktúr a technických sekretariátov). Zistené problémy vyžadujú zo strany príslušných členských štátov právne riešenie ad hoc. Na mnohých riešeniach sa podieľalo viacero členských štátov, buď formou bilaterálnych alebo multilaterálnych dohôd, alebo využitím princípu Európskeho hospodárskeho záujmového združenia. Žiadne z nich však neponúka odpoveď na problém realizácie cezhraničnej spolupráce s celoeurópskou platnosťou.

URBAN

Iniciatíva URBAN sa týka 44% obyvateľov EÚ, ktorí žijú v mestských oblastiach s počtom obyvateľov nad 50 000. Bola zavedená v roku 1994 po viacerých pilotných projektoch a vychádzala zo Smerníc Európskej komisie pre plánovacie obdobie rokov 2000–2006, ktoré požadovali, aby členské štáty venovali vo svojich programoch Cieľa 1 a 2 zvláštnu pozornosť mestskej politike.

V rokoch 1994 až 1999 sa z iniciatívy URBAN ročne vynaložilo 148 miliónov eur na urbanistické pilotné projekty v 118 mestách, zatiaľ čo v rokoch 2000 až 2006 je na projekty v 70 mestách k dispozícii približne 104 miliónov eur ročne. Iniciatíva sa zameriava hlavne na malé mestské štvrte a na sústredenie prostriedkov na celý rad integrovaných programov s aktívnou účasťou miestnych komunít.

Výsledky hodnotiacich štúdií ukazujú, že vo všetkých 118 zúčastnených mestských štvrtiach priniesli projekty určité zvýšenie kvality života v dôsledku investícií do ve-

Prínos koordinácie aktivít na mestskej úrovni

V Magdeburgu-Cracau poskytla iniciatíva URBAN podporu veľmi malým firmám financovaním programu, ktorý by za bežných okolností nesplnil kritériá nároku na prostriedky z Európskeho fondu pre regionálny rozvoj. Podobne v londýnskej mestskej časti Hackney riešila iniciatíva URBAN problémy — zvlášť potreby sociálne vylúčených skupín — na ktoré sa nevzťahoval program Cieľa 2 pre východný Londýn.

V Španielsku mala približne polovica programov iniciatívy URBAN zábery súbežné s programami Cieľa 1 a 2 a v šiestich španielskych mestách existovalo strategické prepojenie s ďalšími iniciatívami spoločenstva. V Portugalsku bolo všetkých 6 programov iniciatívy URBAN zameraných na podporu investícií Cieľa 1, najmä do pozemných komunikácií, životného prostredia a sociálnej infraštruktúry.

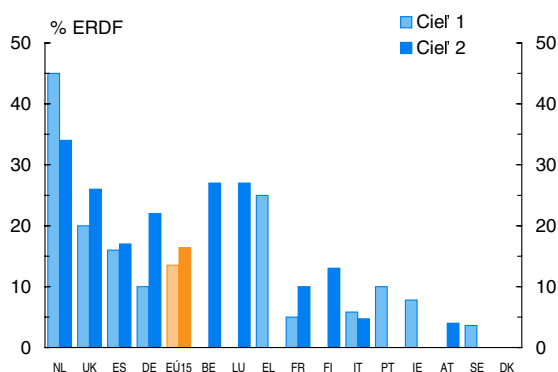
rejnjej dopravy, školstva a kultúrnych zariadení a zvýšením dostupnosti verejných služieb, čím sa zmiernila sociálna vylúčenosť. Prispeli tiež k realizácii vnútorného ekonomického potenciálu zúčastnených oblastí, z ktorej často profitovali aj priľahlé štvrte.

Iniciatíva URBAN sa zamerala najmä na vybudovanie a skvalitnenie sociálneho kapitálu, okrem iného tým, že pevnou súčasťou programov boli aktívne vzdelávacie opatrenia. Zapojenie miestnych komunít navyše v mnohých mestách prispelo k zviditeľneniu štrukturálnej politiky EÚ a typy realizovaných projektov mali na životy ľudí priamy dopad⁹. Iniciatíva URBAN pomohla tiež formulovať národné politiky EÚ pre mestské oblasti.

Iniciatíva URBAN pôsobila navyše ako katalyzátor obnovy a v niektorých prípadoch významne stimulovala investície. Napríklad v nemeckom Rostocku podľa odhadov jednej zo štúdií každé euro investované v rámci iniciatívy URBAN do renovácie generovalo v tejto alebo v blízkyh oblastiach ďalších 3,9 eura.

Sústredenie podpory do malých oblastí však možno dopad iniciatívy zároveň obmedzilo, keďže vylučuje projekty zamerané na riešenie národných alebo regionálnych problémov, vrátane tých, ktoré sa týkajú vzťahu medzi mestskými a okolitými vidieckymi oblasťami, alebo vytvárania „zoskupení“ určitých priemyselných odvetví v prípade, že presiahnu hranice najbližšieho okolia.

4.5 Odhadované investície do mestských území v rámci programov Cieľa 1 a 2, 2000-2006

Zdroj: Výpočty GR REGIO

Keďže na riešenie problémov mestských oblastí vyčleňujú značné prostriedky tiež programy Cieľa 1 a 2, je potrebné s nimi poskytovanú podporu lepšie koordinovať a zvýšiť účasť miestnych orgánov na navrhovaní a riadení programov a projektov s dopadom na mestské oblasti¹⁰ (graf 4.5).

ADAPT, EMPLOYMENT a EQUAL

Dve iniciatívy spoločenstva, ADAPT a EMPLOYMENT, boli zavedené v roku 1995 na podporu politík v oblasti ľudských zdrojov. Nová iniciatíva EQUAL bola do súčasného plánovacieho obdobia zaradená s cieľom bojovať proti diskriminácii a nespravodlivému zaobchádzaniu na trhu práce. Iniciatívy EMPLOYMENT a ADAPT získali 7,5% celkového rozpočtu ESF. Boli spolufinancované v prvom rade národnými vládami, hoci prilákali aj určitý objem súkromných investícií, najmä v prípade iniciatívy ADAPT. Tieto dve iniciatívy spolu poskytli prostriedky na asi 9 300 jednotlivých projektov pre približne 1,6 milióna osôb.

ADAPT a EMPLOYMENT sa zamerali na zapojenie miestnych obyvateľov a organizácií v jednotlivých krajinách do inovačných programov s cieľom:

- budovať miestne a regionálne partnerstvá relevantných subjektov z verejného a súkromného sektora, ktoré uľahčia integráciu trhu práce a vytváranie pracovných miest;
- povzbudiť medzinárodnú výmenu myšlienok a skúseností, ktorá povedie k skvalitneniu programov a bude stimulovať inováciu;
- pôsobiť ako katalyzátor zmeny a dodávať nové nápady do politiky a praxe vo verejnom a súkromnom sektore šírením výsledkov projektov a demonštrovaním ich významu pre plnenie potrieb trhu práce.

Financované projekty zahŕňali opatrenia na uľahčenie prístupu k práci a vzdelávaniu pre všetkých prostredníctvom individuálnych na mieru šitých programov „vytyčujúcich trasu“; podpory nových

zdrojov pracovných miest, napríklad v sociálnej ekonomike; pomoci malým a stredným podnikom pri prispôsobovaní sa zmenám na trhu a ich anticipácii; zabezpečovania odbornej prípravy; podpory pružných pracovných režimov; a podpory žien pri realizácii ich potenciálu na trhu práce desegregáciou povolání a sektorov činnosti a poskytovaním pomoci pri zosúladzovaní zamestnania a starostlivosti o rodinu.

Účinok týchto iniciatív sa prejavil celým radom rôznych spôsobov. Vo Fínsku sa „Model integrovanej zamestnanosti“ vyvinutý s podporou iniciatívy EMPLOYMENT v súčasnosti aplikuje v programoch Cieľa 3. Viacero regionálnych orgánov v Taliansku prijalo politiky vychádzajúce z princípov iniciatívy EMPLOYMENT. Projekt EMPLOYMENT „Štart mladých“ bol v Belgicku jednou z inšpirácií zavedenia modulárneho systému odbornej výučby vo flámskom vzdelávacom systéme a v Spojenom kráľovstve prispel k vzniku „poradenského“ rozmeru iniciatívy „Nový štart“. V Grécku celý rad inovačných projektov ovplyvnil prípravu politík týkajúcich sa ľudí s postihnutím.

V prípade iniciatívy ADAPT sa po ukončení pilotného projektu rotácie pracovných miest v Portugalsku ako súčasť politiky trhu práce zavádza systém dočasnej náhrady za zamestnancov, ktorí čerpajú voľno za účelom odbornej prípravy. Vo Švédsku boli prístupy k rozvíjaniu kvalifikácie a schopností zavádzané za podpory iniciatívy ADAPT prevzaté do národných programov. Projekty iniciatívy ADAPT viedli aj k tomu, že sa otázkami zamestnanosti začali zaoberať regionálne agentúry v Rakúsku a Taliansku, a tiež k lepšej koordinácii aktivít rozličných organizácií vo Francúzsku a Írsku.

Na skúsenostiach získaných z týchto dvoch iniciatív spoločenstva buduje iniciatíva EQUAL, zameraná na podporu nových prostriedkov boja proti všetkým formám diskriminácie a nerovnosti na trhu práce, ktorá kladie veľký dôraz na vytváranie partnerstiev a nadnárodnú spoluprácu a tiež na zavádzanie novátorských prístupov do politiky.

LEADER

V plánovacom období 1994–1999 sa iniciatíva LEADER II vzťahovala na viac ako 36% rozlohy EÚ a 12% obyvateľstva. V rámci tejto iniciatívy získalo pomoc na rozvoj vidieka takmer 1 000 organizácií, pričom vyše 90% tvorili miestne akčné skupiny (MAS). Štrukturálne fondy prispeli ročne približne 300 miliónmi eur na celkový rozpočet iniciatívy LEADER II vo výške 700 miliónov eur ročne, určených na podporu turistického ruchu vo vidieckych oblastiach (hlavná podporovaná aktivita), malých a stredných podnikov, rozvoja miestnych produktov a technickú podporu MAS. Okrem poskytovania priamej pomoci spočíval prínos iniciatívy LEADER II vo:

- vybudovaní miestnych partnerstiev v oblasti alebo odbore činnosti, zvlášť v podobe MAS;
- rozvoji prístupu „zdola nahor“, kolektívne implementovaného v rámci inovačnej, multiodborovej koordinovanej stratégie miestneho rozvoja;
- podpore ďalšej spolupráce a budovaní kontaktov medzi oblasťami;
- decentralizácii správy disponibilných prostriedkov (ako zo štrukturálnych fondov, tak aj z národných zdrojov).

Počet príjemcov podpory v rámci iniciatívy LEADER II ako aj pokrytá oblasť boli 4 krát väčšie, než v rámci iniciatívy LEADER I v predchádzajúcom plánovacom období. Obe iniciatívy pomohli vytvoriť kultúru partnerstva a podnietili obyvateľstvo a organizácie v konkrétnych oblastiach k tomu, aby miestny rozvoj považovali za záležitosť, ktorá sa ich týka, a aby cítili zodpovednosť za to, čo sa v ich oblasti deje. Prístup iniciatívy LEADER umožnil pružné prispôsobenie stratégií miestneho rozvoja špecifickým lokálnym podmienkam. V rámci iniciatívy LEADER II sa navyše kládol dôraz na inováciu, ktorá sa odvtedy vo veľmi širokej miere uplatňuje ako bežná metóda riešenia problémov rozvoja vidieka.

Iniciatívou podporované subjekty reagovali poväčšine pozitívne na výzvu zapojiť sa do budovania kontaktov, ale výmena skúseností prebiehala hlavne medzi tými, ktoré sa na nej veľmi aktívne podieľali už predtým. Na druhej strane dôraz na spoluprácu dal v rade vidieckych oblastí impulz k zrodu spoločných projektov a viedol k realizácii asi 600 takýchto projektov s účastníkmi z rôznych krajín.

Iniciatíva zároveň podporila vytváranie neformálnych sietí a miestne aktivity, čím otvorila nové možnosti a zlepšila miestnu správu vecí verejných, ktorú ďalej stimulovalo decentralizované riadenie projektov LEADER. V podporovaných lokalitách navyše pomohla rozvinúť miestny know-how v oblasti určovania cieľov, metód plánovania, riadenia a vyhodnocovania. Riadenie finančných zdrojov však bolo často považované za nepružné a byrokratické, z veľkej časti kvôli existencii troch rôznych štrukturálnych fondov s vlastnými pravidlami.

Iniciatíva LEADER+ zavedená v súčasnom plánovacom období (2000 až 2006) s rozpočtom 300 miliónov eur ročne buduje na skúsenostiach iniciatív LEADER I a II. Základné princípy sa nemenia: dôraz sa kladie na pilotnú povahu projektov a stratégie miestneho rozvoja sa sústreďia predovšetkým na menší počet tém s významom pre celé spoločstvo. Dôslednejšie boli definované metódy vytvárania partnerstva a podmienky spolupráce sa zjednodušili, pričom finančné prostriedky spoločnosti pochádzajú iba z EAGGF.

Pilotné inovačné akcie: aké je poučenie?

Prvé experimentálne aktivity na podporu inovácie vo vzťahu k regionálnej a sociálnej politike zaviedla Komisia v rokoch 1993–94, čím v podstate na regionálnej úrovni urobila prvé kroky k rozvoju znalostnej ekonomiky. Dnes má takmer každý tretí regionálny orgán EÚ15 vypracovanú Regionálnu inovačnú stratégiu¹¹(RIS) alebo Regionálnu iniciatívu informačnej spoločnosti¹² (RISI), ktoré sú zamerané na rozvoj účinných inovačných mechanizmov a na rozširovanie znalosti IKT na

Vytvorenie základov znalostnej ekonomiky v regióne Castilla y León v Španielsku za podpory štrukturálnych fondov

Európska komisia vybrala v roku 1997 španielsky región Cieľa 1 Castilla y León, aby vypracoval Regionálny technologický plán (Regional Technology Plan, RTP). Na financovanie politických priorít a krokov v oblasti inovácie, výskumu a vývoja vychádzajúcich z tohto plánu bol použitý program Cieľa 1 štrukturálnych fondov. V pozadí plánu stál zámer zapojiť čo najvyšší počet relevantných organizácií a dosiahnuť ich široký konsenzus. Počiatočné výsledky sú povzbudzujúce: v druhej polovici 90-tych rokov stúpili verejné výdavky o viac ako 11% ročne a investície podnikov do inovácie vzrástli o vyše 15%; na štátom podporovaných inovačných programoch sa dnes aktívne podieľa takmer 1400 podnikov (95% z nich tvoria malé a stredné podniky), pričom v roku 1995 to bolo len 600 podnikov.

Celkové výdavky na výskum a vývoj stúpili z 0,6% nepoľnohospodárskej hrubej pridanej hodnoty v regióne v roku 1995 na 0,9% v roku 2000 a celkové výdavky na inováciu sa v rovnakom období zvýšili z 1,4% na 1,7%. Vzrástol tiež počet výskumných a ekvivalentných technických pracovníkov zamestnaných na plný úväzok, a to z 3,05 na 1000 zamestnancov na 5. Castilla y León je v súčasnosti na druhom mieste v objeme výdavkov na výskum a vývoj na obyvateľa medzi španielskymi regiónmi Cieľa 1 a na ôsmom mieste medzi všetkými španielskymi regiónmi, a to napriek prevahe malých a stredných podnikov a značnému významu poľnohospodárstva a iných tradičných priemyselných odvetví.

regionálnej úrovni. Úvodné pilotné akcie, ktoré boli vo väčšine prípadov predĺžené na ďalšie roky, sa opierajú o proces plánovania zdola nahor, orientovaný na dopyt, a viedli k vytvoreniu silných partnerstiev verejného a súkromného sektora za účasti podnikov, univerzít, technologických centier a štátnych orgánov v príslušných regiónoch.

V rámci svojich akčných plánov poskytlo približne 30 regiónov podporu zoskupeniam a sieťam podnikov a bola vypracovaná celá paleta opatrení na

podporu podnikania, zacielená na malé a stredné podniky. Často boli prioritné akcie na podporu inovácie identifikované prostredníctvom RIS zahrnuté do programov Cieľa 1 a 2, čo prinieslo kvalitnejšie projekty a viac prostriedkov na verejné investície, zatiaľ čo RISI zvýšili povedomie o sociálnych a ekonomických dopadoch informačnej spoločnosti a rozširovania IKT a stimulovali rozvoj projektov spojených s Akčným plánom e-Európa.

Inovačné akcie financované ESF mali tiež pozitívny účinok na zamestnanosť a sociálnu integráciu. Pilotný projekt nazvaný Miestny sociálny kapitál (finančné prostriedky z ESF vo výške 3,5 miliónov eur ročne) podporil 3 350 mikroprojektov, každý grantom v priemernej hodnote 8000 eur, a prenikol k širokému okruhu ľudí, ktorí by pravdepodobne žiadny iný typ pomoci nezískali.

V roku 2001 bol pre inovačné akcie ERDF zavedený nový systém, ktorého cieľom je podporiť priority spoločenstva zamerané na posilnenie regionálnej konkurencieschopnosti, technológie a inovácie (ako bolo dohodnuté v roku 2000 v Lisabone) aplikáciou nových foriem IT (Akčný plán e-Európa) a propagáciou udržateľného rozvoja. Má zaručiť, aby každý región EÚ disponoval prostriedkami na preskúmanie nových politík na rozvoj znalostnej ekonomiky, v snahe zvýšiť význam inovácie v programoch Cieľa 1 a 2. Na základe tohto programu mohli regionálne orgány požiadať o spolufinancovanie z ERDF v hodnote až 3 milióny eur na dvojročné programy, ktoré museli byť založené na silnom partnerstve verejného a súkromného sektora, aby sa dosiahol náležitý pákový efekt pri získavaní súkromných finančných prostriedkov a zaistil strategický prístup k inovácii. Tri štvrtiny regiónov v Únii v súčasnosti pripravujú takéto programy s celkovým rozpočtom takmer 1 miliardy eur a s finančným krytím z ERDF vo výške 400 miliónov eur. Okrem toho boli pre každú z troch strategických tém zriadené samostatné siete s účasťou vyše 40 regiónov, ktoré sú prevádzkované v spolupráci s Komisiou a majú podporiť kolektívne vzdelávanie a výmenu dobrých skúseností.

Zvyšovanie efektivity metód riadenia

Pri poslednej revízii nariadení týkajúcich sa štrukturálnych fondov v roku 1999 bola vyvinutá snaha o jasné stanovenie príslušných úloh a zodpovednosti Komisie a členských štátov. Jej cieľom bolo systém zjednodušiť a zaručiť väčšiu decentralizáciu zodpovednosti smerom k členským štátom. Zároveň sa Komisia pokúsila zohrávať menej aktívnu úlohu v každodennom riadení.

Určité napätie však pretrváva. Zatiaľ čo Komisia sa naďalej zodpovedá za čerpanie fondov Európskeho Parlamentu a Rade, za spôsob, akým sú tieto fondy využité, nesú stále väčšiu zodpovednosť členské štáty. Z tohto napätia jasne vyplýva, že systém riadenia fondov sa nezjednodušil ani nezmierňoval.

Zámerom nedávneho zjednodušenia¹³ bolo zredukovať komplikovanosť a nejasnosti v ustanoveniach súčasných nariadení štrukturálnych fondov a pokúsiť sa zároveň zlepšiť koordináciu a pružnosť. Teraz sa pozornosť musí obrátiť na zmeny v nariadeniach, ktoré sú potrebné na dosiahnutie maximálnej účinnosti, zabezpečenie proporcionality a odstránenie zbytočnej komplikovanosti. Takéto zmeny administratívnych podmienok musia vychádzať z analýzy silných a slabých stránok súčasného systému a musí sa o nich rozhodnúť v značnom predstihu pred vypracovaním systému implementácie pre nové obdobie financovania. Komisia preto zorganizovala v roku 2003 seminár, na ktorom sa zišlo vyše 600 účastníkov a ktorý bol súčasťou širšej debaty o budúcnosti politiky iniciovanej Komisiou v roku 2001¹⁴.

Základné princípy

Reformou v roku 1988 sa plánovanie, partnerstvo, koncentrácia a doplnkovosť zaviedli ako zjednocujúce princípy štrukturálnych fondov a naďalej zostávajú základom ich riadenia s cieľom zvýšiť ich účinnosť a dopad. Vyvinuli sa rozmanité postupy

riadenia, ktoré rešpektujú základné princípy, ale zohľadňujú tiež inštitucionálny kontext a administratívnu kapacitu v jednotlivých členských štátoch, ktoré samotné majú tendenciu sa s postupom času meniť.

Plánovanie vedie k stabilite a koherencii, ale vyžaduje racionalizáciu

Viacročné plánovanie bolo jedným z hlavných úspechov metódy štrukturálnych fondov a pozitíva tohto prístupu boli s postupom času čoraz zrejmejšie tak, ako sa postupne rozvíjala schopnosť členských štátov plánovať programy na niekoľko rokov. Relatívna konzistentnosť a koherentnosť v plánovaní od roku 1989 umožnila plánovať dlhodobejšie a strategickejšie.

Pokiaľ ide o dostupnosť finančných prostriedkov, prináša viacročné plánovanie z finančného hľadiska väčšiu istotu a stabilitu, než príprava rozpočtu na jeden rok. To je zvlášť dôležité v prípade veľkých investícií do infraštruktúry, dokončenie ktorých trvá celé roky.

Postupne sa vyvinuli jednotlivé aspekty procesu plánovania:

- začlenenie východiskových údajov ako podkladov pre kvantifikované ciele a socio-ekonomickú analýzu do programových dokumentov, čo vedie k väčšej transparentnosti pri implementácii programu;
- predĺženie plánovacieho obdobia, čo je odrazom rastúcej schopnosti plánovať viacročne, ale súčasne prináša výzvu spočívajúcu v zabezpečení dostatočne pružných postupov, ktoré umožnia programy prispôbiť zmenám;
- čo je menej pozitívne, vzrástli obavy týkajúce sa doby a zložitosti schvaľovania programových dokumentov, ktoré sú sčasti dôsledkom zavedenia programových dodatkov.

Zložitou výzvou pre politiku súdržnosti zostáva dosiahnutie správnej rovnováhy medzi potrebou transparentnosti a zodpovednosti za programy (ktorá vyžaduje podrobnejšie informácie a monitorovacie mechanizmy) a flexibility v rámci programov i v partnerstve s Komisiou, ktoré by malo transformáciou získať skôr strategickejší charakter, než charakter mikromanažmentu.

Partnerstvo je silnejšie a integrujúcejšie

Partnerstvo sa za posledných 15 rokov politiky súdržnosti rozšírilo a prehĺbilo a v niektorých prípadoch sa rozšírilo mimo štrukturálne fondy do ďalších oblastí národnej a regionálnej správy. Zatiaľ čo v roku 1988 bolo partnerstvo chápané ako vertikálny vzťah medzi Komisiou a národnými, regionálnymi alebo miestnymi orgánmi, horizontálny rozmer partnerstva, vrátane širšej škály zapojených subjektov na miestnej, regionálnej a národnej úrovni, časom zosilnel. Ak funguje účinne, pridáva partnerstvo hodnotu mnohými spôsobmi:

- pri navrhovaní programu pomáha sústrediť intervencie na potreby regiónu alebo konkrétnych cieľových skupín;
- stimuluje nápady na projekty tým, že sa partneri informujú o príležitostiach vyplývajúcich z podmienok štrukturálnych fondov;
- vďaka znalosti fungovania programu v teréne zabezpečuje vstupy pre monitorovací proces a pomáha tak nachádzať riešenia problémov pri realizácii;
- znamená, že v procese vyhodnocovania sa odrazí širšia paleta názorov;
- pomáha lepšie rozšíriť informácie o fondoch a ich dopade na príslušné územie.

Partnerstvo zostáva základným princípom riadenia, monitorovania a vyhodnocovania fondov a môže priniesť veľkú pridanú hodnotu, najmä ak sú

úlohy a povinnosti zúčastnených jasne vymedzené. Dobrým príkladom fungujúceho partnerstva sú teritoriálne pakty zamestnanosti. Miestnemu rozvoju a zamestnanosti pridali hodnotu:

- zdokonalením rozdeľovania zdrojov na miestnej a regionálnej úrovni;
- zosúladením ponuky s dopytom;
- znížením duplicity administratívy;
- podporou jasnejšieho definovania politík.

Intenzívnejšie zapojenie sociálnych partnerov do plánovania a spravovania si v priebehu času vyžiadali aj hlavné programy štrukturálnych fondov. Európsky hospodársky a sociálny výbor schválil v septembri 2003 analytický posudok na *Partnerstvo pri implementácii štrukturálnych fondov*, v ktorom odporúčal, aby sa partnerstvo posilnilo, pretože prispieva k úspechu programov tým, že im dáva väčšiu legitimitu, uľahčuje ich koordináciu a zvyšuje ich účinnosť i transparentnosť. Prínos partnerstva je zvlášť očividný v prípade programov ESF, kde sa mnoho aktérov na miestnej úrovni priamo zapojilo do programov financovaných EÚ.

Hoci panuje všeobecná zhoda v tom, že partnerstvo pridáva hodnotu k účinnosti a dopadu štrukturálnych fondov, zvyšuje tiež zložitosť procesu prípravy a realizácie politík, čo môže spomaliť rozhodovanie. Preto musí existovať kompromis medzi zvýšenou zložitou vyplývajúcou z partnerstva a zlepšeniami pri príprave a implementácii, ktoré môže priniesť.

Koncentrácia

Koncentrácia má zaručiť, aby sa účinky štrukturálnych fondov neeliminovali prílišným rozptýlením zdrojov, či už zemepisne, finančne alebo z hľadiska priorít politiky, a zároveň má zabezpečiť, aby pomoc dostali všetky regióny s vážnymi štrukturálnymi problémami.

Určovanie zemepisných cieľov sa opieralo o kritériá nároku na podporu pre oblasti v rámci cieľov štrukturálnych fondov. V tomto ohľade došlo k určitému pokroku, keďže v plánovacom období 2000–2006, kedy sa Ciele 1 a 2 týkali 41% obyvateľstva EÚ, bol zaznamenaný vyšší stupeň koncentrácie, než v dvoch predchádzajúcich obdobiach. Proces určovania regiónov Cieľa 2 bol však v súčasnom období aj tak príliš zložitý a v niekoľkých prípadoch viedol k fragmentácii regiónov a rozptýleniu zdrojov. V rokoch 2004 až 2006 budú všetky regióny 10 nových členských štátov spadať pod Cieľ 1, okrem Prahy, Bratislavy a Cypru, v ktorých bude spolu 31% obyvateľstva spadať pod Cieľ 2.

Koncentráciu z hľadiska priorít politiky podporujú pokyny Komisie, ktoré určujú priority v oblasti dopravy, energetiky, konkurencieschopnosti, ľudských zdrojov, rozvoja vidieka a stále častejšie i v oblasti životného prostredia. Nezáväzná a často príliš vágna povaha týchto pokynov však znížila ich dopad.

A hoci sa dosiahol pokrok, hodnotenia naznačujú, že prostriedky zo štrukturálnych fondov sa niekedy rozdeľujú príliš rozptýlene v malých objemoch. Programy, ktoré zahŕňajú všetky možné akcie s nárokom na podporu, nebudú mať pravdepodobne účinný dopad a ich riadenie bude asi zložitá a nepružná, pretože bude spočívať na celom rade realizačných orgánov a príliš rozsiahlom systéme ukazovateľov.

Doplnkovosť

Doplnkovosť — zásada, že štrukturálne fondy nesmú byť použité ako náhrada existujúcich verejných investícií — zaručila, že štrukturálne fondy skutočne zvyšujú objem finančných prostriedkov vynaložených s cieľom stimulovať regionálny rozvoj. Táto zásada bola preukázateľne dodržiavaná v regiónoch Cieľa 1, kde je možné, i keď je to zložitá, určiť objem investovaných prostriedkov. Preukázanie doplnkovosti bolo ťažšie v prípade programov Cieľa 2 a ešte výraznejšie Cieľa 3, čo

oslabilo jej význam ako základného princípu všetkých Cieľov štrukturálnych fondov.

Vývoj štrukturálnej politiky a hľadanie efektivity

Profesionalita pri implementácii programov štrukturálnych fondov rástla tak, ako pribúdali skúsenosti. Časom boli požiadavky v nariadeniach stanovené jasnejšie a príslušné úlohy a povinnosti Komisie, národných vlád a regionálnych orgánov boli definované podrobnejšie. Dosiahnutie správnej rovnováhy medzi striktným riadením s príslušnými administratívnymi nákladmi na strane jednej a účinnosťou programov na strane druhej je kľúčovou výzvou do budúcnosti.

Finančné riadenie a kontrola — správna rovnováha?

Ustanovenia týkajúce sa finančného riadenia a kontroly boli postupne výrazne posilnené. Komisia bude naďalej vykazovať výdavky zo štrukturálnych fondov rozpočtovému orgánu a podlieha externej kontrole Účtovného dvora, a to aj v kontexte rozsiahlejšieho presunu zodpovednosti na členské štáty, čo vytvára určité napätie medzi úlohou členských štátov a Komisie.

Spoločenstvo a členské štáty zdieľajú podľa Zmluvy zodpovednosť za ochranu finančných prostriedkov EÚ a Komisia má právomoc bojovať proti podvodom, korupcii a protiprávnym postupom, ktoré poškodzujú záujmy spoločenstva. Zavedenie podrobnejších kritérií kontroly v polovici obdobia rokov 1994–1999 prinieslo v členských štátoch vo všeobecnosti účinnejší a prísnejší režim kontroly, aj keď — ako ukázali problémy, ktoré sa objavili pri uzavieraní programov — pre členské štáty bolo zložité poskytnúť uspokojivé záruky za riadne vynakladanie prostriedkov deklarovaných za celé implementačné obdobie.

V období rokov 2000–2006 pracovala Komisia s členskými štátmi na ďalšom rozpracovaní kritérií

kontroly a na vyjasnení povinností riadiacich orgánov na jednej strane a platobných orgánov na strane druhej. Štruktúra vypracovaná na zaistenie primeraného finančného riadenia a kontroly a definované princípy sú vo veľkej miere prijímané, hoci v prípade kritérií zostáva priestor pre širšie uplatnenie proporcionality.

Neskoré prijatie nariadenia Komisiou pomerne dlho po začiatku plánovacieho obdobia, ktoré sa prekryvalo s uzatváraním predchádzajúceho obdobia, navyše značne sťažilo účinný nástup požadovaných opatrení. V kombinácii so zavedením nových pravidiel pre prísluby a úhrady¹⁵ to pomáha vysvetliť vysokú akumuláciu čiastok, ktoré neboli ešte na konci roka 2002 vyplatené.

Celkové výdavky na štrukturálne intervencie v roku 2003 výrazne vzrástli a po prvý krát prekročili úroveň roku 2000, s celkovými úhradami vo výške 28,6 miliárd eur. To zrejme odzrkadľuje:

- v období rokov 2000–2006 kombinovaný účinok finančnej disciplíny podľa pravidla „n+2“, zavedených zjednodušujúcich opatrení a skutočného nábehu programov v teréne;
- v období rokov 1994–1999 značné zníženie počtu príslubov, ktoré čakali na čerpanie.

Čerpanie v pomere k príslubom bolo najvyššie v prípade Kohézneho fondu, ktorý bol vyčerpaný na 100%, a ERDF, vyčerpaného na 96,5%.

Regionálne orgány uznávajú, že kontroly majú zlepšiť riadenie a gesciu, ale rozsah požiadaviek je často považovaný za bremeno, ktorého prínos dostatočne neospravedlňuje vynaložené administratívne náklady. V súčasnom plánovacom období sa vníma nedostatok pružnosti, zvlášť pokiaľ ide o pravidlo „n+2“ (podľa ktorého je čiastky prideľované z rozpočtu potrebné spotrebovať do dvoch rokov, inak prepadnú). Existuje tiež obava, že dochádza k zbytočnej duplicite postupov v národných systémoch. Zvlášť sa kritizuje skutočnosť, že o

nových požiadavkách sa rozhodovalo neskoro, a regióny tak boli nútené upravovať už definované systémy. Výsledkom bol sklz v realizácii programu, ktorý kvôli pravidlu „n+2” následne vyvolal tlak na investovanie na úkor kvality a inovácie. Podľa niektorých členských štátov a regiónov sú náklady na implementáciu postupov finančnej kontroly vyžadovaných Komisiou v porovnaní s ich prínosom príliš vysoké. Otázka nákladov je zvlášť akútna pri intervenciách Cieľa 2, kde je doložené, že náklady na implementáciu tvoria vysoký podiel celkových nákladov.

Výber a realizácia projektov

S výnimkou rozsiahlych projektov (s celkovým objemom nákladov nad 50 miliónov eur v období rokov 2000–2006) rozhoduje o výbere projektov príslušný členský štát alebo región. Na základe hodnotení sa zistilo, že postupy výberu sú vo všeobecnosti formálne ale spoľahlivé a využívajú ako systém súťaže, tak i poradníkov. Niektoré postupy boli hodnotené ako príliš zložité, čo môže perspektívnych navrhovateľov projektov odradiť. V prípade programov Cieľa 1 bol v niektorých projektoch zistený nedostatok transparentnosti, zatiaľ čo v regiónoch Cieľa 2 sa ukázalo stále širšie uplatňovanie presných kritérií, ako aj rastúca profesionalita a transparentnosť. V regiónoch Cieľa 6 bol však v niektorých prípadoch výber projektov zmätený a zúčastňovalo sa ho len úzke spektrum uchádzačov, a keďže išlo o nový systém, nedostatočná pozornosť sa často venovala príprave projektu.

Napriek zvýšenému štandardu spravovania verejných prostriedkov je ešte čo zlepšovať, hlavne pokiaľ ide o výber a realizáciu veľkých investičných projektov. Podľa ex post hodnotenia programov Cieľa 1 bola iba tretina skúmaných projektov ukončená v pôvodne plánovanom termíne a tretina s vyše ročným oneskorením, zatiaľ čo dve tretiny skúmaných projektov prekročili rozpočet a každý piaty stál o vyše 30% viac, než sa pôvodne plánovalo. Medzi zistenými príčinami týchto prekročení boli nedostatky v plánovaní, vrátane nepredvídaných

problémov s vlastníctvom pozemkov, nepresný odhad nákladov a časové posuny z administratívnych dôvodov.

Vytvorenie strategickejšej úlohy pre monitorovacie systémy

Hoci monitorovanie je základnou súčasťou systému, skúsenosti ukazujú, že monitorovacie výbory často kladú dôraz skôr na záležitosti finančného riadenia a hlavne na zabezpečenie absorpcie prostriedkov zo štrukturálnych fondov, než na strategické riadenie. Toto úzke zameranie má dopad na proces rozhodovania a obvykle vedie k tomu, že sa zdroje vynakladajú tam, kde je ich absorpcia už dobre vyskúšaná, čo bráni využitiu inovatívnejších prístupov a smerov. Jednou z výziev pre lepšie fungovanie politiky súdržnosti je preto vytvorenie strategickejšej funkcie monitorovacích výborov. V tejto súvislosti je dôležité, aby riadiace orgány uznávali partnerskú úlohu monitorovacích výborov, ktoré nesmú byť len nástrojmi na „pečiatkovanie” rozhodnutí prijatých inde.

Hodnotenie programov štrukturálnych fondov upozornilo napriek evidentným zlepšeniam na nízku kvalitu monitorovania v období rokov 1994–1999 a zdôraznilo potrebu prístupu monitorovacích výborov ku kvalitným informáciám o pokroku v realizácii programov.

Hoci monitorovanie na obdobie rokov 2000–2006 bolo s dôrazom na využitie ukazovateľov a určovanie cieľových hodnôt posilnené, problémy pretrvávajú. Chýba najmä jasná definícia ukazovateľov a ich počet je niekedy vysoký, hlavne v prípade príliš širokého zamerania programu. Okrem toho tri roky po začiatku plánovacieho obdobia nie sú monitorovacie systémy v mnohých prípadoch ešte úplne funkčné a komplikujú ich rozličné požiadavky ERDF, ESF a EAGGF.

Hodnotenie

Hodnotenie programov štrukturálnych fondov sa v 90-tych rokoch rozvinulo a zdokonalilo a viedlo k

zvýšeníu transparentnosti a zodpovednosti v riadení fondov. Zatiaľ čo v roku 1988 sa dôraz kládol hlavne na audit činnosti fondov, časom sa pozornosť rozšírila aj na výsledky dosiahnuté vynaložením príslušných prostriedkov. Všetky členské štáty požiadavku vyhodnocovať čerpanie fondov rešpektujú a v niektorých prípadoch tento postup zaviedli i do iných oblastí politiky, avšak spôsob, akým sa hodnotenie vykonáva, sa v jednotlivých členských štátoch stále značne líši a odráža rozdielne tradície a kultúru.

V minulosti bol dopad hodnotení malý, pretože boli ukončené príliš neskoro na to, aby ovplyvnili kľúčové rozhodnutia, ktoré mali z ich zistení čerpať. Aby sa tento problém vyriešil, určujú súčasné pravidlá štrukturálnych fondov termín hodnotenia, na ktorý sa viaže výkonnostná rezerva. Komuniké o výsledkoch hodnotenia v polovici plánovacieho obdobia a o rozdelení výkonnostnej rezervy vypracuje Komisia v priebehu roka 2004.

V súčasnosti sa vyžaduje hodnotenie ex ante členskými štátmi, v polovici obdobia členskými štátmi v spolupráci s Komisiou a ex post Komisiou. Hodnotenie uprostred obdobia, ktoré má pevne stanovený časový rámec, aby sa zaručila použiteľnosť výsledkov, je podľa niektorých tvrdení príliš nepružné¹⁶. Bol tiež vyjadrený názor, že ex post hodnotenie dva roky po konci plánovacieho obdobia sťažuje účinné využitie výsledkov.

Väčšie zapojenie regiónov a členských štátov pravdepodobne celý proces skvalitní a zvýši jeho užitočnosť a relevantnosť, ale zároveň poukazuje na potrebu venovať viac pozornosti príprave programov hodnotenia, ktoré budú vyhovovať regionálnym a národným potrebám.

Prvé výsledky hodnotenia v polovici obdobia

Všetky programy štrukturálnych fondov na obdobie rokov 2000–2006 boli v polovici obdobia predmetom hodnotenia, ktoré bolo dokončené v závere

roka 2003. Predbežná analýza výsledkov naznačila toto:

- vo veľkej miere sa potvrdila relevantnosť strategických rozhodnutí uskutočnených v roku 2000, najmä dôrazu na lisabonské priority (inovácia, informačná spoločnosť a siete). Výdavky na tieto priority dosiahli približne 60 miliárd eur, čiže 30% štrukturálnych fondov. Stále je však možné zamerať sa na tieto priority ešte viac, a to najmä v oblasti inovácie a chýbajúcich článkov sietí;
- napriek pomalému štartu sa tempo finančnej absorpcie zvýšilo a zdá sa, že pravidlo „n+2“ stimulovalo rýchlejšiu realizáciu programov. Príliš mechanická aplikácia tohto pravidla však mala v niektorých prípadoch zrejme negatívny dopad na kvalitu a inováciu;
- systémy výberu a implementácie projektov sú hodnotené ako lepšie, než v minulosti, ale nepružné byrokratické postupy viedli v niektorých prípadoch k neefektívnosti;
- modernizáciu administratívy, sčasti stimulovanú štrukturálnymi fondmi, musia dopĺňať „inteligentné“ informačné systémy, ktoré manažérom a riadiacim pracovníkom umožnia intervencie priebežne vyhodnocovať a podľa potreby podniknúť kroky k náprave. Monitorovacie systémy založené na rozsiahlom súbore ukazovateľov je potrebné zjednodušiť a sústrediť na strategickjšie využitie informácií;
- stupeň naplnenia cieľov je v niektorých programoch relatívne vysoký, najmä v oblasti dopravnej infraštruktúry.

Aj keď je príliš skoro na to, aby sme určili dopady za celé obdobie rokov 2000–2006, v Španielsku sa efekt investícií realizovaných v kontexte Rámca podpory spoločenstva (štrukturálne fondy plus národné verejné výdavky) v rokoch 2000 až 2002 odhaduje na 0,4% HDP (s prognózou 2,4% v roku 2006).

Výkonnostná rezerva — odmeňovanie dosiahnutých výsledkov

Výkonnostná rezerva spája niekoľko aspektov správnej praxe riadenia, konkrétne finančnú kontrolu, účinnosť implementácie, monitorovanie a hodnotenie. Rezerva je nový postup, na základe ktorého sa v súčasnom plánovacom období zadržiavajú 4% zdrojov štrukturálnych fondov, ktoré budú pridelené najneskôr do 31. marca 2004 podľa toho, nakoľko boli splnené ciele vytýčené na začiatku v programovej dokumentácii. Ciele sa týkajú účinnosti (výstupy a dosiahnuté výsledky), finančných otázok a riadenia. Aj keď jej fungovanie sa ešte musí overiť v praxi, rezerva je prvým krokom k riadeniu podľa cieľov a po prvý krát zavádza finančnú motiváciu k správne riadeniu, takže bude jednoznačne v záujme členských štátov a regiónov zaistiť ho.

Hoci sa v súvislosti so samotným mechanizmom objavili určité obavy, konkrétne z jeho nepružnosti a komplikovanosti, rezerva sústredila pozornosť na dôležité

Niektoré predbežné výsledky za obdobie rokov 2000-2002 v španielskych regiónoch Cieľa 1

- Lepšia dostupnosť: vybudovalo alebo skvalitnilo sa 476 km ciest alebo diaľnic a 173 km železničných tratí; vybudovalo sa 810 km rozvodných energetických sietí; postavilo sa 250 km plynovodu;
- podpora výrobnjej sféry: podporu získalo 4600 malých a stredných podnikov s odhadovaným pákovým efektom na investície vo výške približne 12,2 miliardy eur;
- rozvoj znalostnej spoločnosti: podporu získalo 1 503 výskumných stredísk a 48 199 výskumných pracovníkov; zaviedlo sa 26 864 liniek ADSL;
- ľudské zdroje: podporu z ESF získalo približne 7 miliónov osôb, z ktorých 57% absolvovalo odbornú prípravu.

Vnímanie štrukturálnej politiky EÚ v regiónoch

Prípadové štúdie uvádzané v Časti 3. a zamerané na prieskum názorov regionálnych úradníkov na politiky EÚ zisťovali tiež ich názory na fungovanie štrukturálnych fondov. Respondenti sa jednoducho zhodli na pozitívnom dopade fondov v regiónoch Cieľa 1, najmä na infraštruktúru a zvlášť výrazne v kohéznych krajinách, kde bola konvergencia HDP na obyvateľa k priemeru EÚ významným cieľom národnej politiky.

V iných regiónoch Cieľa 1, ktoré dostávajú menšie objemy prostriedkov, opýtaní potvrdili (napríklad v regiónoch Flevoland, Highlands a Islands), že nárok ich regiónu na podporu v rámci Cieľa 1 viedol aj národnú regionálnu politiku k tomu, že mu priznala vyššiu prioritu.

V regiónoch Cieľa 2 prípadové štúdie potvrdzujú, že na príslušnej regionálnej úrovni je ťažké získať údaje, ktoré by objasnili vývoj situácie, a tiež skutočnosť, že poskytnuté prostriedky neboli vo všeobecnosti dostatočné na to, aby zhoršovaniu stavu zabránili.

Práve v oblastiach Cieľa 2 sa však často akumuluje väčšina problémov regiónu, v ktorom sa nachádzajú, či už ide o demografické trendy, stupeň vzdelania, reštrukturalizáciu tradičných priemyselných odvetví, nezamestnanosť, životné prostredie, atď. Investície do podnikania sa zvyčajne koncentrujú v iných častiach regiónu alebo v susedných regiónoch a poskytovanie podpory zostáva len na štrukturálnych fondoch.

V mnohých prípadoch sa dôraz kladol skôr na kvalitatívny než na kvantitatívny účinok štrukturálnych fondov, hlavne v regiónoch s relatívne nízkymi príjmami zo štrukturálnych fondov, či už vo vzťahu k HDP, investíciám alebo národnému rozpočtu. Najčastejšie uvádzaným prínosom zavedenia prístupu z úrovne spoločenstva bolo v týchto prípadoch partnerstvo a tiež plánovanie a sledovanie integrovanej stratégie na regionálnej úrovni. Prevládal názor, že sa tým posilnila inštitucionálna kapacita a rozvinuli najmä odborné skúsenosti a znalosti

potrebné na hodnotenie, hlavne vo vzťahu k horizontálnym témam, ako rovnosť príležitostí, udržateľný rozvoj alebo inovácia.

S výnimkou regiónov s vysokým stupňom autonómie sa vo všeobecnosti nezdá, že by aplikácia politík spoločenstva bola oficiálne koordinovaná. Prípadnú koordináciu brzdí tiež nedostatok silnej regionálnej štruktúry riadenia. Prevláda však takmer jednomyselné presvedčenie, že vďaka získaným skúsenostiam je v súčasnom plánovacom období miera koordinácie vyššia, než v predchádzajúcich.

Výrazne sa ale kritizovalo nezanedbateľné zvýšenie nákladov na riadenie, hodnotenie a kontrolu v plánovacom období 2000-2006 (jedna zo štúdií uviedla nárast z 5% na 20% celkových nákladov). Prejavila sa tiež rozsiahla nespokojnosť so zložitou postupov riadenia politiky súdržnosti, ktorá v každom novom plánovacom období ešte vzrástla. Na druhej strane spolupráca so sociálnymi partnermi, podnikmi a inými organizáciami bola vo všeobecnosti považovaná za dôležitý krok vpred a za postup, v ktorom je treba pokračovať.

Návrhy Výboru pre regióny na zlepšenie riadenia štrukturálnych fondov

Výbor pre regióny bol požiadaný, aby na základe širokého prieskumu v orgánoch zodpovedných za spravovanie štrukturálnych fondov v teréne vypracoval

správu o možnostiach zjednodušenia riadenia politiky súdržnosti po roku 2006. Zistenia boli predmetom diskusie na konferencii v Lipsku v máji 2003 a boli predložené Európskej komisii v júli 2003. Odporúčania Komisie sú nasledovné:

- zvýšiť koherentnosť a zúžiť koordináciu, ako interne (medzi jednotlivými fondmi, rozličnými orgánmi Komisie a ministerstvami), tak aj externe (medzi komunitárnymi, národnými a regionálnymi programami);
- zlepšiť aplikáciu princípov subsidiarity a proporcionality, s prijatím zásady, že regionálne a miestne orgány sú vo všeobecnosti najvhodnejšími subjektami na prijímanie politických rozhodnutí a ich účinné plnenie;
- pokračovať v regionálnom prístupe vychádzajúcom z perspektívy spoločenstva;
- uchovať zdroje, pretože politika súdržnosti nie je so zníženým objemom prostriedkov možná;
- zvýšiť vplyv sektorálnych politík na súdržnosť;
- výraznejšie zjednodušiť postupy a posilniť spolupodpovednosť;
- viac zohľadniť význam regionálnej spolupráce ako prostriedku na dosiahnutie integrácie.

aspekty výkonnosti, akými sú absorpcia finančných prostriedkov a kvalita údajov používaných pri monitorovaní. Bol však vyslovený aj názor, že dôraz na absorpciu finančných prostriedkov môže viesť k preneseniu pozornosti na čerpanie prostriedkov na úkor kvality.

Rozmanitosť postupov riadenia

Aj keď postupy v rámci štrukturálnych fondov boli označované ako postupy „univerzálnej veľkosti“, ktorá sadne každému, výsledky hodnotenia a iné štúdie odhaľujú veľkú rozmanitosť používaných postupov, ako aj rastúcu schopnosť orgánov fondy spravovať.

Princípy najlepšej praxe sú zakotvené v nariadeniach a v každom plánovacom období sa upresňujú a zdokonaľujú. Aj každý členský štát prešiel vlastným vývojovým cyklom, v ktorom postupne zvyšoval svoju kapacitu pre účinnejšiu implementáciu fondov.

Existujú tri hlavné prístupy k správe štrukturálnych fondov:

- vysoko centralizovaný prístup, ktorý sa týka hlavne odvetvových programov;
- kombinácia centralizovaných a decentralizovaných programov;

- decentralizovaný prístup, ktorý sa vzťahuje na programy regionálnejšieho charakteru.

Systémy sa s postupom času vyvíjali, často smerom od centralizovaného prístupu cez kombináciu prístupov až k prevažne decentralizovanému prístupu. Výsledky hodnotení naznačujú, že čisto centralizovaný alebo decentralizovaný prístup je efektívnejší, hoci decentralizovaný je často účinnejší, pretože umožňuje lepšie reagovať na regionálne potreby.

Centralizovaný prístup je zvyčajne efektívny vďaka rýchlejšiemu rozhodovaniu a väčšej pružnosti, ale keďže býva menej vnímavý voči regionálnych potrebám, má tendenciu využívať tradičnejšie postupy, ktoré bránia inovácii. Zatiaľ čo v prvom plánovacom období využívala väčšina kohéznych krajín a južné regióny Talianska centralizované systémy, v neskorších obdobiach sa prejavuje väčšia decentralizácia, aj keď v Portugalsku menej výrazne než v iných krajinách, pričom Taliansko, Španielsko a Grécko začali s decentralizáciou v období rokov 1994–1999 a Írsko v rokoch 2000 až 2006.

Mimo uvedených štátov využívajú regióny Cieľa 1 vo východnom Nemecku a v iných krajinách decentralizované systémy, ktoré fungujú účinne napriek svojej občasnej náročnosti.

V regiónoch Cieľa 2 je riadenie štrukturálnych fondov všeobecne decentralizované. Dokonca aj v tradične centralizovaných krajinách, akými sú Francúzsko a Spojené kráľovstvo, sa rozhodovacie právomoci a administratívna autonómia čoraz častejšie prenášajú na regióny Cieľa 2. Celkovo sa programy Cieľa 2 stále častejšie integrujú do štruktúr regionálnej politiky.

Rozšírenie a politika súdržnosti: nadchádzajúce výzvy

Podpora štrukturálnych fondov bude mať pre nové členské štáty kľúčový význam pri posilňovaní ich ekonomickej konkurencieschopnosti a dobiehaní ostatných krajín EÚ v úrovni HDP na obyvateľa. Nižšie

skúmame doterajšie skúsenosti s rôznymi predvstupovými fondmi a vyvodzujeme niektoré ponaučenia z jednaní o Národných plánoch rozvoja a o programoch implementácie štrukturálnych fondov v období rokov 2004–2006.

Skúsenosti s predvstupovými fondmi

V období rokov 2000–2006 EÚ pristupujúcim krajinám poskytne finančnú podporu vo výške približne 3 miliardy eur ročne. Podpora pochádza z troch rôznych zdrojov: ISPA (Nástroj štrukturálnych politík pre predvstupovú pomoc), ktorý financuje projekty v oblasti dopravy a životného prostredia; SAPARD (Špeciálny predvstupový program pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka), ktorého účel je zrejmý z názvu, a PHARE, ktorý financuje posilňovanie administratívnej a inštitucionálnej kapacity v rámci príprav na vstup.

Predvstupová pomoc bola čiastočne zamýšľaná ako cvičenie, vďaka ktorému sa mali jednotlivé krajiny naučiť efektívne využívať finančné prostriedky predtým, než budú po vstupe dostávať omnoho vyššie čiastky. Preto sa od nich očakávalo, že vytvoria inštitucionálne mechanizmy, ktoré budú najlepšie odrážať miestne podmienky a potreby a zároveň spĺňať normy EÚ týkajúce sa spravovania verejných fondov.

PHARE

Program PHARE sa od roku 2000 sústredil na pomoc pristupujúcim krajinám pri príprave na vstup a jeho rozpočet sa zvýšil na 1,6 miliardy eur ročne, so zameraním na tri hlavné priority:

- budovanie inštitúcií (30%),
- investície do regulačnej infraštruktúry potrebnej na zaručenie zhody s *acquis communautaire* (35%),
- podpora ekonomickej a sociálnej súdržnosti (35%).

Po vstupe do EÚ v máji 2004 bude 10 nových členských štátov dostávať pomoc z prostriedkov PHARE ešte najmenej tri roky, zatiaľ čo v Bulharsku a

Rumunsku by program mohol pokračovať aj po tomto termíne.

ISPA

ISPA zhruba zodpovedá Kohéznemu fondu a podporuje investície do dopravných systémov a ekologickej infraštruktúry, ktoré boli celé desaťročia pred začiatkom transformácie zanedbávané a nevyhovujú potrebám moderného hospodárstva. Pokiaľ ide o dopravu, prioritou sú hlavné dopravné trasy, definované v štúdiu nazvanej Odhad potrieb dopravnej infraštruktúry (Transport Infrastructure Needs Assessment, TINA), ktoré spájajú prístupujúce krajiny so súčasnými členskými štátmi. Pomoc na zlepšenie životného prostredia sa zameriava na zásobovanie vodou, čistenie odpadových vôd a likvidáciu tuhého odpadu.

Podpora v celkovej výške tesne nad 1 miliardu eur ročne sa poskytuje iba na projekty s rozpočtom nad 5 miliónov eur. V rokoch 2000 a 2001, prvých dvoch rokoch implementácie, bolo vyvinuté veľké úsilie na prípravu projektov spĺňajúcich kritériá nárokovateľnosti a na vytvorenie administratívnych štruktúr potrebných pre implementáciu. Do konca roku 2002 Komisia schválila 249 projektov s finančným prísľubom z ISPA v objeme 3,2 miliárd eur, ktoré boli rozdelené rovnomerne medzi dopravu a životné prostredie, a v rámci dopravy medzi pozemné komunikácie a železnice, pričom väčšina projektov bola zameraná na renováciu a modernizáciu existujúcej infraštruktúry.

Predvstupové krajiny čoraz častejšie vyberali projekty v súlade s národnými stratégiami pre dopravu a životné prostredie, aby obmedzené prostriedky, ktoré sú k dispozícii, využili čo najlepšie.

Fond ISPA prispel tiež k budovaniu know-how a administratívnej kapacity prostredníctvom technickej pomoci pri odbornej príprave zameranej na postupy obstarávania, finančné riadenie, prípravu projektov, prípravu technickej dokumentácie, analýzu nákladov a výnosov a využívanie Rozšíreného decentralizovaného implementačného systému Komisie (EDIS).

SAPARD

SAPARD vyčleňuje 500 miliónov eur ročne na pomoc prístupujúcim krajinám pri implementácii *acquis communautaire* vo vzťahu ku CAP a na reštrukturalizáciu poľnohospodárstva a vidieckych oblastí. Podpora je založená na plánoch rozvoja, ktoré tieto krajiny vypracovali a ktoré obsahujú menší počet opatrení, napríklad na zdokonalenie systémov zabezpečovania kvality, vykonávanie veterinárnej a fytosanitarnej kontroly alebo zriaďovanie pozemkových registrov a združení výrobcov. Rozdelenie podpory medzi jednotlivé opatrenia je v rôznych krajinách rôzne, avšak jej veľká časť sa využíva na investície do spracovávania a odbytu (26% celkovej sumy) a do poľnohospodárskych podnikov a vidieckej infraštruktúry (ďalších približne 20%).

Napriek pomalej implementácii¹⁷ mal SAPARD na prístupujúce krajiny pozitívny vplyv v tom zmysle, že ich stimuloval k vytváraniu finančných štruktúr a kontrolných systémov podobných štruktúram a systémom v súčasných členských štátoch, a pomáhal tak budovať ich administratívnu kapacitu.

Ponaučenie z Národných plánov rozvoja

Výzva transformácie

Pre prístupujúce krajiny je prvé plánovacie obdobie, kedy budú mať nárok žiadať o pomoc zo štrukturálnych fondov, relatívne krátke — od roku 2004 do roku 2006. Predstavuje príležitosť definovať koherentnú stratégiu regionálneho rozvoja a výzvu integrovať princípy štrukturálnej politiky EÚ do rámca svojej národnej politiky a vytvoriť vhodné mechanizmy implementácie.

Bolo dohodnuté, že v tomto prvom krátkom plánovacom období sa štrukturálna intervencia zameria na menší počet prioritných oblastí s cieľom dosiahnuť maximálny účinok a zjednodušiť implementáciu. V štyroch najväčších členských štátoch (Poľsko, Maďarsko, Česká republika a Slovensko) sa bude pomoc realizovať cez Rámec podpory spoločenstva

v kombinácii s operačnými programami a v ostatných krajinách prostredníctvom Jednotného programového dokumentu.

Celkový objem pomoci vrátane pomoci z Kohézneho fondu tesne presahuje 7,3 miliárd eur ročne v cenách roku 1999. K tomu je treba pripočítať spolufinancovanie národných vlád, ktoré samotné významné prekročí súčasnú úroveň a bude predstavovať ďalšiu výzvu pre verejné rozpočty, ktoré už boli v celom rade krajín za posledné roky obmedzené v dôsledku relatívne nízkeho rastu (tabuľka A4.11).

Rodiace sa stratégie

Prvoradým cieľom všetkých prístupujúcich krajín je dosiahnuť a udržať vysoké tempo hospodárskeho rastu v snahe zvýšiť životnú úroveň a úroveň zamestnanosti. Národné plány rozvoja sa v prideľovaní pomoci jednotlivým intervenčným oblastiam značne líšia, čo odráža rozdiely v sociálnych a ekonomických podmienkach a vo vnímaní priorít. Podiel finančných prostriedkov vynaložených na infraštruktúru sa teda pohybuje od 19% v Slovinsku po 78% na Cypre, na oblasť vzdelávania, odbornej prípravy a ďalších programov od 14% na Malte po 28% v Slovinsku a na produktívne investície, z ktorých veľká časť smerovala do malých a stredných podnikov, od 14% v Českej republike po 54% v Slovinsku.

Programové dokumenty vypracované prístupujúcimi krajinami určujú a riešia niektoré z hlavných potrieb rozvoja, čo je dôležité vzhľadom na to, že štrukturálne fondy a národné spolufinancovanie budú pravdepodobne spolu predstavovať asi 25% celkových verejných výdavkov na štrukturálne investície. Celkový prístup k rastu definovaný v dokumentoch je v súlade s lisabonskou stratégiou. V Poľsku, Maďarsku a v Českej republike boli vypracované operačné programy pre regionálny rozvoj, za implementáciu ktorých spoločne zodpovedajú centrálna a regionálne orgány a na ktoré bola vyčlenená značná časť celkového rozpočtu.

Programy väčšiny krajín však aj tak identifikujú veľký počet rozličných intervenčných oblastí a príliš často

im chýba jasné zameranie a strategická vízia. Skúsenosti súčasných členských štátov naznačujú, že ak nedôjde k náprave, táto skutočnosť skomplikuje implementáciu programov a zníži ich účinnosť a udržateľnosť.

Aby sa po roku 2006 zaručila vyššia kvalita programov, je potrebné ďalej rozvíjať aj samotné analytické metódy a použité zdroje informácií. V prípade mnohých programov sa interakcia štrukturálnych fondov a národných politík analyzuje len v obmedzenom rozsahu a integrácia horizontálnych tém, akými sú životné prostredie a rovné príležitosti, je nedostatočná.

Ako podklad pre formuláciu programov slúžili vo všetkých krajinách hodnotenia ich účinku ex ante, realizované väčšinou tímom externých odborníkov. Vyplýva z nich, že po zohľadnení multiplikačného efektu bude HDP vďaka Rámcu podpory spoločenstva v Maďarsku vyšší približne o 4% a v Poľsku o tesne nad 3% (t.j. HDP bude v konečnom dôsledku o uvedené percento vyšší v porovnaní s HDP, aký by sa dosiahol bez podpory) a v roku 2007 sa v Maďarsku predpokladá nárast objemu investícií o 8% HDP a v Poľsku pokles nezamestnanosti o takmer 2% pracovnej sily.

Výzva implementácie

Štrukturálne fondy vyžadujú starostlivú prípravu v zmysle vybudovania potrebnej administratívnej štruktúry a systému spravovania získaných prostriedkov. Táto príprava sa začala už dávnejšie, počas rokov kovaní o prístupových zmluvách.

V prípravnej etape dosiahli prístupujúce krajiny viditeľný pokrok v zaistení efektívnejšej spolupráce medzi jednotlivými zložkami správnych orgánov, čím sa zlepšila koordinácia a účinnosť programov. Bolo vyvinuté rozsiahle úsilie na vyškolenie personálu, hlavne na príslušných ministerstvách a v realizačných agentúrach, pričom k zlepšeniu došlo aj v celom rade regionálnych a miestnych orgánov. Implementácia štrukturálnych fondov sa však dotkne celého radu správnych zložiek v prístupujúcich krajinách, od útvarov pre strategické plánovanie v ústredných vládach

až po miestne orgány zodpovedné za výber konkrétnych projektov. Význam otázky administratívnej kapacity sa pravdepodobne nezmenší počas celého obdobia rokov 2004–2006 ani neskôr. Ďalšie posilnenie tejto kapacity, ktoré bude čiastočne vychádzať zo získaných skúseností, bude nevyhnutnou podmienkou postupnej decentralizácie pri implementácii programov po roku 2006.

Všeobecne možno zhrnúť, že programové dokumenty a plánované činnosti odrážajú prechodný charakter obdobia rokov 2004–2006 a pripravujú pôdu pre stratégie, podľa ktorých sa bude postupovať v ďalšom plánovacom období, ako aj štruktúry na ich implementáciu.

Výzvy, pred ktorými stoja prístupujúce krajiny

Je iste lákavé považovať prístupujúce krajiny za jednotný celok s rovnakými vlastnosťami a problémami, skutočnosť to však zďaleka nezodpovedá. Aj keď sú štrukturálne problémy akútne a rozsiahle takmer všade, pričom najmä základná infraštruktúra je z veľkej časti opotrebovaná, zastaraná alebo neexistuje, povaha a rozsah problémov sa v jednotlivých krajinách a regiónoch značne líši. Dôkazom sú rozdiely v HDP na obyvateľa, ktoré sú medzi jednotlivými krajinami i medzi regiónmi väčšie, než v súčasnej EÚ15. Čo je ešte dôležitejšie, rozdiely akéhokoľvek typu sú všeobecne omnoho väčšie, než v súčasných regiónoch Cieľa 1. To má významné dôsledky pre prípravu štrukturálnej politiky. V každom regióne je potrebné určiť hlavné nedostatky, ktoré znižujú konkurencieschopnosť a odrádzajú priame zahraničné investície, a prioritne sa venovať ich riešeniu s cieľom dosiahnuť čo najskôr vysoké tempo rastu.

Regionálne rozdiely sa navyše postupne skôr prehlbujú, než zmierňujú, pretože rozvoj sa sústreďuje do veľkých miest a ich okolia, najmä hlavných miest, ktoré sú centrom rozvoja nových aktivít, predovšetkým v oblasti služieb. Túto tendenciu posilňuje paralelná koncentrácia priamych zahraničných investícií do tých istých lokalít, do ktorých ich lákajú dostupné služby, vybavenosť a kvalifikovaná pracovná sila.

Komunikačné spojenia sú do značnej miery neadekvátne vo všetkých krajinách. Rozsah dochádzania do zamestnania, dokonca aj do hlavných miest, je preto podstatne menší, než v súčasných členských štátoch (o viac než dve tretiny). Zlepšenie komunikácií musí byť jednou z prvoradých priorít, nielen preto, že umožnia rozvoj, ale tiež preto, že vytvoria podmienky na rozšírenie obchodovania medzi regiónmi a krajinami. Obchod medzi novými členskými štátmi v súčasnosti naďalej stagnuje napriek tomu, že sú prirodzenými obchodnými partnermi, a musí sa významne rozšíriť, aby bol oporou ich spoločného rastu. Aj keď plánované rozšírenie transeurópskej dopravnej siete bude pre prístupujúce krajiny prínosom, nové plánované trasy ich majú väčšinou spojiť skôr so súčasnými členskými štátmi, než medzi sebou navzájom.

Prekážkou pri dosahovaní rozptýlenejšieho modelu rastu je relatívne nízka hustota obyvateľstva v mnohých regiónoch a absencia miest primeranej veľkosti, ktoré by mohli prilákať investície a pôsobiť ako strediská hospodárskeho rozvoja. Iba v Poľsku je viacero veľkých miest (s počtom obyvateľov nad 250 tisíc), ktoré by okrem hlavného mesta mohli slúžiť ako póly rastu. V ôsmich zo 41 regiónov úrovne NUTS 2 v nových členských štátoch (5 v Poľsku, dva na Slovensku a jeden v Českej republike) sa nenachádzajú žiadne mestá s počtom obyvateľov nad 100 tisíc a väčšina populácie žije v mestách a dedinách s počtom obyvateľov pod 20 000. Tento model osídlenia v kombinácii s prevládajúcou štruktúrou hospodárskej aktivity môže byť prekážkou rozvoja v prípade, že nebudú existovať dobré dopravné spojenia medzi mestami, ktoré ľuďom umožnia jednoducho cestovať z jedného mesta do druhého a dochádzať do zamestnania alebo za službami a vybavenosťou, ktoré budú slúžiť viacerým malým mestám spoločne.

Zdokonalenie dopravných sietí má pre udržateľný rozvoj zásadný význam, je však potrebné uskutočniť ho bez nadmerného narušovania životného prostredia, najmä preto, že desaťročia zanedbávania škôd spôsobených priemyselnou činnosťou už zanechali odkaz v podobe poškodených oblastí. Vzhľadom na nedostatok diaľnic a všeobecne zlý stav pozemných komunikácií musí akákoľvek politika skvalitnenia dopravy zahŕňať relatívne rozsiahly program budovania nových ciest a rozšírenia tých, ktoré už existujú. Ekologické zretele — a zretele preťaženia — však zároveň poukazujú na potrebu posilňovať železničnú sieť v snahe obmedziť únik od železničnej dopravy k cestnej. To predpokladá modernizáciu tratí, elektrifikáciu a rozšírenie dvojkoľajných tratí, ako aj zaručenie interoperability medzi krajinami (plnou štandardizáciou rozchodov koľají a systémov napájania elektrickou energiou). Bude to zároveň vyžadovať jasné zohľadnenie rozdielnych miestnych podmienok s cieľom vypracovať koordinovanú dopravnú politiku — čo v mnohých súčasných členských štátoch chýba — ktorá umožní dosiahnuť ciele rozvoja regiónu pri minimalizácii ekologických škôd.

Samotné skvalitnenie dopravy však nestačí. Musí byť súčasťou koherentnej politiky rozvoja, ktorá prikladá náležitú váhu reforme systémov vzdelávania a odbornej prípravy tak, aby zodpovedali potrebám trhu, ktoré bývajú, podobne ako požiadavky v oblasti dopravy, v jednotlivých regiónoch rôzne a odrážajú štruktúru ekonomickej aktivity. Aj keď je úroveň vzdelania zdanlivo vysoká v tom zmysle, že počet osôb v produktívnom veku so stredoškolským vzdelaním bez maturity je vyšší, než v EÚ15, programy vzdelávania a odbornej prípravy nepripravujú mladých ľudí dostatočne na zamestnanie vo vznikajúcom novom type ekonomiky. Len relatívne malý počet osôb navyše pokračuje v štúdiu na vysokých školách a po nástupe do zamestnania sú možnosti ďalšieho — celoživotného — vzdelávania obmedzené.

Rovnako dôležitá je podpora investícií do výrobnjej sféry, najmä s ohľadom na rozsiahle zmeny v štruktúre činnosti, ku ktorým musí dôjsť a ktoré budú opäť v rôznych krajinách rôzne, v závislosti na súčasnej skladbe. (Na poľnohospodárstvo pripadá 19% pracovných miest v Litve a Poľsku, 5% v Českej republike; na podnikateľské a finančné služby pripadá v Prahe a Bratislave 17% pracovných miest a v niektorých častiach Poľska 3%.) Účinná organizácia podpory rozvoja podnikania je však zložitá v kontexte, kde je väčšina firiem v rozvíjajúcom sa odvetví služieb stále veľmi malá (pod 10 osôb) a kde služby podnikateľom zväčša chýbajú. Platí to najmä pre regióny, kde sektor služieb najviac zaostáva a kde je potreba reštrukturalizácie najakútnejšia.

Významnou súčasťou podpory podnikania musí byť pomoc pri rozvoji inovačnej kapacity, ako aj poskytovanie poradenských služieb a finančnej pomoci na rozvoj podnikania. Ich potreba sa opäť mení podľa regiónov a odráža rozdiely v rozsahu investícií do výskumu a vývoja, existencii výskumných stredísk a v rozsahu ich prepojenia s miestnymi podnikmi. (Investície do výskumu a vývoja sa napríklad pohybujú od 1,5% HDP v Slovinsku a takmer 4% v regióne Stredných Čiech v okolí Prahy po menej než 0,5% HDP v Lotyšsku, Bulharsku a Rumunsku a iba asi 0,2% alebo menej v celom rade regiónov Poľska, Maďarska a Bulharska.)

Zistenie štrukturálnych potrieb je však len prvou etapou formulácie stratégií regionálneho rozvoja. Všetky problémy sa nedajú riešiť naraz. Nemenej dôležité je preto vytvoriť zoznam prioritných oblastí a určiť ich poradie, aby sa investičné projekty realizovali v záujme stratégie dlhodobého ekonomického rozvoja, ktorá bola v danom regióne zvolená, a s náležitým prihliadnutím k ich vzájomnej interakcii s cieľom maximalizovať ich účinok na rast.

Kľúčovou dilemou zodpovedných činiteľov vo všetkých krajinách, ale zvlášť vo väčších, je rozhodnutie, do akej miery by sa štrukturálna pomoc mala sústrediť na hlavné centrá rastu, kde bude návratnosť investícií pravdepodobne najrýchlejšia, a do akej miery by sa mala rozptýliť do regiónov na základe potreby. Zatiaľ čo posilnenie regiónov, ktoré už sú najkonkurencieschopnejšie, môže byť najlepšou šancou, ako v krátkodobej perspektíve dosiahnuť vysoký rast, poskytovanie podpory na základe potrieb môže s väčšou pravdepodobnosťou zlepšiť vnútornú súdržnosť a zabezpečiť vyvážený rozvoj v dlhodobej perspektíve. Voľbu komplikuje na jednej strane skutočnosť, že na to, aby mohli slabšie regióny dlhodobo významne profitovať z prvej stratégie, budú zrejme potrebovať minimálnu úroveň infraštruktúry a iných foriem kapitálu, čo znamená, že ich potreby nie je možné zanedbávať ani v krátkodobej perspektíve. Na druhej strane sa pri rozhodovaní musia brať do úvahy administratívne obmedzenia, ktoré bránia vkladaniu veľkých objemov pomoci do najmenej rozvinutých regiónov.

Druhý argument nemožno prehliadať. Je treba uznať, že politika regionálneho rozvoja sa realizuje v kontexte, v ktorom je rozsah administratívnej kapacity na prípravu politiky a jej riadenie problematický, skúsenosti a odborné schopnosti na riešenie štrukturálnych problémov sú neadekvátne a nástroje na koordináciu medzi jednotlivými orgánmi chýbajú. To nevyhnutne obmedzuje rozsah programov, ktorý je možné realizovať. Poskytovanie finančných prostriedkov na štrukturálne investície preto musí byť spojené s priebežnou podporou skvalitnenia administratívnej správy v teréne, zaškoľovania personálu a rozvoja účinných prostriedkov na riadenie, koordináciu, monitorovanie a hodnotenie programov, najmä na regionálnej úrovni.

Rozprava o budúcnosti politiky súdržnosti

Rozpravu o budúcnosti politiky súdržnosti iniciovala Komisia už na začiatku roka 2001. Do rozpravy sa zapojilo aj Kolégium komisárov. Predseda Komisie a niektorí z komisárov boli prítomní na rozličných konferenciách. Kolégium bolo o všetkých otázkach, ktoré v rozprave zazneli, priebežne informované prostredníctvom série správ, ktoré v tomto období prijalo.

31. januára 2001 Komisia prijala Druhú správu o ekonomickej a sociálnej súdržnosti [COM(2001) 24 final]. V správe boli po prvý raz analyzované výzvy vyplývajúce z rozšírenia a otvorila sa diskusia o podobe politiky súdržnosti po roku 2006.

21. a 22. mája 2001 Komisia usporiadala druhé Európske fórum o súdržnosti s veľkým počtom účastníkov (takmer 2000 registrovaných delegátov a ďalších 1700 účastníkov) a s politickou reprezentáciou na veľmi vysokej úrovni.

Na zasadaní Rady pre „všeobecné záležitosti“ dňa 11. júna 2001 Komisia vzala na vedomie obavu vyjadrenú súčasnými a budúcimi členskými štátmi, najmä memorandum o dopadoch rozšírenia na ekonomickú a sociálnu súdržnosť predložené španielskou delegáciou. Komisia tiež vyhlásila, že bude pokračovať vo svojej práci a pravidelne podávať správy Rade. Pripraví Tretiu správu o súdržnosti so zámerom predložiť primerané návrhy na politiku súdržnosti po roku 2006.

Viaceré členské štáty a zástupcovia regiónov, miest a obcí, ako aj sociálni partneri sa neváhali k diskutovaným otázkam vyjadriť. V súlade so záväzkom z júna 2001 Komisia prijala dve správy o činnosti v oblasti ekonomickej a sociálnej súdržnosti, a to 30. januára 2002 [COM(2002) 46 final] a 30. januára 2003 [COM(2003) 34 final]. Tieto dokumenty aktualizovali údaje obsiahnuté v Druhej správe o súdržnosti (z januára 2001), najmä údaje o ekonomických a sociálnych rozdieloch medzi regiónmi.

Komisia usporiadala celý rad diskusných stretnutí, ktorých sa zúčastnili mnohé subjekty zodpovedné za politiku v tejto oblasti v členských štátoch, regiónoch, mestách i obciach:

- 26. a 27. mája 2002 seminár o prioritách Únie pre regióny, s približne 600 účastníkmi;
- 8. a 9. júla 2002 seminár o mestských oblastiach;
- 30. septembra 2002 seminár o prioritách v oblasti zamestnanosti a sociálnej súdržnosti;
- 9. októbra 2002 stretnutie ministrov zodpovedných za regionálnu politiku, na ktorom sa dospelo k všeobecnej dohode o zjednodušení implementácie štrukturálnych fondov v období rokov 2000–2006.
- 17. a 18. októbra 2002 seminár o horských oblastiach;
- 3. a 4. marca 2003 seminár o riadení štrukturálnych fondov v budúcnosti;
- 8. júla 2003 konferenciu pod názvom „Súdržnosť a ústava: úloha a povinnosti regiónov“, ktorej sa zúčastnilo vyše 180 výkonných predstaviteľov regiónov a miestnych/regionálnych volených zástupcov z členských štátov a prístupujúcich krajín;
- 13. novembra 2003 v Salzburgu konferenciu o budúcnosti politiky rozvoja vidieka.

Generálne riaditeľstvo Komisie pre regionálnu politiku nedávno uverejnilo na svojich internetových stránkach všetky príspevky, ktoré dostalo od inštitúcií spoločenstva, členských štátov, nových členských štátov, regiónov, miest a obcí, regionálnych organizácií, sociálnych partnerov a výskumných ústavov:

http://europa.eu.int/comm/regional_policy/debate/reflex_en.htm

Na tejto adrese je sprístupnených vyše sto príspevkov, prevzatých prevažne z diskusií, seminárov, rozličných štúdií a z medziministerských podvýborov. Spolu predstavujú nebývalú kolektívnu snahu o prediskutovanie určitej oblasti politiky Únie.

Predstavitelia Komisie sa zúčastnili stoviek stretnutí, konferencií a seminárov, ktoré sa k tejto problematike konali na rozličných miestach Únie. Komisia tiež prijala stovky delegácií, s ktorými príslušné otázky prediskutovala.

Uskutočnili sa tri neformálne stretnutia ministrov zodpovedných za regionálnu politiku, zorganizované belgickým (Namur, 13. a 14. júla 2001), gréckym (Chalkidiki, 16. mája 2003) a talianskym predsedníctvom (Rím, 20. októbra 2003). Ďalšie stretnutie ministrov sa na podnet írskeho predsedníctva uskutočnilo 27. a 28. februára 2004.

Plodná debata prebehla aj v Európskom parlamente a viedla k prijatiu viacerých uznesení o politike súdržnosti, napríklad:

- 7. novembra 2002, uznesenie o správe spravodajkyne Elisabeth Schroederovej (Strana zelených, Nemecko)
- 3. septembra 2003, uznesenie o správe spravodajcu Emmanouila Mastorakisa (Európska socialistická strana, Grécko) a správe spravodajcu José Javieru Pomésa Ruiza (Európska ľudová strana, Španielsko).

– Výbor regiónov prijal v dňoch 5. a 6. mája 2003 v Lipsku deklaráciu, v ktorej vyzval európske inštitúcie k posilneniu európskej politiky regionálneho rozvoja. Dňa 2. júla 2003 Výbor prijal tiež dve dôležité stanoviská k tejto otázke:

- Schneiderovu správu o Druhej správe o činnosti v oblasti ekonomickej a sociálnej súdržnosti;
- spoločnú výhľadovú správu spravodajcov Raffaele Fitta (Európska ľudová strana, Taliansko) a Jean-Clauda Van Cauwenbergha (Európska socialistická strana, Belgicko) o gescii a zjednodušení štrukturálnych fondov po roku 2006.

K rozprave o budúcnosti politiky súdržnosti prispel tiež Európsky hospodársky a sociálny výbor prijatím stanovisk k dvom Správam o činnosti a dňa 25. septembra 2003 prijatím dvoch analytických posudkov ku:

- správe spravodajcu Paola Barros-Vale o „Partnersťve pri implementácii štrukturálnych fondov“;
- správe spravodajcu Giorgosa Dassisa o „Prínose ostatných politík spoločenstva k ekonomickej a sociálnej súdržnosti“.

- 1 Bez Dánska, Luxemburska a Spojeného kráľovstva, kde zatiaľ nie sú k dispozícii uspokojivé informácie.
- 2 Hlavnou formou pomoci EIB pre regionálny rozvoj sú účelové úvery na rozsiahle projekty alebo programy a neúčelové úvery finančným sprostredkovateľom na menšie programy. Európsky investičný fond (EIF) na rozvoj malých a stredných podnikov investuje do rizikových investičných fondov a poskytuje záruky portfólia prostredníctvom skvalitnenia úveru, úverového poistenia alebo štruktúrovaných transakcií. Úverové aktivity EIB zvyčajne dopĺňajú granty zo štrukturálnych fondov s cieľom maximalizovať účinok rozpočtových zdrojov a zdrojov kapitálového trhu.
- 3 Tieto štúdie predkladajú celý rad vysvetlení konvergenencie a prinášajú rozličné odhady účinkov politík súdržnosti, ktoré čiastočne závisia od časového obdobia, krajín alebo regiónov, alebo od dostupných údajov a technických podmienok aplikovaného modelu. Väčšina z nich volí „bežný“ spôsob merania regionálnej konvergenencie vo vzťahu k národnému priemeru alebo priemeru EÚ.
- 4 Realizované pomocou makroekonomického modelu Hermin, ktorý vznikol na začiatku 90-tych rokov a odvtedy sa v širokej miere používa na odhad účinkov politiky podpory spoločenstva.
- 5 Tu definované ako intervencie v kontexte Rámca podpory spoločenstva (Community Support Framework, CSF), ktorý koordinuje regionálne aktivity EÚ spolufinancované štrukturálnymi fondmi a z verejných prostriedkov.
- 6 Zatiaľ čo odhad hrubého počtu vytvorených pracovných miest vychádza z relatívne spoľahlivých údajov, odhad čistého počtu pracovných miest je nevyhnutne neistý kvôli komplikovanému zohľadňovaniu efektu nahrádzania. Do určitej miery je tiež problematické odlišiť účinky programov spoločenstva od účinkov opatrení národnej politiky, realizovaných v rovnakom čase.

- 7 Pre programové obdobie 1994 -1999 je kvôli problémom s údajmi ťažšie získať spoľahlivé hodnoty.
- 8 V plánovacom období rokov 2000-2006 bol v rámci INTERREG IIIB zahájený program MEDOC („Méditerranée occidentale“), ktorý pokrýva regióny v Portugalsku, Španielsku, Francúzsku, Taliansku a Grécku (od roku 2003), a tiež Gibraltár, s celkovým príspevkom z ERDF vo výške približne 119 miliónov eur. Jeho hlavným cieľom je stimulovať spoluprácu medzi týmito regiónmi v štyroch všeobecných oblastiach (doprava a IKT, ekonomický rozvoj, územné plánovanie a ochrana životného prostredia), posilniť vzťahy s inými štátmi v oblasti Stredozemného mora a zapojiť ich do realizovaných projektov.
- 9 Podľa prieskumov realizovaných vo vzorke programových oblastí v EÚ malo 68% respondentov dojem, že sa mestské prostredie za posledných 10 rokov zlepšilo alebo výrazne zlepšilo, a 49% z nich si myslí, že cieľové oblasti iniciatívy URBAN sa stali z hľadiska bývania atraktívnejšími.
- 10 Na obdobie rokov 2000-2006 je výslovne na politiku mestských oblastí vyčlenených približne 16 miliárd eur (asi 14% štrukturálnych fondov). Z toho vyše 15 miliárd eur sa pridáva v rámci hlavných programov Cieľa 1 a 2, zameraných najmä na obnovu mestských centier. Okrem týchto konkrétnych opatrení sa väčšina programov do značnej miery realizuje v mestách bez toho, aby boli označené ako špecificky „mestské“. Pokrývajú všetky aspekty rozvoja mesta, vrátane investícií do infraštruktúry, podpory malým a stredným podnikom a aktivít sociálnej integrácie.
- 11 V rokoch 1993-1994 bolo zahájených 6 regionálnych technologických plánov, v roku 1996 to bolo 33 Regionálnych inovačných stratégií (RIS) a v roku 1999 nasledovalo 25 RIS+ (implementácia RIS). Vychádzali z metodiky navrhutej Komisiou. Tridsať týchto projektov je popísaných a analyzovaných v „Stratégiách regionálnej inovácie v rámci Inovačných akcií ERDF v rokoch 2000-2002“, Európska komisia, GR pre regionálnu politiku, 2002.
- 12 V roku 1994 vzniklo 6 regiónov RISI, v roku 1996 nasledovalo 22 pilotných akcií RISI a v roku 1999 tucet RISI+.
- 13 Komuniké „o zjednodušení, vyjasnení, koordinácii a pružnom spravovaní štrukturálnych politík v rokoch 2000-2006“, C(2003) 1255.
- 14 „Spravovanie štrukturálnych fondov v budúcnosti: ako rozdeliť zodpovednosť?“, Brusel, 3.- 4. marca 2003.
- 15 V období rokov 2000-2006 sa po zálohe vo výške 7% preplácajú iba uskutočnené výdavky, zatiaľ čo v predchádzajúcom období mohli členské štáty inkasovať zálohové platby do určitého limitu za podmienky, že doložili vyčerpanie predchádzajúcich záloh.
- 16 Diskusia na 5. konferencii o hodnotení štrukturálnych fondov, Budapešť, 26.-27. júna 2003.
- 17 Počet projektov, na ktoré boli uzavreté zmluvy s prijímateľmi, stúpol z 2100 na konci roku 2002 na vyše 4300 na konci apríla 2003. Rozpočet EÚ určený na tieto projekty predstavuje viac ako 80% sumy, ktorú mohli pristupujúce krajiny v prvom roku čerpať. Na konci roku 2002 bolo vo forme prísluhov konečným príjmom rozdelených iba 40% tejto čiastky. Celkový objem platieb dosiahol na konci mája 2003 vyše 201 miliónov eur.

Zdroje

Hodnotenie ex post Cieľa 1 v období rokov 1994–1999, 2003

Hodnotenie ex post programov Cieľa 2 v období rokov 1994–1999, jún 2003

Hodnotenie ex post Iniciatívy spoločenstva URBAN (1994–1999), august 2003

Hodnotenie ex post Iniciatívy spoločenstva INTERREG II (1994–1999), 2003

Efektívnosť metód implementácie štrukturálnych fondov, 2003

Preskúmanie ex post makroekonomických účinkov CSF /Podporná koncepcia Európskej únie/ (1994–99) na krajiny a regióny Cieľa 1: Grécko, Írsko, Portugalsko, Španielsko, východné Nemecko a Severné Írsko, december 2002

Hodnotenie regionálnych ekonomických účinkov investícií zo štrukturálnych fondov, september 2003

Socio-ekonomický dopad intervencií Kohézneho fondu, 1987 (3 diely)

Ekonomický dopad intervencií Cieľa 1 v období rokov 2000–2006, máj 2002

Tematické hodnotenie informačnej spoločnosti, október 2002

Tematické hodnotenie prínosu štrukturálnych fondov k udržateľnému rozvoju, december 2002

Tematické hodnotenie Paktov teritoriálnej zamestnanosti, október 2002

Ľudský kapitál v globálnej a znalostnej ekonomike, Angel de La Fuente and Antonio Ciccone, máj 2002

Štúdia dopadu politík členských štátov na sociálnu a ekonomickú súdržnosť na regionálnej úrovni, London School of Economics, december 2003

Štúdia o regionálnych faktoroch konkurencieschopnosti, Cambridge Econometrics, november 2003

Dopad politík spoločenstva na sociálnu a ekonomickú súdržnosť, LABOR, október 2003

Štúdia potrieb regiónov v oblastiach s nárokom na pomoc zo štrukturálnych fondov v súčasných členských a kandidátskych štátoch, Alpha-metrics, november 2003

Relokácia a európska integrácia. Sú štrukturálne výdavky odôvodnené? K. Midelfart-Knarvik, H. Overman, Economic Policy, október 2002

Regionálna politika v Európskej únii, R. Leonardi, 2003.

Štatistická príloha k 4. časti

A4.1 Rozdelenie štrukturálnych fondov podľa cieľov a krajín, 2000-2006

	BE	DK	DE	EL	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK	EÚ15
Prídely v období 2000-2006 (v mil. eur v cenách roku 1999)																
Cieľ 1	0	0	19229	20961	37744	3254	1315	21935	0	0	261	16124	913	722	5085	127544
degresívna pomoc	625	0	729	0	352	551	1773	187	0	123	0	2905	0	0	1167	8411
Cieľ 2	368	156	2984	0	2553	5439	0	2145	34	676	578	0	459	354	3989	19735
degresívna pomoc	65	27	525	0	98	612	0	377	6	119	102	0	30	52	706	2718
Cieľ 3	737	365	4581	0	2140	4540	0	3744	38	1686	528	0	403	720	4568	24050
Iné*	245	274	1748	858	2250	1273	159	1247	15	620	379	733	316	375	1061	11552
Štrukturálne fondy celkom	2038	822	29797	21820	45137	15669	3247	29636	92	3223	1848	19762	2120	2223	16576	194010
Kohézny fond				3060	11160		556					3060				17836
Celkom	2038	822	29797	24880	56297	15669	3803	29636	92	3223	1848	22822	2120	2223	16576	212010
Celkom (% HDP v roku 2000 v cenách 1999)	0,1	0,1	0,2	2,9	1,4	0,2	0,6	0,4	0,1	0,1	0,1	2,9	0,2	0,1	0,2	0,0
Pokryté obyvateľstvo (% celkového počtu)																
Cieľ 1	0,0	0,0	17,3	100,0	58,5	2,7	26,6	33,6	0,0	0,0	3,4	66,6	21,0	10,6	8,6	22,3
degresívna pomoc	12,6	0,0	1,6	0,0	1,3	1,9	73,4	0,6	0,0	1,8	0,0	33,4	0,0	0,0	3,5	3,4
Cieľ 2	12,5	10,2	12,6	0,0	22,2	31,3	0,0	12,9	28,3	15,0	24,8	0,0	30,9	13,0	23,4	18,1
Cieľ 3	87,4	100,0	81,1	0,0	40,2	95,4	0,0	65,8	100,0	98,2	96,6	0,0	79,0	89,4	87,9	74,3
Prídely ročne na obyvateľa (v euro)																
Cieľ 1	:	:	194,1	285,8	232,2	282,7	194,7	162,3	:	:	135,3	348,2	121,1	104,1	143,0	217,4
degresívna pomoc	69,5	:	80,2	:	95,3	70,7	95,2	80,7	:	63,2	:	125,3	:	:	81,9	93,6
Cieľ 2	41,4	41,4	41,4	:	41,4	41,4	:	41,4	41,4	41,4	41,4	:	41,4	41,4	41,4	41,4
Cieľ 3	11,9	9,9	9,8	:	19,2	11,3	:	14,2	13,0	15,8	9,7	:	14,2	12,3	12,6	12,3

* Iniciatívy Spoločenstva, FIGG (Finančný nástroj na usmerňovanie rybolovu) mimo Cieľa 1, Mier
Zdroj: GR REGIO

A4.2 Pákový efekt štrukturálnych fondov na verejné a súkromné výdavky v rámci Cieľa 1, 1994-1999 a 2000-2006

EÚR

	1994-1999*		2000-2006	
	Národné verejné prostriedky na 1 euro ŠF	Súkromné prostriedky na 1 euro ŠF	Národné verejné prostriedky na 1 euro ŠF	Súkromné prostriedky na 1 euro ŠF
BE	0,77	1,18	1,02	1,43
DE	0,37	1,53	0,58	0,02
EL	0,52	0,28	0,50	0,48
ES	0,51	:	0,52	0,04
FR	0,54	0,23	0,88	0,33
IE	0,43	0,34	0,76	0,25
IT	1,40	:	0,89	0,45
NL	2,49	1,42	2,15	0,55
AT	1,59	3,79	0,33	1,76
PT	0,42	0,30	0,60	0,46
UK	0,53	0,24	0,85	0,43
EÚ11 celkom	0,62	0,36	0,63	0,29

* podľa skutočných výdavkov v rokoch 1994-2000

ES, IT: v rokoch 1994-1999 národné verejné prostriedky zahŕňajú súkromné prostriedky

EÚ11: bez FI, SE

Zdroj: GR REGIO

A4.3 Úvery EIB, 1989-2002

mld. eur

	1989-93	1994-99	2000-02
Celkový objem úverov v EÚ15	70,9	128,9	95,3
Regionálny rozvoj, z čoho	47,2	86,7	59,3
Účelové úvery	37,8	66,6	40,7
Neúčelové úvery	9,4	20,1	18,6
Ročný priemer, z čoho	9,4	14,4	19,8
Cieľ 1	5,0	6,8	10,5
Cieľ 2	3,4	5,5	6,6
Kombinované a iné	1,0	2,1	2,7
Celkový objem úverov v prístupujúcich krajinách, z čoho	1,7	9,3	9,2
Účelové úvery	1,3	8,4	7,8
Neúčelové úvery	0,4	0,9	1,4
Ročný priemer	0,3	1,6	3,1

Zdroj: EIB a Európska komisia

A4.4 Cieľ 1: Orientačné členenie štrukturálnych fondov podľa kategórií výdavkov, 2000-2006

	BE	DK	DE	EL	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK	EÚ cel- kom	Celkom podľa kategórie
	<i>mil. eur</i>																%
Výrobné prostredie	368	0	8041	4587	10693	1298	910	9838	0	57	190	6368	596	457	2500	45903	33,8
Poľnohospodárstvo	30	0	869	985	1543	244	122	1609	0	1	17	1165	83	72	135	6874	5,1
Lesníctvo	3	0	98	127	884	55	32	249	0	0	5	391	23	6	33	1905	1,4
Rozvoj vidieka	8	0	2343	1099	2328	380	42	1552	0	11	14	773	80	53	205	8892	6,5
Rybolov	2	0	0	293	0	68	99	185	0	6	1	210	6	11	102	984	0,7
Pomoc veľkým podnikom	38	0	602	133	1084	80	0	235	0	3	23	123	75	0	157	2553	1,9
Pomoc malým a stredným podnikom a remeselníkom	152	0	2370	953	2368	231	306	2103	0	22	76	2638	201	179	1248	12849	9,5
Cestovný ruch	40	0	235	585	546	152	56	1404	0	8	36	389	8	42	206	3706	2,7
RTD	96	0	1524	410	1940	87	252	2501	0	6	19	678	119	94	412	8138	6,0
L'udské zdroje	190	0	5902	3975	8858	1237	844	4005	0	31	48	3868	259	149	2014	31378	23,1
Politika trhu práce	4	0	1994	766	4162	99	50	1140	0	17	29	397	67	13	493	9231	6,8
Sociálna integrácia	27	0	1218	729	531	206	210	208	0	11	3	673	19	18	384	4237	3,1
Opatrenie na trhu práce v prospech žien	0	0	546	345	240	25	10	384	0	1	2	51	19	19	96	1737	1,3
Vzdelávanie a odborná príprava	61	0	935	1411	1248	787	409	1552	0	1	1	2473	65	21	510	9473	7,0
Podnikanie	99	0	1209	724	2678	120	165	722	0	3	12	273	89	77	530	6701	4,9
Infraštruktúra	62	0	5664	11841	18363	1216	1319	7470	0	30	16	8433	44	102	1608	56169	41,3
Doprava	9	0	3102	6497	9128	439	954	3134	0	3	0	3211	11	33	465	26986	19,8
Telekomunikácie a informačná spoločnosť	6	0	177	1496	802	94	104	1103	0	7	8	496	11	56	363	4723	3,5
Životné prostredie	43	0	2373	2190	6405	451	218	2721	0	18	4	2429	7	6	569	17433	12,8
Energetika	5	0	11	411	287	43	44	269	0	1	4	469	7	3	109	1663	1,2
Sociálna oblasť a zdravie	0	0	0	1247	1740	189	0	243	0	3	0	1827	8	4	102	5363	3,9
Iné	5	0	353	559	182	54	15	809	0	3	7	360	14	14	130	2504	1,8
Celkom	625	0	19959	20961	38096	3805	3088	22122	0	123	261	19029	913	722	6252	135955	100,0
Podiel celkového prídeltu v rámci Cieľa 1 (%)	0,5	0,0	14,7	15,4	28,0	2,8	2,3	16,3	0	0,1	0,7	0,2	0,5	4,6	14,0	100,0	

Zdroj: GR REGIO

A4.5 Výdavky zo štrukturálnych fondov na dopravu v rámci Cieľa 1, 2000-2006

	<i>% súhmu</i>
Pozemné komunikácie	33,1
Železnice	29,4
Diaľnice	16,5
Mestská doprava	6,1
Prístavy	6,1
Multimodálna doprava	3,9
Letiská	2,4
Iné	2,0
Vodné cesty	0,4
Inteligentné dopravné systémy	0,3
Celkom	100,0

Zdroj: GR REGIO

A4.6 Ex post makroekonomické účinky štrukturálnej politiky 1994-1999: výsledky simulácie HERMIN

	<i>% rozdiel v roku 1999 oproti počiatočnému stavu bez vplyvu politiky</i>					
	Grécko	Španielsko	Írsko	Portugalsko	Vých. Nemecko	Sev. Írsko
HDP	2,2	1,4	2,8	4,7	3,9	1,3
Výkon spracovateľského priemyslu	3,4	3,7	4,7	10,6	3,2	0,6
Výkon trhových služieb	2,4	1,2	2,4	4,8	4,4	2,2
Viazané investície*	18,1	9,1	12,1	24,8	7,8	1,2
Produktivita práce*	2,3	2,1	2,2	6,6	1,2	0,5
Zamestnanosť*	1,0	1,5	4,7	3,7	2,0	0,1

* iba spracovateľský sektor

Zdroj: GR REGIO

A4.7 Účinok štrukturálnej politiky na fyzickú infraštruktúru a ľudský kapitál, 1994-2010: výsledky simulácie HERMIN

% rozdiel v roku 2010 oproti počiatočnému stavu bez vplyvu politiky

Roky	Grécko		Španielsko		Írsko		Portugalsko		Východné Nemecko		Severné Írsko	
	Fyzický	Ľudský	Fyzický	Ľudský	Fyzický	Ľudský	Fyzický	Ľudský	Fyzický	Ľudský	Fyzický	Ľudský
1993	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1994	1,1	1,0	1,2	0,7	1,1	1,5	3,5	3,8	0,9	0,4	0,1	0,3
1995	2,7	1,9	2,3	1,4	2,3	2,9	6,3	7,2	1,6	0,8	0,2	0,5
1996	3,9	2,7	3,3	2,0	3,3	4,1	8,8	11,0	2,3	1,2	0,4	0,8
1997	4,9	3,5	4,3	2,6	4,3	5,5	11,0	14,2	2,9	1,5	0,5	1,0
1998	6,0	4,1	5,4	3,4	5,1	6,6	13,2	17,4	3,5	1,8	0,6	1,2
1999	7,0	4,8	6,5	4,0	5,8	7,6	15,3	20,5	4,0	2,1	0,7	1,4
2010	4,8	2,8	4,6	2,1	2,5	4,1	8,7	11,5	2,0	1,2	0,6	0,8

Zdroj: GR REGIO

A4.8 Účinky intervencií v rámci Cieľa 1 na obchod, 2000-2006

	Presakovanie do krajín EÚ* (% intervencií Cieľa 1)	Presakovanie do krajín mimo EÚ* (% intervencií Cieľa 1)
Grécko	42,6	3,8
Španielsko	14,7	13,2
Írsko	26,7	11,1
Portugalsko	35,2	6,7
Nové spolkové krajiny	18,9	9,4
Mezzogiorno	17,4	8,6
Celkom	24,3	9,1

* Dovozy ako % výdavkov v rámci štrukturálnych fondov

Zdroj: Eurostat, Tabuľky vstupov a výstupov

A4.9 Mimo Cieľ 1: orientačné členenie štrukturálnych fondov podľa kategórií výdavkov, 2000-2006

	BE	DK	DE	EL	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK	EÚ celkom	Celkom podľa kategórie
																mil. eur	%
Výrobné prostredie	451	153	2806	294	2177	3361	70	1605	21	573	770	309	442	414	3469	16913	29,1
Poľnohospodárstvo	29	0	28	45	30	42	3	18	0	0	3	26	11	12	0	246	0,4
Lesníctvo	28	0	3	3	17	13	1	5	0	0	1	9	3	1	0	83	0,1
Rozvoj vidieka	14	25	317	144	560	443	51	247	2	187	84	182	71	63	211	2601	4,5
Rybolov	3	0	0	8	0	18	2	3	0	1	0	5	1	2	5	46	0,1
Pomoc veľkým podnikom	41	11	158	3	58	196	0	9	3	7	147	3	10	2	13	662	1,1
Pomoc malým a stredným podnikom a remeselníkom	159	39	1489	50	621	1324	7	867	3	265	265	60	202	222	2884	8456	14,6
Cestovný ruch	103	43	344	30	58	785	1	328	3	92	137	9	40	56	139	2168	3,7
RTD	73	35	467	11	832	511	6	104	10	21	132	15	103	56	219	2594	4,5
Iné	0	0	0	0	0	30	0	25	0	0	0	0	0	0	0	53	0,1
Ludské zdroje	683	597	5700	206	3280	5831	53	4367	46	2149	710	204	594	902	5641	30963	53,3
Politika trhu práce	165	235	2387	45	1025	1074	7	1429	18	808	264	10	149	193	1269	9075	15,6
Sociálna integrácia	222	142	1145	30	441	1496	14	266	15	745	140	53	81	146	1634	6571	11,3
Opatrenie na trhu práce v prospech žien	108	0	581	20	298	342	2	451	2	21	83	19	41	63	366	2398	4,1
Vzdelávanie a odborná príprava	84	54	542	48	216	1545	18	1191	5	505	102	60	136	152	1418	6076	10,5
Podnikanie	105	166	1046	63	1300	1373	11	1030	6	71	121	62	187	349	954	6843	11,8
Infraštruktúra	225	41	998	327	1523	2259	32	1113	24	340	69	203	130	136	779	8198	14,1
Doprava	22	5	191	169	501	593	21	251	1	38	8	73	29	52	82	2037	3,5
Telekomunikácie a informačná spoločnosť	94	20	74	40	68	287	3	98	1	58	15	11	32	40	165	1006	1,7
Životné prostredie	73	8	662	68	792	1123	7	696	16	228	29	60	65	35	478	4343	7,5
Energetika	7	4	34	14	32	70	1	28	5	0	11	11	2	4	8	229	0,4
Sociálna oblasť a zdravie	9	3	15	36	130	72	0	40	0	15	6	46	1	6	45	424	0,7
Iné	21	0	22	0	0	114	0	0	0	0	0	2	0	0	0	159	0,3
Iné	55	32	334	32	61	414	4	429	2	38	38	18	42	49	435	1981	3,4
Celkom	1414	822	9838	858	7041	11864	159	7514	92	3101	1587	733	1208	1501	10324	58055	100,0
Podiel celkového prídeltu mimo Cieľ 1 (%)	2,4	1,4	16,9	1,5	12,1	20,4	0,3	12,9	0,2	5,3	2,7	1,3	2,1	2,6	17,8	100,0	

Zdroj: GR REGIO

A4.10 Prídely zo štrukturálnych fondov na rozvoj vidieka, 2000-2006

	EAGGF- Orientačná sekcia		ERDF	
	mil. eur	% súhrnu	mil. eur	% súhrnu
Poľnohospodárstvo	6786	39,1	88	6,3
Lesníctvo	1842	10,6	27	1,9
Podpora adaptácie rozvoja vidieckych oblastí	8712	50,2	1276	91,8
z čoho mimo poľnohospodárstva a lesníctva	2588	14,9	664	47,8

Zdroj: GR REGIO

A4.11 Prídely prísľubov zo štrukturálnych fondov v nových členských štátoch, 2004-2006*

mil. eur, ceny roku 1999

	CY	CZ	EE	HU	LT	LV	MT	PL	SI	SK	% súhrnu
Cieľ 1	0	1286	329	1765	792	554	56	7321	210	921	61,0
Cieľ 2	25	63	0	0	0	0	0	0	0	33	0,6
Cieľ 3 (mimo Cieľa 1)	20	52	0	0	0	0	0	0	0	40	0,5
Finančný nástroj na usmerňovanie rybolovu (FIFG)	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
Interreg	4	61	9	61	20	14	2	196	21	37	2,0
Equal	2	28	4	27	11	7	1	119	6	20	1,0
Kohézny fond	48	836	276	994	544	461	20	3733	169	510	35,0
Celkom	101	2328	618	2847	1366	1036	79	11369	405	1560	21708

* Členenie podľa krajín je orientačné

Zdroj: GR REGIO

A4.12 Orientačné členenie prídely prísľubov zo štrukturálnych fondov v nových členských štátoch, 2004-2006

% súhrnu

	CY	CZ	EE	HU	LT	LV	MT	PL	SI	SK
Základná infraštruktúra		16,9	37,2	16,4	39,4	32,6		14,1		40,5
Konkurencieschopnosť/Priemysel a podnikanie		17,9	19,7	21,5	25,3	25,0	60,0	15,2	57,5	14,5
Rozvoj ľudských zdrojov		21,9	20,5	28,2	18,3	21,2	17,0	17,8	31,9	27,2
Poľnohospodárstvo, rozvoj vidieka a rybolov	67,5	12,0	18,7	15,9	15,3	18,5	11,0	16,7	9,9	17,7
Regionálny rozvoj		31,2		18,0			10,0	35,9		
Oživenie miest	30,0									
Iné*	2,5		3,9		1,7	2,7	2,0	0,3	0,8	
Celkom	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* vrátane technickej pomoci

Zdroj: GR REGIO

Hlavné regionálne ukazovatele

Hlavné regionálne ukazovatele

Región *	Počet obyvateľov		Hospodárstvo								Trh práce		
	v tis. obyvateľov, 2001	Hustota obyvateľstva (počet obyv./km.), 2001	Rast HDP (ročný priemerný pohyb v %), 1995-2001	HDP/obyv. (PPS)			Zamestnanosť podľa sektorov (% celku), 2002			Patentové prihlášky na EPÚ na milión obyv., priemer 1999-2000-2001	Miera zamestnanosti (osôb vo veku 15-64 ako % obyv. vo veku 15-64), 2002		
				2001, EÚ15=100	Priemer 1999-2000-2001, EÚ 15 = 100	2001, EÚ25=100	Poľnohospodárstvo	Priemysel	Služby		Spolu	Ženy	Muži
EÚ15	379604	117,0	2,5	100,0	100,0	109,7	4,0	28,2	67,7	153,6	64,2	55,6	72,9
N10	74745	101,7	4,8	46,1	45,5	50,5	13,2	32,1	54,7	6,9	55,9	50,1	61,9
EÚ25	454349	114,2	2,6	91,1	91,0	100,0	5,4	28,8	65,8	128,6	62,8	54,6	71,1
N12	105066	96,9	4,2	39,9	39,3	43,8	18,5	31,6	50,0	5,3	55,9	50,3	61,6
EÚ27	484670	112,0	2,6	87,0	86,8	95,4	7,0	28,9	64,1	120,5	62,4	54,4	70,4
Belgique-België	10281	336,9	2,4	106,9	106,4	117,3	1,7	25,4	72,9	151,5	59,9	51,4	68,2
Reg. Bruxelles-Cap./Brussels Hfdst. Gew.	971	6015,5	2,6	217,3	217,8	238,5	0,1	13,1	86,9	161,4	54,5	48,2	61,0
Vlaams Gewest	5960	441,0	2,5	105,5	104,9	115,8	1,8	28,1	70,2	163,2	63,5	55,1	71,6
Antwerpen	1648	574,8	2,1	123,8	123,9	135,9	1,2	29,7	69,2	190,8	61,6	52,4	70,5
Limburg	796	328,8	2,3	89,9	89,4	98,7	1,6	32,9	65,5	84,8	61,1	51,3	70,5
Oost-Vlaanderen	1365	457,5	2,2	92,5	91,8	101,5	1,8	28,2	70,0	140,0	64,3	56,3	72,1
Vlaams Brabant	1020	484,3	3,7	112,5	110,5	123,4	1,6	18,4	80,0	259,7	66,5	59,6	73,3
West-Vlaanderen	1131	360,7	2,5	99,4	98,7	109,1	3,0	31,3	65,8	119,1	64,4	56,5	72,1
Région Wallonne	3351	198,9	1,9	77,3	77,1	84,9	2,1	23,5	74,4	79,5	54,8	45,6	64,1
Brabant Wallon	353	324,0	4,3	103,1	100,8	113,1	1,7	18,9	79,4	460,1	59,5	50,9	68,3
Hainaut	1280	338,0	1,4	69,1	69,1	75,9	1,7	25,4	72,9	65,8	52,0	42,6	61,5
Liège	1022	264,5	1,4	80,3	80,5	88,1	1,8	25,0	73,3	112,4	54,7	45,4	63,9
Luxembourg	250	56,2	1,7	74,8	75,9	82,1	4,6	22,4	73,0	116,8	60,5	50,2	70,4
Namur	447	121,8	2,5	75,2	74,8	82,5	2,2	20,0	77,8	85,2	56,4	47,5	65,2
Danmark	5357	124,3	2,5	115,3	115,8	126,5	3,3	24,2	72,5	192,9	75,9	71,7	80,0
Deutschland	82339	230,6	1,6	100,4	102,0	110,2	2,5	32,4	65,2	296,2	65,4	58,8	71,8
Baden-Württemberg	10561	295,4	2,2	114,0	115,9	125,2	2,1	39,9	58,0	536,7	69,9	62,8	76,8
Stuttgart	3950	374,1	2,4	125,6	127,1	137,8	2,1	41,7	56,2	655,8	70,7	63,2	78,0
Karlsruhe	2692	389,1	1,8	115,9	118,1	127,1	1,1	36,5	62,4	464,8	68,1	61,6	74,6
Freiburg	2146	229,4	2,3	99,4	100,9	109,1	2,7	39,2	58,1	475,0	69,6	62,7	76,5
Tübingen	1772	198,7	2,0	103,3	105,5	113,4	2,6	42,0	55,4	455,6	71,2	64,1	78,1
Bayern	12280	174,1	2,5	117,3	118,8	128,7	3,3	35,3	61,3	480,1	70,7	63,4	77,9
Oberbayern	4112	234,6	3,6	147,9	148,7	162,3	3,1	30,6	66,3	781,6	72,3	65,0	79,5
Niederbayern	1181	114,3	1,9	93,7	94,6	102,8	4,0	38,8	57,2	181,3	71,2	63,8	78,4
Oberpfalz	1082	111,7	2,5	100,0	102,6	109,8	5,0	38,9	56,1	376,3	69,2	61,5	76,7
Oberfranken	1113	154,0	1,1	96,7	98,6	106,2	3,0	42,0	55,0	241,6	69,2	64,2	74,1
Mittelfranken	1694	233,8	2,2	117,7	119,6	129,2	2,3	34,8	63,0	486,7	68,6	61,5	75,7
Unterfranken	1338	156,9	1,9	97,2	98,8	106,6	2,9	37,8	59,3	330,5	69,4	60,5	78,1
Schwaben	1760	176,1	1,4	100,2	103,2	109,9	3,9	37,2	58,9	309,0	71,5	64,1	78,7
Berlin	3386	3798,0	-1,0	89,9	92,5	98,6	0,6	19,3	80,1	193,0	60,1	57,6	62,6
Brandenburg	2597	88,1	2,2	67,0	68,3	73,5	4,2	28,4	67,4	72,7	61,9	58,8	64,9
Brandenburg - Nordost	1177	76,0	2,3	62,4	63,6	68,4							
Brandenburg - Südwest	1420	101,6	2,2	70,9	72,1	77,8							
Bremen	660	1633,6	1,5	135,7	136,5	149,0	1,1	25,2	73,7	92,4	60,7	55,0	66,5
Hamburg	1721	2278,6	1,8	170,7	173,3	187,3	0,9	20,5	78,5	203,5	64,9	60,2	69,6
Hessen	6073	287,6	2,0	123,6	125,2	135,7	1,6	30,3	68,1	362,9	67,5	61,0	73,8
Darmstadt	3742	502,7	2,2	142,3	143,9	156,1	1,4	28,9	69,8	477,1	68,5	61,9	74,9
Gießen	1064	197,7	1,8	91,1	92,0	100,0	2,0	32,9	65,1	259,5	66,4	59,8	73,0
Kassel	1267	152,8	1,4	95,9	98,1	105,2	2,2	32,7	65,1	115,5	65,4	59,4	71,2
Mecklenburg-Vorpommern	1768	76,3	1,2	65,9	67,3	72,3	7,4	25,8	66,8	39,7	58,9	55,8	61,9
Niedersachsen	7940	166,7	1,6	90,7	92,3	99,6	3,4	30,9	65,7	202,5	64,6	57,0	72,0
Braunschweig	1667	205,9	2,2	99,1	100,7	108,7	2,1	36,4	61,5	337,4	63,1	55,1	70,9
Hannover	2161	238,9	0,6	97,6	100,8	107,1	2,3	28,5	69,2	233,6	64,9	58,9	70,9

Trh práce					Veková štruktúra			Vzdelanie			Región *
Miera nezamestnanosti (%)					% obyvateľstva vo veku: (2000)			Stupeň dosiahnutého vzdelania u osôb vo veku 25-64 rokov (% celku), 2002			
Spolu, 1992	Spolu, 2002	Dlhodobó nezamestnaní 2002 (% celk. počtu nezamestnaných)	Ženy, 2002	Mládež, 2002	<15	15-64	65+	Nízky	Stredný	Vysoký	
8,9	7,8	40,2	8,8	15,2	16,8	66,9	16,3	35,4	42,9	21,8	EÚ15
:	14,9	54,5	15,6	32,4	18,3	68,7	12,9	18,9	66,3	14,8	N10
:	9,0	44,3	10,0	18,1	17,1	67,2	15,7	32,6	46,7	20,6	EÚ25
:	13,7	55,5	14,0	30,6	18,2	68,6	13,2	21,8	64,0	14,2	N12
:	9,1	45,4	10,0	18,6	17,1	67,3	15,6	32,4	47,5	20,1	EÚ27
6,9	7,5	48,8	8,6	17,7	17,6	65,6	16,8	39,2	32,6	28,1	Belgique-België
9,3	14,5	55,1	14,4	32,9	17,8	65,4	16,8	36,8	25,9	37,3	Rég. Bruxelles-Cap./Brussels Hfdst. Gew.
4,9	4,9	35,2	5,7	11,6	17,1	66,2	16,7	37,9	34,3	27,9	Vlaams Gewest
5,7	5,5	44,0	6,2	10,8	17,2	65,9	16,9	37,4	35,3	27,4	Antwerpen
7,1	5,3	32,5	6,7	13,2	17,4	68,8	13,8	42,4	33,4	24,2	Limburg
4,7	5,5	31,8	6,2	14,5	16,6	66,3	17,1	39,0	33,1	27,9	Oost-Vlaanderen
3,8	4,0	31,0	4,5	10,4	17,1	66,1	16,8	31,5	33,9	34,6	Vlaams Brabant
3,8	3,8	29,8	5,0	9,0	17,0	64,9	18,1	39,9	35,2	25,0	West-Vlaanderen
9,8	10,5	58,6	12,6	26,5	18,6	64,6	16,8	42,5	31,7	25,8	Région Wallonne
5,8	7,0	40,5	8,4	20,7	19,7	65,6	14,7	26,6	31,8	41,5	Brabant Wallon
12,1	12,6	63,6	15,1	32,5	18,2	64,6	17,3	46,1	32,4	21,5	Hainaut
10,0	10,8	58,1	12,6	22,0	18,1	64,6	17,2	44,6	29,4	25,9	Liège
5,2	6,5	38,3	8,7	18,7	20,4	63,4	16,2	42,9	31,0	26,1	Luxembourg
8,8	9,4	61,0	11,6	27,4	19,0	64,7	16,3	39,4	35,3	25,2	Namur
8,3	4,6	19,1	5,0	7,4	18,4	66,8	14,8	19,4	52,6	28,0	Danmark
6,3	9,4	47,9	9,1	10,7	15,7	68,1	16,3	17,0	60,7	22,3	Deutschland
2,7	4,7	37,5	4,6	6,0	16,8	67,7	15,5	20,6	55,6	23,8	Baden-Württemberg
2,5	4,5	38,3	4,3	5,9	16,8	68,0	15,3	21,0	55,2	23,8	Stuttgart
3,0	5,4	37,5	4,8	7,5	15,9	68,1	16,0	19,3	56,7	24,0	Karlsruhe
2,8	4,5	40,7	4,4	5,9	17,1	67,0	15,9	20,2	57,5	22,4	Freiburg
2,5	4,5	31,7	4,9	4,6	18,0	67,2	14,8	22,1	52,7	25,2	Tübingen
2,8	5,0	37,3	5,0	5,7	16,4	67,6	16,0	19,4	59,4	21,3	Bayern
2,3	3,8	31,0	3,8	3,9	15,7	69,0	15,4	17,2	56,6	26,2	Oberbayern
3,1	5,1	38,4	4,8	7,2	17,1	67,0	15,9	20,4	62,6	16,9	Niederbayern
3,7	5,5	39,7	5,5	6,1	17,2	67,0	15,9	20,7	63,9	15,5	Oberpfalz
3,4	7,8	40,3	7,8	8,3	16,1	66,4	17,4	22,3	60,3	17,4	Oberfranken
3,1	6,1	43,6	6,0	6,5	16,0	67,7	16,4	21,0	56,9	22,0	Mittelfranken
3,0	5,7	41,6	6,0	6,8	17,1	66,8	16,1	19,0	61,9	19,1	Unterfranken
2,5	4,4	31,8	4,5	5,0	17,5	66,5	16,1	19,9	61,1	19,0	Schwaben
9,9	18,7	50,8	15,9	24,7	13,8	72,1	14,2	16,0	53,6	30,4	Berlin
13,8	20,4	53,8	21,3	20,7	14,1	71,1	14,9	6,4	65,6	28,0	Brandenburg
											Brandenburg - Nordost
											Brandenburg - Südwest
7,1	11,2	46,6	8,7	19,3	14,0	67,9	18,1	21,9	59,9	18,1	Bremen
5,2	9,0	44,4	7,8	10,9	13,5	69,8	16,7	19,8	57,0	23,2	Hamburg
3,5	6,3	45,1	5,6	8,5	15,5	68,3	16,2	18,2	58,7	23,2	Hessen
3,0	6,0	46,0	5,4	7,9	15,1	69,3	15,7	18,9	56,0	25,1	Darmstadt
4,1	5,9	36,5	5,0	8,0	16,4	67,4	16,2	17,9	61,5	20,6	Gießen
4,6	7,9	48,3	6,8	10,4	16,0	66,1	17,8	16,1	64,6	19,3	Kassel
17,6	23,6	52,2	23,7	18,0	14,5	71,0	14,5	10,5	62,5	27,0	Mecklenburg-Vorpommern
5,0	7,9	51,1	6,9	10,3	16,6	66,8	16,6	17,1	64,0	18,9	Niedersachsen
5,9	10,0	59,9	9,8	11,3	15,5	66,8	17,7	17,8	63,5	18,7	Braunschweig
4,8	8,0	49,5	6,4	10,4	15,4	67,1	17,5	16,0	64,9	19,2	Hannover

Hlavné regionálne ukazovatele

Región *	Počet obyvateľov		Hospodárstvo								Trh práce		
	v tis. obyvateľov, 2001	Hustota obyvateľstva (počet obyv./km.), 2001	Rast HDP (ročný priemerný pohyb v %), 1995-2001	HDP/obyv. (PPS)			Zamestnanosť podľa sektorov (% celku), 2002			Patentové prihlášky na EPÚ na milión obyv., priemer 1999-2000-2001	Miera zamestnanosti (osôb vo veku 15-64 ako % obyv. vo veku 15-64), 2002		
				2001, EÚ15=100	Priemer 1999-2000-2001, EÚ 15 = 100	2001, EÚ25=100	Poľnohospodárstvo	Priemysel	Služby		Spolu	Ženy	Muži
Lüneburg	1677	108,2	1,3	75,2	76,6	82,5	4,0	28,2	67,7	165,4	66,4	58,5	74,2
Weser-Ems	2434	162,7	2,2	89,6	89,8	98,3	4,8	31,3	63,9	106,8	64,0	55,5	72,3
Nordrhein-Westfalen	18027	529,0	1,2	101,5	103,3	111,3	1,4	32,8	65,8	284,3	63,2	55,0	71,5
Düsseldorf	5254	993,2	1,5	114,2	115,1	125,3	1,4	31,4	67,2	338,9	63,4	55,1	71,9
Köln	4295	583,2	1,1	107,3	110,3	117,8	1,0	29,2	69,8	361,5	63,4	54,8	72,1
Münster	2615	378,7	0,9	82,6	84,4	90,7	2,0	32,7	65,4	200,2	62,9	54,4	71,4
Detmold	2059	315,9	1,4	97,6	99,8	107,2	1,9	38,0	60,2	231,5	65,5	58,0	73,1
Arnsberg	3804	475,3	1,0	92,2	94,0	101,2	1,2	36,1	62,8	208,6	61,7	53,7	69,7
Rheinland-Pfalz	4041	203,6	1,3	90,0	91,7	98,7	2,5	32,5	65,0	315,7	67,0	58,8	75,0
Koblenz	1522	188,5	1,2	84,0	85,8	92,1	2,1	32,8	65,1	189,2	67,2	58,4	75,8
Trier	512	104,1	1,1	80,9	82,0	88,7	3,2	28,6	68,2	91,9	66,5	58,8	73,7
Rheinhessen-Pfalz	2007	292,9	1,3	96,8	98,6	106,2	2,7	33,2	64,1	468,4	67,0	59,0	74,8
Saarland	1067	415,3	0,8	92,7	93,7	101,7	1,4	33,0	65,6	153,5	61,9	53,5	70,1
Sachsen	4405	239,2	1,0	67,3	68,1	73,9	2,4	32,8	64,9	99,4	61,0	57,8	64,0
Chemnitz	1612	264,5	1,3	63,9	64,5	70,1	2,3	38,1	59,6	57,6	61,1	56,7	65,5
Dresden	1704	214,9	1,3	68,4	68,9	75,1	2,6	31,0	66,4	173,1	61,3	59,0	63,5
Leipzig	1088	248,1	0,3	70,6	72,0	77,4	2,1	27,7	70,2	45,7	60,1	57,6	62,6
Sachsen-Anhalt	2598	127,1	1,6	65,3	65,9	71,7	4,0	31,0	65,0	47,8	59,5	56,2	62,7
Dessau	539	125,8	0,8	60,1	60,5	66,0	3,3	33,8	62,9	28,0	57,6	54,2	60,9
Halle	858	193,6	1,4	68,3	68,8	74,9	3,0	31,5	65,5	63,1	56,9	53,6	60,1
Magdeburg	1202	102,4	2,1	65,6	66,3	72,0	4,9	29,5	65,7	45,8	62,2	58,9	65,5
Schleswig-Holstein	2796	177,4	1,3	92,1	94,2	101,1	4,0	23,5	72,5	147,6	65,8	59,1	72,4
Thüringen	2421	149,7	2,1	66,2	66,9	72,6	3,1	35,1	61,9	88,2	62,5	58,3	66,6
Ellada	10938	83,1	3,5	67,1	66,3	73,7	16,1	22,5	61,5	7,3	56,7	42,5	71,4
Voreia Ellada	3516	62,3	3,8	63,4	63,1	69,6	22,8	23,4	53,8	4,8	55,2	40,5	70,8
Anatolíki Makedonia, Thraki	600	42,3	2,9	53,4	52,9	58,6	35,5	20,0	44,5	0,6	58,6	46,6	71,4
Kentriki Makedonia	1881	100,0	4,2	67,1	66,5	73,6	16,2	24,9	58,9	8,3	54,2	39,3	70,1
Dytiki Makedonia	294	31,1	3,5	68,7	68,1	75,4	20,4	33,5	46,1	1,1	53,6	39,0	68,4
Thessalia	741	52,8	3,4	60,2	60,5	66,1	29,7	18,8	51,5	0,9	55,9	38,9	72,8
Kentriki Ellada	2425	45,0	3,2	66,0	62,8	72,4	30,3	19,7	50,0	2,4	57,7	42,2	73,2
Ipeiros	336	36,5	5,0	54,0	50,6	59,3	25,8	21,1	53,1	0,4	56,1	41,0	71,9
Ionia Nisia	210	91,1	4,6	59,9	58,9	65,8	23,2	12,5	64,4	0,0	57,7	43,6	72,3
Dytiki Ellada	723	63,7	2,3	52,7	51,7	57,8	32,8	17,0	50,2	5,5	55,0	38,9	71,6
Stereia Ellada	558	35,9	2,1	94,9	86,7	104,2	24,8	29,9	45,3	0,5	55,7	38,4	72,4
Peloponnisos	598	38,6	4,3	63,9	61,2	70,2	36,5	15,7	47,8	2,8	63,5	50,1	76,7
Attiki	3904	1025,1	3,4	71,2	71,3	78,1	1,2	24,5	74,3	14,0	57,0	44,1	70,7
Nisia Aigaiou, Kriti	1094	62,7	4,1	67,2	67,2	73,8	25,5	17,1	57,4	4,8	58,0	43,4	73,2
Voreio Aigaio	202	52,7	4,8	62,0	61,8	68,1	22,4	18,0	59,6	0,0	51,9	34,2	69,8
Notio Aigaio	296	56,1	4,9	76,5	76,6	83,9	7,1	21,8	71,2	2,4	55,5	38,0	74,4
Kriti	595	71,4	3,4	64,4	64,3	70,7	34,9	14,7	50,4	7,4	61,6	49,7	73,8
España	40266	79,8	3,7	84,2	83,9	92,4	5,9	31,2	62,9	24,1	58,4	44,1	72,6
Noroeste	4307	95,1	2,9	69,9	69,5	76,7	10,8	32,6	56,6	3,2	55,7	42,9	68,6
Galicia	2726	92,6	2,8	66,5	66,3	73,0	12,9	32,8	54,3	5,0	57,1	45,0	69,3
Principado de Asturias	1052	99,5	2,4	72,4	71,9	79,4	7,2	31,4	61,4	9,3	51,5	38,2	65,0
Cantabria	530	100,0	4,2	82,7	81,3	90,7	6,6	33,9	59,5	7,5	56,7	41,3	72,0
Noreste	4044	57,5	3,6	100,5	99,3	110,3	4,5	37,3	58,2	27,0	61,8	47,5	75,8
Pais Vasco	2068	284,9	3,9	105,1	103,6	115,4	2,0	37,9	60,1	35,4	61,1	48,1	74,0
Comunidad Foral de Navarra	541	51,9	3,6	106,2	106,2	116,5	6,6	37,5	55,9	49,6	64,4	50,0	78,2

Trh práce					Veková štruktúra			Vzdelanie			Región *
Miera nezamestnanosti (%)					% obyvateľstva vo veku: (2000)			Stupeň dosiahnutého vzdelania u osôb vo veku 25-64 rokov (% celku), 2002			
Spolu, 1992	Spolu, 2002	Dlhodobó nezamestnaní 2002 (% celk. počtu nezamestnaných)	Ženy, 2002	Mládež, 2002	<15	15-64	65+	Nízky	Stredný	Vysoký	
4,3	6,9	46,7	6,3	12,0	17,1	66,8	16,1	15,8	63,1	21,0	Lüneburg
5,0	7,1	47,3	6,0	8,4	18,3	66,5	15,2	18,5	64,3	17,2	Weser-Ems
5,3	7,9	45,5	6,8	9,5	16,3	67,1	16,6	20,1	61,2	18,7	Nordrhein-Westfalen
5,8	8,0	46,5	6,8	9,3	15,5	67,3	17,2	20,9	61,1	18,0	Düsseldorf
5,1	7,0	47,1	6,2	8,0	16,1	68,2	15,7	19,9	58,0	22,1	Köln
5,0	7,4	53,6	6,5	9,5	17,6	66,6	15,9	19,4	61,2	19,4	Münster
4,2	8,2	34,0	7,5	11,7	17,6	65,6	16,8	17,9	64,7	17,4	Detmold
5,6	8,8	44,1	7,6	10,3	16,1	66,8	17,1	21,1	62,9	16,0	Arnsberg
3,5	5,9	38,0	5,5	9,2	16,4	66,6	17,0	18,9	60,8	20,4	Rheinland-Pfalz
3,2	5,5	42,0	5,5	9,9	16,8	65,7	17,5	18,0	62,7	19,3	Koblenz
3,4	4,9	39,8	3,4	4,5	16,5	65,8	17,7	18,2	61,6	20,2	Trier
3,7	6,3	34,7	6,1	9,9	16,1	67,4	16,5	19,6	59,2	21,1	Rheinhessen-Pfalz
5,9	8,3	45,7	7,1	12,3	15,0	67,2	17,8	20,8	62,7	16,5	Saarland
13,7	21,3	53,2	21,8	17,7	13,0	69,1	18,0	4,7	66,4	28,9	Sachsen
13,7	20,6	56,5	23,6	13,7	12,7	68,2	19,1	3,9	69,1	27,1	Chemnitz
13,7	20,8	50,3	20,3	20,9	13,4	69,2	17,4	5,0	64,1	30,9	Dresden
13,7	23,1	52,8	21,4	19,0	12,8	70,0	17,2	5,3	66,2	28,4	Leipzig
15,5	23,5	59,9	26,1	18,4	13,5	69,7	16,9	8,2	66,4	25,3	Sachsen-Anhalt
:	25,9	62,3	28,4	24,1	13,1	69,8	17,1	10,1	65,3	24,6	Dessau
:	27,1	61,0	31,0	22,7	13,1	69,6	17,3	7,5	65,0	27,6	Halle
:	20,2	57,5	22,0	13,4	13,8	69,7	16,5	8,0	68,1	24,0	Magdeburg
4,4	8,5	44,7	7,7	12,7	16,1	67,6	16,4	16,0	53,2	30,9	Schleswig-Holstein
15,2	17,6	47,9	19,8	13,7	13,5	70,3	16,3	6,6	64,8	28,6	Thüringen
7,8	10,0	51,2	15,0	26,5	15,2	67,6	17,3	47,3	35,1	17,6	Ellada
6,7	11,3	52,8	17,6	29,5	15,4	67,6	17,0	53,6	30,1	16,3	Voreia Ellada
6,9	10,4	53,6	15,4	24,5	16,0	66,2	17,9	62,5	24,9	12,7	Anatolíki Makedonia, Thraki
6,4	11,5	48,6	17,5	29,4	15,3	68,6	16,1	48,4	33,1	18,5	Kentriki Makedonia
7,4	14,7	63,1	23,3	36,8	15,8	66,3	17,9	58,1	29,2	12,7	Dytiki Makedonia
7,3	10,6	58,3	17,6	32,4	15,2	66,7	18,2	58,4	27,0	14,5	Thessalia
8,0	9,3	57,1	14,5	29,7	14,0	66,6	19,4	60,3	28,5	11,2	Kentriki Ellada
7,4	10,6	54,4	16,9	36,4	13,2	67,2	19,6	58,8	26,2	15,0	Ipeiros
2,5	9,0	22,7	10,9	21,5	14,8	64,7	20,5	63,1	26,4	10,5	Ionía Nisia
8,6	10,5	67,6	16,8	32,6	15,5	67,1	17,4	61,1	27,0	11,9	Dytiki Ellada
10,8	9,8	67,5	17,1	28,8	13,2	67,7	19,1	63,1	29,1	7,8	Stereá Ellada
7,3	7,3	44,5	10,1	26,0	13,2	65,3	21,5	56,7	31,5	11,8	Peloponnisos
9,7	9,2	51,9	13,3	22,5	15,3	68,8	15,9	33,7	43,3	23,0	Attiki
3,6	9,7	31,3	14,4	27,2	16,8	65,6	17,6	56,4	30,8	12,8	Nisia Aigaíou, Kriti
4,8	9,2	46,2	13,5	29,0	15,4	61,6	23,0	54,7	34,4	10,9	Voreío Aigaío
3,5	14,2	21,6	21,3	30,6	17,5	67,5	15,0	59,2	31,5	9,3	Notío Aigaío
3,3	7,7	34,7	11,5	24,3	16,9	66,1	17,1	55,5	29,1	15,5	Kriti
17,5	11,4	34,2	16,4	22,2	14,9	68,4	16,8	58,3	17,3	24,4	España
16,2	11,4	42,7	16,5	24,2	12,0	68,2	19,8	60,3	17,4	22,4	Noroeste
15,9	12,2	40,5	17,5	24,6	12,3	68,0	19,7	62,5	15,9	21,6	Galicia
17,4	9,8	46,9	13,8	23,1	10,9	68,3	20,8	56,6	20,2	23,1	Principado de Asturias
16,0	10,1	49,7	15,1	23,4	12,7	68,8	18,6	56,1	19,0	24,9	Cantabria
15,0	7,7	36,5	12,0	17,9	12,6	68,8	18,6	51,4	17,3	31,2	Noreste
18,6	9,4	41,2	14,2	22,1	12,1	70,7	17,2	48,2	17,7	34,1	Pais Vasco
10,3	5,6	25,9	9,5	12,9	13,7	68,3	18,0	50,4	15,6	34,0	Comunidad Foral de Navarra

Hlavné regionálne ukazovatele

Región *	Počet obyvateľov		Hospodárstvo								Trh práce		
	v tis. obyvateľov, 2001	Hustota obyvateľstva (počet obyv./km.), 2001	Rast HDP (ročný priemerný pohyb v %), 1995-2001	HDP/obyv. (PPS)			Zamestnanosť podľa sektorov (% celku), 2002			Patentové prihlášky na EPÚ na milión obyv., priemer 1999-2000-2001	Miera zamestnanosti (osôb vo veku 15-64 ako % obyv. vo veku 15-64), 2002		
				2001, EÚ15=100	Priemer 1999-2000-2001, EÚ 15 = 100	2001, EÚ25=100	Poľnohospodárstvo	Priemysel	Služby		Spolu	Ženy	Muži
La Rioja	267	53,1	3,7	96,9	94,7	106,3	9,1	40,4	50,5	10,5	61,3	44,8	77,0
Aragón	1168	24,5	2,9	90,5	89,6	99,3	7,2	35,2	57,6	30,8	62,0	45,9	77,6
Comunidad de Madrid	5218	652,6	4,2	112,4	112,3	123,3	0,8	24,5	74,7	39,8	62,8	49,9	76,0
Centro	5265	24,5	2,8	69,4	69,4	76,2	10,0	30,9	59,1	7,2	56,1	38,9	72,6
Castilla y León	2465	26,2	2,4	78,0	77,5	85,6	9,2	30,9	59,9	9,9	57,4	41,4	72,9
Castilla-la Mancha	1722	21,7	3,1	67,1	67,5	73,7	9,5	33,6	56,9	6,0	57,6	38,5	75,9
Extremadura	1078	25,9	3,5	53,5	53,8	58,7	13,3	25,7	61,0	2,7	50,7	33,7	67,0
Este	11123	184,6	3,7	93,8	93,7	103,0	3,0	36,8	60,2	42,2	63,3	50,2	76,3
Cataluña	6220	194,8	3,3	100,7	101,2	110,5	2,5	38,5	58,9	57,5	64,7	52,0	77,2
Comunidad Valenciana	4094	175,7	4,3	81,1	80,8	89,0	4,1	36,7	59,2	27,0	60,8	46,9	74,6
Illes Balears	810	161,6	5,3	105,4	102,4	115,7	2,0	24,3	73,7	15,6	65,8	53,9	77,3
Sur	8573	86,9	4,0	64,3	63,7	70,5	10,3	25,6	64,1	5,6	50,7	34,6	66,7
Andalucía	7291	83,6	3,9	63,1	62,5	69,2	10,5	25,3	64,3	6,6	49,6	33,6	65,6
Región de Murcia	1140	100,8	4,4	71,2	70,5	78,2	10,7	28,9	60,4	11,7	57,8	41,4	74,0
Ceuta y Melilla	142	4571,0	3,9	68,0	69,6	74,7	0,8	7,7	91,5	0,0	49,7	31,5	65,8
Ciudad Autónoma de Ceuta	75	3952,6	:	:	:	:							
Ciudad Autónoma de Melilla	67	5550,0	:	:	:	:							
Canarias	1737	239,8	4,8	79,1	79,6	86,8	4,6	21,3	74,1	8,9	57,6	44,1	70,7
France	60912	96,2	2,6	104,8	104,4	115,0	4,1	25,4	70,5	140,3	62,9	56,4	69,6
Île de France	11055	920,3	2,8	164,6	163,7	180,7	0,3	17,3	82,4	309,1	66,4	61,7	71,2
Bassin Parisien	10486	72,0	1,9	92,4	92,5	101,4	5,6	30,3	64,0	90,4	63,2	56,0	70,5
Champagne-Ardenne	1339	52,3	2,0	96,1	97,1	105,4	8,9	28,7	62,4	70,0	62,6	54,5	70,9
Picardie	1866	96,2	1,5	84,1	84,6	92,3	5,1	32,0	62,9	88,3	62,3	54,5	70,1
Haute-Normandie	1786	145,0	2,4	98,6	97,5	108,2	3,0	31,9	65,1	106,2	61,1	53,9	68,6
Centre	2455	62,7	1,7	93,3	93,4	102,4	4,7	32,0	63,3	108,0	63,8	56,7	71,2
Basse-Normandie	1431	81,4	2,0	87,1	87,2	95,6	7,9	26,3	65,9	58,2	65,0	59,0	71,1
Bourgogne	1609	51,0	2,1	95,5	95,9	104,8	6,1	28,6	65,4	94,3	65,0	58,5	71,6
Nord - Pas-de-Calais	4014	323,3	2,2	83,0	82,4	91,1	2,4	29,7	67,9	46,3	54,1	44,2	64,1
Est	5202	108,3	1,8	94,1	93,9	103,3	3,1	33,4	63,5	121,9	64,8	57,2	72,4
Lorraine	2316	98,3	1,2	85,6	85,6	94,0	2,8	29,6	67,6	78,0	63,2	54,6	71,7
Alsace	1762	212,8	2,2	105,9	106,0	116,2	2,3	35,2	62,5	176,0	67,1	60,6	73,4
Franche-Comté	1124	69,4	2,4	93,1	92,3	102,2	4,9	38,5	56,6	128,2	65,0	57,8	72,2
Ouest	7884	92,6	3,0	90,6	89,8	99,4	6,5	29,0	64,5	69,4	64,9	59,3	70,4
Pays de la Loire	3277	102,1	3,1	93,4	92,7	102,5	6,4	32,2	61,5	62,2	65,9	60,1	71,5
Bretagne	2950	108,4	3,2	90,2	89,3	99,0	6,3	26,8	66,9	84,3	63,9	58,8	69,1
Poitou-Charentes	1657	64,2	2,3	85,6	85,3	93,9	7,2	26,9	65,9	57,2	64,8	58,7	70,9
Sud-Ouest	6267	60,5	2,8	92,2	91,6	101,1	6,4	23,8	69,8	71,3	62,9	56,0	69,9
Aquitaine	2956	71,5	3,0	94,5	93,9	103,6	7,4	22,5	70,1	48,6	61,4	53,6	69,3
Midi-Pyrénées	2602	57,4	2,7	91,3	90,8	100,1	4,8	25,5	69,8	103,3	64,5	57,9	71,0
Limousin	710	41,9	2,2	86,0	85,2	94,4	8,7	22,8	68,5	48,8	64,1	60,3	68,1
Centre-Est	7055	101,2	2,8	103,1	103,2	113,2	4,7	28,6	66,7	210,0	64,8	58,6	71,0
Rhône-Alpes	5743	131,4	2,9	106,6	106,6	116,9	4,1	28,6	67,3	233,7	64,8	58,7	71,0
Auvergne	1312	50,4	2,4	88,1	88,3	96,6	7,8	28,3	63,9	107,4	64,6	58,3	71,0
Méditerranée	7226	107,1	2,9	90,0	89,5	98,8	5,2	17,4	77,4	88,1	56,5	49,8	63,8
Languedoc-Roussillon	2361	86,2	3,2	80,2	80,5	88,1	7,7	17,7	74,6	60,7	54,8	47,7	62,4
Provence-Alpes-Côte d'Azur	4602	146,6	2,8	95,6	94,7	104,9	3,9	17,4	78,7	106,6	57,9	51,5	64,9
Corse	264	30,4	3,4	79,9	79,5	87,7	7,5	12,2	80,2	9,3	44,8	34,5	55,0
Départements d'Outre-Mer	1724	19,3	3,5	58,0	58,2	63,8	3,0	12,9	84,1	0,0	44,3	38,0	50,9

Trh práce					Veková štruktúra			Vzdelanie			Región *
Miera nezamestnanosti (%)					% obyvateľstva vo veku: (2000)			Stupeň dosiahnutého vzdelania u osôb vo veku 25-64 rokov (% celku), 2002			
Spolu, 1992	Spolu, 2002	Dlhodobó nezamestnaní 2002 (% celk. počtu nezamestnaných)	Ženy, 2002	Mládež, 2002	<15	15-64	65+	Nízky	Stredný	Vysoký	
12,7	6,9	37,4	10,3	14,6	13,3	67,4	19,3	58,3	15,7	26,0	La Rioja
10,7	5,5	26,0	9,1	13,8	12,8	65,9	21,4	56,4	17,8	25,8	Aragón
12,3	7,1	39,7	10,3	15,0	14,6	70,1	15,4	45,9	20,1	34,0	Comunidad de Madrid
18,1	11,9	33,3	19,1	23,3	14,5	65,4	20,1	62,2	16,5	21,3	Centro
16,9	10,4	37,2	16,9	24,3	12,4	66,0	21,6	56,9	18,2	24,8	Castilla y León
15,0	9,4	30,8	16,4	17,4	16,1	64,7	19,2	66,9	15,2	18,0	Castilla-la Mancha
25,8	19,2	30,4	28,5	31,7	16,6	65,3	18,1	67,3	14,4	18,3	Extremadura
14,6	9,7	31,3	13,3	19,4	14,5	68,7	16,8	59,4	17,7	22,8	Este
12,8	9,6	37,1	13,1	19,5	13,9	68,6	17,5	56,6	18,4	25,0	Cataluña
18,3	10,3	24,9	14,4	20,1	15,1	68,9	16,1	63,7	15,9	20,4	Comunidad Valenciana
10,5	7,3	16,7	9,3	14,9	16,4	68,3	15,3	59,6	21,8	18,7	Illes Balears
25,4	18,3	32,6	26,6	30,0	17,9	68,1	14,1	64,4	15,4	20,2	Sur
26,4	19,6	33,1	28,5	31,5	17,8	68,1	14,1	65,1	15,1	19,9	Andalucía
19,0	11,3	27,1	16,6	22,2	18,0	67,8	14,3	61,8	16,0	22,2	Región de Murcia
25,0	5,3	41,3	8,5	13,1	21,4	66,5	12,2	53,4	26,4	20,2	Ceuta y Melilla
											Ciudad Autónoma de Ceuta
											Ciudad Autónoma de Melilla
24,3	11,1	32,1	15,4	19,8	17,1	71,0	11,9	60,9	17,1	22,0	Canarias
9,8	8,7	32,7	9,8	18,9	18,9	65,1	16,0	35,9	40,6	23,5	France
7,9	8,1	33,5	7,9	15,0	19,8	68,1	12,1	31,4	33,6	35,0	Île de France
10,0	8,6	32,7	10,0	19,6	19,2	64,4	16,4	41,3	40,9	17,7	Bassin Parisien
9,7	9,3	36,5	11,0	27,0	19,2	65,1	15,7	43,2	41,3	15,5	Champagne-Ardenne
10,1	8,5	30,6	9,9	20,6	20,6	65,2	14,2	44,8	38,9	16,3	Picardie
12,0	10,1	37,6	10,8	22,2	20,3	65,2	14,5	41,4	38,0	20,6	Haute-Normandie
9,7	8,6	27,2	10,4	16,0	18,4	63,8	17,8	41,0	42,4	16,6	Centre
9,4	7,9	25,1	9,4	15,9	19,1	63,6	17,3	38,5	41,7	19,7	Basse-Normandie
9,1	6,9	41,5	8,4	16,7	17,7	63,4	18,9	38,1	43,5	18,3	Bourgogne
12,5	13,4	39,7	16,0	29,4	21,3	64,8	13,9	44,3	38,2	17,5	Nord - Pas-de-Calais
7,4	7,5	24,0	8,7	18,0	19,1	65,9	15,0	34,9	45,3	19,8	Est
8,8	7,8	27,1	9,2	19,9	19,0	65,6	15,4	35,9	45,9	18,2	Lorraine
5,4	6,7	21,4	7,0	13,4	19,2	66,8	13,9	32,0	45,6	22,4	Alsace
8,0	8,3	21,3	10,0	21,8	19,1	65,0	15,9	36,9	43,7	19,3	Franche-Comté
10,1	7,4	27,6	9,0	15,6	18,4	63,9	17,7	33,5	45,4	21,1	Ouest
10,1	7,7	28,5	9,6	14,6	19,2	64,4	16,4	34,9	44,7	20,4	Pays de la Loire
9,6	6,7	23,4	8,2	16,0	18,3	63,8	18,0	30,9	45,8	23,2	Bretagne
11,2	8,0	33,0	9,4	17,0	17,0	63,1	19,9	35,8	46,0	18,1	Poitou-Charentes
9,8	8,5	31,6	10,3	18,3	16,6	63,8	19,6	33,5	44,0	22,4	Sud-Ouest
11,5	9,2	30,7	11,5	18,8	16,9	64,0	19,1	36,0	43,5	20,4	Aquitaine
8,4	8,1	32,1	9,9	17,6	16,7	64,1	19,2	30,1	43,4	26,5	Midi-Pyrénées
8,8	6,4	35,6	7,0	19,2	14,6	62,4	23,0	34,9	48,4	16,7	Limousin
9,5	6,9	25,5	7,8	16,5	18,9	65,3	15,8	32,3	42,1	25,6	Centre-Est
9,3	6,9	24,9	7,9	17,0	19,5	65,5	15,0	31,8	41,2	27,0	Rhône-Alpes
10,5	6,9	28,0	7,6	13,6	16,2	64,3	19,6	34,4	46,3	19,3	Auvergne
13,4	12,0	41,2	13,4	24,9	17,8	63,5	18,7	40,3	39,5	20,2	Méditerranée
14,9	13,1	42,7	15,0	31,3	17,5	63,2	19,3	40,7	39,4	19,9	Languedoc-Roussillon
12,9	11,4	39,9	12,4	21,4	18,0	63,7	18,4	39,4	40,1	20,6	Provence-Alpes-Côte d'Azur
10,8	13,3	56,6	18,3	44,2	16,9	64,4	18,7	58,9	26,1	15,0	Corse
:	26,5	76,1	29,4	51,3	27,6	64,3	8,1	:	:	:	Départements d'Outre-Mer

Hlavné regionálne ukazovatele

Región *	Počet obyvateľov		Hospodárstvo									Trh práce		
	v tis. obyvateľov, 2001	Hustota obyvateľstva (počet obyv./km.), 2001	Rast HDP (ročný priemerný pohyb v %), 1995-2001	HDP/obyv. (PPS)			Zamestnanosť podľa sektorov (% celku), 2002			Patentové prihlášky na EPÚ na milión obyv., priemer 1999-2000-2001	Miera zamestnanosti (osôb vo veku 15-64 ako % obyv. vo veku 15-64), 2002			
				2001, EÚ15=100	Priemer 1999-2000-2001, EÚ 15 = 100	2001, EÚ25=100	Poľnohospodárstvo	Priemysel	Služby		Spolu	Ženy	Muži	
Guadeloupe	433	253,7	4,4	60,8	60,9	66,7	2,8	12,8	84,4	6,7	45,9	40,3	52,1	
Martinique	387	343,3	3,6	67,8	67,9	74,5	5,7	12,5	81,9	0,6	48,2	43,6	53,2	
Guyane	170	2,0	-0,4	48,2	48,9	52,9	2,4	13,9	83,7	0,7	44,0	35,2	52,8	
Réunion	735	291,5	4,4	53,5	53,8	58,7	1,7	12,9	85,4	2,6	41,3	34,2	48,7	
Ireland	3853	54,8	9,2	117,6	115,0	129,1	6,9	27,8	65,3	83,6	65,0	55,2	74,7	
Border, Midland and Western	1016	30,5	8,1	85,4	83,8	93,7	11,4	31,4	57,3	62,1	62,2	51,7	72,4	
Southern and Eastern	2837	76,7	9,5	129,2	126,2	141,8	5,5	26,6	67,9	91,3	65,9	56,4	75,5	
Italia	57927	192,2	1,9	100,1	101,3	109,9	5,0	31,8	63,2	73,2	55,5	42,0	69,1	
Nord-Ovest	15180	262,0	1,8	124,2	125,9	136,3								
Nord Ovest	6030	176,9	1,5	113,4	115,1	124,5	3,5	34,0	62,5	98,9	61,1	50,4	71,7	
Piemonte	4291	168,9	1,3	115,1	117,5	126,3	3,4	38,1	58,4	115,9	62,0	51,6	72,2	
Valle d'Aosta/Vallée d'Aoste	121	37,0	0,6	123,9	124,7	136,0	4,9	25,6	69,5	43,2	66,3	56,1	75,9	
Liguria	1619	298,7	2,1	108,2	108,2	118,7	3,7	22,7	73,7	61,7	58,2	46,8	69,8	
Lombardia	9150	383,4	1,9	131,3	133,1	144,0	1,9	40,1	58,0	158,5	63,2	51,8	74,5	
Nord-Est	10715	172,9	1,9	120,9	122,9	132,7								
Nord Est	6692	167,9	1,9	117,7	119,7	129,1	4,4	37,2	58,4	100,3	63,4	51,4	75,2	
Trentino-Alto Adige	947	69,6	2,4	133,0	134,8	146,0	7,8	27,3	64,9	62,7	66,4	54,7	77,8	
Provincia Autonoma Bolzano/Bozen	467	63,1	2,7	143,4	144,9	157,4								
Provincia Autonoma Trento	480	77,3	2,1	123,0	125,0	135,0								
Veneto	4556	247,7	1,9	115,8	118,0	127,1	4,0	40,2	55,7	106,2	63,2	50,7	75,4	
Friuli-Venezia Giulia	1190	151,5	1,4	112,5	114,3	123,5	3,1	33,5	63,3	107,9	62,0	51,7	72,2	
Emilia-Romagna	4023	181,8	1,9	126,2	128,3	138,5	5,4	35,6	59,1	163,0	67,5	58,9	76,0	
Centro	11191	191,8	2,0	108,9	110,1	119,5								
Centro	5870	142,7	2,2	106,6	107,6	116,9	4,0	35,0	61,0	60,1	61,5	50,7	72,2	
Toscana	3553	154,6	2,2	111,1	112,0	121,9	3,9	33,0	63,2	64,2	61,5	50,6	72,6	
Umbria	843	99,7	2,0	97,9	99,4	107,4	4,6	33,0	62,4	38,2	59,0	47,8	70,2	
Marche	1473	152,0	2,2	100,7	101,7	110,5	4,1	40,7	55,2	62,9	62,7	52,7	72,6	
Lazio	5322	309,2	1,8	111,4	112,9	122,2	3,3	19,9	76,7	44,2	55,0	41,1	69,3	
Sud	14123	192,7	2,1	66,9	67,5	73,4								
Abruzzo-Molise	1609	105,6	1,7	82,8	83,0	90,9	6,6	31,1	62,3	48,5	54,8	40,2	69,5	
Abruzzo	1282	118,8	1,6	84,0	84,3	92,2	5,8	31,6	62,6	58,6	55,6	41,1	70,1	
Molise	327	73,6	2,2	78,1	78,1	85,7	10,0	29,1	60,9	9,1	51,8	36,8	66,8	
Campania	5783	425,5	2,3	65,1	65,4	71,5	6,4	24,4	69,3	10,9	41,9	24,1	60,1	
Sud	6731	151,4	2,0	64,6	65,5	70,9	10,9	25,5	63,6	8,5	44,4	27,3	61,8	
Puglia	4087	211,0	1,9	65,0	66,1	71,3	10,3	26,9	62,8	9,1	45,3	27,5	63,7	
Basilicata	604	60,4	2,1	70,5	72,5	77,3	10,4	33,2	56,4	8,7	46,1	29,4	62,8	
Calabria	2040	135,3	2,2	62,1	62,2	68,1	12,4	19,9	67,7	7,1	41,9	26,4	57,5	
Isole	6717	134,9	2,1	67,9	68,0	71,5								
Sicilia	5071	197,3	2,1	65,3	65,4	71,6	9,3	20,4	70,3	14,2	41,9	24,2	60,2	
Sardegna	1646	68,3	2,2	76,0	76,1	83,4	8,7	23,5	67,8	11,2	46,7	31,2	62,2	
Luxembourg (Grand-Duché)	442	170,9	6,1	194,0	194,4	212,9	2,0	20,1	77,9	203,5	63,6	51,5	75,5	
Nederland	16043	473,6	3,3	113,3	111,5	124,3	3,0	20,8	76,2	222,9	74,4	66,2	82,4	
Noord-Nederland	1678	201,1	2,8	105,9	102,1	116,3	4,1	23,8	72,1	76,8	72,1	63,7	80,1	
Groningen	568	242,9	2,8	133,2	125,1	146,1	2,8	21,3	75,9	87,1	70,8	63,2	78,2	
Friesland	633	188,6	3,2	93,8	91,9	103,0	4,3	25,6	70,1	64,6	72,7	64,3	80,7	
Drenthe	477	179,9	2,4	89,5	87,9	98,3	5,4	24,5	70,2	80,8	72,8	63,5	81,8	
Oost-Nederland	3367	345,6	3,2	95,5	94,1	104,8	3,6	22,7	73,7	131,3	74,5	65,9	82,7	
Overijssel	1090	326,7	3,1	96,1	94,4	105,5	4,2	26,1	69,7	139,9	73,4	64,9	81,5	

Trh práce					Veková štruktúra			Vzdelanie			Región *
Miera nezamestnanosti (%)					% obyvateľstva vo veku: (2000)			Stupeň dosiahnutého vzdelania u osôb vo veku 25-64 rokov (% celku), 2002			
Spolu, 1992	Spolu, 2002	Dlhodobó nezamestnaní, 2002 (% celk. počtu nezamestnaných)	Ženy, 2002	Mládež, 2002	<15	15-64	65+	Nízky	Stredný	Vysoký	
:	26,0	77,2	28,6	57,8	25,2	65,2	9,6	:	:	:	Guadeloupe
:	22,9	79,7	26,0	55,2	23,5	65,1	11,5	:	:	:	Martinique
:	24,4	74,6	29,0	46,5	35,6	60,6	3,8	:	:	:	Guyane
:	29,3	74,4	32,1	48,6	29,5	64,2	6,3	:	:	:	Réunion
15,3	4,3	29,3	3,8	7,8	21,9	66,9	11,2	39,7	34,9	25,4	Ireland
15,1	5,5	31,2	5,5	9,6	22,3	64,9	12,8	46,8	33,5	19,6	Border, Midland and Western
15,4	3,8	28,3	3,2	7,1	21,7	67,7	10,6	37,3	35,3	27,4	Southern and Eastern
	9,0	59,6	12,2	27,2	14,4	67,6	18,0	55,9	33,9	10,2	Italia
											Nord-Ovest
	5,4	50,0	7,6	17,0	11,5	67,0	21,5	56,5	33,7	9,8	Nord-Ovest
	5,1	47,5	7,3	15,5	11,9	67,7	20,4	57,6	33,0	9,4	Piemonte
	3,6	19,3	5,5	10,6	12,6	68,7	18,7	58,6	33,8	7,7	Valle d'Aosta/Vallée d'Aoste
	6,3	57,4	8,6	23,0	10,4	64,9	24,7	53,4	35,5	11,1	Liguria
	3,8	36,5	5,6	11,4	13,0	69,5	17,5	53,7	35,2	11,0	Lombardia
											Nord-Est
	3,3	26,2	5,1	7,5	13,3	68,5	18,2	55,6	35,5	8,9	Nord-Est
	2,6	11,7	3,8	5,0	15,9	67,5	16,6	52,4	38,5	9,1	Trentino-Alto Adige
											Provincia Autonoma Bolzano/Bozen
											Provincia Autonoma Trento
	3,4	28,6	5,2	7,6	13,3	69,0	17,8	57,4	33,9	8,7	Veneto
	3,7	25,8	5,6	9,4	11,2	67,7	21,1	51,3	39,0	9,7	Friuli-Venezia Giulia
	3,3	25,5	4,6	9,0	11,2	66,7	22,1	51,9	36,6	11,5	Emilia-Romagna
											Centro
	4,8	38,6	7,3	14,6	12,0	66,2	21,8	55,0	34,5	10,5	Centro
	4,8	38,8	7,3	16,2	11,5	66,6	21,9	56,5	33,3	10,2	Toscana
	5,7	44,9	8,9	16,5	12,2	65,6	22,2	48,1	40,4	11,5	Umbria
	4,4	33,8	6,4	10,5	12,9	65,8	21,3	55,1	34,1	10,7	Marche
	8,6	68,7	11,9	32,0	14,2	68,8	17,0	48,3	38,9	12,8	Lazio
											Sud
	7,5	56,5	11,7	23,0	14,4	65,7	19,9	52,6	36,6	10,8	Abruzzo-Molise
	6,2	54,1	10,0	20,1	14,4	65,9	19,8	52,2	36,9	10,9	Abruzzo
	12,6	61,0	18,7	34,3	14,7	64,8	20,5	54,4	35,2	10,4	Molis
	21,1	73,7	30,6	59,5	19,3	67,2	13,6	59,8	31,0	9,1	Campania
	17,4	63,8	25,8	44,4	17,2	67,1	15,7	60,6	30,2	9,1	Sud
	14,0	65,8	20,6	37,8	17,3	67,7	15,1	62,1	28,8	9,1	Puglia
	15,3	60,3	23,8	43,4	16,3	66,0	17,8	58,6	33,3	8,1	Basilicata
	24,6	62,2	35,6	58,2	17,4	66,3	16,3	58,2	32,2	9,6	Calabria
											Isole
	20,1	69,3	28,4	51,2	18,0	65,9	16,1	61,7	29,2	9,2	Sicilia
	18,5	58,5	26,4	48,3	14,6	70,2	15,3	62,8	29,0	8,2	Sardegna
2,0	2,6	27,4	3,6	7,0	18,9	66,8	14,3	38,4	43,0	18,7	Luxembourg (Grand-Duché)
5,4	2,8	26,5	3,1	5,0	18,6	67,9	13,6	32,2	42,8	25,0	Nederland
7,3	3,5	27,7	4,3	7,3	18,2	67,2	14,7	34,0	45,8	20,2	Noord-Nederland
7,8	4,2	29,2	5,2	8,3	16,8	68,7	14,5	32,2	43,6	24,2	Groningen
7,1	3,2	27,0	4,0	6,7	19,0	66,7	14,3	33,8	46,8	19,4	Friesland
7,0	3,1	26,0	3,6	6,6	18,6	66,1	15,3	36,4	47,1	16,5	Drenthe
5,1	2,7	24,6	3,2	4,6	19,6	67,3	13,2	32,6	44,7	22,6	Oost-Nederland
5,2	2,9	23,4	3,1	4,8	19,5	66,9	13,7	34,1	45,7	20,2	Overijssel

Hlavné regionálne ukazovatele

Región *	Počet obyvateľov		Hospodárstvo								Trh práce		
	v tis. obyvateľov, 2001	Hustota obyvateľstva (počet obyv./km.), 2001	Rast HDP (ročný priemerný pohyb v %), 1995-2001	HDP/obyv. (PPS)			Zamestnanosť podľa sektorov (% celku), 2002			Patentové prihlášky na EPÚ na milión obyv., priemer 1999-2000-2001	Miera zamestnanosti (osôb vo veku 15-64 ako % obyv. vo veku 15-64), 2002		
				2001, EÚ15=100	Priemer 1999-2000-2001, EÚ 15 = 100	2001, EÚ25=100	Poľnohospodárstvo	Priemysel	Služby		Spolu	Ženy	Muži
Gelderland	1941	389,6	3,0	97,4	96,1	106,9	3,1	21,9	75,0	148,0	74,9	66,6	83,1
Flevoland	335	235,9	5,8	82,4	81,3	90,4	4,0	16,8	79,2	107,8	75,1	65,5	84,6
West-Nederland	7473	859,6	3,4	125,8	123,9	138,0	2,5	16,2	81,3	117,7	74,9	67,0	82,8
Utrecht	1124	824,0	4,5	142,8	140,9	156,7	1,1	14,8	84,1	184,4	76,2	68,9	83,7
Noord-Holland	2542	956,7	3,5	132,5	131,4	145,5	2,0	15,3	82,7	130,8	76,1	68,5	83,6
Zuid-Holland	3431	1196,8	3,3	118,5	116,0	130,0	3,0	16,4	80,6	148,1	73,8	65,6	81,8
Zeeland	376	208,3	0,8	95,4	95,6	104,7	4,8	26,1	69,1	102,4	73,1	62,5	83,3
Zuid-Nederland	3525	497,0	3,3	107,3	106,3	117,7	3,3	27,4	69,2	535,2	74,4	65,9	82,6
Noord-Brabant	2383	483,4	3,6	111,5	110,4	122,3	3,2	27,6	69,3	697,8	75,9	67,6	83,9
Limburg	1143	528,2	2,7	98,5	97,8	108,1	3,7	27,2	69,2	199,9	71,3	62,4	79,8
Österreich	8032	95,8	2,4	111,9	113,5	122,8	5,7	29,4	65,0	157,6	69,0	61,5	76,5
Ostösterreich	3395	144,1	2,2	119,0	121,2	130,6	4,8	25,2	70,0	65,6	68,4	62,1	74,7
Burgenland	276	69,5	3,1	76,2	76,3	83,6	5,3	30,1	64,7	69,2	67,9	59,3	76,2
Niederösterreich	1531	79,9	2,9	92,3	94,5	101,3	8,8	30,6	60,6	133,3	70,0	62,2	77,7
Wien	1588	3827,5	1,7	152,2	154,7	167,0	0,9	19,1	80,0	146,0	67,0	62,5	71,6
Südösterreich	1744	67,3	2,6	96,2	97,0	105,6	8,0	32,6	59,4	141,5	67,5	58,7	76,4
Kärnten	556	58,3	2,3	96,3	97,5	105,6	6,5	30,6	62,9	124,4	66,9	56,9	77,1
Steiermark	1188	72,5	2,7	96,2	96,8	105,5	8,7	33,5	57,8	149,6	67,8	59,5	76,2
Westösterreich	2893	84,1	2,6	113,1	114,4	124,1	5,3	32,3	62,4	192,2	70,6	62,4	78,8
Oberösterreich	1367	114,1	2,7	108,2	108,9	118,7	6,8	35,3	57,9	189,7	70,9	62,9	78,8
Salzburg	513	71,7	2,0	123,6	126,5	135,7	4,5	24,9	70,7	139,5	71,8	65,1	78,8
Tirol	667	52,7	2,7	113,4	114,8	124,4	4,6	27,8	67,7	136,0	69,5	61,0	78,1
Vorarlberg	347	133,5	2,6	116,2	117,8	127,5	2,1	40,4	57,5	387,8	69,6	58,9	80,2
Portugal	10293	112,0	3,5	70,7	70,6	77,6	12,4	33,9	53,8	4,7	68,2	60,8	75,9
Continente	9811	110,5	3,5	70,9	70,8	77,8	12,3	34,1	53,6	4,7	68,5	61,3	75,9
Norte	3646	171,3	2,6	56,9	57,3	62,5	11,4	43,3	45,4	4,3	67,8	59,9	76,0
Centro	1784	75,4	3,4	56,9	56,8	62,5	26,9	30,8	42,3	4,8	73,6	67,3	80,1
Centro	2402	83,5	3,7	57,9	57,7	63,5							
Lisboa e Vale do Tejo	3462	290,1	4,1	94,7	94,4	103,9	4,5	29,1	66,5	6,3	67,1	60,7	73,8
Lisboa	2603	1011,2	3,9	105,1	105,0	115,4							
Alentejo	526	19,5	2,1	56,9	56,5	62,5	14,6	23,4	62,0	1,2	65,2	56,5	74,0
Alentejo	766	24,6	3,2	60,7	59,8	66,6							
Algarve	394	78,9	5,4	72,4	71,4	79,4	9,7	21,3	69,0	3,1	68,6	60,0	77,1
Açores	238	101,9	3,9	55,8	54,5	61,2	13,7	29,1	57,2	0,0	61,5	44,5	78,3
Madeira	244	313,6	5,0	78,4	77,4	86,0	12,8	27,4	59,8	2,7	65,1	56,5	74,5
Suomi/Finland	5188	17,0	4,1	103,9	103,4	114,1	5,4	27,0	67,6	325,2	68,1	66,2	70,0
Manner-Suomi	5162	17,0	4,1	103,7	103,2	113,8	5,4	27,1	67,6	326,2	68,0	66,1	69,9
Itä-Suomi	679	9,7	2,0	75,7	75,5	83,0	10,3	25,6	64,1	80,0	59,9	57,7	62,0
Väli-Suomi	704	16,4	3,1	85,8	86,0	94,1	9,7	29,7	60,6	171,9	65,9	62,4	69,3
Pohjois-Suomi	557	4,3	3,0	90,2	89,4	99,0	7,3	27,0	65,8	292,4	62,0	61,1	62,8
Uusimaa (Suuralue)	1401	153,8	5,9	140,3	139,4	153,9	1,1	20,6	78,4	588,0	75,3	74,4	76,2
Etelä-Suomi	1821	34,8	3,6	97,2	97,0	106,7	5,5	32,5	62,0	291,4	67,7	65,1	70,3
Etelä-Suomi	2537	62,1	5,0	121,5	120,9	133,3							
Länsi-Suomi	1319	22,6	3,5	91,1	91,0	99,9							
Pohjois-Suomi	628	4,7	3,1	89,0	88,2	97,7							
Åland	26	17,0	5,4	141,6	140,8	155,4	5,2	17,2	77,6	108,0	77,6	73,8	81,4
Sverige	8896	21,6	2,9	106,1	107,8	116,5	2,5	23,0	74,5	345,5	73,6	72,2	74,9
Stockholm	1831	282,1	4,7	144,9	148,2	159,0	0,6	13,7	85,8	582,1	78,4	77,5	79,4

Trh práce					Veková štruktúra			Vzdelanie			Región *
Miera nezamestnanosti (%)					% obyvateľstva vo veku: (2000)			Stupeň dosiahnutého vzdelania u osôb vo veku 25-64 rokov (% celku), 2002			
Spolu, 1992	Spolu, 2002	Dlhodobó nezamestnaní, 2002 (% celk. počtu nezamestnaných)	Ženy, 2002	Mládež, 2002	<15	15-64	65+	Nízky	Stredný	Vysoký	
5,0	2,4	23,6	2,9	4,0	19,0	67,5	13,6	32,3	43,5	24,1	Gelderland
6,2	3,7	30,8	5,4	7,4	23,8	67,3	8,9	29,7	48,5	21,8	Flevoland
5,2	2,6	27,3	2,8	4,7	18,4	68,0	13,6	30,1	41,3	28,6	West-Nederland
4,5	2,2	23,1	2,4	4,3	19,0	68,6	12,5	26,6	38,7	34,7	Utrecht
5,5	2,6	25,3	2,6	3,9	17,8	68,8	13,5	27,4	41,8	30,8	Noord-Holland
5,1	2,9	30,3	3,2	5,4	18,6	67,6	13,8	33,0	41,2	25,8	Zuid-Holland
5,7	2,3	22,0	2,8	4,2	18,5	65,2	16,4	33,9	46,9	19,1	Zeeland
5,0	2,7	25,9	3,1	5,0	18,2	68,5	13,4	35,2	42,8	21,9	Zuid-Nederland
5,0	2,4	23,0	2,8	4,3	18,6	68,6	12,8	34,0	42,9	23,0	Noord-Brabant
5,2	3,3	30,4	4,0	6,6	17,3	68,2	14,6	37,7	42,7	19,6	Limburg
3,3	4,0	28,1	3,9	6,2	16,8	67,7	15,5	21,7	62,6	15,7	Österreich
3,5	5,4	33,3	4,9	8,1	15,8	67,9	16,3	21,2	62,0	16,9	Ostösterreich
2,4	4,2	21,2	4,8	7,1	15,2	66,7	18,1	27,5	61,0	11,6	Burgenland
2,6	3,5	27,3	3,7	5,7	16,8	66,6	16,5	20,1	66,2	13,7	Niederösterreich
4,4	7,2	37,1	6,0	11,1	15,0	69,3	15,7	21,1	58,4	20,6	Wien
3,8	3,4	26,9	3,5	5,7	16,5	67,2	16,4	19,6	65,9	14,5	Südösterreich
3,8	2,7	24,6	3,2	5,5	16,9	66,9	16,2	14,2	70,9	14,9	Kärnten
3,8	3,8	27,6	3,7	5,8	16,2	67,3	16,5	22,0	63,6	14,3	Steiermark
2,7	2,7	17,0	2,9	4,7	18,2	67,7	14,0	23,7	61,3	15,1	Westösterreich
2,5	3,1	21,1	3,4	5,1	18,0	67,1	14,9	24,8	60,3	14,9	Oberösterreich
2,6	2,8	12,4	2,8	5,4	17,9	68,6	13,5	19,9	65,0	15,1	Salzburg
3,6	2,0	11,7	1,8	3,4	18,4	68,2	13,4	21,7	62,9	15,4	Tirol
2,3	2,5	12,6	2,8	4,4	19,2	68,4	12,4	28,7	56,3	15,0	Vorarlberg
4,1	5,1	34,5	6,1	11,6	16,0	67,6	16,4	79,6	11,1	9,3	Portugal
4,1	5,2	34,5	6,2	11,8	15,8	67,7	16,5	79,3	11,2	9,5	Continente
3,4	4,9	37,0	5,9	10,0	17,5	68,5	14,0	84,1	8,7	7,2	Norte
2,7	3,0	27,4	3,8	11,2	14,9	65,5	19,6	82,6	8,7	8,8	Centro
											Centro
5,2	6,5	36,9	7,6	13,6	14,9	68,8	16,3	72,8	14,8	12,4	Lisboa e Vale do Tejo
											Lisboa
8,0	6,6	21,0	9,2	16,9	13,6	62,9	23,5	79,8	10,1	10,1	Alentejo
											Alentejo
3,0	5,3	28,2	6,7	14,3	14,7	66,6	18,7	80,4	12,9	6,7	Algarve
3,7	2,5	38,6	4,3	7,9	21,9	65,8	12,4	86,3	8,9	4,9	Açores
3,3	2,5	33,4	3,0	5,2	19,4	67,2	13,4	85,9	9,3	4,8	Madeira
	9,1	24,9	9,1	21,0	18,2	66,9	14,8	25,0	42,6	32,4	Suomi/Finland
	9,1	25,0	9,1	21,0	18,2	66,9	14,8	25,0	42,6	32,4	Manner-Suomi
	13,3	26,4	13,7	29,3	17,6	65,4	17,0	27,0	46,6	26,3	Itä-Suomi
	9,3	27,4	10,4	20,4	18,8	64,9	16,4	26,7	43,8	29,4	Väli-Suomi
	14,1	19,7	13,1	28,0	20,7	66,2	13,2	24,4	47,4	28,2	Pohjois-Suomi
	5,8	22,6	5,0	14,7	18,6	69,9	11,5	22,3	37,2	40,5	Uusimaa (Suuralue)
	9,1	27,1	9,6	22,0	17,3	66,3	16,4	26,0	43,6	30,3	Etelä-Suomi
											Etelä-Suomi
											Länsi-Suomi
											Pohjois-Suomi
	2,9	0,0	2,8	17,7	18,8	65,2	16,0	31,0	43,0	26,1	Åland
	5,1	19,9	4,6	12,8	18,5	64,2	17,3	18,5	55,1	26,4	Sverige
	4,0	12,1	3,7	11,5	18,6	67,0	14,4	13,5	51,8	34,7	Stockholm

Hlavné regionálne ukazovatele

Región *	Počet obyvateľov		Hospodárstvo								Trh práce		
	v tis. obyvateľov, 2001	Hustota obyvateľstva (počet obyv./km.), 2001	Rast HDP (ročný priemerný pohyb v %), 1995-2001	HDP/obyv. (PPS)			Zamestnanosť podľa sektorov (% celku), 2002			Patentové prihlášky na EPÚ na milión obyv., priemer 1999-2000-2001	Miera zamestnanosti (osôb vo veku 15-64 ako % obyv. vo veku 15-64), 2002		
				2001, EÚ15=100	Priemer 1999-2000-2001, EÚ 15 = 100	2001, EÚ25=100	Poľnohospodárstvo	Priemysel	Služby		Spolu	Ženy	Muži
Östra Mellansverige	1495	38,9	2,1	91,1	92,5	99,9	2,9	26,1	71,0	315,3	72,2	70,1	74,2
Sydsverige	1283	91,9	3,3	98,3	99,7	107,9	2,8	23,7	73,6	402,5	70,7	68,6	72,8
Norra Mellansverige	831	13,0	0,4	89,3	91,8	98,0	3,7	27,0	69,3	200,3	69,7	68,4	70,9
Mellersta Norrland	375	5,3	0,8	98,8	98,7	108,4	3,8	21,2	75,0	132,6	68,9	69,0	68,7
Övre Norrland	511	3,3	0,5	92,6	93,7	101,6	3,2	23,7	73,1	207,7	68,6	68,4	68,7
Småland med Öarna	797	24,0	2,1	95,8	97,3	105,1	4,1	30,7	65,2	127,0	75,2	73,3	77,1
Västsverige	1774	60,3	3,2	102,5	103,5	112,5	2,4	25,3	72,3	339,3	75,5	74,2	76,7
United Kingdom	58837	241,3	3,0	105,4	103,1	115,7	1,4	24,3	74,3	124,4	71,7	65,3	78,0
North East	2517	292,2	0,8	80,3	78,6	88,1	0,9	27,2	71,9	72,6	65,6	61,0	70,1
Tees Valley & Durham	1133	371,9	0,0	76,1	75,0	83,5	0,8	30,8	68,4	66,1	64,0	58,6	69,4
Northumberland and Tyne & Wear	1384	248,6	1,4	83,7	81,5	91,8	0,9	24,4	74,8	78,0	66,9	63,1	70,6
North West (inc. Merseyside)	6732	475,2	2,6	94,8	92,4	104,0	0,8	26,0	73,2	96,0	69,4	63,8	74,9
Cumbria	488	71,5	-0,9	79,1	80,2	86,8	3,6	30,9	65,5	75,7	69,3	62,6	76,0
Cheshire	984	422,0	2,8	117,7	113,6	129,1	0,9	27,7	71,4	204,6	72,9	67,9	77,7
Greater Manchester	2483	1930,8	3,2	102,6	99,3	112,6	0,3	25,4	74,3	68,7	69,4	63,7	75,0
Lancashire	1416	461,1	1,8	90,0	87,9	98,8	1,0	28,1	70,8	69,2	72,1	66,6	77,4
Merseyside	1362	2078,3	1,9	74,5	73,7	81,8	0,2	21,8	78,1	104,5	64,2	58,7	69,6
Yorkshire & the Humber	4967	319,1	2,1	90,8	89,2	99,7	1,2	27,1	71,7	81,1	70,5	63,8	77,0
East Riding & North Lincolnshire	869	237,6	0,3	87,1	86,3	95,6	2,0	29,5	68,5	63,3	68,6	60,7	76,5
North Yorkshire	751	90,4	3,1	96,2	93,6	105,6	2,5	24,2	73,3	130,3	75,6	68,7	82,5
South Yorkshire	1267	812,2	2,0	77,1	75,4	84,6	0,6	28,6	70,9	52,7	67,9	61,1	74,4
West Yorkshire	2080	1022,6	2,5	98,7	97,4	108,3	0,6	26,5	72,9	88,5	71,1	64,9	77,0
East Midlands	4175	267,2	2,5	96,6	95,6	106,0	1,4	30,3	68,3	104,9	73,5	66,8	80,1
Derbyshire & Nottinghamshire	1972	411,9	2,5	95,8	93,9	105,1	0,5	31,8	67,6	111,3	71,3	65,3	77,3
Leicestershire, Rutland & Northants	1555	316,2	3,0	104,4	104,4	114,6	1,3	29,8	69,0	139,1	76,6	68,7	84,3
Lincolnshire	648	109,4	1,6	80,7	79,3	88,5	4,4	26,8	68,8	42,2	73,0	66,7	79,2
West Midlands	5267	405,0	2,3	95,2	93,6	104,5	1,0	30,6	68,5	94,4	71,2	64,1	78,1
Herefordshire, Worcestershire & Warks	1223	207,3	3,3	96,6	94,0	106,0	1,6	30,0	68,4	172,4	76,3	69,0	83,6
Shropshire & Staffordshire	1489	240,1	1,4	79,7	81,0	87,4	1,5	30,6	67,9	73,6	74,2	67,6	80,3
West Midlands	2554	2842,3	2,2	103,6	100,8	113,7	0,3	30,9	68,8	70,2	67,1	59,7	74,2
Eastern	5395	282,2	3,3	101,4	98,8	111,3	1,5	25,0	73,5	238,6	76,1	69,0	83,1
East Anglia	2177	173,2	2,0	95,7	92,8	105,1	2,6	25,3	72,1	310,9	75,5	68,4	82,5
Bedfordshire, Hertfordshire	1601	557,0	4,8	122,6	119,3	134,5	0,6	23,8	75,6	213,7	78,3	71,5	84,8
Essex	1616	439,8	3,2	88,2	86,4	96,7	1,0	25,9	73,1	165,2	74,9	67,5	82,2
London	7188	4538,8	4,6	164,7	159,5	180,7	0,3	13,9	85,8	102,3	68,7	61,5	75,6
Inner London	2772	8648,0	5,2	263,4	251,4	289,1	0,1	11,4	88,5	131,1	63,4	56,9	69,7
Outer London	4416	3496,2	3,8	102,7	102,0	112,7	0,4	15,4	84,3	84,1	72,3	64,7	79,6
South East	8007	419,0	4,1	115,9	112,9	127,2	1,4	22,4	76,2	209,8	77,0	70,0	83,8
Berkshire, Bucks & Oxfordshire	2093	364,5	5,2	149,0	146,4	163,5	1,5	22,7	75,8	318,8	79,4	72,9	85,6
Surrey, East & West Sussex	2555	467,9	3,8	113,6	110,5	124,6	1,3	19,6	79,2	151,7	76,4	69,4	83,4
Hampshire & Isle of Wight	1778	426,1	3,9	103,0	100,4	113,0	1,0	24,4	74,6	233,5	78,1	71,2	84,8
Kent	1581	423,3	3,0	90,3	86,4	99,1	2,2	24,3	73,5	133,0	73,4	65,8	81,1
South West	4934	205,8	2,7	93,8	92,4	103,0	2,0	23,7	74,3	132,9	76,2	70,4	81,9
Gloucestershire, Wiltshire & N Somerset	2163	284,5	3,3	112,1	110,4	123,0	1,3	23,0	75,6	228,8	78,3	72,5	84,0
Dorset & Somerset	1192	195,3	2,1	82,8	83,0	90,9	2,1	24,3	73,6	80,6	76,6	70,9	82,2
Cornwall & Isles of Scilly	502	141,1	1,9	59,5	59,1	65,3	3,0	22,5	74,5	65,5	71,3	64,2	78,2
Devon	1077	160,6	1,9	85,3	82,0	93,6	2,9	25,0	72,1	57,1	73,6	68,4	78,8
Wales	2903	139,8	1,8	83,0	81,5	91,1	2,6	26,2	71,2	69,7	66,3	59,4	73,2

Trh práce					Veková štruktúra			Vzdelanie			Región *
Miera nezamestnanosti (%)					% obyvateľstva vo veku: (2000)			Stupeň dosiahnutého vzdelania u osôb vo veku 25-64 rokov (% celku), 2002			
Spolu, 1992	Spolu, 2002	Dlhodobó nezamestnaní 2002 (% celk. počtu nezamestnaných)	Ženy, 2002	Mládež, 2002	<15	15-64	65+	Nízky	Stredný	Vysoký	
	5,2	23,0	4,9	13,6	18,7	64,0	17,3	19,8	55,9	24,3	Östra Mellansverige
	6,2	25,1	5,9	15,2	18,2	63,9	18,0	19,9	53,7	26,3	Sydsverige
	6,3	19,1	5,7	13,7	18,0	62,3	19,7	20,4	59,4	20,2	Norra Mellansverige
	5,9	19,3	4,5	13,7	17,5	62,5	20,0	20,2	58,5	21,3	Mellersta Norrland
	6,1	17,6	4,6	13,1	18,4	64,2	17,4	13,8	61,6	24,6	Övre Norrland
:	3,9	18,1	4,1	9,6	18,8	62,3	18,9	23,4	56,3	20,3	Småland med Öarna
:	4,9	21,7	4,3	12,9	18,9	63,8	17,3	19,6	54,1	26,3	Västsverige
9,6	5,1	21,9	4,5	12,0	19,1	65,4	15,6	18,1	52,4	29,5	United Kingdom
	6,8	27,0	5,2	14,2	18,8	65,2	16,1	21,2	55,7	23,0	North East
	7,2	24,6	6,0	16,6	19,3	65,2	15,5	22,5	55,9	21,6	Tees Valley & Durham
	6,4	29,1	4,5	12,4	18,3	65,2	16,5	20,2	55,6	24,3	Northumberland and Tyne & Wear
	5,3	26,6	4,3	12,6	19,4	65,0	15,6	20,7	54,1	25,2	North West (inc. Merseyside)
	5,1	28,0	4,1	11,7	17,7	64,3	17,9	17,1	58,5	24,4	Cumbria
	4,2	20,3	3,2	11,8	19,0	65,6	15,5	14,4	54,9	30,6	Cheshire
	5,6	27,4	4,6	12,2	20,1	65,4	14,5	22,1	52,3	25,6	Greater Manchester
	4,4	21,7	3,7	12,4	19,3	64,3	16,4	20,1	55,9	24,0	Lancashire
	6,6	31,6	5,4	14,3	19,4	64,5	16,1	24,5	53,3	22,3	Merseyside
9,5	5,2	21,3	4,3	12,6	19,2	65,0	15,8	20,2	54,9	24,9	Yorkshire & the Humber
	6,3	26,3	5,2	15,5	19,3	64,2	16,5	19,0	58,1	22,9	East Riding & North Lincolnshire
	3,7	18,6	3,6	7,6	17,8	64,4	17,8	15,1	55,1	29,8	North Yorkshire
	5,2	24,6	3,7	12,4	18,9	65,3	15,8	21,5	56,2	22,3	South Yorkshire
	5,4	17,9	4,5	13,1	19,9	65,4	14,7	21,7	52,8	25,5	West Yorkshire
8,5	4,5	22,9	4,4	10,6	18,8	65,3	15,9	19,7	55,7	24,6	East Midlands
	5,1	28,9	4,5	11,2	18,6	65,4	16,0	20,7	55,7	23,6	Derbyshire & Nottinghamshire
	4,0	17,5	4,6	10,4	19,6	65,9	14,5	19,1	53,9	27,0	Leicestershire, Rutland & Northants
	4,3	13,2	3,4	9,5	17,7	63,3	19,0	17,7	60,1	22,2	Lincolnshire
10,3	5,6	20,7	5,2	14,2	19,5	64,9	15,6	21,4	53,3	25,2	West Midlands
	3,5	13,1	4,1	8,9	18,3	65,2	16,5	16,7	53,6	29,7	Herefordshire, Worcestershire & Warks
	4,6	21,8	4,0	11,2	18,7	65,8	15,6	18,0	56,6	25,5	Shropshire & Staffordshire
	7,4	22,1	6,7	18,2	20,5	64,2	15,3	26,1	51,2	22,8	West Midlands
	3,7	18,2	3,5	9,4	18,9	65,1	16,0	15,8	57,0	27,2	Eastern
7,4	3,7	16,5	3,3	9,8	18,4	64,4	17,2	16,6	56,9	26,5	East Anglia
	3,5	17,6	3,2	8,4	19,9	66,0	14,2	12,3	54,9	32,8	Bedfordshire, Hertfordshire
	4,0	20,8	4,0	10,0	18,7	65,0	16,3	18,2	59,1	22,7	Essex
11,9	6,7	23,6	6,0	14,2	19,3	68,2	12,5	17,5	41,1	41,4	London
:	9,0	27,1	7,7	18,4	19,2	69,8	10,9	20,4	31,6	48,0	Inner London
:	5,3	19,9	4,9	11,6	19,4	67,1	13,6	15,5	47,4	37,0	Outer London
	3,7	14,9	3,5	8,9	18,8	65,2	16,0	12,7	53,3	34,0	South East
	3,4	11,4	3,0	8,6	19,6	67,5	12,9	13,4	49,3	37,4	Berkshire, Bucks & Oxfordshire
	3,8	17,9	3,6	7,8	17,9	63,7	18,4	11,8	52,7	35,5	Surrey, East & West Sussex
	3,5	9,5	3,7	9,9	18,6	65,4	16,0	10,5	55,8	33,7	Hampshire & Isle of Wight
	4,2	19,7	3,9	9,8	19,3	64,4	16,4	15,9	57,3	26,8	Kent
8,8	3,7	14,0	3,3	9,1	18,0	63,6	18,4	12,8	57,1	30,1	South West
	3,6	9,2	3,3	8,5	18,7	65,2	16,1	12,5	55,1	32,4	Gloucestershire, Wiltshire & N Somerset
	3,6	13,3	3,4	8,5	17,4	61,9	20,7	13,1	57,0	29,9	Dorset & Somerset
:	4,2	20,9	3,2	11,0	17,4	62,6	20,0	13,8	58,3	27,9	Cornwall & Isles of Scilly
:	4,2	20,7	3,2	10,6	17,5	62,6	19,9	12,7	60,8	26,6	Devon
9,4	5,6	20,1	5,0	14,0	19,0	63,8	17,3	21,4	51,5	27,1	Wales

Hlavné regionálne ukazovatele

Región *	Počet obyvateľov		Hospodárstvo									Trh práce		
	v tis. obyvateľov, 2001	Hustota obyvateľstva (počet obyv./km.), 2001	Rast HDP (ročný priemerný pohyb v %), 1995-2001	HDP/obyv. (PPS)			Zamestnanosť podľa sektorov (% celku), 2002			Patentové prihlášky na EPÚ na milión obyv., priemer 1999-2000-2001	Miera zamestnanosti (osôb vo veku 15-64 ako % obyv. vo veku 15-64), 2002			
				2001, EÚ15=100	Priemer 1999-2000-2001, EÚ 15 = 100	2001, EÚ25=100	Poľnohospodárstvo	Priemysel	Služby		Spolu	Ženy	Muži	
West Wales & the Valleys	1853	141,2	0,9	69,6	69,4	76,4	2,9	25,9	71,3	47,9	64,0	57,6	70,4	
East Wales	1050	137,3	3,1	106,7	102,7	117,1	2,2	26,7	71,1	107,8	70,2	62,5	77,7	
Scotland	5064	64,8	1,5	99,5	98,3	109,2	1,9	23,5	74,6	85,5	70,3	65,8	74,8	
North Eastern Scotland	503	68,6	1,6	136,6	138,7	149,9	3,2	30,9	65,9	220,1	76,0	67,6	84,5	
Eastern Scotland	1904	105,9	1,6	101,2	100,4	111,0	1,9	23,1	75,0	103,6	72,2	67,7	76,8	
South Western Scotland	2287	175,5	1,5	94,3	91,9	103,5	0,9	23,1	76,0	52,0	66,5	62,5	70,7	
Highlands & Islands	369	9,3	0,4	72,4	72,1	79,4	4,2	19,8	76,0	41,8	73,5	70,7	76,3	
Northern Ireland	1689	119,3	2,7	82,4	81,2	90,4	4,5	26,0	69,5	35,4	64,8	57,5	72,2	
Bългария	7913	71,3	0,0	26,0	24,9	28,6	9,6	32,7	57,7	3,1	50,6	47,5	53,7	
Severozapadjen	535	50,5	-0,2	23,7	22,2	26,0	12,5	34,6	52,9	:	43,7	42,2	45,1	
Severen Tsentralen	1201	67,0	0,2	22,4	21,5	24,6	10,0	37,2	52,9	:	49,3	46,5	52,1	
Severoiztochen	1309	65,5	0,0	22,7	21,8	24,9	15,1	27,6	57,3	:	47,7	43,3	52,2	
Yugozapaden	2097	103,4	1,0	36,3	33,9	39,9	3,3	31,4	65,2	:	56,4	53,9	58,9	
Yuzhen Tsentralen	1975	71,8	-1,7	21,7	20,7	23,8	12,3	35,0	52,7	:	49,9	47,5	52,4	
Yugoiztochen	796	54,4	0,0	22,1	23,9	24,3	11,4	31,6	57,0	:	47,4	42,0	52,9	
Kypros	706	119,7	3,8	77,8	76,1	85,4	5,3	23,2	71,6	11,9	68,5	59,0	78,8	
Česká Republika	10219	129,6	1,5	60,6	59,8	66,5	4,8	39,9	55,3	11,3	65,5	57,1	74,0	
Praha	1164	2348,1	4,4	135,5	129,8	148,7	0,5	21,3	78,2	:	72,0	65,8	78,5	
Střední Čechy	1124	102,0	3,0	50,0	49,6	54,9	5,1	38,9	56,0	:	68,6	58,1	79,0	
Jihozápad	1175	66,7	0,9	55,1	55,0	60,5	8,1	41,6	50,3	:	68,0	59,5	76,5	
Severozápad	1124	129,9	-1,2	47,9	48,6	52,6	3,6	41,4	55,0	:	62,4	53,8	70,9	
Severovýchod	1486	119,5	1,0	50,8	50,6	55,7	5,0	46,3	48,8	:	67,0	57,9	76,1	
Jihovýchod	1645	117,6	1,3	53,4	52,3	58,6	7,5	40,2	52,3	:	64,7	56,2	73,1	
Střední Morava	1233	135,5	0,4	48,1	47,8	52,8	5,0	46,3	48,6	:	63,2	54,8	71,7	
Moravskoslezsko	1268	228,4	-0,7	50,6	50,3	55,5	2,8	43,9	53,3	:	59,2	51,2	67,1	
Eesti	1367	30,2	5,2	38,5	37,1	42,3	7,0	31,3	61,7	9,4	62,0	57,9	66,5	
Magyarország	10188	109,5	4,0	51,5	49,5	56,5	6,0	34,2	59,8	17,1	56,6	50,0	63,5	
Közép-Magyarország	2830	409,1	5,2	81,3	76,3	89,2	1,8	26,3	71,9	:	61,3	54,6	68,8	
Közép-Dunántúl	1121	99,5	4,6	48,0	46,8	52,7	5,7	44,6	49,6	:	60,6	54,0	67,3	
Nyugat-Dunántúl	1003	89,7	4,3	53,6	54,8	58,8	5,5	42,0	52,5	:	64,1	56,5	71,5	
Dél-Dunántúl	996	70,3	2,6	38,7	37,6	42,5	9,8	33,8	56,3	:	51,9	46,1	58,0	
Észak-Magyarország	1300	96,8	2,3	33,7	32,4	37,0	4,3	39,9	55,8	:	50,1	44,3	56,1	
Észak-Alföld	1561	87,9	3,0	34,2	32,1	37,5	7,5	33,8	58,8	:	49,5	42,8	56,2	
Dél-Alföld	1377	75,2	1,6	36,9	36,0	40,5	14,2	33,0	52,8	:	54,7	47,5	62,1	
Lietuva	3481	53,3	5,1	37,2	35,6	40,8	17,9	27,5	54,6	1,4	59,9	57,2	62,7	
Latvija	2355	36,5	5,7	33,4	31,8	36,6	15,3	25,8	58,9	5,4	60,4	56,8	64,3	
Malta	393	1182,4	4,8	69,5	70,7	76,2	2,3	31,2	66,5	13,0	53,7	33,1	74,1	
Polska	38641	123,6	6,3	40,9	41,1	44,9	19,3	28,6	52,0	2,3	51,5	46,2	56,9	
Dolnośląskie	2971	148,9	5,8	41,6	42,1	45,6	9,5	32,4	58,2	:	47,6	43,9	51,4	
Kujawsko-Pomorskie	2100	116,9	4,7	37,0	36,8	40,6	19,1	29,4	51,4	:	50,6	45,0	56,3	
Lubelskie	2230	88,8	4,5	28,6	28,6	31,4	39,4	18,1	42,5	:	56,1	51,6	60,7	
Lubuskie	1024	73,2	4,7	36,3	37,0	39,9	10,2	31,3	58,5	:	45,9	41,4	50,5	
Łódzkie	2638	144,8	5,8	36,9	37,2	40,5	19,8	30,6	49,7	:	52,8	47,8	58,1	
Małopolskie	3238	213,8	6,2	35,3	36,3	38,8	23,7	27,0	49,3	:	54,6	50,2	59,3	
Mazowieckie	5075	142,6	10,4	63,7	62,2	69,9	20,4	21,6	58,0	:	57,1	52,9	61,4	
Opolskie	1083	115,1	2,7	33,2	34,1	36,4	18,5	32,9	48,7	:	50,3	44,3	56,5	

Trh práce					Veková štruktúra			Vzdelanie			Región *
Miera nezamestnanosti (%)					% obyvateľstva vo veku: (2000)			Stupeň dosiahnutého vzdelania u osôb vo veku 25-64 rokov (% celku), 2002			
Spolu, 1992	Spolu, 2002	Dlhodobó nezamestnaní, 2002 (% celk. počtu nezamestnaných)	Ženy, 2002	Mládež, 2002	<15	15-64	65+	Nízky	Stredný	Vysoký	
:	5,9	19,1	5,6	14,6	18,8	63,3	17,9	23,2	51,7	25,1	West Wales & the Valleys
:	5,1	21,9	4,1	13,0	19,4	64,6	16,1	18,5	51,2	30,3	East Wales
9,4	6,5	23,5	5,2	14,5	18,3	66,3	15,4	18,7	48,6	32,7	Scotland
:	3,6	10,0	4,1	7,2	18,4	67,4	14,2	17,8	45,8	36,4	North Eastern Scotland
:	5,8	21,4	4,9	13,7	18,0	66,4	15,7	15,3	49,4	35,2	Eastern Scotland
:	7,9	28,8	6,1	17,0	18,5	66,3	15,2	22,4	47,6	30,1	South Western Scotland
:	5,9	11,9	4,0	15,0	18,6	64,8	16,6	17,0	51,9	31,1	Highlands & Islands
15,1	5,8	37,5	5,0	11,8	22,5	64,5	13,0	27,2	47,8	25,0	Northern Ireland
:	18,2	66,0	17,3	37,2	15,9	67,9	16,2	28,4	50,5	21,2	Bálgaria
:	26,9	77,8	25,3	53,6	15,3	63,4	21,3	29,3	54,2	16,5	Severozapaden
:	18,1	62,1	16,9	36,5	14,8	66,5	18,7	25,7	53,4	20,8	Severen Tsentralen
:	22,3	63,2	22,6	40,0	16,9	68,6	14,5	37,6	45,1	17,3	Severoiztochen
:	13,3	65,2	12,4	28,3	14,9	69,6	15,5	18,0	52,5	29,5	Yugozapaden
:	17,2	67,1	15,7	38,5	16,4	68,2	15,4	32,7	49,5	17,8	Yuzhen Tsentralen
:	22,3	65,8	23,0	44,8	17,4	67,5	15,1	33,3	49,5	17,2	Yugoiztochen
:	3,3	20,1	4,2	7,7	23,2	65,5	11,3	33,5	37,4	29,1	Kypros
:	7,3	50,3	9,0	16,9	16,6	69,6	13,8	12,1	76,0	11,9	Česká Republika
:	3,6	28,1	4,5	9,4	13,9	69,8	16,3	4,4	68,4	27,1	Praha
:	5,0	45,1	7,4	8,5	16,3	69,3	14,4	13,7	77,8	8,5	Střední Čechy
:	4,9	44,1	5,9	8,9	16,6	69,6	13,8	12,1	77,1	10,7	Jihozápad
:	11,4	58,5	13,3	26,2	17,3	70,7	12,0	17,5	75,3	7,2	Severozápad
:	5,4	43,3	7,1	13,0	17,1	69,1	13,9	11,9	78,7	9,3	Severovýchod
:	6,8	47,1	7,9	17,0	16,9	69,0	14,1	11,1	76,0	12,9	Jihovýchod
:	8,8	51,1	10,8	21,4	17,0	69,5	13,6	13,1	77,4	9,5	Střední Morava
:	13,4	58,8	16,3	29,1	17,6	70,2	12,2	13,5	76,8	9,7	Moravskoslezsko
:	10,3	52,4	9,7	17,6	18,0	67,5	14,5	12,4	57,1	30,5	Eesti
:	5,9	43,6	5,4	12,4	17,1	68,3	14,6	28,4	57,3	14,3	Magyarország
:	4,0	51,1	3,9	8,8	15,5	69,3	15,2	20,7	57,8	21,5	Közép-Magyarország
:	5,0	39,6	4,7	10,3	17,4	69,5	13,2	28,9	59,2	12,0	Közép-Dunántúl
:	4,1	38,6	4,2	8,8	16,3	68,9	14,8	26,9	60,8	12,2	Nyugat-Dunántúl
:	7,9	44,9	7,1	15,9	17,1	68,3	14,7	32,7	56,5	10,8	Dél-Dunántúl
:	8,9	45,9	7,6	19,4	18,2	67,0	14,8	32,4	56,3	11,3	Észak-Magyarország
:	7,9	42,2	7,0	14,9	19,4	67,1	13,5	34,3	54,2	11,5	Észak-Alföld
:	6,3	35,5	6,5	13,9	17,1	67,5	15,5	32,4	57,0	10,5	Dél-Alföld
:	13,7	53,5	12,9	23,0	19,8	66,9	13,4	15,1	40,1	44,8	Lietuva
:	12,1	45,3	11,0	20,8	17,8	67,5	14,7	17,8	63,0	19,3	Latvija
:	5,2	:	6,1	11,0	20,8	67,2	12,0	:	:	:	Malta
:	19,9	54,8	20,9	42,5	18,8	68,9	12,3	19,1	68,3	12,5	Polska
:	26,1	52,7	25,6	50,2	17,2	70,4	12,4	17,8	69,6	12,6	Dolnośląskie
:	21,5	53,3	22,0	43,2	19,4	69,1	11,4	19,8	69,8	10,4	Kujawsko-Pomorskie
:	16,6	46,7	16,5	37,8	19,8	66,6	13,6	22,4	63,9	13,8	Lubelskie
:	26,3	47,7	26,7	50,1	19,4	69,8	10,8	16,7	72,7	10,5	Lubuskie
:	20,3	62,5	21,4	42,1	17,0	68,7	14,3	23,0	64,0	13,0	Łódzkie
:	16,2	58,6	16,5	37,5	20,0	67,7	12,3	16,8	69,2	14,0	Małopolskie
:	17,0	56,0	17,5	36,9	17,8	68,3	14,0	18,2	65,2	16,6	Mazowieckie
:	19,7	53,0	21,0	45,3	18,1	70,2	11,7	19,0	69,3	11,7	Opolskie

Hlavné regionálne ukazovatele

Región *	Počet obyvateľov		Hospodárstvo								Trh práce		
	v tis. obyvateľov, 2001	Hustota obyvateľstva (počet obyv./km.), 2001	Rast HDP (ročný priemerný pohyb v %), 1995-2001	HDP/obyv. (PPS)			Zamestnanosť podľa sektorov (% celku), 2002			Patentové prihlášky na EPÚ na milión obyv., priemer 1999-2000-2001	Miera zamestnanosti (osôb vo veku 15-64 ako % obyv. vo veku 15-64), 2002		
				2001, EÚ15=100	Priemer 1999-2000-2001, EÚ 15 = 100	2001, EÚ25=100	Poľnohospodárstvo	Priemysel	Služby		Spolu	Ženy	Muži
Podkarpackie	2130	118,8	5,1	29,2	29,5	32,0	30,8	28,2	41,1	:	53,2	47,9	58,3
Podlaskie	1221	60,5	6,3	31,0	30,5	34,0	36,5	18,6	45,0	:	54,8	50,0	59,6
Pomorskie	2202	120,4	6,5	40,6	41,3	44,6	9,5	31,1	59,4	:	50,2	42,9	57,9
Ślaskie	4840	393,7	3,9	44,6	45,2	49,0	4,1	39,5	56,4	:	46,9	40,1	54,0
Świętokrzyskie	1321	113,2	5,5	31,2	31,8	34,3	31,0	24,9	44,2	:	50,3	45,6	55,0
Warmińsko-Mazurskie	1469	60,7	4,8	29,6	30,8	32,5	17,9	28,1	54,0	:	46,0	40,9	51,0
Wielkopolskie	3363	112,8	7,8	43,4	43,5	47,6	20,3	32,7	47,0	:	52,9	46,0	59,9
Zachodniopomorskie	1735	75,8	5,8	40,5	41,1	44,5	8,3	29,6	62,2	:	45,8	41,2	50,7
România	22408	94,0	-0,1	24,4	23,7	26,8	36,8	29,7	33,5	0,9	57,6	51,8	63,6
Nord-Est	3836	104,1	-1,8	17,2	18,8	18,9	51,3	23,6	25,1	:	59,1	55,3	62,9
Sud-Est	2935	82,1	-2,0	21,3	20,8	23,4	38,1	26,1	35,9	:	54,7	46,3	63,4
Sud	3463	100,5	-2,3	20,6	19,5	22,6	44,3	28,0	27,7	:	57,9	51,0	65,0
Sud-Vest	2397	82,0	-1,6	21,6	20,5	23,7	51,3	23,2	25,5	:	61,3	56,4	66,2
Vest	2032	63,4	-0,4	26,4	25,3	29,0	27,9	34,7	37,4	:	57,5	50,5	64,8
Nord-Vest	2839	83,1	-1,2	21,6	21,3	23,7	34,2	32,3	33,5	:	57,8	53,2	62,4
Centru	2640	77,4	-2,0	23,5	24,0	25,8	26,1	41,1	32,8	:	55,8	50,5	61,2
București	2269	1245,7	7,4	52,3	46,5	57,3	2,7	35,0	62,4	:	56,9	51,0	63,4
Slovenija	1992	98,3	5,1	67,8	67,1	74,4	9,2	38,7	52,1	30,5	63,4	58,6	68,2
Slovenská Republika	5403	110,2	3,9	44,7	43,9	49,0	6,2	38,5	55,4	5,7	56,8	51,4	62,4
Bratislavský	602	293,0	5,7	101,8	97,4	111,7	2,3	23,1	74,7	:	67,2	62,7	72,1
Západné Slovensko	1878	125,3	3,4	40,9	41,0	44,9	7,3	42,4	50,3	:	57,2	51,6	62,9
Stredné Slovensko	1360	83,7	3,2	36,9	36,1	40,5	6,5	40,7	52,8	:	55,4	50,0	60,8
Východné Slovensko	1564	99,3	3,5	34,0	33,1	37,3	6,5	39,4	54,1	:	53,2	47,4	59,2

N10: nové členské štáty; N12: nové členské štáty plus Bulharsko a Rumunsko

* regióny úrovne NUTS 1 (podčiarknuté) a 2. Nové regióny zavedené v máji 2003 sú vyznačené červenou farbou, pôvodné regióny kurzívou.

Došlo k nasledujúcim zmenám: v Nemecku bolo rozdelené Brandenbursko na dva regióny úrovne NUTS 2; v Španielsku bol región Ceuta y Melilla tiež rozdelený na dva regióny; v Taliansku bol región Nord Ovest úrovne NUTS 1 novo definovaný tak, aby zahŕňal región Lombardia, predtým región úrovne NUTS 1, a Nord Est tak, aby zahŕňal Emilia-Romagna, región Centro tak, aby zahŕňal Lazio, a región Sud tak, aby zahŕňal Abruzzo-Molise a Kampániu, pričom bol vytvorený nový región úrovne NUTS 1, Isole, ktorý zahŕňa regióny Sardegna a Sicília; v Portugalsku bol pôvodný región Lisboa e Vale do Tejo úrovne NUTS 2 rozdelený medzi Centro, nový región Lisboa a Alentejo; vo Fínsku boli štyri bývalé regióny úrovne NUTS 2 v regióne Manner-Suomi úrovne NUTS 1 (všetky okrem Itä-Suomi) reklasifikované tak, aby tvorili tri nové regióny úrovne NUTS 2.

Rast HDP: FR(DOM): 1995-2000; HDP na obyvateľa: FR(DOM): 2000 a priemer 1999-2000

Zamestnanosť podľa sektorov F(DOM): odhady; MT: národný zdroj

Dlhodobá nezamestnanosť: bez MT

Miery zamestnanosti: MT: národný zdroj

Obyvateľstvo podľa vekových tried: F(DOM): 1998; MT: 1999

Zdroj: Eurostat (REGIO, Prehľad PS), Národné štatistické úrady a výpočty GR REGIO

Trh práce					Veková štruktúra			Vzdelanie			Región *
Miera nezamestnanosti (%)					% obyvateľstva vo veku: (2000)			Stupeň dosiahnutého vzdelania u osôb vo veku 25-64 rokov (% celku), 2002			
Spolu, 1992	Spolu, 2002	Dlhodobó nezamestnaní, 2002 (% celk. počtu nezamestnaných)	Ženy, 2002	Mládež, 2002	<15	15-64	65+	Nízky	Stredný	Vysoký	
:	18,2	67,5	19,2	45,7	21,4	66,8	11,8	20,0	68,8	11,1	Podkarpackie
:	16,8	58,0	17,1	37,9	20,1	66,4	13,5	23,9	62,4	13,6	Podlaskie
:	21,5	39,5	23,7	45,1	19,8	69,4	10,7	19,4	67,5	13,1	Pomorskie
:	20,1	62,3	23,2	42,0	17,3	71,2	11,5	15,0	74,4	10,6	Ślaskie
:	18,8	53,9	19,4	48,7	18,8	67,4	13,8	20,2	67,1	12,6	Świętokrzyskie
:	25,9	59,2	27,7	52,2	20,7	69,0	10,4	25,9	63,2	10,9	Warmińsko-Mazurskie
:	18,2	45,3	20,2	38,0	19,8	68,9	11,3	17,9	71,5	10,6	Wielkopolskie
:	26,0	52,7	26,3	54,6	18,7	70,4	10,9	20,7	68,0	11,3	Zachodniopomorskie
:	8,4	54,0	7,7	23,2	18,5	68,3	13,2	28,9	61,2	9,8	România
:	7,8	50,8	7,1	19,6	21,2	66,2	12,6	32,8	60,2	7,0	Nord-Est
:	10,6	52,8	11,2	26,7	18,8	68,7	12,6	32,2	58,5	9,3	Sud-Est
:	9,8	53,4	9,1	29,8	18,2	67,0	14,7	31,1	61,8	7,1	Sud
:	6,7	55,6	6,2	22,4	18,5	67,0	14,5	27,5	64,0	8,5	Sud-Vest
:	7,2	51,5	6,8	18,6	17,7	69,4	12,9	28,7	60,8	10,5	Vest
:	7,6	55,2	6,6	19,4	19,0	68,6	12,4	31,7	58,9	9,4	Nord-Vest
:	8,4	53,7	7,0	22,8	18,5	69,2	12,3	26,5	65,6	7,9	Centru
:	8,8	61,3	7,3	26,1	14,3	72,1	13,6	16,9	60,9	22,1	București
:	6,3	55,6	6,8	16,5	16,1	70,0	13,9	23,0	61,8	15,3	Slovenija
:	18,7	65,2	18,7	37,7	19,8	68,8	11,4	14,0	75,1	10,9	Slovenská Republika
:	8,7	53,3	9,2	18,4	16,4	71,6	12,0	9,1	66,6	24,3	Bratislavský
:	17,5	69,8	18,1	35,5	18,5	69,5	12,0	15,5	76,0	8,5	Západné Slovensko
:	21,4	61,9	21,3	40,6	20,2	68,4	11,5	15,2	75,2	9,7	Stredné Slovensko
:	22,2	65,7	21,7	44,4	22,4	67,2	10,4	13,2	77,6	9,2	Východné Slovensko

Zoznam grafov

I	Výdavky na politiku súdržnosti, 2000-2013	xxxviii
1.1	Rast HDP na obyvateľa v Španielsku, Portugalsku a Grécku oproti priemeru EÚ15, 1992-2002	3
1.2	Miera zamestnanosti, 1998 a 2002	9
1.3	HDP na obyvateľa (PPS) podľa krajiny a regionálne extrémny, 2001	11
1.4	HDP na obyvateľa (PPS), 2002	11
1.5	Pohyb v mierach zamestnanosti podľa odvetví v EÚ15, 1996-2002	14
1.6	Simulácia HDP na obyvateľa (PPS) v prístupujúcich krajinách, 2004-2040	17
1.7	Simulácia HDP na obyvateľa (PPS) v prístupujúcich krajinách, 2004-2040	17
1.8	Predpokladaný pokles populácie v produktívnom veku, 2000-2025	18
1.9	Obyvateľstvo ohrozené chudobou, 2000	23
1.10	Hrubá domáca spotreba energie, 1995 a 2001	43
1.11	Pohyb hrubej domácej spotreby energie na jednotku HDP, 1995-2001	43
1.12	Skladba hrubej domácej spotreby energie z palív, 2001	44
1.13	Podiel účasti na ďalšom odbornom vzdelávaní, 1999	48
1.14	Počet pevných liniek a penetrácia mobilných telefónov, 2001/2002	56
1.15	Podiel domácností s pripojením na internet, 2002	57
2.1	Verejné výdavky v členských štátoch, 1995 a 2002	85
2.2	Vládné výdavky podľa regiónov vo Veľkej Británii, priemer 2000-2001	89
2.3	Verejné výdavky* podľa regiónov v Taliansku, 2000	90
2.4	Vládné výdavky podľa regiónov v Španielsku, priemer 1992-1999	91
2.5	Príjmy z daní a sociálnych odvodov podľa správnej úrovne 2001	92
2.6	Prílev PZI do členských štátov a prístupujúcich krajín, priemer 1999-2001	98
3.1	Výdavky zo Záručnej sekcie EAGGF, 2002	125
3.2	Štátna pomoc v členských štátoch, 2001	128
4.1	Štrukturálne fondy (všetky ciele) podľa krajín, 2000-2006	138
4.2	Doplnkovosť – Vývoj priemerných ročných národných výdavkov na programy štrukturálnych fondov, 1989-93 až 1994-99	140
4.3	Členenie prídeltov zo štrukturálnych fondov v regiónoch Cieľa 1: všetky členské štáty, 2000-2006	142
4.4	Prídely zo štrukturálnych fondov a rast HDP v regiónoch Cieľa 1, 1995-2001	148
4.5	Odhadované investície do mestských území v rámci programov Cieľa 1 a 2, 2000-2006	159

Zoznam máp

1.1	HDP na obyvateľa (PPS), 2001	5
1.2	Miera zamestnanosti, 2002	8
1.3	Miera ekonomickej závislosti seniorov, roky 2000 a 2025	19
1.4	Miera nezamestnanosti, 2002	21
1.5	Nezamestnanosť, 2002	22
1.6	Pohyb obyvateľstva, 1996-1999: hlavné zložky	32
1.7	Územná rozmanitosť – stupeň fragmentácie prírodných oblastí	35
1.8	Hustota diaľničnej siete, 2001	39
1.9	Stupeň dosiahnutého vzdelania, 2002	46
1.10	Investície do výskumu a vývoja, 2000	52
1.11	Zamestnanosť v špičkových technologických odvetviach, 2002	54
1.12	Komunálny odpad uložený na skládkach	61
A1.1	Zamestnanosť podľa odvetví, 2002	73
A1.2	HDP na zamestnanú osobu (v euro), 2001	74
A1.3	Pohyb v počte obyvateľov v produktívnom veku (15-64), 2000-2025	75
A1.4	Pohyb v počte seniorov (65+), 2000-2025	76
A1.5	Potenciálna cestná dostupnosť, 2001	77

A1.6	Potenciálna železničná dostupnosť, 2001	78
A1.7	Potenciálna letecká dostupnosť, 2001	79
A1.8	Osoby s predčasne ukončenou školskou dochádzkou, 2002	80
A1.9	Patentové prihlášky na EPÚ, priemer za obdobie 1999-2001	81
3.1	Projekty Transeurópskych dopravných sietí európskeho významu	122
4.1	Štrukturálne fondy, 2004-2006: oblasti s nárokom na pomoc v rámci Cieľa 1 a 2	139

Zoznam tabuliek

A1.1	Zamestnanosť v EÚ15, 1996 a 2002	66
A1.2	Pohyb HDP, zamestnanosti, produktivity a obyvateľstva v skupinách regiónov Cieľa 1, 1994-2001.	66
A1.3	Štatistický efekt v regiónoch Cieľa 1 (podľa HDP na obyv. v PPS, priemer za obdobie 1999-2001)	66
A1.4	Štruktúra miery zamestnanosti v prístupujúcich krajinách a v EÚ, 2002	67
A1.5	Miera nezamestnanosti v EÚ15, 1996 a 2002	67
A1.6	Obyvateľstvo ohrozené chudobou, 2000	68
A1.7	Skladba domácností ohrozených chudobou, 2000	69
A1.8	Oblasti s geografickými obmedzeniami: hlavné ukazovatele, 2001.	70
A1.9	Štátna pomoc na výskum a vývoj a spracovateľský priemysel, priemer za obdobie 1999-2001.	71
A1.10	Emisie skleníkových plynov, 2000	72
A1.11	Emisie skleníkových plynov podľa sektorov všeobecne, 2001	72
A2.1	Verejné výdavky podľa ekonomických kategórií, 1995 a 2002	102
A2.2	Verejné výdavky na starobné dôchodky a dávky v nezamestnanosti, 1995 a 2000	103
A2.3	Verejné výdavky podľa funkcie, 1995 a 2001	104
A2.4	Verejné výdavky podľa regiónov vo Veľkej Británii, 2000-01.	105
A2.5	Verejné výdavky podľa regiónov v Taliansku, 2000.	106
A2.6	Verejné výdavky podľa regiónov v Španielsku, priemer za obdobie 1992-1999	107
A2.7	Príjmy z daní a sociálnych odvodov podľa správnej úrovne, 1995 a 2001	108
A2.8	Rozdelenie PZI podľa regiónov vo vybraných krajinách EÚ	109
A2.9	PZI do EÚ15 a prístupujúcich krajín, priemer za obdobie 1999-2001	110
A2.10	Rozdelenie PZI podľa regiónov NUTS 2 vo vybraných nových členských štátoch	111
3.1	Štátna pomoc na obyvateľa v členských štátoch, 1997-2001	129
A4.1	Rozdelenie štrukturálnych fondov podľa cieľov a krajín, 2000-2006	180
A4.2	Pákový efekt štrukturálnych fondov na verejné a súkromné výdavky v rámci Cieľa 1, 1994-1999 a 2000-2006	181
A4.3	Úvery EIB, 1989-2002	181
A4.4	Cieľ 1: Orientačné členenie štrukturálnych fondov podľa kategórií výdavkov, 2000-2006	182
A4.5	Výdavky zo štrukturálnych fondov na dopravu v rámci Cieľa 1, 2000-2006	183
A4.6	Ex post makroekonomické účinky štrukturálnej politiky 1994-1999: výsledky simulácie HERMIN	183
A4.7	Účinok štrukturálnej politiky na fyzickú infraštruktúru a ľudský kapitál, 1994-2010: výsledky simulácie HERMIN	184
A4.8	Účinky intervencií v rámci Cieľa 1 na obchod, 2000-2006.	184
A4.9	Mimo Cieľ 1: orientačné členenie štrukturálnych fondov podľa kategórií výdavkov, 2000-2006.	185
A4.10	Prídely zo štrukturálnych fondov na rozvoj vidieka, 2000-2006.	186
A4.11	Prídely prísľubov zo štrukturálnych fondov v nových členských štátoch, 2004-2006	186
A4.12	Orientačné členenie prídely prísľubov zo štrukturálnych fondov v nových členských štátoch, 2004-2006.	186
	Hlavné regionálne ukazovatele	188

Európska komisia

Tretia správa o ekonomickej a sociálnej súdržnosti — COM(2004) 107 zo dna 18 februára 2004

Luxembourg: Úrad pre vydávanie úradných publikácií Európskych spoločenstiev

2004 — s. 248 — 21 x 29.7 cm

ISBN 92-894-4933-0

